ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Δ' 9187

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΙ' ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 345 - 346 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1981

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΕΤ. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΙΔΡΥΤΑΙ 1952—54

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ—ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
1954—56
† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
1956—73
† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Επιτροπή Ἐπιμελείας ὕλης
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ
ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ
(ἐτήσιαι)

Ἐσωτερικοῦ	Δρχ.	700
Νομ. Προσώπων & Ὀργανισμῶν, Τραπεζῶν	»	1000
Κοινοτήτων & Σχολείων	»	600
Ἐξωτερικοῦ	Δολλ.	30
Τιμὴ τεύχους	Δρχ.	200

FEDERATION INTERNATIONALE de la Presse Periodique
ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς

Λ. Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ	(Ἀθῆναι)
ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ	(Θεσ/νίκη)
ΓΙΩΡΓ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	(Ἀθῆναι)
ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ	(Ἀθῆναι)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ	(Ἀθῆναι)

Ἐμβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς Σμύρνης ἀριθ. 11, Ἰωάννινα, Τηλέφ. 26.659

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Διον. Μιτάκη	:	Γεώργιος Κίτσος (ἱστορ. μονογραφία)	Σελ. 1
Φιλαρ. Ἀπ. Βιτάλη	:	Ὁ Κῶδιξ τῆς Θεοφανείου Σχολῆς Πρεβέζης (ἱστορ. στοιχεῖα)	» 8
Πάνου Δ. Τζιόβα	:	Ἡ Ἐνιαία Δημογεροντία Ἰωαννίνων (ἱστ. στοιχεῖα)	» 13
Κων. Ἀθ. Διαμάντη	:	Λεξιλόγιο Ροδαυγῆς Τζουμέρκων (λαογρ. συλλογὴ)	» 24
Ἀλεξ. Λαζάνη	:	Τοπωνύμια Κατσανοχωρίων (λαογρ. συλλογὴ)	» 29
Χρήστου Σκανδάλη	:	Ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ (λαογρ. πραγματεία)	» 34
Κων. Ι. Κίτσου	:	Τὸ κοινωνικὸ καὶ παιδαγωγικὸ μήνυμα τοῦ Πεσταλότσι στὴν ἐποχή μας (μελέτη)	» 39
Ἰωάν. Ρ. Πανέρη	:	Ὁ σοφιστὴς Ἀντιφῶν (μελέτη)	» 47
Μέλη Βουδούρη	:	Ἑλληνόγλωσσα καὶ ξενόγλωσσα ψευδώνυμα	» 58
Γεωργίου Κουμάκη	:	Ἀρχὴ καὶ γένεση τῆς φιλοσοφίας (πραγματεία)	» 64
Γ. Παπαστάμου	:	Ἀλοάστρας (ποίημα)	» 69
ΤΙΛ	:	Τὸ μεγάλο βῆμα (διήγημα)	» 76
Τάσου Κανάτση	:	Καθημερινὰ (ποίημα)	» 80
Charles Baudelaire (μετ. Μιχ. Γάκη)	:	Τσιγγάνοι σὲ ταξίδι — Ὁ Ἄλβατρος — Ὁ ἐχθρὸς (ποιήματα)	» 81
Rolando Certa (μετ. Φ. Δέλφη)	:	Οὐρανὲ τῆς Ἀττικῆς (ποίημα)	» 82
Γιώργου Μ. Οἰκονόμου	:	Σφίγγα καὶ ἄδειο δοχεῖο (δοκίμιο)	» 83
Σωτ. Ζούμπου	:	Ἡ Μπαλάντα τοῦ πόνου (ποίημα)	» 85
ΤΙΛ	:	Στὸ Γιῶργο Δέλιο (ποίημα)	» 86
Κώστα Πηγαδιώτη	:	Πέντε ποιήματα	» 86
Νατάσας Βεζυριάννη	:	Ἀντικρύζοντας τὴ θλίψη (ποίημα)	» 88
Cernantes (μετ. Κύπρου Χρυσ.)	:	Ἡ Γυφτοπούλα (ποίημα)	» 89
Ryunosuke Akutacawa (μετ. Νικολάου Β. Λώλη)	:	Ὁ Ἱστὸς τῆς ἀράχνης (διήγημα)	» 90
Δημ. Ε. Ἐμμανωηλίδη	:	Ὁ ἀναχωρητὴς (ποίημα)	» 93
Χρήστου Πέτρου	:	Τὸ Πισωπόρτι (διήγημα)	» 98
Νικολάε Ντράγκος (μετ. Λάμπρου Ζιώγα)	:	Τὸ αἴνιγμα — Ρεβὰνς — Μὲς τοὺς καιροὺς νὰ περιμένεις — Ὑπάρχει ἕνα χαράκωμα (ποιήματα)	» 102
Ντὰν Μουτάσκου (μετ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	:	Τὸ δωμάτιο μὲ τοὺς καθρέπτες (ποίημα)	» 104
Κώστα Γάλλου	:	Ἡ Ἀφασία (ποίημα)	» 105
Μίλιας Ροζίδη	:	Ὁ Ἰορδάνης Ποταμὸς (μαρτυρίες κατοχῆς)	» 106
Κ. Θ. Φωτεινοῦ	:	Ὁ Ἐπιμύθιος (ποίημα)	» 112
Δημ. Χρ. Μποσινάκη	:	Ὁ ἁπλὸς (διήγημα)	» 113
Μανώλη Πράτσικα	:	Ἡ ἀπολογία τοῦ Βέρθερου (θεατρικὸ)	» 116
Πάνου Δ. Τζιόβα	:	Ἀρτεμισία (ποίημα)	» 122
Πηνελόπης Π. Μαρνέλη	:	Τὰ μάτια (ποίημα)	» 123
Μαρίας Ε. Δικήτα	:	Κάποιες ἀλήθειες (ποίημα)	» 123

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Συνεντεύξεις στὴ Ρουμανία (Δ. Κόκκινου) — Ταξιδιῶτες χωρὶς Ἰθάκη (Γ. Παπαστάμου) — Φύση καὶ ἄνθρωπος (Γ.Ε. Γεωργάκη) — Ἕνα ἑλλην. βιβλίο στὴ ρουμανικὴ (Ἄλκη Μυρσίνη - Μάνθου). — Πνευματικὰ γεγονότα. — Ἐπιστολαί. — Κριτικὴ τοῦ βιβλίου. — Τεχνοκριτικά. — Συμπόσιο Νεοελληνικῆς ποίησης. — Προκήρυξη λογοτεχνικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ΕΜΟΤ. — Βιβλία ποὺ λάβαμε. —.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΙ΄ ◆ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1981 ◆ ΤΕΥΧΟΣ 345 - 346

ΔΙΟΝΥΣΗ ΜΙΤΑΚΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΙΤΣΟΣ*

ζ΄. Ἔξοχος Ἐξοδίτης

Λίγο πολὺ οἱ ἀγωνιστὲς τῆς ἀθάνατης φρουρᾶς διακρίθηκαν ὅλοι, καθένας ξεχωριστὰ καὶ ξέχωρα σὰ σύνολο, μὰ κανεὶς δὲ δείχνει σὲ γενικότητα νὰ ξεχώρισε ὅσο ὁ Κίτσος. Ἤδη ξέρουμε τὶς ἐκεῖ περγαμηνές του καλά. Εἶναι ἀληθινὸ ὅτι ὁ Γιαννάκης Σουλτάνης ράπισε τὴν ἀλαζονείαο τοῦ Ἰμπραὴμ καιριότερα[57] κι ὁ Κίτσος Τζαβέλας στὴν Κλείσοβα ἀνδραγάθησε ἐντυπωσιακότερα. Πλὴν καὶ ὁ Γεώργιος Κίτσος παράλαβε εὐθὺς αὐτοθέλητα τὴν πιὸ ἐπικίνδυνη τάπια καὶ τὴν κράτησε σταθερὰ μ᾽ ἀξιοθαύμαστο ἡρωισμὸ κι αὐταπάρνηση, κι ἐπιπλέον, γιὰ νὰ σταματήσουν οἱ λιποταξίες ὁπλαρχηγῶν, ἀπὸ σπάνιο πατριωτικὸ φρόνημα ἐμφορούμενος, πρόσφερε ὅλες τὶς οἰκονομίες του, μολονότι τόσο τὶς εἶχε ἀνάγκη γιὰ τῆς αἰχμάλωτης φαμελιᾶς του τὴ λύτρωση. Ἐπίσης μὲ τὴν ἀναγνωρισμένη φρόνηση καὶ ἀμεροληψία του συνέβαλε στὴν πάταξη τῆς κατάχρησης καὶ αὐθαιρεσίας καὶ συνεπῶς στὴ διατήρηση τῆς ὁμόνοιας:

«Διὰ νὰ μὴ δύναται δὲ ὁ καθεὶς νὰ παραβιάζῃ τὸν Γεν. Φροντιστήν, ἐδιορίσθη ὁ Γεωργάκης Κίτζιου ὡς ἐκτελεστικὴ δύναμις αὐτοῦ, εἰς τὰς ἀποθήκας. Ὁ Γεωργάκης Κίτζιου ἐφαίνετο ἀμερόληπτος ἀπὸ τὰ πάθη (μεταξὺ) Σουλιωτῶν καὶ Ρουμελιωτῶν καὶ βαστοῦσεν τὸν συμβιβαστικὸν ὅρον, ὁμοῦ καὶ μὲ ἄλλους Ἠπειρώτας οἵτινες εἶχον σώματα, καὶ διῆγον (ὅλοι) μὲ φρόνησιν καὶ εὐσυνειδησίαν (μέσα) εἰς τὴν Φρουράν»[58].

Σημειωτέο ἀκόμα ὅτι ἐκπροσώπησε ἐπάξια τὴν Ἤπειρο στὴν ἐξαμελὴ ὁπλαρχηγικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Φρουρᾶς, δίπλα στοὺς δυὸ Σουλιῶτες (Νότη - Τζαβέλα) καὶ τοὺς τρεῖς Ρωμελιῶτες (Ἴσκο - Κοντογιάννη - Στουρνάρη)[59].

Μὰν ἂν ὁ Κίτσος ἀναδείχτηκε ἐξαίρετος ἐλεύθερος πολιορκημένος ὁπλαρχηγός, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ κρίνεται καὶ ὡς ἔξοχος ἐξοδίτης σωματάρχης. Σὰν ἄρχισε ἡ Ἔξοδος[60], ἔβγαλε πρῶτα τὸ ἄτι του μὲ τὸν ἱπποκόμο του Κυρμπαμπᾶ, ἄριστο ἱππέα καὶ γνώστη τῆς τουρκικῆς γλώσσας, γιὰ νὰ κατοπτεύει ἀναγνωριστικὰ τὰ μέρη

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 994.

57. Δ. Μ ι τ ά κ η, Γιαννάκης Σουλτάνης, περ. «Στερεὰ Ἑλλὰς» (1971).

58. Κ α σ ο μ ο ύ λ η, Ἐνθ. Β΄ 143.

59. Β λ α χ ο γ ι ά ν ν η, Ἅπαντα, 3, 204.

60. Βλ. Δ. Μ ι τ ά κ η, Πότε ἔγινε ἡ Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου, Πάτρα, 1976.

καὶ νὰ παγιδεύει ἐχθρούς. Τὸ ἄτι τοῦ Κίτσου τὴ γλύτωσε πιὸ χαλάλι ἀπ' τἄλλα ἄλλων ὁπλαρχηγῶν, ἔπειτα ἀπὸ τόσο τρομερὴ πείνα τῶν πολιορκουμένων, ἐπειδὴ χρησιμοποιήθηκε στὴν Ἔξοδο ἐπιδέξια καὶ γλύτωσε μ' ἄλλους ἀρκετοὺς ἐξοδίτες[61] καὶ τὸ γενναῖο Ἠπειρώτη καπετάνιο Γιώργη Βάγια:

«Οἱ πληγωθέντες Γ. Βάγιας καὶ Γιαννάκης Σουλτάνας ἔμειναν κατακείμενοι πλησίον ἑνὸς μικροῦ ρύακος, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐργασθῶσι πλέον, διότι καὶ ὕδωρ πολὺ εἶχαν πίει καὶ αἷμα ἄφθονον εἶχε ρεύσει ἐκ τῶν πληγῶν των. Ἐκ τούτων ἀναγκαζόμενοι, ἔπεμψαν τὸν πλησίον αὐτῶν ὄντα ἀξιωματικὸν Ἀρτ. Ν. Μίχου ἵνα ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Γενικὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἔξω στρατοπέδου δύο ἵππους διὰ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ στρατόπεδόν του, τὸ ὁποῖον ἀπεῖχεν ἀκόμη 3/4 τῆς ὥρας. Ὁ ἀποσταλεὶς ἔφθασε μετ' ὀλίγον ἐκεῖ καὶ εὗρε τὸν εἰρημένον ὁπλαρχηγὸν ὁμιλοῦντα μετὰ τοῦ σωματάρχου Γιώτη Δαγκλῆ, ἀποτανθεὶς δὲ πρὸς αὐτὸν ἐζήτησεν ἐκ μέρους τῶν πληγωμένων ὁπλαρχηγῶν τοὺς δύο ἵππους. «Δὲν εἶμαι μιζιλτζῆς» (ἱππαγωγός), τοῦ ἀπήντησε τότε ὁ ἀρχηγός. «Ἀλλ' οὔτε ἐγώ, ἀρχηγέ, σᾶς ἐξέλαβον διὰ τοιοῦτον», ἀπεκρίθη ὁ ἀπεσταλμένος, «νομίζω ὅμως ὅτι ἔχετε χρέος νὰ ἐξαποστείλετε αὐτοὺς τοὺς δύο ἵππους σας διὰ νὰ μεταφέρετε δύο ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς πληγωθέντας, πολὺ περισσότερον τὸν Σουλτάναν, ὅστις εἶναι ὑποσωματάρχης τοῦ ἰδιαιτέρου σώματός σας».

Εἰς τοῦτο οὐδὲν πλέον ἀπήντησεν οὗτος. Ἐνῶ δὲ ἐσκέπτετο ὁ ἀπεσταλμένος τί νὰ πράξῃ διὰ τοὺς ρηθέντας ἀξιωματικούς, εἶδεν αὐτοὺς ἐρχομένους, τὸν μὲν Βάγιαν ἐπὶ τοῦ ἵππου τοῦ σωματάρχου Κίτσου, τὸν δὲ Σουλτάναν ἐπὶ τοῦ ἵππου τοῦ σωματάρχου Ἀθανασίου Δράκου»[62].

Ὁ ἔτσι ἀσυγκίνητος κι ἀδιάφορος στῶν ἐξοδιτῶν τὸ δρᾶμα ἀρχηγὸς τῶν ἔξω, ποὺ οὔτε τἄλογά του δὲν ἔδωσε γιὰ νὰ σωθοῦν δυὸ βαριολαβωμένοι σπουδαῖοι ὁπλαρχηγοί, μάλιστα καὶ ὑποσωματάρχης δικός του ὁ ἕνας, ἦταν ὁ Κώστας Μπόταρης[63]. Πόσο μικρὸς στρατηγὸς τοῦ μεγάλου Ἀγώνα μᾶς φαίνεται σὲ τοῦτες τὶς μεγάλες στιγμές! Ὄχι μόνο συγκριτικὰ μὲ τὸν βαριάρρωστο τώρα ἔξω ἀσύγκριτο Καραϊσκάκη, μὰ καὶ μὲ τὸν τόσο ἀξιοτίμητο Κίτσο, ποὺ πρόθυμα παραχώρησε τὸ κατάκοπο ἄτι του, χρήσιμο ἀσφαλῶς ἀκόμα γι' ἀνάγκες τῶν ἀνδρῶν του, μὰ καὶ γιὰ δικό του δικαιωματικὸ ξανάσασμα στὸ βουνανέβασμα. Καὶ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι ὁ Βάγιας δὲν ἦταν πιὰ ὑποσωματάρχης τοῦ Κίτσου, εἶχε ἀποσυρθεῖ ἀπ' αὐτὸν πρὶν ἀπὸ καιρό[64].

Ἀλλὰ καλύτερη κρίση γιὰ τὸν Γιώργη Κίτσο εἶναι ἡ σύγκρισή του μ' ἄλλους τρανοὺς ἐξοδίτες καὶ πρῶτα μὲ τὸν Κίτσο Τζαβέλα, ποὖχε ὁριστεῖ κι ἀρχηγὸς τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὰ τρία γενικὰ ἐξοδίτικα σώματα (κολῶνες) : «Ἐνῶ διήρχετο ἔφιππος τὴν τάφρον ταύτην ὁ σωματάρχης Κίτσος Τζαβέλας, ὁ καὶ ἀρχηγὸς τοῦ Α΄ σώματος, ὁ ἵππος αὐτοῦ ἐχώθη ἐντὸς τοῦ βορβόρου, μεθ' ὅλας δὲ τὰς προσπαθείας του, μὴ δυνηθεὶς νὰ τὸν σώσῃ, τὸν ἐγκατέλειψεν ἐκεῖ μεθ' ὅλων τῶν ἐπ' αὐτοῦ πραγμάτων του. Ἀπαντήσας δ' ὀλίγον τι περαιτέρω τὸν ἵππον τοῦ σωματάρχου Δ. Μακρῆ, ἀφέρεσεν αὐτὸν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἱπποκόμου Χαράλαμπος Πριτζετζᾶ καὶ ἱππεύσας ἔγινεν ἄφαντος. Οὕτω δὲ τὸ σῶμα ἐστερήθη κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν τοῦ ἀρχηγοῦ του καὶ δὲν τὸν ἐπανεῦρε παρ' ὅταν ἀπηλλάγη πλέον τοῦ ἐχθροῦ»[65]. Ὁ Τζι-

61. Κασομούλη, Ἐνθ. 265 καὶ 273.

62. Μίχου, ὅπ. π. σ. 69. Ὁ καλὸς ὁπλαρχηγὸς Ἀθ. Δράκος, ποὺ καὶ τἄλογό του πρόσφερε γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ Σουλτάνη, μὰ καὶ πολέμησε ἐχθροὺς στὸ Ζυγό, ἀνῆκε στὰ ἔξω σώματα. Βλ. Μιτάκη, Τὰ ἔξω τοῦ Μεσολογγίου, σ. 250 καὶ 258.

63. Μιτάκη, ὅπ. π. σ. 248—251 καὶ 259.

64. Κασομούλη, Ἐνθ. Β΄ 138—139, 164 καὶ 280.

65. Μίχου, ὅπ. π. σ. 63.

θέλας... ὥρμησεν μὲ τὸν περίφημον ἵππον του νὰ περάσῃ τὸν αὔλακα· πλὴν δὲν ἐδυνήθη, καὶ ὁ μὲν ἵππος ἔμεινεν ἐντὸς τοῦ αὐλακίου μὲ ὅλα τὰ πολύτιμα πράγματα»[66].

Ὥστε μὲ τὴν ἀποκοτιά του ὁ Κίτσος Τζαβέλας καὶ τὸ περίφημο ἄλογό του χαράμισε καὶ ξένο ἄλλου συνοπλαρχηγοῦ του ἄλογο ἅρπαξε καὶ τὸ σῶμα του ἀκέφαλο ἄφησε γιὰ νὰ τὸν ἀντιπαραβάλει εὔλογα ὁ Βλαχογιάννης μὲ τὸν Γεώργιο Κίτσο ἔτσι: «Ὁ Γ. Κίτσος εἶναι πεζός, καὶ δὲ χωρίζεται ἀπὸ τοὺς συντρόφους του στὶς ἔσχατες ὧρες τοῦ κινδύνου. Μὲ θλίψη τρέχει ὁ νοῦς τοῦ ἀναγνώστη στὴ διαγωγὴ τοῦ Κίτσου Τζαβέλα καὶ ἄλλων ἀρχηγῶν»[67].

Ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς νοεῖ πρῶτα τοὺς ἄλλους δυὸ πρώτους ἢ κολονάρχες, ποὺ τέθηκαν δηλ. ἐπικεφαλῆς στὶς τρεῖς κολόνες[68] γιὰ νὰ συντονίσουν καὶ προστατέψουν τὴν Ἔξοδο, ἤτοι τὸ Νότη καὶ τὸ Μακρή, γιὰ τὸν ὁποῖο ἰδιαίτερα παρατηρεῖ: «ἀντὶ νὰ βρίσκεται κεφαλὴ στὴν κολώνα ποὺ ἀνάλαβε νὰ ὁδηγήσει, ἄφησε τὴν τρομερὴ φρουρὰ στὴ γοργὴ κι ἀκράτητη πορεία της καὶ τραβήχτηκε, καὶ πῆρε μονοπάτι ἀπόμερο καὶ πέρασε. Καὶ δὲ ντρεπότανε... Ὡς τώρα τρεῖς ἐπίσημοι Ὁπλαρχηγοὶ πιάνονται ἀπὸ τὴν πικρὴν ἱστορικὴν ἀλήθεια λιποτάχτες τῆς Φρουρᾶς. Λοιπὸν καὶ πιὸ μεγάλη ἡ δόξα τῆς Φρουρᾶς, κι ἡ δόξα τῶν ἄλλων Ἀρχηγῶν της, καθὼς τοῦ Γ. Κίτσου, τοῦ Χ. Φωτομάρα, τοῦ Χατζηπέτρου κλπ.»[69]. Κι ἔτσι, ὁ Γιώργης Κίτσος προβάλλει σὰν ἡ κορυφαία ἐξοδίτικη δόξα.

Ἔπειτα πορεύτηκε μὲ τοὺς πολλοὺς Ἐξοδίτες στὸ Ναύπλιο, ὅπου στὰ μάτια τοῦ ποιητῆ Π. Σούτσου φάνταση σὰν τὸν ὁμηρικὸ ἥρωα Ἰδομενέα: «Ἐν Ναυπλίῳ, τὸν Μάιον τοῦ 1826, οἱ στρατηγοὶ τοῦ Μεσολογγίου ἦσαν συγγιγμένοι, ἐγὼ δὲ ἐν τῇ ὁμηγύρει αὐτῇ καθήμενος ἐθεώρουν τὰς ὄψεις τῶν νέων ἡρώων τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Ὁ Νότης Βότσαρης ὑπῆρχεν ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Κίτζος Τζαβέλας ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ γέρων Φωτομάρας ὁ Νέστωρ, ὁ Γεώργιος Κίτσος ὁ Ἰδομενεύς»[70].

η΄. Ἐπεισόδιο Τροιζήνας κ.ἄ. συζητήσιμα

Ἀφότου πῆγε στὴ Διοίκηση ὁ Γ. Κίτσος δὲν ἀνακατεύθηκε ἄμεσα στὰ στρατιωτικά, δὲν ἀκολούθησε τὸ στρατάρχη τῆς Ρούμελης στὴ θρυλικὴ ἐκστρατεία του[71], μιὰ καὶ δὲν τὸν ἀντενέργησε, καθὼς ἔκαμαν οἱ πρῶτοι Σουλιῶτες. Τὴν ἄνοιξη τοῦ 1827 τὸν διόρισαν φρούραρχο τῆς Κορίνθου, μὰ δὲν ἀποδέχτηκε τὸ διορισμό[72], ἐνῶ τὸν ἴδιο καιρὸ δημιουργήθηκε ἔντονο ἐπεισόδιο στὴν Ἐθνοσυνέλευση τῆς Τροιζήνας μεταξὺ αὐτοῦ, σὰν Στερεοελλαδίτη, καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη:

«Δὲν ἦσαν δέ, ὡς οἱ ἐν Ἄστρει, εἰς πολιτικοὺς καὶ πολεμικούς, ἀλλ' εἰς Πελοποννησίους καὶ Στερεοελλαδίτας διηρημένοι· διότι, ὡς προαναφέραμεν, τὸ ζήτημα τοῦ καιροῦ τούτου ἦτον ἡ εἰς τὸν συμβιβασμὸν συμπερίληψις ἢ μὴ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος· ἔκλιναν πρὸς τοὺς Στερεοελλαδίτας καὶ οἱ Νησιῶται. Τόσον δὲ ἦσαν οἱ

---

66. Κασομούλη, Ἐνθ. Β΄ 267.
67. Κασομούλη, Ἐνθ. Β΄ 273, ὑποσ. Βλαχ. 3. Βλ. καὶ Β΄ 283 ὑποσ. 1 καὶ Βλαχογιάννη, Ἅπαντα, 1, 183—184.
68. Γιὰ τὶς τρεῖς κολόνες τῆς Φρουρᾶς καὶ τοὺς ἀρχηγούς τους, βλ. καὶ Κασομούλη, Ἐθν. Β΄ 260 καὶ 267 τὶς ὑποσημειώσεις Βλαχογιάννη 1 καὶ 3 ἀντίστοιχα.
69. Κασομούλη, Ἐθν. Β΄ 283 ὑποσ. Βλαχ. 5.
70. Βλαχογιάννη, Ἀπ. 1, 85.
71. 71. Κασομούλη, Ἐνθ. Β΄ 594. Ὅμως ἔλαβαν οἱ δικοί του μέρος σ' αὐτὴν ὑπὸ τὸν ἀδερφό του (ἢ ἀνιψιό του) Γιαννάκη Κίτσο ποὺ ὑπογράφει στοὺς 94 ὡς 46ος. Βλ. Κολοκοτρώνη, Ὑπομνήματα, σ. 48—9, Σπηλιάδη, Ἀπομν. Γ΄ 158. καὶ Κασομούλη, Ἐνθ. Γ΄ 65.
72. Ἀρχεῖο Κουντουριώτη, Η΄ 230.

πλεῖστοι τῶν πληρεξουσίων τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου μέρους ἐξῃμμένοι καὶ δύσπιστοι πρὸς ἀλλήλους, ὥστε ἐν μιᾷ τῶν τελευταίων συνεδριάσεων, λογοτριβῆς γενομένης, ἐξώκειλαν καὶ εἰς ἄτοπα· ὁ δὲ Ἠπειρώτης ὁπλαρχηγὸς Κίτσος, ἐλθὼν εἰς τὸ μέσον βαστῶν καὶ σείων κατὰ πρόσωπον τοῦ Κολοκοτρώνη κλάδον δένδρου, τὸν ὕβρισεν ὡς ἄνανδρον καὶ μηδαμινόν. Ἀγανακτήσαντες οἱ Πελοποννήσιοι ἐφώναξαν «εἰς τὰ ὅπλα». «Εἰς τὰ ὅπλα» ἐφώναξαν καὶ οἱ Στερεοελλαδῖται, διῃρέθησαν ὅλοι οἱ πληρεξούσιοι εἰς δύο στρατόπεδα, ἐξῆλθαν τοῦ λεμονῶνος οἱ μὲν Πελοποννήσιοι ἐξ ἑνός, οἱ δὲ Στερεοελλαδῖται ἐξ ἄλλου μέρους· οἱ μὲν ἔτρεξαν καὶ ἐκλείσθησαν ἐν ταῖς οἰκίαις, δὶ δὲ κατέλαβαν ὀχυρὰς θέσεις, ὅλοι ἡτοιμάσθησαν εἰς πόλεμον, καὶ ἂν μία πιστολία ἔπιπτεν, ὁ τόπος τῆς Συνελεύσεως θὰ ἐγίνετο τόπος αἵματος. Ἀλλ' οἱ μετριώτεροι τῶν πληρεξουσίων, πεσόντες εἰς τὸ μέσον, καθησύχασαν τὰ δεινὰ ταῦτα»[73].

Αὐτὰ ὁ Φωτάκος τὰ ἀντικρούει: «...ἐφώναξαν «εἰς τὰ ὅπλα» φοβηθέντες δῆθεν καὶ ὀχυρωθέντες. Ἔπειτα μᾶς ἐβγάζει τὸν Ἠπειρώτην καπετάνιον Γεώργιον Κίτσον, κρατοῦντα κλάδον ἐλαίας ὡς νὰ ἦτο γυναῖκα τοῦ θεάτρου, φέρουσα ἄνθη εἰς τὰ χέρια της, πρᾶγμα ἀσυνήθιστον τότε εἰς ἄνδρας Ἕλληνας, ὅταν ἤρχοντο μεταξύ των εἰς λογομαχίαν, καὶ λέγοντα τὸν γέροντα Κολοκοτρώνην ἀνανδρον καὶ μηδαμινόν. Ὁ Τρικούπης γράφων τὰ ψεύδη ταῦτα θέλει ν' ἀποδείξῃ τὸν Κολοκοτρώνην ἀδύνατον καὶ ἔρημον ἀπὸ στρατιώτας καὶ δειλόν»[74].

Προφανῶς ὁ Φωτάκος παρερμηνεύει στενά, σὰν Πελοποννήσιος καὶ γραμματικὸς τοῦ Κολοκοτρώνη, δὲν κρίνει σὰν ἱστορικός, γιατὶ ὁ Τρικούπης δὲ θέλησε νὰ δείξει οὔτε τοὺς Πελοποννήσιους «φοβηθέντες» ἀπὸ τοὺς Στερεοελλαδίτες, οὔτε φυσικὰ τὸ Γέρο δειλὸ καὶ δίχως φρουρά του, ἀλλὰ τὴν ἐπικίνδυνη ὀξύτητα πὄφερε στὴ Συνέλευση ἡ ἀντιφορὰ Μοραϊτῶν καὶ Ρουμελικτῶν.

Ἐπίσης ἀμφισβήτησαν καὶ οἱ Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸν τύπο τὰ τοῦ Τρικούπη, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀνταπάντησε, «τὴν μεταξὺ Κολοκοτρώνη καὶ Κίτσου σκηνὴν ἰδίοις εἶδα ὄμμασιν», κι ἐπικαλέστηκε τοὺς Τάτση Μαγγίνα, Γιαννάκη Χατζηπέτρο καὶ Ἀναστάσιο Πολυζίδη ποὺ τὴν μαρτυροῦν ὡς ἀληθέστατη[75]. Ἄλλωστε τὴν ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ τότε γραμματικὸς τοῦ Γέρου Ν. Δραγούμης: «Ὅτε ἐν τῇ Συνελεύσει τῆς Τροιζῆνος ὁ ὁπλαρχηγὸς Γ. Κίτζου σείων ὀργίλως κατὰ τοῦ προσώπου αὐτοῦ ραβδίον ἐξύβρισεν εἰπὼν ἄνανδρον καὶ μηδαμινόν, ὁ γέρων Πελοποννήσιος, ἀναλογιζόμενος τὸ καίριον τῶν περιστάσεων, ἀντέταξε σπανίαν πραότητα πρὸς τὸν λάβρον Ρουμελιώτην, ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ πάλαι Ἀθηναίου στρατηγοῦ πρὸς τὸν ἐκ Σπάρτης ναύαρχον»[76].

Τὸ λυπηρὸ περιστατικὸ ἔλαβε ἀναντίρρητα χώρα, ὅπως παρουσιάστηκε, καὶ ὁ «κλάδος δένδρου» δὲν ἦταν ἀτυχῶς «κλάδος ἐλαίας», ὅπως κωμικοδιάθετα παράστησε ὁ Φωτάκος, ἀλλὰ ράβδινος κλῶνος, ἴσως ἐλιᾶς, καὶ ὁ Γ. Γίτσος ἀσυζήτητα παραφέρθηκε λάβρα, ἀνάλογα μὲ τὸν Εὐρυβιάδη, καθὼς καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ποὺ γνώριζε καλά, τί θὰ σήμαινε νέα σύγκρουση μεταξὺ Στερεοελλαδιτῶν καὶ Πελοποννησίων, φέρθηκε φρόνιμα, παρόμοια μὲ τὸν Θεμιστοκλῆ. Ὡστόσο θᾶταν λάθος νὰ κακοχαρακτηριστεῖ γενικότερα ὁ ἄντρας ἀπὸ ἕνα ἐπεισόδιο, ὅσο κι ἂν ἦταν ἄτυχο, μιᾶς κακιᾶς στιγμῆς μέσα ἀπὸ πνεύματα «ἐξῃμμένα καὶ δύσπιστα» καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ τὶς μεριές. Ἔπειτα κάτι ἀνάρμοστο κι ἐρεθιστικὸ γιὰ τὴ ρουμελιώτικη ἀντίληψη θἄπε κι ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ.

Γιὰ ἕνα Γρίβα, ποὖχε στὸ ἐνεργητικό του κάμποσες παραφορὲς τοῦ εἴδους αὐ-

---

73. Τ ρ ι κ ο ύ π η, Ἱστορία Ἑλλ. Ἐπ., ἔκδ. β' Λονδνο 1862, 4, 128—129.
74. Φ ω τ ά κ ο υ, Ἀπομνημονεύματα, Ἀθ. 1960, σ. 578.
75. Τ ρ ι κ ο ύ π η, ὅπ. π. 4, 384—385.
76. Δ ρ α γ ο ύ μ η, ὅπ. π. Α' 207. Βλ. καὶ Φ ω τ ά κ ο υ, ὅπ. π. σ. 570.

τοῦ, τὸ πρᾶγμα δὲ θὰ χρειαζόταν ἴσως συζήτηση. Διαφέρει ὅμως ἀναφορικὰ μὲ τὸν Κίτσο, γι' αὐτὸ κι ἀναζητήσαμε κι ἄλλα κρούσματα ἀνάρμοστης συμπεριφορᾶς του. Πραγματικὰ τὸ Γενάρη τοῦ 1823 ὁ Κ. Πεταλᾶς ἔγραψε στὸ Μαυροκορδάτο ὅτι ὁ Κίτσος ποὺ κλήθηκε ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ (Παπαδάκη - Πολυζωίδη - Πραΐδη) δυσκόλεψε τὰ πράγματα στὸ Μεσολόγγι, ἀφοῦ ξεστόμισε ὅτι «δὲν εἶναι διὰ νὰ προστάζεται, ἀλλὰ διὰ νὰ προστάζῃ», ὥστε ἔφθασε ὁ ἐπιστολογράφος στὴν κατηγορία: «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι τρελλὸς καὶ ὑπερόπτης». Ἀλλ' ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ γνώριζε πὼς ὁ Κίτσος ἦταν καταλληλότερος γιὰ τὴν εὐταξία ἀπόσο οἱ πρῶτοι Δυτικοελλαδίτες καὶ Σουλιῶτες, βγαίνει καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος τὸ Μάρτη τοῦ 1823 βεβαίωσε γιὰ τὸν κατηγορούμενο πὼς στὸ Μεσολόγγι «ἐξετέλεσε ἀκριβῶς ὅλα τὰ καθήκοντα»[77].

Ἐξ ἄλλου τὸ Μάη, ἐπίσης τοῦ 1823, ὁ Κ. Μεταξᾶς φέρνει τὸν Κίτσο ἀπείθαρχο στασιαστή[78], ὅπως καὶ τὸν Ἀναστάσιο Παλαμᾶ κι ἄλλους. Φαίνεται νὰ μὴ συνειδητοποίησε πὼς δὲν εἶχε νὰ κάνει μὲ ὑποτελεῖς στοὺς Ἄγγλους Ἑφτανησιῶτες, μὰ μὲ ἐπαναστάτες. Καὶ πάντως θἄχε ὁ Μεταξᾶς πολὺ σοβαρότερα προβλήματα, ἂν εἶχε νὰ κάμει μὲ τὸν Τσόγκα λ.χ. ποὺ λιποτάκτησε καὶ τότε ἀπὸ Μεσολόγγι[79] ἢ τὸ Γρίβα καὶ τὸ Τζαβέλλα π' ἀναστάτωσαν τὸ Ξηρόμερο.

Ὅσο γιὰ τὸν συχνὰ ἢ κατὰ περιστάσεις φιλοκατήγορο συμπατριώτη του Γεώργιο Σταῦρο, ποὺ τὸ Μάη τοῦ 1826 κάνει τὸν Κίτσο φιλόδοξο ποὺ βάνει τὸν ἑαυτό του πρῶτο στοὺς Ἠπειρῶτες, σὰν τοὺς Νότη - Τζαβέλα στοὺς Σουλιῶτες, καὶ τὸν κατηγορεῖ ἀόριστα στὸν Κουντουριώτη ὅτι ἔκανε ἀχρειότητες[80], ὁ ἴδιος ὁ κατήγορος τὸν ἐπόμενο μήνα ἀλλάζει ὁλότελα γνώμη καὶ κατατάσσει τὸν ἥρωά μας στοὺς νουνεχέστερους στρατηγούς, τὸν θεωρεῖ «πρώτη κεφαλὴ» στοὺς Ἠπειρῶτες, σὰν τοὺς Νότη - Τζαβέλα στοὺς Σουλιῶτες, καὶ «εἶναι μὲ καλὰ αἰσθήματα ἄνθρωπος, μὲ διάκρισιν, μὲ πατριωτισμὸν καὶ ἀνδρείαν»[81].

Ἀλλὰ καὶ ὁ Φωτάκος, γιὰ ν' ἀντικρούσει τὸ ἐπεισόδιο τῆς Τροιζήνας, γράφει: «Ὁ Γ. Κίτσος ἦτο ἡμερώτερος τῶν ἄλλων καὶ φρονιμώτερος... Ὁ Κίτσος ἐτιμᾶτο μόνον ἀπὸ τοὺς Ἀληπασαλήδας, διότι ἦτο ἥμερος· ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν τῆς δόξης του ἔκαμινε πολλὰ καλὰ εἰς τοὺς χριστιανούς, τοὺς ἐπροφύλαττεν ἀπὸ τὰς καταδιώξεις καὶ τὰς ἄλλας κακουργίας τοῦ γαμβροῦ του· ἦτο ὁ ἀδυνατώτερος καπετάνιος ὅλων τῶν ἄλλων Ἠπειρωτῶν, μὴ ἔχων δύναμιν στρατιωτικήν»[82].

Ἂν ἀπ' αὐτὰ ἐξαιρέσομε, ἰδίως τὸ τελευταῖο ἀσύστατο, ὅτι τάχα ὁ Κίτσος ἦταν ὁ πιὸ ἀδύνατος, ἐνῶ πραγματικὰ ὑπῆρξε ὁ πιὸ δυνατὸς Ἠπειρώτης ὁπλαρχηγός, τἄλλα εἶναι ἀληθινά, ἀφοῦ καὶ φρόνιμος καὶ καλοσυνάτος σὰν τὴν ἀδερφή του Βασιλικὴ ἦταν κι ἔκαμε «πολλὰ καλά». Κανονικὰ λάβρος, ἤτοι ἀκράτητος, μὰ συνάμα καὶ μεθοδικὸς ἀρχηγός, ἀποδεικνυόταν στὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις, ἐνῶ σ' εἰρηνικὲς διαχειρίσεις ἦταν ἀμερόληπτος, δίκαιος καὶ συντονιστικός, γι' αὐτὸ καὶ χρησιμοποιόταν γιὰ φρούραρχος κι ἐπιθεωρητής.

Τοῦ ἀποδόθηκε καὶ τὸ ἐλάττωμα τοῦ γυναικᾶ: «Παραδομένος εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῶν γυναικῶν ἐκ νεότητός του, ἀλησμονήσας τὴν θέσιν του δὲν ἐπροφυλάχθη εἰς ταύτην τὴν περίστασιν· μολυσμένος ἀπὸ τὰ γαλλικὰ πάθη, ἐξαπατήσας μίαν γυναίκαν Θηβαίαν ἑνὸς φίλου του εἰκοσιπεντάρχου Ἀλεξίου ὀνομαζομένου (δὲν ἐνθυμοῦμαι τὸ παρώνυμον), ἐμόλυνεν αὐτήν· ἐκ τῆς ὁποίας λαβὼν τὴν ἰδίαν ἀσθέ-

77. Ἀρχεῖο Μαυροκορδάτου, 3, σ. 67 καὶ 178.
78. Ὅπ. π. 3, σ. 302.
79. Μ ι τ ά κ η, Τὰ ἔξω τοῦ Μεσολογγίου, σ. 184, ὑποσ. 5.
80. Ἀρχεῖο Κουντουριώτη, Ζ' 117 καὶ 124.
81. Ὅπ. π. Ζ' 153 καὶ 173—174.
82. Φ ω τ ά κ ο υ, ὅπ. π. σ 579.

νειαν ὁ σύζυγός της, ἐστενοχώρησεν αὐτὴν — ἀφοῦ δὲν ἐγνώριζεν τὸν ἑαυτόν του μὲ ἄλλην — νὰ τὸν εἰπῆ μὲ ποῖον ἐκοιμήθη, καὶ ἐμολύνθη. Ἡ γυνή, φοβουμένη τὸν φόνον, ἤτοι δικαίως ἤτοι ἀδίκως, ἐμαρτύρησεν ὅτι τὸ ἔπαθεν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Γ. Κίτζιον... Ἡ ἀλήθεια λοιπὸν ἦ ψεύματα ἦτον τοῦτο, ἡ κατηγορία ἐκοινοποιήθη...»[83]. Μόλο ποὺ ὁ ἴδιος θυμηματογράφος διατηρεῖ ἐνδοιασμοὺς γιὰ τὸ φημολογούμενο τοῦτο, ὁ Βλαχογιάννης τὸ δέχεται μὲ τὸ ἑξῆς ἐλαφρυντικό: «ἔζησε πολὺ στὰ Γιάννενα, βοηθώντας ὅσους εἶχαν τὴν ἀνάγκην του, ὅπως ἀφοῦ ζοῦσε μέσα σὲ κοινωνία ὄχι λίγο παραλυμένη, ξέπεσε κι αὐτὸς σ᾽ ἀφροδίσια πάθη — κάπου τὸ γράφει ὁ Κασομούλης»[84].

Ἀναμφίβολα τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον παίζει πάντα τὸ ρόλο του καὶ στὴν ἐρωτικὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου, συνδυαστικὰ μάλιστα μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἄνεση ἦ δυσπραγία. Στὴν περίπτωση ὅμως τοῦ κρινόμενου, ἦ στὸν παρασυρμό του σὲ γυναῖκες ὡς τὴ μοιχεία — τὸν φέρνουν μπλεγμένο καὶ μὲ γυναίκα Τούρκου[85] — σύμπραξε κυριότερα καὶ ἡ φύση πὄπλασε τὸν Κίτσο σωματικὰ ἐντυπωσιακὰ ὡραῖο καὶ ψυχικὰ ξέχωρο παλληκάρι, προσόντα ποὺ τραβοῦν πρόσφορα τὶς γυναῖκες καὶ φέρνουν τὸν ἄντρα σὲ πρόσθετο πειρασμό.

Τέλος ὁ Γαζῆς τοῦ καταλογίζει μ᾽ ἄλλα καὶ ἀνικανότητα νὰ γνωρίζει κι ἀσφαλίζει τὸ συμφέρον του: «ἀγωνισθεὶς ἀνδρείως εἰς ὅλον τὸ διάστημα τοῦ Ἀγῶνος. Ἦν ὅμως ἄνθρωπος κοῦφος καὶ φαντασμένος, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ γνωρίζῃ καὶ πράττῃ τὰ συμφέροντά του, ἔζησε καὶ ἀπέθανε κακῶς καὶ δυστυχῶς»[86]. Ἀλλ᾽ ὁ Βλαχογιάννης ἀπαντᾶ πειραγμένος: «Ἀξίζει τώρα νὰ δοῦμε τὴ γνώμη του γιὰ τὸ Γιώργη Κίτσο, ἥρωα ἀθάνατο τῆς Μεγάλης Φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγιοῦ... Ἤξερε, ὅμως, ψυχρὲ καλαμιαρά, νὰ πολεμάει ἀθάνατα, ὅμως καὶ νὰ εὐεργετῆ, ἐνῶ ἐσὺ δὲν ἤξερες οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο... Ἐσὺ ἤσουνα κοῦφος καὶ φαντασμένος, γιατὶ νόμιζες πὼς ἄξιζες περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἀγράμματους ἥρωες»[87].

Πραγματικὰ τ᾽ ἄκοσμα ἐπίθετα κοῦφος καὶ φαντασμένος δὲν ταίριαζαν στὸν Κίτσο, ὄχι πὼς ἦταν τέλειος, κανεὶς ἀψεγάδιαστος. Εἶχε κι αὐτὸς τὶς ἀδυναμίες του καὶ τὶς ἄσχημες στιγμὲς ἔξαψης ἦ καὶ ἔπαρσης, ἄτυχης σὰν καὶ τότε μὲ τὸν Κολοκοτρώνη στὴν Τροιζήνα, ἦ καὶ δικαιολογημένης ἀπὸ συναίσθηση στὴν ἀξία του ὅτι ἦταν καημωμένος ἡγέτης, σὰν καὶ τότε ποὺ ζήτησε καὶ πῆρε γιὰ φύλαγμα τὸ πιὸ ἐπικίνδυνο μέρος τοῦ προπύργιου τῆς Ἑλλάδας, τὴ Λουνέττα, ποὺ τὴν ἀπόφευγαν ἄλλοι ὁπλαρχηγοί. Γενικὰ κατατάσσεται στοὺς πιὸ φρόνιμους καὶ ἔντιμους καπετάνιους τοῦ 1821.

Μὰ πιὸ ἄκριτη εἶναι ἡ κρίση τοῦ Γαζῆ πὼς δὲν κοίταξε τὸ συμφέρον του, σὰ νὰ σπατάλησε τὰ ἔχοντά του ἄσκοπα, σὰ νὰ μὴ τὰ πρόσφερε ὅλα στὸν Ἀγώνα τοῦ Ἔθνους, σὰ νᾶταν δυνατὸ νὰ μεγαλουργοῦν οἱ λαοὶ μὲ συμβιβαστικοὺς στὸ χρῆμα καὶ στὸν κατακτητὴ συμφεροντολόγους. Νὰ τὰ ψέλνομε κι ἀπὸ πάνω στὸν Κίτσο, γιατὶ ἐξάρθηκε πάνω ἀπὸ τὰ κοινὰ ἀναστήμματα, ὥστε νὰ εὐεργετεῖ τὸν κόσμο καὶ νὰ τὰ κάνει ὅλα θυσία γιὰ τὴν Πατρίδα, ἀποτελεῖ ἀπρέπεια βαριὰ καὶ ἀχαριστία ἀσύστολη. Καὶ μιὰ καὶ φθάσαμε ἱστορώντας τον περιληπτικά, στὸ 1828, ἂς

«Ἐξοχώτατε,

Αἱ δυστυχίαι μου εἶναι γνωσταὶ εἰς τὴν Υ.Ε. Δὲν παραπονοῦμαι δι᾽ αὐτάς.

---

83. Κασομούλη, Ἐνθ. Γ′ 83.
84. Βλαχογιάννη, Ἀπ. 2, 103.
85. Παλαμᾶ, Ἀπ. 16, 386 καὶ Μελᾶ, Τὸ λιοντάρι τῆς Ἠπείρου, σ. 328.
86. Γαζῆ, Λεξικό, Ἰωάννινα 1971, σ. 43.
87. Βλαχογιάννη, Ἀπ. σ. 2, 103.

προσέξομε στὸ ἀκόλουθο ἀνέκδοτο ἔγγραφο[88], τί θυσίασε γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ Γένους:

Παρακαλῶ ὅμως νὰ πληροφορηθῆτε, ὅτι ἤλθον εἰς τὴν δούλευσιν τοῦ Ἔθνους μου μὲ 250.000 γρόσια[89]. Ἄφησα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐχθρῶν ἐσοδήματα ἀπὸ 400 χιλιάδες γρόσια τὸν χρόνον, καὶ ὅταν ἤλθον τὰ δάνεια εἰς τὴν παρελθοῦσαν Διοίκησιν, μόλις ἔλαβον τρία μηνιαῖα. Ἄλλο τι ἀπὸ τὸ Ἔθνος δὲν ἔλαβον. Τὰ ὅσα ἔχω νὰ λαμβάνω ἀπὸ τοὺς λογαριασμούς μου τοῦ Μεσολογγίου, εἶναι καθαρὰ καὶ χωρὶς κατάχρησιν[90]. Καὶ μάλιστα ὁποῦ μέρος αὐτῶν εἶναι δάνεια, τὰ ὁποῖα ἔδωσα εἰς τὴν ἐκεῖ Τοπικὴν Διοίκησιν.

Σήμερον, Ἐξοχώτατε Κυβερνήτα, δυστυχῶ, καὶ δυστυχῶ δεινά· ἡ οἰκογένειά μου λιμοκτονεῖ, ἐγὼ στεροῦμαι τῶν ἡμερουσίων ἐξόδων, καὶ χωρὶς ἐντροπὴν ἀναφέρομαι ὅτι ἡ σύζυγός μου καὶ τὰ τέκνα μου δὲν ἔχουν δεύτερον ὑποκάμισον νὰ ἀλλάξουν, καὶ ἂν μὲ πιστεύετε, χρεωστῶ καὶ εἰκοσιδύο χιλ. γρόσια.

Δὲν ζητῶ, Ἐ(ξοχώτατε) Κ(υβερνῆτα), νὰ πλουτήσω, μήτε νὰ φορέσω λαμπρὰ καὶ νὰ ἔχω πολυποίκιλα τραπέζια, πικρὸν ὅμως νὰ μὴν ἔχω τὰ ἔξοδά μου καὶ τὰ ἐνδύματά μου.

Ἂν, Ἐξοχώτατε, δουλεύω μὲ εἰλικρίνειαν καὶ πίστιν, προσφέρω καὶ θυσίαν εἰς τὴν Σ.Κ. τὴν ἰδίαν ζωήν μου, παρακαλῶ νὰ τὸ πιστεύσητε, καὶ διατάξετέ με νὰ τὸ ἰδῆτε ἐμπράκτως.

Σᾶς ζητῶ, Ἐξοχώτατε, δέκα χιλιάδες γρόσια πρὸς ἐξοικονόμησίν μου. Ἂς λογαριασθοῦν εἰς ὅσα ἔχω νὰ λαμβάνω ἀπὸ τὸν λογαριασμὸν Μεσολογγίου, μάλιστα σᾶς προβάλλω, ἂν τὸ ἐγκρίνητε, νὰ ἐρωτηθῶ εἰς ὅλους τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ Μεσολογγίου. Γνωρίζω, Ἐξ(οχώτατε), καὶ τοὺς ἐκεῖ ἀγωνισθέντας ὁπλαρχηγοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας καὶ ποῖοι ἐφέρθησαν καλῶς ἢ κακῶς. Τὰ ἀνὰ χεῖρας μου ἀποδεικτικὰ τῆς ἐκεῖ Τοπικῆς Διοικήσεως, ἂν μοῦ ζητηθοῦν, θέλουν σᾶς πληροφορήσει.

Ἀναφέρομαι εἰλικρινῶς πρὸς τὴν Υ.Ε., παρακαλῶ νὰ μὴ βαρυνθῆτε εἰς τὴν παροῦσαν, παρακαλῶ ὅμως περισσότερον νὰ εἶσθε βέβαιος, ὅτι δὲν ἤθελον καταδεχθῆ νὰ ζητήσω καὶ μάλιστα εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τοῦ Ἔθνους, ἂν δὲν ἐπνιγόμην ἀπὸ τὴν ἀνάγκην.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποσημειωθῶ μὲ ὅλον τὸ σέβας.

Τῇ 23 Ἰουλίου 1828 — Τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος
Ἐκ Φανερωμένης — ταπεινὸς δοῦλος
Γιώργης Κίτζος».

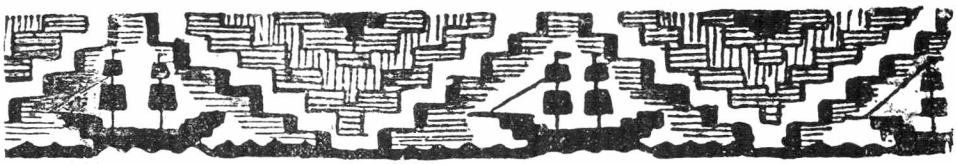
(Συνεχίζεται)

---

88. ΓΑΚ, Γεν. Γραμμ. Φ. 98.

89. Ἀφήνομε τὶς 400 χιλ. χρόσια ἐτήσιο εἰσόδημα, ποὺ κι αὐτὲς ὁπωσδήποτε θὰ τὶς διατηροῦσε, ἂν συμπιβαζόταν μὲ τὸν κατακτητὴ (καθὼς συνήθως κάνουν οἱ περισσότεροι πλούσιοι) καὶ συζητᾶμε μόνο τὸ σίγουρο τεράστιο ποσό, τὰ 250 χιλ. γρόσια πῶφερε καὶ τοῦ τὰ ξανέμισε ὁ Ἀγώνας. Τὸ ἀπὸ ποῦ τὰ βρῆκε τόσα πολλά, τὸ καταλαβαίνουμε καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔσοδα ποὖχε, μὰ καὶ ἀπὸ τὸ προαναφερμένο (βλ. ὑποσ. 5) γράμμα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ποὺ τοὔγραφε σχετικὰ νὰ πάρει γρόσια καὶ βιὸ ἀπὸ τὸν Βελῆ πασᾶ Ἀγίων Ἀγιας Μαύρας.

Ἐνθ. Β΄ 135.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΑΠ. ΒΙΤΑΛΗ
Ἀρχιμανδρίτου
Ἱεροκήρυκος Ἱ. Μ. Νικοπόλεως

Ο ΚΩΔΙΞ
ΤΗΣ ΘΕΟΦΑΝΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ*

301. Πρὸς τοὺς ἐν Μόσχᾳ Ἐπιτρόπους

Οἱ ἐν Πρεβέζῃ τοὺς ἐνημερώνουν σχετικῶς περὶ τῆς πορείας καὶ ἐπιτυχίας τῆς Θεοφ. Σχολῆς καὶ παρακαλοῦν διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἐκ τῶν τόκων χρηματικοῦ προϊόντος (Κῶδ. σσ. 431—33).

302. Πρὸς τὸν Ἰω. Ζαβόν.

Γράφουν ζητοῦντες «τὴν περισυνὴν διαπραγμάτευσιν τῶν 2922 ρουβλίων, εἰσοδήματος τῆς Θεοφ. ταύτης Σχολῆς», καθὼς καὶ τὴν ἐφετεινήν, «ἐπειδὴ τώρα ὁ καιρὸς ὡρίμασε καὶ τὰ χρήματα τοῦ ταμείου τῆς Σχολῆς ἐξηντλήθησαν» (Κῶδ. σ. 433).

303, 304, 305. Συναλλαγματικαὶ

Ἐξεδόθησαν παρὰ τῶν ἐν Πρεβέζῃ Ἐπιτρόπων εἰς διαταγὴν τοῦ Ἀπ. Βαρζέλη (Κῶδ. σσ. 435—37).

306. Γράμμα πρὸς Ἀρσάκην

Ὁ ἐν Ἰωαννίνοις Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος διαπέμπει τὴν ἀπὸ 30-12-1850 ἀναφορὰν τῆς ἐν Πρεβέζῃ Ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν Α. Ἀρσάκην διὰ τοῦ Γεν. Προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Βουκουρεστίῳ, διὰ νὰ τὴν ἐπιδώσῃ ἀσφαλῶς καὶ χορηγήσῃ συνδρομὴν δι' ἀνέγερσιν Παρθεναγωγίου ἐν Πρεβέζῃ (Κῶδ. σσ. 432—34).

307. Ἔπαινος τῆς Φιλεκπαιδ. Ἑταιρίας

Ἀπὸ 22-12-1851, εἰς ἀπάντησιν γράμματος τῶν Ἐπιτρόπων ἐκ Πρεβέζης:

«Τὸ Διοικ. Συμβούλιον τῆς ἑταιρίας ἀνέγνω μετὰ πλείστης ὅσης εὐχαριστήσεως τὴν ἀπὸ 30 π. Αὐγούστου φιλογενῆ ὑμῶν ἐπιστολήν, ἐξ ἧς ἐπληροφορήθη τὸν ἐνυπάρχοντα αὐτόθι ὑπὲρ τῆς παιδείας ζῆλον, δι' ὃν νομίζει προσφιλὲς χρέος του ν' ἀπομείνῃ πρὸς ὑμᾶς, Κύριοι, τοὺς τοῦ ζήλου τούτου ἐπιμελητὰς καὶ ρυθμιστὰς τὸν ὀφειλόμενον Ἐθνικὸν ἔπαινον.

Τὴν περὶ ἐκπαιδεύσεως συμπολίτιδος ὑμῶν νεάνιδος πρὸς σχηματισμὸν διδασκάλου μετὰ τῶν νενομισμένων ὑποχρεώσεων αἴτησιν ὑμῶν τὸ Συμβούλιον

Συνέχεια [illegible]

ὑπεδέχθη μετὰ τῆς ὀφειλομένης πρὸς τὸν ζῆλον τοῦτον καὶ τὰ μέχρι τοῦδε τελεσφόρα ἀποτελέσματα αὐτοῦ ἰδιαζούσης εὐνοίας. δὲν ἤθελε δὲ διστάσει νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἄμεσον κπλήρωσιν αὐτῆς, ἂν κ ἐκτὸς τῆς πληρότητος τῶν τῶν ὑποτρόφων θέσεων, δὲν εἶχεν ἤδη ἀρχίσει τὸ σχολειακὸν ἐνεστὼς ἔτος. Ἐδήλωσεν ὅμως ὁμοφώνως τὴν ἔφεσιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκπληρωθῇ αὕτη κατὰ προτίμησιν τὸν μέλλοντα Αὔγουστον, ἤτοι τὰς ἀρχὰς τοῦ προσεχοῦς σχολειακοῦ ἔτους.

Διὰ τοῦτο διακοινοῦντες πρὸς ὑμᾶς, φιλογενέστατοι Κύριοι, εὐχαρίστως, ἐπευχόμενοι ἀπὸ καρδίας τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω εὐόδωσιν τῶν ἐθνοφελῶν ὑμῶν προσπαθειῶν, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπὶ τῇ τῆς παιδείας εὐκλείᾳ διακριθείσης πάντοτε φιλτάτης ἠπειρωτικῆς γῆς...» (Κῶδ. σσ. 434—36).

308, 309. Πρὸς Β. Σίναν

Διὰ δύο ἐπιστολῶν των οἱ ἐν Πρεβέζῃ ζητοῦν «νὰ ῥίξῃ εὐαγγελικῶς ἐκ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἐκ τῆς φιλοξένου τραπέζης του (ὁ Βαρῶνος Σίνας) εἰς τὴν πόλιν ταύτην τῆς Ἠπείρου, πρὸς τελειοτέραν συντήρησιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τούτου καταστήματος» (Κῶδ. σσ. 327—29, 437—39).

310, 311, 312. Ὁ Μαυροκέφαλος

Ληγούσης τῆς τριετοῦς συμβάσεως τοῦ ἐξαιρέτου τούτου Διδασκάλου καὶ Σχολάρχου ἐν τῇ Θεοφ. Σχολῇ ἀπευθύνει ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Ἐπιτρόπους της ζητῶν, ἂν ἐγκρίνουν νὰ παραταθῇ εἰς τὴν νέαν τριετίαν ἡ θητεία του, ἀντὶ μισθοῦ ἐννέα χιλιάδων γροσίων ἐτησίως.

Οἱ Ἐπίτροποι τοῦ ἀπαντοῦν ἐγγράφως ἐκφράζοντες τὴν χαράν τους καὶ τὰ θερμότατα αἰσθήματά τους καὶ συγχαρητήρια διὰ τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου του, οὐχ ἧττον «διὰ τὴν πρὸς τὸ παρὸν ἀπορίαν τοῦ ταμείου» τοῦ προσφέρουν ὡς μισθοδοσίαν μόνον 7.500 γρ. κατ' ἔτος.

..Ὁ Καθηγητὴς συμμεριζόμενος τὴν τοιαύτην θέσιν τῆς Σχολῆς, κατὰ συγκατάβασιν, ἀποδέχεται τὴν πρότασίν των καὶ ζητεῖ νὰ συνταχθῇ καὶ ὑπογραφῇ τὸ σχετικὸν συμβόλαιον διὰ νέαν τριετῆ θητείαν του (Κῶδ. σσ. 436—40, 443—45).

313. Πρὸς τὸν Α. Ράλλην

Εἰς Τεργέστην ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Ἀθανασιάδου, ἐσωκλείοντος καὶ νεωτέραν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Β. Σίναν. Ὡς συνδεόμενος μετ' αὐτοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ μεσολαβήσῃ πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ αἰτήματος τῆς Πρεβέζης «ἕνεκα τῆς ἐνδείας τοῦ λαοῦ τῆς ὁποίας παραγομένης ἐκ τῶν παρελθόντων δεινῶν καὶ τῆς κτηματικῆς ἀπογυμνώσεώς του ὑπὸ τοῦ ποτὲ τῆς Ἠπείρου τυράννου τοῦ ἐπιβοήτου Ἀλῆ πασᾶ...». (Κῶδ. σσ. 439—43).

314, 315. Πρὸς Ἰω. Ζαβὸν

Οἱ ἐν Πρεβέζῃ Ἐπίτροποι, ἀνησυχοῦντες διὰ τὴν ἐπὶ μακρὸν σιγὴν αὐτοῦ, γράφουν καὶ ζητοῦν τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν καθυστερουμένων λ) σμῶν (Κῶδ. σσ. 445—47).

316, 317. Πρὸς Σταματοπούλους

Ἀντώνιον Κόνδην γράφει ὁ Ἀθανασιάδης (17-11-1855) καὶ [illegible] γράμ-

μα καὶ τὴν συναλλαγματικὴν πρὸς τὸν Ἰ. Ζαβόν, καὶ παρακαλοῦν ἐπιδίδοντες ταῦτα νὰ παραλάβουν οὗτοι τὰ χρήματα τῆς Θεοφ. Σχολῆς (Κῶδ. σσ. 447—49).

318. Πρὸς τοὺς ἐν Μόσχᾳ Ἐπιτρόπους

Γράφουν οἱ ἐν Πρεβέζῃ ζητοῦντες τὴν ἀποστολὴν τῶν χρημάτων τοῦ κληροδοτήματος (Κῶδ. σσ. 451—53).

319. Οἱ Σταματόπουλοι

Ἀπαντοῦν ὅτι θὰ μεριμνήσουν δεόντως. Ἐν ὑστερογράφῳ δὲ σημειοῦν, «ὅτι ὁ κ. Ἰω. Ζαβὸς πρὸ ἑνὸς χρόνου ἢ δύο αὐτὸς ἐπτώχευσε καὶ οὕτως λάβετε κάθε μέτρον κατ' αὐτοῦ, ἐὰν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐχρεωκόπησεν, ἐνεργήσατε τὰ χρειώδη εἰς αὐτὸν» (Κῶδ. σ. 442).

320, 321, 322. Ἰω. Ζαβὸς

Παρέχει ἐξηγήσεις διὰ τὴν μακρὰν σιγήν του καὶ προβαίνει εἰς πλήρεις ἐκκαθαρίσεις τῶν λ) σιμῶν περὶ τῆς Θεοφ. Σχολῆς (Κῶδ. σσ. 444—450).

323. Πρὸς Ἰω. Ζαβὸν

Γράφουν οἱ ἐν Πρεβέζῃ Ἐπίτροποι ἐξουσιοδοτοῦντες διὰ τὴν ἐξαργύρωσιν τῶν συναλλαγματικῶν (Κῶδ. σσ. 453—55).

324. Ἰω. Ζαβὸς

Ἀπαντῶν ἀναφέρει τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεσιν (Κῶδ. σ. 454).

325, 326, 327. Πρὸς Σταματοπούλους

Ὁμοίως οἱ ἐν Πρεβέζῃ Ἐπίτροποι γράφουν σχετικῶς μὲ τὴν εἴσπραξιν τῶν χρημάτων τῆς Σχολῆς παρὰ τοῦ Ἰω. Ζαβοῦ (Κῶδ. σσ. 457—59, 464—65).

328, 329, 330, 331. Ἀπαντήσεις

Τῶν ἀνωτέρω ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, δηλ. τακτοποίησις ἐμβασμάτων χρηματικῶν τῆς ὑπ' ὄψιν Σχολῆς.

332, 333, 334, 335. Πρὸς τοὺς ἐν Μόσχᾳ Ἐπιτρόπους

Γράφουν οἱ ἐν Πρεβέζῃ Ἐπίτροποι ἐκζητοῦντες τὸ ἐτήσιον ἐκ τῶν φόρων εἰσόδημα τῆς Σχολῆς (Κῶδ. σσ. 445, 447, 462—64, 465—69).

336. Χατζόγλους Α.

Οὗτος ἐκ Μόσχας ἀπὸ 9-9-1856 εἰσπράττει τὸ γνωστὸν ἐκ τοῦ κληροδοτήματος εἰσόδημα κατ' [illegible] (Κῶδ. [illegible] 1911, σ. 43.

Βλαχογιάννη, Ἀπ. σ. 2, 103.

337. Πρὸς τοὺς Ἐφόρους Ἰωαννίνων

Τῆς ἐν αὐτῇ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, γράφει ὁ Ἀθανασιάδης, ἀπὸ 5-1-1853, ἀποστέλλων ἀντίτυπα δύο λόγων περὶ προόδου ἀφ' ἑνὸς τῆς Θεοφ. Σχολῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου «ἐπιταφίου ἐκφωνηθέντος ἐπ' ἐκκλησίας κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ ἐνταῦθα Βρετανικοῦ Ὑποπροξένου κ. Χούττωνος ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ Σχολῇ Καθηγητοῦ Π. Α. Μαυροκεφάλου» (Κῶδ. σ. 455).

338. Πρὸς Α. Ἰωνίδην

Ἀποστέλλεται εἰς Λονδίνον (7-4-1853) παρὰ τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Θεοφ. Σχολῆς, γραφάντων·

«Ἡ πρὸς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα γενναία καὶ πατρικὴ ἀέναος εὐεργεσία τῆς ὑμετέρας φιλογενοῦς Ἀδελφότητος, ὁ ἀξιέπαινος θερμότατος ὑμῶν πατριωτισμὸς καὶ ἡ σωτήριος ἐνθύμυχος ὑμῶν προθυμία ὑπὲρ τῆς διαδόσεως, πρὸς τὴν ἅπανταχοῦ Ἑλληνικὴν φυλήν, τοῦ φωτὸς τῆς παιδείας, τῆς ἀναφαιρέτου προγονικῆς τῶν Ἑλλήνων κληρονομίας, ἐμψυχώνουσι δικαίως τοὺς ὑποφαινομένους διέποντας τὰ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν μικρὰν ταύτην Ἠπειρωτικὴν παράλιον πόλιν Πρέβεζαν, νὰ ἐμφανισθῶμεν ἐνώπιον ὑμῶν, φιλογενέστατε καὶ εὐεργετικὲ Κύριε, εἰς ἐπιτυχίαν ἔργου ὅσον δι' ἡμᾶς σωτηρίου, τόσον διὰ τὴν φιλογενεστάτην ὑμῶν Οἰκογένειαν ἐπαίνων καὶ ἀϊδίου κλέους παραγωγοῦ».

Εἰς τὴν συνέχειαν ἀναφέρουν περιληπτικῶς τὰ περὶ τῆς Θεοφανείου Σχολῆς. Καὶ καταλήγουν:

«Τὴν σβέσιν λοιπὸν τῆς ἀφορήτου ταύτης τοῦ λαοῦ δίψης, ἐρχόμεθα νὰ παρακαλέσωμεν νὰ διατάξητε τοὺς ἐν Ἀθήναις ἐπιτετραμμένους τὴν ἐξέτασιν τῶν διαγωνιζομένων νέων, νὰ δεχθῶσι ἀνεξετάστως κατὰ τὸ παρὸν ἢ τὸ προσεχὲς ἔτος εἰς τὴν φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὡς ὑπότροφον τῆς Οἰκογενείας ὑμῶν, ἕνα νέον πένητα καὶ εὐφυῆ μαθητὴν τοῦ Σχολείου τούτου, ἡμέτερον πατριώτην, προκαταρτισμένων καλῶς δι' ἀνωτέρων ἐκπαίδευσιν ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ χρηματίσῃ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του ἐπὶ τετραετίαν τοὐλάχιστον διδάσκαλος τῶν ἀπόρων τέκνων τῆς Πατρίδος μας.

Τὴν ἔνθερμον ταύτην ἡμῶν παράκλησιν γενομένην ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἠπειρωτικοῦ τούτου λαοῦ, πολλὰ ἐφιεμένου νὰ ποτίσῃ τὰς διψώσας τῶν παίδων αὐτοῦ ψυχὰς διὰ τῆς πατριωτικῆς ὑμῶν συνδρομῆς δὲν ἀμφιβάλλομεν ποσῶς, φιλογενέστατε Κύριε, ὅτι θέλετε ἕνεκα τοῦ διακρίνοντος ὑμᾶς πατριωτισμοῦ παραδεχθῆ εὐχαρίστως καὶ ἐκτελέσει...ς (Κῶδ. σσ. 459—63).

339. Πρὸς Κ. Βουλόδημον

Εἰς Ἰωάννινα ἀποστέλλεται ἀπὸ μέρους τῶν αὐτῶν Ἐπιτρόπων (20-10-1854), Διδάσκαλον ὄντα καὶ ἐπιθυμοῦνται νὰ διδάξῃ ἐν τῇ Θεοφανείῳ Σχολῇ ἐπὶ διετίαν, τὴν ἑλλην. φιλολογίαν, μαθηματικά, ἱστορίαν, γεωγραφίαν καὶ μίαν ξένην γλῶσσαν ἀντὶ μισθοδοσίας ἐτησίως 6.500 τουρκ. γρ. Τὸν προσκαλοῦν λοιπὸν νὰ ἔλθῃ καὶ ἀναλάβῃ ὑπηρεσίαν (Κῶδ. σσ. 460—62).

340. Πρὸς τὸν Ὑποπρόξενον τῆς Ἑλλάδος

Ἀντώνιον Κόνδην· γράφει ὁ Ἀθανασιάδης (17-11-1853) καὶ τὸν παράκα-

λεῖ νὰ εὐαρεστηθῇ καὶ νὰ συστήσῃ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος ἕνα εὐφυῆ καὶ πένητα νέον, ἀπόφοιτον τῆς Θεοφανείου Σχολῆς, καλῶς κατηρτισμένον, πρὸς ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν, ὅπως ὡς ὑπότροφος τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως γίνῃ δεκτὸς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου, ὑπὸ τὸν ὅρον μετὰ τὰς σπουδάς του νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν γενέτειραν πόλιν καὶ νὰ διδάξῃ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ της καθιδρύματα τοὺς ἐφιεμένους νέους πρὸς μάθησιν, ὥστε «νὰ χορτασθῶσιν (οὗτοι) ἕνεκα τῆς βανδαλικῆς ἀπογυμνώσεώς των ἐκ τῶν εὐφόρων αὐτῶν ἰδιοκτησιῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ φαλάριδος τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ κατὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα. Νομίζω περιττόν, κ. Ὑποπρόξενε, νὰ σᾶς παρατηρήσω ὅτι μεταξὺ τῶν κατὰ τὸν ἱερὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλ. ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα πεσόντων Ἠπειρωτικῶν ἡρώων, ἔπεσον καὶ ὄχι ὀλίγοι Πολῖται Πρεβέζης, ἄνδρες μαχόμενοι ὑπὲρ Πατρίδος κατὰ τὸ Μεσολόγγιον καὶ Ἀθήνας, καθ' ὅτι τοῦτο εἶναι οὐχὶ μόνον γνωστὸν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς καὶ πρὸς πάντας τοὺς φιλαλήθεις ὁμογενεῖς...» (Κῶδ. σσ. 463—465).

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τελειώνει ὁ περισπούδαστος κῶδιξ τῆς Θεοφανείου Σχολῆς Πρεβέζης.

Δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θὰ ἠκολούθησε καὶ ἕτερος. Πάντως εἰς τὸ ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως δὲν διεσώθη εἰμὴ τὸ Λογιστικὸν ἢ βιβλίον Ταμείου αὐτῆς.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων, πάντως, βεβαιοῦται, ὅτι αὕτη μὲ πρωτοστάτην καὶ στύλον ἀκλόνητον τὸν ἀνεπανάληπτον διὰ τὴν Πρέβεζαν Ἀθανάσιον Ἀθανασιάδην, διέλαμψε καὶ ἐφώτισε τὸν ἐν ἀμαθείᾳ καταδικασμένον πολυπαθῆ λαόν της.

Φρονῶ, ὅτι ἀρμόδιος ἱστοριογράφος ἐκ Πρεβέζης, διαθέτων τὴν ἀπαιτουμένην ἐμπειρίαν καὶ εὐκαιρίαν, πρέπει νὰ ἐγκύψῃ, νὰ ἱστοριοδιφήσῃ, νὰ γράψῃ τέλος πάντων τὴν ἱστορίαν τῆς Θεοφανείου Σχολῆς.

Τοῦτο θὰ εἶναι μία θετικὴ προσφορὰ πρὸς τὸν τόπον. Ἀλλὰ καὶ ἕνα μνημόσυνον δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐμόχθησαν δι' αὐτήν. Καὶ μάλιστα διὰ τὸν Ἀν. Θεοφάνους καὶ τὸν ἰσάξιον αὐτοῦ Ἀθ. Ἀθανασιάδην.

ΤΕΛΟΣ

ΠΑΝΑΓ. Δ. ΤΖΙΟΒΑ

Η ΕΝΙΑΙΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*

(Ἀνέκδοτες ἀποφάσεις)

Συνεδρία τῆς 29ης Δεκεμβρίου 1911

Ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Γερβασίου συνῆλθον σήμερον τὴν 29ην Δεκεμβρίου 1911 εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς Ἐνιαίας Δημογεροντίας συγκείμενα ἐκ τῶν κυρίων Κ. Δόνου, Γ. Τζέτζου, Ἰ. Πισπιρῆ, Ἀλ. Μίσιου καὶ Κ. Μακρυδήμα τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς Δ. Λιάσκου καὶ συνδιεσκέφθησαν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ πινακίῳ ὑποθέσεων ὡς ἕπεται.

540. ΕΚΛΟΓΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΥ

Προσελθόντες οἱ πληρεξούσιοι δικηγόροι ἀμφοτέρων τῶν μερίδων ἤτοι ὁ κ. Τζὼν Κυπριώτης τῆς μιᾶς μερίδος καὶ οἱ κ.κ. Ἐ. Χατζῆς καὶ Ἰ. Τόττης τῆς ἑτέρας μερίδος διὰ τὴν συζήτησιν τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου· ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἐξητήσατο τὴν ἀπόρριψιν τῶν ἐν τῇ Κοινότητι ὑποβληθεισῶν ἐνστάσεων κατὰ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ὡς ὑποβληθεισῶν ἐκπροθέσμως καὶ συμφώνως τῷ 11ῳ Ἄρθρῳ τοῦ κανονισμοῦ ἤτοι ἐντὸς τῆς ἑβδομάδος ἀπὸ τῆς ἀναρτήσεως αὐτοῦ ὅπερ ἀποδεικνύεται ἐκ διαφόρων ἰσχυρισμῶν οὓς ἀναφέρει εἰς τὴν ὑπὸ χρονολογίαν σημερινὴν καὶ ἀρ. πρωτ. 1244 ἔκθεσίν του. Μεθ' ὃ οἱ πληρεξούσιοι τῆς ἄλλης μερίδος Ἐ. Χατζῆς καὶ Ἰ. Τόττης ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἔνστασις τυγχάνει ἀπορριπτέα καθότι οὐδόλως ἐξακριβοῦνται οἱ προβαλλόμενοι λόγοι περὶ ἀπορρίψεως τῶν ἐνστάσεων ἀφοῦ ἡ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ ἡ ἐκ τοῦ κανονισμοῦ ὁριζομένη βεβαιοῖ ὅτι αἱ ἐνστάσεις ἐδόθησαν ἐμπροθέσμως καὶ κατὰ τὸν κανονισμόν. Ἡ Δημογεροντία συνδιασκεψαμένη ἀπορρίπτει[220] τὴν περὶ μὴ παραδοχῆς τῶν ἐνστάσεων ἐκ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ἔνστασιν τοῦ πληρεξουσίου κ. Τζὼν Κυπριώτη καθότι οἱ ἐνστάσεις αὗται ἅπασαι γενόμεναι δεκταὶ παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς δύνανται νὰ συζητηθῶσι κάλλιστα καὶ ἐνώπιον τῆς Δημογεροντίας. Ὑποχρεοῖ δὲ τοὺς πληρεξουσίους ἀμφοτέρων τῶν μερίδων ὅπως εἰσέλθωσιν εἰς τὴν συζήτησιν τῶν διαφόρων ἐνστάσεων καὶ ἀντενστάσεων ἐπὶ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου. Μεθ' ὃ ἀναπτύξεως γενομένης ἐκ μέρους τῶν πληρεξουσίων ἀμφοτέρων τῶν μερίδων τῶν διαφόρων ἐγγράφων ἐνστάσεων καὶ ἀντενστάσεων ἐπὶ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου καὶ ληφθέντων ὑπ' ὄψιν τῶν διαφόρων ἐγγράφων τῶν πληρεξουσίων (λείπει μία λέξη) τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ἐξ ἑκατέρας τῶν μερίδων δικαιούχων κατοίκων Μονοδενδρίου ὡς καὶ τῆς προφορικῆς ἐκθέσεως τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Ἰ. Πισπιρῆ ἐνεκρίθησαν τὰ ἑξῆς καὶ ταῦτα ἀφοῦ προηγουμένως ὡς βάσιν τῶν σκέψεών της ἐκ τῶν διαφόρων ἐνστάσεων ἔθεσεν ἵνα αἱ ἤδη προβαλλόμεναι ἁπλαῖ ἐνστάσεις κατὰ δικαιούχων ὡς

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 1012.

220. Στὴν περίπτωση τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς ἡ Δημογεροντία ἐνεργεῖ καὶ Δικαστήριο ἐκλογικό, σὰν ἐκλογοδικεῖο, θὰ λέγαμε σήμερα.

κατακρατούντων βακουφικὰ κτήματα μὴ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν καθόσον εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐξακρίβωσίς των ἀμέσως καὶ ἵνα οἱ καθ' ὧν τοιαύτη ἔνστασις εἰσαχθῶσιν εἰς τὸν κατάλογον μὲ τὸν ὅρον ἵνα ἡ νέα ἐφοροεπιτροπεία διὰ τακτικῆς ἀγωγῆς ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα κατὰ τοιούτων κατακρατητῶν βακουφικῶν κτημάτων· τὴν αὐτὴν βάσιν τίθησι καὶ διὰ τὰς ἤδη προβαλλομένας ἁπλῶς ἐνστάσεις κατὰ προσώπων ὡς ὀφειλετῶν εἰς τὸ ταμεῖον. 1) Ὁ Πέτρος Ρίζος εἰσάγεται εἰς τὸν ἐκλογικὸν κατάλογον καθότι ἐκ προσαχθέντων ἐπισήμων ἐγγράφων ἀποδεικνύεται ἡ ἀβάσιμος ἡ κατ' αὐτοῦ ἔνστασις ὡς κατακρατοῦντος βακουφικὸν κτῆμα καὶ ὡς ὀφειλέτου εἰς τὸ Ταμεῖον[221]. 2) Ὁ Σπυρίδων Θεμελῆς ἐπίσης εἰσάγεται εἰς τὸν κατάλογον καθόσον ἡ κατ' αὐτοῦ ἔνστασις περὶ ἀποκλεισμοῦ του ὡς μετέχοντος εἰς τὰ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων ἀνακριβὴς τυγχάνει, ἅτε τούτου δι' ἐπισήμου αἰτήσεως παρητήθη τοῦ ἐν τῇ πόλει Ἰωαννίνων ἐκλογικοῦ δικαιώματος πρὸ τῶν τελευταίων ἐκλογῶν αὐτῆς[222]. 3) Οἱ Ἰωάννης Σεμιτέλος καὶ Χριστόδουλος Νούλης εἰσάγονται εἰς τὸν ἐκλογικὸν κατάλογον καθότι ἡ κατ' αὐτῶν ἔνστασις περὶ ἀποκλεισμοῦ των ὡς μετατρεψάντων τὰς μετοχὰς τῆς Κοινότητος εἰς χρῆμα ὡς καὶ ἑτέρα ἔνστασις δὲν προβλέπεται ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ. 4) Ὁ Νικόλαος Παπίας διαγράφεται τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ὡς ἐλεοδοτούμενος διὰ τῆς δωρεὰν νοσηλείας τῆς οἰκογενείας του παρὰ τοῦ κανονικοῦ Ἰατροῦ, ὅπερ παρεδέχθησαν ἀμφότεροι οἱ πληρεξούσιοι[223]. 5) Οἱ Θεοχάρης Πανταζῆς καὶ Ἀριστοτέλης Λάνος εἰσάγονται εἰς τὸν ἐκλογικὸν κατάλογον καθότι ἡ κατ' αὐτῶν ἔνστασις ὡς ἀνισορρόπων κατεδείχθη ἀβάσιμος ὡς ἐπίσης καὶ αἱ ἄλλαι ἐνστάσεις κατὰ τοῦ πρώτου καθότι οἱ λογαριασμοὶ περὶ ὧν γίνεται μνεία ἐξηλέγχθησαν καὶ ἐπικυρώθησαν[224]. 6) Οἱ Παναγιώτης Σκαραβέλας καὶ Ἰωάννης Οἰκονόμου εἰσάγονται εἰς τὸν ἐκλογικὸν κατάλογον ἅτε τῆς κατ' αὐτῶν ἐνστάσεως περὶ ἀποκλεισμοῦ των ὡς ἐλεοδοτουμένων διὰ τῆς δωρεὰν ἐπισκέψεως τοῦ κοινοτικοῦ Ἰατροῦ ἐπισκεπτομένην δωρεὰν πτωχῶν[225]. 7) Οἱ Βασίλειος Γ. Κόνιαρης καὶ Γεώργιος Αὐγέρης ἀποκλείονται τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ὡς διδάσκαλοι ἤτοι ἔμμισθοι αὐτῆς ὑπάλληλοι[226]. 8) Ὁ Ἀντώνιος Ράπτης Ἰατρὸς τῆς Κοινότητος καὶ ὁ Μουχτάρης αὐτῆς Ἰωάννης Λάνος εἰσάγονται εἰς τὸν ἐκλογικὸν κατάλογον καθότι διὰ προγενεστέρων αὐτῆς ἀποφάσεων ἡ Λημογεροντία καθώρισεν

---

221. Ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ.

222. Ἡ περίπτωση αὐτὴ εἶναι ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου 7 παρ. Β ποὺ γράφει «Ἀποκλείονται τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι οἱ μετέχοντες καθ' οἱονδήποτε τρόπον τῆς διοικήσεως ἄλλων κοινοτήτων εἴτε ὡς ἐκλογεῖς εἴτε ὡς ἐκλέξιμοι, ἅτε μὴ ἐπιτρεπομένης διπλῆς κατοικίας».

223. Ἡ διαγραφὴ τοῦ πολίτη τῆς ἀπόφασης αὐτῆς ἔγινε κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρου 9 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ ποὺ γράφει «Ἀποκλείονται τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι τὰ τέκνα τῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐλεοδοτουμένων γονέων ὡς καὶ ὁ πατὴρ ἑνὸς ἢ πλειόνων ἐλεοδοτουμένων καθ' οἱονδήποτε τρόπο τέκνων ἐὰν συζῇ μετ' αὐτῶν, ὁ σύζυγος τῆς καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐλεοδοτουμένης συζύγου, ἐπίσης οἱ ἐν κοινοκτημοσύνῃ συζῶντες ἀδελφοὶ ἐὰν εἷς αὐτῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐλεοδοτεῖται».

224. Ἀποκλείστηκαν ἀπὸ τὴν πρωτοβάθμια ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ βάσει τοῦ ἄρθρου 7 παρ. Ε ποὺ περιγράψαμε σὲ προγενέστερες σημειώσεις μας.

225. Ἡ αὐτὴ περίπτωση μὲ τὴν σημείωση 283.

226. Ὁ ἀποκλεισμός των γίνεται μὲ ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου 7 παρ. Γ ποὺ γράφει «Ἀποκλείονται τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι οἱ ἔμμισθοι ὑπάλληλοι τῆς Κοινότητος οἱ μισθοδοτούμενοι ἐκ τῶν ἄνω πόρων τῆς κοινότητος.

ὅτι οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ Μουχτάρηδες δὲν ἀποκλείονται τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου[227]. 9) Ὁ Σπυρίδων Κοντογιάννης εἰσάγεται εἰς τὸν κατάλογον καθότι ἡ κατ' αὐτοῦ ἔνστασις περὶ ἐξαιρέσεως του ὡς ὀφειλέτου τοῦ ἀποθανόντος πατρός του εἰς τὸ ταμεῖον δὲν προβλέπεται ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ. 10) Ὁ Δημήτριος Πασχάλης εἰσάγεται εἰς τὸν ἐκλογικὸν κατάλογον ὡς ἔχων τετραετῆ οἰκογενειακὴν κατάστασιν εἰς Μονοδένδριον[228]. 11) Ὁ Δημήτριος Ἀναστασιάδης εἰσάγεται εἰς τὸν κατάλογον καθότι ἡ κατ' αὐτοῦ ἔνστασις περὶ ἀποκλεισμοῦ του ὡς πληρωθέντος τοῦ στρατιωτικοῦ φόρου του ἐκ τοῦ ταμείου, νοσηλευθείσης τῆς συζύγου του εἰς τὸ ἐνταῦθα Νοσοκομεῖον καὶ ὡς ἄλλοτε ἐλεοδοτηθεὶς διὰ τὰς ἐπισκέψεις δωρεὰν τοῦ κοινοτικοῦ Ἰατροῦ εἶναι πάντῃ ἀβάσιμος καὶ παρὰ τὸν κανονισμόν. 12) Οἱ Γεώργιος Οἰκονόμος, Ἀθανάσιος Γεωργούλας, Λεωνίδας Παπαστεφάνου, Δημήτριος Γεωργούλας, Ἀριστοτέλης Πανταζῆς, Ὀδυσσέας Πανταζῆς, Ματθαῖος Θεμελῆς, Ματθαῖος Πανταζῆς, Γεώργιος Κόνιαρης καὶ Ἀριστείδης Κόνιαρης γίνονται δεκτοὶ εἰς τὸν κατάλογον καθότι αἱ κατ' αὐτῶν ἐνστάσεις περὶ ἀποκλεισμοῦ των ὡς ὀφειλετῶν εἰς τὸ Ταμεῖον ἐξ ἀσθέστου καὶ βοσκῆς ὡς καὶ ἐλεοδοτηθέντων διὰ τῆς δωρεὰν ἐπισκέψεως αὐτῶν παρὰ τοῦ κοινοτικοῦ Ἰατροῦ δὲν εἶναι ἐξηκριβωμέναι παρὰ πάντῃ ἀστήρικτοι. 13) Ὁ Ἀναστάσιος Ζωμαρίδης εἰσάγεται εἰς τὸν ἐκλογικὸν κατάλογον καθότι ἡ καθ' αὐτοῦ ἔνστασις περὶ ἀποκλεισμοῦ ὡς κατακρατοῦντος βιβλία τῆς Σχολῆς ἀβάσιμος[229]. 14) Ὁ Θεοχάρης Κήρας εἰσάγεται εἰς τὸν ἐκλογικὸν κατάλογον ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ προκαταβάλῃ πρὸ τῶν ἐκλογῶν τὰς δύο λίρας ἃς δι' ἐνστάσεις ὑποβάλλεται ὅτι ἔλαβεν ἡ σύζυγός του παρὰ τοῦ Κοινοτικοῦ ταμείου καὶ ἀργότερον ἐὰν ἐξακριβωθῇ ὅτι δὲν ὀφείλει ταύτας νὰ τῷ ἐπιστραφῶσι, τῆς ἄλλης κατ' αὐτοῦ ἐνστάσεως ἀπορριφθείσης ὡς ἀβασίμου[230]. 15) Οἱ Νικόλαος Πανταζῆς καὶ Ἐλευθέριος Πανταζῆς εἰσάγονται εἰς τὸν ἐκλογικὸν κατάλογον καθότι ἡ περὶ ἀποκλεισμοῦ των ἔνστασις ὡς κατακρατούντων ἀρχεῖα τῆς Κοινότητος, χρήματα καὶ ὡς ὑπολόγων ἀπορριπτέα καθόσον τούτων ἡ λογοδοσία ἐπεκυρώθη καὶ ἀπεδείχθη ὅτι δὲν κατακρατοῦσιν ἔγγραφα καὶ χρήματα τῆς Κοινότητος. Καταρτισθέντος οὕτω τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου καὶ γενομένου ὁριστικοῦ ἐνεκρίθη ὅπως αἱ ἐκλογαὶ Μονοδενδρίου διενεργηθῶσιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καταλόγου τούτου τὴν 8ην ἐλευσομένου Ἰανουαρίου· εἰσηγητὴς διωρίσθη ὁ Ἅγιος Πρωτοσύγκελλος Κος Πανάρετος ἐπὶ ἀμοιβῇ ἐκ πέντε λιρῶν (ἀριθ. 5) δυνάμενος νὰ παραλάβῃ καὶ τὸν γραμματέα κ. Δ. Λιάσκον ἐὰν οὗτος δὲν κωλύεται ἐκ τῆς ὑπηρεσίας του ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει.

541. ΕΚΛΟΓΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΚΑΜΝΕΛΙΟΥ

Ἡ Δημογεροντία λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἅγιος Πρωτοσύγκελλος θέλει

227. Τὴν κατοχύρωση αὐτὴ τὴν ἔκανε ἡ Ἐνιαία Δημογεροντία μὲ τὴν προγενέστερη ἀπόφασή της, στὰ πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1911 καὶ μετὰ δὲν ὑπάρχει τέτοια ἀπόφαση. Ἴσως νὰ εἶναι καταχωρημένη στὰ πρακτικὰ ἀπὸ τὸ 1908—1910 ποὺ δυστυχῶς ἔχουν καταστραφεῖ.

228. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ἔχει σημασία γιατὶ ἀποτελεῖ προσὸν ἡ ἀπόκτηση τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτη. Τὸ ἄρθρο ἔχει ἀριθμὸ 1 καὶ γράφει: «Ἑκάστη κοινότης τῆς Ἐπαρχίας Ἰωαννίνων ἀποτελεῖται ἀπὸ παντὸς ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ ὑπαγομένου εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἐγκατεστημένου ἐν τῇ κοινότητι ἐπὶ συνεχῆ τετραετίαν ἢ ἐξασκοῦντος ἐπάγγελμά τι».

229. Ἐφαρμογὴ τοῦ Ἄρθρου 7 παράγραφος ΣΤ ποὺ περιγράψαμε σὲ προγενέστερες σημειώσεις μας.

230. Ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου 8 ποὺ ἔχει στὸ τέλος τὴν φράση «ἐκτὸς ἂν καταβάλλωσι τὰ καθυστερούμενα πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ ὁριστικοῦ καταλόγου τῶν ἐκλογέων καὶ ἐκλεξίμων τῆς κοινότητος.

μεταβεῖ εἰς Μονοδένδριον πρὸς διενέργειαν τῶν ἐκλογῶν ἀνατίθησιν αὐτῷ ὅπως ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ μεταβῇ καὶ εἰς τὴν Κοινότητα Σκαμνελίου πρὸς σύνταξιν τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου κατὰ τὸν κανονισμὸν ἐπ' ἀμοιβῇ ἐκ πέντε (ἀριθ. 5) λιρῶν ὀθωμανικῶν[231] ἐὰν μέχρι τῆς προσεχοῦς Πέμπτης πληροφορηθῇ ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης ὅτι δὲν κατωρθώθη ἡ σύνταξις τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου τούτου.

542. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΟΓΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑΚΡΑΤΟΥΝΤΩΝ ΒΑΚΟΥΦΙΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ ΟΦΕΙΛΕΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΤΑΜΕΙΟΝ[232]

Ἡ Δημογεροντία ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ὡς ἄνω ἐκλογικοῦ καταλόγου Μονοδενδρίου ἐφαρμόζει τὴν ἀνωτέρω ληφθεῖσαν ἀπόφασίν της περὶ τῶν ἐνστάσεων κατὰ τῶν κατακρατούντων βακουφικὰ κτήματα καὶ ὀφειλετῶν εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς Κοινότητας ἤτοι συνιστᾷ εἰς τοὺς ἐφοροεπιτρόπους ἵνα ἐγκαίρως σπεύδωσι καὶ ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου Συμβουλίου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως διὰ τακτικῆς ἀγωγῆς καταγγέλωσι τοὺς τυχὸν κατακρατούντας βακούφικα κτήματα ἢ ὀφειλέται εἰς τὸ κοινοτικὸν ταμεῖον ἵνα διενεργοῦνται κατ' αὐτῶν τὰ δέοντα καὶ ὅτι ἄλλως πᾶσα τυχὸν ἔνστασις κατά τινας περὶ ἀποκλεισμοῦ του ἐκ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ὡς δῆθεν κατακρατοῦντος βακουφικὰ κτήματα ἢ ὡς δῆθεν ὀφειλέτου εἰς τὸ κοινοτικὸν ταμεῖον, ἀορίστως ὑποβαλλομένη μόλις κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. Ἐὰν ὅμως οἱ ἐφοροεπίτροποι δὲν συμμορφωθῶσι μὲ τὴν ἀπόφασιν ταύτῃ ἔσονται ὑπεύθυνοι αὐτοί. Μεθ' ὃ ἐλύθη ἡ συνεδρία.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 29ῃ Δεκεμβρίου 1911

Ὁ Γραμματεὺς	Ὁ Πρόεδρος	Τὰ Μέλη
Τ.Υ.	Τ.Υ.	ὑπογραφαὶ (2)
		Δόνος Πισπιρῆς

231. Τὸ διορισμένο ὄργανο ἀπὸ τὴν Δημογεροντία γιὰ τὴν σύνταξη τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων τῶν κοινοτήτων, ἔπαιρνε ἀμοιβὴ ποὺ τὴν καθόριζε μὲ ἀπόφασή της ἡ Δημογεροντία.

232. Τὸ πρακτικὸ αὐτὸ ἔχει μεγάλη σημασία, γιατὶ ἐξασφαλίζει τὴν δίκαια μεταχείριση τῶν δικαιούχων πολιτῶν, ἀναπόδειχτες κατηγορίες γιὰ τὴν διαγραφὴ δικαιούχων πολιτῶν ἀπὸ δῶ καὶ πέρα δὲν θὰ ἔχουν καμμία θέση. Ἔτσι ἡ Δημογεροντία ἔφερε τὴν χρυσὴ τομή, ποὺ δὲν εἶχε γίνει μέχρι τότε. Ἀόριστες συκοφαντίες ἀπὸ κομματικὲς διχόνοιες δὲν θὰ μετροῦν πιὰ στὶς ἐνστάσεις τῶν πολιτῶν.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ 1911

Ἐδῶ τελειώνουν τὰ πρακτικὰ τῆς ἐνιαίας Δημογεροντίας τοῦ ἔτους 1911. Τὰ πρακτικὰ εἶναι 549 καὶ εἶναι σκόρπια Δημοσιευμένα ἀπὸ τὸν συγγραφέα τῆς μελέτης αὐτῆς. Ὑπάρχουν στὶς Ἐφημερίδες «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ» ΚΑΙ «ΠΡΩΙΝΟΣ ΛΟΓΟΣ» χωρὶς σχόλια, καὶ στὸ Ἀρχεῖο τῆς Μητροπόλεως σ' ἕνα βιβλίο ποὺ μόλις τὸ πρόλαβα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ χρόνου. Ὅλα τὰ πρακτικὰ εἶναι γραμμένα μὲ τὸ χέρι γιατὶ ἡ φωτοτυπία τους ἦταν ἀδύνατη, λόγω τῆς φθορᾶς τῶν φύλλων τοῦ βιβλίου. Στὴ συνέχεια θ' ἀκολουθήσουν ὅλα τὰ πρακτικὰ σχολιασμένα κατὰ τὸ δυνατὸν μέχρι τὰ 1913 ποὺ τελειώνει πιὰ ἡ θητεία τῆς Δημογεροντίας. Ἄλλο βιβλίο ἀποφάσεων ἀπ' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει.

Γιάννενα 16.5.79

ΠΑΝΟΣ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑΣ

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1912

Συνεδρία τῆς 12ης Ἰανουαρίου 1912

Ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Γερβασίου συνῆλθον σήμερον τὴν 12ην Ἰανουαρίου 1912 εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς ἐνιαίας Δημογεροντίας συγκείμενα ἐκ τῶν Κυρίων Κ. Δόνου, Ἰ. Πισπιρῆ, καὶ Α. Μίσιου τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Λ. Λιάσκου καὶ συνδιεσκέφθησαν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ πινακίῳ ὑποθέσεων ὡς ἕπεται:

543. ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΥ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 11ης τρέχοντος ἔκθεσιν τῶν ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν ἐφοροεπιτροπείας τῆς Κοινότητος Μονοδενδρίου Πανοσιολογιωτάτου Πρωτοσυγκέλλου κ. Παναρέτου ὡς καὶ τὸ σχετικὸν πρακτικὸν[233] τῆς ἐκλογῆς ταύτης καὶ ἀπορρίψασα τὴν ὑπὸ χρονολ. 8ης τρέχοντος ἔγγραφον διαμαρτυρίαν μερικῶν κατοίκων Μονοδενδρίου, καθότι αὕτη ἀφορᾷ κυρίως τὴν ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας περὶ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ἄρα δεδικασμένον ζήτημα[234], ἐνέκρινε τὴν ἐπικύρωσιν τῆς κατὰ τὴν 8ην τρέχοντος διενεργηθείσης ἐκλογῆς ἐφοροεπιτροπείας Μονοδενδρίου καθ' ἣν ἀνεκηρύχθησαν παμψηφεὶ ἐφοροεπίτροποι οἱ Ἰωάννης Σεμιτέλος ὁ καὶ ταμίας, Νικόλαος Πανταζῆς καὶ Ἐλευθέριος Πανταζῆς.

544. ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΤΣΙΡΒΑΡΙΟΥ

Μηδεμιᾶς ἀντιρρήσεως ὑπαρχούσης[235] ἐνεκρίθη ἡ ἐπικύρωσις τοῦ ὑπὸ χρονολογίαν 27 Δεκεμβρίου 1911 ἐκλογικοῦ τῆς Κοινότητος Τσιρβαρίου δι' οὗ ἐκλέγονται ἐφοροεπίτροποι διὰ μίαν διετίαν οἱ Γεώργιος Τάσιου ὁ καὶ ταμίας, Δημήτριος Παπανικολάου καὶ Μιλτιάδης Βλάχος.

---

233. Ὁ πρόεδρος τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς ὅπως καὶ σ' ἄλλες σημειώσεις ἀναφέρουμε διορίζονταν ἀπὸ τὴν ἐνιαία Δημογεροντία, ποὺ καθόριζε καὶ τὴν ἀμοιβή του. Μετὰ τὴν ἐκλογὴ συντάσονταν τὸ πρακτικό της καὶ ὑπογράφονταν ἀπὸ τὴν ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ καὶ παρὰ τῶν Ἱερέων. Σχετικὰ τὸ ἄρθρο 14 τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐπαρχίας γράφει ἀνάμεσα στ' ἄλλα «Ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα ἀποσφραγίζεται ἡ κάλπη καὶ ἄρχεται ἡ διαλογὴ τῶν ψήφων ἐξ ὧν ἀναδεικνύεται ἡ ἐφοροεπιτροπεία κατὰ πλειοψηφίαν μὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψηφισάντων, συντάσσεται ἐπὶ τούτῳ πρακτικόν, ἐν ᾧ ἐγγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν τε ἐπιτυχόντων καὶ ἐπιλαχόντων καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ψήφων, ὧν ἔτυχεν ἕκαστος καὶ ἀποστέλλεται τοῦτο μετὰ τῶν ψηφοδελτίων τεθειμένων ἐντὸς πανίου ἐσφραγισμένου ἔξωθεν ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἐνιαίαν διοικητικὴν δημογεροντίαν, ἥτις ἀποφασίζει περὶ τοῦ κύρους τῆς ἐκλογῆς».

234. Ζήτημα ποὺ ἐκδικάσθηκε ἀπὸ τὴν Ἐνιαία Δημογεροντία θεωρεῖται τελεσίδικη ἀπόφαση καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν προσβάλει κανένα ἔνδικο μέσον. Ἐν τούτοις ἐπὶ ἀποδεδειγμένης ἀκαταλληλότητος ὄχι μόνο ἀκύρωσε ἐκλογή, ἀλλὰ καὶ ἐπέβαλλε αὐστηρὲς κυρώσεις κατὰ τῶν παραβατῶν.

235. Ἡ ἐπικύρωση τοῦ ἐκλογικοῦ ὅπως ἀπὸ στερεότυπα πρακτικὰ ἀποδεικνύεται, εἶναι διαδικασία τυπική, ἀλλὰ ἐπιβεβλημένη. Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ στὶς μέρες μας τόσο στὶς βουλευτικὲς ὅσο καὶ στὶς Κοινοτικὲς ἐκλογές.

544β. ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΗΝ ΕΦΟΡΟΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΑΥΤΗΣ

Ἐπὶ τῇ προφορικῇ δηλώσει τοῦ κ. Ἰ. Πισπιρῆ, εἰς ὃν παρεπέμφθη πρὸς ἐξέλεγξιν[236] ὁ ἀπολογισμὸς τῶν πρώην ἐφοροεπιτρόπων Μονοδενδρίου ἀπὸ 21ης Μαρτίου τοῦ ἔτους 1910 μέχρι 31ης Αὐγούστου 1911, ὅτι οἱ λογαριασμοὶ οὗτοι εὑρέθησαν ὡς καλῶς ἔχοντες ἐνεκρίθη ἡ ἐπικύρωσις τῶν λογ)σμῶν τούτων κλειούντων μὲ περίσσευμα ἐν τῷ ταμείῳ ἐκ γροσίων 37 1)2. Προσέτι ἐδήλωσεν ὁ κ. Ἰ. Πισπιρῆς ὅτι δὲν ἐπελήφθη τῆς ἐξετάσεως τοῦ παρὰ τῶν πρώην ἐφοροεπιτρόπων ὑποβληθέντος προϋπολογισμοῦ τοῦ τρέχοντος σχολικοῦ ἔτους καθότι ἐγένετο ἤδη νέα ἐκλογὴ νέας ἐφοροεπιτροπείας ἥτις δέον νὰ ὑποβάλῃ προϋπολογισμόν. Τέλος παρεπέμφθη εἰς τὸν κ. Ἰ. Πισπιρῆν πρὸς ἐξέλεγξιν καὶ ὁ συμπληρωματικὸς ἀπολογισμὸς τῶν πρώην ἐφοροεπιτρόπων Μονοδενδρίου τῶν μηνῶν Σεπτεμβρίου, Ὀκτωβρίου, Νοεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1911.

545. ΕΚΛΟΓΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΝΕΓΑΔΩΝ

Ἡ κατὰ τὸν κανονισμὸν ἁρμοδία συντακτικὴ ἐπιτροπὴ[237] τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων τῆς Κοινότητος Νεγάδων ὑπέβαλε τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους τῆς κοινότητος ταύτης, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐνστάσεων· μεθ' ὅ ἡ Δημογεροντία συσκεφθεῖσα ἐπ' αὐτῶν ἀπεφάσισε τὰ ἑξῆς: 1) Ἐγκρίνεται ἡ ἐν τοῖς ἐκλογικοῖς καταλόγοις ἐγγραφὴ τοῦ Φιλίππου Παπαρρούση ὡς μὴ ἔχοντος οὐδὲν κώλυμα. 2) Ἐγκρίνεται ὅπως ὁ Νικόλαος Χαρισιάδης ψηφίσῃ ἀφοῦ πρότερον ἐκκενώσῃ τὴν παρανόμως παρ' αὐτοῦ κατεχομένην οἰκίαν Κων)νου Κουρτίου διατεθεῖσαν διὰ διαθήκης του διὰ Παρθεναγωγεῖον τῆς Κοινότητος Νεγάδων καὶ παραδώσῃ ταύτην εἰς τὴν Κοινότητα ὡς καὶ διὰ προηγουμένης ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας ὑπεχρεώθη[238]. 3) Ἀπορρίπτεται ἡ ἔνστασις κατὰ τῶν Χρυσοστόμου Καρακώστα καὶ Χριστοδούλου Πριμμικήρη περὶ ἀποκλεισμοῦ των ἐκ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ὡς μὴ λογοδοτησάντων καὶ τοῦ δευτέρου ὡς καταχραστοῦ διαφόρων κοινοτικῶν χρημάτων καθότι ὤφειλαν οἱ ἁρμόδιοι ἐγκαίρως νὰ καταγγείλωσιν αὐτοὺς ἵνα δικασθῶσι καὶ ἐν γένει ἐνεργηθῶσι τὰ δέοντα· συνιστᾶται ὅμως τοῖς ἐκλεχθησιμένοις ἐφοροεπιτρόποις ἵνα ἐνεργήσωσιν κατ' αὐτῶν τὰ δέοντα ἐὰν πράγματι εἶναι ἀληθὴς ἡ ἀνωτέρω κατ'

---

236. Ἡ ἐξέλεξη τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς ἐφοροεπιτροπείας τῶν Κοινοτήτων εἶναι ἔργο τριμελοῦς ἐπιτροπῆς ποὺ ἐκλέγεται ἀπὸ τὴν Κοινότητα κατὰ πλειοψηφία (ἀρ. 27). Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ μετὰ τὴν ἐξέλιξη ὑποβάλλει τὸ πόρισμά της στὴν Ἐνιαία Δημογεροντία. Ἡ Δημογεροντία μὲ τὴν σειρά της διορίζει δικό της ἐξελεγκτὴ ποὺ συνήθως εἶναι Δημογέροντας ἕνας ἢ καὶ περισσότεροι, καὶ ὁ Γραμματέας ἀκόμα. Ὁ ἐξελεγκτὴς τῆς Δημογεροντίας, μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐξελέγξεως, μὲ προφορικὴ δήλωση ἢ γραπτὴ ἔκθεση ἐνημερώνει τὴν Δημογεροντία, ἂν ἔχουν καλῶς, ὁπότε ἐπεκυρώνεται ἀπὸ τὴν Ἐνιαία Δημογεροντία.

237. Τὴν συντακτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ἀποτελεῖ (ἄρθρο 11) τετραμελὴς ἐπιτροπὴ ποὺ τὴν συγκροτοῦν ὁ ἐρέας τῆς Κοινότητας, ὁ Μουχτάρης καὶ δύο εὐϋπόληπτοι κάτοικοι τῆς Κοινότητας ποὺ τοὺς ἐκλέγει ἡ ἐν ἐνεργείᾳ ἐφοροεπιτροπεία.

238. Στὴν περίπτωση αὐτή, ἡ πρωτοβάθμια ἐπιτροπὴ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ἔκανε χρήση τοῦ ἄρθρου 7 παρ. Στ. Ἡ ἀποκατάσταση τοῦ διαγραφέντος αἴρει τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι.

αὐτῶν ἔνστασις[239]. Καταρτισθέντος οὕτω τοῦ ὁριστικοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ὡρίσθη ἡμέρα ἐκλογῶν ἐφοροεπιτροπείας Νεγάδων 22 τρέχοντος εἰσηγητὴς δὲ ὁ Πρωτοσύγκελλος κ. Πανάρετος μετὰ τοῦ Γραμματέως κ. Μ. Κυρκοπούλου ἐπ' ἀμοιβῇ ἐκ λιρῶν ὀθωμανικῶν ἓξ (ἀριθ. 6).

546. ΕΚΛΟΓΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΜΑΝΑΣΗΣ

Συσκέψεως γενομένης ἐκ τῶν παρὰ τῆς ἁρμοδίας συντακτικῆς ἐπιτροπῆς ὑποβληθέντων ἐκλογικῶν καταλόγων τῆς Κοινότητος Μανασῆς ὡς καὶ ἐκ τῶν παρ' αὐτῶν ἐνστάσεων ἐνεκρίθη ἡ ἐπικύρωσις αὐτοῦ ἀπορριφθεισῶν τῶν κατὰ τῶν Κ. Κεκιοπούλου, Κ. Τσιαμένου καὶ Γεωργίου Μπινάβα ἐνστάσεων, αἵτινες ἀπεδείχθησαν ἀβάσιμοι. Οὕτω δὲ καταρτισθέντος τοῦ ὁριστικοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου τῆς Κοινότητος Μανασῆς ὡρίσθη ἡμέρα ἐκλογῶν ἡ προσεχὴς Κυριακὴ (15η τρέχοντος) εἰσηγητὴς δὲ ὁ Ἀρχιμανδρίτης κ. Γεννάδιος ἐφημέριος Μπάγιας ἐπ' ἀμοιβῇ ἐκ μιᾶς (ἀριθ. 1) λίρας ὀθωμανικῆς.

547. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΑΝΑΣΗΣ ΚΑΙ Κ. ΚΕΚΙΟΠΟΥΛΟΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ 14.000 ΦΡΑΓΚΩΝ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὰς ὑπὸ χρονολογίαν 10ης τρέχοντος αἰτήσεις τῶν Κων)νου Κεκιοπούλου ἐφοροταμίου Μανασῆς καὶ Β. Ματσιοπούλου ὡς καὶ τοῦ Ἀθ. Βακαλίδου περὶ τῶν 14.000 φράγκων τῶν Σχολῶν τῆς Κοινότητος ταύτης ἐνέκρινε τὰ ἑξῆς: 1) ἐμμένει εἰς τὴν προγενεστέραν αὐτῆς ἀπόφασιν διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρέωσε τὸν Κ. Κεκιόπουλον ἐφοροταμίαν Μανασῆς νὰ καταθέσῃ ὡρισμένως εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος τὰς 14.000 φρ. χρ. αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὰς Σχολὰς Μανασῆς[240] εἰς διαρκῆ κατάθεσιν ἤτοι ἐμμένει εἰς τὸ μέτρον ὅπερ ἐφαρμόζει ἐφ' ὅλων τῶν Κοινοτικῶν χρημάτων. 2) Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἀνεφύησαν μερικαὶ δυσκολίαι ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἄμεσον κατάθεσιν διὰ τοῦτο ἐπιτρέπει νὰ ἀναβληθῇ ἡ κατάθεσις τοῦ ἐν λόγῳ ποσοῦ μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ σήμερον ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ὁ δανεισθεὶς τὸ ποσὸν τοῦτο Κ. Ματσιόπουλος ὅστις ὡς ἐκτίθεται εἰς τὴν ρηθεῖσαν αἴτησιν τῶν Κ. Κεκιοπούλου καὶ Β. Ματσιοπούλου ἐδανείσθη ἤδη τὸ ποσὸν τοῦτο παρὰ τοῦ ρηθέντος ἐφοροταμίου ἐκδώσῃ γραμμάτιον διὰ τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν 14.000 φράγκων εἰς διαταγὴν τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος καὶ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ Κ. Κεκιοπούλου καὶ Β. Ματσιοπούλου συναμα δὲ καὶ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν καὶ τρίτου φερεγγύου ἐγγυητοῦ, ἐπειδὴ οἱ δύο ρηθέντες εἶναι ἐνδιαφερόμενοι εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην καθόσον ὁ Β. Ματσιόπουλος τυγχάνει πατὴρ τοῦ ὀφειλέτου ὁ δὲ Κ. Κεκιόπουλος συνέστησε τὸ δάνειον τοῦτο τῶν 14.000 φραγκ. χρυσ. τῆς Κοινότητος.

548. ΑΙΤΗΣΙΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ΤΕΩΣ ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΟΥ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΔΟΥΡΟΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ

Ἀπερρίφθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 20 8)βρίου 1900 αἴτησις τοῦ τέως τοποτηρητοῦ

239. Ἡ χρυσὴ τομὴ ποὺ ἐπέφερε ἡ Δημογεροντία μὲ τὴν πρόσφατη ἀπόφασή της τοῦ 1911 διόρθωσε ἕνα ἀδύνατο σημεῖο τοῦ κανονισμοῦ. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἔχει μεγάλη σημασία, γιατὶ δίνει τὸ δικαίωμα μιᾶς εὐρύτερης λαϊκῆς βάσεως. Κατὰ συνέπεια σὲ μὴ ἀποδειγμένη ἐνοχή, δὲν διαγράφεται ὁ πολίτης ἀπὸ τὸν ἐκλογικὸ κατάλογο.

240. Κατὰ στατιστικὴ τῶν ἐτῶν 1870—1878, ἡ Κοινότητα Μανασῆς ποὺ ἀνῆκε στὴν περιφέρεια τοῦ Ζαγορίου, διέθετε 1 σχολεῖο μὲ 14 μαθητές. Σ' αὐτὸ ὑπηρετοῦσε ἕνας δάσκαλος (ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ «Ἡ παιδεία στὴν Ἤπειρο» Κέρκυρα 1950 σ. 82).

τῶν ἱερῶν Μονῶν Δουρούτης καὶ Περιστερᾶς περὶ τῆς ζημίας ἥτις κατ' αὐτοῦ ἐγένοντο εἰς τὸν κισλᾶν τῆς Μονῆς Δουρούτη καθόσον ἡ αἴτησις αὕτη προσήχθη πρὸς συζήτησιν λίαν ἀργά.

549. ΑΙΤΗΣΙΣ Φ. ΑΥΓΕΡΗ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΙΣΘΟΥ ΤΗΣ ΘΥΓΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΟΛΓΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΗΣ ΚΑΠΕΣΟΒΟΥ

Συνεπείᾳ αἰτήσεως ὑπὸ χρονολογίαν 11ης τρέχοντος τοῦ Φιλίππου Αὐγέρη ἐνεκρίθη ὅπως ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ κ. Β. Κίγκου μετρηθῶσιν αὐτῷ ναπολεόντια ἐννέα ἐκ τῶν χρημάτων τῶν Πασχαλείων κληροδοτημάτων ἔναντι τοῦ δεδουλευμένου μισθοῦ τῆς θυγατρός του Ὄλγας διδασκαλίσσης τῆς Κοινότητος Καπεσόβου κατὰ τὸ τρέχον Σχολικὸν ἔτος.

550. ΠΑΣΧΑΛΕΙΑ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΑ[9]

α) Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 8 Δεκεμβρίου 1911 καὶ ἀριθ. πρωτ. 10718 Πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ διὰ τῆς ὁποίας διαβιβάζεται ἐγκλείστως ἀπόσπασμα πρακτικοῦ περιέχων τὴν κατ' ἔφεσιν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ Δ.Σ.Μ. Συμβουλίου ἐπὶ τῆς γνωστῆς ὑποθέσεως τοῦ Πασχολείου κληροδοτήματος. β) Ἀνεγνώσθη καὶ τὸ ἀπόσπασμα τοῦ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 15ης 9)βρίου 1911 πρακτικοῦ τοῦ Δ.Σ.Μ. Συμβουλίου τῶν Πατριαρχείων διὰ τοῦ ὁποίου συνεπείᾳ τῆς ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 10501 καὶ χρονολ. 20 9)βρίου 1910 αἰτήσεως τῶν ἐκ Καπεσόβου Ν. Δούκα καὶ Ν. Βαταβάλη ὑπὸ τὴν ἰδιότητά των ὡς ἐφοροδημογερόντων τοῦ Πασχαλείου κληροδοτήματος ἐνεκρίθη κατὰ πλειοψηφίαν ἵνα ἀκυρωθῇ ἐλλείψει ἀπαρτίας περὶ τὴν ἐκλογὴν ἡ ἀπόφασις τῆς ἐνιαίας Δημογεροντίας ἀπὸ 15 Ἰουλίου 1910 δι' ἧς διορίζονται οἱ κ. Κ. Βλάχος, Β. Δόνος καὶ Ἀναστάσιος Ἀναστασιάδης ἐπίτροποι τοῦ Πασχαλείου κληροδοτήματος γίνηται δὲ νέα ἐπαναληπτικὴ ἐκλογὴ κατόπιν συγκλήσεως τῶν Δημογερόντων Ἰωαννίνων καὶ Καπεσόβου ἐν ἀπαρτίᾳ εὑρισκομένων, τριῶν ἐπιτρόπων τοῦ μνησθέντος κληροδοτήματος ἀδιάφοροι οὗτοι ἂν ὦσιν ἐκ Καπεσόβου ἢ οὔ. Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινεν ὅπως προσέλθωσιν οἱ ἐφοροδημογέροντες Καπεσόβου τὴν μεθεπομένην Παρασκευὴν (20ην τρέχοντος) ἵνα ὁμοῦ μετ' αὐτῆς προβῶσιν εἰς τὴν νέαν ἐπαναληπτικὴν ἐκλογὴν τῶν τριῶν ἐπιτρόπων τοῦ Πασχαλείου κληροδοτήματος ὡς διαλαμβάνει ἡ ρηθεῖσα τῶν Πατριαρχείων ἀπόφασις.

551. ΧΑΝΙΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΔΟΥΡΟΥΤΗΣ ΕΝ ΡΑΨΙΣΤΗ

Ἐνεκρίθη ὅπως ἐνοικιασθῇ διὰ τρία ἔτη ἀρχόμενον ἀπὸ 23ης Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1911 (ἕνδεκα) καὶ λήγοντα τὴν 23ην Ἀπριλίου τοῦ 1914 (δέκα τέσσαρα) τὸ ἐν Ραψίστῃ χάνιον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Δουρούτης ὁμοῦ μετὰ τοῦ παρακειμένου λειβαδίου «Σκουπᾶ» τῆς Μονῆς ταύτης (ἤτοι τοῦ χόρτου καὶ τῆς καλοκαιρινῆς καὶ χειμερινῆς βοσκῆς του) εἰς τὸν ἐκ Ραψίστης Ἀναστάσιον Μπαλτογιάννην ἀντὶ μισθώματος διὰ μὲν τὰ δύο πρῶτα ἔτη ἐκ λιρῶν ὀθωμανικῶν τριάκοντα καὶ μιᾶς (31) διὰ δὲ τὸ τρίτον ἔτος ἐκ λιρῶν ὀθωμανικῶν τριάκοντα ἓξ (ἀριθ. 36). Μεθ' ὃ ἡ συνεδρία ἐλύθη.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 12ῃ Ἰανουαρίου 1912

Ὁ Πρόεδρος	Ὁ Γραμματεὺς	Τὰ Μέλη
Τ.Υ.	Τ.Υ.	ὑπογραφαὶ (2)
		Δόνος Πισπιρῆς

241. Ἀφορᾶ ἡ ἀπόφαση τὸ πρακτικὸ ἐκλογῆς ἐφόρων τῶν Πασχαλείων κληροδοτημάτων ποὺ περιγράψαμε στὸ κεφάλαιο τῶν ἀποφάσεων τοῦ 1911.

Συνεδρία τῆς 13 Ἰανουαρίου 1912

Ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Γερβασίου συνῆλθον σήμερον τὴν 13ην Ἰανουαρίου 1912 εἰς τακτικὴν συνεδρία τὰ μέλη τῆς ἐνιαίας Δημογεροντίας συγκείμενα ἐκ τῶν Κυρίων Κυρίων Κ. Δόνου, Ἰ. Πισπιρῆ, Α. Μίσιου καὶ Κ. Μακρυδήμα τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Δ. Λιάσκου καὶ συνδιεσκέφθησαν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ πινακίῳ ὑποθέσεων ὡς ἕπεται.

552. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΟΥΚΟΥΛΙΟΥ

Ὁ κ. Κ. Μακρυδήμας κατέθεσεν εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν τὴν 23 10)βρίου 1911 διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἐνοικιαστοῦ τοῦ βουνοῦ Κουκουλίων Τσοῦμα ναπολεόνια τεσσαράκοντα διὰ τὴν ὀφειλὴν του διὰ γραμματίου ἐνοικίου τοῦ ρηθέντος βουνοῦ, ἅτινα κατετέθησαν εἰς τὴν ἐνταῦθα Τράπεζαν Ἀθηνῶν αὐθημερόν.

653. ΠΑΚΤΩΤΑΙ ΤΩΝ ΓΑΙΩΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΓΑΣΤΡΙΤΣΗΣ ΣΩΤΗΡ. ΖΑΡΑΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ

Ἡ Δημογεροντία λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ ἐκ Μπαρημαδίου Σωτ. Ζάρας καὶ λοιποὶ πακτωταὶ τῶν γαιῶν τῆς Μονῆς Γαστρίτσης μεθ' ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας αὐστηρὰς διαταγὰς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καθυστεροῦσιν ἐκ τοῦ ἐνοικίου γρ. 2633)2, ἐνέκρινεν ὅπως ἐκδοθῇ προτρεπτικὴ ἐπὶ ἀπειλῇ ἐπιτιμίου καὶ ἐγέρσεως ἀγωγῆς ἐναντίον των ὅπως τὴν προσεχῆ Δευτέραν ὡρισμένως πλέον καταβάλωσιν εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν τὸ ἐν λόγῳ χρέος των.

554. ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΣΚΛΙΒΑΝΗΣ

Ἀνεγνώσθη ἡ ἐπικύρωσις τοῦ ὑπὸ χρονολογίαν 6 τρέχοντος ἐκλογικοῦ ἐφοροεπιτροπείας τῆς Κοινότητος Σκλίβανης ἕως ὅτου προσκαλούμενοι προσέλθωσιν οἱ Ἱερεῖς τῆς Κοινότητος ταύτης καὶ πληροφορήσωσι τὴν Δημογεροντίαν ἐὰν πρέπει νὰ ἐπικυρωθῇ καὶ γιατὶ δὲν ὑπέγραψαν εἰς αὐτό[242].

555. ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΤΣΙΚΑΣ

Ἐνεκρίθη ὅπως προσκληθῶσι διὰ τὴν προσεχῆ Πέμπτην οἱ ἱερεῖς Κατσικᾶς καὶ πληροφορήσωσι τὴν Δημογεροντίαν ἐὰν τὸ πρὸς ἐπικύρωσιν προσαχθὲν καὶ κατὰ 10)βρίου τοῦ 1911 συνταχθὲν ἐκλογικὸν τῆς Κοινότητος ταύτης δέον νὰ ἐπικυρωθῇ καὶ διατὶ δὲν ὑπέγραψαν αὐτοὶ εἰς αὐτό.

556. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΣΕΡΙΤΣΑΝΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ ΤΗΣ ΠΑΠΑΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΓΙΔΙΩΝ

Ἐνεκρίθη ὅπως παραπεμφθῇ εἰς τὸν ἐφημέριον τῆς Κοινότητος Τσεριτσάνων

---

242. Πρακτικὸ ἐκλογῆς ἐφοροεπιτροπείας ποὺ δὲν ἔφερε τὶς ὑπογραφὲς τῶν ἱερέων ἦταν ἄκυρο καὶ ἡ Δημογεροντία δὲν τὸ ἐπικύρωνε, προτοῦ νὰ μάθει τοὺς λόγους τὶς ἀρνήσεώς των. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ θὰ εἶναι συνέχεια παρακάτω ἀποφάσεων, ὅπου θὰ δοῦμε τὴν αἰτία τῆς μὴ ὑπογραφῆς τοῦ πρακτικοῦ.

ἡ ὑπὸ χρονολογίαν 15 10)βρίου 1911 αἴτησις τοῦ ἐκ τῆς Κοινότητος ταύτης Γεωργίου Γιάννη περὶ τῶν δέκα Γιδιῶν ἅτινα ἀφιερώθησαν παρὰ τοῦ πατρός του εἰς τὴν ἐκκλησίαν Τσεριτσάνων ὡς εὑρίσκονται παρὰ τῷ ρηθέντι ἐφημερίῳ.

557. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΓΡΑΜΜΕΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΠΛΑΝΗ

Εἰς τὸ ὑπὸ χρονολ. 30 9)βρίου 1911 πρακτικὸν τῆς ἐφοροεπιτροπείας πόλεως γίνεται μνεία ὅτι ἡ ἐφοροεπιτροπεία βασιζομένη εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐκ τῶν αὐτῆς κ. Α. Στούπη εἰς ὃν παρεπέμφθη πρὸς μελέτην ἡ ὑπὸ χρονολ. 9 7)βρίου 1911 αἴτησις τοῦ πληρεξουσίου τῶν ἐφοροεπιτρόπων καὶ Μουχταροδημογερόντων τῆς Κοινότητος Γραμμένου κ. Τζὼν Κυπριώτου δικηγόρου περὶ τοῦ ὑπὲρ τῆς Κοινότητος τοῦ κληροδοτήματος Ζώη Καπλάνη, ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν ταύτην. Ὁ ἐν λόγῳ δὲ πληρεξούσιος ὑπέβαλεν τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 11 τρέχοντος καὶ Ἀρ. πρωτ. 12 νέαν αἴτησίν του δι' ἧς ἀνασκευάζει τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Α. Στούπη καὶ ἐξαιτεῖται ὅπως δικασθῇ ἡ Κοινότης Γραμμένου. Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινεν ὅπως καὶ ἡ νέα αὕτη αἴτησις παραπεμφθῇ ἐὰν ἐπιστραφῇ εἰς τὴν ἐφοροεπιτροπείαν πόλεως ἵνα λαμβάνουσα γνῶσιν αὐτῆς ἀπαντήσῃ διὰ τὰ περαιτέρω.

558. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΠΕΣΟΒΟΥ ΚΑΙ ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 20 Δεκεμβρίου 1911 αἴτησιν τοῦ Ἀνδρέα Ζωγράφου, δι' ἧς ἐξαιτεῖται τὴν πληρωμὴν τοῦ λαβεῖν ἐκ τῆς Κοινότητος Καπεσόβου, ἐμμένει εἰς τὴν προγενεστέραν αὐτῆς ἀπόφασιν δι' ἧς ὑπεχρεώθη ὁ ρηθεὶς νὰ ὑποβάλῃ λεπτομερῆ σημείωσιν ἤτοι εἰς ποῖα εὐαγῆ καθιδρύματα Καπεσόβου ἐδαπανήθη τὸ ποσὸν ὅπερ ἔχει λαμβάνει καὶ ἀκριβῆ σημείωσιν τῶν δαπανῶν[243], αἵτινες ἐγένοντο εἰς τὰ εὐαγῆ ταῦτα καθιδρύματα.

559. ΒΑΚΟΥΦΙΚΟΝ ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟΝ ΖΩΝΔΗΛΗΣ (ΖΑΓΟΡΙΟΥ)

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὰς ὑπὸ χρονολογίαν 23 καὶ 30 Δεκεμβρίου ἐν ἔτους τῶν ἐκ Ζωνδήλης (Ζαγορίου) Γρηγορίου Μετσοπούλου καὶ τὴν ἐφοροεπιτροπείαν τῆς Κοινότητος ταύτης περὶ τοῦ βακουφικοῦ αὐτῆς παντοπωλεῖον ἐνέκρινεν ὅπως οἱ ἐφοροεπίτροποι οὗτοι προσκαλέσωσι τὸν Γρηγόριον Μετσόπουλον καὶ δώσωσιν εἰς αὐτὸν προθεσμίαν ἕνδεκα ἡμερῶν ἐντὸς τῆς ὁποίας νὰ προσαγάγῃ ἄλλον ἐγγυητὴν[244] ἀξιόχρεων (πλὴν τῶν Ν. Ντούλα καὶ Γ. Λέκκου οἵτινες δὲν γίνονται δεκτοὶ διὰ τὰς ἐν τῇ αἰτήσει τῶν ἐν λόγῳ ἐφοροεπιτρόπων λόγους) καὶ οὕτω νὰ συνταχθῶσι τὰ συμβόλαια τῆς εἰς αὐτὸν κατακυρωθείσης διὰ πλειστηρια-

---

243. Κάθε πληρωμὴ Κοινότητας σὲ τρίτο ἔπρεπε νὰ ἐγκριθεῖ τὸ πρῶτο ἀπὸ τὴν Ἐνιαία Δημογεροντία. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις, ποὺ ἀκολουθοῦν, τὸ ἀνώτερο αὐτὸ χριστιανικὸ διοικητικὸ ὄργανο ἦταν ἐπιφυλακτικό, ὡς πρὸς τὴν διάθεση τῶν Κοινοτικῶν χρημάτων, καὶ ἔπρεπε νὰ γνωρίζει μὲ κάθε δυνατὴ λεπτομέρεια, τὸ ποσὸν ποὺ δαπανήθηκε καὶ ἀκριβῆ λογ)σμὸ γιὰ τὸ ποῦ δαπανήθηκε.

244. Σὲ κάθε πάκτωση, ἦταν ἀπαραίτητη ἡ ὑπογραφὴ τοῦ ἐγγυητοῦ πάνω στὰ γραμμάτια. Ὑπόψη ὅτι τὸ τίμημα τῆς πακτώσεως, δὲν καταβάλονταν ἐφ' ἅπαξ ἀπὸ τὸν ἐνοικιαστὴ ἀλλὰ σὲ δόσεις ποὺ τὶς καθόρισε τὸ συμβόλαιο. Ὁ ἐγγυητὴς ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀξιόπιστο πρόσωπο. Σὲ ἀντίθετη περίπτωση ἡ Δημογεροντία κατὰ κυρίαρχο δικαίωμά της ἀκύρωνε τὴν κατακύρωση καὶ ἐνεργοῦσε νέον πλειστηριασμὸ γιὰ τὴν ἀνεύρεση νέου ἐνοικιαστοῦ.

σμοῦ ἐνοικιάσεως τοῦ βακουφικοῦ Παντοπωλείου Ζωνδήλης ἄλλως νὰ ἐκτεθῇ ἐκ νέου εἰς πλειστηριασμὸν ἡ ἐνοικίασις τοῦ παντοπωλείου τούτου.

560. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΕΥΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΗΣ

Ἡ Δημογεροντία πρὶν ἢ ἀποφασίσει εἰς τὰς ὑπὸ χρονολογίαν 18 καὶ 27 10) βρίου 1911 αἰτήσεως τῶν ἐφοροεπιτρόπων γραμμένου περὶ τῆς ἐπιδιορθωμῆς τῶν Σχολῶν της ἐνέκρινεν, ὅπως οὗτοι πρότερον ἐφοδιασθῶσι μὲ τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς τοῦτο κυβερνητικὴν ἄδειαν[245].

(Συνεχίζεται)

245. Γιὰ τὸ χτίσιμο σχολείων καὶ ἄλλων χριστιανικῶν ἱδρυμάτων, ἦταν ἀπαραίτητη Κυβερνητικὴ ἄδεια. Πέρα ἀπ' αὐτὰ ἡ Τουρκικὴ διοίκηση ἔβαζε ὅρους, ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθοῦν χωρὶς παραβάσεις. Τουρκικὴ ἐγκύκλιος τοῦ 1912 ποὺ παρακάτω περιγράφεται μὲ κάθε λεπτομέρεια καθορίζει ἀνάμεσα στ' ἄλλα (ἀρ. πρακτικοῦ 746) «ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελε ζητηθῆ ἄδεια πρὸς ἀνοικοδόμησιν ἢ εὕρυσιν τῶν ἐν τῷ ἄνω ἄρθρῳ ἀναφερομένων κτιρίων, δέον νὰ ἐξετάζηται ἂν τὰ ὑπάρχοντα κτίρια ἔχωσιν ἐπίσημον ἄδειαν ἢ οὔ (Ρουχσὰτ ναμέ)· ἐὰν ἔχωσιν τοιαύτη, πότε καί τινι τρόπῳ ἐξεδόθη αὕτη, ποῖον εἶναι τὸ μῆκος, τὸ πλάτος ἢ τὸ ὕψος τῶν προσθηκῶν τῶν γενησομένων ἐν τοῖς ὑπάρχουσι κτιρίοις, πόσων πήχεων ἔκτασιν ἔχουσι τὰ γήπεδα αὐτῶν καὶ εἰς τίνων ὄνομα εἰσὶ γεγραμμένα, ἂν εἶναι μούλκια ἢ βακούφια ἢ ἐκ τῶν δημοσίων γαιῶν, ἂν ἀναλόγως τοῦ εἴδους των ὑπόκεινται εἰς ἀντίτιμον δεκάτης ἢ εἰς μίσθωμα κατ' ἀποκοπὴν καὶ ἐὰν ὡρίσθη τοιοῦτος φόρος, ποῖον εἶναι τὸ ποσὸν αὐτοῦ καὶ ἡ σημερινὴ αὐτῶν ἀξία.

ΚΩΝ)ΝΟΥ ΑΘΑΝ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΡΟΔΑΥΓΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ*

958. Σ κ λ ί δ α, ἡ = χερόβολο ἀπὸ στέγη, ἀπὸ καλαμιὲς τιναγμένης βρίζας ἢ σιταριοῦ.

959. Σ κ ό π ι, τὸ = τὸ μπαστούνι, ἡ ράβδος: «θὰ φᾶς ξύλου μὶ τοὺ σκόπ», «θὰ πάρου τοὺ σκὸπ κὶ θὰ σ᾽ μιτρήσου τὰ κόκκαλα ἰένα - ἰένα», «νὰ φκιάεις σκόπια γιὰ νὰ νάχουμι τ᾽ Λαζὰρ γιὰ τὰ σκλιά».

960. Σ κ ο υ ζ μ ό ς, ὁ = τὸ κλάμα, τὸ σκούξιμο: «ἰάβαλι τοὺ σκουζμό».

961. Σ κ ο ύ ζ ω = κλαίω (ἡ λ. κλαίω δὲν ἀπαντᾶ).

962. Σ κ ο υ λ α μ έ ν τ ρ α, ἡ = ἀρρώστεια γυναικεία.

963. Σ κ ο ύλ η, ἡ = τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὴν κόψη μέρος κοφτεροῦ ἐργαλείου (τσεκούρας, κλαδευτηριοῦ, σκεπαρνιοῦ κλπ.). Ἡ κόψη λέγεται καὶ στόμα τοῦ ἐργαλείου: «τοὺ φιγγάρ εἶνι σὰ σκούλ ἀπὸ δριπάν».

964. Σ κ ο υ ν τ α ρ έ λ λ α, ἡ, ἢ Σ κ ο υ ν τ έ ρ α, ἡ = ἡ σαύρα.

965. Σ κ ο υ ν τ έ ρ ω, ἡ = γίδα ποὺ στὸ τρίχωμα μοιάζει σὰ σαύρα.

966. Σ κ ο ύ ξ α ς, ὁ (θηλ. ἡ Σκούξα) = αὐτὸς ποὺ ὅλο κλαίει ἢ κλαίγεται ἢ παραπονιέται: «εἶσι μιὰ σκούξα, ἰένας σκούξας».

967. Σ κ ο ύ ξ (ι) μ ο, τὸ = ὁ σκουσμός, τὸ κλάμα.

968. Σ κ ο ῦ π ρ α, τὰ (ἑνικός: τὸ σκοῦπρο) = τὰ σκουπίδια: «πᾶρι τὴ σκούπα κὶ σκούπα καλὰ τοὺ γαλὰρ κὶ τὴν αὐλὴ κὶ τὰ σκοῦπρα πέτα τα ἀλάργα», «τί κάνα σκούπρου εἶμι ἰγὼ κὶ μ᾽ φέρισι ἔτς;»

969. Σ κ (ο υ) τ ί, τὸ = τὸ ὕφασμα ποὺ βγάζουν ἀπὸ τὸν ἀργαλειό, ὅλο τὸ βλάρι πού ᾽ναι τόσες ὀργιές.

Γιὰ νὰ γίνει τὸ σκουτὶ ἀγοράζομε ἢ κουρεύομε ἀπὸ δικά μας πρόβατα τόσα δεκάρια μαλλὶ πρόβειο καὶ τὸ γνέθομε ἄλλο γιὰ στημόνι μὲ τὸ ἀδράχτι ὄρθιο καὶ μὲ σφοντύλι καὶ πιὸ ψιλό, καὶ ἄλλο τὸ γνέθομε γιὰ ὑφάδι μὲ τὸ ἀδράχτι ὁριζόντιο χωρὶς σφοντύλι καὶ αὐτὸ εἶναι χοντρότερο. Ἑτοιμάζομε τόσα κβάρια στημόνι καὶ τόσα ὑφάδι. Ἅμα βροῦμε ὑφάντρα τὸ πηγαίνομε ἐκεῖ, ὅπου ἡ ὑφάντρα πρῶτα τὸ διάζεται, δηλ. τοποθετεῖ τὸ στημόνι ἔξω σὲ χῶρο γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ τὸ ἁπλώσει σὲ μάκρος καὶ νὰ τὸ τυλίγει στὸ περιστρεφόμενο ξύλο καὶ νὰ τὸ περνάει στὰ μιτάρια δυὸ ἢ τέσσερα ἀναλόγως ἂν τὸ σκουτὶ θὰ γίνει κάλτσ (ι) νο ἢ δίμ (ι) το: «τοὺ σκτὶ τοῦ πῆρι νὰ τοὺ ὑφὰν ἡ κουμπάρα», «πῶς θὰ τοὺ φκιάεις τοὺ σκτὶ κάλτσνου ἢ δίμιτου;»

970. Σ κ ρ ο ῦ μ π ο ς, ὁ = καμένο μάλλινο ὕφασμα ἀπὸ τραγόμαλλο γιὰ νὰ μυρίζει. Ἡ μυρωδιὰ ἀπὸ σκροῦμπο διώχνει τὰ καρκάντζαλα καὶ ἐν γένει τὰ δαιμονικὰ καὶ τὰ ἡσκιώματα. Ἅμα ξενοκρένει (= παραμιλάει) κανένας στὸν ὕπνο, καψαλᾶμε τὰ μαλλιὰ ἢ τὰ τσιόλια καὶ σταματάει.

971. Σ μ ά δ ι α, τὰ = τὰ σημάδια = οἱ πόνοι οἱ προηγούμενοι τοῦ τοκετοῦ, οἱ πόνοι οἱ χαρακτηριστικοὶ οἱ προαναγγέλλοντες ὅτι ἐγγίζει ὁ τοκετός: «ἤμιαν στ᾽ στράτα κὶ μὶ χτύπσαν τὰ σμάδια».

972. Σ μ ι γ ό, τὸ = ψωμὶ ἀπὸ ἀλεύρι καλαμπακήσιο μιέσα στὸ ὁποῖο ρίξαμε καὶ σμίμια ἀπὸ βρίζα ἢ σιτάρι.

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 1037.

973. Σ μ ί μ α, τὸ = ἀλεύρι ἀπὸ βρίζα ἢ σιτάρι ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦμε (= κάνουμε ψωμὶ ἀνεβατὸ) γιὰ νὰ γίνεται τὸ ψωμὶ σμιγό.

974. Σ ο υ λ λ ο ϊ ῶ μ α ι = σουλλογιῶμαι = συλλογιῶμαι — συλλογιέμαι, εἶμαι σκεπτικός: «τί σουλλουϊῶσι; — Σουλλουϊῶμι πῶς ἤμασταν νιὰ βουλὰ ἰδῶ κὶ πῶς κατάντσαμαν».

975. Σ ο ῦ μ π ρ ο, τὸ = φαγώσιμο ἐσωτερικὸ τοῦ καρυδιοῦ (=τῆς κοκόσιας), δηλ. τὰ τέσσερα σοῦμπρα: «αἴνιγμα: ἰάχου ἰάνα πραματάκι κι ἔχει τέσσιρα ἀδερφάκια, τί εἶνι; — ἡ κουκόσια μὶ τὰ τέσσιρα σοῦμπρα».

976. Σ ο υ ρ γ ο ῦ ν (ι), τὸ = ρεζίλι: «μ' ἔκαμις σουργοὺν στοὺ γκόσμιου γοιὸν κάνς», «θὰ ὄγοῦ στοὺ μπσουχὼρ νὰ φουνάξου αὐτὰ π' μ' κὰνς νὰ σὶ κάμω σουργούν».

977. Σ ο υ φ λ ι μ ᾶ ς, ὁ = τὰ σουβλάκια, κοψίδια κρέας ἀριαθιασμένα στὴν κασιαὴ τοῦ ντουφεκιοῦ ἢ σὲ σουφλὶ ποὺ τὰ ψήνομε στὴ φωτιὰ ἀπ' ἀγνάντια.

978. Σ ο ύ φ ρ α, ἡ = ἀσθένεια τῶν μικρῶν παιδιῶν ποὺ τοὺς δίνουν σουφρόχορτο γιὰ νὰ γίνουν καλά.

979. Σ π ά θ η, ἡ = ξύλο ποὺ ἑνώνει καὶ στηρίζει τὸ σταβάρι μὲ τὴν ἀλετροπόδα στὰ ζυγάλετρα.

980. Σ π α ρ ά ω = μετακινοῦμαι, μετατίθεμαι, κινοῦμαι ἀπὸ τὴ θέση μου: «γιατὶ δὲ σπαρᾶς ἀπ' τοὺν τόπου σου;», «σπάραξ' ἀπ' τὴ θέση σ'», «τοῦ σπάραξι τοὺ μυαλό».

981. Σ π ε ι ρ ι ά ζ ω = βγάζω σπειριά, γεμίζω σπειριά.

982. Σ π έ ρ ω = περνάω τὸ χωράφι τὸ τελευταῖο ἀλέτρι καὶ συγχρόνως ἀπὸ πίσω στὸ αὐλάκι ποὺ κάνει τὸ ἀλέτρι περνάει ἄνθρωπος καὶ σπέρνει μὲ τὸ χέρι καλαμπόκι σπειρὶ - σπειρί. (Παρατηροῦμε ὅτι στὰ ρήματα σὲ -ρνω δὲν διατηρεῖται τὸ ν, π.χ. σπέρω — σπέρνω, παίρω — παίρνω, σέρω — σέρνω κλπ.).

983. Σ π ί τ ι, τὸ = ἡ οἰκία. Γιὰ τὸ σπίτι ἔχομε πολλὲς ὀνομασίες καὶ ἐξαρτήματα. Π.χ. κονάκι, ὀντᾶς, στρωτό, χαμηλοπατωμένο, κούλια, κατώϊ, πόρτα, παραθύρια, θουρίδες, γατότρυπες, μιασγκάλια, μάνταλος, σύρτης, θέμελα, γρεντιές, σανίδια, κλειδωνιές, κλειδιά, βιζίλες, ζιουμπερέκια, πριοβόλια, κλάπες, ρεζέδες, παρμάχια, τσιβίκια, πέταυρα, ψαλίδες, ποταμός, μαχιά, καβαλλάρης, καντινάτσα, κούρνα, ἀραγώνης, κουμάσι, καλύβα, σπιτοκάλυβα, ἀθημωνιές, μαντρί, τσάρκος, χωράφια, παραβόλες, γιούρτια κλπ.

984. Σ π ι τ ο κ ά λ (υ) β α, ἡ (ἢ τὸ Σπιτοκάλ (υ) βο) = καλύβα περιποιημένη γιὰ κατοικία ἀνθρώπων, δηλ. πατικωμένη κάτω, ἀλειμμένη μὲ λάσπη ὁλόγυρα, ἀσβεστωμένη καὶ φαρτσωμένη.

985. Σ π ρ ί, τὸ = τὸ σπειρί, τὸ μυξίτι, ὁ δοθιήνας: «κακὸ σπρὶ στοὺ γκώλου νὰ βγάλς κὶ κακὸ πρῆσια» (κατάρα), «κακὸ σπρὶ στοὺ λιμό σ' νὰ βγάλ νὰ σὶ πνίξ» (κατάρα).

986. Σ τ α β ά ρ ι, τὸ = ὁ ρυμὸς τοῦ ἀρότρου (αὐτὸ ἔχει τὴ σπάθη καὶ τὸ κλειδί).

987. Σ τ α γ γ ή σ ι ο ς, α, ο = πιάτο ἢ δοχεῖο ἢ κουτάλα ἀπὸ μέταλλο ἢ ἀπὸ εἶδος πορσελάνης μὲ ἐπίχρισμα κυανοῦν.

988. Στ α λ ί ζ ω = μεταβ.: βάζω στὸ στάλο, ἀμετάβατ.: εἶμαι σταλισμένος, ἡσυχάζω.

989. Σ τ α λ ί κ ι, τὸ = ξύλο μεγάλο: «θ' ἁρπάξω κάνα σταλίκι, κάνα κοντόσκουπου νὰ σὶ κάμου μαύρου στοὺ ξύλου».

990. Σ τ α λ ι κ ώ ν ω = κουράζομαι στὴν ὀρθοστασία: «σταλίκουσα οὐλόρθος, στὰ πουδάργια μ' κὶ θέλου νὰ κάτσου».

991. Σ τ ά λ ο ς, ὁ = τὸ μέρος ποὺ σταλίζουν τὰ πράματα (=τὰ ζωντανὰ γίδια, πρόβατα), ποὺ ἡσυχάζουν τὸ μεσημέρι.

992. Σ τ α μ α τ ή ρ α, ἡ = ἡ συσκευὴ τοῦ μύλου ποὺ κάνει τὸ νερὸ ποὺ βγαίνει μὲ ὁρμὴ ἀπὸ τὸ σφοῦνι τῆς κάναλης νὰ μὴ πέφτει πάνω στὰ χουλιάρια τῆς φτερωτῆς ἀλλὰ νὰ πετάγεται πάνω ἀπ' αὐτὴν ἔξω καὶ πέρα καὶ ἔτσι ὁ μύλος σταματάει.

993. Σ τ α ν ε ύ ω = ἐβραιώνομαι, στήνω στάνη, ἐγκαθίσταμαι: «αὐτὸ τοὺ πιδὶ δὲ τὰ στενέψ' π'θινά», «π' νὰ μὴ στανέψεις π'θνά, Θέ μ'» (κατάρα).

994. Σ τ ά ν η, ἡ = ἡ στάνη τῶν γιδιῶν, προβάτων κλπ. Καὶ σύνθετα: ἡ παλιόσταν (η), τὸ παλιόστανο.

995. Σ τ α τ έ ρ ι, τὸ = ὁ στατήρ, τὸ κοντάρι, ζυγαριὰ ἀπὸ τσιγγέλια καὶ βαρύδι μόνο χωρὶς παλάντα: «αὐτὸ τοὺ σακκὶ εἶναι πολὺ βαρύ, δὲν τοῦ λέει τοὺ στατέρ», «ἀπὸ ποῦ τόεις τοῦ στατέρ, ἀπ' τ' βαργειὰ ἢ ἀπ' τ' ἀλαφριά; ἀπ' τὶς οὐκάδις ἢ ἀπ' τς λίτρις», «εἶνι ἱένα πραμιατάκι ποὺ πιρπατάει ρὰχ τ' ρὰχ κὶ ψέματα δὲ λέει, τί εἶνι; — Τοὺ στατέρ» (αἴνιγμα).

996. Σ τ α υ ρ ο ν ύ φ η, ἡ = ἡ σύζυγος τοῦ βλάμη: «οὺ πατέρας μ' εἶχι βλάμ' τοὺ Θόδουρου Σιών'. Ἡ γυναίκα τοῦ Σιών' ἦταν σταυρονύφ' τ' πατέρα μ'».

997. Σ τ α υ ρ ό ς, ὁ = α) ὅ,τι ἔχει σχῆμα σταυροῦ, β) μέρη τοῦ βρόμου ὅπου εἶναι τώρα ἢ ἦταν ἄλλοτε Σταυρὸς ἢ Εἰκόνισμα, γ) δεξιὰ τοῦ μύλου εἶναι δύο διασταυρωμένα ξύλα μὲ τὰ ὁποῖα ἀνεβάζοντάς τα ἢ κατεβάζοντάς τα ὁ μυλωνᾶς κανονίζει τὸ ἀλεύρι νὰ γίνεται χοντρὸ ἢ ψιλὸ ἢ ἄχνη, δ) τὰ σταυρώματα τῶν δέντρων, ε) ἡ μπάλα (= μέτωπο) τοῦ κεφαλιοῦ τοῦ ἀνθρώπου: «τοῦ τὴν ἤφερε στοὺ σταυρό», «ἐγὼ βαροῦ ἴσια στοὺ σταυρό», στ) σταυροκόπημα: «κάνω τοὺ σταυρό μ' γιατὶ βαρεῖ ἡ καμπάνα».

998. Σ τ α υ ρ ώ μ α τ α, τὰ = ἐκεῖ ποὺ διακλαδίζεται τὸ δέντρο: «κόλλ'σι (= ἀνέβηκε) ὣς τὰ σταυρώματα, δὲ μπόρισι παραπάν».

999. Σ τ α φ (υ) λ ί τ η ς, ὁ = ἀρρώστεια: «νὰ σὶ βαρέσ' κακὸς σταφλίτ'ς» (κατάρα).

1000. Σ τ α χ τ ο κ ο υ λ ο ύ ρ α, ἡ = κουλούρα ζυμωμένη στὰ γρήγορα ἀπὸ ροκήσιο ἢ σταρήσιο ἢ κριθαρήσιο ἀλεύρι ποὺ τὴν τυλίγομε στὸ πλαστήρι μὲ κουτσουμπόφυλλα καὶ μετὰ τὴν ψένουμε στὴ θράκα.

1001. Σ τ έ γη, ἡ = στέγη = χερόβολα ἀπὸ καλαμιὲς βρίζας ἢ σιταριοῦ τιναγμένα ὥστε νὰ μὴν ἔχουν καρπό. Αὐτὰ χρησιμεύουν νὰ σκεπάζουν τὰ καλύβια ἢ νὰ τὰ φαρτσώνουν ὁλόγυρα στὰ πλάγια.

1002. Σ τ ε φ ά ν ι, τὸ = α) ὁ γκρεμός, μέρος βουνοῦ ἢ λόφου ἢ κοίτης ποταμιοῦ ἢ ρεύματος ὅπου ὅλη ἡ πλαγιὰ ἔχει πάθει πέσιμο καὶ σχηματίσθηκε ἀνώμαλη κατωφερὴς ἐπιφάνεια ὅλο χώματα καὶ βράχους: «τσιρλίσκι οὺ τόπος κὶ γίγκι στιφάν», «στὰ στιφάνια π' δὲν πιρᾶν οὔτι γίδια», β) ὁ ξύλινος γῦρος τοῦ λαιμοῦ τῶν ζώων ποὺ βάζουν κύπρο ἢ κουδούνι γιὰ νὰ τ' ἀκοῦνε, γ) μεταφορ. ἦχος ποὺ τρίζει: «πόρδος μὶ στεφάν».

1003. Σ τ ε φ α ν ο σ κ έ π α σ μ α, τὸ = τὸ ὕφασμα ποὺ τυλίγουν τὶς λαμπάδες τοῦ γάμου καὶ συνήθως γίνεται φόρεμα τῆς νύφης.

1004. Σ τ (η) μ ό ν ι, τὸ = γνέμα ποὺ γνέθεται μὲ τὸ ἀδράχτι ὄρθιο ποὺ νὰ ἔχει κάτω σφοντύλι. Εἶναι πιὸ ψιλὸ ἀπὸ τὸ ὑφάδι.

1005. Σ τ ο ι φ α ν ιά, ἡ = σωρὸς μὲ τάξη ἀπὸ καυσόξυλα, δηλ. τὰ δεμάτια ξύλα ὅπως τὰ κουβαλοῦν οἱ γυναῖκες ἀπὸ τὸ λόγγο καὶ τὰ στοιβάζουν γιὰ τὸ χειμώνα: «πόσις στοιφανιὲς ξύλα ἔφκειασι ἡ Ἀγγελική μου;», «Ἔφκειασι κάτι στοιφανάρις».

1006. Σ τ ο μ ώ ν ω = α) ἀμετάβ.: ἀμβλύνομαι, χαλάει ἡ κόψη μου: «στόμωσι ἡ τσικούρα κὶ δὲ γκόβ. Στόμωσι ἡ κοσιά, τὸ ξουράφ, ἡ (σ (ου) γιά, τοὺ μαχαῖρ κλπ. β) μεταβατ. σαλαγάω τὰ ζῶα, φωνάζοντας καὶ ρίχνοντας πέτρες τὰ ξε-

βγάζω, τὰ ὁδηγῶ στὴ βοσκὴ ἢ τὰ ἀναγκάζω νὰ μετακινηθοῦν ἀπὸ κάπου: «πέτα δυὸ λθάργια κὶ στόμουσ᾽ τὰ γίδια νὰ μὴ μποῦν στ᾽ ζμιά».

1007. Σ τ ο υ μ π ά ω = α) κτυπῶ μὲ τὸ στοῦμπο τὶς ρόκες, τὸ στάρι, τὸ ἁλάτι κλπ. β) κτυπῶ μὲ τοὺς γρόθους: «θὰ σὶ στουμπήσου».

1008. Σ τ ο ύ μ π ι α, τὰ = πέτρες ἀρκετὰ μεγάλες ποὺ πετᾶμε νὰ στομώσουμε τὰ ζωντανὰ ἢ γιὰ νὰ γκρεμίσουμε καρύδια, κάστανα κλπ.

1009. Σ τ ο ῦ μ π ο ς, ὁ (πληθ. τὰ στούμπια) = α) ξύλινο ἐργαλεῖο λιανὸ ἐκεῖ ποὺ τὸ κρατᾶμε καὶ πιὸ χοντρὸ ἐκεῖ ποὺ χτυπᾶμε νὰ στουμπήσουμε ἁλάτι, σκόρδα, ρόκες στὸ ἀλώνι κλπ. (σὰν τὸ γουδοχέρι), β) πέτρα μεγάλη ποὺ μπορεῖ νὰ τὴ ρίξει κανεὶς μὲ τὸ χέρι: «πᾶρ᾽ ἰάνα στούμπου κὶ πέτα τουν νὰ τ᾽ σκίεις τοῦ κιφάλ», «πέτα ἰάνα στούμπου νὰ γυρὶσ᾽ ἡ γιαλάδα».

1010. Σ τ ο ύ ρ ν α, ἡ = οἱ τρίχες ἀπὸ τὴν οὐρὰ τοῦ ἀλόγου ἢ μουλαριοῦ ποὺ χρησιμοποιοῦνται γιὰ βρόχια καὶ γιὰ δοξάρι βιολιοῦ: «τ᾽ ἄλουγα ἰκειὰ εἶχαν κάτι νουρὲς μιγάλις κὶ πήγαμαν κὶ ἔκουψαμαν πουλλὴ στούρνα κι ἔκαμιαμαν βρόχια».

1011. Σ τ ρ α β έ λ ο υ, ἡ = ἡ στραβὴ (ὑβριστικὰ ἢ περιπαικτικά). Τὰ τρία γένη εἶναι: ὁ στραβέλης, ἡ στραβέλου, τὸ στραβέλι (ι) κο.

1012. Σ τ ρ α β ο τ σ ι α γ (ο υ) λ ι ά ζ ω = στραβώνω ἢ μοῦ στραβώνει τὸ τσιαγούλι, τὸ σαγόνι: «ἰάσπασα πουλλὲς κουκόσιες κι ἀπ᾽ τ᾽ δύναμ᾽ στραβουτσιαγούλιασα», «μῶβγαλι τοὺ δόντ᾽ μὶ τ᾽ δουντάγρα κι ἀπ᾽ τοὺ τράβηγμα μὲ στραβουτσιαγούλιασι».

1013. Σ τ ρ α β ο τ σ ι ά γ ο υ λ ο ς, ὁ = αὐτὸς ποὺ ἔχει στραβὸ σαγόνι.

1014. Σ τ ρ α γ γ ί δ ι α, τὰ = τὰ ὑπολείμματα τοῦ νεροῦ ποὺ σιγὰ - σιγὰ λιγοστεύοντας ἐξακολουθοῦν νὰ φθάνουν στὸ χωράφι καὶ ἀφοῦ κόπηκε τὸ νερὸ στὴν πηγή του ἢ τὴ κόφτρα. Ἢ καὶ τὸ λίγο νερὸ ποὺ βγαίνει λίγο - λίγο ἀπ᾽ τὶς πέτρες καὶ τὰ χαλίκια καὶ χώματα τῆς κόφτρας καὶ μὲ τὸ αὐλάκι ἔρχεται στὸ χωράφι: «ἰγὼ δὲ μπῆρα νιρὸ κανονικὸ ἀπ᾽ τοὺ νιρουφόρου, μόνο τὰ στραγγίδια ἰάμασα κὶ πότ᾽σα λίγου τοὺ γκῆπου».

1015. Σ τ ρ α γ γ (ο υ) λ ά ω = στραμπουλάω.

1016. Σ τ ρ ι γ κ ά ν ι, τὸ = τὸ χόρτο ἢ ἡ κίτρινη σκόνη ποὺ πέφτει στὸ ποτάμι μὲ τὶς κατεβασιὲς τῶν ξερολάγκαδων ἀπὸ πεῦκα ἴσως ἢ ἄλλα δέντρα καὶ τὰ φάρια τρώγοντας τοῦτο ναρκώνονται καὶ πλέν᾽ (= πλέουν) στὸ νερὸ καὶ τὰ μαζεύουν οἱ ἄνθρωποι.

1017. Σ᾽ τ ρ ί ξ η, ἡ = ἡ δυσκολία, δύσκολη θέση: «μ᾽ ηὗρι νιὰ μιγάλ στρὶξ κὶ τοὺ πούλσα τοὺ χουράφ».

1018. Σ τ ρ ω τ ό, τὸ = μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σπιτιοῦ ποὺ ἔχει γιὰ πάτωμα χῶμα πατικωμένο. Ἀντίθετο: κούλια.

1019. Σ ύ β ρ ε μ ο ς, η, ο = λίγο βρεμένος: «τᾶμασα τὰ σκτγιὰ ἀλλὰ εἶναι ἀκόμα σύβριμα».

1020. Σ υ γ γ ε ν ά δ ι α, τὰ = οἱ κουνιάδοι ὡς σύνολο.

1921. Σ υ γ γ ε ν ή ς, ὁ = ὁ κουνιάδος (γυναικάδελφος ἢ ἀνδράδελφος), Συγγέν (ι) σσα, ἡ = ἡ κουνιάδα (γυναικαδέλφη ἢ ἀνδραδέλφη).

1022. Σ υ μ π ά ω = συνδαυλίζω τὴ φωτιά: «σύμπα τὰ ξύλα νὰ μὴ σβήσ᾽ ἡ φουτγιά».

1023. Σ υ μ π ε θ ε ρ ι α κ ό, τὸ = ἡ γαμήλια πομπή, οἱ συμπεθέροι (καὶ τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης): «τοῦ ποιοῦ εἶν᾽ τὸ συμπεθεριακό, τοῦ ποιοῦ εἶν᾽ αὐτὸ τὸ ψίκι».

1024. Σ υ μ π ε θ έ ρ ο ι, οἱ = ἡ γαμήλια πομπή, ὅλοι οἱ καλεσμένοι ποὺ πήγαιναν ἀπ᾽ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ γιὰ νὰ πάρουν τὴ νύφη, καὶ ἐν γένει ὅλοι ὅσοι

πηγαίνουν ὡς καλεσμιένοι εἴτε ετὸ γαμπρὸ εἴτε στὴ νύφη: «τί συμπεθέροι εἶν' τοῦτοι; μαυρίζ'ν σὰν τὰ κοράκια».

1025. Σ υ μ π έ θ ε ρ ο ς, ὁ = οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης γιὰ τὸ γαμπρὸ καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ καμπροῦ ἐν συνόλῳ γιὰ τὴ νύφη. Κυρίως οἱ γέροι καὶ οἱ θεῖοι τοῦ γαμπροῦ λένε συμπεθέρους τοὺς τοιούτους τῆς νύφης καὶ ἀντίστροφα.

1026. Σ υ ν ν (υ) φ ά δ α, ἡ = δυὸ γυναῖκες ποὺ ἔχουν ἄντρες δυὸ ἀδέρφια.

1027. Σ υ ν ο μ ό λ (ι) κ ο ς, η, ο = συνομήλικος, ποὺ εἶναι στὴν ἴδια σκάλα (= ἡλικία): «ἐγὼ στ' σκάλα σ' πέταγα σὰν πλί».

1028. Σ ῦ ρ μ α, τὸ = τὸ μονοπάτι, ἡ γιδόστρατα, ἀτραπός, αἰγοτριβὴς ὁδός: «νά τα τὰ γίδγια, ἔρχοντι στοὺ σῦρμα», «οὺ γέρους ξέρ' οὔλα τὰ μονοπάτια κι οὔλα τὰ σύρματα».

1029. Σ ύ ρ τ (η) ς, ὁ = ἡ ἀμπάρα, μεγάλο χοντρὸ μακρὺ ξύλο ποὺ μπαίνει σὲ τρύπα ντυμένη ἐσωτερικὰ μὲ σανίδια δεξιὰ καθὼς βγαίνομε ἀπὸ τὴν πόρτα, μέσα στὸν τοῖχο. Τὸ βράδυ τραβοῦν ἔξω τὸ σύρτη πίσω ἀπὸ τὴ μέση τῆς πόρτας καὶ τὸν βάζουν ν' ἀκουμπήσει στὸ ἄλλο μέρος τῆς ἐσωτερικῆς παραστάδας σὲ ὑποδοχὴ ἐπὶ τούτου κατασκευασμένης: «κλεῖσ' μπόρτα μὶ τοὺ σύρτ».

1030. Σ υ ρ τ ώ ν ω = τραβῶ τὸ σύρτη καὶ κλείω μὲ τοῦτον τὴν πόρτα: «σύρτουσ' μπόρτα μὴ μᾶς μπεῖ κάνας κλέφτς».

1031. Σ φ α ϊ ό, τὸ = τὸ σφαγιὸ = μεγάλος πόνος παρατεταμένος ἀλλὰ παροδικὸς κάπου στὸ σῶμα, κυρίως μέσα στὰ σπλάχνα ἢ στὸ θώρακα. Ὁ πόνος αὐτὸς δὲν εἶναι σὲ οὐλὴ ἢ ἀνοιχτὴ πληγή: «ἰάχου ἰάνα σφαϊὸ στὴ δεξιὰ μιργιὰ στοὺ πλιθρό», «τὴ γναίκα μ' τ' χτύπσαν τὰ σφαϊὰ κὶ σὶ λίγου γέννσι».

1032. Σ φ ά λ α γ γ α ς, ὁ (πληθ. τὰ σφαλάγγια ἢ σφαλαγγούδια) = ἡ ἀράχνη.

1033. Σ φ α λ α γ γ ο υ δ ι ά, ἡ = ὁ ἱστὸς ἀράχνης.

1034. Σ φ α λ α γ γ ο υ δ ι ά ζ ω = γεμίζω σφαλαγγουδιές: «σφαλαγγούδιασι οὺ τόπους. Βγῆκαν πουλλὰ σφαλαγγούδια κι ἔφκειασαν σφαλαγγουδιὲς κὶ πγιάν'ν τς μυῖγις».

1035. Σ φ α ν τ α λ ι ά ζ ω = δίνω σφάνταλο, μπατσίζω, χαστουκίζω.

1036. Σφάνταλο, τὸ = κόλαφος, μπάτσος, χαστούκι: «θὰ σὶ σφανταλιάσου. θὰ σ' δώκου κάνα σφάνταλου π' νὰ σῶρθ οὺ κόσμιους γύρα».

1037. Σ φ λ έ κ α, ἡ = ἡ σουφλέκα = παιγνίδι ἀπὸ ξύλο στόκου (κουφοξυλιᾶς) σὰν φλογέρα χωρὶς τρύπες ποὺ μὲ ἕνα ἔμβολο ξύλινο κάνουν νὰ ἐκσφενδονίζεται μὲ κρότο «σφλὰκ» σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση βλῆμα ἀπὸ πανάκια ἢ στουππὶ κλπ.

1038. Σ φ ο ύ ν ι, τὸ = τὸ σιφούνι = τὸ στενὸ ἄκρο τοῦ προκάναλου τοῦ μύλου, ὅπου προσθέτουν καὶ χωνάκια τρύπια μετάλλινα, ποὺ λέγονται ἐπίσης σφούνια, γιὰ νὰ κανονίζουν τὸ νερὸ νὰ βγαίνει πολὺ ἢ λίγο ἀνάλογα μὲ τὴν ποσότητα, γιατὶ πρέπει πάντοτε ἡ κάναλη νὰ διατηρεῖται γεμάτη γιὰ νάχει πίεση.

1039. Σ χ α ρ ή κ ι α, τὰ = συγχαρήκια = ἀμοιβὴ ποὺ δίνεται σ' αὐτὸν ποὺ φέρει καλὲς ἀγγελίες: «ἦρθι τοὺ πιδί τς Νίτσα κὶ μοῦ εἶπι πῶς ἔβγαλι οὺ ν'νὸς τοὺ πιδὶ π' βάφτ'σι κὶ τῶδουκα γιὰ τὰ σχαρήκια πέντι δραχμιές».

1940. Σ ω ρ ο μ π α σ μ ι έ ν ο ς, η, ο = καμπούργης, μαζεμένος καὶ κακορρίζικος, κακομοίρης: «αὐτὴ ἡ κουνέλλα εἶνι σὰ μπουλὺ σουρουμπασμένη», «οἱ ρόκις εἶνι σουρουμπασιένις, δὲν εἶνι ἴτς καθόλ' καλές», «τοὺ φστάν' σ' κ' ἡ μπαραζάνα σ' εἶνι πουλὺ σουρουμπασμένη» (= δὲν πέφτει καλὴ στὸ κορμί σου).

1041. Σ ω ρ ό φ (υ) λ λ α, τὰ = φύλλα ξερὰ πεσμένα κάτω ἀνάκατα τὸ ἕνα πάνω στὸ ἄλλο, μέσα στὸ δάσος ἢ κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΛΑΖΑΝΗ
Συνταξιούχου Δημ)λου

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΑΕΤΟΡΡΑΧΗΣ*

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟ (πρώην ΛΟΖΕΤΣ)

Τὸ Ἑλληνικὸ εἶναι τὸ καινούργιο ὄνομα τοῦ μεγαλύτερου σὲ ἔκταση καὶ πληθυσμὸ χωριοῦ τῶν Κατσαοχωρίων, ποὺ πρῶτα λέγονταν Λοζέτσι ἢ Λοζέτσ. Τὸ παλιὸ αὐτὸ ὄνομα κρίθηκε ξενικὸ κι ἀντικαταστάθηκε μὲ τὸ ΕΛΛΗΝΙΚΟ, ποὺ ἀντιστοιχεῖ σὲ κάποιο του τοπωνύμιο. Ὅπως κι ἂν ἔχει ὅμως τὸ πρᾶγμα, σήμερα ἔχει σχεδὸν ξεχαστεῖ τὸ ὄνομα Λοζέστ κι ὅλοι μιλοῦν πιὰ γιὰ Ἑλληνικό.

Βρίσκεται ΝΑ τῶν Ἰωαννίνων στὴν Ἀνατολικὴ πλευρὰ μιᾶς λοφοσειρᾶς, ποὺ ὑψώνεται πάνω ἀπὸ τὸ χωριὸ Μουζακαῖοι ποὺ τὸ προστατεύει ἀπὸ τοὺς Βόρειους ἀνέμους καὶ τὸ ἀφήνει ἐκτεθειμένο στοὺς Νότιους καὶ Ἀνατολικοὺς ἀνέμους ἀλλὰ καὶ στὸν ἥλιο ποὺ τὸ λούζει ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ τὸ κάνει ὑγιεινὸ κι εὔφορο μιὰ καὶ πλούσιο σὲ βλάστηση καὶ νερά. Ἔχει ὑψόμετρο περὶ τὰ 740 μέτρα καὶ Ἀνατολικομεσημβρινὸ προσανατολισμό. Ἡ ἐδαφική του ἔκταση εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη καὶ τὰ τοπωνύμιά του, εἶναι φυσικὸ νὰ εἶναι πολλὰ σὲ ἀριθμό.

Ἔχουν καταγραφεῖ ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο δάσκαλο Κώστα Βασιλείου στὸ βιβλίο ποὺ ἔχει ἐκδώσει ὁ Σύλλογος Κατσάνων Ἀθηνῶν ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΩΝ ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΩΝ ΗΠΕΙΡΟΥ ἀλλά, ἐπειδὴ διεπίστωσα πὼς ὁ καλὸς ἐκεῖνος δάσκαλος, περιορίστηκε μόνο στὰ ὅσα θεώρησε σὰν πιὸ σημαντικά, (ἐκτὸς ἂν ὀφείλεται αὐτὸ σὲ περικοπὲς τῆς ἁρμόδιας Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ βιβλίου, γιατὶ ἔμαθα ὅτι ἔχει κάμει πολλὲς κι ἀδικαιολόγητες) ἔκρινα σκόπιμο νὰ ἐπιδιώξω μιὰ νέα συλλογὴ ὅλων τῶν τοπωνυμίων, μὲ ὅσο τὸ δυνατὸ μεγαλύτερη ἀκρίβεια καὶ λεπτομέρεια.

Στὴν προσπάθειά μου αὐτὴ μὲ βοήθησαν καλοὶ Ἑλληνικιῶτες ποὺ ἤξευραν καλὰ τὰ τοπωνύμιά τους καὶ μοῦ τὰ προσδιώριζαν μὲ θαυμαστὴ ἀκρίβεια.

Μὲ τὴν πεποίθηση πὼς περιωρίσαμε τὶς ἀναπόφευκτες παραλείψεις στὸ ἐλάχιστο δυνατό, παραθέτουμε ἐδῶ ὅλα τὰ τοπωνύμια ποὺ συγκεντρώσαμε στὴν ἀλφαβητική τους σειρά:

Ἀ γ ρ ο ε λ ι ὰ (ἡ) : Σν᾽ Ἀγρουιλιά. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ μὲ χωράφια, ὅπου ὑπάρχει μιὰ ἀγριοελιά.

Ἁ γ ί α Μ α ρ ί ν α (ἡ) : Σν᾽ Ἁη - Μαρίνα. Ὕψωμα Β τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει τὸ ἐξωκκλῆσι τῆς Ἁγ. Μαρίνας.

Ἁ γ ι α - Τ ρ ί τ η (ἡ) : Σν᾽ Ἅγια Τρίτ᾽. Τοποθεσία μὲ παρεκκλῆσι τῆς Ἁγ. Τρίτης ΝΔ τοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ οἱ Ἑλληνικιῶτες λειτουργοῦν τὴν Τρίτη ἡμέρα τοῦ Πάσχα καὶ χορεύουν μετὰ τὴ Θ. Λειτουργία. Προφανῶς ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὴν Τρίτη ἡμέρα τοῦ Πάσχα.

Ἁ η - Β λ ά σ η ς (ὁ) : Στοὺν Ἁ - Βλάσ᾽. Παρεκκλῆσι καὶ τοποθεσία στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει καὶ βρύση μὲ ὡραῖο δροσερὸ νερό.

Ἁ η - Γ ι ώ ρ γ η ς (ὁ) : Στοὺν Ἁγιώργ᾽. Τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει παρεκκλῆσι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 1031.

Ἁ γ ι - Δ ο ν ά τ ο ς (ὁ) : Στοὺν Ἁγι - Δονάτου. Βοσκότοπος Β τοῦ χωριοῦ. Κατὰ τὴν παράδοσιη στὸ χωριὸ ἐδῶ ἦταν ἄλλοτε συνοικισμός.

Ἁ γ ι - Θ α ν ά σ η ς (ὁ) : Στοὺν Ἁγι - Θανάσ'. Τοποθεσία Β τοῦ χωριοῦ μὲ παρεκκλῆσι τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου.

Ἁ γ ι - Κ ό λ α ς (ὁ) : Στοὺν Ἁγι - Κόλα. α) Παρεκκλῆσι Β τοῦ χωριοῦ, β) Εἰκόνισμα (προσκυνητάρι) στὸ δρόμο πρὸς τὸν Κοροβέσιο Α τοῦ χωριοῦ.

Ἁ γ ι - Δ η μ ή τ ρ η ς (ὁ) : Στοὺν Ἁγι-Δημήτρ'. Παρεκκλῆσι Α τοῦ χωριοῦ.

Ἁ γ ι - Λ ι ὰ ς (ὁ) : Στοὺν Ἁγι - Λιά. Τοποθεσία μὲ παρακεκλῆσι τοῦ προφ. Ἠλία Δ τοῦ χωριοῦ στὰ ὑψώματα τῆς Ἀετορράχης.

Ἁ γ ι - Λ ι σ ι ὸ ς (ὁ) : Στοὺν Ἁ γι - Χ'σιό. Ἐξωκκλῆσι Β τοῦ χωριοῦ στὸ δρόμιο πρὸς τὰ Φράστανα (Κυπαρίσσια). Πρόκειται περὶ παραφθορᾶς τοῦ Ἁγ. Ἐλισαίου - Λισιός.

Ἁ γ ι - Π α ρ α σ κ ε υ ὴ (ἡ) : Σν' Ἁγι - Παρασκευά. Ἐξωκκλῆσι ΒΑ τοῦ χωριοῦ.

Ἁ γ ι α Τ ρ ι ά δ α (ἡ) : Σν' ἁγΤριάδα. Ἡ Κεντρικὴ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ.

Ἁ λ ώ ν ι α (τά) : Στ' Ἁλώνια. Θέση κοντὰ στὸν Ἀρχάγγελο (ἐκκλησία), ὅπου ὑπάρχουν 5—6 ἁλώνια. Ἐδῶ εἶναι ὁ τόπος περιπάτου τῶν νέων τοῦ χωριοῦ κι ὅλων τῶν κατοίκων τὶς καλοκαιρινὲς ἰδίως μέρες.

Ἁ λ ω ν ά κ ι (τό) : Στ' Ἁλωνάκ'. α) Θέση Α τοῦ χωριοῦ, πάνω ἀπὸ τὸν Ἄραχθο. Ἀπ' ἐκεῖ περνάει μονοπάτι γιὰ τὴ Σιορόκα. β) Ἄλλη θέση κοντὰ στὴν Τσιούκα ΒΑ τοῦ χωριοῦ πρὸς τὸ σιάδι Μαρτάνη.

Ἁ λ ώ ν ' Τ' Κ ό κ ο ρ α (τό) : Στ' Ἁλών' τ' Κόκορα. Ἁλώνι Α τοῦ χωριοῦ.

Ἁ γ ι - Χ ρ ι σ τ ό φ ο ρ ο ς (ὁ) ὑ Στοὺν Ἁγι - Χριστόφουρου. Ἐρειπωμένο ἐξωκκλῆσι Α τοῦ χωριοῦ.

Ἀ μ π έ λ ι α (τά) : Στ' Ἀμπέλια. Τοποθεσία Α τοῦ χωριοῦ, ὅπου παλιότερα ὑπῆρχαν ἀμπέλια. Σώζονται ἀκόμη σήμερα ἀραιὰ κλήματα.

Ἀ ρ β α ν ί τ η ς (ὁ) : Στ' Ἀρβαντίτ'. Τοποθεσία ΝΑ τοῦ χωριοῦ, ἀπ' ὅπου περνάει ὁ δρόμος γιὰ τὴ Βούγα. Ὀνομάστηκε ἔτσι γιατὶ φαίνεται πὼς ἐδῶ σκοτώθηκε κάποιος Ἀρβανίτης ἀγνώστου ὀνόματος.

Ἀ ρ χ ά γ γ ε λ ο ς (ὁ) :Στοὺν Ἀρχάγγιλου. Ἐκκλησία Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου καὶ τὸ νεκροταφεῖο τοῦ πέρα Μαχαλᾶ.

Ἀ σ π ρ ό χ ω μ α (τό) : Στ' Ἀσπρόχωμα. Τοποθεσία Α τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει ἀσπρόχωμα, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν παλιότερα οἱ κάτοικοι γιὰ ν' ἀσπρίζουν τὰ σπίτια τους ἀντὶ γιὰ ἀσβέστη.

Β α γ λ ε ν ί τ σ α (ἡ) : Στ' Βαγλινίτσα. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει βρύση καὶ πολλὰ ἀναβρυστικὰ νερὰ ποὺ ποτίζουν πολλὰ μποστάνια ποὺ κάνουν ἐκεῖ οἱ κάτοικοι.

Β ο ΐ λ α (ἡ) : Στ' Βοΐλα. Βοσκότοπος μὲ μαντριὰ χωριανῶν Δ τοῦ χωριοῦ. Παλαιότερα ἦταν ἐδῶ καὶ ἐκκλησάκι.

Β ο ύ γ α (ἡ) : Στ' Βούγα. Τοποθεσία Α τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν χωράφια Βακούφικα κι ἰδιόκτητα. Ἐκεῖ εἶναι καὶ μεγάλη μάντρα τῆς Τσιούκας καὶ περνάει ὁ δρόμος γιὰ Χουλιαράδες καὶ Ἀμπελοχῶρι.

Β ρ α ν ι ὰ (ἡ)' : Τοποθεσία ΝΑ τοῦ χωριοῦ μὲ χωράφια καὶ κτήματα τοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ ὑπάρχει καὶ ὁ νερόμυλος τῆς Βρανιᾶς ποὺ παλαιότερα εἶχε μεγάλη κίνηση γιατὶ ἄλεθαν ἐδῶ Λοζτσινοί, Λαζανίτες καὶ Κοτορτσινοί. Λένε στὸ χωριὸ ὅτι ὀνομάστηκε ἔτσι γιατὶ τὸ μύλο, ἀρχικὰ τὸν ἔφκιασε κάποιος Βράνος ἀπὸ τὸ Βαπτιστὴ (Γκούρα) Χουλιαράδων.

Β ρ ύ σ' τ' Ἁ γ ι - Β λ ά σ' (ἡ) : Στ' Βρύσ' τ' Ἁγι - Βλάσ'. Ἔτσι λέγεται ἡ

βρύση ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ Σχολεῖο μέσα στὸ χωριό, γιατὶ ἀπὸ πάνω της εἶναι τὸ παρεκκλῆσι τοῦ Ἁγ. Βλασίου.

Β ρ ύ σ᾽ τ᾽ Β λ α χ ι ώ τ η (ἡ) : Ἡ Βρύσ᾽ τ᾽ Βλαχιώτ᾽. Ξερόβρυση (στίβει τὸ καλοκαῖρι) μέσα στὸ χωριό.

Β ρ ύ σ᾽ τ᾽ Γ ο ύ μ ε ν ο υ (ἡ) : Στ᾽ Βρύσ᾽ τ᾽ Γούμεν᾽. Βρυσούλα κοντὰ στὴν Ἁγ. Μαρίνα ΒΛ τοῦ χωριοῦ. Λένε ὅτι ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὸν Ἡγούμενο, ποὺ ἔκτισε τὸ ἐκκλησάκι τῆς Ἁγ. Μαρίνας.

Β ρ ύ σ᾽ τ ο ῦ Τ ρ ι ά ν τ ο υ (ἡ) : Στ᾽ Βρύσ᾽ τ᾽ Τριάντ᾽. Βρύση τοῦ χωριοῦ, ποὺ ὀνομάστηκε ἔτσι γιατὶ κατὰ παράδοση ποὺ ὑπάρχει στὸ χωριό, τὴν ἔφκιασε κάποιος μάστορας Τριάντος ἀπὸ τὸ Σκλοῦπο (Ἀμπελοχῶρι).

Β ρ ύ σ η ἡ Κ ά τ ω: Σ᾽ Γκάτ᾽ Βρύσ᾽. Βρύση μέσα στὸ χωριὸ πρὸς τὴν Παναγία καὶ πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ Σχολεῖο Ἀνατολικά.

Β ρ ύ σ η τ ο ῦ Μ π ο υ χ ν ῆ (ἡ) : Στ᾽ Μπουχνῆ. Ἡ κεντρικὴ βρύση τοῦ χωριοῦ, ποὺ τώρα ἔχει μετατραπεῖ σὲ ὑδραγωγεῖο.

Γ κ ρ ό π α ἢ Γ κ ο υ ρ ό π α: Στ᾽ Γκρόπα. Τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ μὲ χωράφια καὶ λόγγο.

Γ κ υ λ ο ῦ (ἡ) : Σ᾽ Γκυλοῦ. Ἐπικίνδυνη θέση Α τοῦ χωριοῦ πρὸς τὴ Σιορόκα. Στενὸ μονοπάτι, ἀπ᾽ ὅπου εἶναι εὔκολο νὰ γκυλιστεῖ κανεὶς κάτω.

Γ ρ ά β ο ς (ὁ) : Στοὺ Γράβου. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὴ Βρανιά, ὅπου κοντὰ σ᾽ ἕνα Γράβο (Γαῦρο) ὑπάρχει βρυσούλα μὲ κρύο χωνευτικὸ νερό.

Δ η μ η τ ρ ά κ ι α (τά) : Στὰ Δημητράκια. Θέση ΒΔ τοῦ χωριοῦ μὲ χωράφια καὶ ποτιστικοὺς κήπους. Ἐκεῖ κατὰ τὴν παράδοση, τὰ παλιὰ χρόνια ἦταν χωριό.

Δ ρ ύ μ ι ε ς: Σ᾽ τσ᾽ Δρύμιες. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ μὲ ποτιστικοὺς κήπους.

Ἐ κ κ λ η σ ο π ο ύ λ α (ἡ) : Σν᾽ Ἐκκλησοπούλα. Θέση Β τοῦ χωριοῦ, ἀπ᾽ ὅπου περνάει ὁ δρόμος γιὰ τοὺς Μουζακαίους. Ἐδῶ ὑπάρχει ὕψωμα ποὺ χρησιμεύει γιὰ παρατηρητήριο τῶν πιστικῶν καὶ εἰκόνισμα (προσκυνητάρι).

Ἑ λ λ η ν ι κ ὸ (τό) : Στοὺ Ἑλληνικό. Ὀχυρὴ κι ἐπικίνδυνη θέση ΒΑ τοῦ χωριοῦ, ὅπου βρέθηκαν παλιὰ κάστρα. Ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ πῆρε τὸ χωριὸ τὸ νέο του ὄνομα.

Ἐ μ π ὴ (ἡ) : Σν᾽ Ἐμπή. Τοποθεσία Α τοῦ χωριοῦ, πρὸς τὴ Σιορόκα, ὅπου ὑπάρχει μεγάλη σπλιὰ (μπιστούρα). Τὴ σπηλιὰ αὐτὴ τὴ λένε καὶ Μπισητούρα τ᾽ Νιάρ᾽.

Κ α λ ά μ ι (τό) : Στοὺ Καλάμι᾽. Βοσκότοπος καὶ στάνες Ν τοῦ χωριοῦ, στὰ σύνορα μὲ τὸ Κοτρότσι.

Κ α μ π ρ έ λ λ α (ἡ) : Σ᾽ Γκαμπρέλλα. Βοσκότοπος ΒΑ τοῦ χωριοῦ καὶ Α τῆς Τσούκας.

Κ α σ τ ρ ὶ (τό) : Τοὺ Καστρί. Ἀπότομος βράχος ΒΑ τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ μοναστήρι τῆς Τσούκας. Ἐδῶ βρέθηκαν ἴχνη ἀρχαίου τείχους. Τὸ τεῖχος αὐτὸ φαίνεται ὅτι ἦταν τὸ δεύτερο ἔρεισμα τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς ἔναντι τῶν ἐπιδρομέων, ἰδίως τῶν Σλαύων.

Κ ί τ σ h ι α λ (η ς) (ὁ) : Στ᾽ Κίτσηιαλ᾽. Τοπόθεσία μὲ χωράφια ΝΑ τοῦ χωριοῦ.

Κ λ ε ι σ τ ὸ (τό) : Τοὺ Κλειστό. Τοποθεσία ΝΑ τοῦ χωριοῦ στὸ ρέμα τῆς Βρανιᾶς, ὅπου ἡ χαράδρα στενεύει πολύ. Ἐδῶ κατέφευγαν οἱ Ἑλληνικιῶτες τὸν καιρὸ τῆς Γερμανοϊταλικῆς κατοχῆς τὸ 1941—1944.

Κ ο κ ο ύ λ ι ο (τό) : Στοὺ Κουκούλιου. Μεγάλο ὕψωμα Α τοῦ χωριοῦ, ὅπου στὴν Α πλευρά του ὑπάρχουν ἐρείπια παλαιοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγ. Χριστοφόρου.

Κ ο κ κ ω ν ε ς: ζm, τσ᾽ Κοκκῶνις. Τοποθεσία μὲ χωράφια Ν τοῦ χωριοῦ. Στὸ νερόμυλο αὐτὸν ἄλεθαν σιτάρι καὶ καλαμπόκι οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν Ἑλληνικοῦ, Ἀετορράχης, Κωστητσίου καὶ μερικοὶ Χουλιαράδες.

Κ ο ύ γ κ (τό) : Στὸ Κούγκ᾽. Βρυσούλα Β τοῦ χωριοῦ.

Κ ώ σ τ α Μ π α κ ά λ η: Στ᾽ Κώστα Μπακάλ᾽. Τοποθεσία μὲ χωράφια Β τοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ στὰ 1913 οἱ Ἕλληνες μετάφεραν καὶ τοποθέτησαν κανόνια καὶ χτυποῦσαν τὰ ὀχυρὰ τῆς Καστρίτσας καὶ τοῦ Μπιζανίου.

Λ α δ ι κ ό (τό) : Στοὺ Λαδϊκό. Θέση Δ τοῦ χωριοῦ, στὰ σύνορα μὲ τὰ Σερβιανά. Ἐδῶ παλιότερα ὑπῆρχε συνοικισμός, ὅπου βρέθηκαν καὶ διάφορα εὑρήματα.

Λ ά κ κ ο ς τ ο ῦ Ζ ή κ ο υ (ὁ) : Στὸ Λάκκου τ᾽ Ζήκ᾽. Λάκκος (λαγγάδι) ΝΛ τοῦ χωριοῦ καὶ γύρω βοσκότοπος.

Λ ε ῦ κ α (ἡ) : Στ᾽ Λεύκα. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ μὲ χωράφια καὶ βοσκότοπο.

Λ υ σ h ι ὰ (ἡ) : Ἡ Λ᾽shιά. Θέση ΝΑ τοῦ χωριοῦ, πάνω στὸν Ἄραχθο ποταμό, ὅπου ὑπάρχει κρεμαστὴ συρμάτινη γέφυρα (λυshιά), ποὺ ἐπικοινωνοῦσαν, οἱ Χουλιαράδες μὲ τὸ Ἑλληνικὸ καὶ τ᾽ ἄλλα Κατσανοχώρια.

Μ α κ ρ ύ κ α μ π ο ς (ὁ) : Στοὺ Μακρύκαμπου. Τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ πρὸς τὸ Κοτόρτσι μὲ χωράφια, βοσκότοπους καὶ μάντρες σὲ ἀρκετὸ μάκρος.

Μ α ρ τ ά ν η Σ ι ά δ ι (τό) : Στοὺ Σιάδ᾽ τ᾽ Μαρτάν᾽. Σιαδιὰ (ἐπίπεδο μέρος) Α τοῦ χωριοῦ πρὸς τὸν Ἄραχθο. Ὅταν οἱ νύφες τοῦ χρόνου, φέρνουν τὴ δάφνη γιὰ τὴ γιορτὴ τῶν Βαΐων, τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου, ἐδῶ κάνουν στάση νὰ ξεκουραστοῦν καὶ στήνουν χορό.

Μ έ γ α Λ α γ κ ά δ ι (τό) : Στοὺ Μεγαλαγκάδ᾽. Ρέμα (λάκκος) Β τοῦ χωριοῦ, ποὺ φέρνει πολὺ νερὸ τὸ χειμώνα. Ἐδῶ ὑπάρχει καὶ γεφύρι.

Μ έ γ α π λ ά ϊ (τό) : Στοὺ Μεγαπλάϊ. Βοσκότοπος Α τοῦ χωριοῦ, σὲ μεγάλη ἔκταση.

Μ ε γ α λ᾽ Π ά δ ε ς (οἱ) : Οἱ Μιγαλπάδις. Τοποθεσία μὲ χωράφια Β τοῦ χωριοῦ πρὸς τοὺς Μουζακαίους.

Μ ε τ ό χ ι (τό) : Τοὺ Μιτόχ᾽. Θέση μέσα στὸ χωριό, ὅπου ὑπάρχει τὸ Ἀμελικὸ (Ὁ Ξενώνας).

Μ ι κ ρ ο π λ ά ϊ (τό) : Τοὺ Μικρουπλάϊ. Τοποθεσία Λ τοῦ χωριοῦ, ὅπου βοσκοτόπια καὶ στάνες μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἰδιοκτητῶν τους (Στάν᾽ τ᾽ Νταλιγιάνν᾽, Στάν᾽ τῶν Φλιππαίων, Στὰν᾽ τ᾽ Παπασταύρ᾽) κλπ.

Μ ο υ σ h ι ά λ α (ἡ) : Ἡ Μουshιάλα. Τοποθεσία μὲ χωράφια Δ τοῦ χωριοῦ.

Μ ο υ τ σ h ι ά ρ α (ἡ) : Ἡ Μουτσhιάρα. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ μὲ χωράφια καὶ βοσκότοπους (Κ. Μέρτζ. Εἶναι Σλαυικ. moca (προφ. μοτσιὰ) = τόπος ἑλώδης καὶ mocar = ὑγρασία λόγω βροχῆς).

Μ π έ ρ ι α (τά) : Τὰ Μπέρια. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ περνάει ὁ πεζόδρομος γιὰ τὸ Κουτσελιὸ καὶ τὰ Γιάννινα. Παλιότερα εἶχα μεγάλη κίνηση γιατὶ περνοῦσαν ἀπ᾽ ἐδῶ ὅλα τὰ Κατσανοχώρια καὶ τὰ Τζουμερκοχώρια. Ἀπὸ τὸ 1923 ποὺ οἱ ληστὲς σκότωσαν τὸ Γ. Παπαγεωργίου ἀπὸ τὸ Φορτῶσι, τὸ Κράτος ἐγκατάστησε ἐκεῖ φυλάκιο Χωροφυλακῆς ποὺ διατηρήθηκε σχεδὸν μέχρι τὸ 1935.

Μ ύ λ ο ς τ᾽ Μ α ν τ έ λ ο υ (ὁ) : Στοὺ Μύλου τ᾽ Μαντέλ᾽. Θέση Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει ἐποχιακὸς νερόμυλος ποὺ ἀνῆκε παλιότερα σὲ κάποιο Μαντέλλο ἀπὸ τὸ Ἑλληνικό.

Ν τ ο ύ σ h κ α Β α κ ο ύ φ ι κ α (τά) : Στὰ Ντούshκα τὰ Βακούφ᾽κα. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ μὲ χωράφια ποὺ στὰ χέρσα μέρη τους ἔχουν πολλὰ ντούshκα (εἶδος βελανιδιᾶς).

Ξ ε ρ ά κ ι α (τά) : Τὰ Ξιράκια. Τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ μὲ ξερὸ καὶ ἄνυδρο χερσότοπο.

Ξ ύ δ ι α (τά) : Τοποθεσία Α τοῦ χωριοῦ μὲ χωράφια καὶ ἀχλαδιές.

Π α λ ι ὰ Γ ι ά ν ν ι ν α (τά) : Χαλάσματα ΒΑ τοῦ χωριοῦ πρὸς τὸν Ἄραχθο ποταμό. Ἐκεῖ κατὰ παράδοση τοῦ χωριοῦ ἦταν πρῶτα τὰ Γιάννινα.

Π α ν α γ ί α (ἡ) : Σ' Μπαναγία. Θέση Α καὶ μέσα στὸ χωριό, ὅπου ὑπάρχει Ἐκκλησία στὴ μνήμη τῆς Παναγίας, συνοικία μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ νεκροταφεῖο τῆς συνοικίας.

Π ε λ ι ά μ π ε δ α: (τά) : Τὰ Πελιάμπεδα. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ μὲ χωράφια.

Π η γ α δ ί τ σ ι α (τά) : Στὰ Μπγαδίτσια. Τοποθεσία ΒΑ τοῦ χωριοῦ ὅπου ὑπάρχει βρυσούλα καὶ δυὸ πλατάνια ποὺ σταλίζουν πρόβατα.

Π ρ ο σ κ ύ ν η μ α (τό) ὑ Τοὺ Προυsհκύν'μια. Τοποθεσία Β τοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ στὴν πολιορκία τοῦ Μπιζανίου τὸ 1912 σκοτώθηκε καὶ τάφηκε ἐπὶ τόπου Ἕλληνας λοχίας. Στὸν τάφο του χτίστηκε μικρὸ εἰκόνισμα (προσκυνητάρι). Γι' αὐτὸ ἡ τοποθεσία λέγεται προσκύνημα.

Ρ ά χ ε ς (οἱ) : Σ' τσ' Ράχις. Οἱ ράχες ποὺ ὑψώνονται Β τοῦ χωριοῦ καὶ τὸ προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς Β ἀνέμους.

Σ α μ ά ρ ι (τό) : Τοὺ Σαμιάρ'. Πλαγιὰ σὲ σχῆμα σαμαριοῦ Ν τοῦ χωριοῦ ποὺ ἔχει χωράφια καὶ θάμνους.

Σ ε λ ι ὸ (τό) : Τοὺ Σουλιὸ ἢ τοὺ Σ'λιό. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ παλιότερα ἦταν συνοικισμὸς ποὺ ἐγκαταλείφθηκε ὕστερα ἀπὸ κακιὰ ἀρρώστεια.

Σ ι ά δ ι α τ ο ῦ Μ ή ν η (τά) : Στὰ Σιάδια τ' Μήν' ἢ στ' Μήν'. Τοποθεσία Λ τοῦ χωριοῦ, ὅπου χτίστηκε ὁ νέος Ἅγ. Χριστόφορος καὶ ὑπάρχει καὶ λούτσα ποτίσματος τῶν ζώων.

Σ ι ο ρ ό κ α (ἡ) : Στ' Σιορόκα. Ἀπόκρημνη δασώδης ἔκταση Α τοῦ χωριοῦ πρὸς τὸν Ἄραχθο. Ἐδῶ εἶναι κατάλληλος βοσκότοπος γιὰ γίδια κι ἔχει πολλὲς δάφνες. Παλιότερα ἔκοβαν ἐδῶ Ἑλληνικιῶτες καὶ Χουλιαράδες, ξύλα γιὰ τὰ Γιάννινα καὶ οἱ ἀπέναντι Χουλιαραδιῶτες ἔφκιαναν ξυλοκάρβουνα.

Σ τ ε λ ά κ ι (τό) : Τοὺ Στιλάκ'. Βρύση μὲ χωνευτικὸ νερὸ Β τοῦ χωριοῦ.

Τ ζ ι ο ῦ μ ε ς (οἱ) : Σ' τσ' Τζιούμις. Τοποθεσία μὲ χωράφια Ν τοῦ χωριοῦ.

Τ σ ι ο ύ κ α (ἡ) : Σ' Τζιούκα. Τοποθεσία ΒΑ τοῦ χωριοῦ, ὅπου τὸ θαυματουργὸ μοναστῆρι τῆς Παναγίας μὲ μαγευτικὴ θέα καὶ ἀνοιχτὸ ὁρίζοντα.

Ὑ π ο υ ρ α (τά) : Στὰ Ὑπ'ρα. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ, μὲ χωράφια ποὺ ἄλλοτε ἦταν ἀμπέλια μὲ πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα. (Τὸ τοπωνύμιο φαίνεται ὅτι εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὀπῶραι - ὕπουρα).

Φ σ h κ ο ῦ: Στ' Φshκοῦ. Συνοικία μέσα στὸ χωριό.

Ψ η λ ὸ Μ ε λ ί σ σ ι (τό) : Στοὺ Ψ'λὸ Μιλίσ'. Βράχος μέσα στὴ ρεματιὰ τῆς Βρανιᾶς ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Κωστητσίου, ὅπου ὑπάρχουν ἄγρια μελίσσια. Ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ μεγάλη σχετικὰ κρικέλα (κρίκος) ποὺ κρεμιοῦνται οἱ χωριανοὶ κι' ἀνεβαίνουν νὰ πάρουν μέλι. Ἀλλὰ κάποιος Θ. Τσιώνης ἀπὸ τὰ Λάζαινα ἔπεσε καὶ σκοτώθηκε. Ὁ Ἀραβαντινὸς λέει ὅτι ἀπὸ τὸν κρίκο αὐτὸ κρεμοῦσαν τοὺς κώδωνες τοῦ Μαντείου τῆς Δωδώνης, πρᾶγμα ποὺ φαίνεται ἀνακριβές. (Ἴδε καὶ τοπωνύμια Κωστητσίου καὶ Λαζαίνων).

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΗ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ*

Περιοχῆς Κρυφοβοῦ Ἠπείρου

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ)

Πρῶτο Βραβεῖο Κουτλιδείου Διαγωνισμοῦ 1977—1978
τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων

δ΄. Στέγη

1) Μόλις τελείωνε ἡ τοιχοποιΐα στὸ στρωτὸ βάνανε τὴ στέγη. Τὴ στέγη ἀπὸ παλιὰ ὡς τώρα ἀκόμα τὴ λένε «τσιατή». «Νὰ τσιατήσουμι τὸ σπίτ'». «Ἀρχίντζαν τὸ τσιάτσμα τ' σπιτιοῦ». Μπαίνουν τὰ ξύλα καὶ τὰ σανίδια καὶ μετὰ «ἡ πλάκα». Λέγοντας πλάκα νοοῦνε τὴν τοποθέτηση πλακῶν (λιθοπλακῶν). Τὸ σκέπασμα δηλ. μὲ πλάκες.

Τὸ τοποθέτημα τῆς ξυλείας λέγεται «ξύλιασμια». «Νὰ τὸ ξ'λιάσουμε». (Νὰ βάλουμε τὴν ξυλεία).

Τεχνίτες γιὰ τὴ στέγη ὡς τὸ 1927 περίπου ἤτανε οἱ ἴδιοι οἱ χτίστες. Μετὰ ἐρχότανε οἱ μαραγκοὶ ἀπὸ τὰ μαστοροχώρια τῶν Τζουμέρκων, καθὼς καὶ ὁ μαραγκὸς Μήτσιο - Κρέμος ἢ Βενέτης ἀπὸ τὸ χωριὸ Πάτερο Κατσανοχωρίων.

Οἱ χτίστες ποὺ κάνανε τὸν μαραγκὸ χρησιμοποιοῦσαν ἐπὶ πλέον ἐργαλεῖα: Πριόνι, σκεπάρι, τανάλια, ἀρίδι.

2) Τὰ ὑλικά. Τὴν ξυλεία ὅταν τὴν ἀγοράζουν ἀπὸ τὴν πόλη τὴ λένε «ἀγοραστή». Καὶ τὰ ξύλα αὐτὰ τὰ λένε «τσιάμκα». Ἐνῶ ὅταν τὰ ξύλα τὰ βγάζουν ἀπὸ δέντρα τοῦ χωριοῦ ἄγρια τὰ λένε «ἀγριόξυλα» ἢ «ἄγρια ξύλα». Μιὰ φράση συνηθισμένη: «Μὲ τί θὰ τ' φκιάσεις τ'ν τσιατὴ μὲ ἀγοραστὰ ἢ μὲ ἀγριόξλα;» «Θὰ σκίσω ἄγρια, γιατὶ δὲν ἔχω παράδις ν' ἀγοράσω τσιάμκα».

Τὴν ξυλεία τὴ βγάζει ἀπὸ τ' ἀγριόδεντρα μόνος του κάθε νοικοκύρης βοηθούμενος συνήθως ἀπὸ γειτόνους καὶ ἄλλους χωρικούς. Προτιμᾶνε τὸ φτελιὰ ἀπὸ τ' ἄγρια. Καὶ γιατὶ εἶναι γερὸς καὶ γιατὶ ἀπ' αὐτὰ εἶναι πολλὰ στὸ χωριό. Τὸ μέρος στὸ ριζὸ τοῦ χωριοῦ ἔχει μέχρι σήμερα φτελιάδια. Τὰ ρίχνουν κάτω μὲ «σιάρα» (πριόνι μεγάλο ποὺ τὸ τραβᾶνε δυό, ἕνας ἀπ' ἐδῶ καὶ ἄλλος ἀπ' ἐκεῖ). Τὰ κόβουν τὰ κούτσουρα σὲ διαφορετικὰ μεγέθη. Μετά, τὰ μακριὰ τὰ σκίζουν μὲ σιάρα, μὲ τσεκούρια καὶ μὲ σφῆνες καὶ βγάζουν τὶς γρεντιές. Ἀπὸ ἄλλα μικρότερα βγάζουν «τὰ ψαλίδια» (τὰ δυὸ ξύλα ποὺ κάνουν τὸ τρίγωνο τῆς στέγης καὶ κάθονται στὸ ἄκρο τῆς γρεντιᾶς). Καὶ συνέχεια βγάζουν τὰ ἄλλα μικρότερα. Ἀπὸ τὶς ἄκρες τῶν κορμῶν βγάζουν «τὰ πέταυρα» (σανίδες). Σανίδες βγάζουν καὶ ἀπὸ ἄλλους κορμοὺς γιὰ τὴν πόρτα καθὼς καὶ γιὰ τὴ στέγη, πλατιὰ καὶ καλὰ σανίδια. Ἐπειδὴ στὸ σκίσιμο καὶ

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 1027.

πελέκημα τῶν σανιδιῶν καθὼς καὶ τῶν ξύλων χρησιμοποιοῦν τὸ τσεκούρι πολύ, τὰ λένε τὰ ἄγρια ξύλα καὶ «τσεκουρίσια». «Τσεκουρίσια πέταυρα, τσεκουρίσια ξύλα».

Τὶζ γρεντιὲς μεταφέρουν ἄντρες. Τὰ ψαλίδια ἐπίσης. Τὰ ἄλλα τὰ φορτώνουν καὶ μουλάρια. Μεταφέρουν καὶ οἱ γυναῖκες στὸν ὦμο τους.

Γιὰ τὸ κάρφωμα τῶν ἀγριόξυλων στὴ στέγη ἀγοράζουν ἀπὸ τὸ «γύφτο» (σιδερὰ) «τὰ περόνια» (σιδερένια καρφιά). Γιατὶ «τὰ ἀγριόξ'λα δὲν τὰ κολλᾶνε πρόκες». Ἐνῶ τὰ «τσιάμικα» τὰ καρφώνανε μὲ πρόκες ἁπλές. Παλιότερα μόνο «περόνια μεταχειρίζονταν καὶ καθόλου πρόκες. Τὰ περόνια τὰ προμηθεύονταν ὁ νοικοκύρης ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Στὰ πέταυρα χρησιμοποιοῦν περόνια καὶ πρόκες.

3) Κατασκευὴ τῆς «τσιατῆς». Ξύλιασμα. Πρῶτα οἱ μαστόροι τοποθετοῦν στὴν πάνω ἐπιφάνεια τοῦ τοίχου γύρω γύρω «στρωτῆρες». Οἱ στρωτῆρες εἶναι δυὸ πλακερὰ ξυλοκαδρόνια. Πάνω σ' αὐτὰ θὰ ἀκουμπήσουν καὶ θὰ καρφωθοῦν οἱ γρεντιές. Μετὰ βάζουν τὶς γρεντιές. Τοῦτες εἶναι τὰ μακρύτερα, γερότερα καὶ χοντρότερα ξύλα τῆς στέγης. Στὴν ἄκρη τους ἔχουν τριγωνικὲς σκάλες. Σ' αὐτὲς θὰ ἐφαρμόσει ἡ ἄκρη ψαλιδιῶν. Τὰ ψαλίδια εἶναι τὰ δυὸ ξύλα ποὺ καρφώνονται στὰ ἄκρα τῆς γρεντιᾶς καὶ κάνοντας τὸ λάμδα ἑνώνονται στὴν κορυφὴ καὶ σχηματίζουν τὴν κορυφὴ τῆς στέγης. Ἐκεῖ ποὺ τὰ ψαλίδια ἑνώνονται καὶ καρφώνονται ἔχουν ἀπὸ μιὰ σκάλα καὶ «φλιοῦν», ὅπως λένε οἱ μαστόροι. Στὸ τελευταῖο ἔξω ἄκρο τους οἱ γρεντιὲς πελεκιοῦνται τριγωνικά, γιὰ νὰ παίρνουν τὴν κλίση τῆς στέγης καὶ νὰ μὴ ἐμποδίζουν τὴν τοποθέτηση τῆς πλάκας.

Σὲ κάθε γρεντιὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ ἕνα ζευγάρι ψαλίδια. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ψαλίδια ποὺ δὲν στηρίζονται σὲ γρεντιές. Αὐτὰ τὰ λένε «ὀρφανά». Τὰ ὀρφανὰ ψαλίδια στηρίζονται πάνω σὲ δυὸ «τάκους». Τοῦτοι εἶναι κοντὰ ξύλα στὸ πάχος τῆς γρεντιᾶς καὶ μάκρους ὡς 0,80 μ. Ἔχουν σκάλα ὅπως οἱ γρεντιές. Ἐκεῖ καρφώνεται κάθε ψαλίδι. Ἔτσι στὴ στέγη τοποθετεῖται ἕνα ζευγάρι ψαλίδια μὲ γρεντιά, ἕνα ὀρφανά. Ἡ ἀπόσταση τῶν ψαλιδιῶν στὴ στέγη εἶναι 0,70 μ. Μπαίνουν σιμὰ γιὰ νὰ βαστάξουν τὸ βάρος τῆς στέγης. Τὸ μῆκος τῶν γρεντιῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ πλάτος τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ ὕψος τῆς στέγης πάει σύμφωνα μὲ τὸ ὕψος «τοῦ καλκανιοῦ» στὸν «ἀφαΐτη». Ὅπως μετρήσαμε τὸ ὕψος τῆς στέγης εἶναι 1,5 μ. ἀπὸ τὸ μέσο τῆς γρεντιᾶς, ὡς τὸ ψηλότερο σημεῖο τῆς κορυφῆς τῆς στέγης. Δηλ. ὕψος τριγώνου ποὺ σχηματίζεται μὲ βάση τὴ γρεντιὰ καὶ πλευρὲς τὰ ψαλίδια. Στὴ στέγη μὲ πλάκες δίνεται ἡ κατάλληλη καὶ συνηθισμένη κλίση ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ψηλή, γιατὶ ροβολᾶνε οἱ πλάκες. Καὶ οὔτε πολὺ χαμηλὴ γιατὶ μπαίνουν τὰ νερὰ ἀπὸ τὶς χαραμάδες τῶν πλακῶν.

Τὰ ψαλίδια καρφώνονται μὲ δυὸ μεγάλα περόνια τὸ καθένα στὸ ἄκρο τῆς γρεντιᾶς καὶ μὲ δυὸ ἐπίσης γερὰ ἐκεῖ ποὺ «φλιοῦν» στὴν κορυφή.

Μετὰ γίνεται τὸ ξύλιασμα στὸ «ἀποκόλωμα» τῆς στέγης. «Ἀποκόλωμα» λένε τὸ ἐπικλινὲς τρίγωνο τῆς στέγης ποὺ γίνεται ἀπὸ τὴ μικρὴ πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ ποὺ δὲν ἔχει καλκάν'.

Μπαίνουν οἱ δυὸ «μαχιές». Δυὸ ξύλα ποὺ τὸ καθένα ἀρχίζει ἀπὸ τὴν γωνία τοῦ τοίχου καὶ καρφώνεται στὸ μέσο τῆς τελευταίας γρεντιᾶς πρὸς τὸ μέρος τοῦ «ἀποκολώματος». «Οἱ μαχιὲς» στὴ γωνία ποὺ κάθονται στοὺς στρωτῆρες ἔχουν σκάλα ὅπως οἱ γρεντιές. Ἐκεῖ καρφώνεται ἀπὸ ἕνα ξύλο στὴν κάθε μιά, ποὺ «φλεῖ» στὴν κορυφὴ τῆς στέγης ποὺ ἑνώνονται τὰ δυὸ ψαλί-

δια. Τὸ κάθε ξύλο ποὺ ἐφαρμόζεται στὶς δυὸ μαχιὲς καὶ στὴν κορυφὴ τῶν ψαλιδιῶν λέγεται «ποταμὸς» ἢ «ρέλα». Στὰ δυὸ «ρέλα» γίνονται οἱ δυὸ ἀκμὲς στὸ «ἀποκόλωμα» τῆς στέγης· τὸ τρίγωνο δηλαδὴ τοῦ ἀποκολώματος. Μετὰ γιὰ νὰ γεμίσει ἡ τριγωνικὴ πλευρὰ τοῦ ἀποκολώματος μπαίνουν καὶ ἄλλα ξύλα ποὺ καρφώνονται σὲ «τάκους» στοὺς στρωτῆρες καὶ στὶς μαχιὲς κάτω καὶ στοὺς ποταμοὺς πάνω. Τὰ ἀπάνω λέγονται «κατα χ' τὰ» καὶ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴ γωνία νά'ναι, μικρό, μεγαλύτερο, πιὸ μεγαλύτερο, κλπ ὥσπου νὰ φτάσουμε στὴν κορυφή. Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μισὸ τοῦ τριγώνου τὸ ἴδιο. Τὰ κάτω ἐνδιάμεσα τῶν μαχιῶν εἶναι τὸ ἴδιο μικρότερα, μεγαλύτερα κλπ. Ἐκτὸς ἂν τὸ κατα' χτὸ στηρίζεται σὲ τάκο καὶ τότε δὲ θέλει μαχιά. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνδιαμέσων αὐτῶν ξύλων εἶναι περίπου ἕξι. Μπορεῖ καὶ ὀχτώ. Αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀνθεκτικότητά τους.. Πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα θὰ καρφωθοῦν τρία γερὰ ξύλα ὡς 1,5 μ. μῆκ. τὸ καθένα. Θὰ καρφωθοῦν στὸ ἄκρο τῶν γρεντιῶν καὶ τάκων καὶ θἄχουν τὴν κλίση τῆς στέγης. Μετὰ πάνω σ' αὐτὰ θὰ καρφωθοῦν σανίδια ὁριζόντια. Αὐτὴ εἶναι «ἡ ποδιὰ» ἢ «ἴσκιος» πάνω στὴν πόρτα ποὺ ἐξέχει ἀπὸ τὴ στέγη. Μετὰ καρφώνονται πάνω στὰ ψαλίδια ὁριζόντια τὰ πέταυρα ἢ σανίδια. Τοῦτα ἀφήνουν διάκενο μεταξύ τους τρία ὡς τέσσερα δάχτυλα. Μπορεῖ νὰ μποῦν καὶ ἀραιότερα καὶ σιμότερα, ἀνάλογα ἀπὸ τὴν εὐχέρεια ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτά. Δηλ. ἂν ἔχουν μπόλικα, ἢ ὄχι. Τὰ πέταυρα καὶ σανίδια ἔχουν πλάτος 0,20—0,40 μ. Ἀνάλογα μὲ τὸν κορμὸ τοῦ κλαριοῦ ποὺ βγῆκαν. Καὶ αὐτὰ τὰ λένε «τσεκουρίσια» ὅταν εἶναι πελεκημένα μὲ τὸ τσεκούρι.

Τὰ δυὸ σανίδια ποὺ τοποθετοῦνται στὴν κορυφὴ τῆς στέγης σχηματίζοντας τὴν ἀκμὴ τῆς στέγης κάνουν «τὸν καβαλάρη». Γενικὰ ὅλα τὰ ξύλα τῆς στέγης πρέπει νὰ εἶναι γερά, γιατὶ ἔχουν νὰ βαστάξουν «τὴν πλάκα» ποὺ εἶναι πολὺ βαριά.

4) Τὸ σκέπασμα μὲ τὶς πλάκες. Οἱ πλάκες λέγονται γενικὰ «πλάκα». «Θὰ σκιπάσουμι τὸ σπίτ' μὶ πλάκα». «Τοὺ ξλιάσαμαν κὶ τώρα θὰ βάλουμι τ'ν πλάκα».

Οἱ πλάκες μπορεῖ νὰ εἶναι ἄσπρες ἢ μαῦρες. Οἱ μαῦρες λέγονται «μαυρόπλακες, ἢ μαύρη πλάκα». Τὴν ἄσπρη πλάκα τὴ βγάζουν στὸ χωριὸ στὴ θέση «Πλάκες» ποὺ βγάζουν καὶ τὴν πέτρα. Τὴ μαύρη πλάκα τὴν βγάζουνε καὶ τὴν φέρνουνε ἀπὸ τὰ «Μπλιανά». (Τοποθεσία στὰ σύνορα τοῦ χωριοῦ μὲ τὰ Κατσανοχώρια. Ἐκεῖ ὑπῆρχε παλιὰ χωριό). Ἀπὸ τὴν ἀπόσταση αὐτὴ φέρνουν τὴν μαύρη πλάκα μὲ τὰ ζῶα. Τὴν ἄσπρη τὴν μεταφέρνουν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ μεταφέρνουν καὶ τὶς πέτρες. Μόνο στὸ βγάλσιμο θέλει περισσότερη τέχνη. Στὸ ἔδαφος πρέπει νὰ ὑπάρχει πέτρωμα μὲ τὸ ἀνάλογο πάχος, γιὰ νὰ βγοῦν καλὲς πλάκες. Ἡ πλάκα δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολὺ «βαριά» ὅπως λένε, γιατὶ θὰ πέσει ἡ στέγη. Οὔτε πολὺ λιανὴ («φλέτσες») γιατὶ σπάει.

Στὸ ἀνέβασμα τῆς πλάκας στὴ στέγη βοηθᾶνε καὶ οἱ νοικοκυραῖοι, ὅταν οἱ μαστόροι εἶναι δυὸ—τρεῖς. Ἀνεβάζουν τὴν πλάκα λίγη λίγη. Οἱ μαστόροι ἀρχίζουν τὸ τοποθέτημα μὲ μεγάλη προσοχὴ καὶ τέχνη. Τὴν πρώτη σειρὰ τὴν βάζουν πάνω στὴν κρηπίδα καὶ λίγο ἔξω ἀπὸ αὐτήν, ὥστε νὰ τὴν σκεπάζει καὶ νὰ κάνει μικρὴ ποδιά, γιὰ νὰ πέφτουν τὰ σταλάματα τῆς βροχῆς πέρα ἀπὸ τὸν τοῖχο. Στὶς πρῶτες σειρὲς τοποθετοῦνται μεγάλες πλάκες. Βαστάει ἡ στέγη στὸ σημεῖο αὐτό. Ἡ τοποθέτηση τῶν πλακῶν γίνεται ἔτσι, ὥστε στὸ σημεῖο ποὺ σμίγουν ἀπὸ δεξιὰ κι ἀριστερὰ νὰ ὑπάρχει ἄλλη ἀπὸ κάτω νὰ «μαζεύει τὰ νερά». Οἱ πλάκες δὲν πρέπει νὰ ἔχουν κλίση πρὸς τὰ μέσα γιατὶ χύνουν τὰ νερὰ μέσα στὴ στέγη. Νὰ ἐφαρμόζει ἡ μία πάνω στὴν ἄλλη,

γιὰ νὰ μὴ μπαίνει νερὸ ἀπὸ τὴ ραφή. Οἱ χαραμάδες στὰ διάκενα βουλώνονται μὲ «φλέτσες», (μικρὲς φτηνὲς πλακοῦλες).

Στὶς ἀκμὲς τῆς στέγης μπαίνουν πλάκες κλιμακωτὰ καὶ μὲ τέχνη. Λέγονται «καπάκια». Τέλος γίνεται τὸ «κόρφιασμα». Δηλ. σκεπάζεται ἡ ὁριζόντια ἀκμὴ τῆς στέγης. Καὶ ἐδῶ μπαίνουν μεγάλες πλάκες «καπάκια», μὲ τέτοια κλίση ποὺ νὰ καλύπτουν τὴν καρυφὴ καὶ νὰ χύνουν τὰ νερά. Ἡ κλίση στὰ «καπάκια» τοῦ «κορφιάσματος» δίνεται ἀπ' ἐκεῖ ποὺ «βαροῦν τὸ σπίτι τὰ πλειότερα νερά» (βροχὲς κι ἀνεμοσούρια). Στὶς δυὸ ἄκρες τῆς ἀκμῆς τῆς στέγης, (στὸ καλκάν' — ἀφαΐτη καὶ στὴν κορυφὴ τοῦ ἀποκολλώματος) βάζουν καὶ ἕνα μυτερὸ λιθάρι ἐπιτοῦτο πελεκημένο. «Γιὰ νὰ μὴ παίρ' τὸ σπίτ' ἀπὸ μάτ'». Στὴν κορυφὴ τοῦ ἀφαΐτη τοποθετοῦν πάντα τὸ μυτερὸ λιθάρι.

Στὴ μιὰ πλευρὰ τῆς στέγης καὶ περίπου κατὰ τὴ μέση, πρὸς τὸ μέρος ποὺ τὸ βλέπει ὁ ἥλιος τὸ σπίτι τὴν περισσότερη μέρα, γίνεται «φεγγίτης τ'ς σπιτιοῦ». Λέγεται καὶ «φεγγίτρα». Γίνεται ὁπωσδήποτε στὰ σπίτια ποὺ δὲν ἔχουν παράθυρο καθόλου. «Ὁ φεγγίτ'ς» εἶναι μιὰ μικρὴ τρύπα περίπου 0,20 ἐπὶ 0,30 μ., γιὰ νὰ φέγγει μέσα στὸ σπίτι, ὅταν ἡ πόρτα εἶναι κλεισμένη.

Μπορεῖ νὰ μπεῖ καὶ «γιαλὶ» (τζάμι) στὴν τρύπα. Μὰ εἶναι μὲ τέτοιο τρόπο φτιαγμένος ποὺ νὰ μὴ μπαίνουν τὰ νερὰ μέσα. Γιατὶ ἡ τρύπα εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ πάνω καὶ τὸ ἄνοιγμα εἶναι ἀπὸ μπροστὰ κάθετα πρὸς τὴ στέγη.

Τὸ τριγωνικὸ κενὸ ποὺ σχηματίζεται μεταξὺ τοίχου καὶ βάσης τῆς στέγης ἀπὸ τὸ μέσα μέρος λέγεται «ὀστρέχας». Αὐτὸν δὲν τὸν βουλώνουν (ὀστρεχιάζουν). Τοποθετοῦν διάφορα ἀντικείμενα (ἐργαλεῖα, κουδούνια, κρύβουν καὶ τὰ λεφτά). Θὰ ποῦμε παρακάτω στὸ κεφ. ΙΒ΄ τί βάζουν).

ε΄. Διάφορα ἄλλα στοιχεῖα γιὰ τὸ κτίριο

Τὴν πόρτα τὴν φτιάχνουν ἀπὸ σανίδες γερές. Οἱ ἴδιοι μαστόροι ποὺ κάνανε καὶ τὴ στέγη. Τὰ σανίδια καρφώνουν κάθετα σὲ ὁριζόντια ξύλα χοντρὰ ποὺ τὰ λένε «διπλάρια». Ἡ πόρτα στηρίζεται καὶ σιρέφεται στὰ πορτόξυλα, ποὺ εἶναι μόνιμα στὸν τοῖχο, μὲ τοὺς ρεζέδες καὶ τὶς κλάπες. Οἱ κλάπες εἶναι στενόμακρες πλάκες σιδερένιες ποὺ καταλήγουν σὲ ἀγκιστρωτὸ ἄκρο. Ἔχουν τρύπες καὶ καρφώνονται στὴν πόρτα ἀπὸ τὸ ἔξω της μέρος, ἀπὸ τὴν καλή της δηλ. ὄψη. Ὁ ρεζές εἶναι θηλιὰ σιδερένια ποὺ χώνεται στὸ πορτόξυλο. Στὴν πόρτα μπαίνουν τρία ζευγάρια κλάπες — ρεζέδες. Πολλοὶ τὸ ζευγάρι κλάπα — ρεζὲ τὸ λένε ἁπλῶς κλάπα. Ἡ κλάπα ἔχει τὸ «σερκὸ» καὶ ὁ ρεζὲς «τὸ θηλκό», ὅπως λένε.

Γιὰ νὰ κλειδώνει βάζουν τὴν «γύφτικη» κλειδωνιά. (Κατασκευασμένη στὸ σιδερά). Στὴν κλειδωνιὰ ἀπὸ πάνω εἶναι καὶ ὁ σύρτης γιὰ νὰ σφαλίζει ἀπὸ μέσα. Ἄλλοι βάζουν τὸ μάνταλο. Τοῦτο εἶναι ἕνα σίδερο ποὺ σκαλώνει μὲ θηλειὰ στὸν τάκο ποὺ εἶναι στερεωμένος στὸν τοῖχο καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο του ἄκρο μπαίνει σὲ θηλειὰ μὲ κλίτσιο σὲ σχῆμα γάμα ποὺ ἔχει. Ἡ θηλειὰ εἶναι στὸ μεσαῖο «σιπλάρι» τῆς πόρτας. Γιὰ τὴν ἀμπάρα, ὅταν ἔχουν, πρέπει νὰ ὑπάρχουν τὰ κενὰ στὸν τοῖχο νὰ μπεῖ.

Πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ στὰ «πλακώματα» καρφώνεται νὰ γυρίζει λεύτερα «τὸ καπάκι», ἕνα μικρὸ μοχλάκι μὲ σκάλα ποὺ κρατάει τὴν πόρτα σὰν εἶναι ἀνοιχτή, νὰ μὴ κλείνει. Γιὰ νὰ τὴν κλείσουν τὸ σηκώνουν. Γιὰ νὰ φτάνουν τὰ μικρὰ τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ἕνα ξυλάκι δεμένο μὲ σχοινὶ καὶ κρέμεται. Μ' αὐτὸ τὰ παιδάκια σηκώνουν τὸ καταπίκι νὰ κλείσει ἡ πόρτα.

Ἂν δὲν ὑπάρχει παραθύρι στὸ σπίτι, στὸν πάτο τῆς ξυλόπορτας ἀφήνουν μιὰ μικρὴ τρυπούλα νὰ μπαινοβγαίνει ἡ γάτα στὸ σπίτι.

Τὸ παραθύρι, ὅσοι ἀφήνουν, σὰν εἶναι μικρὸ τοῦ βάζουν μόνο τὴ σιδεριά. Ἂν εἶναι μεγαλούτσικο ἢ θέλουν νὰ τὸ κλείνουν μὲ τὸ κρύο φτιάνουν φύλλο μὲ τζάμια ἢ μιὰ μονόφυλλη ξύλινη πορτούλα. Ἔχει μικροὺς ρεζέδες καὶ κλάπες νὰ στρέφεται. Συρτώνει μὲ σύρτη ἀπὸ μέσα.

Τὸ ἄλειμμα τοῦ σπιτιοῦ γίνεται ἀπὸ τὸ μέσα μέρος μὲ «ἀσπρόχωμα». Ἕνας ἀργιλώδης πηλός. Ρίχνουν στὸ χῶμα νερό, λίγα ἄχυρα, λίγα τραγόμαλλα καὶ κάνουν τὴ λάσπη. Τὰ ἄχυρα καὶ τὰ μαλλιὰ τὰ ρίχνουν γιὰ νὰ μὴ κόβεται καὶ πέφτει. Ἀκόμη μέσα στὴ λάσπη ρίχνουν καὶ φρέσκες γελαδοκοπριὲς γιὰ νὰ κολλάει καλά. Τὸ κολλᾶνε στὸν τοῖχο μὲ τὸ χέρι. Σημειώνουμε πὼς τὸ ἄλειμμα γίνεται ἀπὸ τοὺς νοικοκυραίους, κυρίως ἀπὸ τὶς γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ. Βουλώνουν τὶς τρύπες τοῦ τοίχου καὶ κάνουν καὶ ἕνα στρῶμα ποὺ τὸ ἰσιώνουν μὲ τὴν παλάμη.

Τὸ δάπεδο τοῦ σπιτιοῦ κάτω τὸ στρώνουν μὲ τὸ ἴδιο χῶμα. Ἀφοῦ ξεραθεῖ ὁ πηλὸς στὸν τοῖχο τὸν ἀσβεστώνουν καὶ γίνεται ἄσπρο τὸ σπίτι. Κάτω τὸ ἀφήνουν τὸ χῶμα ἔτσι χωρὶς νὰ βάλουν ἀσβέστη.

Τὴν ἔξω ἐπιφάνεια τοῦ τοίχου τοῦ σπιτιοῦ δὲν τὴν ἀλείφουν. Στὸν ἀφαΐτη ἀπὸ τὴν ἔξω πλευρὰ ρίχνουν τὴ στάχτη καὶ σχηματίζεται ἕνα παχὺ στρῶμα γιὰ νὰ μὴ βάζει νερὸ ὁ τοῖχος ποὺ εἶναι χωμένος στὸ χῶμα.

Τὴ γωνιὰ γιὰ τὴ φωτιὰ τὴν φτιάχνουν στὴν πλευρὰ τοῦ τοίχου ποὺ ἔχει τὸν ἀφαΐτη, ἀπὸ τὸ μέσα μέρος στὴ ρίζα του καὶ στὸ μέσο περίπου τῆς πλευρᾶς αὐτῆς. Ἂν ὑπάρχει πεζούλι πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὸ πεζούλι σύρριζα στὴ βάση του. Γύρω γύρω τῆς γωνιᾶς εἶναι «τὰ γωνιολίθρια». Τοῦτα εἶναι μαῦρα πλακερὰ λιθάρια ποὺ δὲ σκάζουν ἀπὸ τὴ φωτιά. Στήνονται ὀρθὰ νὰ σχηματίζουν κόθρο γύρω στὴ γωνιά. Κάτω ἡ γωνιὰ στρώνεται μὲ πλάκες μαῦρες. Τὶς μαῦρες πλάκες τὶς φέρνουν οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὴν τοποθεσία «Μπλιανὰ» ἀπ' ὅπου καὶ τὶς πλάκες τὶς μαῦρες τῆς στέγης.

Κάτω ἀπὸ τὶς μαυρόπλακες τῆς γωνιᾶς μπαίνει ἕνα στρῶμα ἄμμο, ἕνα στρῶμα «γιδοφούσκι» (κοπριὰ γιδιῶν) καὶ μετὰ πάνω οἱ πλάκες. Στὸ μέρος τῆς γωνιᾶς πρὸς τὸ πεζούλι ὑπάρχει μιὰ κόγχη στὸν τοῖχο τοῦ πεζουλιοῦ. Τὴ λένε «σταχτολόγο». Ἐκεῖ μαζεύουν τὶς στάχτες τοῦ τζακιοῦ. Ἂν πάνω ἀπὸ τὸ σταχτολόγο ὑπάρχει κι ἄλλη κόγχη (βαθούλωμα μέσα στὸν τοῖχο ἢ στὸ πεζούλι) τὴ λένε «γαστρολόγο». Ἐκεῖ βάνουν τὴ γάστρα.

Ταβάνι τὰ σπίτια τοῦ τύπου αὐτοῦ δὲν ἔχουν. Στὶς γρεντιὲς μάλιστα οἱ νοικοκυραῖοι κρεμοῦνε τὰ καλαμπόκια καὶ διάφορα πράγματα.

(Ἡ περιγραφὴ ἔγινε ἀπὸ αὐτοψία στὰ σπίτια καὶ στὰ ὑπολείμματα ποὺ ὑπάρχουν. Πληροφορίες μᾶς ἔδωσαν οἱ: Σωτήριος Καρανίκας γεωργός, 95 χρονῶν. Κων. Τσιάπας, γεωργὸς 74 χρονῶν. Κων. Σκανδάλης, γεωργὸς 67 χρονῶν. Μαρία Σιούτη, νοικοκυρὰ ἀγρότισσα 75 χρονῶν. Μαρία Σκανδάλη 68 χρονῶν. Παναγιώτης Δημητρίου. 74 χρονῶν, γεωργός. Γεώργιος Μπουκουβάλας. χτίστης, 60 χρονῶν, Χαρ. Ἀνδοῦτσος, ἐγγόνι τοῦ παλιοῦ μάστορα τοῦ χωριοῦ Λία Βλάχου, κλπ.).

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. Ι. ΚΙΤΣΟΥ
Γεν. Διευθυντοῦ Παιδαγ. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων

ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ & ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΙ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ φιλομαθὴς ἐπισκέπτης τῆς Ἑλβετίας, καθὼς ταξειδεύει ἀνάμεσα ἀπὸ τοπία μὲ δασωμένα βουνά, μὲ πλούσια νερά, μὲ καταπράσινες κοιλάδες, μὲ φιδωτοὺς δρόμους καὶ μαγευτικὲς λίμνες, θαυμάζει τὴ φαντασία καὶ τὸ λεπτὸ γοῦστο τῶν Ἑλβετῶν στὴν ἀξιοποίηση τῆς γοητείας καὶ τοῦ πλούτου τῶν φυσικῶν στοιχείων, ποὺ ἐξασφαλίζουν διαρκὴ τὴν οἰκονομική τους αὐτάρκεια.

Καθὼς διασχίζει τὶς πολιτεῖες μὲ τὴν παραδειγματικὴ ὀργάνωση τῆς ἀστικῆς ζωῆς, μὲ τὰ κοινωνικὰ καὶ πνευματικὰ ἱδρύματα καὶ τὴ βιομηχανία εἰδικῶν προϊόντων ποιότητος, καθὼς ἀναζητεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς μνῆμες τοῦ Ἑλβετικοῦ λαοῦ τοὺς πλαστουργοὺς τοῦ φίλεργου, ἔντιμου καὶ φιλάνθρωπου χαρακτήρα του, βρίσκεται στὴν αὐλὴ ἑνὸς διδακτηρίου τῆς πολιτείας τοῦ Μπίρ. Ἐκεῖ διακρίνει τὴν προτομὴ ποὺ ἔστησε αὐτὸς ὁ λαὸς γιὰ τὸν μεγάλο παιδαγωγό του ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὀστᾶ τοῦ βασανισμένου σκηνώματός του. Στὴν ἐπιτάφια πλάκα διαβάζει τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἑλβετικοῦ λαοῦ τοῦτα τὰ θερμά λόγια:

Ἐνθάδε κεῖται ὁ Ἰωάννης Ἑρρῖκος Πεσταλότσι.
Γεννήθηκε στὴ Ζυρίχη στὶς 12 Ἰανουαρίου 1746.
Ἀπέθανε στὸ Μπύργκ στὶς 17 Φεβρουαρίου 1827.
Σωτήρας τῶν φτωχῶν στὸ Νιόϋχοφ.
Λαϊκὸς ἱεροκήρυκας στὸν «Λεονάρδο καὶ τὴ Γερτρούδη».
Πατέρας τῶν ὀρφανῶν στὸ Στάντς.
Θεμελιωτὴς τοῦ λαϊκοῦ σχολείου στὸ Μπύργκντορφ καὶ στὸ Μυγχενμποῦχζε.
Παιδαγωγὸς τῆς ἀνθρωπότητος στὸ Ὕβερντον.

Ἄνθρωπος, Χριστιανός, Πολίτης.
Τὰ πάντα γιὰ τοὺς ἄλλους, τίποτε γιὰ τὸν ἑαυτό του.
Εὐλογημένο ἂς εἶναι τὸ ὄνομά του!
Στὸν πατέρα Πεσταλότσι ἡ Ἀργκοβία εὐγνωμονώντας.

Καὶ ὁ ἐπισκέπτης στέκεται καὶ στοχάζεται μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ ἐπίγραμμα καὶ διερωτᾶται: Ποιά ἦταν ἡ παιδικὴ καὶ νεανικὴ ζωὴ καὶ ποιές οἱ κοινωνικὲς ἐπιδράσεις στὸν ὑπαρξιακὸ πυρήνα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἔφθασε νὰ διαθέτει τὰ πάντα γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ τίποτε νὰ μὴ κρατεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του; Τί ἔπραξε στὴ βιοτική του πορεία αὐτὸς ὁ παιδαγωγός, ποὺ ὀνομάσθηκε ὁ ἅγιος τῆς Παιδαγωγικῆς, ὁ θεμελιωτὴς τοῦ λαϊκοῦ σχολείου, τὸ παιδαγωγικὸ

ἡφαίστειο, ὁ πρόδρομος τῆς νέας ἀγωγῆς, ὁ πατέρας Πεσταλότσι; Ποιὸ ἦταν, τέλος, τὸ μήνυμα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωποπλάστη, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ μεγάλος Ἐδ. Σπράγγερ ἔφθασε νὰ πεῖ: «ὁ λαός, ποὺ δὲν ἀπέκτησε τὸν Πεσταλότσι του, δὲν ἔχει ἀκόμη συνείδηση τῆς δικῆς του λαϊκῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ δικοῦ του λαϊκοῦ πολιτισμοῦ»[2].

Σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα θὰ περιστραφεῖ ἡ μελέτη αὐτὴ καὶ θὰ συσχετισθεῖ μὲ τὰ προβλήματα τῶν ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων στὴν ἐποχή μας.

ΙΙ. Η ΒΙΟΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΙ[3].

1.— Στὶς 12 Ἰανουαρίου 1746, στὴ Ζυρίχη, ἡ οἰκογένεια τοῦ γιατροῦ Μπατίστ Πεσταλότσι καὶ τῆς Σουσάνας Χότσε ἀποκτᾶ τὸν Ἰωάννη Ἑρρῖκο Πεσταλότσι. Ὁ πατέρας ἀποθνήσκει σὲ λίγα χρόνια (1751) καὶ τὸ βάρος τῆς ἀνατροφῆς τριῶν ὀρφανῶν πέφτει στὴ μορφωμένη, σώφρονα καὶ ὑποδειγματικὴ μητέρα Σουσάνα καὶ στὴ βοηθό της Μπαμπέλι, ποὺ ἀφοσιώνεται στὴν ἀνατροφὴ τῶν μικρῶν.

Ὁ μικρὸς Πεσταλότσι μεγαλώνει σ' ἕνα περιβάλλον ἁπλό, ἁγνὸ καὶ φυσικὸ καὶ ἀναπνεέει στὴ συναισθηματικὴ ἀτμόσφαιρα δύο γυναικῶν, χωρὶς ὅμως πατέρα, χωρὶς τὰ ἀναγκαῖα ἐρεθίσματα γιὰ τὴν ἐκκόλαψη τῶν ἀνδρικῶν δεξιοτήτων καὶ τῆς ἀρρενωπῆς νοοτροπίας. Ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια, συντροφεύει τὸν πάππο του Ἀνδρέα Πεσταλότσι, ἱερέα σὲ ἀγροτικὴ περιοχὴ τῆς Ζυρίχης, καὶ παρακολουθεῖ τὸ κοινωνικὸ ἔργο του. Γνωρίζει ἐκεῖ τοὺς τρόπους ζωῆς, ἀμοιβῆς καὶ διατροφῆς τῶν χωρικῶν καὶ ὁδηγεῖται στὸν κύκλο τῶν ὀρφανῶν, τῶν ἀσθενῶν, τῶν ταπεινῶν καὶ τῶν ἐργαζομένων ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους θὰ πονέσει καὶ γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ ὀνειρευτεῖ πολλὰ μὲ τὴν παιδική του φαντασία.

Φοιτάει στὸ στοιχειῶδες σχολεῖο τῆς Ζυρίχης, ὕστερα στὴν Καρολίνεια Σχολή, κατόπιν στὸ Ἀνθρωπιστικὸ Κολλέγιο καί, τέλος, στὸ σχολεῖο ἀνώτατης παιδείας, τὸ Καρολίνειο Κολλέγιο, ὅπου σπουδάζει φιλολογία καὶ φιλοσοφία.

2.— Στὰ νεανικά του χρόνια, δέχεται ἔντονες τὶς ἐπιδράσεις σοβαρῶν γεγονότων καὶ παραγόντων τῆς ἐποχῆς του. Τὸ Καρολίνειο Κολλέγιο, στὸ ὁποῖο φοιτοῦσε, ἀποτελοῦσεκ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, στὴ Ζυρίχη, τὴν ἐξαίρετη Πανεπιστημιακὴ Σχολή, στὴν ὁποία ἐκλεκτοὶ ἐπιστήμονες (ὅπως ὁ Μπόντμερ) κατόρθωναν ν' ἀνάβουν στοὺς σπουδαστές των τὴ θεία φλόγα τῆς γνώσεως καὶ νὰ διεγείρουν τὸ ἠθικό τους συναίσθημα κατὰ τῶν κακῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἐκεῖ, ὁ νέος Πεσταλότσι γνωρίζει τὰ ἑλληνο - ρωμαϊκὰ γράμματα καὶ τρέφεται μὲ τὸν ἀνθρωπισμὸ τῆς καλσσικῆς ἀρχαιότητος. Μεταφράζει τὸν ς΄ Ὀλυθνιακὸ τοῦ Δημοσθένη καὶ ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ ἀναμορφωτικὸ ἔργο τοῦ προοδευτικοῦ βασιλιᾶ τῆς Σπάρτης Ἄγιδος, ποὺ περιγράφει ὁ Πλούταρχος στοὺς

---

1. Παλαιολόγου Γ., Ἰ. Ε. Πεσταλότσης, Ἀθῆναι 1953, σελ. 181.
2. Παλαιολόγου Γ., ἐν. ἀν. σελ. 44—48.
3. α) Παλαιολόγου Γ., ἐν. ἀν. σελ. 31—74, β) Παπαμαύρου Μ., J. H. Pestalozzi, ἔκδ. Α. Ράλλη, Ἀθῆναι 1929, γ) Ἐξαρχοπούλου Ν., Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ Pestalozzi, Ἀθῆναι 1927, δ) Chateau, J., μεταφ. Κίτσου Κ., Οἱ Μεγάλοι Παιδαγωγοί, ἔκδ. Κένταυρος, Ἀθήνα, Β΄ ἔκδ. 1970, σελ. 285. ε) Hubert, R., Histoire de Pédagogie, P.U.F., Paris, 1949. στ) Ξεκάλου Γ. - Παπαγεωργίου Γ., Ἡ ἀγωγὴ διὰ μέσου τῶν αἰώνων, τ. Β΄, Ἡράκλειον, 1970, σελ. 156—205. ζ) Κοσμοπούλου Α., Τὸ παιδαγωγικὸ ἡμερολόγιο τοῦ Πεσταλότσι, Ἀθῆναι 1971, σελ. 23—33. η) Περιοδικόν: Ἑλληνοχριστιανικὴ ἀγωγή, ἀφιέρωμα εἰς τὸν Pestalozzi, Χ.Ε.Ε.Α., Ἀθῆναι, τ. 151—152, 1966). θ) Κίτσου Κ., Τὸ πάθος τῆς παιδαγωγίας, Ἰωάννινα 1971.

«Παράλληλους βίους», γιὰ νὰ γράψει ὁ ἴδιος τὴ δική του κοινωνιολογικὴ μελέτη μὲ τὸν τίτλο «Ἄγις».

Ὁ νέος, ὅμως, Πεσταλότσι ζεῖ καὶ στὸν 18ο αἰώνα καὶ δέχεται τὶς ἐπιδράσεις αὐτοῦ τοῦ αἰώνα τῶν φώτων μὲ τὰ κηρύγματα τῆς πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐλευθερίας, μὲ τὴν κυκλοφορία τῆς Γαλλικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, μὲ τὸ προπαρασκευαστικὸ στάδιο τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴ διακίνηση ἀγαθῶν καὶ ἀντιλήψεων ζωῆς, μὲ τὴ σταθεροποίηση τοῦ βουλευτικοῦ συστήματος στὴν Ἀγγλία καὶ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἀμερικῆς, μὲ τὸ φυσιοκρατικὸ μήνυμα τοῦ Ρουσσώ, μὲ τὸ φιλανθρωπεῖο τοῦ Μπάζεντοβ καὶ τὴν Ἠθικὴ τοῦ Καντίου.

Ἡ πιὸ ἔντονη, ὅμως, ἐπίδραση στὸν νεανικὸ ψυχισμό του εἶναι ἡ ἐπίδραση ἀπὸ τὸν «Αἰμίλιο» καὶ τὸ «Κοινωνικὸ Συμβόλαιο» τοῦ Ρουσώ. Οἱ ἀντιλήψεις τοῦ Ρουσσὼ ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἀγαθή, γιατὶ ἔχει θεϊκὴ τὴν προέλευση, ὅτι ἡ σύγχρονη κοινωνία εἶναι κακὴ καὶ ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ ἀπόλυτη πειθαρχία στὸ νόμο τῆς ἰδανικῆς πολιτείας, οἱ θέσεις αὐτὲς τοῦ Ρουσσὼ ἀποτελοῦν τὸ βασικὸ ὑλικὸ στὰ κοινωνικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ μεταρρυθμιστικὰ σχέδια τοῦ Πεσταλότσι.

Τὸ χριστιανικὸ κίνημα τοῦ Προτεσταντισμοῦ στὴν Ἑλβετία, ποὺ εἶχαν καλλιεργήσει ὁ Σβίγκλιος καὶ ὁ Καλβίνος, καρποφορεῖ τώρα μὲ τὸ κοινωνικὸ περιεχόμενό του, μὲ τὸ δημοκρατικὸ πνεῦμα του στὴν Ἐκκλησία καὶ μὲ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἡγετῶν του γιὰ τὴ λαϊκὴ παιδεία καὶ τὴν πρακτικὴ μόρφωση. Καὶ ἔτσι, ὁ ἄλλοτε μικρὸς Πεσταλότσι, ποὺ παρακολουθοῦσε τὸν ἱερέα παππού του στὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο του, μπορεῖ τώρα, νέος πιά, νὰ συνειδητοποιήσει τὸ ἠθικὸ περιεχόμενο καὶ τὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν πατρίδα του, νὰ διαμορφώσει τὶς ἰδέες του γιὰ τὴ θρησκεία καὶ νὰ ζυμώσει μέσα του τὶς ἀντιλήψεις τῶν φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς του μὲ τὰ διδάγματα ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ θεωρία καὶ πράξη τοῦ Προτεσταντισμοῦ.

Τὸ ἐργαστήριο, ὅμως, στὸ ὁποῖο σφυρηλατεῖται ὁ κοινωνικὸς χαρακτήρας τοῦ Πεσταλότσι, εἶναι ἡ Ἑταιρεία τῶν Ἑλβετῶν Πατριωτῶν. Τὸ τμῆμα τῆς Ἑταιρείας στὴ Ζυρίχη διευθύνει τότε ὁ ἱστορικὸς καὶ φολόλογος Μπόντμερ, ἐκλεκτὸς καθηγητὴς στὸ Καρολίνειο Κολλέγιο. Στὴν Ἑταιρεία τῶν Πατριωτῶν καθηγητὲς καὶ νέοι τῆς ἐποχῆς μελετοῦσαν τὴν ἱστορία τῆς πατρίδας των, τὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ προβλήματα τῆς χώρας των καὶ τὰ μειονεκτήματα τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως τοῦ κράτους. Διαπίστωναν ὅτι ζοῦσαν σὲ μιὰ στενόχωρη πνευματικὴ ἀτμόσφαιρα. Ἔβλεπαν τὴ σκέψη τους νὰ δεσμεύεται, τὴ δικαιοσύνη νὰ στραγγαλίζεται καὶ τὴν ἠθικὴ ρώμη νὰ κατέρχεται σὲ συμβιβασμοὺς καὶ ἔπλαθαν, μὲ τὶς ἰδέες τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδελφότητος, ἕνα καλύτερο μέλλον. Ὁ Πεσταλότσι μετεῖχε σὲ ὅλες τὶς δραστηριότητες τῆς Ἑταιρείας καὶ στὸ διαφωτιστικὸ περιοδικό της «Ὁ ἐνθυμητὴς» δημοσίευσε τὰ πρῶτα φλογερὰ ἄρθρα του, στὰ ὁποῖα τόνιζε τὴ λιτότητα καὶ τὴν ἁπλότητα τῆς ζωῆς, τὴν ἠθικὴ ἀνδρεία, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴ φιλοπατρία. Στὴν ἐξέγερση τοῦ λαοῦ τῆς Γενεύης κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ποὺ ἐξόρισε τὸν Ρουσσὼ κι ἔκαψε τὰ βιβλία του, συμμετεῖχε κι ὁ Πεσταλότσι ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τὴ Ζυρίχη. Οἱ φυλακίσεις, οἱ καταδιώξεις καὶ ἡ διάλυση τῆς Ἑταιρείας, ποὺ ἐπακολούθησαν, χαλύβδωσαν καὶ δυνάμωσαν περισσότερο τὶς ἁγνὲς κοινωνικὲς καὶ πατριωτικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Πεσταλότσι.

3.— Ὁ νεαρός, ὅμως, Πεσταλότσι ἔπρεπε νὰ προσδιορίσει τὴν ἐπαγγελματική του σταδιοδρομία, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζει τὰ μέσα τῆς ἀτομικῆς ζωῆς του καὶ νὰ μπορεῖ νὰ βοηθεῖ τοὺς συνανθρώπους του. Ἀποφασίζει ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ Νομικά, γιὰ νὰ μπορέσει μὲ τὶς σπουδὲς τοῦ Δικαίου νὰ βρεῖ κατάλλη-

λο στάδιο, γιὰ ν' ἀσκήσει εὐεργετικὴ ἐπίδραση στὸ καθεστὼς τῆς πατρίδας του, καὶ νὰ βοηθήσει ἔτσι «τὸν λαὸ τῶν ἀδικουμένων». Ἀλλὰ ἡ λογοκρισία τῶν ἐντύπων, οἱ συλλήψεις, οἱ διώξεις καὶ οἱ νουθεσίες στοὺς νέους ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση τῆς ἐποχῆς ἀπογοητεύουν τὸν Πεσταλότσι στὰ ἀναμορφωτικὰ ὄνειρά του. Τὸ ἔντονο συναίσθημα τοῦ δικαίου, ποὺ πλημμύριζε τὴν ψυχή του, δὲν μποροῦσε, ὅπως ἔλεγεν ὁ ἴδιος, «νὰ ἱκανοποιηθεῖ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς καὶ ξηροὺς νόμους, ποὺ τοὺς ἔλειπε ἡ ἀγάπη κι ὁ ἀνθρωπισμός».

Γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὰ ἀναμροφωτικὰ ὄνειρά του, στρέφεται τώρα στὴν ὕπαιθρο χώρα. Ἀσχολεῖται μὲ τὴ γεωπονία μαθητεύοντας σὲ ἕναν ὀνομαστὸ γεωπόνο τῆς ἐποχῆς. Ὀνειρεύεται νὰ εἰσαγάγει νέες μεθόδους καλλιεργείας τῆς γῆς, ὥστε νὰ δημιουργηθοῦν καλύτεροι ὅροι ζωῆς στοὺς κατοίκους τῆς ὑπαίθρου. Ἀγοράζει, τὸ 1767, 200 στρέμματα γῆς γύρω ἀπὸ τὰ κτήματά του στὸ Μπίρ, κτίζει ἕνα εὐρύχωρο οἴκημα, τὸ Νιόϋχοφ, καὶ ὀργανώνει ὑποδειγματικὸ ὀγρόκτημα καὶ ἐπιχείρηση κλωστοϋφαντουργίας. Ἐκεῖ ἐργάζονται νέοι καὶ νέες τῆς περιοχῆς, γιὰ νὰ μυηθοῦν σὲ νέους τρόπους ἐργασίας καὶ νὰ γίνουν αὐτοδύναμοι στὴ ζωή τους.

Τὸ ἀγρόκτημα, ὅμως αὐτὸ καὶ ἡ ἐπιχείρηση, ποὺ εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀποβαίνουν κέντρο ἐπαγγελματικῆς παιδείας τοῦ λαοῦ τῆς ὑπαίθρου, καταρρέουν σιγὰ - σιγὰ γιὰ οἰκονομικοὺς λόγους καὶ ὁ Πεσταλότσι ἀναγκάζεται νὰ πωλήσει ἀρκετὰ στρέμματα, γιὰ νὰ ξεπληρώσει τὰ χρέη του. Ἀποφασίζει νὰ περιορίσει τὶς γεωργικὲς καὶ κλωστοϋφαντουρικὲς δραστηριότητες καὶ ἱδρύει ἐκεῖ ἕνα σχολεῖο, ποὺ παρέχει στοιχειώδη μόρφωση καὶ ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση στὰ ἐγκαταλελειμμένα παιδιὰ τῆς περιοχῆς.

4.— Στὸ ἀναμεταξύ, ὁ Πεσταλότσι ἀρραβωνιάζεται μὲ τὴν Ἄννα Σιοῦλτες, κόρη εὔπορης καὶ εὐυπόληπτης οἰκογενείας τῆς Ζυρίχης, ποὺ συμμετεῖχε στὴν Ἑταιρεία τῶν Πατριωτῶν καὶ εἶχε εὐρύτερες κοινωνικὲς ἀντιλήψεις. Στὴν ἀλληλογραφία του πρὸς τὴ μνηστή του ὁ Πεσταλότσι ἀφήνει νὰ διαχυθεῖ τὸ συναίσθημά του ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγνὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς καὶ ὁ ἰδεολογικὸς προσανατολισμός του. Ἕνα ἀπόσπασμα μαρτυρεῖ τὸν αὐθεντικὸ Νέο, ποὺ διαγράφει τὸν προορισμὸ τῆς ζωῆς του, προορισμὸ ποὺ θἄπρεπε νὰ ζηλέψουν οἱ Νέοι τῆς ἐποχῆς μας:

«Ὀφείλω νὰ σοῦ δηλώσω, ἀγαπημένη μου Ἄννα, μὲ ὅλη τὴν εἰλικρίνειά, ὅτι θὰ θεωρῶ πάντοτε τὰ καθήκοντά μου σὲ σένα, τὴ μελλοντική σύζυγό μου, ὑποταγμένα στὰ ἀνώτερα καθήκοντά μου πρὸς τὴν πατρίδα. Ἂν καὶ θὰ εἶμαι ὁ πιὸ τρυφερὸς σύζυγος, ὅμως θὰ θεωρῶ χρέος μου νὰ μένω ἄκαμπτος στὰ δάκρυα τῆς γυναίκας μου, ἂν ἤθελε καμμιὰ φορὰ νὰ μὲ ἀποτραβήξει ἀπὸ τὴν πιστὴ ἐκπλήρωση τῶν καθηκόντων μου ὡς Ἑλβετοῦ πολίτη, ὅποιες κι ἂν εἶναι ο ἰσυνέπειες ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀφοσίωσή μου... Ἀποφάσισε τώρα, ἂν μπορεῖς νὰ δώσεις τὴν καρδιά σου σ' ἕναν ἄνδρα... ποὺ σοῦ προσφέρει ἕνα τέτοιο μέλλον»[4].

Καὶ ἡ Ἄννα ἐκτιμάει τὸν ἰδεολόγο Νέο, ἀποφασίζει νὰ γίνει σύζυγός του, ἀποκτᾶ μαζί του ἕνα ἀγόρι, ποὺ πέθανε ἀργότερα σὲ ἡλικία τριάντα ἐτῶν, καὶ βοηθεῖ τὸν Πεσταλότσι, μὲ τὴν περιουσία της, τὴ μόρφωσή της καὶ τὴ σωφροσύνη της, στὶς περιπετειώδεις προσπάθειές του γιὰ τὸ καλὸ τῶν συνανθρώπων του.

5.— Τὸν χειμώνα τοῦ 1774, ἀναστατωμένος ἀπὸ τὴ φυσικὴ καὶ ἠθικὴ κατάπτωση τῶν παιδιῶν, ποὺ περιπλανιόταν στοὺς δρόμους σὰν ζητιάνοι κι ἀπατε-

4. Παλαιολόγου Γ., ἐν ἀν. σελ. 6, β) Παπαμαύρου Μ., ἐν. ἀν., σελ. 100.

ῶνες, ἀνήσυχος γιὰ τὴ σκληρότητα τῶν χωρικῶν πρὸς τὰ παιδιὰ καὶ μὴ μπορώντας νὰ δεχθεῖ νὰ χάνονται ἀπὸ τὴν κοινωνία οἱ πολύτιμες ἀνθρώπινες ἀξίες, ποὺ διέκρινε σ' αὐτὰ τὰ παιδιά, συμμαζεύει στὸ σπίτι του δεκαπέντε καὶ ὕστερα σαράντα ἀπ' αὐτά. Ἤθελε νὰ τὰ παιδαγωγήσει ἀπ' ἀρχῆς, νὰ τοὺς δώσει τὶς ἀπαραίτητες γνώσεις καὶ νὰ τοὺς διδάξει ἕνα ἐπάγγελμα, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ μποροῦσαν νὰ ζήσουν.

Ἡ παιδαγωγικὴ αὐτὴ στὸ Νιόϋχοφ συνεχίζεται πέντε χρόνια, ἀλλὰ οἱ πόροι τοῦ ἀγροκτήματος δὲν ἐξαρκοῦν γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ Οἰκοτροφείου: Οἱ δωρεὲς τῶν εὐγενῶν περιορίζονται. Πολλοὶ γονεῖς ἀποσύρουν τὰ παιδιά τους, γιὰ νὰ τοὺς φέρουν χρήματα μὲ τὴν ἐπαιτεία. Ἡ προίκα τῆς συζύγου του ὑποθηκεύεται γιὰ τὰ χρέη. Καὶ ὁ Πεσταλότσι ἀναγκάζεται ν' ἀπολύσει τὰ παιδιὰ καὶ νὰ τὰ ἀφήσει νὰ γυρνοῦν πάλι στοὺς δρόμους.

Ἀκολουθοῦν δεκαοχτὼ χρόνια, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ Πεσταλότσι, μὴ μπορώντας νὰ βοηθήσει τοὺς δυστυχεῖς συνανθρώπους του καὶ ἰδιαίτερα τὰ παιδιὰ μὲ τὴ συγκεκριμένη εὐεργετικὴ πράξη, προσπαθεῖ νὰ τοὺς προσφέρει τὴ βοήθειά του μὲ τὰ κοινωνικὰ καὶ παιδαγωγικὰ συγγράμματά του.

Στὴ θλιβερὴ μόνωσή του στὸ Νιόϋχοφ μὲ τὰ λίγα κτήματά του, ποὺ εἶχαν ἀπομείνει, γράφει, τὰ βραδυνά, τοὺς στοχασμούς του μὲ τὸν τίτλο: «Βραδυνὲς ὧρες ἑνὸς ἐρημίτη», σὰν μιὰ ὁμολογία παιδαγωγικῆς πίστεως ἀπὸ ἕναν ἐρημίτη, ποὺ θρηνεῖ στὰ ἐρείπια τῶν ἐλπίδων του, ποὺ κατέρρευσαν.

Τὸ 1781, ἀρχίζει νὰ δημοσιεύει τὸν πρῶτο ἀπὸ τοὺς τέσερις τόμους τοῦ ἔργου του: «Λεονάρδος καὶ Γερτρούδη» μὲ περιεχόμενο ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἑλβετῶν χωρικῶν. Τὸ ἔργο του αὐτό, γιὰ τὸ ὁποῖο τιμήθηκε ἀπὸ τὴ Γεωργικὴ Ἑταιρεία τῆς Βέρνης μὲ τὸ μετάλλιο: CIVI OPTIMO, ἀποτελεῖ ἕνα ἀγροτικὸ μυθιστόρημα καὶ μιὰ κοινωνικὴ διακήρυξη, ὅπως θὰ δοῦμε στὴν ἰδιαίτερη ἀνάλυσή του.

Ἀργότερα, φέρει σὲ φῶς τὸ σημαντικότερο φιλοσοφικοκοινωνικὸ ἔργο του: «Ἐρευνές μου γιὰ τὴν πορεία τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπινου γένους».

Κατόπιν, κυκλοφοροῦν «Οἱ μῦθοι» μὲ παραβολὲς καὶ μικροδιαλόγους, στοὺς ὁποίους ἔντεχνα ὑφαίνει εὔληπτες ἠθικο - κοινωνικὲς ἰδέες.

Τὰ βιβλία του αὐτὰ διαβάζονται στὶς αὐλὲς τῶν ἀρχόντων καὶ στὶς καλύβες τῶν φτωχῶν καὶ γνωρίζουν δυὸ καὶ τρεῖς ἐκδόσεις. Πολλοὶ ἔρχονται στὸ ἐρημητήριό του, στὸ Νιόϋχοφ, γιὰ νὰ γνωρίσουν τὸν μεγάλο συγγραφέα καὶ δάσκαλο.

Τὸ 1792, ἡ Γαλλικὴ Ἐθνοσυνέλευση ἀνακηρύσσει τὸν Πεσταλότσι Γάλλο Πολίτη μαζὶ μὲ τὸν Πρίσλεϋ, τὸν Σίλλερ, τὸν Οὐάσιγκτων καὶ ἄλλους ἐκλεκτοὺς πολιτικούς, φιλοσόφους καὶ παιδαγωγούς, ποὺ ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὶς ἀνθρωπιστικὲς ἀξίες. Γράφει σχετικὴ μελέτη γιὰ τὰ αἴτια τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως μὲ τὸν παράξενο τίτλο: «Ναὶ ἢ Ὄχι;» καὶ ἐκθέτει τὶς σκέψεις του γιὰ τὶς διαθέσεις καὶ τὴ νοοτροπία στὶς ἀνώτερες καὶ κατώτερες τάξεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πληθυσμοῦ.

Μὲ τὴν ἐγκατάσταση Διευθυντηρίου στὴν Ἑλβετία ἀπὸ τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα, ὁ Πεσταλότσι συνεχίζει τὸ διαφωτιστικὸ ἔργο του καὶ δημοσιεύει φυλλάδια, στὰ ὁποῖα ἐγκωμιάζει τὴ νέα δημοκρατικὴ ζωὴ καὶ τὴν ἰσονομία τῶν πολιτῶν καὶ κηρύττει τὴν ὁμόνοια καὶ τὴν ἕνωση τῶν Ἑλβετικῶν Κοινοτήτων.

7.— Τὸ 1798, παρουσιάζεται στὸν πατέρα τῶν ὀρφανῶν καὶ φτωχῶν παιδιῶν μιὰ δεύτερη εὐκαιρία ν' ἀναπτύξει τὸ κοινωνικὸ καὶ παιδαγωγικὸ ἔργο του. Οἱ ὀρεινοὶ κάτοικοι τοῦ Καντονίου Νίντβαλντ ἀρνοῦνται νὰ δεχτοῦν τὴν ἐνιαία καὶ ἀδιαίρετη Ἑλβετικὴ Δημοκρατία, ὁπότε τὸ Διευθυντήριο ἀποστέλλει στρα-

τεύματα, γιὰ νὰ καταπαύσουν τὴν ἐπανάσταση. Στὴν πόλη Στὰντς φονεύονται ἀρκετοὶ πολίτες, καταστρέφονται σπίτια καὶ ἑκατονάδες παιδιὰ μένουν ὀρφανὰ κι ἀπροσάτευτα. Τὸ Διευθυντήριο ἀναθέτει στὸν Πεσταλότσι νὰ συγκεντρώσει τὰ παιδιὰ αὐτὰ σὲ ἕνα ἄσυλο καὶ νὰ τὰ περιθάλψει καὶ μορφώσει ὡς τὰ ἐφηβικὰ χρόνια τους ὁδηγώντας τα καὶ σὲ ἕνα ἐπάγγελμα.

Ὁ Πεσταλότσι ἀφοσιώνεται, νύχτα καὶ μέρα, στὴν περίθαλψη καὶ ἀγωγὴ αὐτῶν τῶν ἀσθενικῶν καὶ κατατρεγμένων παιδιῶν. Νά, πῶς περιγράφει ὁ βιογράφος του τὶς φροντίδες του γιὰ τὰ ὀρφανά:

«Στὴν πόλη ἁπλώνεται σιωπή. Κοπάδια μόνον παιδιὰ γυρίζουν στοὺς δρόμους κλαμένα καὶ πεινασμένα. Ὁ Πεσταλότσι τρέχει ἀπαρηγόρητος καὶ τὰ συμμαζεύει στὸ Ὀρφανοτροφεῖο. Ὅ,τι φαγώσιμο εἶχε στὸ σακκίδιό του τοὺς τὸ δίνει. Ψάχνει τὶς τσέπες του καὶ ὅσα χρήματα βρίσκει τὰ δίνει στοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς στέλλει γ' ἀγοράσουν τρόφιμα κάτω στὴ λίμνη ἀπὸ τὶς βάρκες ποὺ εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὴ Λουκέρνη. Στὴν ἀρχή, δουλεύει, διασκευάζει τὸ κτίριο καὶ ἀνοίγει τοὺς ἀναγκαίους χώρους. Τὰ παιδιὰ ἦταν πολλὰ καὶ κοιμόταν στριμωγμένα σ' ἕνα μεγάλο δωμάτιο. Στὸ ἴδιο δωμάτιο κοιμόταν κι αὐτός. Κοιμόταν τελευταῖος καὶ ξυπνοῦσε πρῶτος. Ὅ,τι ἔτρωγαν τὰ παιδιὰ ἔτρωγε κι αὐτός. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶχαν φαγούρα στὸ σῶμα τους, ἔτσι ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ περπατήσουν. Ἄλλα ἐρχόταν μὲ σπασμένα κεφάλια. Πολλὰ μὲ πληγὲς ἢ γεμᾶτα ψεῖρες. Ἄλλα ἀποκαμωμένα κι ἀδύνατα σὰν σκελετοί. Μερικὰ ἦταν συνηθισμένα στὴν ἀναίδεια, στὴ ζητιανιά, στὴν ψευτιὰ καὶ σὲ κάθε κακία. Ἄλλα ἦταν καλομαθημένα καὶ ἀπαιτητικὰ καὶ δὲν τοὺς ἄρεσε ἡ ζωὴ τοῦ Ὀρφανοτροφείου. Ὁ Πεσταλότσι ἤθελε νὰ βγάλει τὶς δυνάμεις των ἀπὸ τὸν βοῦρκο, νὰ τὶς μεταφέρει καὶ νὰ τὶς ἀφήσει νὰ ἐνεργήσουν σὲ ἁπλὲς ἀλλὰ καθαρὰ οἰκογενειακὲς συνθῆκες. Ἦταν εὐτυχισμένος, ποὺ μποροῦσε νὰ μοιράζεται τὸ λίγο ψωμί του καὶ τὴ λίγη χαρὰ μὲ τὰ ὀρφανά του»[5].

Σὲ ἕνα χρόνο ἀκριβῶς, τὸ διδακτήριο καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸν γαλλικὸ στρατὸ καὶ γίνεται νοσοκομεῖο. Τὸ ὀρφανοτροφεῖο στὸ Στὰντς κλείνει.

8.— Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Πεσταλότσι φεύγει ταραγμένος καὶ ἐξαντλημένος καὶ ἔρχεται στὸ Μπύργκντορφ. Ἐδῶ, μὲ τὴ βοήθεια τῶν δημοτικῶν Ἀρχῶν, τῆς Πολιτείας καὶ ἐκλεκτῶν φιλογενῶν συμπατριωτῶν του, ἱδρύει Ἰνστιτοῦτο ἀγωγῆς καὶ Διδασκαλεῖο, στὸ ὁποῖο δοκιμάζει τὶς νέες διδακτικὲς μεθόδους τῆς ἐποπτείας καὶ ἐκπαιδεύει, τέσσερα χρόνια, τὰ παιδιὰ τῶν φτωχῶν, γιὰ νὰ γίνουν μὲ τὴ σειρά τους «διδάσκαλοι ἄλλων φτωχῶν». Τὸ διδακτήριο, ὅμως, καταλαμβάνεται καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση, γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ ὁ Νομάρχης, καὶ παραχωρεῖται στὸν Πεσταλότσι ἕνα μοναστήρι στὸ Μυνχενμποῦχζε. Ἐδῶ, ὁ Πεσταλότσι δὲν βρίσκει ἱκανοποιητικοὺς τοὺς ὅρους ἐργασίας καὶ δέχεται τὴν πρόσκληση τοῦ διοικητοῦ τῆς πολιτείας τοῦ Ὕβερντον νὰ μεταφέρει ἐκεῖ τὸ Ἰνστιτοῦτο του.

Στὸ ἀναμεταξύ, δημοσιεύει τὸ σπουδαῖο παιδαγωγικὸ ἔργο του: «Πῶς ἡ Γερτρούδη διδάσκει τὰ παιδιά της», στὸ ὁποῖο θεμελιώνει καὶ διατυπώνει τὴ μέθοδο τῆς οἰκογενειακῆς καὶ σχολικῆς ἀγωγῆς.

9.— Στὸ Ὕβερντον τοῦ προσφέρεται ὁ μεγαλύτερος καὶ ὡραιότερος πύργος στὶς ὄχθες τῆς λίμνης, ὅπου ἀπὸ τὸ 1805 ὡς τὸ 1825, δημιουργεῖ τὴν Βηθλεὲμ τῆς νέας παιδαγωγικῆς. Τὸ Ἰνστιτοῦτο του ἐδῶ περιλαμβάνει δημοτικὸ σχολεῖο, ἐπαγγελματικὴ σχολή, κολλέγιο μὲ ἐπιστημονικοὺς κλάδους καὶ διδασκαλεῖο. Φοιτοῦν 250 μαθητὲς καὶ μαθήτριες καὶ ἀποστέλλονται γιὰ μετεκπαίδευση ἐκεῖ πολλοὶ διδάσκαλοι ὡς ὑπότροφοι ἀπ' ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης κι ἀπὸ τὴν Ἀμερική. Ὁ πατέρας Πεσταλότσι κι οἱ ἐκλεκτοὶ συνεργάτες του, ἄνδρες καὶ

5. α) Παπαμαύρου Μ., ἐν. ἀν., σελ. 252—258. β) Κοσμοπούλου Α., ἐν. ἀν. σελ. 309.

γυναῖκες, ἀφοσιώνονται 20 χρόνια στὴν ἀγωγὴ τῶν παιδιῶν διαθέτοντας τὴν παιδαγωγικὴ εὐφυΐα τους γιὰ τὴν εὕρεση τῶν καλυτέρων μεθόδων διδασκαλίας καὶ τὴν ἀγάπη τῆς καρδιᾶς των γιὰ τὴν ἐκκόλαψη τῆς προσωπικότητος τῶν μαθητῶν τους. Στὶς στιγμὲς τῶν οἰκονομικῶν δυσκολιῶν τοῦ Ἰνστιτούτου, διαθέτει ὅλα τὰ ὑπολείμματα τῆς περιουσίας του καὶ τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὰ βιβλία του καὶ μένει μὲ μόνο τὸ βασανισμένο σαρκίο του καὶ τὴν κουρασμένη ψυχή του, δοσμένα κι αὐτὰ στὸ Ἰνστιτοῦτο.

Περίεργοι ἐρευνητὲς καὶ καλόβουλοι ἢ κακόβουλοι ἐπισκέπτες καταφθάνουν συχνὰ στὸ Ὕβερντον. Φεύγοντας μένουν γοητευμένοι ἀπὸ τὴν παιδαγωγοῦσα ἀτμόσφαιρα τοῦ Ἰνστιτούτου. Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἑλβετικῆς κυβερνήσεως, ὁ παιδαγωγὸς Φραῖμπελ, ὁ γεωγράφος Ρίττερ, ὁ φιλόσοφος Φίχτε, ἡ Μαντὰμ ντὲ Στάελ, ὁ Οὔγγρος πρίγκηπας Ἐστεράζυ καὶ ὁ στρατηγὸς Ζιουλλιέν, ποὺ ἔμεινε δυὸ μῆνες, εἶναι οἱ ἐκλεκτοὶ ἐπισκέπτες καὶ θαυμαστὲς τοῦ παιδαγωγικοῦ ἔργου στὸ Ὕβερντον. Ὅλοι αὐτοί, μὲ τὰ δημοσιεύματά τους γιὰ τὸ παιδαγωγικὸ τοῦτο κέντρο, ἐπικυρώνουν τὴ μεγάλη συμβολή του στὴν περίοδο τῆς παιδαγωγικῆς.

Ἕνας παλαιὸς μαθητὴς τοῦ Πεσταλότσι, ὁ ἱστορικὸς Βυλλιεμίν, διηγεῖται τὶς σχετικὲς ἀναμνήσεις του στὰ ἐγγόνια του ὡς ἑξῆς:

«Ὀκτὼ χρόνων μπῆκα στὸ Ἰνστιτοῦτο. Φανταστεῖτε, παιδιά μου, ἕναν ἄνθρωπο ἄσχημο κάπως, μὲ τὰ μαλλιὰ σηκωμένα, τὸ πρόσωπο καταστιγματισμένο ἀπὸ τὴν εὐλογιὰ καὶ γεμάτο φακίδες, τὴ γενειάδα συοβλερὴ καὶ ἄτακτη... Τὸ βάδισμά του λαχανιασμένο καὶ ἄστατο. Τὰ μάτια του ἄλλοτε πλάταιναν πετώντας ἀστραπὲς κι ἄλλοτε ἔκλειναν, γιὰ νὰ δώσουν τόπο στὸν ἐσωτερικὸ στοχασμό. Ὁ λόγος του ἦταν πότε ἀργὸς καὶ πότε ὁρμητικός, πότε τρυφερὸς καὶ μελωδικὸς καὶ πότε ἀπότομος σὰν κεραυνός. Νά, ποιὸς ἦταν αὐτός, ποὺ ὅλοι φωνάζαμε: πατέρα μας Πεσταλότσι!... Τέτοιον, ποὺ σᾶς τὸν ζωγράφισα, τὸν ἀγαπούσαμε ὅλοι, γιατὶ ὅλους μᾶς ἀγαποῦσε. Τὸν ἀγαπούσαμε ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδιᾶς μας σὲ σημεῖο, πού, ὅταν καμμιὰ φορὰ περνοῦσε λίγος χρόνος χωρὶς νὰ τὸν ἰδοῦμε, νὰ νοιώθουμε καταλυπημένοι. Ὅταν ὅμως ἐπέστρεφε, τὰ μάτια μας δὲν ξεκολλοῦσαν ἀπὸ ἐπάνω του»[6].

10.— Τὸ 1825, ἐξαντλημένος ὁ Πεσταλότσι ἀπὸ τὶς ψυχικὲς ἀγωνίες καὶ τὶς ταλαιπωρίες τῆς 80χρονης ζωῆς του καὶ πικραμένος ἀπὸ τὶς φιλονεικίες του μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἄλλοτε συνεργάτες του, φιλονεικίες, ποὺ ὀφείλονται καὶ στὸν ἰδιότροπο χαρακτῆρα του καὶ στὶς ἀδέξιες ἐνέργειές του, λόγω τοῦ συναισθηματισμοῦ καὶ τῶν γηρατειῶν του, ἐγκαταλείπει τὸ Ὕβερντον καὶ ἔρχεται στὸ Νιόϋχοφ, στὸν ἐγγονό του. Ἐκεῖ, στὴ μοναξιά του (ἡ ἀγαπημένη γυναίκα του Ἄννα εἶχε πεθάνει πρὸ 10ετίας), γράφει τὸ «κύκνειο ἆσμα» του. Σ' αὐτὸ ἀναλύει διεξοδικὰ τὴν ἰδέα τῆς στοιχειώδους μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ θεωρεῖ ὡς αἰτίες τῶν ἀποτυχιῶν του τὴν ἀποτελμάτωση τῆς παιδείας στὴν ἐποχή του (γεγονὸς ποὺ ἐρχόταν σ' ἀντίθεση μὲ τοὺς σκοπούς του) καὶ τὴν ἀκατάλληλη ἰδιοσυγκρασία του.

Τὸ 1827, ἀσθενεῖ βαριά, μεταφέρεται στὴν πόλη Μπρὺγκ καὶ σὲ δυὸ μέρες ἀποθνήσκει. Ἐνταφιάζεται στὸ Μπίρ. Οἱ συμπατριῶτες του μεταφέρουν ἀργότερα τὰ λείψανά του στὴν αὐλὴ τοῦ διδακτηρίου τοῦ Μπίρ.

11.— Οἱ Ἑλβετοὶ τιμοῦν τὸν Πεσταλότσι ὡς πνευματικό τους πατέρα καὶ

6. α) Παπαμαύρου Μ., ἐν. ἀν., σελ. 295, β) Κοσμοπούλου Α., ἐν. ἀν., σελ. 96.

ὡς μεγάλο παιδαγωγό. Στὴ Ζυρίχη ἵδρυσαν τὸ Πεσταλοτσιάνειο (τὸ μουσεῖο Πεσταλότσι) καὶ στοὺς πρόποδες τοῦ γειτονικοῦ βουνοῦ ἔχτισαν τὸ χωριὸ Πεσταλότσι, στὸ ὁποῖο συγκέντρωσαν ὀρφανὰ παιδιὰ ἀπὸ ὅλες τὶς χῶρες μετὰ τὸν Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλβετίας ἔχουν στήσει προτομὲς ἢ πορτραῖτα τοῦ μεγάλου τους παιδαγωγοῦ.

Οἱ παιδαγωγικὲς ἐγκυκλοπαίδειες ὅλων τῶν χωρῶν καὶ οἱ Ἱστορίες τῆς παιδείας τῶν λαῶν διαθέτουν διπλάσιες καὶ τριπλάσιες σελίδες γιὰ τὸν Πεσταλότσι ἀπὸ ὅ,τι γιὰ ἄλλους μεγάλους παιδαγωγοὺς τῆς ἀνθρωπότητος[7]. Μὲ τὸ πάθος τῆς παιδαγωγίας του ὁ Πεσταλότσι ἔχει ἐμπνεύσει τοὺς συμπατριῶτες του Κλαπαρέντ, Μποβέ, Φεριέρ, Μεϋλάν, Ντοτρὰν καὶ Πιαζέ, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τιμήσει τὸ ὄνομά του καὶ ἀναδείχθηκαν μεγάλοι παιδαγωγοὶ καὶ ψυχολόγοι τοῦ αἰώνα μας.

(Συνεχίζεται)

7. Chateau, J., μετάφ. Κίτσου Κ., ἐν. ἀν., σελ. 285.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΙΩΑΝΝΗ Ρ. ΠΑΝΕΡΗ

Ο ΣΟΦΙΣΤΗΣ ΑΝΤΙΦΩΝ ΩΣ ΠΡΩΤΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Σκοπὸς τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶναι νὰ ἐξετάσουμε τὶς ἀπόψεις τοῦ σοφιστῆ Ἀντιφῶντα γιὰ τὴν κατάργηση τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, νὰ τὶς τοποθετήσουμε στὰ ἱστορικὰ καὶ κοινωνικά τους πλαίσια καὶ νὰ τὶς ἑρμηνεύσουμε φιλοσοφικά.

Γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ σοφιστῆ ξέρουμε ἐλάχιστα πράματα:[1] Εἶναι Ἀθηναῖος[2] (καὶ πρέπει ν' ἀντιδιαστέλλεται ἀπὸ τὸ ρήτορα Ἀντιφῶντα τὸ Ραμνούσιο)[3]. Ὁ Πλάτων δὲν τὸν ἀναφέρει πουθενά. Ὁ Ξενοφῶν τὸν παρουσιάζει νὰ διαλέγεται μὲ τὸ Σωκράτη[4]. Ἡ ἀκμή του τοποθετεῖται πρὸς τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Περικλῆ, στὴ δύσκολη δεκαετία ἀπὸ τὸ 420 π.Χ. καὶ μετά.[5]

Ἔργα ποὺ τοῦ ἀποδίδονται, ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔφτασαν ὡς ἐμᾶς, εἶναι: α) *Περὶ τῆς ἀληθείας*[6], β) *Περὶ τῆς ὁμονοίας*[7], γ) *Πολιτικός*[8], δ) *Περὶ κρίσεως ὀνείρων*[9]. Δὲ θὰ ἐξετάσουμε ἐδῶ ὅλη τὴ διδασκαλία τοῦ Ἀντιφῶντα, περιορισμένοι ἀναγκαστικὰ στὸ θέμα μας. Μποροῦμε νὰ ποῦμε μὲ λίγα λόγια ὅτι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ ἔργο του, ἦταν Φυσικός, Ἀνθρωπολόγος, Γνωσιολόγος, Μεταφυσικός, Ἠθικολόγος, Γεωμέτρης. Στὴ Φυσικὴ καὶ στὴ Γνωσιολογία ἀκολουθεῖ ἐκλεκτικὰ τὸν Πρωταγόρα, τὸν Παρμενίδη, τὸν Ἐμπεδοκλῆ καὶ τὸ Δημόκριτο[10]. Στὴν Ἠθικὴ κυρίως τὸ Δημόκριτο[11]. Ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου του παρουσιάζεται ὀπαδὸς τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου καὶ τοῦ ἠθικοῦ εὐδαιμονισμοῦ καὶ ὑμνεῖ τὸν κοινωνικὸ ρόλο τῆς ὁμόνοιας.

---

1. Πρβλ. J. Stenzel, **Antiphon**, RE Suppl. 4 (1924) 33 κ.ἑ.
2. H. Diels - W. Kranz, **Die Fragmente der Vorsokratiker. Griechisch und Deutsch**, Dublin/Zürich, Weidmann 1971[15], II 87[80] A1 (= Συϊδ.): Ἀντιφῶν Ἀθηναῖος.
3. Ὀ.π. A2: Θουκυδίδην γὰρ Ἀντιφῶντος εἶναι τοῦ Ῥαμνουσίου μαθητὴν ἀκούω πολλῶν λεγόντων.
4. Ξενοφ. Ἀπομν. I 6,1 κ.ἑ.
5. C. Moulton, **Antiphon the Sophist and Democritus**, «Museum Helveticum» 31 (1974) 130. Πρβλ. F. Quass, **Nomos und Psephisma. Untersuchung zur griechischen Staatsrecht**, München, Beck 1971, 22.
7. Ὀ.π. 44a—71.
7. Ὀ.π. 442—71.
8. Ὀ.π. 72—77.
9. Ὀ.π. 78—81a.
10. Πρβλ. π.χ. Δημόκριτος DK A 83: δῖνος, ὑπὸ δίνης - Ἀντιφῶν DK B25: δίνῳ.
11. Πρβλ. π.χ. Δημόκριτος DK B4, A167: εὐεστὼ - Ἀντιφῶν DK B22: εὐεστώ, ἀειεστώ. Βλ. Th. Gomperz, **Griechesche Denken. Eine Geschichte der antiken Philosophie**, Leipzig 1896, 349, H. Gomperz, **Die Lebensauffassung der griechischen Philosophen und das Ideal der inneren Freiheit**, Jena 1927, 66 κ.ἑ. καὶ σημ. 1, Moulton 129 κ.ἑ., Β. Κύρκος, **«Διάθεσις» καὶ «Διαθιγή». Δύο ἔννοιες ἀπὸ τὴν κοσμογονία τῶν Προσωκρατικῶν**, «Ἑλληνικὰ» 28(1975) 278 κ.ἑ.

Στὶς 20 Ἰουλίου 1916 ὁ Diels[12] παρουσιάζει στὴν Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου ἀποκατεστημένα κριτικὰ δυὸ ἐκτενὴ ἀποσπάσματα τοῦ Ὀξυρυγχιανοῦ Παπύρου XI 1364, τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ., ποὺ εἶχε ἤδη ἐκδώσει ὁ Hunt καὶ εἶχε ἀποδώσει στὸν Ἀντιφώντα ὁ Wilamowitz ἐντάσσοντάς τα στὸ ἔργο τοῦ σοφιστῆ *Περὶ ἀληθείας*[13]. Στὸ δεύτερο ἀπόσπασμα διαβάζουμε καὶ τὰ ἑξῆς, ἐκπληκτικὰ γιὰ τὸν 5ο αἰ. π.Χ., λόγια τοῦ Ἀντιφώντα:

<τοὺς ἐκ καλῶν πατέ>
ρων ἐπ<αιδού-
μεθά τε κ<αὶ σεβόμεθα,
τοὺς δὲ <ἐκ μὴ κα-
λοῦ οἴκ<ου ὄντας
οὔτε ἐπ<αιδούμε-
θα οὔτε σεβόμ<εθα.
ἐν τούτω<ι δὲ
πρὸς ἀλλή<λους
βεβαρβαρώ<με-
θα, ἐπεὶ φύσει
πάντα πάντ<ες
ὁμοίως πεφύκ<α-
μεν καὶ βάρβα-
ροι καὶ Ἕλλην<ες
εἶναι. σκοπεῖν
δὲ παρέχει τὰ
τῶν φύσει <ὄντων
ἀναγκαί<ων
πᾶσιν ἀν<θρώ-
ποις· π<ορίσαι
τε κατ<ὰ ταὐτὰ
δυνατ<τὰ πᾶσι,
καὶ ἐν <πᾶσι τού-
τοις οὔτε β<άρβα-
ρος ἀφώρισ<ται
[δ'] ἡμῶν ο<ὐδεὶς
οὔτε Ἕλλην<·> ἀ-
ναπνέομέν
τε γὰρ εἰς τὸν ἀ-
έρ<α> ἅπαντες
κατὰ τὸ στόμ<α
κ>αὶ κατ<ὰ> τὰς ῥῖ-
νας κ<αὶ ἐσθίο-
με>ν χ<ερσὶν ἅ-
<παντες?....>[14]

---

12. Βλ. «Internationale Monatschrift» 11(1917) 82—102.
13. Βλ. Diels - Kranz ὅ.π. II 346 κ.ἑ., A. Menzel, **Kallikles. Eine Studie zur Geschichte vom Rechte des Stärkeren.**, Wien/Leipzig 1922, 96 κ.ἑ. (Exkurs III: Antiphon als Autor des Papyrus Oxyrh. XI Nr. 1364).
14. DK B44(=Oxyrh. Pap. XI n. 1364 ed. Hunt. Fr. B. Col. 1,35—2,35).

Στὸ πιὸ πάνω ἀπόσπασμα τοῦ Ἀντιφώντα πατάσσεται ἡ ἀξιολόγηση τῶν ἀνθρώπων μὲ κριτήριο τὴν καταγωγή, ἀναγνωρίζεται ἡ φυσικὴ ἰσότητά τους καί, ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, διακηρύσσεται, γιὰ πρώτη φορὰ στὸν κόσμο, ἡ κατάργηση τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Ἡ σωστὴ ἀξιολόγηση τῆς θεωρίας αὐτῆς τοῦ Ἀντιφώντα ἐπιβάλλει νὰ ἐξετάσουμε πρῶτα τί σήμαινε ὡς τὴν ἐποχή του ὁ ὅρος «βάρβαρος», πῶς εἶδαν τοὺς «βαρβάρους» οἱ ἄλλοι διανοητές, παλιότεροι ἀπὸ τὸ σοφιστὴ ἢ σύγχρονοί του, καὶ ποιὰ ἦταν μέσα στὴν Ἑλλάδα ἡ θέση τῶν «βαρβάρων».

Ἡ λέξη πρωτοαπαντᾶ στὸν Ὅμηρο στὸ σύνθετο «βαρβαρόφωνος», γιὰ νὰ δηλώσει τὴ γλωσσικὴ διαφορὰ τοῦ ξένου ἀπὸ τὸν Ἕλληνα καὶ ὄχι ἀκόμα τὴν ἐθνικὴ ὑποτίμηση: *Κᾶρες βαρβαρόφωνοι*[15]. Ἡ σημασία αὐτὴ δὲ θὰ ἐγκαταλειφθεῖ καὶ ἀργότερα[16]. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἀποκαλοῦν βαρβάρους ὅσους δὲ μιλοῦν αἰγυπτιακά: *βαρβάρους δὲ πάντας οἱ Αἰγύπτιοι καλέουσι τοὺς μὴ σφίσι ὁμογλώσσους*[17]. Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τοὺς Σίνες, τοὺς Ἑβραίους — ποὺ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν περίπτωση αὐτὴ τὴ λέξη Goïm, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐπισήμανση τῆς ἐθνικῆς διαφορᾶς[18] — καὶ ἀργότερα μὲ τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου καὶ μετὰ χρησιμοποιοῦν τὴ λέξη barbarus, γιὰ νὰ δηλώσουν αὐτὸν ποὺ δὲ μιλᾶ ἑλληνικὰ ἢ λατινικά, ἐνῶ ὡς τότε αὐτοαποκαλοῦνται barbari καὶ τὸ ὅτι μιλοῦν λατινικὰ τὸ χαρακτηρίζουν barbare.

Ἡ ἐθνικὴ ἀντιδιαστολὴ «Ἕλλην» - «βάρβαρος» θὰ παρουσιαστεῖ μετὰ τὸν Ὅμηρο, γιὰ τὸ λόγο ὅτι στὰ ὁμηρικὰ χρόνια δὲν ἀπαντᾶ ἀκόμα οὔτε ὁ ὅρος «Ἕλληνες» μὲ τὴ σημασία τῶν *Δαναῶν* καὶ *Ἀργείων* καὶ *Ἀχαιῶν*, ὅπως ἐπισημαίνει καὶ ὁ Θουκυδίδης: *καθ' ἑκάστους μὲν ἤδη τῇ ὁμιλίᾳ μᾶλλον καλεῖσθαι Ἕλληνας(...) τεκμηριοῖ δὲ μάλιστα Ὅμηρος· πολλῷ γὰρ ὕστερον ἔτι καὶ τῶν Τρωικῶν γενόμενος οὐδαμοῦ τοὺς ξύμπαντας ὠνόμασεν* (sc. Ἕλληνας) *οὐδ' ἄλλους ἢ τοὺς μετ' Ἀχιλλέως ἐκ τῆς Φθιώτιδος, οἵπερ καὶ οἱ πρῶτοι Ἕλληνες ἦσαν, Δαναοὺς δὲ ἐν τοῖς ἔπεσι καὶ Ἀργείους καὶ Ἀχαιοὺς ἀποκαλεῖ, οὐ μὴν οὐδὲ βαρβάρους εἴρηκε διὰ τὸ μηδὲ Ἕλληνάς πω, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀντίπαλον ἐς ἓν ὄνομα ἀποκρίνασθαι. Οἱ δ' οὖν ὡς ἕκαστοι Ἕλληνες κατὰ πόλεις τε ὅσοι ἀλλήλων ξυνίεσαν καὶ ξύμπαντες ὕστερον κληθέντες οὐδὲν πρὸ τῶν Τρωικῶν...*[19] Ἕλληνες γιὰ τὸν Ὅμηρο εἶναι οἱ κάτοικοι τῆς Φθίας τοῦ Ἀχιλλέα, τῆς περιοχῆς τοῦ σημερινοῦ Ἀλμυροῦ, ὅπου πρωτεύουσα ἦταν ἡ *Ἅλος*:

νῦν δ' αὖ τοὺς ὅσσοι τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἔναιον,
οἵ τ' Ἅλον οἵ τ' Ἀλόπην οἵ τε Τρηχῖνα νέμοντο,
οἵ τ' εἶχον Φθίην ἠδ' Ἑλλάδα καλλιγύναικα,
Μυρμιδόνες δὲ καλεῦντο καὶ Ἕλληνες καὶ Ἀχαιοί,
τῶν αὖ πεντήκοντα νεῶν ἦν ἀρχὸς Ἀχιλλεύς.[20]

Ὁ Ἡσίοδος τοὺς Ἕλληνες τοὺς ὀνομάζει ἀκόμα «Πανέλληνες»[21].

---

15. Ὁμ. Ἰλ. Β 867.
16. Αἰσχ. Ἀγ. 1051: **φωνὴν βάρβαρον**. Πρβλ. Πλάτ. **Πρωταγ.** 341 C.
17. Ἡρόδ. ΙΙ 158. Δὲ μᾶς διευκρινίζει ὁ Ἡρόδοτος ἂν οἱ Αἰγύπτιοι χρησιμοποιοῦσαν καὶ τὴν ἑλληνικὴ λέξη — πρᾶγμα ποὺ μποροῦμε νὰ τὸ ὑποθέσουμε, ἀφοῦ σὲ ἄλλες περιπτώσεις ἀναφέρει ξένες λέξεις.
18. Goïm = «ἐθνικός».
19. Θουκ. ΙΙΙ 3—4.
20. Ὁμ. Ἰλ. Β 680 κ.ἑ.
21. Ἡσίοδ. **Ἔργα καὶ Ἡμ.** 526.

Ἡ πρώτη γραπτὴ μαρτυρία τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος «Ἕλληνες» ὡς δηλωτικοῦ ὅλων τῶν Ἑλλήνων τοποθετεῖται στὰ 586 π.Χ., πρέπει ὅμως νὰ ἦταν σὲ χρήση ἀπὸ πολὺ πιὸ πρὶν σὲ ἀντίθεση πρὸς τοὺς «βαρβάρους»[22] καὶ χωρὶς ἀκόμα τὴ μειωτικὴ σημασία ποὺ θὰ πάρει ἡ λέξη βάρβαρος ἀργότερα. Ἔτσι ὁ Αἰσχύλος βάζει τὴν ἴδια τὴν Ἄτοσα νὰ λέει:

Ἐδοξάτην μοι δύο γυναῖκ' εὐείμονε
(. . .) εἰς ὄψιν μολεῖν,
(. . .) πάτραν δ' ἔναιον ἡ μὲν Ἑλλάδα
κλήρῳ λαχοῦσαι γαῖαν ἡ δὲ βάρβαρον.[23]
αἰαῖ, κακῶν δὴ πέλαγος ἔρρωγεν μέγα
Πέρσαις τε καὶ πρόπαντι βαρβάρων γένει.[24]

Στὴν ἴδια τραγωδία ὁ Πέρσης ἀγγελιαφόρος θὰ πεῖ:

στρατὸς (. . .) πᾶς ὄλωλε βαρβάρων.[25]
Πλήθους μὲν ἂν σάφ' ἴσθ' ἕκατι βάρβαρον
ναυσὶν κρατῆσαι.[26]

Μὲ τὴν καθιέρωση τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος «Ἕλληνες» ἀρχίζει καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν ἀνθρώπων σὲ «Ἕλληνες» καὶ «βαρβάρους», ποὺ πολὺ ἀνάγλυφα μᾶς τὸν δίνει ἀργότερα ὁ Πλάτων:

Τοιόνδε, οἷον εἴ τις τ' ἀνθρώπινον ἐπιχειρήσας δίχα διελέσθαι γένος διαιροῖ καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἐνθάδε διανέμουσι, τὸ μὲν Ἑλληνικὸν ὡς ἓν ἀπὸ πάντων ἀφαιροῦντες χωρίς, σύμπασι δὲ τοῖς ἄλλοις γένεσιν, πρὸς ἄλληλα, βάρβαρον μιᾷ κλήσει προσειπόντες αὐτὸ διὰ ταύτην τὴν μίαν κλῆσιν καὶ γένος ἓν αὐτὸ εἶναι προσδοκῶσιν.[27]

Ἡ μειωτικὴ σημασία τοῦ ὀνόματος «βάρβαρος» ἀρχίζει μετὰ τὰ Περσικά, ὅπως θὰ δοῦμε διεξοδικὰ πιὸ κάτω. Δὲν ἔλειψαν ὅμως καὶ μετὰ τὰ Περσικὰ κάποιες περιπτώσεις ποὺ Ἕλληνες εἶδαν μὲ συμπάθεια τοὺς «βαρβάρους». Ἔτσι ὁ Ἡρόδοτος ἀναλαμβάνει νὰ ἱστορήσει *ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστὰ τὰ μὲν Ἕλλησι τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα.*[28] Ὁ Πλάτων, ἀναγκασμένος συλλογιστικὰ νὰ τοποθετήσει κάπου τὴν ἰδανικὴ Πολιτεία του, δὲν ἀποκλείει τὶς βαρβαρικὲς πόλεις: *εἰ τοίνυν ἄκροις εἰς φιλοσοφίαν πόλεώς τις ἀνάγκη ἐπιμεληθῆναι ἢ γέγονεν ἐν τῷ ἀπείρῳ τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἢ καὶ νῦν ἔστιν ἔν τινι βαρβαρικῷ τόπῳ, πόρρω που ἐκτὸς ὄντι τῆς ἡμετέρας ἐπόψεως...*[29] Ὁ ἴδιος μελετᾶ τὰ πολιτεύματα καὶ ξένων χωρῶν

---

22. Βλ. Παυσ. 10, 74 κ.ἑ.
23. Αἰσχύλ. **Πέρσ**. 181—187.
24. Ἔ.π. 433—434.
25. Ἔ.π. 255.
26. Ἔ.π. 336—337.
27. Πλάτ. **Πολιτικ**. 262 d. Πρβλ. Στράβ. I 4.9 p.c. 66: **τοὺς δίχα διαιροῦντας ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων πλῆθος εἴς τε Ἕλληνας καὶ βαρβάρους.**
28. Ἡρόδ. I 1.
29. Πλάτ. **Πολιτ**. 499 c. Πρβλ. Κ. Γεωργούλης, **Πλάτωνος Πολιτεία. Εἰσαγωγή, ἑρμηνεία καὶ σημειώσεις**, Ἀθῆναι/Θεσσαλονίκη 1939, 457.

καὶ παραδέχεται ὅτι τὰ μειονεκτήματα τῶν «δυναστειῶν» καὶ τῶν «ὠνητῶν βασιλειῶν» δὲν εἶναι πιὸ σπάνια στοὺς «βαρβάρους» ἀπ' ὅ,τι στοὺς Ἕλληνες: *δυναστεῖαι γὰρ καὶ ὠνηταὶ βασιλεῖαι καὶ τοιαῦταί τινες πολιτεῖαι μεταξύ τι τούτων ποὺ εἰσιν, εὕροι δ' ἄν τις αὐτὰς οὐκ ἐλάττους περὶ τοὺς βαρβάρους ἢ τοὺς Ἕλληνας.*[30] Φαίνεται ὅτι μὲ τὸ «ὠνητὴ βασιλεία» ὑπονοεῖ ὁ Πλάτων τὸ πολίτευμα τῶν Καρχηδονίων[31], ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὸν Ἀριστοτέλη, ὁ ὁποῖος, ἔχοντας μελετήσει διεξοδικὰ τὰ πολιτεύματα ξένων χωρῶν, ἐγκωμάζει τὸ καρχηδονιακὸ πολίτευμα, ἐπισημαίνει ὅμως καὶ τὸ μειονέκτημά του τοῦ ἐξαγορασμοῦ τῶν ἐξουσιῶν: *πολιτεύεσθαι δὲ δοκοῦσι καὶ Καρχηδόνιοι καλῶς καὶ πολλὰ περιττῶς πρὸς ἄλλους, μάλιστα δὲ παραπλησίως τοῖς Λάκωσιν· αὗται γὰρ αἱ τρεῖς πολιτεῖαι ἀλλήλαις τε σύνεγγύς πώς εἰσι καὶ τῶν ἄλλων πολὺ διαφέρουσιν, ἥ τε Κρητικὴ καὶ ἡ Λακωνικὴ καὶ τρίτη τούτων ἡ τῶν Καρχηδονίων.*[32] *(...)Φαῦλον τὸ τὰς μεγίστας ὠνητὰς εἶναι τῶν ἀρχῶν* (sc. τοῖς Καρχηδονίοις), *τήν τε βασιλείαν καὶ τὴν στρατηγίαν.*[33]

Ἀντίθετα εἶναι διάχυτη στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα μετὰ τὰ Περσικὰ — ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πιὸ πάνω ἐξαιρέσεις — ἡ μειωτικὴ σημασία τοῦ ὅρου «βάρβαρος» σὲ ὅλες τὶς παραλλαγές της. Ἔτσι ὁ «βάρβαρος» εἶναι ἀμαθὴς καὶ ἀγροῖκος: *ἀμαθὴς καὶ βάρβαρος.*[34] Τὰ ἤθη του εἶναι γιὰ τὸν Ἕλληνα δουλικά, αἰσχρὰ καὶ γελοῖα: *τοῖς Ἕλλησιν ἐδόκει αἰσχρὰ εἶναι καὶ γελοῖα ἅπερ νῦν τοῖς πολλοῖς τῶν βαρβάρων.*[35] *Φρύξ. προσκυνῶ σ', ἄναξ, νόμοισι βαρβάροισι προσπίπτων.*[36] Οἱ Ἕλληνες ἀντιδιαστέλλονται ἀπὸ τοὺς βαρβάρους σὲ βαθμὸ ποὺ οἱ τελευταῖοι νὰ παρουσιάζονται κάτι σὰν δημοεθνία: *εἴ τις τ' ἀνθρώπινον(...) δίχα(...) γένος διαροῖ(...), τὸ μὲν Ἑλληνικὸν(...) σύμπασι δὲ τοῖς ἄλλοις γένεσιν ἀπείρους οὖσι καὶ ἀμείκτοις καὶ ἀσυμφώνοις πρὸς ἄλληλα, βάρβαρον μιᾶ κλήσει προσειπόντες αὐτὸ διὰ ταύτην τὴν μίαν κλῆσιν καὶ γένος ἓν αὐτὸ εἶναι προσδοκῶσι.*[37] Ὁ Ἕλληνας καὶ ὁ «βάρβαρος» εἶναι ἐχθροὶ ἀπὸ φυσικοῦ τους: *φημὶ γὰρ τὸ μὲν Ἑλληνικὸν γένος αὐτὸ αὑτῷ οἰκεῖον εἶναι καὶ συγγενές, τῷ δὲ βαρβαρικῷ ἀθνεῖόν τε καὶ ἀλλότριον(...) Ἕλληνας μὲν ἄρα βαρβάροις καὶ βαρβάρους Ἕλλησι πολεμεῖν μαχομένους τε φήσομεν καὶ πολεμίους φύσει εἶναι, καὶ πόλεμον τὴν ἔχθραν ταύτην κλητέον.*[38] Οἱ «βάρβαροι» ἀπὸ τὴ φύση τους προορίζονται γιὰ δοῦλοι τῶν Ἑλλήνων: *διὸ φασὶν οἱ ποιηταὶ «βαρβάρων δ' Ἕλληνας ἄρχειν εἰκὸς» ὡς ταυτὸ φύσει βάρβαρον καὶ δοῦλον ὄν.*[39] Μὲ τὰ πιὸ πάνω λόγια ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρεται κυρίως στὸν Εὐριπίδη:

> *βαρβάρων δ' Ἕλληνας ἄρχειν εἰκός, ἀλλ' οὐ βαρβάρους,*
> *μῆτερ, Ἑλλήνων· τὸ μὲν γὰρ δοῦλον, οἱ δ' ἐλεύθεροι.*[40]

---

30. Πλάτ. **Πολιτ.** 544 d.
31. Πρβλ. Γεωργούλης 500.
32. Ἀριστοτ. **Πολιτ.** 1272 b κ.ἑ.
33. Ὅ.π. 1273 a.
34. Ἀριστοφ. **Νεφ.** 492.
35. Πλάτ. **Πολιτ.** 452 c. Πρβλ. ὅ.π. 499 c, 544 d.
36. Εὐρ. **Ὀρ.** 1507.
37. Πλάτ. **Πολιτικ.** 262 d. Πρβλ. Πλάτ. **Νόμ.** ΙΑ 919 c, ὅπου ἡ διάκριση ἐπεκτείνεται ἀκόμα καὶ στοὺς μετοίκους ξένους. Πρβλ. Α. Μπαγιόνας, **Ἡ ἀρχαία σοφιστικὴ καὶ ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας,** «Ἀθηνᾶ» 68 (1965) 149, σημ. 6.
38. Πλάτ. **Πολιτ.** 470 c - d. Πρβλ. Στράβ. Ι 4 . 9, p.c. 66: **τοῖς μὲν Ἕλλησιν ὡς φίλοις χρῆσθαι τοῖς δὲ βαρβάροις ὡς πολεμίοις.**
39. Ἀριστοτ. **Πολιτ.** 1252 b 9.
40. Εὐρ. **Ἰφ. ἡ ἐν Αὐλ.** 1400 κ.ἑ.

Ἴδια ὁ Πλάτων θεωρεῖ τὴ δουλεία ταιριαχτὴ στοὺς «βαρβάρους» μονάχα: *μηδὲ Ἕλληνα ἄρα δοῦλον ἐκτῆσθαι.*[41]

Οἱ ἀρχαῖες μαρτυρίες μᾶς μιλοῦν πολὺ εὔγλωττα γιὰ τὶς ξένες χῶρες ποὺ τροφοδοτοῦν μὲ δούλους τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα: εἶναι ἡ Θράκη, ἡ Φρυγία, ἡ Ἰλλυρία, ἡ Σκυθία, ἡ Λυδία, ἡ Καριά, ἡ Παφλαγονία κ.ἄ.: *«Ῥοδῶπις(...) ἀπὸ Θρηίκης, δούλη δὲ ἦν Ἰάδμονος τοῦ Ἡφαιστοπόλιος.*[42]

Ὦ παῖ, τίν' αὐχεῖς, πότερα, Λυδὸν ἢ Φρύγα
κακοῖς ἐλαύνειν ἀργυρώνητον σέθεν;[43]
εἰ δὲ τυγχάνει τις ὢν Φρύξ(...)
εἰ δὲ δοῦλός ἐστι καὶ Κάρ.[44]
ἐπρίατο δοῦλον βυρσοδέψην Παφλαγόνα.[45]
φέρ' ἴδω, πότερα Λυδὸν ἢ Φρύγα
ταυτὶ λέγουσα μορμολύττεσθαι δοκεῖς;[46]
(Φρύξ.) προσκυνῶ σ', ἄναξ, νόμασι βαρβάροισι
προσπίπτων.[47]

Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἡρόδοτος οἱ Θράκες τὸ εἶχαν συνήθεια νὰ πουλοῦν στὰ σκλαβοπάζαρα τὰ παιδιά τους: *τῶν δὲ δὴ ἄλλων Θρηίκων ἔστι ὅδε νόμος· πωλέσαι τὰ τέκνα ἐπ' ἐξαγωγῇ.*[48] Οἱ Σκύθες χρησιμοποιοῦνταν στὴν Ἀθήνα ὡς δοῦλοι τοῦ Δημοσίου.[49] Τὸ 414 π.Χ. ὁ Κηφισόδοτος, πλούσιος μέτοικος ἀπὸ τὸν Πειραιά, ἔχει 16 δούλους καὶ ὅλοι τους εἶναι «βάρβαροι»: 5 Θράκες, 3 Κάρες, 2 Σύριοι, 2 Ἰλλυριοί, 1 Κόλχος, 1 Σκύθης, 1 Λυδὸς καὶ 1 Μαλτέζος.[50] Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν δούλων δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττει, ἀφοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψη τοῦ Πλάτωνα, ἕνας πλούσιος μπορεῖ νἄχει πενήντα ἢ καὶ πιὸ πολλοὺς δούλους — ἔστω κι ἂν ἀποδεικνύονταν κάποτε ἐπικίνδυνη ἡ παρουσία τους:

Εἴ τις θεῶν ἄνδρα ἕνα, ὅτῳ ἔστιν ἀνδράποδα πεντήκοντα ἢ καὶ πλείω, ἄρας ἐκ τῆς πόλεως αὐτόν τε καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας θείη εἰς ἐρημίαν μετὰ τῆς ἄλλης οὐσίας τε καὶ τῶν οἰκετῶν, ὅπου αὐτῷ μηδεὶς τῶν ἐλευθέρων μέλλει βοηθήσειν, ἐν ποίῳ ἄν τινι καὶ ὁπόσῳ φόβῳ οἴει γενέσθαι αὐτὸν περί τε αὑτοῦ καὶ παίδων καὶ γυναικός, μὴ ἀπόλοιτο ὑπὸ τῶν οἰκετῶν;[51] *(...)οὐκοῦν ἀναγκάζοιτο ἄν τινας*

---

41. Πλάτ. **Πολιτ.** 469 c. Πρβλ. Γεωργούλης 435. Πρβλ. Πλούτ. **Ἠθ.** 329 b: **τοῖς (...) βαρβάροις δεσποτικῶς χρώμενος.**
42. Ἡρόδ. II 134.
43. Εὐρ. **Ἄλκ.** 675 κ.ἑ.
44. Ἀριστοφ. **Ὄρν.** 763 κ.ἑ.
45. Ἀριστοφ. **Ἱππ.** 54. Πρβλ. ὅ.π. 54, 65, 74, 102, 110, 115, 136, 154.
46. Ἀριστοφ. **Ὄρν.** 1244 κ.ἑ.
47. Εὐρ. **Ὀρ.** 1507 κ.ἑ.
48. Ἡρόδ. V 6.
49. W.L. Westermann, **Sklaverei,** RE Suppl. 6(1935) 904.
50. Syll.^{3} 96,14 κ.ἑ. Πρβλ. Westermann 905.
51. Ὁ «οἰκέτης» διαφέρει ἀπὸ τὸν «δοῦλον» (παρ' ὅτι συχνά, ὅπως ἐδῶ, ὁ ἕνας ὅρος χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ ἄλλου): ὁ δοῦλος ἐργάζεται γιὰ λογαριασμὸ τοῦ ἀφεντικοῦ του καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, ἀσκεῖ ἀκόμα κάποιο ἐπάγγελμα: ὁ «οἰκέτης» εἶναι ὑπηρέτης καὶ ἀποτελεῖ κάτι σὰν ἐξάρτημα τοῦ σπιτιοῦ. Πρβλ. Ἀθήν. 267 b: **διαφέρειν φησὶ(...) δοῦλον οἰκέτου διὰ τὸ τοὺς ἀπελευθέρους μὲν δούλους ἔτι εἶναι, οἰκέτας δὲ τοὺς μὴ τῆς κτήσεως ἀφειμένους.** Πρβλ. Πλάτ. **Νόμοι 930** d.

ἤδη θωπεύειν αὐτῶν τῶν δούλων καὶ ὑπισχνεῖσθαι πολλὰ καὶ ἐλευθεροῦν οὐδὲν δεόμενος, καὶ κόλαξ αὐτὸς ἂν θεραπόντων φανείη;[52]

Στὴν ἀρχὴ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἡ Ἀττικὴ πρέπει νὰ εἶχε 60.000—80.000 δούλους,[53] πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἦταν ξένοι — δυστυχῶς δὲ μποροῦμε νὰ ξέρουμε πόσοι. Ἡ Χίος εἶχε τοὺς πιὸ πολλοὺς δούλους (σχεδὸν 100.000[54]), μὲ ἐξαίρεση τὴ Σπάρτη, ὅπου δοῦλοι καὶ εἵλωτες περιέχονται στὸ ἴδιο σύνολο καὶ ξεπερνοῦν τὶς 100.000: *οἱ γὰρ οἰκέται τοῖς Χίοις πολλοὶ ὄντες καὶ μιᾷ γε πόλει πλὴν Λακεδαιμονίων πλεῖστοι γενόμενοι καὶ ἅμα διὰ τὸ πλῆθος χαλεπωτέρως ἐν ταῖς ἀδικίαις κολαζόμενοι, ὡς ἡ στρατιὰ τῶν Ἀθηναίων βεβαίως ἔδοξε μετὰ τείχους ἱδρῦσθαι, εὐθὺς αὐτομολίᾳ τε ἐχώρησαν οἱ πολλοὶ πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰ πλεῖστα κακὰ ἐπιστάμενοι τὴν χώραν οὗτοι ἔδρασαν.*[55] Στὴν πιὸ πάνω πληροφορία τοῦ Θουκυδίδη σκιαγραφεῖται καὶ ἡ ζωὴ τῶν δούλων, γεμάτη κολασμοὺς καὶ δραπετεύσεις, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ ἄλλες μαρτυρίες. Σύμφωνα μὲ μιὰ ἄλλη πληροφορία τοῦ ἴδιου, τὸ Μάρτη τοῦ 413 π.Χ. — ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἀντιφῶντα — ἐκμεταλλευόμενοι τὴ σπαρτιατικὴ κατοχὴ τῆς Δεκέλειας δραπέτευσαν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ πάνω ἀπὸ 20.000 δοῦλοι, οἱ πιὸ πολλοὶ «χειροτέχναι», ποὺ πήγαιναν τὴν ἀμοιβή τους στὸν ἀφέντη τους: *ἀνδραπόδων πλέον ἢ δύο μυριάδες ηὐτομολήκεσαν, καὶ τούτων τὸ πολὺ μέρος χειροτέχναι.*[56] Σύμφωνα μὲ τὴ θέση «Ἑλληνικὰ» τοῦ Ὀξυρυγχιανοῦ Παπύρου V 842, μετὰ τὴν πιὸ πάνω δραπέτευση οἱ Θηβαῖοι ἔγιναν πλούσιοι ἀπὸ τὴν ἀγορὰ πολυαρίθμων δούλων σὲ χαμηλὲς τιμές.[57]

Ὁ Ἀντιφῶν μᾶς πληροφορεῖ[58] ὅτι γιὰ πολλοὺς εἶχε γίνει ἐπάγγελμα ἡ σύλληψη δούλων ποὺ δραπέτευσαν καὶ ἡ παράδοσή τους στὸν ἀφέντη τους ἀντὶ ἀμοιβῆς. Αὐτὴ ἡ ἀθλιότητα τῶν δούλων[59] φαίνεται ὅτι προκάλεσε αἰσθήματα ἀνθρωπιᾶς στὸν Ἀντιφῶντα.

Ἦταν ἀσύγκριτα πιὸ φρικτὴ ἡ μοίρα τῶν ξένων δούλων ἀπὸ ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων, γιατὶ οἱ ξένοι πιὸ πολὺ ἀπὸ τοὺς ντόπιους δὲ διέθεταν τεχνικὲς ἢ ἄλλες γνώσεις, ποὺ ἀποτελοῦσαν συνάρτηση τοῦ κόστους τους καὶ τῆς ποιότητας τῆς ζωῆς τους. Ὁ Νικίας π.χ., ὁ στρατηγὸς ποὺ ἀτύχησε στὴ Σικελία τὸ 413 π.Χ. καὶ εἶχε στὸ Λαύριο ἀργυρωρυχεῖα μὲ 1.000 δούλους, ἀγόρασε ἕνα προνομιοῦχο δοῦλο, ποὺ εἶχε τεχνικὲς καὶ λογιστικὲς γνώσεις, στὴν πολὺ ὑψηλὴ τιμὴ ἑνὸς «ταλάντου»[60] (=6.000 ἀττικὲς δραχμές).[61] Τὸ χαμηλὸ κόστος τῶν ξένων δούλων δείχνει καὶ τὴ δύσκολη ζωή τους. Ἀπὸ μιὰ πολύτιμη ἐπιγραφὴ ξέρουμε πόσο λίγο κόστιζαν οἱ ξένοι δοῦλοι: τὸ 414 π.Χ. — ἀκμὴ τοῦ Ἀντιφῶντα — πουλήθηκαν ἕνας Κάρας 150 δρχ., ἕνας νέος Κάρας 174 δρχ., ἕνα παιδὶ ἀπὸ τὴν Καρία 72 δρχ., μία Λυδία 170 δρχ., ἕνας Καππαδόκης (ἢ μία Καππαδόκισσα — φύλο δὲν ἀναφέρεται) 106 δρχ., δύο

52. Πλάτ. **Πολιτ.** 578 e — 579 a.
53. Westermann 906.
54. Ὅ.π.
55. Θουκ. VIII 40.
56. Θουκ. VIII 27.
57. Pap. Oxyrh. V842 col. XIII 28 κ.ἑ. = FGrHI166 col. XII 4. Βλ. καὶ Westermann 906.
58. V. 20. Βλ. Westermann 905.
59. Πρβλ. Ἡρόδ. VI 11: **δούλοισι, καὶ τούτοισι ὡς δρηπέτῃσι.**
60. Ξενοφ. **Ἀπομν.** II 5,2.
61. 1 "μνᾶ" = 100 ἀττικὲς δραχμές. 1 "τάλαντον" = 60 ἀττικὲς δραχμές. Ὁ Ξενοφῶν μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἕνας δοῦλος κόστιζε ἀπὸ 50 μέχρι 10.000 ἀττικὲς δραχμὲς (**Ἀπομν.** II 5,2).

Σύροι 240 καὶ 301 δρχ., δύο Θράκες 165 καὶ 175 δρχ., δύο Ἰλλυριοὶ 121 καὶ 161 δρχ., ἕνας Σκύθης 144 δρχ. καὶ ἕνας Κόλχος 153 δρχ.[62]

Οἱ «βάρβαροι» ἑπομένως θεωροῦνται, μετὰ τὰ Περσικά, γενικῶς ἀμαθεῖς καὶ ἀγροῖκοι, φυσικοὶ ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων, προορισμένοι γιὰ δοῦλοι.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀντιφώντα ἀποτελεῖ μιὰ μεγάλη στιγμὴ τοῦ ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ· βάρβαροι δὲν εἶναι γι' αὐτὸν οἱ «βάρβαροι», ἀλλὰ ὅσοι καταστρατηγοῦν τὴ φυσικὴ ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων, Ἑλλήνων καὶ ξένων: *ἐν τούτῳ δὲ πρὸς ἀλλή<λους> βεβαρβαρώ<με>θα, ἐπεὶ φύσει πάντα πάντ<ες> ὁμοίως πεφύκ<αμεν> καὶ βάρβαροι καὶ Ἕλλην<ες> εἶναι.*[63]

Τὸ κύριο ἐπιχείρημα τοῦ Ἀντιφώντα ἐναντίον τῆς παλιᾶς διάκρισης τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἡ φυσική τους ἰσότητα· οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι «φύσει». Τί σημαίνει «φύσις» ἐδῶ;

Πρῶτα - πρῶτα σημαίνει τὴ βιολογικὴ ὁμοιότητα τῶν ἀνθρώπων: *ἀναπνέομέν τε γὰρ εἰς τὸν ἀέρ<α> ἅπαντες κατὰ τὸ στόμα <κ>αὶ κατ<ὰ> τὰς ῥῖνας κ<αὶ> ἐσθίο<με>ν χ<ερσὶν ἅπαντες?...>*.[64] Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο καὶ βασικὸ βῆμα στὴν ἐπιχειρηματολογία τοῦ Ἀντιφώντα.

Ἡ βιολογικὴ ὁμοιότητα προεκτείνεται σ' ἕνα δεύτερο βῆμα στὴν πνευματικὴ σφαίρα· ἀπὸ τὴ φύση τους ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ ξέρουν τί τοὺς εἶναι ἀναγκαῖο, νὰ καθορίσουν τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους: *σκοπεῖν δὲ παρέχει τὰ τῶν φύσει <ὄντων> ἀναγκαί<ων> πᾶσιν ἀνθρώποις· π<ορίσαι> τε καὶ<ὰ ταὐτὰ> δυνα<τὰ πᾶσι>, καὶ ἐν <πᾶσι τού>τοις οὔτε β<άρβα>ρος ἀφώρισ<ται> [δ'] ἡμῶν ο<ὐδεὶς> οὔτε Ἕλλην<.>*[65]

Ἔτσι «φύσις» γιὰ τὸν Ἀντιφώντα εἶναι ἕνα πανανθρώπινο κεκτημένο, ἕνας Habitus,[66] ποὺ ξεκινᾶ ἀπὸ τὴ βιολογικὴ ὁμοιότητά τους καὶ ἐπεκτείνεται στὴν πνευματική, ὅπου ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ξέρουν καὶ θέλουν αὐτὰ ποὺ προσφέρει ἡ ζωή. Αὐτὰ δὲ δικαιούμαστε νὰ τ' ἀφαιροῦμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ ἡ «φύσις» τὰ προσφέρει σὲ ὅλους καὶ ἐπειδὴ τὰ γνωρίζουν καὶ δικαιοῦνται νὰ τὰ θέλουν ὅλοι. Μᾶς θυμίζει ἔτσι ὁ Ἀντιφῶν προδρομικὰ τὴ «γενικὴ θέληση» τοῦ «Κοινωνικοῦ Συμβολαίου»[67] καὶ τοῦ «Αἰμιλίου»[68] τοῦ Rousseau. Γιὰ τὸν Ἀντιφώντα ἡ παλιὰ διάκριση δὲν εἶναι ἀπὸ τὴν «φύσιν»· εἶναι ἀνθρώπινη ἐπινόηση καὶ ἀντίθετη πρὸς τὴν «φύσιν»: ἀντίθετη πρὸς τὰ βιολογικὰ καὶ πνευματικὰ κεκτημένα ποὺ θεμελιώνουν τὴν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων, Ἑλλήνων καὶ ξένων.

Μὲ τὰ ἐπιχειρήματά του ὁ Ἀντιφῶν κατατάσσεται στοὺς κύριους ὀπαδοὺς τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ἡ δικαιοσύνη καὶ ὅλοι οἱ κανόνες ποὺ πρέπει νὰ ρυθμίζουν τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἔτσι στρέφεται ἐναντίον τοῦ Θετοῦ Δικαίου, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο οἱ κανόνες τῆς κοινωνικῆς συμβίωσης εἶναι ἀνθρώπινα θεσπίσματα. Δὲ θ' ἀσχοληθοῦμε διεξοδικὰ μὲ τὴν πολεμικὴ τοῦ Ἀντιφώντα κατὰ τοῦ Θετοῦ Δικαίου — κάτι τέτοιο βρίσκεται

---

62. Inscr. Gr. I² 249. Βλ. καὶ Westermann 915.
63. DK 44 Fr. B col. 2,7 κ.ἑ.
64. Ὅ.π. 2,27 κ.ἑ.
65. Ὅ.π. 2,15 κ.ἑ. Ὁ Diels (ὅ.π. σελ. 353) μεταφράζει: Das lässt eine Betrachtung der allen Menschen von Natur (in gleicher Weise?) notwendigen Dinge erkennen. Zu erwerben sind diese allen auf dieselbe Art möglich(?), und in allen diesen ist weder ein Bardar von uns geschieden noch ein Hellene.
66. Πρβλ. E. Wolf, **Griechisches Rechtsdenken** (Bde IV) Frankfurt a.M., Klostermann (1950—1970), II (1950) 89 κ.ἑ.
67. J.J. Rousseau, **Contrat social,** 1761. Κεφ. II, III.
68. J.J. Rousseau, **Emile,** 1762, Κεφ. II.

ἔξω ἀπὸ τὸν εἰδικὸ σκοπὸ τῆς ἐργασίας αὐτῆς. Ἐνδεικτικὰ μόνο θὰ ποῦμε ὅτι ὁ σοφιστὴς φτάνει στὸ σημεῖο νὰ θεωρεῖ φυσικὴ πράξη τὴν παράβαση τῶν θετῶν νόμων τῆς πολιτείας — ἀρκεῖ νὰ μὴ γίνει ἀντιληπτὸς ὁ παραβάτης: *χρῷτο ἂν οὖν ἄνθρωπος μάλιστα ἑαυτῷ ξυμφερόντως δικαιοσύνῃ, εἰ μετὰ μαρτύρων τοὺς νόμους μεγά<λο>υς ἄγοι, μονούμενος δὲ μαρτύρων τὰ τῆς φύσεως.*[69] *(...)οὐδὲν τῇ φύσει φιλιώτερα οὐδ' οἰκειότερα ἀφ' ὧν οἱ νόμοι ἀποτρέπουσι τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἐφ' ἃ προτρέπουσι.*[70] Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς τοῦ Ἀντιφώντα τὸν παρουσιάζουν καὶ ὡς πρῶτο θεωρητικὸ τοῦ ἀναρχισμοῦ.[71] Ἐπίσης δὲ θ' ἀσχοληθοῦμε διεξοδικὰ μὲ τὴν ἱστορία τῆς σύγκρουσης τοῦ Φυσικοῦ καὶ Θετοῦ Νόμου, ποὺ ἀπασχολεῖ τὴ Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου πάνω ἀπὸ δυὸ χιλιάδες χρόνια. Θὰ ποῦμε μόνο ὅτι ἡ σύγκρουση αὐτὴ ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ τὸν 5ο αἰ. π.Χ. μὲ πρῶτο χρονικὰ ὀπαδὸ τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου τὸ σοφιστὴ Ἱππία,[72] τὸν ὁποῖο ἀκολουθοῦν ὁ Ἀντιφῶν κ.ἄ. Ἀντίθετα πρῶτος τάσσεται ὑπὲρ τοῦ θετοῦ δικαίου ὁ Ἀρχέλαος ἀπὸ τὴ Μίλητο[73] καὶ ὕστερα ὁ Πρωταγόρας[74], ὁ Ἀνώνυμος τοῦ Ἰάμβλιχου[75], ὁ Σωκράτης[76], ὁ Δημόκριτος[77] κ.ἄ.

Τὸ κύριο ἐπιχείρημα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Ἀντιφῶν καταπολεμᾶ τὴν παλιὰ διάκριση σὲ Ἕλληνες καὶ «βαρβάρους» εἶναι, ὅπως εἴδαμε, τὸ Δίκαιο ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν «φύσιν». Παράλληλα καὶ ἀναπόσπαστα ἀπὸ αὐτὸ χρησιμοποιεῖ ὁ Ἀντιφῶν καὶ ἕνα δεύτερο ἐπιχείρημα, ποὺ κυκλοφορεῖ καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ χῶρο τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου, τὴν ἀρχὴ «ὅμοιον - ὁμοίῳ»: *φύσει πάντα πάντ<ες> ὁμοίως πεφύκ<α>μεν καὶ βάρβαροι καὶ Ἕλλην<ες> εἶναι.*[78] Καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς τὴν ἱστορία δὲ θὰ τὴν ἐξετάσουμε διεξοδικά, παρὰ τόσο μόνο ὅσο χρειάζεται, γιὰ νὰ φανεῖ πῶς ἔφτασε στὸν Ἀντιφώντα.

Ἡ ἀρχὴ «ὅμοιον - ὁμοίῳ», πρὶν φτάσει στὸ σοφιστικὸ κύκλο, χρησιμοποιήθηκε στὴ Φυσικὴ φιλοσοφία, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ προέρχεται, καὶ προσαρμόσθηκε σὲ διάφορες φιλοσοφικὲς θεωρίες. Ἐμφανίζεται στὸν Ἐμπεδοκλή, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο

69. Oxyrh. Pap. XI n. 1364 (Hunt) (=DK B44) Fr. A col. 1,12 κ.ἑ. Πρβλ. ὅ.π. col. 2, 3 κ.ἑ.: **τὰ οὖν νόμιμα παραβαίνων εἰὰν λάθῃ τοὺς ὁμολογήσαντας καὶ αἰσχύνης καὶ ζημίας ἀπήλλακται.**

70. Ὅ.π. col. 3,18 κ.ἑ. Γιὰ τὴ σύγκρουση τοῦ Ἀντιφώντα μὲ τὸ θετὸ δίκαιο βλ.: Moulton 130 κ.ἑ., Th. Gomperz 349 κ.ἑ., Wolf 91 κ.ἑ., Stenzel 33 κ.ἑ., Μπαγιόνας 128 κ.ἑ., J. Paneris, **Die Staatsphilosophie Demokrits im Hinblick auf die Lehre der älteren Sophisten,** Diss. Wien 1977, 68 κ.ἑ.

71. Βλ. Paneris 75 κ.ἑ., Πρβλ. Ch. P. Segal, **(Reason, Emotion and Society in the Sophists and Democritus,** «Charvard Studies in Classical Philology» 66 (1962)270), ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὸν Ἀντιφώντα ὄχι ριζικὰ ἀναρχικό.

72. Βλ. Πλάτ. **Πρωταγ.** 337 c κ.ἑ.: **ὁ δὲ νόμος τύραννος ὢν τῶν ἀνθρώπων πολλὰ παρὰ τὴν φύσιν βιάζεται.** Βλ. Paneris 66 κ.ἑ.

73. Βλ. Διογ. Λαέρτ. II 16, Menrel 18, J. Kaerst, **Geschichte des Hellenismus,** Stuttgart, Teubner 1968, I 59, W.K.C. Guthrie, **A History of Greek Philosophy,** Cambridge, University Press 1965 (=1969) II 495, R. Stanka, **Geschichte der politischen Philosophie,** Wien/Köln 1951, 107.

74. Βλ. Πλατ. **Πρωταγ.** 320 κ.ἑ. (ἰδίως 322 c - e), H. Langerbeck, **Δόξις ἐπιρυσμίη. Studiem zu Demokrits Ethik und Erkenntnislehre,** Berlin 1935, 35, A. Menzel, **Protagoras, der älteste Theoretiker der Demokratie,** «Zeitschrift für Politik» 3(1910) 205 κ.ἑ.

75. Ἀνών. Ἰαμβλ. p. 100,5 κ.ἑ. (Pistelli).

76. Βλ. Πλάτ. **Γοργ.** Κεφ. 37 κ.ἑ.

77. Βλ. Paneris 69 κ.ἑ.

78. Oxyrh. Pap. xi n. 1364 Hunt (= DK 44) Fr. B Col. 2,10.

ἡ «φιλότης» συνδέει ὅμοια «ριζώματα».[79] Τὴ βρίσκουμε στὸν Ἀναξαγόρα, ποὺ διδάσκει ὅτι τὰ ὅμοια «σπέρματα» τῆς ὕλης πᾶνε μαζί.[80] Στὸ Δημόκριτο εἶναι πιὸ ἔντονη ἡ λειτουργία τῆς ἀρχῆς αὐτῆς· στὴ Φυσικὴ φιλοσοφία του τὰ ὅμοια ἄτομα συγκεντρώνονται γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῶν «συγκριμμάτων»·[81] στὴ Γνωσιολογία του κάθε ἐξωτερικὸς ἐρεθισμὸς γίνεται ἀντιληπτός, ὅταν συναντήσει ὅμοια «ἀπορροὴ» ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ δέκτη·[82] στὴν Πολιτικὴ φιλοσοφία του ὁ σχηματισμὸς τῆς κοινωνίας ξεκινᾶ ἀπὸ τὴ φυσικὴ ὁμοιότητα τῶν ἀνθρώπων.[83]

Ἀπὸ τὴ Φυσικὴ φιλοσοφία ἡ ἀρχὴ «ὅμοιον - ὁμοίῳ» περνᾶ στὴ σοφιστική. Τὴ βρίσκουμε πρῶτα - πρῶτα στὸν Πρωταγόρα προσαρμοσμένη στὴ γνωσιοθεωρία του:

Κάθε πράγμα εἶναι ταυτόχρονα καλὸ κα κακὸ καὶ κάθε ψυχὴ ἀντιλαμβάνεται μόνο τὰ ὅμοιά της· ἔτσι ἡ καλὴ ψυχὴ ἀντιλαμβάνεται μόνο τὰ καλά, ἡ φαύλη μόνο τὰ φαῦλα, καὶ ἔχουν καὶ οἱ δυὸ δίκαιο.[84] Ὁ Ἱππίας μὲ τὴν ἴδια ἀρχὴ θεμελιώνει τὴ θεωρία του ὑπὲρ τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου: *ὦ ἄνδρες(...) οἱ παρόντες, ἡγοῦμαι ἐγὼ ὑμᾶς συγγενεῖς τε καὶ οἰκείους καὶ πολίτας ἅπαντας εἶναι φύσει, οὐ νόμῳ· τὸ γὰρ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ φύσει συγγενὲς ἐστιν, ὁ δὲ νόμος τύραννος ὢν τῶν ἀνθρώπων*[85] *πολλὰ παρὰ τὴν φύσιν βιάζεται.*[86] Ἔτσι ὁ Ἱππίας θεμελιώνει θεωρητικὰ τὸ Φυσικὸ Δίκαιο. Τὸν Ἱππία ἀκολουθεῖ καὶ συμπληρώνει ὁ Ἀντιφῶν στὴν πολεμικὴ κατὰ τοῦ Θετοῦ Δικαίου. Στὸ συγκεκριμένο κήρυγμα τοῦ Ἀντιφώντα γιὰ τὴν κατάργηση τῶν φυλετικῶν διακρίσεων ἡ ἀρχὴ «ὅμοιον - ὁμοίῳ» στηρίζει τὴ φυσικὴ ὁμοιότητα τῶν ἀνθρώπων: ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, σ' ὅποια φυλὴ κι ἂν ἀνήκουν, ἔχουν ὅμοια βιολογικὰ κεκτημένα, ὅμοια πνευματικὴ ἱκανότητα στὸ νὰ ξέρουν τί προσφέρει ἡ ζωή, ὅμοια βούληση ν' ἀποκτήσουν αὐτὰ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση ἀνήκουν σὲ ὅλα τὰ ὅμοια ὄντα· ἄρα δὲν πρέπει στὴ σφαίρα τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων νὰ ὑποτιμῶνται οἱ «βάρβαροι» σὲ σχέση μὲ τοὺς Ἕλληνες — βάρβαρη εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ὑποτίμηση.

Μ' ὅλες τὶς προεκτάσεις ποὺ μπορεῖ νὰ πάρει ἡ διδασκαλία τοῦ Ἱππία — φυσικὴ συγγένεια ὅλων τῶν ἀνθρώπων, προπαρασκευὴ τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ, καταπολέμηση τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας[87] — δὲν ἀναφέρεται στὴν κατάργηση τῶν φυλετι-

---

79. DK I 31 ἀπ. 17, 19, 21, 26, 27, 35, 39. Βλ. Kranz, ὅ.π. 39 κ.ἑ. Μᾶς ἐκπλήσσει μιὰ παράλληλη θέση τοῦ Πλάτωνα: **τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ ἀνάγκη ἀεὶ φίλον εἶναι** (Λύσ. 214 b).

80. DK II 59 A 41, 42, 45. Βλ. W. Kranz, **Empedokles und die Atomistik,** «Hermes» 47 (1912) 30 κ.ἑ., C.W. Müller, **Gleiches zum Gleichen. Ein Prinzip frühgriechischen Denkens,** Wiesbaden 1965, 65 κ.ἑ.

81. DK 68 A 38, 99a. Πρβλ. A 128, ἀπ. 164. Βλ. W. Kranz, **Die Entstehung des Atomismus. Studien zur antiken Literatur und ihrem Fortwirken** (Kleine Schriften), Heidelberg, Carl Winter - Universitätsverlag 1967, 233, R. Löbl, **Demokrits Atome,** Diss. Bonn, Habelt 1976, 205 κ.ἑ., C. Bailey, **The Greek Atomists and Epicurus,** Oxford 1928, 148, E. Zeller, **Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung,** Hildesheim, Olms 1963[7] (= 1920[6]) II 1096 κ.ἑ. καὶ σημ. 2.

82. DK 68 A 111, Σέξτ. **Πρὸς Μαθημ.** VII 116, Ἀριστοτ. **Περὶ ψυχῆς,** I 2.405 b 12. Βλ. Langerbeck 5 κ.ἑ., Zeller 1124.

83. DK 68 B 164, A 99 a, 128. Βλ. Paneris 68.

84. Πλάτ. **Θεαίτ.** 167 b1. Βλ. Langerbeck 23 κ.ἑ.

85. Παρωδία τοῦ πινδαρικοῦ στίχου **νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς** (ἀπόσπ. 196, Schröder). Βλ. H. E. Stier, **Νόμος βασιλεύς,** «Philologus» 83 (1928) 227 κ.ἑ., 244 κ.ἑ.

86. Πλάτ. **Πρωταγ.** 337 c κ.ἑ. Βλ. Wolf 78 κ.ἑ., Μπαγιόνας 145 κ.ἑ.,W. Kranz, **Das Gesetz des Herzens. Studien zur antiken Literatur und ihren Fortwirken** (Kleine Schriften), Heidelberg, Carl Winter - Universitätsverlag 1967, 405, Paneris 67 κ.ἑ.

87. Βλ. Μπαγιόνας 148 κ.ἑ., Kaerst 81 κ.ἑ., Paneris 68. Ἀντίθετα τὴ φυσικὴ συγγένεια ποὺ διδάσκει ὁ Ἱππίας τὴν περιορίζουν ἀξιολογώντας την ὡς φυσικὴ συγγένεια τῶν σο-

κῶν διακρίσεων, γιὰ τὴν ὁποία, ὅπως εἴδαμε, ὁ Ἀντιφῶν ἔχει διατυπώσει ὁλόκληρη θεωρία. Ἔτσι δικαιωματικὰ πρῶτος θεωρητικὸς τῆς κατάργησης τῶν φυλετικῶν διακρίσεων εἶναι ὁ Ἀντιφῶν.

Μὲ τὸν Ἀντιφώντα συνεχίζεται καὶ συμπληρώνεται ἀκόμα ἡ διδασκαλία τοῦ Ἱππία γιὰ τὴν ἐξίσωση τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ τὴν κατάργηση τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας. Ὁ Ἀντιφῶν θὰ πεῖ: *<τοὺς ἐκ καλῶν πατέ>ρων ἐπ<αιδού>μεθά τε κ<αὶ σεβόμεθα,> τοὺς δὲ <ἐκ μὴ κα>λοῦ εἴκ<ου ὄντας> οὔτε ἐπ<αιδούμε>θα οὔτε σεβόμ<εθα.> ἐν τούτω<ι δὲ> πρὸς ἀλλή<λους> βεβαρβαρώ<με>θα...*[88] Τὴν κατάργηση τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας θὰ διακηρύξει ὕστερα πιὸ ἔντονα ὁ Ἐλεάτης σοφιστὴς Ἀλκιδάμας: *ἐλευθέρους ἀφῆκε πάντας θεός· οὐδένα δοῦλον ἡ φύσις πεποίηκεν.*[89]

Ἐπίσης στὴ διδασκαλία τοῦ Ἀντιφώντα, ὅπως καὶ σ' ἐκείνη τοῦ Ἱππία, ὑπάρχουν τάσεις δημοκρατικές, ἀνθρωπιστικές, καὶ κοσμοπολίτικες,[90] ἂν καὶ ὁ κοσμοπολιτισμός, ποὺ ξεκινᾶ μὲ τὸν Ἱππία καὶ τὸν Ἀντιφώντα,[91] θὰ πάρει τὴν πλήρη μορφή του στοὺς Κυνικούς[92], στοὺς Ἐπικουρείους[93] καὶ στοὺς Στοϊκούς.[94]

Συμπερασματικὰ πρέπει νὰ ποῦμε: Ὁ σοφιστὴς Ἀντιφῶν εἶναι ὁ πρῶτος θεωρητικὸς τῆς κατάργησης τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Τὴ θεωρία του τὴ στηρίζει στὴν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ Φυσικὸ Λίκαιο, καὶ στὴν ἀρχὴ «ὅμοιον - ὁμοίῳ». Ἡ ἀξία τοῦ κηρύγματός του δὲν πρέπει νὰ κριθεῖ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά του· ἡ φυλετικὴ ἐξίσωση τῶν ἀνθρώπων κερδήθηκε — ὅσο κερδήθηκε — πολὺ ἀργὰ καὶ ὄχι μόνο μὲ τὴν πένα. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σημασία εἶναι ὅτι ἐδῶ καὶ δυόμισι χιλιάδες χρόνια, στὴν Ἀθήνα τοῦ 5ου π.Χ. αἰώνα μὲ τὴν ἀνεξαίρετη καὶ γιὰ τοὺς πιὸ μεγάλους στοχαστὲς φυλετικὴ ὑποτίμηση τῶν ξένων, ἀκούστηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὸν κόσμο, θαρραλέο καὶ τεκμηριωμένο, τὸ κήρυγμα τῆς φυλετικῆς ἐξίσωσης τῶν ἀνθρώπων.

φῶν ὁ Wolf (ὅ.π. σελ. 78—79) καὶ ὡς φυσικὴ συγγένεια τῶν Ἑλλήνων ὁ K. Periphanakis **(Les Sophistes et le Droit,** Athenes 1953)· βλ. Μπαγιόνας ὅ.π. σημ. 7.

88. Oxyrh. Pap. XI n. 1364 (Hunt) = (DK 44) Fr. B Col. 1,35—2,10. Βλ. καὶ Μπαγιόνας 145 κ.ἑ.

89. Σχόλ. στὴ Ῥητορικὴ τοῦ Ἀριστοτέλη A 1373 b 18 κ.ἑ. Εἶναι καὶ ἐπικούρεια ἀρχὴ ὅτι ἡ «φύσις» ὅλων εἶναι ἡ ἴδια (Διογ. ἀπὸ τὰ Οἰνόανδα ἀπόσπ. 59,5). Πρβλ. R. Philippson, **Diogenes von Oinoanda,** RE Suppl. 5(1931) 164.

90. Βλ. Menzel, **Kallikles,** 19 κ.ἑ., Wolf 80 κ.ἑ., Paneris 68 κ.ἑ.

91. Βλ. Menzel ὅ.π., I. Lana, **Tracce di dottrine cosmopolitiche in Grecia prima del Cinismo,** «Rivista di Filologia Classica» 29(1951) 213, Kranz, **Das Gesetz des Herzens,** 405.

92. Πρῶτος χρησιμοποιεῖ τὸν ὅρο «κοσμοπολίτης» ὁ Ἀντισθένης ὁ Κυνικὸς (Διογ. Λαέρτ. VI 63. Βλ. Α. Μπαγιόνας, **Ἡ πολιτικὴ φιλοσοφία τῶν Κυνικῶν,** Ἀθῆναι, Παπαζήσης 1970, 100 κ.ἑ.

93. Ὁ Ἐπικούρειος φιλόσοφος Διογένης ἀπὸ τὰ Οἰνόανδα θὰ πεῖ: **καθ' ἑκάστην μὲν ἀποτομὴν τῆς γῆς ἄλλων ἄλλη πατρὶς ἐστι, κατὰ δὲ τὴν ὅλην περιοχὴν τοῦδε τοῦ κόσμου μία πάντων πατρὶς ἔστι ἡ πᾶσα γῆ** (H. Usener, **Epikudeische Schriften auf Stein,** «Pheinisches Museum für Philologie» 47(1892)444). Πρβλ. Θεόδωρος ἄθεος: **ὁ κόσμος ἐστὶ πατρὶς** (Διογ. Λαέρτ. II 99). Βλ. A. Verdross - Drossberg, **Grundlinien der antiken Rechts - und Staatsphilosophie,** Wien 1946, 153.

94. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ λόγια τοῦ Σενέκα: **nos non unius urbis moenibus clusimus, sed in totius orbis commercium emisimus patriamque nobis mundum professi sumus (De tranqu. an.** V 4). Βλ. R. Stanka, **Die Menschenlehre, ihre Geschichte und ihre Problematik,** Wien 1954, 8.

ΜΕΛΗ ΒΟΥΔΟΥΡΗ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΑ ΨΕΥΔΟΝΥΜΑ (1800-1969)*

* Καζαντζόγλου Ἠλίας == Ἠλίας Καζὰ / Elia Kazan
Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.

* Κακλαμανάκη Σταυροῦλα = Ρούλα Ρώσση
πδρ. Τ ὸ Π ε ρ ι ο δ ι κ ό μ α ς, ἔτος 2ον, τεῦχος 13 - 14ον, Πειραιεύς, Ἰούλιος - Αὔγουστος 1959, σσ. 21η καὶ 31η.

* Κανδηλανάπτης, Γ.Θ. = Γ.Θ.Κ. Κάνις
ἐφμ. Ὁ Κ ό σ μ ο ς, Ἀθῆναι, καὶ ἐφμ. Π ρ ο σ φ υ γ ι κ ὸ ς Κ ό σ μ ο ς, Ἀθῆναι (— 1969).

* Καρακουλάκης Ἰωάννης = Γιαν. Καρ.
ἐφμ. Π α ρ α τ η ρ η τ ή ς. Νίκαια (1964—1966).

* Καραμῆτσος Ἰωάννης = Γιαν. Καρ.
Χρήστου Λεβάντα: «Λύο μορφές. Λημοσθ. Ν. Βουτυρᾶς - Νῖκος Ι. Χαντζάρας» Μελέτη - Βιβλιογραφία. Ἔκδοση «Πειραϊκῶν Χρονικῶν». (Πειραιεὺς) 1952, σ. 42η, λῆμμα 311 / 1951, καὶ σ. 77η, λῆμμα 343/1950.

* Καραμίχας Γεώργιος = Γιώργης Γρίβας
Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.

* Καρβούνης Νικόλαος = Κ. Μαυροθαλασσίτης
Σταύρου Ζορμπαλᾶ: «Σημαία τοῦ Λαοῦ. (Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Ρ ι ζ ο σ π ά σ τ η, 1917—1937)». Μέρος Α΄ Πολιτικὲς καὶ Λογοτεχνικὲς Ἐκδόσεις, 1966' σσ. 235—237η καὶ 309η.

* Καρτσωνάκης Νικόλαος = Νῖκος Νάκης
πρδ. Μ ι κ ρ α σ ι α τ ι κ ὰ Χ ρ ο ν ι κ ά, τόμος 9ος, Ἀθῆναι 1961. σσ. 375η καὶ 285—294η. — ἐφμ. Π ρ ο σ φ υ γ ι κ ὸ ς Κ ό σ μ ο ς, Ἀθῆναι (—1969).

* Κατηφόρης Νικόλαος = 1) Ἀγωνιστὴς 2) Σταῦρος Λεύκας 3) Προλετάριος 4) Πρωτοπόρος
Νίκου Κατηφόρη: «Ὅταν ἐσκάβαμε τὸν οὐρανό». Μυθιστόρημα. Θεμέλιο. Ἀθήνα 1964. — Γιάννη Κορδάτου: «Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. (Ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1961)». Πρόλογος Κώστα Βάρναλη. Βιβλιοεκδοτικὴ. Ἀκαδημίας 52, Ἀθήνα 1962, σ. 614η.

* Κατσόγιαννης Ἠλίας = Ἠλίας Θερινὸς
πρδ. Ν έ α Ἑ σ τ ί α, ἔτος ΜΛ΄, τόμος 87ος, τεῦχος 1031ον, Ἀθῆναι, 15 Ἰουνίου 1970, σ. 816η.

* Κλάρας Ἀθανάσιος = Ἄρης Βελουχιώτης
«Ἄρης Βελουχιώτης Ὁ πρῶτος τοῦ Ἀγῶνα, (Βιογραφία 1905—1945)». Πάνου Λάγδα. Ἐπιμέλεια κειμένου «Κυψέλη». Μὲ συνεργασία συναγωνιστῶν τοῦ Ἄρη. Κυψέλη. Ἀθήνα 1964—1965, (δύο τόμοι).

* Κλειδῆμος Δημήτριος = Δημήτριος Κλειδᾶς
πρδ. Μ ι κ ρ α σ ι α τ ι κ ὰ Χ ρ ο ν ι κ ά, τόμος 10ος, Ἀθῆναι 1963, σ. 509η.

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 883.

* Κλώνης Κλ. = Λ. Μόρνος
Χρήστου Λεβάντα: «Δύο μορφές. Δημοσθ. Ν. Βουτυρᾶς - Νῖκος Ι. Χαντζάρας». Μελέτη - Βιβλιογραφία. Ἔκδοση «Πειραϊκῶν Χρονικῶν». (Πειραιεὺς) 1952, σ. 80ή, λῆμμα 422 / 1923.

* Κόκκινος Διονύσιος = 1) Ἀμλέτος 2) Βλάμης 3) Βουλεβαρδιέρος 4) Παλαιὸς «Χριστόφορος Νέζερ. 50 χρόνια θέατρο». Ἐκδόσεις Λίφρος. Ἀθήνα 1959, σ. 88η. — πρδ. Ν έ α Ἑ σ τ ί α, ἔτος ΜΑ΄, τόμος 82ος, τεῦχος 986ον, Ἀθῆναι, 1 Νοεμβρίου 1967, σσ. 1399, 1479 καὶ 1489η.

* Κόλλιας Κωνσταντῖνος = Κ. Κυριαζῆς.
ἐφμ. Ν έ ο ς Δ ρ ό μ ο ς. Τασκέντη, 20 Ἰανουαρίου 1971, φ. 17ον (3246ον). σ. 4η (= νεκρολογία).

* Κολτσιδόπουλος Ἀπόστολος = 1) Ἀστερίσκος 2) Α. Δουναβίτης 3) Λουναβίτης 4) Ἀπόστολος Σπήλιος
Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.

* Κομίνη Ἑλένη = Ἀμαρυλλὶς
Γ.Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 141η.

* Κονοφάγος Κωνσταντῖνος = Κ. Λότρης
Αὐτοτελὴς ἔκδοσις (1967).

* Κοντογεώργης Γεώργιος = Ἕκτωρ Κακναβᾶτος
Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.

* Κορνάρος Θέμος = Ἐργάτης
Γιάννη Κορδάτου: «Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. (Ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1961)». Πρόλογος Κώστα Βάρναλη. Βιβλιοεκδοτική. Ἀκαδημίας 52, Ἀθήνα 1962. σ. 615η.

* Κορολῆς Γεράσιμος = Μάκης Ἀρκᾶς
πρδ. Π ρ ω τ ό τ υ π η Φ ι λ ο λ ο γ ι κ ὴ Ἐ π ι θ ε ώ ρ η σ η. Παράρτημα. Ἀφιέρωμα στὸν ποιητὴ Γεράσιμο Κορολῆ (Μάκη Ἀρκᾶ) Πειραιεὺς 1964.

* Κοσμετᾶτος Σπυρίδων = S. Cosmin
Κωνσταντίνου Μ. Σακελλαροπούλου, πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος: «Ἡ σκιὰ τῆς Δύσεως. Ἱστορία μιᾶς καταστροφῆς». Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἔκδοσις δευτέρα. Μετὰ προσθηκῶν. Ἀθῆναι 1961, σ. 5η.

* Κουλεντιανὸς Διονύσιος = Λ. Κουλ. / Λ. Κουλεντ.
ἐφμ. Π α ρ α τ η ρ η τ ή ς. Νίκαια (—1969).

* Κουλούκης Γεώργιος = Γ(ιῶργος) Φωτεινὸς
πρδ. Φ ι λ ο λ ο γ ι κ ὴ Π ρ ω τ ο χ ρ ο ν ι ά. Ἀθῆναι 1971, σ. 132α.

* Κούρτελης Νέστωρ = Παλμύρας
Χρίστου Σ. Σολομωνίδη: «Ἡ Δημοσιογραφία στὴ Σμύρνη (1821—1922)». Ἀθήνα 1969, σ. 325η.

* Κουτσουνωτὸς Ἰωάννης = Γιάννης Ἀγκύλας
Γ.Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969) σ. 41η.

* Κρακρᾶ Ἐλπὶς = 1) Ἐλπίδα 2) Ἐλπίδα Καρᾶ
Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.

* Κυριακίδης Δημήτριος = Ἀλκιβιάδης
Μίμη Κυριακίδη: «Παληὲς στιγμές». Ἀθήνα 1955, σ. 35η.

* Κωνσταντινίδης Ἰωάννης = Κώστας Γιαννίδης
πρδ. Μ ι κ ρ α σ ι α τ ι κ ά. Νέα Σμύρνη, Ἀττική, 1970—1971, τόμος πρῶτος, σ. 216η.

* Λάκων Κλέανδρος = Παρατηρητὴς
ἐφμ. Ρ ι ζ ο σ π ά σ τ η ς. Ἀθῆναι, 16 Σεπτεμβρίου 1979, φ. 1505ον, σ. 8η.
* Λαμπίκης Δημήτριος = Δημ. Λαμ.
Φῶτος Γιοφύλλης: «Ποίηση μισοῦ αἰῶνα 1906—1956». Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίο. (Ἀθήνα) 1964, σ. 405η.
* Λασκαρίδου Ἑλένη = Ἑλένη
Αὐτοτελὴς ἔκδοσις (1957).
* Λεωνιδάκης Σωτήριος = Ἀλέξης Πάρνης
Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.
* Λιακάκου Καλλιόπη = Γρατσιέλα
Νικολ. Γ. Φραγκινέα: «Λακωνικὴ γῆ». Ἀθήνα 1971, σ. 338η.
* Λιάτσος Δημήτριος = 1) Δημήτρης Μίτιας 2) Μίμης Πετρωτὸς
Μ. Βουδούρης: «Ὁ πομφολυγογράφος», ἐφμ. Π α ρ α τ η ρ η τ ή ς, ἔτος 15ον, φ. 342ον, Νίκαια, 1 Ὀκτωβρίου 1965, σ. 3η.
* Λιβαθυνόπουλος Γεράσιμος = Αἶνος
Γ.Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 82α.
* Λιδωρίκης Ἀλέξανδρος = Ἀλ. Λιδ.
Ἐμμανουὴλ Χ. Κάσδαγλη: «Συμβολὴ στὴ βιβλιογραφία τοῦ Παντελῆ Πρεβελάκη 1927—1967». Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων. Ἀθῆναι, Ἰούνιος 1967, σ. 92α λῆμμα 507 / 1939.
* Λιππιώτης Πᾶνος Στέφανος = 1) Στέφανος Κρανιώτης 2) Στέφανος Μουσελίμης Στράτη Εὐστρατιάδη: «Γράμματα καὶ Τέχνες στὴ Νίκαια». Ἔκδοσις Φιλολογικοῦ Συλλόγου Νικαίας. (Νίκαια 1960), σ. 28η. — Δημήτρη Π. Λιάτσου: «Κοκκινιά. Ἕνα ὄνομα, μιὰ πολιτεία. Ἡ πολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ πορεία της». Πρόλογος: Σάββα Παπαδόπουλου. Νίκαια 1960, σ. 123η.
* Λούντρας Δημήτριος = Ἀντιναύαρχος Λ.Λ.
Ἀθανασίου Γ. Κορόζη, Συν)ρχου ἐ.ἀ. «Ἱστορικὴ σύνθεσις. Τὰ Στενὰ καὶ τὰ πεπρωμένα μας: Ἑλληνοτουρκικοὶ ἀγῶνες καὶ φιλίαι κατ' ἐποταγήν, 1914—1940». (Ἀθῆναι 1968), σ. 52α.
* Μακρῆς Κ. = Ν.Ε. Βερσῆς
Γιάννη Κορδάτου: «Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. (Ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1961)». Πρόλογος Κώστα Βάρναλη. Βιβλιοεκδοτικὴ Ἀκαδημίας 52, Ἀθήνα 1962, σ. 275η.
* Μανέττας Παναγιώτης = Τα.Μα.
ἐφμ. Ὁ Τ α χ υ δ ρ ό μ ο ς. Νίκαια — Πειραιεὺς (1952—1969).
* Μάξιμος Σεραφεὶμ = 1) Σ. Βόρειος 2) S. Vorios
πρδ. Μ α ρ ξ ι σ τ ι κ ὸ Λ ε λ τ ί ο, ἔτος 3ον, τεῦχος 14ον, Ἀθῆναι, Φεβρουάριος 1962, σ. 23 — Αὐτοτελὴς ἔκδοσις καὶ δημοσιεύματα.
* Μαράκης Νικόλαος = Π. Πετρίτης
Χρήστου Λεβάντα: «Δύο μορφὲς. Λημοσθ Ν. Βουτυρᾶς — Νῖκος Ι. Χαντζάρας». Μελέτη - Βιβλιογραφία. Ἔκδοση «Πειραϊκῶν Χρονικῶν». (Πειραιεὺς) 1952, σ. 81η, λῆμμα 469 / 1922.
* Μασσαβέτας Γεώργιος = Ἄρης Βαλεριανὸς
ἐφμ. Π α ρ α τ η ρ η τ ή ς. Νίκαια (1958—1960).
* Μαυρομμάτης Ἀχιλλεὺς = 1) Ἀνατολίτης 2) Βυζάντιος
ἐφμ. Ὁ Κ ό σ μ ο ο ς, Ἀθῆναι, καὶ ἐφμ. Π ρ ο σ φ υ γ ι κ ὸ ς Κ ό σ μ ο ς, Ἀθῆναι (—1969).
* Μελᾶς Ἰωάννης = Λέων Λεμιᾶς
Αὐτοτελὴς ἔκδοσις (1930).

* Μενάρδος Σῖμος = 1) Λευκαρίτης 2) Λευκωσιάτης 3) Παφίτης
Κ Ἀμάντου: «Σύντομος ἱστορία τῆς Κύπρου». ΣΠΑΩΒ. Ἀθῆναι 1956, σ. 176η.

* Μινώτου Μαριέττα = Εὔα.
Γιάννη Τσιλιμίγκρα (1872—1937): «Ἅπαντα». Ποιήματα. Ἐπιμέλεια ἐκτύπωσις Δημοσθένη Ζαδέ. Ἀθῆναι 1973, σσ. 19—20ή.

* Μιχαηλίδης Κλεάνθης = Τάσος Καλογιάννος
Κ.Θ. Δημαρᾶ «Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀπὸ τὶς πρῶτες ρίζες ὡ τὴν ἐποχή μας». Τρίτη Ἔκδοση. Ἴκαρος, (Ἀθῆναι) 1964 καὶ «Παράρτημα, σημειώσεις, πίνακες». Ἴκαρος. (Ἀθῆναι) 1965, σ. 577η.

* Μολφέση Αἰκατερίνη = ΜΟΤΗΚΑ
ἐφημ. Παρατηρητής. Νίκαια (1951—1969).

* Μολφέσης Τηλέμαχος = 1) ΜΟΛΤΗΣ 2) Τηλέμαχος
ἐφημ. Παρατηρητής. Νίκαια (1951—1969).

* Μουσούρης Σπῦρος = 1) Γ. 2) Ἡ ἄλλη 3) Ὁ Θεατὴς 4) Ὁ ρεπόρτερ 5) Ὁ Φιλότεχνος 7) Παρατηρητὴς 8) Γάϐ. Φωτούλα 9 Φ. 10) Φ.Φ. 11) Φῶτος 12) Χ. 13) ΧΙ - ΨΙ.

* Χ.Πύρπασου: «Ὁ Φῶτος Γιοφύλλης. Ἡ ζωή του, τὰ ἔργα του καὶ λίγες κρίσεις γι' αὐτά». Ἀθήνα. Τυπογραφεῖο Γερ. Χρίστου, Γαμβέτα 7, 1935, σ. 8η — «Γράμματα τοῦ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ μ' ἐξηγητικὰ κείμενα τοῦ Φώτου Γιοφύλλη». Μαυρίδης. Ἀθήνα 1952, σ. 16η. — Φώτου Γιοφύλλη: «Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Τέχνης. (Ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, χαρακτικῆς, ἀρχιτεκτονικῆς καὶ διακοσμητικῆς) 1821—1941». Ἀθήνα, τόμος πρῶτος 1962, τόμος δεύτερος 1963, σσ. 609—634η καὶ 654η. (= Αὐτοβιογραφία τοῦ συγγραφέως).

* Νοδάρος, Ι. = Notajio
Φῶτος Γιοφύλλης: «Ποίηση μισοῦ αἰώνα 1906—1956». Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίο. (Ἀθήνα 1964) σ. 389η.

* Ντούλας Κ. = Κ. Γραμμένος
Τηλέμαχος Ἀλαβέρας: «Διηγηματογράφοι τῆς Θεσσαλονίκης». Θεσσαλονίκη (1970), σ. 38η.

* Ντεγιάννης Ἰωάννης = Γιάννης Μυράλης
Αὐτοτελὴς ἔκδοσις (1961)

* Ξενόπουλος Γρηγόριος = Ἕνας παλιὸς - παλιὸς
Ἀδαμαντίου Π. Παπαδήμα: «Νέα Ἑλληνικὴ Γραμματολογία. Γενικὰ Στοιχεῖα». Τυπογραφεῖον Π.Α. Φέσκου, Εὐριπίδου 83. Ἀθῆναι 1948, σ. 274η.

* Ξύδης Στέφανος = Μετανάστης
Stephey, G. Xydis: «Greece and the Great Powers 1944—1947. Prelude to the Truman Doctrine». Thessaloniki 1963, p. 763.

* Οἰκονομίδης Ὀρφεὺς = Ὀρφέας Πετρανὸς
Γιώργη Ι. Ζωΐδη: «Πατροπαράδοτη φιλία. Ἑλλάδα - Ρωσσία. Οἰκονομικοί, πολιτικοί, πολιτιστικοὶ δεσμοί». Πολιτικὲς καὶ Λογοτεχνικὲς Ἐκδόσεις, 1958, σ. 122α.

* Παλόγλου Ἀντώνιος = Α. Παλ.
ἐφημ. Παρατηρητής. Νίκαια (1951—1966).

* Πάντου Καλλιόπη = Ἄγνωστη
Γ.Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερη». Ἀθήνα (1966), σ. 42α.

* Παπαδημητρίου Ε. = Θέμος Παρνάσιος
ἐφημ. Παρατηρητής, ἔτος 19ον, φ. 440όν, Νίκαια, 1 Ἰουνίου 1970, σ. 1η.

* Παπαδόπουλος Λεωνίδας = Λεων. Π. Παπ.
ἐφημ. Παρατηρητής. Νίκαια (1951—1969).

* Παπακόγκος Νικόλαος = Νίκος Κόγκος.
«Τραγούδια τῆς Ἀντίστασης». Ἐκδοτικὸ Νέα Ἑλλάδα. (Βουκουρέστι 1951), σ. 44η.
* Παπακωνσταντίνου Θεοφύλακτος = 1) Π. Μοναστηριώτης 2) P. Thrax
Θεοφυλάκτου Παπακωνσταντίνου: «Πολιτικὴ Ἀγωγή», Ἀθῆναι 1970, σ. 607η.
* Παπαλεξάνδρου, Κ.Π. = Ἄλλος.
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 136η.
* Παπαναστασίου Δημήτριος = Δημήτρης Παπᾶς
πρδ. Σύγχρονα Θέματα, ἔτος 2ον, τεῦχος 5ον, Ἀθῆναι, Μάϊος - Ἰούνιος 1963, σσ. 574—575η (= ἄρθρον τοῦ Νικολάου Ψυρούκη).
* Παπαπερικλῆς Νικόλαος = 1) Ν. Ἁπλὸς 2) Νῖκος Γλαυκὸς 3) Νῖκος Φιλικός.
Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.
* Παπαχρήστου - Πάνου Εὐαγγελία = Παυλίνα Εὐαγγελίδου
πρδ. Ἑνορία. Ἀθῆναι (1950—1955).
* Παπαχρονοπούλου Τούλα = Μεγάλη Ἑλλὰς
πρδ. Νέα Ἑστία, ἔτος ΝΓ', τόμος 106ος, τεῦχος 1255ον, Ἀθῆναι, 15 Ὀκτωβρίου 1979, σ. 1457η.
* Πεζερίδης Βασίλειος = Βασ. Πεζ.
Δημοσιεύματα εἰς ἐφημερίδας τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Πειραιῶς, (— 1965)
* Πέϊκος Ἀθανάσιος = Ἀμάραντος
ἐφημ. Λευτερία, ἔτος 23ον, φ. 34ον, (Σόφια), Βουλγαρία, 26 Αὐγούστου 1971, σ. 3η, (= νεκρολογία).
* Πετρουνάκος Ἰωάννης = 1) Λακωνικὸς 2) Ταΰγετος 3) Χειμῶνας
Νικολ. Γ. Φραγκινέα: «Λακωνικὴ γῆ». Ἀθήνα 1971, σ. 395η.
* Πότσης Γεώργιος = Βίκτωρ Ἀβάνδης
ΓΜ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 16η.
* Πρεβελάκης Παντελῆς = 1) Αω 2) Π. Βερνάρδος 3) Ω
Ἐμμανουὴλ Χ. Κάσδαγλη: «Συμβολὴ στὴ βιβλιογραφία τοῦ Παντελῆ Πρεβελάκη 1927—1967». Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων. Ἀθῆναι, Ἰούνιος 1967.
* Προκοπίδης Θεόφιλος = Λάκης Προκοπίδης
Δημοσιεύματα εἰς ἐφημερίδας - περιοδικὰ τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ νομοῦ Πειραιῶς, καὶ εἰς ἄλλα ἑλλαδικὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα, (= 1969).
* Πὼπ Γεώργιος = Α.Ω.
Ἰωάννης Μεταξᾶς: «Τὸ προσωπικό του ἡμερολόγιο». Ἐπιμέλεια Χρ. Χρηστίδη. Κεντρικὴ πώλησις Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας». (Ἀθῆναι, τόμος πρῶτος 1951, σ. 67η, καὶ τόμος δεύτερος 1952, σ. 364η).
* Ραμπαβίλας Ἀνδρέας = Ἀντρέας Ρ.
«Διηγήματα τοῦ Ἀγώνα». Πολιτικὲς καὶ Λογοτεχνικὲς Ἐκδόσεις, 1955, σσ. 219—232α.
* Ράπτης Μιχαὴλ = 1) Μ. Πάμπλο 2) Michel Pablo
Ἑλληνόγλωσσα καὶ ξενόγλωσσα δημοσιεύματα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ἑλληνόγλωσσα - ἑλλαδικὰ - ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ (= 1969).
* Ροῦσος Πέτρος = 1) Μανώλης Ὕδριώτης 2) Μ.Υ. 3) Π.Α.
Σταύρου Ζορμπαλᾶ: «Σημαία τοῦ Λαοῦ. (Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Ριζοσπάστη, 1917—1937)». Μέρος Α'. Πολιτικὲς καὶ Λογοτεχνικὲς Ἐκδόσεις, 1966, σ. 312η.
* Σαββίδης Γεώργιος = Κρίτων
Ἐμμανουὴλ Χ. Κάσδαγλη: «Συμβολὴ στὴ βιβλιογραφία τοῦ Παντελῆ Πρεβελά-

κη 1927—1967». Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων. Ἀθῆναι, Ἰούνιος 1967, σ. 131η, λῆμμα 868 / 1957.

* Σαμουηλίδης Χρῆστος = Χρῆστος Βαρενέτης
Αὐτοτελὴς ἔκδοσις (1957).

* Σιδερῆς Κωνσταντῖνος = Αὐγήτας
Σταύρου Ζορμπαλᾶ: «Σημαία τοῦ Λαοῦ. (Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Ριζοσπάστη, 1917—1937)». Μέρος Α'. Πολιτικὲς καὶ Λογοτεχνικὲς Ἐκδόσεις 1966, σ. 313η.

* Σιμόπουλος Ἠλίας = Παῦλος Ροδῆς
Γιάννη Κορδάτου: «Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. (Ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1961)» Πρόλογος Κώστα Βάρναλη. Βιβλιοεκδοτική. Ἀκαδημίας 52. Ἀθήνα 1962, σ. 704η.

* Σινανίδης Μακάριος = Μακ. Σιν.
ἐφμ. Ὁ Κόσμος, Ἀθῆναι, καὶ ἐφμ. Προσφυγικὸς Κόσμος, Ἀθῆναι (— 1969).

* Σκαρίμπας Ἰωάννης = Θῶμος Ξιαφᾶς
Τηλέμαχος Ἀλαβέρας: «Διηγηματογράφοι τῆς Θεσσαλονίκης». Θεσσαλονίκη (1970), σ. 156η.

* Σκάρος Ζήσης = Πύρρος Βάρδης
Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις καὶ δημοσιεύματα.

* Σκούταρης Σωτήριος = 1) Σῶτος Μ. Κοσμικὸς 2) Σῶτος Σμυρναῖος
ἐφμ. Ἀναγέννησις. Νέα Κοκκινιὰ - Νίκαια (1932—1940).

* Σούκας Κωνσταντῖνος = Ἀλφόνσος Ντεσκουέρας
Χρήστου Λεβάντα: «Δύο μορφές. Λημοσθ. Ν. Βουτυρᾶς - Νῖκος Ι. Χαντζάρας». Μελέτη - Βιβλιογραφία. Ἔκδοση «Πειραϊκῶν Χρονικῶν». (Πειραιεὺς) 1952, σ. 81η, λῆμμα 439 / 1938.

* Σουρέας Λεωνίδας = Σύντροφος
Γιάννη Κορδάτου: «Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. (Ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1961). Πρόλογος Κώστα Βάρναλη. Βιβλιοεκδοτική. Ἀκαδημίας 52, Ἀθήνα 1962, σ. 797η.

* Σπανίδης Σάββας = Βέλλη - Νέλλη
πρδ. Τὸ Περιοδικό μας, ἔτος 2ον, τεῦχος 22ον, Πειραιεύς, Ἀπρίλιος 1960, σ. 213η, καὶ τεῦχος 23—24ον, Μάϊος - Ἰούνιος 1960, σ. 230ή.

* Σταματίου Σταμάτιος = Ἰωάννης Ρούμελης
πρδ. Χαραυγή, ἔτος 1ον, τεῦχος 2ον, Ἀθῆναι, 18 Νοεμβρίου 1921, σ. 4η.

* Σταματιου Χαρίλαος = Χαρ. Σταμ.
Χρήστου Λεβάντα: «Δύο μορφές. Λημοσθ. Ν. Βουτυρᾶς - Νῖκος Ι. Χαντζάρας». Μελέτη - Βιβλιογραφία. Ἔκδοση «Πειραϊκῶν Χρονικῶν». (Πειραιεύς) 1952, σ. 83η, λῆμμα 499 / 1926.

* Σταυρόπουλος Γεώργιος = 1) Ἀκταίων 2) Ἔρασμος
πρδ. Νέα Ἑστία, ἔτος ΜΛ', τόμος 87ος, τεῦχος 1021ον, Ἀθῆναι, 1 Ἰανουρίου 1970, σ. 51η.

* Στεφόπουλος Γ. = Ἄγνης Ὀρφικὸς
Χρήστου Σωκρ. Σολομωνίδη: «Σμυρναῖοι Ἀκαδημαϊκοί. Ἰωακείμογλου - Καλομοίρης - Σεφεριάδης». Ἀθήνα 1966, σ. 65η.

* Σωτηριάδης Ἀντώνιος = Μῶμος Ἄμωμος
Γ.Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα (1969), σ. 152α.

(Συνεχίζεται)

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΥΜΑΚΗ
Δρ. Φ.

ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΓΕΝΕΣΗ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Μὲ τὸν ὅρο «ἀρχὴ» ἐννοοῦμε ὄχι τόσο τὴ χρονικὴ στιγμὴ ποὺ ἀρχίζει ὁ ἄνθρωπος νὰ φιλοσοφεῖ, ἀλλὰ τὰ αἴτια ποὺ τὸν ὠθοῦν νὰ φιλοσοφεῖ. Μὲ τὴν «ἀρχὴ» ἐννοοῦμε τὴν πρώτη αἰτία ποὺ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ φιλοσοφήσει, ἐννοοῦμε τὴν πηγὴ τῆς φιλοσοφίας. Μὲ τὴν «γένεση» ἐννοοῦμε τὴ γένεση τῆς φιλοσοφίας χρονικὰ σ' ἕνα ὁρισμένο χῶρο· ἐννοοῦμε τὸ πρῶτο φανέρωμα τῆς φιλοσοφίας, τὸ «γεγονὸς» τῆς φιλοσοφίας. Θέτοντας τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ γένεση τῆς φιλοσοφίας ἐρευνοῦμε ποῦ, πότε, πῶς καὶ γιατὶ γεννήθηκε ἡ φιλοσοφία καὶ εἰδικότερα ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία.

Ἂν ξεκινήσουμε ἀπὸ τὴν γενικὴ ἀρχὴ ὅτι τίποτε δὲν γίνεται χωρὶς αἰτία[1], τότε πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι καὶ τὸ φιλοσοφεῖν δὲν γίνεται χωρὶς αἰτία, χωρὶς ἀφορμή. Τίθεται συνεπῶς τὸ ἐρώτημα: Πῶς γεννιέται ἡ φιλοσοφία; Πρέπει δηλαδὴ ν' ἀναζητηθοῦν τὰ αἴτια ποὺ ὠθοῦν τὸν ἄνθρωπο νὰ φιλοσοφεῖ.

Ἡ φιλοσοφία βέβαια ἀποβλέπει στὴ γνώση καὶ ὄχι στὴ χρήση, γίνεται χάριν τῆς γνώσης καὶ ὄχι χάριν τῆς χρήσης[2]. Τὸ νὰ ἐπιθυμεῖ ὅμως κανεὶς τὴ γνώση σημαίνει ὅτι δὲν τὴν κατέχει ἀκόμη. Ἡ ἐπιθυμία γιὰ γνώση δηλαδὴ προϋποθέτει τὴν ἄγνοια, γιατὶ κάτι ποὺ ξέρω δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὸ γνωρίσω. Εἶναι ὡστόσο ἡ ἄγνοια καὶ ἐπαρκὴς προϋπόθεση τῆς φιλοσοφίας ἢ μήπως εἶναι μόνο ἀναγκαία;

Γιὰ νὰ φιλοσοφήσει κανεὶς δὲν φτάνει μόνο ἡ ἄγνοια, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχει καὶ συνείδηση τῆς ἄγνοιάς του αὐτῆς, γιατὶ ἂν δὲν ξέρει κάτι καὶ νομίζει πὼς τὸ ξέρει, δὲν θὰ τὸ μάθει ποτέ, ἐπειδὴ δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ τὰ μάθει. Εἶναι συνεπῶς ἀπαραίτητη μιὰ αὐτοσυνειδησία, μιὰ αὐτογνωσία. Ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀπαίτηση γιὰ αὐτοσυνειδησία καὶ αὐτογνωσία ἦταν μιὰ μεγάλη συμβολὴ τοῦ Σωκράτη στὸ φιλοσοφεῖν. Αὐτή του ἡ αὐτογνωσία, αὐτὸς ὁ διαρκὴς καὶ ἐνδελεχὴς ἔλεγχος τοῦ ἑαυτοῦ του ἦταν ὁ σημαντικότερος ἴσως λόγος ποὺ τὸν καθιέρωσε μεγάλο στοχαστή. Ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης ἑρμηνεύοντας τὸ χρησμὸ τῆς Πυθίας, ποὺ ἔλεγε ὅτι ὁ Σωκράτης ἦταν ὁ πιὸ σοφὸς ἄνθρωπος, εἶπε: «Αὐτὸς νομίζει πὼς κάτι ξέρει χωρὶς νὰ ξέρει, ἐγὼ ὅμως δὲν ξέρω· ἔτσι δὲν ἔχω καὶ τὴν ἐντύπωση πὼς ξέρω»[3]. Σὲ ὅσο μεγαλύτερο μάλιστα βαθμὸ ἔχει κανεὶς ἐπίγνωση τῆς ἄγνοιάς του τόσο περισσότερο εἶναι σὲ θέση νὰ φιλοσοφήσει. Ἀντίθετα, τὸ νὰ μὴ ξέρουμε τίποτε καὶ νὰ νομίζουμε πὼς ξέρουμε τὰ πάντα μᾶς ἀφήνει ἐγκλωβισμένους στὴν ἀμάθειά μας[4].

---

1. Πλατ. Κρατ. 413 a. Ἀριστ. Ῥητ. 1364 a 10—13.
2. Ἀριστ. Μ.τ.φ. 982 b 17—21.
3. Πλατ. Ἀπολ. 21 d.
4. Πλατ. Νόμοι 732 a.

Μὲ ποιὸ τρόπο τώρα γίνεται συνειδητὴ ἡ ἄγνοιά μας; Μὲ τὸ θαυμασμὸ καὶ τὴν ἀπορία[5]. Ἀκριβῶς τὸν θαυμασμὸ αὐτὸν καὶ τὴν ἀπορία ἀνήγαγαν σὲ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁ Σωκράτης μάλιστα ὄχι μόνο ἀποροῦσε ὁ ἴδιος, ἀλλ' ἔκανε καὶ τοὺς ἄλλους ν' ἀποροῦν[6]. Ὁ Πλάτων λέγει χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸ θαυμασμό: «μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος, τὸ θαυμάζειν· οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας ἢ αὕτη»[7]. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐκφράζεται μὲ τὸν ἴδιο περίπου τρόπο: «διὰ γὰρ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι καὶ νῦν καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν»[8].

Μὲ τὸν ὅρο «ἀρχὴ» δὲν νοεῖται ἐδῶ ἡ χρονικὴ ἀρχή, ἀλλ' ἡ αἰτιώδης σχέση, ἂν καὶ οἱ δύο αὐτὲς ἔννοιες δὲν χωρίζονται στεγανά, ἐπειδὴ ἡ αἰτία χρονικὰ προηγεῖται πάντοτε — ἢ τοπλάχιστο δὲν ἕπεται ποτὲ — ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα[9]. Ἀρχὴ σημαίνει ἐδῶ τὴν αἰτία καὶ μάλιστα τὴν πρώτη αἰτία[10]. Ἡ πρώτη αἰτία δηλαδὴ ποὺ μᾶς παρακινεῖ νὰ φιλοσοφήσουμε εἶναι ἡ ἀπορία καὶ ὁ θαυμασμός. Αὐτὸ σημαίνει, ὅπως σωστὰ παρατηρεῖ ὁ Heidegger, ὅτι ὁ θαυμασμὸς ἐπικρατεῖ ἀπὸ τὸ ἕνα ὡς τὸ ἄλλο ἄκρο τῆς φοιλοσοφίας, διαρκεῖ δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τοῦ φιλοσοφεῖν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι φιλοσοφοῦμε ὅσο ὑπάρχει θαυμασμὸς καὶ παύομε νὰ φιλοσοφοῦμε, ὅταν ἐκλείψει ὁ θαυμασμός[11]. Σὲ κάθε στιγμὴ δηλαδὴ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ ὑπάρχει ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ ἀπορία. Αὐτὰ εἶναι οἱ ἀναγκαῖες καὶ ταυτόχρονα ἐπαρκεῖς προϋποθέσεις τοῦ φιλοσοφεῖν, εἶναι ἡ πρώτη αἰτία τοῦ φιλοσοφεῖν.

Ἂν δεχτοῦμε ὡς ἀληθινὴ τὴν ἄποψη τοῦ Ἀριστοτέλη ποὺ διατυπώνει ἀρχίζοντας τὰ Μεταφυσικά του ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴ φύση τους ἐπιθυμοῦν τὴ γνώση[12] καὶ ἂν δεχτοῦμε ἐπίσης ὅτι προϋπόθεση τῆς γνώσης εἶναι ἡ ἀπορία καὶ ὁ θαυμασμός, τότε βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀπορία καὶ ὁ θαυμασμὸς ἀνήκουν ἐπίσης στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου· ὑπάρχει ἁπλῶς διαφορὰ βαθμοῦ. Αὐτός, στὸν ὁποῖο λαμβάνει χώρα ἡ ἀπορία καὶ ὁ θαυμασμός, εἶναι ἕνα ἔλλογο ὄν, ἄρα ὅποιος ἀπορεῖ καὶ στὸ βαθμὸ ποὺ ἀπορεῖ, εἶναι σὲ θέση νὰ φιλοσοφήσει[13], ἐφόσον ὁ λόγος εἶναι ἀναγκαία καὶ ἐπαρκὴς προϋπόθεση τοῦ φιλοσοφεῖν.

Πῶς τώρα ἀπὸ τὴν ἀπορία φιλοσοφώντας φτάνουμε στὴ γνώση; Πῶς συντελεῖται δηλαδὴ ἡ γνώση; Αὐτὴ συντελεῖται ὅταν γνωρίζουμε τὴν πρώτη αἰτία, τὴν πρώτη ἀρχὴ τῶν ὄντων, ὅπως μᾶς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης.

Ὁ Descartes ἔθεσε ὡς πρώτη ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας τὸ «σκέπτομαι ἄρα ὑπάρχω». Ὁ Descartes ἀμφέβαλλε γιὰ ὅλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ὑπάρχει, διότι γιὰ νὰ μπορέσει νὰ σκέπτεται καὶ νὰ ἀμφιβάλλει γιὰ τὰ πάντα ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει. Ἡ ὕπαρξή του ἦταν δηλαδὴ ἡ προϋπόθεση τῆς σκέψης καὶ τῆς ἀμφιβολίας του. Στὸ «σκέπτομαι ἄρα ὑπάρχω» ὁ Descartes δὲν ἔβελεπε καμιὰ βεβαιότητα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι γιὰ νὰ σκέπτεται ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει. Ἡ ὕπαρ-

---

5. Βλέπε Σημ. 2.
6. Πλατ. Μέν. 80 a 1—2.
7. Πλατ. Θεαίτ. 155 d.
8. Ἀριστ 982 b 12—13.
9. J. Hospers, An Introduction to Philosophical Analysis, London 1967(1953), 280.
10. Ἀριστ. Π. γεν. καὶ φθορᾶς 324 a 24—28, Ἠθικ. Εὐδ. 1222 b 30—31, Πλάτ. Ὅροι 416 a.
11. M. Heidegger, Τί εἶναι φιλοσοφία; μετ. Α. Βαγενᾶ, Ἀθήνα σ. 25.
12. Ἀριστ. Μ.τ.φ. 980 a 1.
13. Ἀριστ. Π. οὐρ. 294 a 19—20.
14. Ἀριστ. Φυσ. 184 a 10—15,194 b 16—23.

ξή του ἦταν τὸ μοναδικὸ πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν ἀμφέβαλλε[15]. Ἡ ἀμφιβολία ἀποτελεῖ γιὰ τὸν Descartes πηγὴ τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ. Ἡ ἀμφιβολία παρακινεῖ τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐρωτήσει νὰ σκεφτεῖ καὶ νὰ φιλοσοφήσει, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ φτάσει σὲ κάποια βεβαιότητα.

Ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος Jaspers θέτει μιὰ τρίτη ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας: τὴ συνειδητοποίηση τῶν ὁριακῶν καταστάσεων. Ὁριακὲς καταστάσεις εἶναι αὐτὲς ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ ξεπεράσουμε οὔτε νὰ ἀλλάξουμε, ὅπως εἶναι ὁ θάνατος, ὁ πόνος, τὰ γηρατειά[16]. Οἱ καταστάσεις αὐτὲς μᾶς δημιουργοῦν μιὰ ἀνασφάλεια στὸν κόσμο· δὲν μποροῦμε δηλαδὴ νὰ στηριχτοῦμε σὲ τίποτε σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἔχει μιὰ ὁλικὴ ἀποτυχία, ἐπειδὴ ὁ θάνατος, τὰ γηρατειά, ἡ ἐνοχή, ὁ πόνος, ἡ βαρειὰ κουραστικὴ ἐργασία, ἡ ἀνασφάλεια τοῦ κόσμου δὲν μποροῦν νὰ ἐξαλειφτοῦν[17]. Ὅλα αὐτὰ προκαλοῦν ἕναν ἐσωτερικὸ κλονισμό. Ὁ ἄνθρωπος ζητάει λύτρωση ἀπὸ τὸν κλονισμὸ αὐτὸ καὶ τὴ λύτρωση αὐτὴ τὴ βρίσκει στὴ φιλοσοφία. Ἀφοῦ ὅμως ἡ φιλοσοφία εἶναι μιὰ νίκη κατὰ τοῦ κόσμου εἶναι κάτι ἀνάλογο μὲ τὴ σωτηρία[18]. Ἡ κυριαρχία μας πάνω στὴ φύση μᾶς ἀσφαλίζει μόνο σὲ μεμονωμένες περιπτώσεις μέσα στὸ «πλαίσιο τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἀνασφάλειας»[19].

Ὁ Jaspers συνοψίζοντας τὶς τρεῖς πηγὲς τῆς φιλοσοφίας λέγει: «Ἀπὸ τὸ θαυμασμὸ προκύπτει τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ γνώση· ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία γι αὐτὸ ποὺ ξέρουμε προκύπτει ὁ κριτικὸς ἔλεγχος καὶ ἡ σαφὴς βεβαιότης — ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ κλονισμὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴ συνείδηση τῆς ἐγκατάλειψής του προκύπτει τὸ ἐρώτημα γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του»[20]. Αὐτὰ ὅμως τὰ κίνητρα, δηλαδὴ ὁ θαυμασμὸς ποὺ ὁδηγεῖ στὴ γνώση, ἡ ἀμφιβολία ποὺ ὁδηγεῖ στὴ βεβαιότητα καὶ ἡ ἀπώλεια ποὺ ὁδηγεῖ στὴν κατάκτηση τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι κατὰ τὸν Jaspers ἀναγκαῖες μόνο προϋποθέσεις τοῦ φιλοσοφεῖν, ἀλλ' ὄχι καὶ ἐπαρκεῖς. Προϋπόθεση ὅλων αὐτῶν εἶναι ἡ ἐπικοινωνία[21]. Κάθε φιλόσοφος ἐπιθυμεῖ νὰ ἀκουσθοῦν καὶ νὰ μεταδοθοῦν οἱ σκέψεις του. «Μόνο στὴν ἐπικοινωνία πραγματοποιεῖται ὁ σκοπὸς τῆς φιλοσοφίας, ὅπου ἐν τέλει θεμελιώνεται καὶ κάθε ἄλλος σκοπός: ἡ συνειδητοποίηση τοῦ εἶναι, ὁ φωτισμὸς τῆς ἀγάπης, ἡ ἐπίτευξη τῆς γαλήνης»[22].

Ὁ Decsartes καὶ ὁ Jaspers φαίνεται ὅτι συμπληρώνουν καὶ ἐπεκτείνουν τὶς σκέψεις τοῦ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη, στὴν οὐσία ὅμως δὲν λένε τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ ὅ,τι εἶπαν αὐτοί, γιατὶ ἡ ἀπορία καὶ ὁ θαυμασμὸς περιλαμβάνουν τόσο τὴν ἀμφιβολία ὅσο καὶ τὴ συνειδητοποίηση τῶν ὁριακῶν καταστάσεων τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀμφιβολία εἶναι ἕνα εἶδος ἀπορίας. Στὸ θαυμασμὸ ἐξάλλου ἔχουμε ἕναν ἐσωτερικὸ κλονισμὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνείδηση τῶν ὁριακῶν καταστάσεων, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸ θαυμασμὸ λαμβάνει ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας του.

Μὲ τὴ γένεση τῆς φιλοσοφίας τώρα ἐννοοῦμε πῶς γεννήθηκε ἡ φιλοσοφία ἀπὸ μιὰ «ἐλίτ» τοῦ πνεύματος, πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀποσπάσθηκε ἀπὸ τὸ

---

15. R. Descartes, Λόγος περὶ τῆς μεθόδου, μετ. Χρ. Χρηστίδη, Ἀθήνα 1976,31—33.
16. K. Jaspers, Εἰσαγωγὴ στὴ φιλοσοφία, 108—109.
17. ὅ.π. 109—110.
18. ὅ.π. 112.
19. ὅ.π. 110.
20. ὅ.π. 106.
21. ὅ.π. 113.
22. ὅ.π. 115.

μύθο καὶ ἀκολούθησε τὸ λόγο, πῶς δηλαδὴ παρουσιάζεται ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ μύθο στὸ λόγο, πῶς τελικὰ συνέβη «τὸ γεγονὸς τῆς φιλοσοφίας»[23]. Ἐδῶ πρέπει νὰ διευκρινιστεῖ ὅτι οἱ σφαῖρες αὐτὲς τοῦ μύθου καὶ τοῦ λόγου δὲν χωρίζονται στεγανά, ἀφοῦ κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ ὁ «φιλόμυθος» εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο φιλόσοφος, ἐπειδὴ καὶ ὁ μύθος σύγκειται ἀπὸ «θαυμάσια» πράγματα[24]. Ἔχει μάλιστα ἐγερθεῖ φιλονικία γιὰ τὸ ἂν ὁ μύθος ἢ ὁ λόγος ἀποτελεῖ τὴ μεγαλύτερη προσφορὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος[25].

Τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα ἐκφράστηκε πρῶτα σὲ ποιητικὸ λόγο καὶ ἔτσι εἶναι φυσικὸ ὁ πρῶτος φιλόσοφος, ὁ Ἡσίοδος, νὰ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ποιητής[26]. Τὸ ἔργο του ἡ Θεογονία ἦταν μιὰ προσπάθεια «ν' ἀναχθοῦν σ' ἕνα μόνο σύστημα ὅλες οἱ σχετικὲς ἱστορίες γιὰ τοὺς θεούς»[27]. Μὲ τὴ δημιουργία τῆς πόλης ἐμφανίζεται καὶ ἡ φιλοσοφία στὴν Ἰωνία. Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία ὡς συστηματικὸς τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι ποὺ γεννήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Μίλητο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶναι «ριζωμένη στὴν πολιτικὴ σκέψη ποὺ μεταφράζει τὰ θεμελιώδη ἐνδιαφέροντα της κι ἀπὸ τὴν ὁποία δανείζεται ἕνα μέρος τοῦ λεξιλογίου της»[28].

Ἂν θέλουμε νὰ ἀκριβολογήσουμε περισσότερο μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολος — ἂν μὴ ἀδύνατος — ὁ καθορισμὸς τῆς χρονικῆς ἀρχῆς τῆς φιλοσοφίας[29], ἐπειδὴ ὁ μύθος δὲν χωρίζεται στεγανὰ ἀπὸ τὸ λόγο, ἀφοῦ περιέχει λογικὰ στοιχεῖα. Ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴ μυθικὴ καὶ λογικὴ σκέψη γίνεται φανερή, ὅταν λάβουμε ὑπόψη μας τὴν αἰτιώδη ἐξήγηση τῆς φύσης. Γιὰ ὅ,τι πίστευε στὴν ἀρχὴ ὁ ἄνθρωπος ὅτι εἶναι ἔργο τῶν θεῶν, τῶν δαιμόνων ἢ τῶν ἡρώων, προσπάθησε ἀργότερα νὰ δώσει μιὰ λογικὴ θεμελίωση[30].

Δὲν πρέπει ἐδῶ νὰ παραλείψουμε ν' ἀναφέρουμε ὅτι παράλληλα μὲ τὴ γένεση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἔχουμε καὶ τὴ γένεση τῆς φιλοσοφίας σὲ δυὸ μακρινὲς χῶρες τῆς Ἀνατολῆς, στὶς Ἰνδίες καὶ τὴν Κίνα. Ἡ κινέζικη φιλοσοφία ἐνδιαφέρεται ἔντονα γιὰ τὸ πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ βοηθήσει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ζοῦν σὲ ὁμόνοια καὶ σὲ μιὰ κοινωνικὴ γαλήνη. Τὸ πρόβλημα τῆς ἰνδικῆς φιλοσοφίας ἦταν τὸ αἴνιγμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ψυχῆς. Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία τέλος ἔθεσε στὴν ἀρχὴ τὸ ἐρώτημα γιὰ τὸν κόσμο καὶ τὴ φύση.

Πῶς ἑρμηνεύονται τώρα αὐτὲς οἱ διαφορετικὲς κατευθύνσεις τῆς φιλοσοφίας στὶς τρεῖς αὐτὲς χῶρες; Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἑρμηνεύεται ἀπὸ τὶς διαφορετικὲς ἱστορικὲς προϋποθέσεις καθενὸς κράτους ξεχωριστά. Στὴν Κίνα ἡ φιλοσοφία γεννήθηκε ἀπὸ τὴ φροντίδα γιὰ τὸ ἀχανὲς κράτος, στὶς Ἰνδί-

---

23. Βλέπε Σπ. Κυριαζοπούλου, Τὸ γεγονὸς τῆς φιλοσοφίας, Ἀθῆναι 1969.
24. Ἀριστ. Μ.τ.φ. 982 b 18—19.
25. W. Nestle, Vom Mythos zum Logos, Stuttgart 1942,7.
26. O. Gigon, Der Ursprung der griechischen Philosophie, Basel 1968,12.
27. J. Burnet, Ἡ αὐγὴ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφας, μετ. Α. Βαγενᾶ, Ἀθήνα σ. 11.
28. J.-P. Vernant, Ἡ καταγωγὴ τῆς ἑλληνικῆς σκέψης, μετ. Στ. Στανίκα, Ἀθήνα 1966, 110—111.
29. H. Rickert, Grundprobleme der Philosophie, Tübingen 1934,132.
30. Br. Snell, Die Entdeckung des Geistes. Göttingen 1975,202.

ες ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς καὶ στὴν Ἑλλάδα, ὅπου δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη ἕνα ἰσχυρὸ κράτος οὔτε μιὰ ἐνιαία θρησκεία, ἀπὸ τὴν ἐκπληκτικὴ θέα μιᾶς ἁρμονικῆς φύσης[31]. Κατὰ τὴν ἱστορικὴ ἄποψη ἡ φιλοσοφία στὴν Ἑλλάδα εἶναι γέννημα κοινωνικῶν ἀναγκῶν, ἀπόρροια ἀλλαγῆς τῶν κοινωνικοπολιτικῶν δομῶν στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα (γιὰ παράδειγμα ὁ ναυτικὸς βίος, ἡ διάδοση τῆς ἐμπορικῆς γραφῆς, ἡ ἄνοδος τῆς μέσης τάξης κ.ἄ.)[32].

31. ὅ.π. 275. Βλέπε ἀκόμη γιὰ τὸ θέμα αὐτό: Π. Πατριαρχέα, Ἀρχὴ καὶ γένεσις τῆς φιλοσοφίας, Ἀθήνα 1955. Κ. Μεραναίου: Ἡ γέννηση τῆς Φιλοσοφίας, Ἀθήνα, 1980.

32. Σπ. Κυριαζοπούλου, Τὸ γεγονὸς τῆς φιλοσοφίας, Ἀθῆναι 1969.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΑΛΑΣΤΡΑΣ

(ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΟΙΜΙΑΚΟΣ)

Ἦρξεν μεν, ὦ δέσποινα
τοῦ παντὸς κακοῦ
φανεὶς Ἀλάστωρ
ἢ κακὸς δαίμων ποθὲν

ΠΕΡΣΑΙ στ. 354 ΑΙΣΧΥΛΟΣ

Φτάσαμε νωρὶς στὸ σταυροδρόμι
καὶ μοῦ εἶπες αἰῶνες τώρα
— Κράτα τὸ δοιάκι μ' ἄγρυπνα τὰ βλέφαρα...
οἴακα νωμῶν βλέφαρα μὴ κοιμῶν ὕπνῳ
Μὰ ποιὸν δρόμο ν' ἀκολουθήσουμε
στὸ μέλλον;

★

Τὸν πορφυρόστρωτο δρόμο φοβηθήκαμε...
Τὸν λευκὸ δρόμο τοῦ λιτοῦ μέτρου
πήραμε τὴν φτερωτὴ αὐγὴ
Γραμμὴ πορείας, ἡ πορεία μας
πέρ' ἀπ' τὸν κύκλο τοῦ αἵματος
Χωρὶς τὴν τύφλωση τῆς Μοίρας.
Χωμάτινα φτερὰ σπασμένα, τῆς φτωχῆς μας
Φήμης
ματωμένα, σὲ ρεῖθρο λάσπης πεταμένα.
Ὀλολυγμὸς γύρω τους... κι' ἀφόρητος καπνὸς
τὰ τύλιξε.
Καὶ θέλαμε ἀνήμποροι βροτοὶ
τὰ κλεῖθρα τοῦ θανάτου
νὰ συντρίψουμε
Τὸν ἄλυρο θρῆνο ψαλμωδώντας.

★

Τὴν κληρονομιὰ τοῦ Ὀλέθρου
ποὺ μᾶς ἄφησε ὁ Ἀλάστορας
Ἐξορίσαμε καρτερικὰ
στὴν Ἀτέλεια τῆς βαρβαρότητας
Ἀλλοτινὸς Κόσμος ἐκεῖ, χωνεμένος
ἀπ' τὸ λυκόφως τοῦ θανάτου.
Ἀλαργινὸ πικρὸ λιμάνι δίχως κοχύλια καὶ ὄνειρα
δίχως ρυθμὸ κυμάτων,
γιὰ τὰ τραγούδια τῶν χαμένων
ἀδερφῶν μας.
Ὁ Φλοῖσβος ἐκεῖ χάνεται,

μὲ τὸ περπάτημα τῶν σφαγμένων
παγωμένων φεγγαριῶν
ἐπὶ τῶν ὑδάτων·
Καὶ ἐπιτάσσει ἀπόλυτη Σιωπή...
τῆς θέας στερούμενος
καὶ τῆς Εὐωδίας
τοῦ ἀκένωτου μύρου.
Τὴν Κληρονομιὰ τῶν ἀφανισμῶν
ποὺ μᾶς ἄφησε ὁ Ἀλάστορας
Ἐξορίσαμε στὶς φριχτὲς ἀκτὲς τῆς Ἀχερουσίας
Ἐκεῖ ποὺ ὁ Ἄνεμος καίει τὸ Ὄνειρο
Καὶ τ' ἄστρο μᾶς ἀφήνει στὶς ἀκατοίκητες
ἀμμουδιὲς τοῦ Μηδενὸς
Ἐκεῖ ποὺ παφλάζει τὸ μαῦρο κύμα
Στὰ σκότη τῆς πικραμένης Ἐρημιᾶς
καὶ τῆς φρικίασης
Ὤχ, νὰ κλείσουμε τὴν χαίνουσα μολυσμένη πληγὴ
τοῦ Ἀλάστορα
Ὁ Ἀλάστορας εἶναι ὁ κίτρινος ἥλιος
Τὸ πύρινο ἄσμα τοῦ ζόφου
Τὸ παλαιὸ Κίσσιο Ἔρκος
Τὸ ματωμένο αἰχμηρὸ ποτάμι
τὸ ἀποτρόπαιο.
Τὸ ἄγριο σάλεμα
τοῦ μολυσμένου ἑρπετοῦ
Τὸ κακόχυμο λεπτρωμένο σῶμα
Τὸ λιθάρι τοῦ Ἄγχους
ἡ ἀπελπισμένη μας Μ ο ί ρ α.

★

Ἂς μὴν πάρουμε τὸν ταλαίπωρο δρόμο
τὸν ἄθλιο, τὸν σκοτασμένο
ποὺ δὲν ξημερώνει
Τὸν δρόμο τῶν Κάκτων Ἐν Ἐρήμῳ
Τῶν κάκτων, ποὺ ἀνοίγουν πληγὲς στὸν Οὐρανὸ
τοῦ γαλάζιου μας πρωϊνοῦ.
Γιατὶ ἡ Θάλασσα Ἔφυγε
Φούσκωσε τῆς πίκρας τὸ προζύμι,
Ὁ Ἅδης ἐστέναξε
Τὰ μηνύματα ἄνοιξαν
οἱ ἀστέρες ἔσβυσαν
Ἡ γῆ σείστηκε
ὁ ἥλιος κρύφτηκε
ἡ κτήση θρήνησε
Ὁ συνέχων τὰ Σύμπαντα σταυρώθηκε...
τί ἄλλο μέλλεται νὰ γίνει;
Εἶδαν τὰ μάτια μας τὴν Αὐγὴ
μεσ' ἀπ' τὴν Πάχνη τοῦ Θανάτου
Εἶδαν τὰ μάτια μας μαβιὰ μεγάλα μάτια

Τοῦ Ἔντγαρ Πόε μᾶς κοίταζε
ὁ μαῦρος γ ά τ ο ς
σὲ νύχτα Τρόμου
Καὶ περπατούσαμε
δίχως Βήματα
στὶς γυμνὲς στράτες τῆς Ἀνδρομέδας.
Ν' ἀφανίσουμε μιὰ ψυχὴ μὲ μόχθο καὶ αἷμα,
γιὰ νὰ σωθοῦν ἀναρίθμητες
Εἶναι δίκαιο — Αὐγασμὸς μιᾶς Παρήγορης Χαραυγῆς
Καὶ μιᾶς ἡλιόλουστης λύπης
Φυτρωμένης ἀνάμεσα σὲ ὅπλα,
ποὺ ἔπαψαν νὰ σκοτώνουν.
Μιὰν ἄλλη μέθη γαλήνης νὰ γνωρίσουμε
Στὸ φιλιωμὸ τῶν Θεῶν
τὴν συμφιλίωση τῶν Ἀνθρώπων.
Ἡ Χώρα μας μὲ τὰ ξ ε ρ α μ έ ν α κλαδιὰ
μὲ τὰ καμένα σπίτια
μὲ τὴν λίβα τοῦ Τρόμου
Εἶναι γιὰ μᾶς σκιὰ
Ἡ Χώρα εἶναι στάχτη — Γῆ πανδόχος
Καὶ δὲν τὴν σπείραμε ἄνθη καὶ Τρόπαια
Ἰδέες ἀδούλωτες τώρα πετοῦν
γύρω ἀπ' τὸν ἀμείλικτο Ἀλάστορα
Σκοτεινὸ προαίσθημα συμφορᾶς;
Λαοὶ σκλαβωμένοι σπάζουν τὸ σίδερο.
Στὸ σπαραγμὸ τοῦ Ἀλάστορα
δουλώνουν τὸν Πυρετὸ τῆς Νύχτας
Κι' αὐτὸς σαπίζει ἀγέρωχα στὸ μνῆμα του.
Οἱ δρόμοι τοῦ Κακοῦ, πῶς οὐρλιάζουν!
Μὴ φοβηθεῖτε! Μὴ φοβηθεῖτε! Περιστέρι
Κατεβαίνει στὴ ψυχή σας
καὶ μπαίνει μὲ λιόκλαδο στὸ σπίτι σας.
Χτυπᾶ ἡ βροχὴ καὶ τὸ δρολάπι
τὴν μνήμη σας, ἀπὸ τὸν Ἔξω Κόσμο
μὲ κυνισμό, μεγαλεῖο καὶ ἀθωότητα.
Ἀστραπὲς ριπιδώνουν τὰ πρόσωπα καὶ τὴν θλίψη σας
Τὴν νίβει νεροποντή.
Καὶ βασιλεύει, ἀλλ' οὐκ αἰωνίζει Ἅδης τοῦ γένους
τῶν βροτῶν.
Καὶ πέρνουμε τὸ μονοπάτι τὸ φτωχὸ τοῦ Πάθους
γιὰ νὰ μάθουμε τί εἶναι Πάθος,
ξεφορτώνοντας στὶς Ἐρημὲς
τὸ μάταιο Ἄχθος μας,
ποὺ αἰῶνες τώρα, μᾶς βαραίνει.

★

Τ' ἄγρια μάτια τῆς Κ α τ α σ τ ρ ο φ ῆ ς
τρέμουν στὸ μισόφωτο
Τυφλά, μέσα στ' ἄγρυπνα Περάσματα

Ὁ ἄνεμος διψασμένος γιὰ λευτεριὰ
δέρνει τὸν Ἀλάστορα
Ξανθὸς Ἀλάριχος αὐτὸς
Φυτεύει Ἰδέες στὴν ἄσφαλτο
Τ' Ἄχραντο Θαῦμα
πολιορκεῖται ἀπ' τὴν Ὁμίχλη
Καὶ μᾶς χτυποῦν ψιλὲς ἀποβροχιάρισσες Ἀνάσες
ξοδεμένος στὴν μελαγχολία
Κάτω ἀπ' τὴν Πέτρα τῆς ἀπόγνωσης καὶ τῆς ὑπομονῆς
Στὸ τάφο μέσα τῆς ὑγρῆς ζωῆς,
Τῆς ζωῆς ὅπου ξοδεύει τὸν Καιρό της
γιὰ νὰ πεθάνει κάποτε.
Χωρὶς ν' ἀφίσει τὸν ἑαυτό μας
Ἐλεύθερο, στὸ Κ ρ ί μ α,
Κι' Ἐμεῖς ἀπὸ πάνω της ὁδεύουμε ἀκόμα
μὲ τὰ νέα μας ρίγη
Στὰ βάθη τοῦ Πέτρινου Χρόνου μας
Στὶς βαθειὲς χιονοθύελλες τῆς Ἔκστασης.
Κηδεύουμε τὸν Ἀλάστορα τῆς Χιροσίμα
μὲ τὶς Χοηφόρες ὅλου τοῦ Κόσμου
μὲ τὶς Εὐμενίδες τῆς ζεστῆς μας Καρδιᾶς.
Ἂς θάψουμε, λοιπόν, τὸ Σῶμα τοῦ Ἀλάστορα
μὲ ραγισμένες Καμπάνες
Σ' ἕναν Οὐρανὸ δεμένο
μὲ τὸ σκοινὶ τοῦ Ἰούδα
μὲ Οὐσία τοῦ Δείπνου
Τῆς ρημάχτρας μας Μοίρας,
ἀμλετικό, ἄσπρο φάντασμα, ὁ' ἄγριο μισοσκόταδο
μὲ τὸν τριγμὸ τῶν Ὀστῶν
τῶν χαμένων νεκρῶν τοῦ Πολέμου
Τὸ βαθύ μας ταξίδι — Θεοδρόμος Ἀστέρας
ν' ἀφανίσει τὸν Ἀλάστορα
νὰ πνίξει τὴν ἀθλιότητα
τὴν ἄγνοια, τὴν ἀμέλεια
τὴν ἀκηδία, τὴν λ ή θ η
τὴν ἀναξιότητα...
Γιὰ νὰ μπορέσουμε κι' ἐμεῖς
νὰ τινάξουμε ἀπὸ πάνω μας
τὴν σκόνη τῆς ὑποταγῆς
— ζωαρχικῆ παλάμη —
τοὺς πονηρούς, τοὺς αἰσχροὺς
τοὺς δουλικούς, τοὺς μικρόψυχους
καὶ βλάστημους λ ο γ ι σ μ ο ὺ ς
Τὰ δεκανίκια τῆς ντροπῆς νὰ πετάξουμε
Καὶ νὰ σταθοῦμε μόνοι μας Ὀρθοί,
ἀνάμεσα σὲ Οὐρανὸ καὶ Γῆ
Νὰ περάσουμε τὴν Ἀόρατη Πύλη στὸ Ἄπειρο
διαβαίνοντας νερά, δίχως σύνορα
μὲ τὴν σχεδία τῆς ἀξιοπρέπειας
καὶ τῆς Ἀνίκητης Σιωπῆς...

Μέσα ἐκεῖ στὰ οἰγηλὰ ἡφαίστεια τῆς Καλωσύνης μας
ὅπου ὁ κόχλος τοῦ Θείου μαργαρίτη...
Τὰ χρώματα, τὰ χώματα, στάχτη μὲ φωτιὰ
στὸν Ἄνεμο
Ν ε τ ρ ό ν ι ο κύμα· μιὰ νέα ρωγμὴ θανάτου
τὸ νέο πταῖσμα τοῦ Ἀδὰμ
στὴν ἔκλειψη τῆς Ἀλήθειας
ποὺ ροχθεῖ στὶς ἀκτὲς
τοῦ χαμοῦ.
Θρόμβος αἵματος τῆς ἀνθρωπότητας ὅλης
Σὲ στυγνὴ ἀνομβρία
Θάλασσα οἰμωγῶν
Σὲ μιὰ πέτρα πικρῆς Ἐρημιᾶς
μὲ τὶς σκοτεινὲς Προφητεῖες
τῆς Κασσάνδρας.
Κόκκαλα σκελετοῦ, ποὺ τρίζουν σὲ σακκὶ
νυχτερίδες, ποὺ ξεψυχοῦν σὲ πρώτους αὐγασμούς.
Φαρμακερὸ Φῶς, ποὺ μολύνει τὸν Λόγο
ποὺ παίζει ρ έ κ β ι ε μ
μὲ πλῆκτρα τὰ ὀστᾶ τοῦ Κάϊν.
Παρέλαση ἄφωνη. Μῖσος, θρόϊσμα ρούχων στρατοῦ
Θεὸς Ἐφέστιος, ποὺ μελῳδεῖ μὲ θράσος
Τὸν Παγωμένο Ἥλιο
ποὺ ξεμπάρκαρε ἀπ' τὸ ταξίδι του
στὸ Ἔ ρ ε β ο ς
κι' ἄντεξε στὸ Φαρμάκι
ποὺ τοῦ πρόσφερε ἡ Νύχτα
Ὦ ἄφθορο Θαῦμα, πέθανες! Καὶ γεννιοῦνται φίδια
Θάνατος, ποὺ γυρίζει
μὲ τὴν Παρουσία τοῦ Πένθους
μὲ τὴν ἐσάρπα τῆς Ἀράχνης
μεταξωτὰ ρίγη, σὲ χαμένα ἴχνη
ζωῆς!

★

Σύμφθογγος οὐκ εὔφωνος Κόσμος
Οἱ φωνές, κάποτες, ἀλίμονο, θὰ λυώνουν
μέσα στὸν ἀπόηχο τοῦ Τρόμου
Οἱ χρόνοι θὰ βόσκουν ἀ ν ε χ ό ρ τ α γ α,
ὕαινες φόβου.
Θὰ βόσκουν τὸ σῶμα τῆς Αἰωνιότητας.
Ἡ αἴγλη μας στὰ Κηροπήγια, θ' ἀποδημεῖ
στὴν Ἔρημη ψυχὴ
Ρέπιο καὶ χτίσμα λιπόσαρκο
τετελεσμένο Ὅραμα
ἄφωνη ὥρα. Σιωπὴ Πολιτισμοῦ!
μὲ ἀδειασμένο στῆθος,
πνευματικὴ ἀκολασία,
στὴν ἀφετηρία τοῦ Μηδενός.

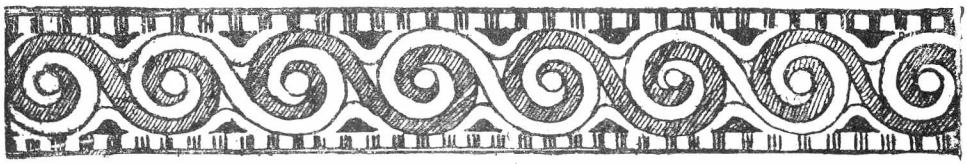
Χρόνια, ποὺ τὰ ζάρωσε ὁ ἥλιος τῶν ἀφανισμῶν
Τὸ περίλυπο ἄνθος τοῦ Ναγκασάκι
Ἐκεῖ στὸν ἀμπελώνα τοῦ Θεοῦ,
ποὺ τὸν φράχτη της χάλασε ἡ Ἄβυσσος
Ἐκεῖ στάζει κραυὶ φωτιᾶς· στὸν ἄσπρο Λόφο,
ποὺ στενάζουν τὰ ἐρείπια
Καὶ ἡ Μνήμη πονεῖ μέσα στοὺς Σκελετοὺς
τοῦ χρόνου
Κάτω ἀπ' τὸ χλωμὸ Ἄγαλμα
τοῦ Ἀλάστορα
Καὶ στὰ κενὰ μνημεῖα τῶν θνητῶν.
Οἱ ἀρχαῖοι καιροὶ κάναν Χρυσό, τὸ Κρανίο
τοῦ Ἀλάστορα
Τὸ ἐξόρυσσαν καὶ τόθαψαν στοὺς τάφους
τῶν Ἀτρειδῶν.
Κι' ἐμεῖς Τυπούμενοι τὸ ἀναστήσαμε
ὡς ἀνείδεοι νεκροὶ
μέσα στὴ νεκρούπολη
ποὺ κερδίσαμε τὸ στενὸ χῶρο της
Ποτίζοντας, ξερὰ δέντρα μὲ αἷμα
Πλήττοντας μὲ μαχαίρια τεράστια τ' ἄθαυτα τέρατα
καὶ τὴν καρδιὰ τῆς ρημαγμένης μας Γ ῆ ς.
Καὶ μὲ τὴν ἴδια ρομφαία τῆς λύπης μας
σπαρασσόμεθα δεινῶς.
Χάσκει τώρα παντοῦ, μιὰ πελώρια πληγὴ θανάτου
οἱ νεκροὶ κατεβαίνουν μόνοι
στὸ βυθὸ τῆς Ἐρημιᾶς
Τὰ ρίγη μας ἔρπουν λίγα δράσκελα
κάτω ἀπ' τὴν πένθιμη λάμψη
τῆς ἄγονης Μνήμης
ἐκεῖ ὅπου μαράθηκαν ὡς ἄνθη
οἱ γλυκόλαλοι μύθοι τῶν ποιητῶν.

★

Ἡ Γνώση κλείδωσε τὸν Ἀλάστορα
στὸν τάφο τοῦ Ἐφιάλτη
Νά, τὰ νοήματα, σκούριασαν ἐκεῖ
τὸ ἄδυτο ἐκεῖνο δείχνει
τὸ τέλος τοῦ Κόσμου
Νεῦμα καὶ γάλα δὲν ἐκτρέφει πιὰ τὴν Οἰκουμένη
Οἱ νεκροί, παιδιὰ τῆς Νύχτας, παιδιὰ Χαλδαίων
μᾶς κλέψαν τὴν πανοπλία τοῦ Πνεύματος
Εὔλαλοι ἢ ἄλαλοι εἴμαστε γυμνοὶ στὸ δρόμο τοῦ Τίποτα
Γῆ μᾶς καλύπτει καὶ φρίττουν
τοῦ Ἅδου οἱ π υ λ ω ρ ο ί!
Ὁ ἄδειος Κ ό σ μ ο ς ὅλος ἀοφυκτικὰ
πολιορκημένος
ἀπὸ γυαλὶ σίδερο πυροβόλα καὶ μπετὸν

ἄοφαλτο καὶ σύννεφο αἰθάλης.
Θανάσιμο τὸ Φῶς μᾶς περιβάλλει
Τρέμει ἔνδον μὲ βῆμα σκιᾶς
Καὶ πέφτει πικραμένο μὲ τὰ πανάρχαια δάκρυα
μιᾶς αἰσχύλειας Νύχτας.
Ὁ Ἀλάστορας, τοῦ Σκότους ὁ ἀρχηγός, ὁ ἀλλόφυλος
μπαίνει τώρα στὴ τελικὴ τελετὴ
τῆς Ταφῆς του
μ' ἕνα φαρμακερὸ τριτόσπονδα
π α ι ά ν α
Ἀνευλόγητη σκιά, ἡ σκιά του
στὴ λιτανεία τῶν Εὐμενῶν μας
Ἐ λ π ί δ ω ν
Τὸ αἰχμηρὸ ὕστατο ὅριο, στοὺς δύσβατους
δρόμους τοῦ Πόνου
ἀκούει τὸ Ν ε κ ρ ὸ
Ἡ Νύχτα ὡρίμασε ξεχείλισε ἡ νύχτια Λίμνη
τῶν Καιρῶν
μέσα στὸ πυκνὸ φάσμα τῶν νέων σκιῶν
κι' ἡ φωνὴ ἀρχαῖα φωνεῖ
ἰὼ Θεοὶ νεώτεροι, παλαιοὺς Νόμους
καθιππάσθε
κἀκ χερῶν εἰλεοθέ μου.
Τῆς ἐνύπνιας Πομπῆς, ἡ βοὴ ἡ ἀπειράνδρη
περνάει πέρ' ἀπ' τὰ Σταυροδρόμια
τοῦ αἰώνα
Οἱ Ἔχιδνες κρυμμένες στὰ θάμνα τῆς Ἄρνησης
Κοιτᾶν τὴν μακρυνὴ ἀνταύγεια
τῆς Μνήμης
Σκελετοί, δαίμονες ἀντήλιοι, μεῖναν στὰ σκοτεινὰ
δέντρα ὁλόγυρα ν' ἀγρυπνοῦν
Πέτρα στὴν πέτρα ἡ συνομιλία
σκληρὴ ἀνάπλαση νοητή.
Δόξα πολλή. Ἴσκιος ἀόρατος καὶ ἀπόηχος
στὰ φέγγη τοῦ Σήμερα
Ἀνάγκη νὰ ὑπάρξουμε οἱ ὧρα Δίψας
Ἀγωνία καὶ Χάος κινδυνεύουν πολὺ
στὴ μεταστοιχείωση τοῦ Φθαρτοῦ
σὲ ἀφθαρσία.
Στὸ φύλλο τῆς νέας Ἱστορίας ἐγγράφεται
μὲ τὸ τρεμάμενο χέρι τῆς Ἄγραφης
Μοίρας
Ὁ Ἀλάστορας πεθαίνει;
Ἐκτετέλεσται ἡ προφητεία
Ἀναβλασταίνει ἄμπελος καὶ τὸν Κόσμο
χαροποιεῖ
ἢ πλάνος Θεὸς συκοφαντεῖται;;

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

Τ Ι Λ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΒΗΜΑ

Πῆρα τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς. Τῆς πισωροῆς. Σὰν ἀπὸ κάπου νὰ κρεμιόταν ἕνα ροῖ καὶ νἄριχνε στὴ μέση τοῦ δρόμου, τὸ δρόμο μου. Νᾶταν πράγμα θεϊκό!

Κοίταξα γύρω. Ψυχή!

Μιλιούνια σκέψεις. Ἀφέθηκα νὰ μὲ πάρει τὸ ροῖ, κι ὅπου μὲ ρίξει. Περίλυπος ἐστὶν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου, ἕως θανάτου, ἕως θανάτου...

Ἡ γλυκερὴ ὥρα ποὺ τὰ ζωντανὰ πιάνουν τὴ φωλιά τους. Ποὺ τὸ τελευταῖο χάδι τοῦ κόκορα ἔμεινε στὴ μέση, ἀφήνοντας ἀνατριχιασμένο τὸ λαιμὸ τῆς κανελιᾶς κότας μὲ τὶς ψεῖρες.

Σὰν ἀνατριχιασμένο κουτορνίθι ἔνοιωθα κι ἐγώ, προετοιμαζόμενη νὰ δῶ, νὰ κλάψω, νὰ φουντώσω, νὰ βρίσω, ὅσ' ὅμως ἐγὼ φωνάζω, μοῦ ἀπαντάει ἡ μπετονιάρα μὲ τὴ χαρχαλιστὴ μέντζα φωνή της, σὰν κῦμα τῆς θάλασσας τῆς Σκύρου.

Ἐπίμονο, σκληρό, ποὺ φέρνει τὰ χαλίκια ἐπάνω - κάτω, κι ὅλα αὐτὰ μέσ' στὴ πελώρια κοιλιά της. Ὑπάρχει καὶ τσιμέντο ἐκεῖ. Ἀμίλητο, στεγνό, ρεαλιστικὸ τοῦ παλκοσένικου ποὺ ὅλα τὰ χωράει, ὅλα τὰ χωνεύει, ὅλα.

Ἔϊ καὶ νὰ δῶ συντρίμμια, πετρόμορφα κατασκευάσματα στρογγυλὰ σὰν αὐτὰ ποὺ ξέρναγε ἡ θάλασσα στὴ Σκῦρο. Μόνο ποὺ ἐτοῦτα ἐδῶ ἔχουνε σίδερα ψηλόλιγνα, κι εἶναι δὲν εἶναι κομμάτια πρόσφατης γλυπτικῆς.

Τεντώνω τὰ αὐτιά μου, μισοκλείω τὰ μάτια μου κι ἀκῶ τὸ βῆμα μου τὸ ἐνισχυμένο ἀπὸ μιὰ μαγκούρα.

Ντὰπ - ντοὺπ - ντὰπ - γκρτ,

Ντὰπ - ντοὺπ - ντὰπ - γκρτ,

Ντὰπ - ντοὺπ - ντὰπ - γκρτ.

Μὲ τὸ σιγανό μου τριπλὸ βῆμα ἔφτασα κιόλας τὶς Συμπληγάδες πέτρες. Στενὸ πολύ, σὰν μεσοφόρι. Τάχεψα τὸ βῆμα μου. Ἐγὼ στὴ μέση, καὶ δυὸ βουνὰ ματοστάλαχτα, ἀπὸ τὶς μπουλντόζες. Ἔνοιωσα ἀνασφάλεια. Φοβόμουν. Ἐνῶ ἡ κίνησή μου γίνονταν πρὸς τὰ μπρός, στὴν πραγματικότητα γύριζα πίσω. Τὶς πέρασα ὅμως. Ἀφήνω ποὺ χρειάστηκα μαντῆλι γιὰ νὰ σκουπήσω τὰ ἴχνη τοῦ τρόμου. Εἶδα τὴν πόλη. Γυναίκα ἕτοιμη πιὰ νὰ σοῦ δωθεῖ, κι ἂς μὴν τὴν θέλεις...

Ἔχω προχωρήσει ἀρκετά. Νά, σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο δείχτηκε ἡ ὁμοφυλοφιλία τοῦ Πλούτου. Ὁ σκύλος σύντροφος, πιστότερος ἀπ' ὅλους, ἀπ' ὅλους, ἀπ' ὅλους... Μοῦ ἔφτιαχνε τὴ διάθεση, μοῦ ξύπναγε τὸ κέφι, μοῦ χαμογέλαγε, μοὔδειχνε τὰ πανέμορφά του δόντια μ' ἐνωμένες τὶς μασέλες. Ἄλλη φορὰ θὰ μιλήσουμε γι' αὐτόν.

Περπατάω καὶ μετράω τὰ βήματά μου. Ἕνα, δύ-ο, τρί-α, τέσσε-ρα, πέν-τε, ἕξ-η, ἐνῶ οἱ σκέψεις ἄλλαζαν σὰν σλάιντς σ' αὐτόματο προτζέκτορ.

Αὐτὸ τὸ δέντρο μεγάλωσε πολύ. Γέμισε τὸ βουνὸ μὲ πεῦκα. Ἀπίστευτο. Θυμᾶσαι τοὺς μαθητές, τοὺς ἀστυνομικούς, τοὺς φυσιολάτρες, τοὺς ὀρειβάτες, ναί, ναί, ὅλοι μ' ἕνα δεντράκι μιὰ σπιθαμή, θὰ πιάσει, δὲν θὰ πιάσει... Νάτο τώρα, ἔπιασαν. Δάσος πυκνό.

Κι ἔφτασα ἔτσι στὸ ἐπικίνδυνο σημεῖο τῆς ἐπιστροφῆς.

Μ' ἀνοίγονταν τρεῖς δρόμοι. Ὁ ἕνας ἀριστερά, στρωμένος λάδι. Αὐτὴ ἡ μπουλντόζα, πὼς ἔρριχνε, σκόρπαγε, μουγκάνιζε, τὴν ἔνοιωθα νὰ τριβελίζει τὰ τζιέργια μου. Πανάθεμάτη!

Ὁ δεύτερος δρόμος, δηλαδὴ ἀτραπός, μονοπάτι, δὲν μοῦ πήγαινε, δηλαδὴ ἔπρεπε νὰ πατήσω ἀνεξέλεγκτα πάνω σὲ χόρτα, κι ἀπὸ κάτω νὰ ἦταν φωλιὲς φιδιῶν, σκολοπεντρῶν κι ἕνα σωρὸ ἀπ' αὐτά.

Ὄχι, δὲν μοῦ πήγαινε...

Ἐμένα μοῦ πήγαινε ἕνα δρομάκι ποὺ ἀνοιγόταν στὰ δεξιά μου. Θάπρεπε κανεὶς νὰ ξέρει λεπτομέρειες τῆς περιοχῆς, ἢ νἆναι φαντάρος, δηλαδὴ πεζοναύτης, γιατὶ κάτι τέτοιο μοῦ θυμίζουν, ὅταν τοὺς βλέπω τὸ Γενάρη μισόγυμνους ν' ἀνεβαίνουν στὰ βουνά, ἁπλὸ τροχάδην, κι ἄλλοτε νὰ τραγουδᾶνε τραγούδια διθυραμβικά, ἢ τῆς κατάστασης. Τὸ μονοπατάκι λοιπὸν αὐτό, εἶναι μούρλια αὐτὴ τὴν ἐποχή. Ἐκεῖ, ἦταν παλαιὰ ἕνα ρεῖθρο ποὺ μάζευε τὰ νερὰ τῆς βροχῆς, τὰ κυλοῦσε κάτω, καὶ ξεχειλοῦσαν, μὴν ἔχοντας διέξοδο, στὴ μεγάλη στρατιωτικὴ πόρτα καὶ τοὺς κάνει κάθε φορὰ μεγάλη...

— Ἔλα, θὰ πεῖς τώρα κάτι, μὲ οὐσία. Ἀρχίζεις μιὰ κουβέντα καὶ δὲν ξέρεις τί θὰ πεῖς, ὡς ποῦ θὰ φτάσεις, χάνεται κανένας μαζύ σου. Τί θὰ πεῖς;

— Ἂς μοῦ συγχωρεθεῖ ἡ ἀργοπορία. Ἤθελα νὰ περιγράψω τοὺς φόβους μου, μιὰ ἀπόσταση ἑνὸς μέτρου κατηφοριᾶς ποὺ δὲν τὴν ἔκανα, ὄχι, γιατὶ φοβήθηκα τὴ χαβούζα ποὺ ἔχασκε, σίγουρο ἀποκούμπι μου, ἂν ἐπιχειροῦσα αὐτὸ τὸ μεγάλο βῆμα τώρα, ἔτσι, χωρὶς τὸ ξύλινο τρίτο ἱερὸ πρᾶγμα, ποὺ τόχα ξεχάσει. Αὐτὸ ἤθελα νὰ περιγράψω κουφιοκεφαλάκι, ἀλλὰ τώρα δὲν λέω τίποτα γι' αὐτό, ὄχι! Κλείνω σφιχτὰ τὸ στομα μου καὶ δὲν λέω πράγματα ποὺ λιγάκι θὰ τὰ ἐχτιμοῦσαν οἱ πραματευτάδες.

Μὲ ταράζεις κάθε φορὰ ποὺ ἐπεμβαίνεις. Ταράξου τώρα κι ἐσὺ μὲ τὴν ἱστορία ποὺ θὰ σοῦ πῶ.

Θὰ σοῦ πῶ δυὸ λόγια, ὄχι δυό, μπορεῖ κι ὁλόκληρο τὸ τετράδιο νὰ γεμίσω μὲ τὴν ἱστορία ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ. Κι ὅλα αὐτὰ γιὰ σένα ἀρχαιοπρεπεστάτη μου κοντέσσα.

Λοιπόν, πᾶνε τριάντα χρόνια ποὺ ἐδῶ, στὸν ἴδιο τόπο, ζοῦσαν ὄμορφα παιδιά. Νά, ἐδῶ δίπλα τους κοιμᾶμαι. Ἔτσι κάνω ἀπ' τὸ φράχτη καὶ ἀνεμίζω τὸ χτεσινὸ μπαϋράκι.

Μοῦ δίνεις ἐλπίδες. Μὴ μὲ σταματᾶς.

Φρέσκα καὶ δροσερά, τότες, ποὺ εἴχαμ' ἕνα ἄνοιγμα μυστικὸ κι ὅλοι οἱ νέοι, ἐκεῖ, σ' αὐτὸ πιστεύαμε. Γέμιζε τὸ βουνὸ μὲ κυπαρίσσια ὄρθια, καὶ νοερά, κι ὁ σκοπός μας. Νὰ φτιάξουμε τὴν κοινωνία.

Ὄχι ὅλη! Ὄχι! Ὅσους ἀνθρώπους γνωρίζαμε. Νὰ μεταφέραμε λίγη ζεστασιά, λίγο τραχνᾶ, καὶ τὰ βάσανα κι οἱ ἀνάγες τους, δικές τους, δικές μας.

Νά, σήμερα - αὔριο, κάτι θὰ καταφέρναμε. Ἢ τουλάχιστον μαντέβαμε ποιὸ θἆναι τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν μας. Αὐτὰ ποὺ ζούσαμε ἦταν μαρτύριο. Βέβαια δὲν συμμετείχαμε σὲ τίποτα, ἦταν ὅμως θλιβερὰ αὐτὰ ποὺ γίνονταν μπρὸς στὰ μάτια μας. Ἄλλοι σ' ἐξορία, ἄλλοι μὲ δηλώσεις ὑποχρεωτικές, ἄλλοι πάλι...

— Μπαροῦφες!

— Ναί, λοιπόν, ζοῦσαν κι ἐκεῖνα τὰ παιδιὰ μὲ ὁλόδροση ἀγράμπελη μπλεγμένα τὰ μαλλιά τους. Ὁ νεαρός, εἶχε μπλεχτεῖ σὲ κάτι θρησκευτικὰ ἀπομεινάρια, μὰ τὸ βλέπες πὼς δὲν ἦταν σταθερό. Ἦταν ἔξυπνο παιδί, καὶ συχνὰ ἔστηνε πόλεμο μέσα του.

Τελοσπάντων...

Ὁ νεαρός, εἶχε ἕνα φίλο, τὸν Κωστάκη. Ἦταν ἄρρωστος μὲ φυματίωση πολὺ σοβαρή.

Πηγαίναμε νὰ τοῦ κάνουμε παρέα. Παίρναμε βιβλία, ποιήματα, κάτι γιὰ τὴ φτωχολογιά, ν' ἀλείψουν τ' ἄντερό τους. Τί νὰ σοῦ κάνει ὁ πατέρας... Μιὰ σύνταξη τοῦ ΙΚΑ. Ἂμ ἡ μάνα; Σωστὴ σακάτισσα. Φόραγε μιὰ ποδιὰ καὶ μέσα ἀκουμποῦσε ὅτι ἀπὸ λύπηση τῆς φύλαγαν φαΐ γιὰ τὸ ἄρρωστο παιδί της.

Θυμᾶμαι τὸ συναίσθημα τῆς κλέφτρας στὸ σπίτι μου μέσα, νὰ μὲ τρώει ἐμένα, ποὺ εἶχ' ἀρχίσει γιὰ πρώτη φορὰ νὰ τὸ ἐφαρμόζω. Ἔβρισκα τρία χωριάτικα κοτόπουλα, ἔκλεβα τὸ ἕνα, λάδια ποὺ ἐρχόταν μπόλικα ἀπ' τοῦ πατέρα τὸ κεμέρι, νά, ἡ χιλιάρικη, ἢ ἀκόμη τὸ μπούτι πού 'παιρνε τὸ μοσχαρίσιο, νά, κι ἔκοβα μιὰ λαχταριστὴ φέτα, τυριά, ψωμιὰ ζυμωμένα λιμπιστικά...

Ὅλ' αὐτὰ ἔπαιρναν φύλλο πορείας γιὰ τὸ Σταυρό, ἐκεῖ ἦταν τὸ σπίτι τοῦ Κώστα. Ἡ μάνα μέτραγε τὰ κοτόπουλα τάβρισκε λειψά. Τὸ μπούτι ὅλο τοῦ μοσχαριοῦ, ναί, αὐτὸ ποὺ ἔλεγε νὰ τὸ βάλει στὸ φοῦρνο μὲ σκόρδα ἐ ἀντάντο βία!

— Θέ μου, βοήθησέ με νὰ τὰ βγάλω πέρα μ' αὐτὸ τὸ παιδί. (Ἐννοοῦσε τὸν ἀδελφό μου τὸν Νίκ. Ἰδεολογικὰ ἀνεπτυγμένο παιδί, μ' ὅλες τὶς βιογραφίες τῶν πολτικῶν διαβασμένες, ἄρχισε τότε νὰ σκέφτεται, νὰ μετράει, νὰ παραλληλίζει. Εἶχε ἀποκτήσει ἀπὸ τότε μιὰ εὐφράδεια καταπληχτική. Τότε μάθαινε ἀγγλικὰ καὶ τίποτ' ἄλλο. Ἔτσι, δινόταν μ' ὅλες του τὶς δυνάμεις σὲ κάτι, καὶ τὸ μάθαινε. Ἡ δασκάλα του, μιὰ φίνα ἀριστοκράτισσα, τοῦχε συστήσει τὸν Τζὰκ Λάβερακ, δηλαδὴ τὸ σκύλο, ποὺ ἡ κυρά του ἦταν πριγκίπισσα. Μὲ τὴ λαχτάρα ποὺ εἶχε ὁ Νὶκ γιὰ ἕνα σκύλο καλὸ ἔ, αὐτὸ ἦταν. Ὁ Τζὰκ ἔγινε μέλος τῆς οἰκογένειάς μας).

Ἔλεγε ἡ μάνα μου: Δόστου φώτιση! Μ' αὐτὸ τὸ παληόσκυλο ποὺ μάζεψε δῶ πέρα. Ὅτι πριγκιπικό, τὄχει γιὰ τὸ σκύλο. Βλέπεις, ἀπὸ πριγκιπικὴ γενιά.

Ἔ, ἄϊ οὔρδε!

Ἡ κοπέλα τάκουγε, τὰ κατάπινε ὅλα. Βοηθεῖστε τὴ φτωχολογιά, ἐξαλεῖψτε τὴν ἀρρώστεια, πολεμεῖστε τὴ μιζέρια, προσέξτε τὰ ἰδανικά!!

Μόλις ἔφτανε στὴ λέξη τὴν τελευταία, φουρφούραγε ἡ καρδιὰ της, τὰ μέλη της γίνονταν γερὰ γιὰ νὰ κρατήσουν πάνω ἀπ' ὅλα τὴ λέξη «ἰδανικό».

Λαχτάρα μας πραγματική.

Σὰν νάχαμε καταπιεῖ ἀτρύπητες μπαλίτσες ἀπὸ μέλι, καὶ σὰν νὰ τὶς πιπίλαγες, κι ἄφηναν ἕνα γλυκερὸ σάλιο ποὺ νά, ἔτσι, σοῦ μέθαγε ὁλόκληρη τὴν ὕπαρξη, κι ὅλοι ἐμεῖς εἴμαστε τὰ εὐλογημένα παιδιά.

Πόση εὐτυχία εἶχα νοιώσει τότε κάνοντας καὶ παρακάνοντας καλὲς πράξεις, ἀγαθοεργίες, ὅπως τὶς ἔλεγαν, ἀλὰ Ἀρσὲν Λουπέν!

Κι ἕνα ἀπόγευμα, ἔρχεται ὁ Βαγγέλης καὶ μὲ μισὴ ἀνάσα μοῦ λέει:

— Πάει ὁ Κωστάκης. Τὸν ἔχουν δέσει στὸ κρεββάτι του γιὰ νὰ τὸν γλυτώσουν ἀπὸ τὶς αἱμοπτύσεις. Ἐμβρόντητη ἐγώ. Εἶχαν περάσει κι ὅλας ἑφτὰ μέρες ποὺ εἶχα πάει. Τόσο ξαφνικά!

— Πᾶμε!

Ὁ δόλιος ὁ Κωστάκης! Μιὰ καρέκλα εἶχαν βάλει οἱ γιατροὶ ποὺ τὸν ἔβλεπαν, πίσω ἀπὸ τὸ μαξιλλάρι του κι ἦταν δεμένος χεροπόδαρα νὰ μὴν κουνιέται. Οὔτε νὰ μιλήσει μποροῦσε. Στὰ χείλια μου τρέμιζε τὸ «γιατὶ Θέ μου» κι ὡς νὰ γυρίσω σπίτι, τί νὰ κρατήσω; Τὰ δάκρυά μου, τὴν θλίψη μου τὴν ἀπεριόριστη, ποὺ δὲν γινόταν. Μ' ἔπνιγε!

Ξαφνικὰ θυμᾶμαι τὴν Ἡρώ.

— Ἴσως καταφέρουμε νὰ πάει σὲ νοσοκομεῖο. Μακάρι!

— Λές; Ποιὸν γνωρίζεις;

— Τὴν Ἡρώ...

Ἡ Ἡρώ, ἡ Ἡρώ, πὼς δὲν τήνε σκέφτηκα!

Ζώντας καρτερικὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἀδελφοῦ της εἶχε μιὰ στωϊκότητα ποὺ δύσκολα τὴν ἔβρισκες.

Τὰ χέρια της, τὰ μπράτσα της, ὅλα, σκεπασμένα μὲ ἔκζεμα, ἀπὸ τὸ θρῆνο τὸ μυστικό. Τί ἦταν ὁ Μιχάλης ὁ τελευταῖος ποὖχε ζήσει ἀπὸ τὴ φαμίλια της τὴν πατρική.

Μιὰ καὶ δυό, τηλεφωνάω στὴν Ἡρώ. Τὸ καὶ τὸ Ἡρώ μου. Μποροῦμε νὰ τὸ βάλουμε τὸ παιδὶ σὲ σανατόριο; Μπορεῖς νὰ ρωτήσεις τὴν Καίτη;

— Ἀμέσως θὰ σοῦ πῶ. Θὰ σὲ πάρω ἐγώ.

Μ' ἀγωνία περίμενα.

— Λοιπόν, αὐτὸ γίνεται γιὰ μένα καὶ γιὰ σένα. Ἕνα χαρτὶ ἀπορίας νὰ ἔχουν μαζί τους καὶ τὸ παιδὶ θἄναι σὲ καλὰ χέρια.

— Ἄχ ἀλήθεια Ἡρώ μου. Νὰ τρέξω νὰ τοὺς εἰδοποιήσω.

Πῆρα καὶ τὸ Βαγγέλη γιὰ νὰ νοιώθει πιὸ ἔντονα τὴ χαρὰ ὅτι νικήσαμε τὸν θάνατο ποὺ ἐρχόταν καὶ δὲν ἐρχόταν. Ὁ Κώστας θὰ πήγαινε στὴ Νταοῦ, κι ἐκεῖ θὰ εἶχε μιὰ κάποια καλυτέρεψη τῆς ἀρρώστειας ποὺ ἔμπαινε κι ἐσάρωνε κι ἔχτιζε φωλιές, σφιγγοφωλιὲς κι εἴμαστε ἀπὸ τοὺς πρώτους στὴν Εὐρώπη, ἀμέ! Ὡστόσο, ναί, θὰ βρισκόταν ἄνθρωποι ποὺ θἄχαν μελετήσει, θἄχαν φάει μὲ τὸ κουτάλι αὐτά, τὰ ἐνδοκοινωνικά, ἐνδοοικογενειακὰ πραματάκια ποὺ δὲν εἶναι τίποτα δά! Νά, τὰ δάχτυλά τους νὰ κινήσουν καὶ ἅγιος ὁ Θεός.

Ἦταν ἡ πρώτη σοβαρὴ δουλειὰ π' ἀναλαμβάναμε, κι εἴμαστε ἐλαφρῶς, ὄχι ἐλαφρῶς, αἰσθανόμαστε ὅτι εἴμαστε κι ἐμεῖς μιὰ ὀντότητα. Συχνὰ κουβεντιάζαμε γιὰ τὸ μέλλον. Ὁ Βαγγέλης... Ἡ σκέψη του, ἡ μάθησή του, οἱ μεγάλες πόρτες πούχαν τὸ στάχυ ὁλόγερο καρπὸ νὰ σκορπάει εὐτυχία σὲ τούτη δῶ τὴν πετρένια γῆ, μπῆκαν στὰ στήθεια του τὰ πλατιά, κι ὅπως ἦταν ὡραῖος, ὡραῖος, μὲ τοῦ Ἀπόλλωνα τὰ μάτια, μὲ τοῦ Φοίβου τὰ μαλλιὰ καὶ τὸ σθένος, θαρρεῖς καὶ καβαλίκεψε ἄροτρο, καὶ πῆγε ἐκεῖ, στῆς Δήμητρας τὴν ἐπιστήμη, καὶ δούλεψε σοβαρὰ καὶ πρόκοψε, θέ μου ποῦ νἄναι τώρα;

Βγαίνω στὴ νύχτα τὴν ἔναστρη παρακαλάω, στήνω τὴν μικρὴ ἄρκτο χαρταετό, τεντώνω τὸ σπάγγο καὶ σιωπηλὰ τοῦ στέλνω ἕνα γραμματάκι: Πάντα σὲ θυμᾶμαι... Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἴδια κι ἀπαράλαχτη. Φουσκοδεντριές, δηλαδὴ κοινωνικοφουσκοδεντριές.

Ἔκανα γκάφες ὅμως. Πολλές! Πάμπολλες! Δὲν χωράει ἄλλο (ἐννοῶ τὸ γραμματάκι). Γειά σου...

Καὶ θυμᾶμαι ἕνα γραμμαατάκι στὸν πρῶτο αὐτό, ἡ καλούμπα στὸ τέρμα, ὁ ἀδερφός, ἡ ἀδερφή, τ' ὀρφανὸ ὁ Κωστάκης, βάσταγαν ζόρι. Κι' ἐγὼ σὰν κολαοῦζος, ἐκεῖ βρισκόμουν καὶ τοὺς δυνάμονα τὸ ζόρι μὲ τὴν ματιά μου καὶ μόνο, κι ὁ πατέρας ἔβλεπε τὴν λαχτάρα μου γι' αὐτό, γιὰ τὴν καλούμπα, τὸν γαλάζιο ἀητὸ ποὺ φαινόταν γκρίζο σκοῦρο ἀπὸ τὴν ἀπόσταση, κι ἐμένα, νὰ μὲ κάνει ἀπὸ τότε νὰ γνωρίσω τὴ δύναμη τοῦ ἀέρα, μ' ἔδεσε ἀκοῦτε; Μ' ἔδεσε καὶ μ' ἔσουρε ὁ ἀητὸς δέκα μέτρα νὰ μ' ἔπαιρνε μαζύ του. Γραμματάκι, ἐγὼ νὰ πήγαινα κοντά του, σὰν γραμματάκι!

Λοιπόν, τὸ ξέρεις πὼς μοῦ τ' ἀρνήθηκαν;

— Τί λές; Εἶναι δύσκολο νὰ σὲ παρακολουθῶ. Τί σοῦ ἀρνήθηκαν; Ποιοί; Γιὰ ποιόν;

— Τὸν Κωστάκη. Δὲν δέχτηκαν νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ πάει στὸ νοσοκομεῖο. Διευθύνουσες, προϊστάμενες παληὲς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τί ξέρανε; Ἄρρω-

στο παιδὶ εἶχαν, κάθε προσφορὰ δεκτή. Κι ὁ πατέρας; Ἕνας τεμπέλης καὶ μισός. Τὸν θυμᾶμαι. Μισοξαπλωμένος στὸ κρεββάτι.

— Δὲν μπορῶ ἐγὼ νὰ ἀποχωριστῶ τὸ παιδί μου. Πάει...

— Τί λέτε κύριε Κοριοφύλαξ; Θὰ γιάνει τὸ παιδί. Θἆναι πιὰ γερό.

— Ὄχι, ὄχι κοπέλα μου.

Κι ἡ μάνα του, μὴν νομίζεις τὰ ἴδια ἔλεγε. Κι ἄφηνε τοὺς δυὸ κρουνοὺς νὰ τρέχουν γιὰ τὸ κακὸ ποὺ τὴ βρῆκε. Ποὺ τὴ βρῆκε αὐτήνεζ Ἀκοῦς κοντέσσα ἰδεαλίστρια; Γιὰ τὸν Κωστάκη πιά, γονιοὶ ἦταν, εἶχαν τὸν πρῶτο καὶ τὸν τελευταῖο λόγο...

— Ἤθελαν; Καλῶς!

— Δὲν ἤθελαν; Καλῶς!

Πλὴν ἐπὶ πλήν, σύν! Ὅμως ναί, αὐτὸ ἦταν. Ἔπαιρνα ἐγὼ τὴν εὐθύνη. Ἦταν νέος, ἤσουν νέος Βαγγέλη, κι ἤμουν νέα, πολὺ νέα, θὰ ἐξαφανίζαμε τὴν ἄρνηση, θὰ ζωνόμαστε τὸν ἄρρωστο, καὶ θὰ τὸν ἀφήναμε στὴν Νταοῦ...

— Τί ἔγινε μὲ τὴν ἄρνηση;

— Ζωχαδιαστήκαμε, λίγο.

Ἔπαψα νὰ κλέβω τρόφιμα ἀπ' τὸ σπίτι. Μὲ πείραξε.

— Χά... Χά... Χά... Σὲ πείραξε! Σὲ πείραξε; Σὲ καλό σου! Τώρα τί κάνεις;

— Θαρχίσω Σικελιανό. Σ' ἀρέσει ὁ Σικελιανός; Ξέρεις ὁ Βαγγέλης ἦταν τσιράκι του, τότε, στὴν ἐμφάνιση καὶ στὴν ἔμπνευση.

Τώρα, πῶς νἆναι τώρα;

★

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ

Ἡ προέκταση τοῦ σώματός μου
εἶναι ἕνα ἄηχο ἀπομεσήμερο
καλοκαιριοῦ.

Πίσω ἀπ' τὸν πάγκο σου εἶσαι ὡραία
μὲ χρωματιστὲς κουρτίνες
στὰ παράθυρα.

Τὸ δικό μου τετράγωνο
εἶναι ἕνα σιδερένιο κλουβί.

Μέσα του ἔκλεισα
ἕνα κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ μου
ἐπειδὴ ἦταν ἀντίθετο στὴν αὐτοκτονία μου.

Κατὰ τὰ ἄλλα, καλὰ περνάω.

Τὸ ἀκρωτηριασμένο χέρι μου
δὲν ἔμαθε ἀκόμα
τί εἶναι σκανδάλη.

ΤΑΣΟΣ ΚΑΝΑΤΣΗΣ

CHARLES BAUDELAIRE
Μετάφραση: ΜΙΧ. ΓΑΚΗ

ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ ΣΕ ΤΑΞΙΔΙ

Αὐτὴ ἡ προφητικὴ φυλή, μὲ τὰ φλογερὰ μάτια,
ξεκίνησε χτές, ἔχοντας μαζί της τὰ παιδιά της,
πάνω στὴ ράχη ἢ ἀφήνοντας στὴν ἔντονη ὄρεξή τους
τὸν πάντοτε ἕτοιμο θησαυρὸ τοῦ γόνιμου κόρφου.

Οἱ ἄντρες, μὲ τὰ γυαλιστερά τους ὅπλα, περπατοῦν
δίπλα ἀπ᾽ τὰ ἁμάξια, ὅπου εἶναι στιβαγμένοι ὅλοι οἱ δικοί τους,
ποὺ στρέφουν πρὸς τὸν οὐρανὸ τὰ μάτια, κουρασμένα
ἀπὸ τὴ λύπη ποὺ ἔφερεν ἡ ἀπουσία τῆς χίμαιρας.

Ἀπὸ τὸ βάθος τῆς θολῆς τρύπας του τὸ τριζόνι,
καθὼς τοὺς βλέπει νὰ περνοῦν, δυναμώνει τὸ τραγούδι·
ὅλο τὸ γύρω πράσινο θεριεύει ἀπ᾽ τὴν Κυβέλη,

ποὺ κάνει νὰ βγαίνει νερὸ ἀπ᾽ τὸ βράχο καὶ ν᾽ ἀνθίζει
ἡ ἄμμος στοὺς ταξιδιῶτες, ποὺ γιὰ αὐτοὺς εἶναι ἀνοιχτὸ
τὸ οἰκεῖο βασίλειο τοῦ μελλοντικοῦ τοῦ σκοταδιοῦ τους.

Ο ΑΛΒΑΤΡΟΣ

Συχνά, γιὰ νὰ διασκεδάσουν, οἱ ἄνθρωποι τοῦ καραβιοῦ,
πιάνουν ἄλβατρους, τὰ μεγάλα αὐτὰ θαλασσοπούλια,
ποὺ ἀκολουθοῦν, νωχελικοὶ τοῦ ταξιδιοῦ τους σύντροφοι,
τὸ πλοῖο ποὺ γλιστράει ἐπάνω στὰ πικρὰ πελάγη.

Μόλις θὰ τοὺς ἀφήσουν στὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου,
αὐτοὶ οἱ πρίγκιπες τοῦ ἀνέμου, ντροπαλοὶ κι ἀδέξιοι,
ἀφήνουν τὰ μεγάλα τους, ὁλόλευκα φτερὰ
νὰ σέρνονται ἀπὸ δίπλα τους, σὰν νά ᾽τανε κουπιά.

Πόσο δειλὸς κι ἄβουλος εἶναι τώρα ὁ ταξιδιώτης.
Ὡραῖος πρῶτα, καὶ τώρα ἄσχημος καὶ κωμικός.
Ὁ ἕνας χτυπάει ἐπίμονα τὸ ράμφος μὲ μιὰ πίπα,
κι ὁ ἄλλος κουτσαίνοντας μιμεῖται ἐκεῖνον ποὺ πετοῦσε.

Ὁ ποιητής, εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν πρίγκιπα τοῦ νέφους,
ποὺ ἀψηφάει τὴ θύελλα καὶ τοῦ κυνηγοῦ τὰ βέλη·
ἐξόριστος στὴ γῆ, μὲς στὶς ἀποδοκιμασίες,
δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ βαδίσει τὰ μακριὰ φτερά του .

Ο ΕΧΘΡΟΣ

Ἡ νιότη μου ὅλη ἦταν σὰν μιὰ θύελλα σκοτεινή,
ποὺ ἐδῶ κι ἐκεῖ τὴ διάσχισαν οἱ ἀχτίδες ἀπ᾽ τὸν ἥλιο·
τόση ζημιὰ ἔχουν κάνει ἐκεῖ ἡ βροχὴ καὶ οἱ κεραυνοί,
ποὺ λίγοι ἀπόμειναν στὸν κῆπο μου ὥριμοι καρποί.

Καὶ νά, ποὺ τὸ φθινόπωρο τῶν ἰδεῶν ἀγγίζω,
καὶ πρέπει τώρα μὲ τὸ φτυάρι καὶ μὲ τὸ δικράνι,

νὰ στρώσω πάλι αὐτὰ τὰ χώματα ποὺ πλημμύρισαν,
ὅπου σὰν τάφοι εἶναι οἱ τρύπες ποὺ ἔχει ἀνοίξει τὸ νερό.

Καὶ ποιὸς ξέρει, ἂν τὰ νέα λουλούδια ποὺ ὀνειρεύομαι,
θροῦν σ᾽ αὐτὸ τὸ πλυμένο, σὰν τὴν ἀμμουδιά, τὸ χῶμα,
τὴ μυστικὴ τροφὴ ποὺ θὰ τοὺς ἔδινε τὸ σφρίγος.

— Ὦ πόνε, ὦ πόνε, ὁ χρόνος πάντοτε τρώει τὴ ζωή μας,
κι ὁ σκοτεινὸς ἐχθρὸς ποὺ ροκανίζει τὴν καρδιά μας,
ἀπ᾽ τὸ αἷμα ποὺ χάνουμε ἐμεῖς, ἐκεῖνος γιγαντώνει.

★

ROLANDO CERTA

ΟΥΡΑΝΕ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Οὐρανὲ τῆς Ἀττικῆς, γαλάζιο
διάστημα καὶ βαθιὰ ἀναπνοή,
μιὰ πράσινη θάλασσα
γιὰ τοὺς ναυτικοὺς τῆς ψυχῆς.
Νὰ ταξιδεύεις εἶναι ὄνειρο
νὰ ἀκολουθεῖς τὸ φῶς, τὸ χαμόγελο.

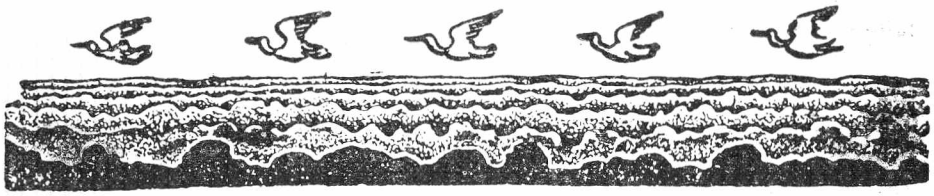
Γαλανὲ οὐρανὲ τῆς Ἀττικῆς
τὸ βράδυ, ποὺ σ᾽ εἶδα
ἤσουν περισυλλογὴ κι᾽ ἀπέραντη σιωπή.

Ξαναγίναμε κι ὅλας ἡ μνήμη σου,
λεπτὴ τοιχογραφία μέσ᾽ στὰ μάτια,
ἀνάλαφρα χρώματα, ἡ ὁμορφιά σου.
Μὰ σβήνει τὸ χαμόγελο
ἡ ὁμορφιὰ μαραίνεται,
χάνεται ἡ κραυγὴ
μέσ᾽ στὶς πτυχὲς τῶν χειλιῶν.

Πράσινε οὐρανὲ τῆς Ἀττικῆς,
τὸ χρῶμα τῶν ματιῶν σου
ἴσως μίλησα γιὰ πάντα,
γιατὶ ἂν γυρνοῦν τὸ χαμόγελο κι᾽ ἡ ὁμορφιά,
θὰ σκεφθῶ ἕναν ἄλλο οὐρανὸ
χωρὶς περιστέρια καὶ χωρὶς φωνή,
μιὰ σιωπὴ ποὺ ἐπίκειται μεγαλόπρεπη
καὶ θάβε δόξα καὶ ἀγάπη.

Γαλάζιε ἀττικὲ οὐρανέ,
τρυφερότητά μου, αὐταπάτη καὶ δάκρυα
εἶσαι σὰν τὸν ποικιλόχροον οὐρανό μου
σὰν τὸ περιπλανώμενο ὄνειρό μου.

Μετάφραση ΦΟΙΒΟΥ ΔΕΛΦΗ

ΓΙΩΡΓΟΥ Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΣΦΙΓΓΑ ΚΑΙ ΑΔΕΙΟ ΗΧΕΙΟ

(Γιώργου Μανιάτη: «Ο ΜΙΔΑΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΕΧΕΙ ΑΥΤΙΑ ΓΑΪΔΑΡΟΥ "Η ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ"· «Δοκίμιον», Ἐκδόσεις «ΚΕΔΡΟΣ», Ἀθήνα).

Ὁ Μανιάτης ἀρχίζει, ξαφνικά, νὰ «μιλάει», καρφώνοντας τὰ μάτια του στὸν τοῖχο. Ποιὸν τοῖχο; Ἐκεῖνον ποὺ «εἶναι» συνεχῶς ἀπέναντι. Τὸ φράγμα ἢ τὸ ντουβάρι. Ὅταν, ὅμως, ὁ Μανιάτης «μιλήσει», ὁ τοῖχος δὲν «εἶναι», πλέον, ἐκεῖ. Τὸ ντουβάρι σωριάστηκε. Ἐκτείνεται τὸ ζοφερό, τὸ ἀψηλάφητο, τὸ παρθένο· ἡ χώρα τῶν Κιμμερίων. Ὁ λίβας περνάει καὶ σαρώνει τὸ ἐφιαλτικὸ τοπίο. Ἡ ὅραση τυφλώνει καὶ τυφλώνεται. Τὸ ὀξὺ στάζει ἀργά. Καὶ τὸ παιχνίδι τῆς διάβρωσης, ἀρχίζει νὰ παίζεται χωρὶς παῖχτες. Σημεῖο προσανατολισμοῦ: Ἡ κατολίσθηση μὲς στὸ ἀπύθμενο καὶ ἡ ἀπώλεια. Ἡ φωνή, πάντως, ἐξέρχεται ἀγέρωχη στὴν ἐμφάνεια καὶ τὸ νυστέρι της θερίζει. Τὸ «μήνυμα» γράφεται καὶ ταυτόχρονα διαγράφεται ὡς ἀστραπὴ στὸν ἐρεβώδη ὁρίζοντα, ποὺ ἀρχίζει νὰ αἱμιοραγεῖ τὴν ἄλαλη ἱστορία του, καὶ ὁ «μύθος» οὔτε ὁρίζει, οὔτε ὁρίζεται πιὰ — αὐτοεξαντλεῖται σὲ μιὰ διάφανη προοπτικὴ ἀπὸ ἀλλεπάλληλα κρύσταλλα. Αἰωρεῖται ἡ θηλειὰ τῆς ἀγχόνης σὰν ἐκκρεμές, καὶ τὸ ἐκκρεμὲς σὰν ἀμφίστομη μαχαιριά. Ὅποιος τολμήσει νὰ ψαύσει τὰ ἴχνη τοῦ ἀπαγχονισμοῦ, κινδυνεύει νὰ χάσει, ἀμέσως, τὰ δικά του ἴχνη. Συστρέφεται, συσπειρώνεται ἐντός, ὡσὰν ἐλατήριο διαμπερὲς πάντα, καὶ ἡ δίνη τοῦ καταποντισμοῦ τὸν ἐκβράζει ἀπόρριμμα συμπεπυκνωμένο. Ὁ Ἡσαΐας καὶ ἡ φωνή του, ἡ φωνὴ κι ὁ Ἡσαΐας της ἀκινητοῦν κατακόρυφα. Κάποτε, «ἦταν» τὸ φράγμα κι ὁ ἀλέκτωρ σιγοῦσε — τώρα, τὸ φράγμα δὲν «εἶναι», ὁ ἀλέκτωρ ἐλάλησε τρὶς καὶ τὸ χέρι, ἐξαρθρωμένο κι ἐξόριστο, σκάβει ἀπεγνωσμένα στὴν ἄμμο. Τὸ ὕφος, πλέον, διαποτίζει τὴν ἄστεγη κραυγή, ἡ ἄστεγη κραυγὴ τὸ ὕφος, καὶ τὸ ζητούμενο ὀπισθοχωρεῖ συνεχῶς μέσα στὸν ἑαυτό του.

Μὰ ποιὸς «μιλάει», τέλος πάντων, ἐδῶ; Οὔτε ἡ ἐρώτηση, οὔτε ἡ ἀπάντηση. Ἡ σιγὴ καὶ τὸ αἴνιγμα. Τί εἶναι αἴνιγμα; Τὸ πιθανότερο: Ἡ ἀπουσία καὶ ἡ ἐπισήμανση τῆς ἀπουσίας ὡς ἀπουσίας. Τί εἶναι σιγή; Τὸ πιθανότερο: Ὁ ἦχος ποὺ ἐξαντλεῖ τὸν ἦχο του στὴν οἰμωγή του, καὶ ὁ ἦχος ποὺ ἀντηχεῖ, πλέον, ἐπέκεινα τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἐκεῖνος ποὺ ἀκρωτηριάζεται μονομιᾶς καὶ πολλαπλῶς, ἀνέρχεται κάθιδρος πρὸς τὸ ὕψος του· διασώζεται μὲς στὴν ἀπώλειά του.

Ἐκεῖνος ποὺ δὲν «ἦταν», «εἶναι», ἀλλά, «εἶναι» συνεχῶς ἀπών, γιατὶ συνεχῶς ἀναζητεῖται καὶ συνεχῶς ἀπόλλυται.

Τὸ βάραθρο ἐξερράγη. Καὶ τὸ βάραθρο ἀποκαλύπτει ἐκεῖνο ποὺ πάντα δὲν ἐκάλυπτε: Τὴν ἄβυσσό του.

Ὅποιος ἀκούει δυνατά, κουφαίνεται. Κι αὐτὸς ποὺ κουφαίνεται, ἀρχίζει νὰ «βλέπει».

Ὁ Λόγος ἀγγίζει τὸ Λόγο του καὶ ἡ Μουσικὴ καλεῖται νὰ προσδιορίσει τὰ ὅρια καὶ τὸ μυστικό της.

Τὸ καμίνι τοῦ Μανιάτη ὑφαρπάζει καὶ χωνεύει ὅλη τὴν αἰμόφυρτη ἀναρρίχηση τῆς σκέψης, ποὺ ξεκίνησε ὡς ρίγος καὶ πανικός, γιὰ νὰ λειτουργήσει, αἰφνίδια, ὡς νόηση ποὺ δὲν ἐννοεῖ παρά, μονάχα, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοήσει ἀκριβῶς.

Ἡ χοάνη «καταπίνει» τὶς πλέον ἀντίνομες καὶ πολύμορφες διαφοροποιήσεις.

Ἡ τελετὴ τῆς περιπλάνησης καὶ ἡ περιπλάνηση τῆς τελετῆς, ἀρχίζουν, κυρίως, ἀπ' τοὺς Ἡράκλειτο, Παρμενίδη, Ἐμπεδοκλῆ, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλη, Κάντ, Μπέρκλεϋ, Χέγκελ, Μάρξ, Κίργκεγκωρ, Νίτσε, Χοῦσσερλ· γιὰ νὰ «διαπεράσουν» τὸν Χαΐντεγκερ καὶ νὰ ἐξαντληθοῦν ἐκεῖθεν.

Ἡ ἀπόπειρα, βιαία καὶ τιτανική, ἐγχαράσσεται πιὰ ξεκάθαρα: Ὁ Μανιάτης προσπαθεῖ νὰ «μιλήσει» ὡς Μανιάτης, ἀλλά, προσπαθεῖ νὰ «μιλήσει» συντρίβοντας, στὰ δόντια του, τὴν ἴδια τὴ γλώσσα.

Ἀκροβατεῖ ἐπάνω στὸ τεντωμένο σύρμα. Παίζει τὸν πανοῦργο ταχυδακτυλουργό, τὸν ἀλλόκοτο μάγο ποὺ ἔρχεται ἀπ' τὰ βάθη τῆς ἀνατολῆς, ἕνα μεσημέρι στὴν ἀγορά, μὲ τὸ σκοῦφο του γεμάτον ἐξωτικὰ τελώνια καὶ λέξεις ἀκρωτηριασμένες. Μὰ πρόκειται γιὰ καλλιτέχνη μοναδικό.

Τὸ χέρι του βυθίζεται στιβαρά, ἀπρόοπτα στὸ σκοῦφο, καὶ οἱ λέξεις, πανικόβλητες καὶ σκούζοντας διαπεραστικά, ὁρμοῦν καὶ πηδοῦν ἔξω μεταμορφωμένες, γιὰ νὰ τελευτήσουν ὕστερα — ἔτσι, πολύχρωμες, ἐκτυφλωτικές, σκοτεινές, χολές, βάναυσες, ἀκέραιες — σ' ἕνα τραγούδι ποὺ θὰ τραγουδήσει μονάχα τὸ τραγούδι του, καὶ σ' ἕνα πανηγύρι ποὺ θὰ τελειώσει χωρὶς θεατές. Καὶ ὁ λαγὸς ἴσως γίνεται περιστέρι, τὸ περιστέρι ἴσως γίνεται λαγός, ὁ λαγὸς ἴσως γίνεται σημαία· ὁ σκοῦφος εἶναι τὸ ἄπατο πυθάρι, εἶναι τὸ δαιμονικὸ ἐκμαγεῖο ποὺ μορφώνει καὶ μεταμορφώνει ὡς τὴν πλήρη ἐξαΰλωση, γιὰ νὰ λάμψει τὸ ἄφωνο ὡς ἄφωνο καὶ τὸ ἄδειο ὡς ἄδειο.

Ἔρχεται τὸ ἀπρόσμενο, τὸ παράξενο, τὸ ἐωσφορικό, ὁ «φυγὰς θεόθεν καὶ ἀλήτης», ποὺ ἐξορύσσει τοὺς ὀφθαλμούς του γιὰ νὰ ἰδεῖ — ἐκεῖνος ποὺ πριονίζει τὰ πόδια του γιὰ νὰ περπατήσει.

Ἡ Ποίηση εἶναι τὸ πολύτιμο μέταλλο. Καὶ τὸ μέταλλο αὐτό, καμωμένο ἴσως ἀπὸ φωτιὰ καὶ σφυρήλατο χρυσάφι, δονεῖται, τώρα, στὴν πλέον ἐξαίσια ἠχητική του.

Σπάνια ἡ ἀναζήτηση, ὡς ἀναζήτηση καθαυτό, καὶ ἡ προβληματική, ὡς προβληματικὴ καθαυτό, αἴρονται σὲ τέτοιο ὕψος.

Ἀπὸ ᾽δῶ, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ ᾽δῶ, τὸ κενὸ χαίνει ἄδειο, τὸ ἀχανὲς πυρπολεῖ, καὶ ἡ ἀνεμόσκαλα τῆς ἐπιστροφῆς στὴν αὐταπάτη ἔχει, τελεσίδικα, καταρρεύσει.

Ὅταν ἡ σκέψη ἐκκινεῖ ὡς «ἀντικείμενον ἀπολεσθὲν» ποὺ ζητεῖ τὴν ταυτότητά της, ἐκκινεῖ γιὰ τὴ μοίρα της: Τὸν ἀφανισμό της.

Ἐκεῖ ποὺ τήκεται ὁ ὁρίζοντας τοῦ γίγνεσθαι, τήκεται μόνο γιὰ πρώτη φορὰ κι ἀρχίζουν, ἀμέσως, ὁ μακάβριος χορὸς τῆς ἀποκάλυψης — κάλυψης καὶ ὁ πανικὸς τῆς σκέψης ποὺ καταβροχθίζει τὸν ἑαυτό της.

Τὸ αἴνιγμα ἤ, μᾶλλον, ἡ ἐρώτηση στὴν ἀπάντηση καὶ ἡ ἀπάντηση στὴν ἐρώτηση, ἀνασύρονται ἐδῶ ποὺ «ἦταν» πάντα, χωρὶς ποτὲ νὰ «εἶναι», καὶ διαδραματίζονται, πλέον, ἐκεῖ ποὺ αὐτὴ ἡ δυσχείμερη διαλεκτική τους παλινδρομεῖ ξέφρενα καὶ βιώνεται ὡς «κύμβαλον ἀλαλάζον».

Ἴσως ἡ ὅραση νὰ ξεπερνᾶ τὸ φράγμα της καὶ νὰ παγιδεύεται στὴ φαντασία καὶ τὸν ἴσκιο της.

Ἴσως ἡ σκέψη, κυνηγώντας τὴ σκέψη της, νὰ διαθλᾶται σὲ κάτοπτρα παραμορφωτικὰ καὶ τὰ εἴδωλά της νὰ στροβιλίζονται πυρπολημένα στὸν ἄυλο πυρετό τους.

Ὅπου κι ἂν αἰωροῦνται, τελικά, ἡ τέφρα καὶ τὸ στίγμα της, ἡ καμπάνα διαμελίζεται στὸν ἄηχο ἦχο της καὶ τὸ φῶς παγώνει μέσα στὴν ἔκλαμψή του.

★

Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ

Ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θλῖψιν ἕξητε»
ΙΗΣΟΥΣ

«Εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τοῦ Κλαυμῶνος,
εἶναι κλῆρος μας ὁ πόνος!»
('Ο ΓΚΑΙΤΕ εἰς τὸν «Φάουστ»)

...Τοῦ ὡραίου πάντα λάτρης καὶ τῆς ὀμορφιᾶς ὁ μύστης·
θαυμαστὴς καὶ τροβαδοῦρος, εἰς τὸν κόσμο τριγυρίζω!...
Μέσα στῆς ζωῆς τὴ στράτα, νὰ περάσω κάποια μοῖρα,
μ' ἔφερε νὰ δοκιμάσω, θλῖψες, πίκρες καὶ χαρές!...
Ἀπὸ τότες κατοπίσω τραγουδάω τὰ θέλγητρά της,
σὰν τ' ἀηδόνι μὲ λαχτάρα, κλώθω πόνο καὶ καϋμό!...
Τριγυρνῶ παντοῦ κυττάζω, μπαίνω μέσα στὰ λουλούδια
κι' ἀντηχοῦνε τὰ τραγούδια, μὰ πονάω ὅμως ἐγώ!...
Σὰν ἀναδρομάρης πάντα, κάθε στράτα μοναπάτι,
τῆς ζωῆς ζητῶ καὶ κάτι, δίχως ὅμως νὰ τὸ βρῶ!...
Κι' ὅλο πάντα σεργιανίζω, μὰ τὴν τύχη δὲν παντέχω,
κι' οὔτε πάλι τὸ κατέχω, ὅ,τι θέλω γιὰ νὰ ἰδῶ...
Μέσα στῆς ζωῆς τὴ ζάλη, ἄγριαν ἀρχίζω πάλη,
ἄγρια καὶ βουρκωμένη πάντα ἡ ὄψι κι' ἡ καρδιά...
Τραγουδῶ, μὰ δὲ φελᾶνε, τὰ τραγούδια ὅταν πονάει
κι' οὔτε πάλι ὅταν διψάει ἡ ψυχὴ γιὰ τὴ χαρά!...
Κάθε πόθος ποὺ διαβαίνει, σὰν καὶ κάτι νὰ βαραίνη,
κι' εἶναι ἄπειροι τῆς λύπης οἱ σωροὶ στὰ σωθικά!...
Ἀγναντεύω τὰ λουλούδια, χαίρεται, γελᾶ τὸ μάτι,
τ' ἀντικρύζω τὸ βραδάκι καὶ ματώνει μου ἡ καρδιά!...
Καθ' ἐφήμερο καὶ φεύγει, χάνεται καὶ σβηεῖ γιὰ πάντα,
χάνεται κι' ἡ ὀμορφάδα, τρῶν' τὰ νειᾶτα γηρατειά!...
Χρόνος ἔρχεται, διαβαίνει, σάλλον τόπο δίνει πάλι,
ἄνθρωποι γενηὲς περνᾶνε, νέοι μπαίνουν, γέροι σβηοῦν!...
Μέσα στὰ συλλογικά μου, πάντα ἡ ἔγνοια φωλιασμένη,
κι' ἡ χαρὰ φυλακισμένη, μέσ' στοῦ στήθους τὰ βαθειά!
Καὶ ἀπὸ Πύργους μέσα καὶ Καστέλλια τὸ τραγούδι
ποῦναι τῆς ζωῆς λουλούδι ξεφωνάω λυπητερό!...
Κι' εἶν' ὁ μόνος λυτρωμός μου, κι' εἶν' ἡ μόνη λευτεριά μου,
τῆς ψυχῆς καϋμὸς αἰώνιος πάντα πόνος καὶ τὸν ζῶ!

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΖΟΥΜΠΟΣ

ΣΤΟ ΓΙΩΡΓΟ ΔΕΛΙΟ

1

Καὶ μοὔλεγες
γιὰ τὴ λευκὴ ἀμυγδαλιὰ
καὶ γὼ ποθοῦσα τόσο
νὰ φτάσω κάποιο κλῶνο·
ὅταν στὰ μάτια σου
ἔπαιζε ἡ ζωὴ
τὸ θλιβερὸ ντιμινουέτο
τοῦ χαμοῦ σου...

2

Ἤθελα
γιὰ μιὰ στιγμὴ
καὶ μόνο
νὰ μὲ ξανακοίταζες,
γιὰ μιὰ στιγμή!!

Τώρα θἄθελα
νὰ διπλώσω
γοργὰ - γοργὰ
τῆς ψυχῆς μου
τὰ φτερὰ
ἔχοντας ἐγκλωβίσει
τὴ ματιά σου...

ΤΙΛ.

★

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1

ΕΥΠΙΣΤΙΑ

Αὐτὴ ἡ εὐπιστία του
τὄξερε πὼς τὸν ἔβλαπτε.
Σὲ χώρους μ' ἐνέδρες
πῶς τὸν παρέσυρε.
Πῶς θἄπρεπε κάποτε
στὶς τόσες διαψεύσεις του
μὲ δυσπιστία νὰ ἐξοπλιστεῖ
στὴ γοητεία τῆς αὐταπάτης
ν' ἀντισταθεῖ.
Μὰ τοῦ κίβδηλου λόγου
τὸν ἔθελγε ἡ λάμψη
ποὺ ἕναν ὄμορφο πρόσφερε
στῆς πίκρας τὴν ἔρημο
τοῦ πόθου του ἀντικατοπτρισμό.

2

ΤΑ ΛΑΘΗ

Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας
ξεθωριάζει τὰ λάθη.
Σὰν ἄγρια μάτια
ὅμως γυαλίζουν
τὴ νύχτα.

Πόσες νύχτες
ἔμεινα ἄϋπνος.

3

Η ΔΟΞΑ

Στὴν καινούργια μας
συνοικία
οἱ δρόμοι της ὅλοι
πολεμιστῶν καὶ ἡρώων
ἔχουν ὀνόματα.

Κι ἀλλιώτικα
νιώθουμε τώρα
χάρη στῆς δόξας
τὴν προστασία
ποὖχει τριγύρω
στρατοπεδεύσει.

4

ΟΙ ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ

Ὁ Στάθης κι ὁ Νέστορας
πλάϊ βρεθήκανε
στὸ ἴδιο θρανίο
στὸ ἴδιο ἀντίσκηνο
στὸ ἴδιο χαράκωμα
τῶν ἰδεῶν.
Μαζὶ εἶδαν ἔπειτα
τῶν ὑποσχέσεων ἄδεια
νὰ περνᾶνε τὰ τραῖνα.

Μὲ κάποιες ὡραῖες
ἡλικιωμένες ἐπιθυμίες
τώρα τοὺς βλέπουμε
συντροφιά.

5

ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ

Μ' ἕνα φτερὸ
ἀγριόπαπιας
ἔχω γράψει
ἕνα ποίημα
γι' ἀποδημίες.

Χτὲς βράδυ
τὸ διάβαζα
στοὺς κρύους βάλτους
ἀκούγοντας ντουφεκιές.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΗΓΑΔΙΩΤΗΣ

★

ΑΝΤΙΚΡΥΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΘΛΙΨΗ

Στάξε οὐρανὲ τὸ δάκρυ σου,
στὴ γῆ τῶν θλίψεων,
στὴ μοῖρα τῆς σφαγῆς,
στὸ παραστράτημα τῆς νειότης,
στὴ λίμνη ποὺ συχνάζουν ἀθῶες ὑπάρξεις
καθὼς τὰ νούφαρα σμίγουν ἀγκαλιάζοντας
τὶς στάλες τοῦ νεροῦ.
Χαμογέλασε στὸ ρημαγμένο μπλὸκ τοῦ ποιητῆ,
καθὼς μαδάει ἄχρηστες μνῆμες
στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ.
Μπορεῖ κι ἐγὼ νὰ πιῶ τὸ κλάμμα σου,
ὅταν φύγη ἡ εὐτυχία,
ὅταν ἡ νύχτα γίνει ἄγρια,
ὅταν ἡ σελήνη ξεγυμνωθεῖ,
στὶς παλάμες τῶν προδομένων,
ὅταν τὰ μάτια,
θὰ στάζουν τὰ ψίχουλα,
τὴν ὥρα ποὺ οἱ ἄλλοι θὰ πετοῦν,
στὴν ποδιὰ τῆς τσιγγάνας,
στὴ φυσαρμόνικα τοῦ τυφλοῦ,
καὶ στὴ λατέρνα τοῦ ἄμοιρου γέρου.
Τότε κι ἐγὼ προσμένω. Ἂν μὲ ρωτήσεις τί
τότε θὰ σοῦ ἀποκριθῶ. Ἴσως μπορέσης νὰ καταλάβης.

ΝΑΤΑΣΑ ΒΕΖΥΡΙΑΝΝΗ

ΣΟΝΝΕΤΑ ΠΑΛΑΙΩΝ ΙΣΠΑΝΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ

Μετάφραση: ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

CERNANTES
(1547—1616)

Η ΓΥΦΤΟΠΟΥΛΑ

Βαρᾶ ἡ Πρεθιόσα τ' ὥριο ταμπουρίνο
κι' ἡ μουσικὴ πληγώνει τὸν ἀγέρα.
Ρίχνει διαμάντια ἀπὸ τὰ χέρια πέρα
κι' ἀπὸ τὰ χείλη της ἀνθὸ καὶ κρίνο.

Μένει ἡ ψυχή μου κατάπληχτη κι' ἡ κρίση
τὴν πλαστική της κίνηση νὰ ζήσει.
'Απ' τὴν ἀγνὴ καὶ ταπεινή της φύση
φήμη πετᾶ τὰ οὐράνια γιὰ ν' ἀγγίσει.

Σέρνει ψυχὲς χιλιάδες κι' ἀνεμίζει
στὰ λαμπερὰ μαλλιά της κρεμασμένες.
Στὰ πόδια της οἱ ἀγάπες εἶν' πεσμένες.

Στοὺς ἥλιους της τὸ φῶς σκιὲς γεμίζει,
μ' αὐτὴν ἡ 'Αγάπη τὸ ρηγάτο ὁρίζει.
καὶ νοιώθει κι' ἄλλα θάμματα ν' ἀγγίζει.

ESPINOSA
(1578—1650)

ΣΤΗΝ ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Σὲ γαλαχτώδη σύγνεφων δεμάτια,
μ' ἄσπρους πυρσοὺς κι' ἄσπρων κεριῶν ἀχτίδες
τ' Ἅγιου Θεοῦ μας οἱ θεϊκὲς σελίδες
στέκουν στὸ κάστρο του ψηλὰ στὰ πλάτια.

Σὲ φυλλωσιᾶς χαλιὰ καὶ σὲ πλεμάτια,
σὲ κρίνων καὶ σ' ἀμάρανθου πλεξίδες
καῖνε ἰνδικὲς ὀσμὲς πολλὲς δεσμίδες
καὶ τῆς Συρίας τὴν πίσσα σὲ κομμάτια.

Μὲ ἥλιο μανδύα καὶ μ' ἀργυρὸ φεγγάρι,
παντοῦφλες ἀσημιὲς ἡ Παναγία
φτάνει γιὰ ἐπίσκεψη στοὺς οὐρανούς.

Πέφτουν τὰ Σεραφεὶμ στὸ θεῖο ποδάρι,
καλωσορίζουν οἱ ἄγγελοι τοὺς ἐρχομοὺς
κι' ὁ Λόγος γέρνει πλάϊ της μὲ μαγεία.

RYUNOSUKE AKUTACAWA

Ο ΙΣΤΟΣ ΤΗΣ ΑΡΑΧΝΗΣ

Στὰ πολυσυζητημένα Ἰαπωνικὰ φίλμς ποὺ στηρίζονται στὰ διηγήματα τοῦ ΡΙΟΥΝΟΖΟΥΚΗ ΑΚΙΟΥΤΑΓΚΑΒΑ, περιλαμβάνεται καὶ τὸ διεθνῶς γνωστὸν RASHOMON. Τὰ παράξενα θέματα ποὺ κέντρισαν τὴ φαντασία του φαίνονται καὶ ἀπὸ τοὺς τίτλους ἀκόμα μερικῶν ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ διηγήματά του, ὅπως εἶναι «Ἡ Ψεῖρα», «Ὁ Καπνὸς καὶ ὁ Διάβολος», «Τ' ἀμπελιοῦ τὸ ραματσίδι», «Τὸ κόκκινο τῆς Κολάσεως» κ.ἄ. Μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες συλλογὲς διηγημάτων του στὰ Ἀγγλικὰ (ἔκδοσις GLENN W. SHAW), πολὺ σωστὰ τιτλοφορήθηκε: «Μῦθοι Κωμικοὶ καὶ Παράξενοι». Σ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ ἀνήκει καὶ τὸ διήγημα «Ὁ ἱστὸς τῆς Ἀράχνης», ἕνας λεπτὸς μῦθος ὅπου ἀποκαλύπτεται ἡ μακροθυμία τοῦ ἀγαθοῦ Βούδα.

Ἡ δύναμι τοῦ Ἀκιουταγκάβα στὸ ψυχολογικὸ δρᾶμα φαίνεται στὴν ἀπόδοσι ποὺ αὐτὸς κάνει στὸ θρῦλο τῆς Κίζας καὶ τοῦ Μορίτο: «Στὰ πρόθυρα τῆς Κολάσεως». Πολλοὶ Ἰάπωνες συγγραφεῖς ἔγραψαν διηγήματα καὶ θεατρικὰ ἔργα πάνω στὸ πρότυπο τοῦ ἐρωτικοῦ αὐτοῦ τριγώνου. Τὸ φίλμ στηρίχθηκε βασικὰ στὴν ἀπόδοσι τοῦ θρύλου αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Κικούκη Χάν.

I

Μιὰ μέρα ὁ Βούδας περιδιάβαζε μοναχὸς στὶς ὄχθες τῆς λίμνης μὲ τοὺς λωτοὺς τοῦ Παραδείσου.

Τὰ ἄνθη τοῦ λωτοῦ ὁλάνθιστα στὴ λίμνη ἦταν τόσο λευκὰ ὅπως εἶναι τὰ μαργαριτάρια, καὶ οἱ χρυσοὶ ὕπεροι καὶ στήμονες τους στὸ κέντρο τοῦ κάθε λωτοῦ γέμιζαν ἀκατάπαυστα τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ μιὰν ἀξελιάλυτη μυρωδιά.

Ἦταν πρωὶ στὸν Παράδεισο.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ ὁ Βούδας στάθηκε, καθὼς περιδιάβαζε στὶς ὄχθες τῆς λίμνης, καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα ποὺ ἄφιναν τὰ φύλλα τῶν λωτῶν ποὺ σκέπαζαν τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ, ξαφνικὰ παρατήρησε τὴ σκηνὴ στὸ βάθος τοῦ πυθμένα.

Καθὼς ἡ ἄβυσσος τῆς Κολάσεως βρίσκεται κατευθεῖαν κάτω ἀπὸ τὴ λίμνη μὲ τοὺς λωτοὺς τοῦ Παραδείσου, ὁ Ποταμὸς μὲ τοὺς Τρεῖς Βραχίονες ποὺ ὁδηγοῦν στὸ αἰώνιο σκοτάδι καὶ οἱ μυτερὲς κορυφὲς τοῦ Ὄρους τῶν Βελονιῶν ἦταν εὐδιάκριτες μέσα ἀπὸ τὰ κρυστάλλινα νερὰ σὰν μέσα ἀπὸ ἕνα μεγεθυντικὸ φακό.

Τότε ἡ ματιά του ἔπεσε πάνω σ' ἕναν ἄντρα ποὺ τὸν ἔλεγαν Καντάτα ποὺ ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ἀναρριχηθῆ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Κολάσεως

Αὐτὸς ὁ Καντάτα ἦταν ἕνας μεγάλος κλέφτης, ποὺ εἶχε κάμει πολλὰ πονηρὰ πράγματα, σκοτώνοντας καὶ βάζοντας φωτιὲς στὰ σπίτια, ἀλλὰ ποὺ εἶχε στὸ ἐνεργητικό του μιὰ καλὴ πρᾶξι. Μιὰ φορά, ἐνῶ τραβοῦσε τὸ δρόμο του μέσα ἀπὸ ἕνα πυκνὸ δάσος, παρατήρησε μιὰ μικρὴ ἀράχνη νὰ τετραποδίζη κοντὰ στὸ δρόμο.

Καθὼς σήκωνε χρήγορα τὸ πόδι του, ἦταν ἕτοιμος νὰ τὴν ψοφίση συνθλίβοντάς την, ὅταν ξαφνικὰ σκέφτηκε: «Ὄχι, ὄχι, ὅσο μικρὸ κι' ἂν εἶναι αὐτὸ τὸ πρα-

γματάκι, ἔχει κι' αὐτὸ ψυχή, θὰ ἦταν ντροπὴ μᾶλλον νὰ τὸ σκοτώσω ἀδικαιολόγητα», καὶ ἔσωσε τὴ ζωὴ τῆς ἀράχνης.

Καθὼς κοίταζε κάτω βαθειὰ στὴν Κόλασι, ὁ Βούδας θυμήθηκε πὼς αὐτὸς ὁ Καντάτα εἶχε φεισθῆ τὴ ζωὴ τῆς ἀράχνης. Καὶ εἰς ἀνταπόδοσιν γι' αὐτὴ τὴν καλὴ πρᾶξι, σκέφθηκε, ἂν ἦταν δυνατὸν νὰ τὸν τραβήξη ἔξω ἀπὸ τὴν Κόλασι. Γιὰ καλή του τύχη, καθὼς κοίταζε τριγύρω του, εἶδε μιὰν ἀράχνη τοῦ Παραδείσου ποὺ ὕφαινε ἕναν ὄμορφο ἀσημένιο ἱστὸ πάνω στὰ φύλλα τοῦ λωτοῦ.

Ὁ Βούδας ἔπιασε προσεκτικὰ τὸν ἱστὸ τῆς ἀράχνης στὰ χέρια του καὶ τὸν ἅπλωσε κατ' εὐθεῖαν κάτω πρὸς τὴν ἄβυσσο τῆς Κολάσεως, μακρυὰ κάτω, ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα ποὺ ἄφιναν τὰ λευκὰ σὰν μαργαριτάρια ἄνθη τοῦ λωτοῦ.

II

Ἐδῶ ὁ Καντάτα πότε ἐπέπλεε καὶ πότε βυθίζονταν, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἁμαρτωλοί, στὴ Λίμνη τῶν Αἱμάτων στὴν ἄβυσσο τῆς Κολάσεως.

Παντοῦ βασίλευε πηχτὸ σκοτάδι, καὶ ὅταν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μιὰ λάμψι φαίνονταν ἀπὸ κάτι ποὺ ἀνέτελε ἀπ' αὐτὸ τὸ σκοτάδι, κατέληγε νὰ εἶναι ἡ λάμψι ἀπὸ τὶς κορυφὲς τοῦ τρομεροῦ ὄρους τῶν Βελονιῶν. Ἡ νεκρικὴ σιγὴ βασίλευε παντοῦ, καὶ τὸ μόνο πρᾶγμα ποὺ ἀκούγονταν πότε πότε ἦταν οἱ ἀπεγνωσμένες ἐκκλήσεις τῶν ἁμαρτωλῶν. Κι' αὐτὸ γιατὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ αὐτοί, καθὼς εἶχαν βυθισθῆ σ' αὐτὸ τὸ καζάνι, εἶχαν συνετισθῆ ἀπὸ τὰ προηγούμενα πολλαπλᾶ βασανιστήρια τῆς Κολάσεως καὶ εἶχαν χάσει πιὰ ἀκόμα καὶ τὴ δύναμι νὰ φωνάζουν δυνατά.

Ἔτσι, ἂν καὶ ἦταν μεγάλος κλέφτης ὁ Καντάτα, μπουκωμένος ἀπὸ τὸ αἷμα, δὲν μποροῦσε νὰ κάνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἀγωνίζεται στὴ λίμνη σὰν τὸν βάτραχο ποὺ εἶναι ἕτοιμος νὰ ψοφήση.

Ἀλλὰ ἐπὶ τέλους ἦρθε ἡ ὥρα του. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα, ὅταν ὁ Καντάτα σήκωσε τὸ κεφάλι του κατὰ τύχη καὶ κοίταξε ψηλὰ στὸν οὐρανὸ πάνω ἀπὸ τὴ Λίμνη τῶν Αἱμάτων, εἶδε ἕναν ἀσημένιον ἱστὸ ἀράχνης νὰ γλιστράη πρὸς τὰ κάτω, κατ' εὐθεῖαν ἐπάνω του, ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ τὸν ἕβδομο οὐρανό, ἀκτινοβολώντας ἐλαφρὰ στὴ νεκρικὴ σιγή, ἀκριβῶς σὰν νὰ φοβόνταν τὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅταν τὸ εἶδε αὐτό, τὰ χέρια του σκίρτησαν ἀπὸ χαρά. Ἂν, πιάνοντας αὐτὸν τὸν ἱστό, σκαρφάλωνε ὡς τὴν ἄκρη του, σίγουρα θὰ μποροῦσε νὰ δραπετεύση ἀπὸ τὴν Κόλασι. Ὄχι, ὄχι. Ἂν ὅλα πήγαιναν καλὰ θὰ μποροῦσε νὰ μπῆ καὶ στὸν Παράδεισο ἀκόμα. Καὶ τότε πιὰ ποτὲ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ τὸν ξαναστείλουν στὸ ὄρος τῶν Βελονιῶν ἢ νὰ τὸν ξαναβυθίσουν στὴ Λίμνη τῶν Αἱμάτων.

Εὐθὺς μόλις γεννήθηκε ἡ ἰδέα αὐτὴ στὸ μυαλό του, ἔπιασε τὸν ἱστὸ σφιχτὰ μὲ τὰ δυό του χέρινα καὶ ἄρχισε νὰ σκαρφαλώνη λίγο λίγο πρὸς τὰ ἐπάνω μὲ ὅλη του τὴ δύναμι. Σὰν μεγάλος κλέφτης ποὺ ἦταν, γιὰ πολὺν καιρὸ ἦταν προσεκτικὰ ἐξησκημένος μ' αὐτὰ τὰ πράγματα.

Ἀλλὰ ἡ Κόλασι ἦταν αὐτή. Καὶ ἀφοῦ κανένας δὲν ξέρει πόσες μυριάδες ἦταν μακριὰ ἀπὸ τὸν Παράδεισο, παρὰ τὴν προσπάθεια ποὺ ἔκανε μὲ ὅλη του τὴ δύναμι, δὲν μποροῦσε εὔκολα νὰ βγῆ ἀπ' αὐτή. Μετὰ ἀπὸ ἀρκετῆς ὥρας σκαρφάλωμα, τελικὰ εἶχε ἀποκάμει καὶ δὲν μποροῦσε νὰ προχωρήση οὔτε ἕναν πόντο ψηλότερα.

Ἀφοῦ δὲν μποροῦσε νὰ κάνει τίποτε ἄλλο, σταμάτησε νὰ ξεκουραστῆ, καί, καθὼς κρέμονταν ἀπὸ τὸν ἱστό, κοίταξε μακρυά, μακρυὰ πρὸς τὰ κάτω. Τώρα, μιὰ καὶ εἶχε σκαρφαλώσει μὲ ὅλη του τὴ δύναμι, ἡ Λίμνη τῶν Αἱμάτων, ὅπου βρισκόταν μόλις πρὸ ὀλίγου, ἦταν ἤδη, πρὸς μεγάλη του ἔκπληξι, βυθισμένη βαθειὰ κάτω στὴν ἄβυσσο. Καὶ τὸ τρομερὸ Ὄρος τῶν Βελονιῶν ἔλαμπε ἀμυδρὰ κάτω ἀπ'

αὐτόν. Ἐὰν ἀνέβαινε μ' αὐτὸ τὸ ρυθμὸ πιθανὸν θὰ μποροῦσε νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν Κόλασι εὐκολώτερα ἀπ' ὅ,τι περίμενε.

Μὲ τὸ χέρι του πλεγμένο στὸν ἱστὸ τῆς ἀράχνης, ὁ Καντάτα γέλασε καὶ ἀγαλλίασε μὲ μιὰ φωνὴ τέτοια ποὺ ποτέ του δὲν εἶχε ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ εἶχε ἔλθει ἐδῶ κάτω: «Θρίαμβος! Θρίαμβος!».

Ἀλλὰ ξαφνικὰ συνειδητοποίησε ὅτι πιὸ κάτω στὸν ἱστό, ἀναρίθμητοι ἁμαρτωλοὶ σκαρφάλωναν ἀνυπόμονα μετὰ ἀπ' αὐτόν, ὁλοένα καὶ πρὸς τὰ πάνω, σὰν μιὰ στρατιὰ ἀπὸ μυρμήγκια.

Ὅταν τὸ εἶδε αὐτὸ ὁ Καντάτα: ἁπλῶς ἔκλεισε τὰ μάτια του γιὰ μιὰ στιγμή, ἐνῶ τὸ μεγάλο του στόμα ἔχασκε ὁλάνοιχτο ἀπὸ ἔκπληξι καὶ τρόμο.

Πῶς θὰ μποροῦσε αὐτὸς ὁ λεπτότατος ἱστὸς τῆς ἀράχνης, ποὺ φαίνονταν ὅτι θὰ μποροῦσε νὰ σπάση ἀκόμα καὶ μ' αὐτὸν μονάχα, νὰ κρατήση ποτὲ τὸ βάρος ὅλων αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων;

Ἐὰν ὁ ἱστὸς ἔσπαγε στὸν ἀέρα, ἀκόμα καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, μετὰ ἀπὸ τὴν τόση προσπάθειά του νὰ φθάση σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἦταν σίγουρο πὼς θὰπεφτε μὲ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κάτω ξανὰ στὴν Κόλασι.

Ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξὺ ἑκατοντάδες καὶ χιλιάδες ἁμαρτωλοὶ συνωστίζονταν ἔξω ἀπὸ τὴ μαύρη σὰν πίσσα Λίμνη τῶν Αἱμάτων καὶ σκαρφάλωναν μὲ ὅλη τους τὴ δύναμι σὲ μιὰ γραμμὴ πρὸς τὰ πάνω στὸν λεπτότατο καὶ γυαλιστερὸ ἱστό. Ἐὰν δὲν ἔκανε κάτι σύντομα, ἦταν βέβαιο πὼς ὁ ἱστὸς κόβονταν στὰ δυὸ καὶ θὰ ἔπεφτε. Ἔτσι ὁ Καντάτα ξεφώνησε μὲ δυνατὴ φωνή:

«Ἔε, ἁμαρτωλοί! Αὐτὸς ὁ ἱστὸς τῆς ἀράχνης εἶναι δικός μου. Ποιὸς σᾶς ἐπέτρεψε νὰ σκαρφαλώσετε σ' αὐτόν; Κατεβῆτε! Κατεβῆτε γρήγορα!».

Ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ἐκείνη, ὁ ἱστὸς τῆς ἀράχνης, ποὺ μέχρι τότε δὲν ἔδειχνε σημεῖα ὅτι ἐπρόκειτο νὰ σπάση, ξαφνικὰ ἔσπασε μ' ἕνα τρίξιμο στὸ σημεῖο ἀπ' ὅπου κρέμονταν ὁ Καντάτα. Χωρὶς νὰ τοῦ δοθῆ καιρὸς νὰ προφέρη οὔτε μιὰ κραυγή, ἀποκλείστηκε πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔπεσε μὲ τὸ κεφάλι στὴν ἄβυσσο τῆς Κολάσεως, περιστρεφόμενος γρήγορα γρήγορα πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ σὰν τόπι.

Μετὰ ἀπ' αὐτό, μόνον ὁ ἱστὸς τῆς ἀράχνης τοῦ Παραδείσου, λεπτὸς καὶ γυαλιστερός, μισοκρέμονταν στὸν ἀσέληνο καὶ ἄναστρο οὐρανό.

ΙΙΙ

Καθισμένος στὴν ὄχθη τῆς Λίμνης τῶν Λωτῶν τοῦ Παραδείσου, ὁ Βούδας εἶχε παρακολουθήσει ἀπὸ κοντὰ ὅλα αὐτὰ ποὺ συνέβησαν, καὶ ὅταν ὁ Καντάτα βυθίστηκε σὰν πέτρα στὸν πυθμένα τῆς Λίμνης τῶν Αἱμάτων, συνέχισε τὸν περίπατό του μὲ μιὰ λυπημένη ἔκφρασι στὸ πρόσωπό του.

Χωρὶς ἀμφιβολία, ἡ ἀσυνειδησία τοῦ Καντάτα νὰ σώση μόνο τὸν ἑαυτό του, καὶ τὸ ξαναπέσιμό του στὴν Κόλασι, εἶχε φανῆ στὰ μάτια τοῦ Βούδα πολὺ ἀξιοθρήνητο. Ἀλλὰ οἱ λωτοὶ στὴ Λίμνη τῶν Λωτῶν τοῦ Παραδείσου δὲν νοιάζονταν καθόλου γιὰ τέτοια πράγματα.

Τὰ λευκὰ σὰν μαργαριτάρια ἄνθη κυμάτιζαν γύρω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Βούδα. Καθὼς κυμάτιζαν, ἀπὸ τοὺς χρυσοὺς ὕπερους στὸ κέντρο τους, μιὰ ἀξεδιάλυτη εὐωδιὰ ἀκατάπαυστα γέμιζε τὸν ἀέρα.

Πλησίαζε μεσημέρι στὸν Παράδεισο.

Μετάφρασι ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ: ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΛΩΛΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

[1] Ἂς δοῦμε τώρα καὶ τὸν ἀντίστοιχο Ἑλληνικό, Ἠπειρωτικὸ θρύλο, ὅπως τὸν κατέγραψε ὁ Χρῆστος Σκανδάλης καὶ τὸν δημοσίευσε τὸ Γιαννιώτικο περιοδικὸ «Ἐλεύθερο Πνεῦμα», τεῦχος 31, σελ. 31—32 (1979).

«Η ΓΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Μιὰ φορὰ κι ἕναν καιρὸ ἦτανε μιὰ γριὰ κι εἶχε κι ἕνα παιδί. Ἡ γριὰ ἦτανε πολὺ τσιγκούνα καὶ δὲν ἔδινε οὔτε τὴ ζάλη τὸν Αὔγουστο ποὺ λένε. Τὸ παιδί της ἦτανε καλό.

Πέρασε ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς γριᾶς μιὰ φτωχὴ γυναίκα καὶ τῆς ζήτησε ἕνα κρεμμύδι. Τὴ θεοπαρακάλεσε νὰ τῆς δώσει ἕνα κρεμμύδι. Ἡ τσιγκούνα γριὰ ἀποφάσισε νὰ κάνει τὸ καλὸ γιὰ πρώτη φορά. Νὰ δώσει γιὰ πρώτη φορά. Βγάζει καὶ δίνει στὴ φτωχὴ μιὰ φλούδα ἀπὸ τὸ κρεμμύδι.

Ἦρθε ὁ καιρὸς καὶ πέθανε ἡ γριά. Τὴ θάψανε καὶ πῆγε στὴν κόλαση. Τὸ παιδὶ ὅπως εἴπαμε ἦτανε καλό. Λίγο πρὶν πεθάνει τὸ παιδὶ εἶπε στοὺς δικούς του ζωντανοὺς νὰ τὸ θάψουνε ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἡ μάνα του, κι ὅτι θέλει νὰ πάει ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἡ μάνα του. Τοῦ εἴπανε πὼς ἡ μάνα του εἶναι στὴν κόλαση. Κι ἂν θέλει νὰ πάει ἐκεῖ.

— Νὰ τὴ βγάλετε ἀπὸ τὴν κόλαση, εἶπε τὸ παιδί.

— Νὰ ἰδοῦμε τοῦ λένε, ἂν ἔκανε κανένα καλὸ ἡ μάνα σου θὰ τὴν βγάλουμε ἀπὸ τὴν κόλαση καὶ θὰ τὴ φέρουμε στὸν παράδεισο. Τὴ ρώτησαν τί καλὸ ἔκανε.

Εἶπε ἡ ψυχή της: Ἔδωσα μιὰ φλούδα ἀπὸ κρεμμύδι σὲ μιὰ φτωχειὰ γυναίκα.

— Καλὰ τῆς λένε. Ἔμπα ἀπάνω στὴ φλούδα τοῦ κρεμμυδιοῦ, νὰ βγεῖς ἀπὸ τὴν κόλαση.

Πιάστηκε ἀπὸ τὴ φλούδα τοῦ κρεμμυδιοῦ ἡ γριὰ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν κόλαση. Τὴν εἶδανε οἱ ἄλλες γριὲς ποὺ ἦταν στὴν κόλαση μαζί της.

— Καλότυχη τῆς λένε, ποὺ φεύγεις ἀπὸ τὴν κόλαση.

— Ἄμ' ἐγὼ ἔδωσα μιὰ φλούδα ἀπὸ κρεμμύδι, ἐσεῖς δὲ δώκατε τίποτε, τοὺς λέει ἡ γριά.

Κατὰ πῶς ἀνέβαινε ὅμως, κόβεται ἡ φλούδα, ἀφοῦ φλούδα ἦτανε, καὶ ἡ γριὰ ξανάπεσε στὴν κόλαση καὶ μάλιστα βαθύτερα.

— Φλούδα ἦτανε τῆς λένε, αὐτὸ ἦτανε τὸ καλό σου, δὲ μπόρεσε νὰ σὲ σηκώσει.

Τὸ ἔθαψαν τὸ παιδὶ χώρια μετὰ καὶ πῆγε στὸν παράδεισο κι ὄχι ἐκεῖ ποὺ ἦτανε ἡ τσιγκούνα ἡ μάνα του.

(Ἀπὸ τὸ Κουκλέσι. Λένε τὸ μύθο καὶ σὰν εὐτράπελα)».

★

Ο ΑΝΑΧΩΡΗΤΗΣ

Νὰ ξεκινήσω τὴν αὐγή!
σὲ μιᾶς γαλήνης τὴν κορφή,
ὅλο καὶ λέω τὴν ἑσπέρα.
Νὰ ξεκινήσω τὴν αὐγὴ
καὶ νὰ βρεθῶ σὲ μιὰ σιγὴ
μ' ἕνα σταυρό. μὲ μιὰ φλογέρα.

Σὲ μιὰ σιγὴ πρὸς ἐρημιὲς
χωρὶς χαρές, κραυγές, ὁρμές,
καὶ λῦπες καὶ καπνοὺς καὶ μπόρες,
Σὲ μιὰ σιγὴ πρὸς ἐρημιὲς
ποὺ νὰ μὴ ζοῦνε οὐδὲ πνοὲς
πουλιῶν, μὲς στὶς βουβὲς τὶς ὥρες.

Σὲ μιὰ σιγὴ μιᾶς προσευχῆς
μὲς στὸ μνημεῖο τῆς ζωῆς

τὰ βλέμματα νὰ παραδώσω,
Σὲ μιὰ σιγὴ μιᾶς προσευχῆς,
καὶ στὴ βουλὴ μιᾶς προσταγῆς,
τὸν ἑαυτό μου ν' ἀνταμώσω.

Καὶ μ' ὁδηγά μου τὸ σταυρὸ
μὲ τῆς φλογέρας τὸ σκοπὸ
μὲς στὸν ἀτάραχτο τὸ χρόνο,
καὶ μ' ὁδηγό μου τὸ σταυρὸ
κοντὰ καὶ πλάϊ νὰ βρεθῶ
σ' ἕνα Θεὸ γιομᾶτο πόνο.

Καὶ κεῖ! στὴν ἄχρονη πηγή!
νὰ τοῦ προσφέρω τὴν ψυχὴ
νὰ τὴν λούση ἡ ὀμορφιά Του.
Καὶ κεῖ... στὴν ἄχρονη πηγὴ
μὲς τὴν καινούργια χαραυγὴ
τοῦ νοῦ, νὰ γείρω στὴν καρδιά Του.

Κι' ἕνα πρωὶ μὲ τὸν αὐλὸ
— τρομπέτα, ἁρμόνιο, δαυλὸ —
τὴ στράτα μου νὰ πάρω πίσω,
Κι' ἕνα πρωὶ μὲ τὸν αὐλό,
καὶ σὲ στεριὰ καὶ σὲ γιαλό,
τὸ φῶς μου νὰ ξαπολύσω.

Νὰ πάρω μπάλα τὰ βουβὰ
τ' ἀστέρια, ποὺ μὲς τὰ γλαρὰ
τὰ μάτια κλείνουν τὴ φοβέρα,
Νὰ πάρω μπάλα τὰ βουβὰ
λιβάδια μέσα στ' ἀνοιχτὰ
τὰ σύνορα, στὶς αὖρες πέρα!

Νὰ φέρνω βόλτα τὶς αὐγὲς
καὶ νὰ κρατῶ τὶς ἀστραπὲς
φωτιὲς στὶς ἄρπες τῶν δολίων,
Νὰ φέρνω βόλτα τὶς αὐγὲς
καὶ νὰ τρυγάω τὶς δροσιὲς
μὲς στὶς κοιλάδες τῶν δακρύων.

Κι' ὅταν στενάζει ἡ δοξαριὰ
στὴν ἀτμοσφαῖρα τὴ βαριὰ
κι' ὁ πόθος τῆς χαρᾶς κοχλάζει,
Κι' ὅταν στενάζει ἡ δοξαριὰ
νὰ γέρνω γύ, παρηγοριά,
νὰ σπέρνω κρίνα στὸ χαλάζι.

. . . . . .

Νὰ ξεκινήσω τὴν αὐγή!
Νὰ μ' ἐμποδίοη ποιὸς μπορεῖ
τὴ σκέψη — Θέ μου — νὰ μοῦ πάρει;

. . . . . .

Καὶ καρτερῶ τὸ φῶς νὰ βγῆ
νὰ ξεσηκώση ὁ νοῦς τὴ Γῆ
μὲς στῆς καρδιᾶς μου τὸ τροπάρι.

ΔΗΜ. ΕΜΜ. ΕΜΜΑΝΩΛΙΔΗΣ

ΕΝΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ (ΜΙΑ ΚΟΡΗ ΑΠΟ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ)

Πολλὰ χρόνια – κοντὰ σαράντα – κρατάω χειρόγραφο, τὸ παρακάω δημοτικὸ τραγούδι «Μὰ κόρη ἀπὸ τὰ Γιάννινα» ἔτσι ὅπως τἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κὺρ Γιάννη τοῦ Κιοσέ, ἀπὸ τὸ χωριὸ Φιλώτα τοῦ Ἀμυνταίου. Ἡ καταγωγή του ἦταν ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη, κι ἀπὸ κείνη τὴν πρώτη πατρίδα του, τὸ θυμώτανε, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα πολλὰ καὶ σπουδαία. Τὸ σοφό, καθαρὸ μυαλό του, ἦταν σωστὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ.

Ἦταν φίλος μας, γιὰ χρόνια, ὡς τὸν καιρὸ ποὺ ἔφυγε γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι. Ἐνενήντα γιομᾶτα τὰ χρόνια του.

Ἦρθε μάλιστα λίγο πρὶν νὰ μᾶς ἀποχαιρετήσει. Πῆρε μήνυμα, εἶπε, κι ἑτοιμάζονταν, κι ἔκανε ὅλα τὰ χρέα του τὰ πρεπούμενα. Χρέος πρὸς τὴν πιστὴ φιλία τόσων χρόνων, θεωροῦσε κι αὐτό. Κι ἔγιναν οἱ ἀποχαιρετισμοὶ – ἅγιο τὸ χῶμα του – σοβαρά, ἁπλὰ κι ἐγκάρδια, ὅπως εἶναι ὅλα τ' ἀληθινὰ καὶ τὰ μεγάλα τῆς ζωῆς.

Γνωριστήκαμε στὰ χρόνια τῆς πικρῆς κατοχῆς, τῆς πείνας, τοῦ τρόμου. Σὲ δύσκολους καιρούς, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἀναγκάζουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ πλησιάσει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, γιὰ νὰ περάσουν τὴ μπόρα.

«Βᾶστα με νὰ σὲ βαστῶ ν' ἀνεβοῦμε τὸ βουνό».

Κι αὐτὴ τὴν παροιμία ἀπὸ τὸ στόμα του τὴν ἄκουσα.

Ξεκινοῦσε τότε, χειμώνα καιρό, ἀπὸ τὸ μακρινὸ χωριό του, μὲ τὰ δυὸ ζῶα του, φορτωμένα, ἀλεύρι, φασόλια, τραχανά, ρεβύθια, κι ὅτι ἄλλο εὕρισκε, νὰ προφτάσει τὴν πείνα μας, στὴ μεγάλη πολιτεία.

Καὶ δὲν ἦταν φορτωμένος μὲ τρόφιμα, κι ἀγάπη, ἀλλὰ κι ἀπὸ λογῆς λογῆς, ἀθώρητους θησαυρούς, τῆς λαϊκῆς γνώσης, πείρας, σοφίας. Λαμπερὰ πνευματικὰ διαμάντια, ἀξεθώριαστα. Δημοτικὰ τραγούδια, διδακτικὰ γνωμικά, παροιμίες, ἱστορικὰ γεγονότα. Ἀπὸ τὴν παράδοση κι ἀπὸ τὴ βιωμένη καθημερινὴ πραγματικότητα.

Κανένα χέρι καὶ κανένα χαρτί, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὰ καταγράψη τόσο πιστὰ καὶ ζωντανά, ὅσο ὁ νοῦς τοῦ κὺρ Γιάννη ἀπὸ τὸ Φιλώτα. Μιὰ μικρὴ συνισταμένη, ἦταν τοῦ δημιουργοῦ, μάρτυρα, θεματοφύλακα, Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔφερα κατὰ καιροὺς στὸ φῶς, ἀναφέροντας πάντα τὴν πηγή τους.

Τὰ βράδυα τὸν κρατούσαμε στὸ σπίτι. Τὸ σκηνικὸ ἦταν κατάλληλο, γνήσιο, ὑποβλητικό. Μὲ τὸ φῶς τοῦ λύχνου. Ἠλεκτρικὸ δὲν ὑπῆρχε, οὔτε καὶ πετρέλαιο γιὰ τὴ λάμπα. Λίγο βαμπακόλαδο γιὰ τὸ λυχνάρι, κάπως οἰκονομοῦνταν.

Σὰν ἀποτρώγαμε τὸν τραχανά, τὴ μπομπότα καὶ πίναμε τὸ ρεβυθοκαφέ, ὁ φίλος μας ἔβγαζε τὴν καπνοσακκούλα, ἔστριβε τσιγάρο, τ' ἄναβε μὲ ἴσκα, λαμπυκάριζε τὶς θύμησες καὶ μὲ κοίταζε χαμογελαστός. Σὰν νἄλεγε, εἶμαι στὴ διάθεσή σου, πάνοπλος. Ἤξερε τί μοῦ ἀρέσουν καὶ γιὰ τί ἐνδιαφερόμουνα.

'Ο λόγος ἔρρεε μελίρρυτος ἀπὸ τὸ στόμα του κι ἡ συγκομιδὴ ἀπὸ τὸ δικό μου μέρος, πλούσια κι ἀκριβή. Ἔπαιρνα μολύβι, χαρτὶ κι ἔγραφα. Μὲ συγκινημένη φωνὴ ποὺ συχνὰ τὴν ἔκοβε ἕνας κόμπος στὸ λαιμὸ ποὺ νότιζε τὰ μάτια, ὁ παλιὸς Θρακιώτης ἀπάγγελνε τὰ δημοτικὰ τοῦ τόπου του, χωρὶς πουθενὰ νὰ κομπιάζει. 'Ιστορικά, ἡρωϊκὰ πιὸ πολὺ καὶ πολύστιχα. Πῶς τὰ θυμώτανε ἀπ' ἔξω ἦταν ν' ἀπορῆς. Τὰ τόνιζε ἀνάλογα, τὰ ζοῦσε, τὰ χαιρότανε. Πόσες μαρτυρίες μέσα ἀπὸ αὐτά, ἱστορικὰ γεγονότα, μνῆμες... 'Η ἐθνική μας πορεία, οἱ ἀγῶνες, οἱ καϋμοί, πλεγμένα σὲ στίχους.

Μέσα σ' αὐτὰ κι ἡ δραματικὴ τούτη Μπαλλάντα, ποὺ ξετυλίγεται σὲ 48 ὁμοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλοβους στίχους. 'Ιστορία ἀνδρείας, ἀγάπης, μαρτυρίου. Τραγούδι τῆς παλληκαριᾶς καὶ τῆς ἀγάπης. Ἔχει ἀγωνιστικὴ φλόγα, πατριωτικὴ πνοή, ἐρωτικὴ αὐταπάρνηση. 'Η ἐξέλιξη γοργή, παραστατικὴ κι οἱ σκηνὲς διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλη μὲ τὴν ἴδια δύναμη καὶ φαντασία.

Τὸ θέμα ἐντυπωσιάζει. Στὰ δημοτικὰ — κυρίως στὰ ἀκριτικὰ ποὺ τὸ συναντοῦμε — πρωταγωνιστὴς εἶναι ὁ ἀκρίτας. Ἄνδρας κι ὄχι γυναίκα, ὅπως ἐδῶ. 'Εκεῖ αἰχμαλωτίζεται ἡ γυναίκα, ἢ τὰ παιδιά, ἢ ἀρραβωνιαστικιά, κι ὁ ἀρματωλὸς ὁρμάει μὲ τὸν «μαῦρο του» νὰ τοὺς ἐλευθερώσει. «Πῆραν τοῦ Κώστα τὰ παιδιά, τοῦ Μήτρου τὴ γυναίκα καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὴν ἀρραβωνιασμένη». Κι ἐκεῖ τὴ μεγαλύτερη βιασύνη ὁ ἀρραβωνιασμένος τὴ δείχνει. Ἔωσπου νὰ σελλώσουν οἱ ἄλλοι δυό, «τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο» βρέθηκε κι ὅλας στὴ μάχη. 'Ο ἔρωτας δίνει φτερά. 'Εδῶ, ἡρωΐδα εἶναι γυναίκα. Τὸ ἴδιο κι αὐτὴ «μικραρραβωνιασμένη». 'Οπλίζεται μὲ δύναμη, ντύνεται ἀρματωλὸς καὶ φεύγει νύχτα γιὰ τ' Ἄγραφα, νὰ σώσει τὸν ἀρραβωνιαστικό της.

'Η πλοκὴ εἶναι συγκινητική. 'Η λαϊκὴ φαντασία, γόνιμη, δημιουργική, συγκλονίζει τὸ λαϊκὸ συναίσθημα. Οἱ δυὸ ἀγαπημένοι βρέθηκαν στὴν ἴδια φυλακή, ἀναγνωρίζονται, ἐκεῖ στὸ σκοτεινὸ μπουντρούμι, ἥρωες καὶ μάρτυρες, καὶ πεθαίνουν ἑνωμένοι, γιὰ τὴν πατρίδα, τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀγάπη τους. Γι' αὐτὸ κι εὐτυχισμένοι κατὰ κάποιον τρόπο.

«Εὐλογημένος ὁ Θεὸς εὐλογημένη ἡ ὥρα.
Τὴ Χάϊδω εἶδαν τὰ μάτια μου, ἂς ἀποθάνω τώρα».

'Η πρωταγωνίστρια εἶναι 'Ηπειρωτοπούλα «Μιὰ κόρη ἀπὸ τὰ Γιάννινα» κι ὁ ἀρματωλὸς πάλι 'Ηπειρώτης, ἀπὸ τὸ Σούλι, βέβαια, ἀφοῦ εἶχε «Σουλιώτικο καμάρι». Καὶ τ' ὄνομα «Λάμπρος» Σούλι θυμίζει.

Πιθανὸν τὸ τραγούδι νὰ εἶναι γνωστό, πάντως ὡς τώρα δὲν τὸ εἶδα σὲ καμμιὰ Συλλογὴ δημοτικῶν. Μέσα ὑπάρχουν στίχοι αὐτούσιοι ἀπὸ ἄλλα τραγούδια, ὅπως «Χίλιες φορὲς τὸ αἷμα μου τὴ γῆ νὰ κοκκινίση» τὸ «χτυπάει δεξιὰ χτυπάει ζερβὰ λαβώνει καὶ σκοτώνει» κ.ἄ. Αὐτὸ ὅμως γίνεται καὶ σὲ ἄλλα δημοτικά, ποὺ τὸ θέμα συγγενεύει. Παραθέτουμε ὁλόκληρο τὸ ποίημα.

ΜΙΑ ΚΟΡΗ ΑΠΟ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Μιὰ κόρη ἀποὺ τὰ Γιάννινα, στὴ χώρα ξακουσμένη
Χάϊδου τὴ λέγαν κι ἦτανε μικραρραβωνιασμένη
στὸ Λάμπρο τὸν περήφανο τὸ πρῶτο παλληκάρι

πούχεν ἀητοῦ περπατησιὰ Σουλιώτικο καμάρι
καὶ πολεμοῦσε στ' Ἄγραφα καὶ Τοῦρκοι τὸν ἐπιάσαν.
Ἄλλοι ἔλεγαν τὸν σούβλισαν κι ἄλλοι πὼς τὸν χαλᾶσαν.
Ἡ Χάϊδου τ' ἅμα τ' ἄκουσε πολὺ τῆς κακοφάνει.
Μηδὲ στιγμὴ δὲν ἔχασε, τὴ φουστανέλλα βάνει,
χρυσὰ τσαπράζια φόρεσε, κρέμασε τὸ μιλιόνι,
Ζώνει τὸ δαμασκὶ σπαθὶ καὶ τ' ἄλογο σελλώνει.
Ἔχετε γειὰ μανούλα μου, φώναξε, σᾶς ἀφίνω
ἐγὼ θὰ πάνω στ' Ἄγραφα, ἀρματωλὸς νὰ γίνω.
Εἶπε καὶ φεύγει, χάθηκε σκίζει βουνὰ καὶ ὄρη
στιγμὴ δὲν ἔχει ὑπομονὴ τῆς λεβεντιᾶς ἡ κόρη,
Ἔπεσε ὁ γήλιος χάθηκε κι αὐτὴ δὲ σταματάει
περνάει λαγκάδια, ρεμματιές, καὶ πάει κι ἀκόμα πάει.
Ἐκεῖ ποὺ βγαίνει αὐγερινὸς καὶ γλυκοξημερώνει
φλόγες βγάζουν τὰ πέταλλα καὶ τ' ἄλογο ζυγώνει.
ὡς μίλλι, ἀκούει τὴν τουρκιά, ἀκούει ραβαΐσι
κι ἐκείνη μέσα ρίχνεται χωρὶς νὰ σταματήση.
Χτυπᾶ δεξιὰ χτυπᾶ ζερβά, λαβώνει καὶ σκοτώνει.
Στόνα τὸ χέρι τὸ σπαθὶ καὶ στ' ἄλλο τὸ μιλιόνι.
Τὴν θάρρεψαν ἀπ' τὸ Θεὸ σταλμένη ν' ἀφανίση,
τὸ μισοφέγγαρο ἀπ' τὴ γῆ καὶ τὸ Σταυρὸ νὰ στήση.
Βόγγοι καὶ θρῆνοι, συμφορά, στὸ θάνατο τρομάζουν.
Οἱ Τοῦρκοι φεύγουν δῶ καὶ κεῖ κι ἀλάχ, ἀλὰχ φωνάζουν.
Ὁλημερὶς τὴν πολεμοῦν κι ὅλο τὴν κυνηγᾶνε.
Τὸ δειλινὸ τὴν πιάσανε καὶ στὸν πασᾶ τὴν πᾶνε.
— Πές μου καπετανόπουλο, θέλεις νὰ προσκυνήσης;
Θὲ νὰ σὲ κάνω μπέη μου, χαλάλι σου νὰ ζήσης.
— Ἂν εἶχα τ' ἅρματά μ' πασᾶ, θὰ πάντεχα γιὰ σένα.
καταφρονῶ τὰ λόγια σου τὴν πίστη σου καὶ σένα.
Χίλιες φορὲς τὸ αἷμα μου τὴ γῆ νὰ κοκκινίση
παρὰ τὸ Ἑλληνικὸ κορμί μ' Τοῦρκο νὰ προσκυνήση.
— Πᾶρτε τονε καὶ βᾶλτε τον στῆς φυλακῆς τ' ἀμπάρι
ἐκεῖ ποὺ γήλιος δὲ φωτᾶ, δὲ φέγγει τὸ φεγγάρι.
Βᾶλτε στὰ χέρια σίδερα, σίδερα στὰ ποδάρια.
Βάζουν στὰ χέρια σίδερα, σίδερα στὰ ποδάρια.
Κι αὐτὴ βαρυαναστέναξε, τὰ σίδερα χτυπᾶνε.
— Ποιὸς εἶναι π' ἀναστέναξε ποιὸς εἶναι ποὺ χτυπάει
καὶ μοὔκοψε τὸν ὕπνο μου κι ἔχασα τ' ὄνειρό μου;
Ἐγὼ ἔβλεπα τὴ Χάϊδω μου, πὼς εἶχα στὸ πλευρό μου.
Γροικάει ἡ Χάδω τὴ φωνὴ τὸ Λάμπρο της γνωρίζει
καὶ σέρνοντας τὰ σίδερα μπροστά του γοναίζει
— Εὐλογημένος ὁ Θεός, εὐλογημένη ἡ ὥρα.
Τὴ Χάϊδω εἶδαν τὰ μάτια μου, ἂς ἀποθάνω τώρα.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ

ΤΟ ΠΙΣΩΠΟΡΤΙ

(διήγημα)

Ὁ Θεὸς Μαρίνα μου εἶναι μεγάλος, καὶ πρέπει νὰ τονε δοξάζεις. Κοντὰ στὸν Ἠλία, τὸ ψωμὶ δὲ θὰ σοῦ λείψει. Κάθε πρωΐ ποὺ θὰ ξυπνᾶς, αὐτὸ ποὺ θὰ ρωτᾶς θἄναι μονάχα τὸ στόμα σου. Κι' ὅτι σοῦ λέει ἐκεῖνο, ὁ Ἠλίας θὰ τρέχει, τί λέω, θὰ τσακίζεται νὰ σοῦ τὸ φέρει.

Ἔγνοια γιὰ τὸ τσουκάλι σου δὲ θἄχεις. Ὁ Ἠλίας ἔχει κάμποσο παρά, καπνὸς βγαίνει ἀπ' οὔλα τὰ σπίτια, ἐπειδὴς κάτω ἀπ' ὅλα τὰ τσουκάλια ἀνάβει φωτιά. Μὰ ὁ καπνός, τὸ στόμα του τὸ ἔχει βουλωμένο. Τὸ μυστικὸ τοῦ τσουκαλιοῦ, δὲν τὸ μολογάει. Ἅμα ὅμως ὁ καπνὸς ξεκλείδωνε τὸ στόμα του, τότες θὰ μίλαγες ἀλλοιώτικα.

Ἀμούστακο παλληκάρι ἔφυγε ὁ Ἠλίας, καὶ τὸ παπούτσι του, δὲν ἤτανε ὁλάκερο. Τὸ ξωτερικό, τὸ ἀξεδίψαστο, τόνε ρούφηξε τὸν Ἠλία ἐκεῖνον, τὸν Ἠλία μὲ τὸ μισὸ παπούτσι, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει κανένας τὸ πῶς.

Ἀνοιχτὸ τσουβάλι, γιομάτο μὲ πραμάτια φτηνή, εἶναι ὁ τόπος ἐτοῦτος. Τσουβάλι γιομάτο ἀνθρώπους. Κι' ὅποτε τὸ ξωτερικὸ τοὺς χρειάζεται ἁπλώνει τὴ χερούκλα του, καὶ διαλέγει. Τὸ ποῦ πῆγε ὁ Ἠλίας, τὸ ποῦ στάθηκε ὁ Ἠλίας, κανένας δὲ γνοιάστηκε. Ἐδῶ ἐκεῖνο ποὺ γνοιάζει, ἐκεῖνο ποὺ κόφτει, εἶναι μονάχα τὸ ψωμί. Καὶ ὅσο τὰ στόματα πληθαίνουνε, ὅσο τὸ τσουβάλι γίνεται κοιλιὰ παραγεμισμένη, τόσο τὸ ψωμὶ λιγοστεύει. Κι' ὅταν τὸ ψωμὶ λιγοστεύει, τὸ τσουβάλι στεναχωριέται. Γι' αὐτὸ κι' ἀπὸ τὴ στεναχώρια του δηλαδής, σφίγγεται καὶ ξαλαφρύνει. Κι' ἀνάμεσα σὲ κείνους ποὺ ξεπεταχτήκανε ἀπὸ τὸν πισινὸ τοῦ τσουβαλιοῦ, ἤτανε κι' ὁ Ἠλίας. Μὰ ὁ Ἠλίας ἤτανε καρύδι σκληρό. Καρύδι ποὺ τὸ ξωτερικὸ δὲ μπόρεσε νὰ τὸ τσακίσει, καὶ νὰ φάει τὴ ψύχα του ὅσο κι' ἂν τὸ πάσκισε. Στουρναρόπετρα ὁ Ἠλίας. Ἔτσι τὸ στομάχι τοῦ ξωτερικοῦ δὲν τόνε σήκωσε.

«Μωρὲ τί ζευζέκης εἶναι ἐτοῦτος; Τονὲ παλέβω ἀπὸ δῶ, τόνε παλεύω ἀπὸ κεῖ, μὰ ζαύτι νὰ τόνε κάνω δὲ μπορῶ. Κεφάλι ἀγύριστο. Σοῦ τόνε ταΐζω, σοῦ τόνε ποτίζω, σοῦ τόνε γιομίζω παρά, ἀλλὰ γιὰ κείνονε πέρα βρέχει.

— Ξενητιά, εἶσαι κακούργα, σοῦ λέει. Καὶ 'γὼ μὲ τὴν καλή μου τὴν καρδιά κάθουμαι καὶ τὸν ἀκούω ἀμίλητη. Ἀμ' αὐτὴ ἡ καρδιά μου ἡ καλὴ καὶ τὸ ποὺ δὲ μιλάω, εἶναι ποὺ κάνανε κάτι τέτοιους, οὰν καὶ δαῦτον, νὰ μοῦ βγάλουνε τ' ὄνομα. Γιατὶ βρὲ παληοτόμαρα μὲ λέτε κακούργα; Γιατὶ μοῦ σοὔρνετε τ' ὄνομα;

Ἐπειδὴς μοῦ 'ρχόσαστε ξεβράκωτοι; Ἐπειδὴ μοῦ 'ρχόσαστε ξυπόλητοι; Ἐπειδὴ μοῦ 'ρχόσαστε ξενητικωμένοι: Κι' ἐγὼ οὰν χαζή! σᾶς ντύνω, σᾶς παποπτσώνω, καὶ σᾶς λιγδώνω τ' ἄντερο; Ἀλλὰ ἔτσι εἶναι, ἡ μάνα ὅτι καὶ νἄναι, μάνα εἶναι. Τοὺς ξεζουμιάζω, λέει.

Γιατὶ μωρέ; Ἐκείνη, ἂν μένατε στὰ χώματά της, δὲν θὰ σᾶς ξεζούμιαζε; μωρὲ θὰ σᾶς ξεζούμιαζε.

Κι' ὄχι μονάχα τοῦτο, τὰ χώματά της θὰ σᾶς τρώγανε, χωρὶς νὰ μάθετε ποτέ σας, ὅτι στὸν οὐρανό, ὑπάρχει καὶ ἥλιος, κι' ὄχι μονάχα κάποιος ποὺ

γιὰ νὰ σᾶς ἐλεήσει. ἂν σᾶς ἐλεήσει ποτές, θὰ πρέπει ἐσεῖς νὰ πέσετε στὰ ποδάρια του γονατιστοί, νὰ χύσετε τὰ δάκρυά σας ποτάμια καὶ νὰ χτυπήσετε τὰ στήθια σας μετανοιωμένοι. ζητώντας του συχώρεση, λιγώνοντας τὴ φωνή σας, γιὰ τ' ἁμαρτήματα ποὺ κάνατε, ἢ γιὰ τ' ἁμαρτήματα ποὺ σᾶς βάλανε νὰ κάνετε.

Τὸ ξέρω. Ὁ Ἠλίας θ' ἁρπάξει ἀπὸ μένα νε ὅ,τι φτάνει τὸ χέρι του, καὶ πίσω του θὰ ρίξει μαύρη πέτρα. Θὰ φύγει. Ἔτσι σὲ μένα νε θὰ μείνει ἡ μαύρη πέτρα καὶ τὰ καλά μου θὰ πᾶνε σὲ κείνη ποὺ τὸν ἔδιωξε. Ἡ ξενητιά, Μαρίνα μου, δὲ λάθεψε. Νάτος ὁ Ἠλίας. Τὸν εἶδες; Ἀφεντάνθρωπος. Ρολόϊ... καδένα... δαχτυλίδια... δόντια... ὅλα χρυσά. Ἄσε τὴν παραδοσακούλα του. Ἡ παραδοσακούλα του, εἶναι παραφουσκωμένη. Νά, σὰν τὴ κοιλιὰ τῆς γυναίκας τῆς τοιμόγενης. Ἔψαξε ἀπὸ δῶ, ἔψαξε ἀπὸ 'κεῖ. καὶ διάλεξε. Διάλεξε ποὺ καλὸ νἄχει, στὰ χεράκια τὰ δικά σου.

«Ἐκεῖ μέσα θ' ἀφήσω τὴν παραδοσακούλα μου νὰ ξεγεννήσει: θἄπε μὲ τὸ μυαλό του. Ἡ κόρη τῆς κυρα-Σταμάτως, δὲν εἶναι ὅποια καὶ ὅποια. Καὶ ὄμορφη εἶναι καὶ νοικοκυρὰ εἶναι. Καὶ αὐτὰ ποὺ θὰ ξεγεννήσει ἡ παραδοσακούλα μου στὰ χεράκια της, θὰ τὰ τιμήσει».

Καὶ μὴ μοῦ πεῖς, ὅτι τὴ παραδοσακούλα τοῦ Ἠλία. δὲν θὰ τὴν ἀφήσεις νὰ ξεγεννήσει στὰ χεράκια σου μέσα. Καὶ μὴ μοῦ πεῖς ὅτι δὲ θ' ἀνοίξει τὴ πόρτα στὴ καλή σου τὴ μοίρα, ποὺ τὴ χτυπάει. Ἡ πόρτα μας αὐγερινέ μου πρέπει ν' ἀνοίξει. Καὶ ἡ πόρτα μας. καὶ τὸ σπιτικό μας.

Τὸ σπιτικό μας, ποὺ ἀπὸ πάντα του ἤτανε κλειστό· ἀκόμη καὶ τὸν καιρὸ ποὺ ὁ συχωρεμένος ὁ πατέρας ζοῦσε. Τότε τὸ κράταγε κλειστὸ ἡ φτώχεια. Τώρα ἔξω ἀπὸ τὴ φτώχεια, τὸ κρατᾶνε κλειστὸ καὶ ἡ χηριά μου καὶ ἡ ὀρφάνια σου. Βλέπεις, οὔτε ἡ φτώχεια. οὔτε ἡ χηριά. οὔτε κι' ἡ ὀρφάνια, ἔχουνε δάχτυλα δυνατὰ ποὺ νὰ μποροῦνε νὰ σηκώνουνε μάνταλα.

Μὴν τήνε διώξεις θυγατέρα τὴν καλή σου τὴ μοίρα. Τὸν ἀγέρα τὸν ἀλλοιώτικο ἄφησέ τονε νὰ φυσήξει καὶ δῶ μέσα. Ἄφησέ τον νὰ σηκώσει μὲ τὸ φύσημά του, ἀπὸ τὰ ντουβάρια τοῦ σπιτικοῦ μας, καὶ ἀπὸ πάνω μας. τή μούχλα καὶ τὴν κακομοιριά. Ἡ προξενήτρα σὲ λίγο θὰ 'ρθεῖ νὰ πάρει τὸ ναί, ἢ τὸ ὄχι.

— Πές μου χρυσάφι μου. τί νὰ τῆς πῶ; Θαρρῶ πὼς καὶ σὺ τὸ θέλεις τὸ σπιτικὸ τοῦτο νὰ γίνει περβόλι. Ἂν τὸ λοιπὸν τὸ θέλεις, ἄσε τὸν περβολάρη ποὺ πρέπει, νὰ μπεῖ. Καὶ σὰν μπεῖ, ὁ καπνὸς ποὺ βγαίνει ἀπ' τὸ σπιτικό μας, δὲ θὰ ντρέπεται νὰ ξεκλειδώσει τὸ στόμα του.

— Τὸ θέλω μάνα μου καὶ 'γώ. τὸ σπιτικὸ τοῦτο νὰ γίνει περβόλι. Ἕνα περβόλι ὅμως πραγματικό. Ἕνα περβόλι ποὺ τὸ δενδρί του, θἄχει καὶ μαλλιὰ μαῦρα, καὶ δόντια ἄσπρα καὶ τὶς ρίζες του δυνατές.

— Καλὰ εἶναι καὶ τὰ μαῦρα. καλὰ εἶναι καὶ τὰ ἄσπρα. καλὲς εἶναι καὶ οἱ ρίζες οἱ δυνατές. Μὰ τὸ περβόλι. γιὰ νἄναι περβόλι. καὶ τὸ νερό τὸ θέλει, καὶ τὴ κοπριά του τὴ θέλει, καὶ τὸν ἥλιο του τὸν θέλει. Καὶ ὁ Κωσταντῆς, ἔξω ἀπὸ τὴν ὁμορφάδα του, καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη σου, τίποτες ἄλλο δὲν ἔχει.

Καὶ δὲν εἶναι δύσκολο. ἀπαντοχή μου, νὰ καταλάβεις, πὼς ἐτοῦτα τὰ δυό, εἶναι βέβαια λυχνάρι, ποὺ ἔχει τὸ φυτίλι του, μὰ ποὺ μέσα του δὲν ἔχει, παρὰ μονάχα πέντε κόμπους λάδι. Ὅταν ὅμως οἱ πέντε κόμποι τὸ λάδι σωθοῦνε!!!, τότες τὸ λυχνάρι καὶ τὸ φυτίλι γίνονται μαχαίρι στομωμένο, ποὺ δὲ φελάει σὲ τίποτις, ἔξω ἀπὸ τὸ νὰ κόβει κομμάτια χοντρὰ ἀπὸ πάνω σας, καὶ νὰ τὰ πετάει στὸ στόμα τῆς ἀπελπισιᾶς

— Ἔτσι ὅπως τὰ λὲς μωρὴ μάνα, τὴ φρέσκια ψυχή μου, καὶ τ' ἄγορο κορμί μου, πρέπει νὰ τ' ἀφήσω νὰ πλαντάξουνε καὶ νὰ μαραζώσουνε. ἔχον-

τας τὸ ἕνα ποδάρι μου, ἀπάνω στὸ τσουκάλι. τὸ καθὼς πρέπει γιομισμένο, καὶ τ' ἄλλο ποδάρι μου, ἀπάνω στ' ἄσπρα μαλλιὰ τοῦ Ἡλία. Ἔτσι, ἡ θυγατέρα σου σὰν τὸ λουλούδι, ποὺ τῶχουνε βάλει μέσα σ' ἀνθογυάλι ἀκριβό. θὰ καμαρώνει γιὰ τὸ ἀνθογυάλι, καὶ στὰ κρυφὰ μὲ τὸ μαντήλι της, τὰ σκουπίζει ἀπὸ τὰ πέταλά του, τὰ σάλια ἐκεινῶν, ποὺ θὰ τὴ φτύνουνε γιὰ νὰ μὴν τὴ ματιάσουνε.

Ὤχ! μάνα καημένη. Δὲ λέω πὼς εἶσαι μακρυὰ νυχτωμένη. Λέω ὅμως πὼς γεννήθηκες, καὶ πὼς ἔζησες μέσα σὲ μιὰ νύχτα, ποὺ δὲ λέει νὰ φύγει, οὔτε ἀπὸ πάνω σου, οὔτε καὶ ἀπὸ πάνω μου. Καὶ τούτη ἡ νύχτα εἶναι ποὺ κουμαντάρει, καὶ τὸ μυαλό σου, καὶ τὴ γλώσσα σου.

Μ' ἄλλα λόγια σ' ἔχει δέσει τόσο καλά, ποὺ τὸ θέλεις δὲν τὸ θέλεις τρέχεις ξοπίσω της, ἀφοῦ τὰ σχοινιὰ ποὺ σ' ἔχει δεμένη, οὔτε μὲ τὰ νύχια, οὔτε καὶ μὲ τὰ δόντια κόβουνται.

Μ' αὐτὰ λοιπὸν τὰ σκοινιά, ποὺ καί 'γὼ τὰ ξέρω, ποὺ καί 'γὼ τὰ βλέπω, πασκίζεις νὰ δέσεις καὶ τὸ δικό μου μυαλό, καὶ θὰ τὸ καταφέρεις. Καὶ ὄχι πὼς μὲ θέλεις νὰ τρέξω κοντά σου γιὰ συντροφιά, ὄχι. Τὸ κάνεις ἐπειδὴ φοβᾶσαι τὰ σκαλοπάτια τῆς νύχτας ποὺ μᾶς σφίγγουν ἀπὸ παντοῦ. Ἔχει βλέπεις καὶ ἡ νύχτα τὰ πισωπόρτια της ποὺ σὲ φέρνουνε καμμιὰ φορὰ πιὸ κοντὰ στὸν ἥλιο. Ὅσο δηλαδὴ σὲ πιὸ ψηλὸ σκαλοπάτι στέκεσαι, τόσο πιὸ κοντὰ σὲ πισωπόρτι καλύτερο εἶσαι.

Τὸ μεγάλο κακὸ τὸ ἔχει τὸ σκαλοπάτι τὸ τελευταῖο. Ἐδῶ ποὺ στεκόμαστε ἐμεῖς. Ἐδῶ πισωπόρτια δὲν ἔχει. Ἐδῶ ἔχει μονάχα ἀγκίστρια μὲ δολώματα λαχταριστά. Κι' εἶναι τυχερὸ τὸ στόμα ἐκεῖνο ποὺ θὰ μπορέσει ν' ἁρπάξει ἕνα τέτοιο δόλωμα, καὶ ποὺ θὰ πιαστεῖ στ' ἀγκίστρι.

Καλότυχος ἐτοῦτος, λέμε.

Μὰ ἡ καρδιά μου μάνα, γιομάτη ἀπὸ ἀγάπη καὶ ἀπὸ δίψα, στ' αὐτιά της ἔχει βάλει βουλοκέρι, καὶ δὲ σ' ἀκούει

— Ὅλα τοῦτα ποὺ μοῦ εἶπες, θυγατέρα, εἶναι πικρά. Μὰ ἡ δική μου γλώσσα, ἔχει χοντροπετσιάσει τόσο, ποὺ δὲ μοῦ εἶναι βολετὸ νὰ ξεχωρίσω, τὸ τί εἶναι τὸ ἕνα καὶ τὸ τὶ εἶναι τ' ἄλλο. Αὐτὸ ποὺ ξέρω καὶ αὐτὸ πού 'χω νὰ σοῦ πῶ, εἶναι, νὰ ἀφήσεις τὴ καρδιά σου νὰ χωνέψει μονάχη της, καὶ τὴν ἀγάπη, καὶ τὴ δίψα, καὶ νὰ τὶς κάνει θύμηση. Ἂν ὅμως λαθέψεις, καὶ πλάι στὴ δική σου καρδιά, βάλεις καὶ τὴ καρδιὰ τοῦ Κωνσταντῆ, δὲ θὰ περάσει πολὺ καιρός, ποὺ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ δίψα θὰ φύγουνε ἀπὸ τὶς καρδιές σας, καὶ ποὺ θὰ κατέβουνε στὰ στομάχια σας. Καὶ τότες διαμιάντι μου, δὲ θἄχω μάτια νὰ σᾶς κλαίω, ἀφοῦ ἡ νύχτα γύρω μας θἄναι ἀκόμα πιὸ μαύρη, καὶ ἡ καρδιά της ἡ σκληρή, μ' ὅσα δάκρυα κι' ἂν χύσουμε ἀπάνω της, δὲν θὰ μαλακώνει.

— Ἡ καρδιά μου μάνα, τὴν ἀγάπη μου γιὰ τὸν Κωσταντῆ, καὶ τὴ δίψα μου γιὰ δαῦτον, θὰ ἀργήσει νὰ τὶς χωνέψει. Οὔτε καὶ ποὺ ξέρω ἂν θὰ τὶς κάνει θύμηση, ἢ ἂν θὰ τὶς κάνει πληγές. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ξέρω καλά, εἶναι ὅτι τὰ χέρια μου, θὰ δυσκολευτῶ νὰ τὰ κάνω φωλιά, ὅπου μέσα της ὁ Ἡλίας θέλει ν' ἀφήσει τὴ παραδοσακούλα του νὰ ξεγεννήσει. Μέχρι τὰ τώρα βλέπεις, τὰ χέρια μου τὰ εἶχα κρατήσει καθαρά.

— Ἔχεις Μαρίνα μου δίκηο. Μὰ πρέπει νὰ τὸ μπορέσεις. Ἡ λάμψη τοῦ χρυσαφιοῦ, δὲν εἶναι καὶ τόσο κακιά, ὅσο νομίζεις. Ἡ λάμψη τοῦ χρυσαφιοῦ, ὅταν εἶναι δική σου, τὸ κορμί σου, καὶ τὸ τρέφει καὶ τὸ ντύνει· καὶ τὸ πρόσωπό σου τὸ φτιάχνει ἔτσι, ὥστε οἱ ἄλλοι καὶ νὰ τὸν ντρέπονται καὶ νὰ τὸν φοβοῦνται. Εἶναι δηλαδὴς ἕνας ἥλιος, ποὺ πῆρε, μὲ τὸ ἔτσι θέλω, τὸ λεύτερο νὰ φτιάξει τὴ νύχτα ὅπου μέσα σὲ δάφτη νε λάμπει μοναχός του.

— Ένας ήλιος ψεύτικος.

— Ψεύτικος, αλλά είναι ό μόνος ποὺ ὑπάρχει. Ένας ήλιος ποὺ δὲν ζεσταίνει βέβαια τὴν ψυχή, ἀλλὰ οὔτε καὶ ποὺ τὴν ἀφήνει νὰ ντυθεῖ καὶ νὰ ζεσταθεῖ μονάχη της. Μὰ μὲ τοῦτα μὴ σκοτίζεις τὸ μυαλό σου. Γιὰ τὸ ποὺ ἀφήσανε οἱ ἄνθρωποι τὶς ψυχές τους γυμνές, θὰ τιμωρηθοῦνε ἀπὸ τὸ μεγαλοδύναμο, στὸν ἄλλο κόσμο. Κι' ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα μου, νὰ σταθῶ μπροστά Του, κι' ἅμα μὲ ρωτήσει, «γιατὶ μωρὴ Σταμάτω, τὴ ψυχή σου τὴν ἄφησες ὁλόγδυτη;» θὰ πάρω τὸ θάρρος καὶ θὰ τοῦ πῶ, μολογώντας καὶ τὸ παράπονο ὅλων τῶν ὁλόγδυτων. «Ἀφοῦ μεγαλοδύναμε λησμόναγες νὰ γυρίσεις καὶ κατὰ τὴ μεριά μας, τὸν ἥλιο σου. Ἀπὸ πηλὸ μᾶς ἔχεις φτιαγμένους, τί ἤθελες νὰ κάνουμε»;

Μὰ ὅ,τι καὶ νὰ σοῦ πῶ, ὅ,τι καὶ νὰ μοῦ πεῖς, ὅπως καὶ νὰ τὰ γυρίσουμε, ὅπως καὶ νὰ τὰ σπρώξουμε· ἀπὸ τὴ θέση του δὲ ξεφεύγει τίποτα. Ὅλα τάχουνε καλὰ στερεωμένα. Γι' αὐτὸ θυγατέρα, κάνε καρδιά! Τώρα ποὺ θἄρθει ἡ προξενήτρα πρόσεξε. Φόρεσε τὸ χαμόγελό σου, τὸ πιὸ γλυκό.

Τὸ στόμα τῆς καρδιᾶς σου, ράψε το, μὲ τὴ κλωστὴ τὴν πιὸ γερή. Τὸ στομάχι της κάνε το νὰ χωνέψει ὅσο γίνεται καλύτερα, καὶ τὴν ἀγάπη, καὶ τὴ δίψα. Καὶ γιὰ νὰ μπορέσει ἡ καρδιά σου, νὰ ζωγραφίσει ἀπάνω στὸ μυαλό σου τὴ θύμηση, στὸ μυαλό σου νὰ περάσεις χαλινάρι...

★

ΕΡΙΝΝΥΕΣ

Γιατὶ σ' ἀρνήθηκα;
Γιατί;
Δὲν ἔχω κανένα
δρόμο
νὰ ξεδιπλώσω
Τίποτε νὰ μοῦ δώσης
καὶ νὰ σοῦ δώσω,
κανένα δρόμο Σου
νὰ πατήσω
κανένα μονοπάτι
κανένα νὰ μοῦ
στείλης μυστικὸ
μήτε νὰ σοῦ μιλήσω
Οἱ ὁμορφιές σου
πρωτόφαντα φαντάζουν
τὶς ἀγγίζω
ἔτσι ξώπετσα
ὅμως Ἐσὺ ποιὰ
Εἶσαι; Ποιά;
μονάχα μοναχὰ
μνῆμες προγόνων
γνωστὲς
κι' ἀνεγνωρές μου
φωτογραφίες
ξεθωριασμένες
πίνακες - ζωγραφιὲς
ἀποσβυσμένες...
σὰν τάφοι ἀνοιγμένοι
νὰ ξεκινᾶνε...
νὰ ξεκινᾶνε...
στὴ μυστική τους τὴν
Πορεία
καὶ νάρχωνται
ἄσφαλτα
νὰ μὲ ἀπαντᾶνε
καὶ νὰ μοῦ φέρουν
τὴν ψυχή Σου
ἑνωμένη
Ἕνα μὲ τὴ δική τους
καὶ μὲ μένα Ἕνα
μυριοσταλμένη τους
μυριοσταλλαγμένη!

ΤΑΣΙΑ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΝΙΚΟΛΑΕ ΝΤΡΑΓΚΟΣ*

Τὸ αἴνιγμα

Μὲ τὴν πονηριά της ἡ νύχτα
Μὲ τύλιξε στὰ ὄνειρα
Καὶ δρόμους χωρὶς ἀκτὲς
Μοῦ ὑπέβαλε.

Κι ἐγὼ τοὺς ἀκολούθησα
Μ' ἀνοιχτὰ τὰ μάτια
Σὰν στὶς κάννες πυροβόλου.

Ἦταν ἕνα εἶδος μάγια.
Ἀπ' τὸν ὁρίζοντα ἐρχόταν
Σταχτιὰ σκοτωμένα πουλιὰ
Γιὰ ν' ἀναστηθοῦν
Ἀνάμεσα στ' ἀπαγορευμένα φυτά.

Περιπλανιώμουνα κατακουρασμένος
Σὰν τὸν Ὀδυσσέα
Πάνω σ' ἕναν τοῖχο
Σὲ κύματα ἀπὸ μανουσάκια.

Ἀργὰ κατὰ τὴν αὐγὴ ξέφυγα
Συντριμμένος ἀπ' τὰ ὄνειρα
Κουβαλώντας αἰωνίους
— Ὑπέροχους παράδεισους —
Δυὸ μάτια — δυὸ ἀνοιχτὲς κάννες
Πυροβόλου.

Ρεβὰνς

Ἄχ νὰ μποροῦσα,
Νὰ μποροῦσα νὰ κεραυνώσω
Τὸ τραγούδι μου μὲ μιὰ χειρονομία
Ἀπ' τοὺς οὐρανοὺς θὰ ξερίζωνα
Ἕνα ἀστέρι
Καὶ θὰ πετοῦσα σιωπηρὰ
Ἀπάνω της
Γιὰ νὰ τὴν κάνω δική μου.
Ἄχ νὰ μποροῦσα,
Νὰ μποροῦσα...

---

* Γεννήθηκε τὸ 1938 στὸ νομὸ Γκόρζ. Τὸ 1960 τέλειωσε τὸ Πανεπιστήμιο καὶ διορίσθηκε καθηγητής. Ἐργάσθηκε σὲ διάφορες ἐφημερίδες καὶ περιοδικά. Σήμερα εἶναι ἀρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδας «Σκιντέϊα», τῆς μεγαλύτερης ρουμάνικης ἐφημερίδας τοῦ Βουκουρεστίου. Στὰ γράμματα πρωτοεμφανίσθηκε τὸ 1968. Ἔχει ἐκδώσει μέχρι τώρα τὶς ποιητικὲς συλλογές: «Χιόνια χωρὶς ἐπιστροφή», «Γράμματα γιὰ τὸ χωριό μου», «Οἰκεῖοι ρυθμοί», «Ἀσπίδα τῆς αἰωνιότητος» κλπ.

Μὲς τοὺς καιροὺς νὰ περιμένεις

Μὲς τοὺς καιροὺς νὰ περιμένεις,
Τὸ ρολόγι νὰ χτυπᾶ τὴν κρύαν ὥρα,
Οἱ νύχτες νὰ πέφτουν βαριὲς στὸν κῆπο
Καὶ στὰ ὄνειρα καὶ τῶν δυό μας
Καὶ κείνη νὰ μὴν ἔρχεται.

Εἶναι τόση ἡσυχία ἐκεῖ στὰ βάθη
Ποὺ νομίζεις πὼς οἱ γλάροι πετοῦν μέσ' στὸ μπαμπάκι
Λούζονται πρὶν πετάξουν
Καὶ κάνοντας κύκλους στὸν ἀέρα,
Χάνονται μέσα στὸ ἀμυδρὸ σύμπαν.

Μέσ' στοὺς καιροὺς νὰ περιμένεις
Καὶ κείνη νὰ μὴν ἔρχεται
Νὰ σκύψει τὴ ματιά της στὶς ἀναμνήσεις σου
Σὰν μιὰ ἀκτίνα φῶς
Νὰ γλυστρᾶ αἰώνια ἡ ματιά της.
Εἶναι τόση ἡσυχία ἐκεῖ στὰ βάθη
Ὅπου κατοικοῦν οἱ θύελλες,
Τὶς φωνάζεις μὲ τ' ὄνομά τους
Μὰ κεῖνες δὲν σοῦ ἀπαντοῦν,
Εἶναι ἀδύνατο νὰ τὶς ξεκόψεις
Ἀπ' τὴν ἡσυχία τους.

Μὲς τοὺς καιροὺς νὰ περιμένεις
Τὰ τραὰμ τὴν ὥρα σου νὰ μετρᾶνε
Σκιὲς ἀπὸ σύννεφα κι ἡλιακὰ χαμόγελα
νὰ διασταυρώνονται
Κάτω ἀπ' τὸν ἀμφιβληστροειδὴ χιτώνα τοῦ
ὀφθαλμοῦ
Καὶ κείνη νὰ μὴν ἔρχεται.

Εἶναι τόση ἡσυχία ἐκεῖ στὰ βάθη;
Ρωτᾶ ἡ φωνὴ μὲ ταραχὴ
Καὶ τὰ μάτια ποὺ ἄσπρισαν κοιτώντας τὴν ὥρα
Ρωτᾶνε κι ἐκεῖνα:
Πόσος καιρὸς πέρασε; Τί ἔχει μείνει;

Ὑπάρχει ἕνα χαράκωμα

Ὅταν τὰ φύλλα χάνουν τὴ ζωή τους
Στοῦ φθινοπώρου τ' ἀπόβραδο,
Ὅταν ὁλομόναχος ὁ ἥλιος
Ροδοκοκκινίζει στὴ Δύση
Ὅταν τὰ νερὰ στὰ ποτάμια πνίγονται
Στὴν ἴδια τους τὴ δίψα
Μὰ ἐξακολουθοῦν νὰ κυλοῦν
Ὑπάρχει ἕνα χαράκωμα

Γιὰ κάθε τραυματισμένο.
Ὅταν οἱ ἀναμνήσεις σαπίζουν
Μέσ' στὸν καιρὸ
Ὅταν οἱ μολυβένιοι στρατιῶτες
Εἶναι ἕτοιμοι νὰ μεταφερθοῦνε μακρυά,
Ὅταν τὰ ροῦχα εἶναι ἁπλωμένα
Σὲ μιὰ φανταστικὴ γραμμὴ
Στὴν ἀκροθαλασσιά,
Ὅταν ἡ καρδιὰ πέφτει
Στὸν ἴδιο της τὸν ἴσκιο
Μὲ θόρυβο βραχνιασμένης καμπάνας
Ὑπάρχει ἕνα χαράκωμα
Γιὰ κάθε τραυματισμένο.

Παντοῦ ὅπου ἡ ὥρα
Σὲ λεφτὰ σπαρταρᾶ,
Στὸ κράξιμο οτοῦ βλεφάρου
Ποὺ κρύβει ἕνα ἠττημένο τραγούδι
Κάποιου πουλιοῦ
Ποὺ πετᾶ στὴ ζάρα
Ἑνὸς σκαμμένου μετώπου
Μὲ τὸ μαχαίρι τοῦ καιροῦ
Ὑπάρχει ἕνα χαράκωμα
Γιὰ τὸν κάθε τραυματισμένο.

Τὸ χαράκωμα...
Δὲν τὸ βλέπεις;
Μὲ μιὰ σκληρὴ κίνηση
Ἀνάβει ἕνα ἁπλὸ
Καὶ φτηνὸ σπίρτο.

Ὑπάρχει πάντα ἕνα χαράκωμα
Γιὰ κάθε τραυματισμένο...

Μετάφραση ἀπ' τὰ Ρουμάνικα
ΛΑΜΠΡΟΣ ΖΙΩΓΑΣ

ΝΤΑΝ ΜΟΥΤΑΣΚΟΥ

ΤΟ ΔΩΜΑΤΙΟ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΘΡΕΦΤΕΣ

Ὁπωσδήποτε ὁ λόγος μπορεῖ νὰ διαπεράσει
κορμιὰ ἐλαφιῶν
καὶ κορμοὺς σημύδων.

Ὁπωσδήποτε ἡ ἀλήθεια μπορεῖ νὰ προσβάλει
καμιὰ φορά.

Ὁπωσδήποτε τὰ αἰσθήματα μποροῦν νὰ καλυφτοῦνε
μπορεῖ νὰ καλυφτοῦν γιὰ μιᾶς μὲ τριαντάφυλλα.

Μὰ γιατὶ νὰ ξεχνᾶμε
πὼς ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο βῆμα
Εἶν' ὁλάκερη ἡ φιλοσοφία ἑνὸς ταξιδιοῦ.

ΡΟΜΟΥΛΟΥΣ ΒΟΥΛΠΕΣΚΟΥ

ΚΑΡΤΑΣ ΑΡΙΘΜΟΣ 1

Στὸν Ἄοπρο Πύργο ἐκεῖ πάνω
γκρίζα ὅλα, ὑγρά· κι' ὁ ἀγέρας κρύος
Κάτω ὁ οὐρανὸς τῆς Τήμπα* σκοτεινιάζει
καὶ Νότος δὲν ὑπάρχει.

Τὸ Μπρασὸβ χωρὶς ἐσένα εἶναι νεκρὸ
ὅλο σκοτάδι, κακία κι' ἀσχήμια
Ἡ ψυχή μου μαύρη ἐκκλησία
Ἡ φωνή μου ἁρμόνιο παράφωνο.

Στὸ Ἑλληνικὸ κοιμητήρι θαυμάζω
διαβάζοντας τοῦ Μπραγκοβάνου τὄνομα
καὶ ἤθελα νὰ φύγω μὰ δὲν μπορῶ
καὶ μάταια σὲ προσμένω.

Δὲν θὰ ξανάρθω· δὲν θὰ ξανάρθεις
Βουνὰ μικρά· μικρὰ λυπητερά...
Ἄλλος κανεὶς δὲν ὑπάρχει
ὑπάρχεις μονάχα Ἐσύ.

Ἀπόδοση ἀπὸ τὰ ρουμανικά: ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

---

* Λόφος στὴν πόλη Μπρασόβ.

★

Η ΑΦΑΣΙΑ

Τὰ κυκλάμινα δὲς πῶς ζοῦν στὴ μοναξιὰ
Κάτω ἀπ' ἐρημιὲς τῶν ἄστρων ἡ ἀκαμψία
τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ.
Ἡ μοναξιὰ ἔχει τὸ χρῶμα τῶν λευφόρων τῶν πόλεων
ὅταν τὶς γιορτινὲς μέρες ὁ χρόνος στὴν ἄσφαλτο πήζει
πέτρινη κίνηση παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ἄστεων
κι' ὁ ἴλιγγος, μηχανὲς οἱ ἀνθρωποβόρες, μυρμήγγια τῆς ὥχρας
Ἕνα παραβὰν κατάντικρυ στὴ θέα τοῦ γαλάζιου
Κι' ὅλο ν' ἀναρωτιέμαι. Πῶς ἔγινε καὶ χάσαμε
τὴν ἅπλα τῆς θάλασσας ποὺ μάθαμε τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ
πῶς εἶναι τοῦτο καὶ δὲν ἀκοῦμε πιὰ τὸν συναγερμὸ
τῆς διαδοχῆς τῶν χρωμάτων
Τί ἄλλαξε πιὰ καὶ δὲν βλέπουμε τὴν αὐγινὴ συμφωνία τῶν ἤχων;
Οἱ αἰσθήσεις μᾶς πρόδωσαν,
ἢ μήπως ἐμεῖς προδώσαμε τὶς αἰσθήσεις;
(Ἀφασία...)

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΛΛΟΣ

ΜΙΛΙΑΣ ΡΟΖΙΔΗ

Ο ΙΟΡΔΑΝΗΣ ΠΟΤΑΜΟΣ

(Μαρτυρίες τῆς Κατοχῆς)

— Πῶς σὲ λένε;
— Ἰορδάνη.
— Χά, χά, αὐτὸ δὲν εἶναι ὄνομα Εἶναι ποταμός
— Κι' ἐσένα πῶς σὲ λένε;
— Μιλίτσα.
— Χά, χά, χά, αὐτὸ δὲν εἶναι ὄνομα εἶναι δέντρο.
— Μὰ δὲν εἶμαι ἀπ' τὴ «Μηλιά», εἶμαι ἀπ' τὴν «Αἰμιλία».
— Μῆλο, μῆλο, μηλίτσα, μῆλο...

Τῆς κόλλησαν τότε καὶ τ' ἄλλα παιδιὰ τὸ παρατσοῦκλι «ΜΗΛΟ» καὶ τῆς πήγαινε γάντι, ὅπως ἦταν στρογγυλοπρόσωπη καὶ κοκκινομάγουλη.

Ἔτσι ἄρχισε. Ἂν καὶ ἦσαν πρωταξάδερφα δὲν εἶχαν συναντηθεῖ ἄλλη φορὰ κι' ἂν εἶχαν δὲ θὰ τὸ θυμόντουσαν γιατὶ ἦσαν πολὺ μικρά. Ἡ πρώτη λοιπὸν ἀνάμνηση τῆς γνωριμίας τους ἦταν αὐτὴ ἡ παράξενη στοιχομυθία.

Ὁ Ἰορδάνης εἶχε τόνομα τοῦ παππού του. Κάτι τέτοια ὀνόματα τὰ συνηθίζουν οἱ Πόντιοι, γιατὶ Πόντιοι ἦσαν στὴν καταγωγὴ ἐγκατεστημένοι ἀπὸ χρόνια πολλὰ — πάππου πρὸς πάππον — στὴ Ρωσία.

Συχνὰ στὸν Πόντο ξέσπαγαν ἐπαναστάσεις καὶ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν καὶ τότε οἱ Ἕλληνες ἔφευγαν κρυφὰ ἀπ' τὰ χωριὰ καὶ τὶς πόλεις τους. Ἄφηναν σπίτια, χωράφια, μαγαζιά, περιουσίες πολλὲς φορὲς ἀξιόλογες καὶ κατάφευγαν στὴ γειτονικὴ Ρωσσία γιὰ νὰ σώσουν τὴ ζωή τους. Νύχτα συνήθως μὲ καΐκια ἢ βάρκες, κρυφὰ ἢ δωροδοκώντας τοὺς φρουροὺς περνοῦσαν τὰ σύνορα. Στὸ Βατοὺμ εἶχε μαζευτεῖ πολὺς ἑλληνικὸς πληθυσμός. Εἶχαν δικιά τους ἐκκλησιά, τὸν Ἅγιο Νικόλαο, δικό τους ἑλληνικὸ σχολειό, Δημοτικὸ καὶ Σχολαρχεῖο, Λέσχη. Ἐρασιτεχνικὸ Θέατρο. Οἱ ρωμιοὶ πάντα ἐπιρρεπεῖς στὸ ἐμπόριο καὶ τὰ γράμματα διέπρεπαν, ὅπου νὰ ρίζωναν κι' ἔφτιαχναν παροικίες. Σ' ὅλα τὰ ρωσσικὰ παράλια τοῦ Εὔξεινου Πόντου ὑπῆρχαν τέτοιες παροικίες, ἴσως μάλιστα στὸ Βατοὺμ νὰ ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἢ τοὐλάχιστο ἡ πιὸ μεγάλη μετὰ τὴν Ὀδησσό.

Ὁ δρόμος τους λεγόταν «Γκρέτσεσκάγια» δηλαδὴ «Ἑλληνικὴ» ὁδὸς καὶ τὴν ὀνομασία της αὐτὴ τὴ διατήρησε στὸ στόμα τοῦ λαοῦ καὶ τότε ἀκόμα ποὺ ἐπίσημα ἔπαιρνε διάφορα ὀνόματα ἀνάλογα μὲ τὶς πολιτικὲς μεταβολὲς τῆς χώρας. Τὰ μεταεπαναστατικὰ χρόνια, ἀπὸ τότε δηλαδὴ ποὺ θυμόταν ἡ Μιλίτσα τὸν ἑαυτό της ἄλλαξε δυὸ - τρία. Πρῶτα λεγόταν ὁδὸς Ζηνόβιεφ, μετὰ Φροῦνζε, μετὰ Τέλμαν. Δὲν ἤξερε ἂν ἄλλαξε κι' ἄλλα. Αὐτοὶ ἔφυγαν, ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα κι' ἔτσι ἔχασε τὴ συνέχεια.

. . . . . .

Ὅταν γύρισε ἀπ' τὸ Γυμνάσιο βρῆκε στὸ σπίτι — μέναν τότε στοὺς Ἀμπελοκήπους, στὴν ὁδὸ Σεβαστείας — μιὰ μαυροφορεμένη γυναίκα μὲ

τρία παλληκαράκια, τὸ μεγαλύτερο εἴκοσι χρονῶ. Ἦταν ἡ θεία Μερόπη μὲ τὰ παιδιά της, ποὺ μόλις πρὶν λίγο εἶχαν ἀνέβει ἀπ' τὸν Πειραιᾶ. Τοὺς εἶχε φέρει τὸ ἀτμόπλοιο «Γκρούζια» κατ' εὐθείαν ἀπ' τὸ Νοβορωσοίσκ.

— Εἶσαι ὁ Ἰορδάνης; — τοῦ εἶπε.

— Κι' ἐσὺ σίγουρα τὸ «Μῆλο».

Χά, χαχά. Τ' ἀνοιχτόκαρδο γέλοιο του ἀντήχησε σ' ὅλο τὸ σπίτι.

Καὶ τότε ξαναθυμήθηκαν τὰ παιδικά τους χρόνια. Τότε ποὺ ἡ θεία Μερόπη ἔφερνε τὰ καλοκαίρια τοὺς γιούς της στὸ Βατούμ. Ἡ γιαγιά τους κι' ὅλες οἱ θειὲς — ἀδερφὲς καὶ ξάδερφες — καθόντουσαν κάτω ἀπ' τὴ μουσμουλιὰ κι' ἔπιναν τὸν καφέ τους κι ἔλεγαν τ' ἀστεῖα τους κι' ἔπλεκαν τοὺς ἀντροτέδες καὶ τὰ κοπανέλλια τους κι' ἐκεντοῦσαν στὰ τελάρα μὲ μεταξωτὲς κλωστὲς πάνω σὲ μαῦρο βελοῦδο τὶς παντόφλες τοῦ πατέρα καὶ τοῦ θείου - Νίκου.

Ἡ Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάσταση δὲν εἶχε ἀκόμα ἀλλάξει τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων τοῦ Καυκάσου, ἡ ἐπιρροή της δὲν εἶχε ἀκόμα φτάσει ὥσαμε αὐτούς. Βέβαια ἡ ἀδερφὴ τῆς Μιλίτσας, ποὺ ἤθελε νὰ κόψει τὰ μαλλιά της καὶ δὲν τὴν ἄφηναν, πῆγε καὶ τἄκοψε κρυφὰ μόνη της κι' ἦταν αὐτὴ ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ πράξη μέσα στὴν πατριαρχική τους οἰκογένεια. Οἱ γυναῖκες ὅμως κουβέντιαζαν ἀκόμα γιὰ τὰ τρουσιὰ καὶ τὰ ρετσέλια τους — ἐκεῖνα τὰ ὑπέροχα γλυκὰ ἀπὸ ὥριμα σῦκα — ποὺ θἄφτιαχναν γιὰ τὸ χειμώνα, ἐνῶ τὰ παιδιὰ τρεχοβολοῦσαν ἀτίθασα μὲς στὴν αὐλή, ποὺ ἦταν σωστὸς παράδεισος. Ὅλη στρωμένη μὲ καρφωτὴ πέτρα εἶχε ἕναν κῆπο στὸ βάθος, ὅπου φύτρωναν λογιῶ - λογιῶ λουλούδια. Τριαντάφυλλα, γαρύφαλλα, χρυσάνθεμα, βιολέττες. Σύρριζα στὸ σπίτι φυτεμένα τ' ἁγιόκλημα καὶ τὰ δειλινά, μοσχοβολοῦσαν τὸν κόσμο. Ἕνα πελώριο δέντρο, τὸ ψηλότερο σ' ὅλη τὴν πόλη, ἡ μανόλιά τους δέσποζε σ' ὅλη τὴν αὐλή. Ἀπάνω της σκαρφάλωναν τὸ γιασεμὶ κι' ἡ γλυσίνια. Τὰ φύλλα καὶ τὰ τεράστια λουλούδια της μὲ τὴ βαρειὰ μεθυστικὴ μυρουδιά τους ἔπεφταν συχνὰ στὴ ρίζα της κι' ὁ ἀγέρας της τὰ σκόρπιζε παντοῦ. Ἀπ' αὐτὰ τὰ φύλλα τί δὲν ἔφτιαχναν. Καπέλλα μὲ λοφία, ζῶνες, πολεμικὲς ἐξαρτήσεις, ὁλόκληρες πανοπλίες. Παίρναν ξύλα γιὰ σπαθιὰ καὶ παίζανε τὸν αἰώνιο πόλεμο τῶν παιδιῶν, ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν ἀντάμα. Ὁ Ἰορδάνης πρωτοστατοῦσε, ἦταν ὁ πιὸ μεγάλος ἀπ' τοὺς μικρούς. Ἦταν ὁ ἀρχηγός τους, ὁ δίκαιος καὶ γενναῖος, τὸν ἀκούγανε καὶ τὸν σεβόντουσαν, τὸν θαύμαζαν καὶ τὸν ἀγαποῦσαν ὅλοι.

Ἐξὸν τὶς πανοπλίες αὐτὰ τὰ φύλλα τὰ κάνανε καὶ πιάτα καὶ ταψάκια, ὅταν θέλανε νὰ παίξουν εἰρηνικὰ παιχνίδια. Κόβανε μὲ ξυραφάκι ἀπ' τὰ λευκὰ χοντρὰ πέταλα τῶν λουλουδιῶν τῆς μανόλιας μπισκότα σὲ διάφορα σχήματα ποὺ τὰ ψήνανε τάχα στοὺς φούρνους, ποὺ φτιάχνανε ἀπὸ πηλὸ μέσα στὸν κῆπο. Τί εὐδαιμονία γιὰ ἕνα μικρὸ παιδὶ νὰ μπορεῖ νὰ ζεῖ τόσο κοντὰ στὴ φύση. Ποτὲ δὲ θὰ ξεχάσουν πόση εὐτυχία ἔνοιωθαν νὰ κόβαν τὰ μανδαρίνια κατ' εὐθείαν ἀπ' τὶς κοντοῦλες μανδαρινιὲς καὶ πόσο νόστιμα φαινόντουσαν τὰ φρέσκα ἀγγουράκια, μικρὰ τραχειὰ καὶ δροσερά, ὅπως τἄκοβαν ἀπ' τὴν ἀγγουριὰ καὶ τἄτρωγαν ἀκαθάριστα καὶ τοὺς κυνηγοῦσε ἡ θεία Ἄφρω γιατὶ δὲν τ' ἀφήνανε νὰ μεγαλώσουν. Τὰ βράδυα κουρασμένοι ἀπ' τὸ τρεχιὸ καθόντουσαν στὰ σκαλοπάτια καὶ — τί ἄλλο; — τραγουδοῦσαν ἢ ἔλεγαν παραμύθια κι' αἰνίγματα.

— Θυμᾶσαι ποὺ ἤσουν πρώτη στὰ παραμύθια; Ὅλο ψευτιὲς μᾶς ἔλεγες, ἀπ' τὸ νοῦ σου τἄβγαζες, ποὺ τὰ ξεχνοῦσες ὕστερα κι' ἡ ἴδια, ἅμα σοῦ λέγαμε νὰ τὰ ξαναπεῖς.

— Καὶ τὰ θυμόσασταν ἐσεῖς καλύτερα ἀπὸ μένα.

— Θυμᾶσαι ἐκεῖνο τὸ παραμύθι ποὺ μᾶς ἔλεγες «Τὸ κορίτσι χωρὶς ὄνομα; Τί ἔκπληξη ἀλήθεια ὅταν κάποτε διάβασα σὲ μιὰ ἀφίσσα τοῦ σινεμὰ ἕνα ἔργο κινηματογραφικὸ νὰ λέγεται ἀκριβῶς ἔτσι: «Τὸ κορίτσι χωρὶς ὄνομα»...

— Ἀμ' ἐκεῖνο τὸ τραγούδι ποὺ ἔλεγες Ἰορδάνη γιὰ τὰ ρόδα καὶ τὰ τριαντάφυλλα πῶς τόλεγες;

Κι' ὁ Ἰορδάνης τραγούδησε ξανὰ μὲ τὴν ὡραία φωνὴ τενόρου τὸ παλιὸ πατριωτικὸ ἄσμα,ποὺ ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς ἔφτασε στὴ Ρωσσία, ποιὸς τόγραψε καὶ μὲ πόσο πάθος.

«Τὰ ρόδα τὰ τριαντάφυλλα
τῆς ἄνοιξης καμάρι.
Τὰ τραγουδάει ὁ ζέφυρος
ὁ ἥλιος τὸ φεγγάρι

.. ..
Χάνουν τὴν ὠμορφάδα τους στὴ σκλαβωμένη γῆ...»

Πέρασαν πολλὰ - πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ἡ θεία - Μερόπη εἶχε ἔρθει ἀπ' τὰ βάθη τῆς Ρωσσίας μὲ τὰ τρία ἀγοράκια της νὰ παραθερίσει κοντὰ στὴν οἰκογένεια τῆς Μιλίτσας στὸν Καύκασο. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πατέρας τοῦ Ἰορδάνη εἶχε πεθάνει... Μιὰ μέρα μετὰ τὸ μεσημεριανὸ φαγητὸ τὸν ἔπιασε δυνατὸς πόνος, ἀφόρητος πόνος στὸν ἀριστερό του ὦμο καὶ τὸ χέρι. Φέραν γιατρό, τοὔκανε μιὰ ἔνεση, ἡσύχασε, κοιμήθηκε καὶ δὲν ξαναξύπνησε πιά... Ἡ θεία Μερόπη ἔκλαιγε, χτυπιόταν, καταριόταν τὸ γιατρό, μὰ τίποτες δὲν ἔκανε. Τὴν ἄλλη μέρα ἔθαψε τὸν ἄντρα της κι' ἀποφάσισε νὰ φύγει. Δὲν τὴ χωροῦσε πιὰ ὁ τόπος. Πῆρε τὰ παιδιά της κι' ἦρθε στὴν Ἑλλάδα κοντά στοὺς δικούς της...

Ὅταν πρωτόρθαν μείναν στὸ σπίτι τῆς Μιλίτσας, ποὺ οἱ γονεῖς της ἦσαν ἀπὸ καιρὸ ἐγκατεστημένοι στὴν Ἀθήνα. Ἡ οἰκονομικὴ κρίση τότε ἔδερνε ἀλύπητα τὶς προσφυγικὲς οἰκογένειες. Μὴ ξέροντας καλὰ τὴ γλώσσα, τὸν τόπο καὶ τὶς συνήθειες, οἱ πιὸ πολλοὶ χωρὶς συγκεκριμένο ἐπάγγελμα οἱ πρόσφυγες αὐτῆς τῆς κατηγορίας ἄλλοι εἶχαν γίνει μικρέμποροι — ὅσοι εἶχαν περισώσει κάποιες οἰκονομίες — ἄλλοι πλανώδιοι ψιλικατζῆδες ἢ ἀτιλοὶ ἐργάτες σὲ ἐργοστάσια. Οἱ γυναῖκες ἔπλεκαν ἢ κεντοῦσαν καὶ τὰ ἐργόχειρά τους τὰ πουλοῦσαν στὰ καταστήματα τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ ἢ στὰ πανηγύρια καὶ τὰ παζάρια τῆς ἐπαρχίας, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀπόδοση τῆς δεξιοτεχνίας τους. Οἱ νεώτερες πήγαιναν κι' αὐτὲς ἐργάτριες.

Ἦταν ἡ ἐποχὴ τῶν διωγμῶν τοῦ Στάλιν. Οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι τῆς Ρωσσίας ἐξορίζονταν στὴν Ἑλλάδα, οἱ ἄλλοι ὅσοι δὲν εἶχαν τὴν ἑλληνικὴ ὑπηκοότητα καὶ θεωροῦνταν ὕποπτοι στέλνονταν ἐξορία στὴν Σιβηρία ἀπ' ὅπου δὲν γύριζαν ποτέ...

Ὁ πατέρας τῆς Μιλίτσας ἦταν λογιστὴς καὶ μ' αὐτὸ τὸ τόσο φτωχοπληρωμένο γιὰ κεῖνα τὰ χρόνια ἐπάγγελμα ζοῦσε τὴ γυναίκα του, τὴν κόρη του καὶ τὴν πεθερά του. Μὲ τὸν ἐρχομὸ τῆς ἄλλης οἰκογένειας τὰ πράγματα στρίμωξαν. Ἡ θεία - Μερόπη ἀναγκάστηκε νὰ στείλει τὰ δύο μεγάλα παιδιά της νὰ δουλέψουν. Πήγαιναν τὸ πρωῒ στὸ ἐργοστάσιο καὶ τὸ βράδυ σὲ νυχτερινὲς τεχνικὲς σχολές, ὅπου ἀρίστευαν. κάθε χρόνο μὲ βραβεῖα καὶ ἐπαίνους. Τὸ ἐργοστάσιο ἦταν κάπου στὴν Καλλιθέα κι' ἔφτιαχνε κουτιά. Τὰ παιδιὰ δούλευαν σκληρά, σὲ κάτι πρωτόγονα μηχανήματα, πρέσσες τὰ ἔλεγαν, ποὺ πολὺ κούραζαν τὰ νεανικὰ κι' ἄμαθα κορμιά τους, μὰ ποτὲ δὲν παραπονέθηκαν. Ἀντίθετα μὲ πολὺ προθυμία καὶ ὑπευθυνότητα ἀνάλαβαν τὰ καθήκοντα τοῦ προστάτη μάννας καὶ τοῦ μικροῦ ἀδερφοῦ τους. Ἡ Μιλίτσα

ποὺ ἦταν λίγο πιὸ μικρὴ ἀπ' τὸ μεσαῖο ἀγόρι τῆς θείας Μερόπης, πολὺ λυπόταν ποὺ αὐτὴ σπούδαζε ἐνῶ ἐκεῖνα δούλευαν τόσο σκληρά. Ἔνοιωθε τύψεις καὶ σφίξιμο στὴν καρδιά. Αὐτὰ τὰ ξαδέρφια της τ' ἀγαποῦσε μὲ ξεχωριστὴ τρυφεράδα κι' ἦταν σὲ θέση νὰ κάνει τὴν κάθε θυσία γι αὐτά. Πρὸς τὸ παρὸν προσπαθοῦσε νὰ τοὺς μάθει ἑλληνικά. Τοὺς ἔκανε μάθημα κάθε μέρα ἀνάγνωση, γραφή, γραμματική, συντακτικό. Προσπαθοῦσε νὰ τοὺς μάθει ὀρθογραφία ἐφευρίσκοντας χίλιους δυὸ μνημονικοὺς κανόνες. Τὰ παιδιὰ ἤξεραν νὰ μιλοῦν μὰ δὲν ἤξεραν καθόλου οὔτε νὰ γράφουν οὔτε νὰ διαβάζουν ἑλληνικά. Σὰ δὲν εἶχαν ἀδελφὴ κι' ἐκεῖνα τὴν ἀγαποῦσαν σὰν πραγματικὴ ἀδερφή τους.

.. ..

τὰ ἴδια νὰ καῖνε ωρους τὰ προοδευτικὰ βιβλία. Κι' αὐτὴ τ' ἀγαποῦσε τόσο... Τὰ βιβλία ἦσαν ἡ χαρά, ἡ ζωή της. τὸ πᾶν... Δὲν μποροῦσε νὰ χωρέσει τὸ μυαλό της, οὔτε μποροῦσε νὰ φανταστεῖ τότε πιὸ βάρβαρη πράξη. Νὰ καῖνε βιβλία...

Μὰ φαίνεται πὼς οἱ φασίστες σπάζαν τὰ μοῦτρα τους τώρα στὴν Ἀλβανία, κι' αὐτὴ ὅλο ἔγραφε γράμματα καὶ προσπαθοῦσε μὲ λόγια ὅλο φλόγα νὰ ἐμψυχώσει πιὸ πολὺ τοὺς ἀγωνιστὲς κι ὅλο ξενυχτοῦσε μὲ τὴ γιαγιά της νὰ πλέκουν κάλτσες καὶ κουκοῦλες κι ὅλο τραγουδοῦσε: «Μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χείλη πᾶν οἱ φαντάροι μας μπροστά...» κι ἤτανε σίγουρη γιὰ τὴ νίκη.

Ἐξ ἄλλου ὅλη τὴν ὥρα χτυποῦσαν οἱ καμπάνες.

Ἔτρεχαν στὸ δρόμο... «Ἔπεσε ἡ Κορυτσά... Ἔπεσε τὸ Ἀργυρόκαστρο.. Ἔπεσαν οἱ Ἅγιοι Σαράντα»... «Κορόϊδο Μουσολίνι...»

Οἱ γυναικοῦλες ἔκαναν παρακλήσεις. «Ἡ Παναγία φανερώθηκε στὸ μέτωπο, — ἔλεγαν — «ἡ Παναγία θὰ μᾶς σώσει...» Μὰ ἡ Μιλίτσα ἤξερε πὼς νικοῦσαν τὰ παλληκάρια σὰν τὸν Ἰορδάνη της τὸν ποταμό, οἱ Ἕλληνες ἀντιφασίστες... Καὶ νά, ξαφνικὰ τὸ μέτωπο ἔσπασε. Μᾶς χτύπησαν κι οἱ Γερμανοί,... Χιλιάδες ἅρματα μάχης καὶ τ' ἀεροπλάνα στούκας ἀπὸ πάνω νὰ τοὺς σφυροκοποῦν. Νά, ποὺ κι ἡ πιὸ μεγάλη παλληκαριὰ λυγίζει καμμιὰ φορά»...

Ἄρχισε ἡ ὑποχώρηση... Ὀχυρωνόμαστε στὸν Ὄλυμπο... Ὀχυρωνόμαστε στὶς Θερμοπύλες... Ὀχυρωνόμαστε στὸ Μαραθώνα,... Ὀχυρωνόμαστε... Ὀχυρωνόμαστε... Καὶ ξαφνικὰ οἱ μπότες τῶν ναζὶ πατοῦσαν τὴν Ἀθήνα. Ἡ σβάστικά τους κυμάτισε στὴν Ἀκρόπολη... Εἶχαν ἀνεβεῖ ὅλοι στὴν ταράτσα νὰ τὴ δοῦν ἀπὸ περιέργεια καὶ μόνο ἡ Μιλίτσα ἔκλαιγε, ἔκλαιγε ἀπαρηγόρητη, ἐνῶ ἡ γειτόνισσά τους ἡ Ἀγγελικὴ τῆς ἔλεγε: «Τρελλὴ εἶσαι; Δὲ λὲς Δόξα τῶ Θεῶ, ποὺ τέλειωσε ὁ πόλεμος καὶ θἄρθουν οἱ ἄντρες μας καὶ τ' ἀδέρφια μας...». Ἡ κοιλιά της ἦταν φουσκωμένη, ἦταν ἔγκυος, μὰ ἡ Μιλίτσα δὲν μποροῦσε νὰ τὴν καταλάβει, μόνο ἔνοιωθε ἀηδία κι' ἀναγούλιασε...

Ὁ ξάδερφός της ὁ ναύτης γύρισε θαλασσοπνιγμένος, καραβοτσακισμένος, ὁ Ἰορδάνης ἀκόμα... Ἡ θεία Μερόπη πάλι ἔκλαιγε... Ἄχ, αὐτὸς ὁ πόλεμος, ὅτι τὰ παιδιά της εἶχαν πάρει μιὰ καλὴ σειρά, τοὺς τὰ χάλασε ὅλα. Ὁ μεγάλος της δούλευε καλὰ στὴν Τηλεφωνικὴ Ἑταιρία τεχνίτης, τὸν εἶχε συστήσει ὁ καθηγητής του τῆς νυχτερινῆς Σχολῆς κι ὁ ἄλλος κάπου θὰ βολευόταν κι αὐτὸς μόλις θἄπαιρνε τὸ δίπλωμά του, ὁ μικρὸς πάλι πήγαινε καλὰ στὸ Γυμνάσιο. Ἄχ, αὐτὸς ὁ πόλεμος.

Μὰ ἂς ἐρχόταν κι' ὁ ἄλλος ζωντανὸς καὶ θὰ τὰ βόλευαν πάλι, ἂς ἐρχόταν, Θεέ μου ζωντανός...

Ὡς που γύρισε μιὰ μέρα κι ὁ Ἰορδάνης, τῆς ἔφερε κι ἕνα κόκκινο μαντηλάκι ἀπ' τὴν Ἀλβανία. Λάφυρο — «τῆς εἶπε καὶ γέλασε μ' ἐκεῖνο τὸ ἀνοιχτόκαρδο γέλοιο του». Στὴ μιὰ γωνιὰ τὸ μαντηλάκι εἶχε ἕνα μαῦρο ἀετό, τὸ ἔμβλημα τῶν βασιλιάδων τῆς Ἀλβανίας...

Αὐτὸ τὸ μαντηλάκι εἶχε μιὰ παράξενη τύχη. Ὅταν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση θέλανε κόκκινο πανὶ γιὰ νὰ ράψουν μέσ' στὸν ἄσπρο σταυρὸ τῆς γαλανόλευκης σημαίας τὰ τρία γράμματα ποὺ — ὅπως ἔλεγε καὶ τὸ τραγούδι — φώτιζαν τὴν ἑλληνικὴ γενιὰ γιὰ νὰ βρεῖ τὸ δρόμο τῆς λευτεριᾶς της, ἔκοψε τὸ κόκκινο μαντηλάκι κι ἐγάζωσε στὸ κέντρο τῆς σημαίας — Ε.Α.Μ.... Γιατὶ ποῦ νὰ βρεθεῖ τότε κόκκινο πανὶ στὸ σπίτι τους, ποὺ ἦταν ὅλα βουτηγμένα στὰ μαῦρα...

Μὰ ἂς γυρίσουμε πίσω στὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς Κατο-

χῆς. Τὸ πρῶτο καλοκαίρι τῆς σκλαβιᾶς ἡ Μιλίτσα, ποὺ ἦταν κιόλας φοιτήτρια ἔνοιωθε χίλιους ἀναβρασμοὺς μὲς στὴν καρδιά της, ἀπὸ σχεδὸν ἐρωτικὴ δίψα καὶ πάθος γιὰ μόρφωση, μέχρι ἄσβηστο μῖσος γιὰ τὸν καταχτητή. Ἦταν ἕτοιμη νὰ κάνει τὰ πάντα, τὸ αἷμα της ἔβραζε κυριολεκτικά.

Μιὰ μέρα λέει στὸν Ἰορδάνη: — «Ἔτσι θὰ καθόμαστε, μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια; Τὸ παραδέχεσαι νὰ εἶσαι σκλάβος; Ἐγώ, φίλε μου, ὄχι. Θέλω κάτι νὰ κάνω...».

Τὴν κοίταξε χαμογελώντας. — «Καημένο μου, μῆλο — τῆς εἶπε — ἀρχίζεις νὰ ὡριμάζεις...».

Σὲ λίγες μέρες ὁ Ἰορδάνης τῆς γνώρισε ἕνα παλληκάρι ἀπ' τὴν ἀντιστασιακὴ ὀργάνωση τῆς σπουδάζουσας... κι ἔτσι βούτηξε στὸν ἀγώνα... Τὸ Σεπτέμβρη ἄρχισε τὸ φοιτητικὸ συσσίτιο ἐκεῖ πάνω στὸν Ἅγιο Νικόλαο στὰ Πευκάκια. Ὁ οὐρανὸς ἔλαμπε τὸ μεσημέρι, εἶχε μιὰ γλύκα ἡ ἀτμόσφαιρα, σὰν ἄνοιξη... Κάπου μακρυὰ ἕνα γραμμόφωνο ἔπαιζε: «Σ' ἀγαπῶ γλυκειὰ Βιολέττα καὶ πιοθῶ νὰ ρθεῖς ξανά...» Ἦταν ἐρωτευμένη μὲ τὸν ἔρωτα. Μιὰ γλυκειὰ προσδοκία, μιὰ προαίσθηση... Τὸν πρῶτο φοιτητὴ ποὺ θὰ συναντοῦσε σήμερα θὰ τὸν ἐρωτευόταν. Θὰ φοροῦσε γυαλιὰ ἢ ὄχι, θἄχε μαῦρα ἢ ξανθὰ μαλλιὰ καὶ θὰ τὸν ἔλεγαν Παῦλο ἢ Ὀρέστη... Θὰ τὸν ἀγαποῦσε καὶ τὸν ἀγάπησε... Ὅλη ἡ Κατοχὴ κύλησε μὲ τὸν ἀγώνα καὶ τὸν ἔρωτα. Δίπλα τους περνοῦσε ὁ θάνατος, ἴσως γι' αὐτὸ ἀγαπιόντουσαν μὲ περισσότερο πάθος... Πολλοὶ σύντροφοι τους ἔπεσαν στὶς διαδηλώσεις, ἄλλοι ἐκτελέστηκαν, ἄλλοι στάλθηκαν σὲ στρατόπεδα συγκέντρωσης, ἀπ' ὅπου δὲ γύρισαν ποτέ, ἄλλοι πέθαναν ἀπὸ φυματίωση... Αὐτὴ γνώρισε πολλοὺς ἥρωες καὶ μάρτυρες, πολλὰ ἡρωϊκὰ κι ἀθάνατα παιδιά. Χίλιες ἱστορίες θὰ μποροῦσε νὰ γράψει, ἂν εἶχε ταλέντο κι ἦταν συγγραφέας, μὰ δυστυχῶς ἤτανε μόνο χημικός...

Ὅταν τὸ Μάη τοῦ 44 πιάσαν τὸν ξάδερφό της τὸν Ἰορδάνη, ὁ πόλεμος πλησίαζε στὸ τέλος. Εἶχαν νικήσει τὴν πείνα, εἶχαν ξεπεράσει τοὺς κινδύνους. Καὶ τώρα τὴν τελευταία ὥρα, τί κρῖμα... Στὸ Ἀνατολικὸ Μέτωπο οἱ Γερμανοὶ φάγαν τὰ μοῦτρα τους, ὁ Κόκκινος Στρατὸς τοὺς πῆρε φαλάγγι. Οἱ ἀντάρτες μας στὰ βουνὰ κυριαρχοῦσαν. Στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα εἶχαν δική τους Κυβέρνηση, τὴν ΠΕΕΑ. Οἱ Ἀνατολικὲς Συνοικίες ἡ Καισαριανή. Ὁ Βύρωνας ἦσαν φρούρια ἀπόρθητα... Οἱ ναζὶ βέβαια εἶχαν λυσσάξει καὶ οἱ ταγματασφαλίτες τὸ ἴδιο...

Στὴν Τηλεφωνικὴ Ἑταιρία εἶχε γίνει μιὰ μεγάλη ἀπεργία στὶς 27 τοῦ Ἀπρίλη γιὰ ὑπαλληλικὰ ζητήματα, ὅμως οἱ Γερμανοὶ τὴν πῆραν σὰν συμβολικὴ διαμαρτυρία, γιατὶ σὰν τέτοια μέρα τὸ 41 εἶχαν μπεῖ τὰ στρατεύματα Κατοχῆς στὴν Ἀθήνα.

Ὅταν στὶς 3 τοῦ Μάη ἔληξε ἡ ἀπεργία κι ὁ Ἰορδάνης ἑτοιμαζόταν τὸ πρωῒ νὰ πάει στὴ δουλειά του — εἶχε κοιμηθεῖ ἐκείνη τὴ βραδυὰ σπίτι τους γιὰ ἀσφάλεια — ἡ Μιλίτσα τοῦ εἶπε:

— Μὴν πᾶς, Δανάκη, σήμερα στὴ δουλειά σου. Οἱ Γερμανοὶ σίγουρα θὰ κάνουν συλλήψεις.

— Δὲν μπορῶ νὰ μὴν πάω, ἀφοῦ ἀποφασίσαμε νὰ πᾶμε ὅλοι...

Ἀπὸ διαίσθηση, ἀπὸ μιὰ ἁπλὴ λογική, ἡ Μιλίτσα εἶχε δίκιο.

Ὅταν μαζεύτηκαν οἱ ὑπάλληλοι οἱ Γερμανοὶ κύκλωσαν τὰ γραφεῖα τῆς Ἑταιρίας, ἔπιασαν διακόσιους, τοὺς φόρτωσαν στὰ καμιόνια καὶ τοὺς πήγανε στὸ Χαϊδάρι. Ἀπ' αὐτοὺς διάλεξαν δεκαπέντε, μαζὶ καὶ τὸν Ἰορδάνη, ποὺ τοὺς ἔκλεισαν στὴν ἀπομόνωση.

Ἀπ' ὅ,τι μαθεύτηκε ἀργότερα τὰ δεκαπέντε παλληκάρια πρὶν ἀπὸ τὴν

ἐκτέλεση ὅλη τὴν νύχτα χόρευαν καὶ τραγουδοῦσαν πατριωτικὰ τραγούδια. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ λέγαν καὶ τὰ «Ρόδα καὶ τὰ τριαντάφυλλα...» Σίγουρα θἄταιν ἰδέα τοῦ Ἰορδάνη...

. . . . . .

Ὅταν τὴν ἄλλη μέρα ἡ μάννα τῆς Ἄννας ἄνοιγε τὰ παραθυρόφυλλα τοῦ σπιτιοῦ τους ποὺ ἦταν στὴν ὁδὸ Σκοπευτηρίου εἶδε τὴν κλούβα μὲ τοὺς μελλοθάνατους... Τραγουδοῦσαν — λέει — τὸν Ἐθνικὸ ὕμνο. Ἕνα παλληκάρι ἀπὸ μέσα μὲ κόκκινη γραβάτα κάτι τῆς ἔγνεφε σὰ νὰ τὴ χαιρετοῦσε. Ἡ γριὰ δὲν καλόβλεπε, τὴ θόλωναν καὶ τὰ δάκρυα, ἔτρεμε ἀπ' τὴ συγκίνηση...

— Θαρρῶ πὼς ἦταν ὁ ξάδερφος τῆς Μιλίτσας, τῆς φίλης σου, — εἶπε στὴν κόρη της.

Καὶ πράγματι ἦταν ἐκεῖνος...

«Τὰ ρόδα, τὰ τριαντάφυλλα
τῆς ἄνοιξης τὰ κάλη
καὶ πῶς τὰ ἐφαρμάκωσε
ἡ μαύρη ἡ σκλαβιά...»

. . . . . .

Αὐτὸ δὲν εἶναι ὄνομα, εἶναι ποταμός. Ναί, ὁ Ἰορδάνης ποταμός. Κυλάει, κυλάει καὶ ποτίζει τὴ γῆ μὲ τὸ κόκκινο αἷμα του, ποτίζει τὰ βουνὰ καὶ τοὺς κάμπους, τὰ λουλούδια καὶ τὰ δέντρα... Καὶ μεγαλώνουν οἱ μηλιὲς καὶ τὰ κόκκινα μῆλα τους ὡριμάζουν καὶ σαπίζουν καὶ πέφτουν στὴ γῆ κι ἀπὸ τὰ κουκούτσια τους βγαίνουν καινούργιες μηλιὲς μὲ κόκκινα μῆλα... Κι αὐτὸ δὲν εἶν' ἕνα παιδικὸ παραμύθι. Εἶναι μιὰ ἀληθινὴ ἱστορία...

★

ΕΠΙΜΥΘΙΟ

Ἐδῶ ἂς σταθῶ, μόνος πιά, στὸν ἀπολογισμό μου,
γυμνὸς ἀπὸ ἐξάρσεις καὶ μεμψιμοιρίες,
ἀναίσθητος κι ὅλος δοσμένος στὴ γνησιότητά μου.
Ἐδῶ ἂς σταθῶ, σὲ κάποια ἀπόμερη γωνιὰ
τοῦ δειλοῦ στίχου, μακριὰ κι ἀπ' τὸν ἀπόηχο
τῆς ζωῆς, παραδομένος στὴν ἀνελέητη εἰλικρίνεια.
Μάτια ποὺ ἔκλαψαν καὶ χείλια ποὺ χαμογέλασαν
γιὰ ὅ,τι ἐφήμερο στάθηκε. Διάψευση ἀκόμα
Καὶ σ' αὐτὰ ποὺ ἀγαπήθηκαν.
Φίλοι παλιοὶ
ποὺ ἀνέβηκαν στὴ δόξα τους, οἱ ἄγνωστοί μου.
Φίλοι παλιοὶ ποὺ χάθηκαν στὴ βιοπάλη,
καθὼς κάποτε ἀνέβαιναν στὸν οὐρανὸ ν' ἀνάψουν
ὅλοι στὸ φῶς τοῦ ἥλιου. Τώρα οἱ ἄγνωστοί μου.
Μέρες τῶν δρόμων, μέρες ποὺ σώριαζαν
μπροστά μας, νά, βουνὸ τὰ ὄνειρα.
Οἱ ἄγνωστές μου μέρες.
Καιροὶ ὡραῖοι καὶ ἄσχημοι, πότε στὴν ἀχλύ,
πότε στὸ φῶς τῆς καλοκαιρινῆς ἡμέρας.
Οἱ ἄγνωστοί μου καιροί.

Κ. Θ. ΦΩΤΕΙΝΟΣ

ΔΗΜ. ΧΡ. ΜΠΟΣΙΝΑΚΗ

Ο ΑΠΛΟΣ

(διήγημα)

Ὁ Ἀνέστος ὁ Παυλόπουλος χρόνια τώρα ἐμπορεύεται λάδια καὶ κρατάει καὶ τὸ πρακτορεῖο Φορτηγῶν. Ἕνα πρωϊνὸ στὶς ἀρχὲς τοῦ Μάρτη ἔψαχνε γιὰ τὸ βοηθό του τὸ Βαγγέλη τὸ Ρέμπελο. Δρασκέλισε ἀγριεμένος τὰ σκαλιὰ τοῦ μικροῦ καφενείου καὶ βρέθηκε μπροστὰ στὸ νέο, ποὺ ἔπινε τὸ οὐζάκι.

— Ἄντε ρὲ Βαγγέλη, πάλι θὰ σὲ ψάχνω. Ἔχουμε καὶ δουλειά. Ἤρθε τὸ ἀμάξι.

— Καλά, κὺρ'Ανέστο, ἔρχομαι, εἶπε ἐκεῖνος, καὶ ξαναρούφηξε τὸ ποτηράκι του.

— Ἄκου ἀδερφέ, πρωΐ - πρωΐ οὔζο, μονολογοῦσε φεύγοντας ὁ Ἀνέστος.

Ἐκεῖ πρὸς τὸ τέρμα τῆς Σωκράτους εἶναι τὸ πρακτορεῖο Φορτηγῶν Πελοποννήσου. Γύρω - τριγύρω ἀποθῆκες καὶ μαγαζιά. Ὁ δρόμος εἶναι γεμᾶτος φασαρία, σκόνη κι' ἡ μυρουδιὰ τοῦ λαδιοῦ ξεπερνάει τὶς ἄλλες μυρουδιές. Δίπλα στὸ πρακτορεῖο εἶναι τὸ κεφενεδάκι «ἡ Συνάντησις». Κατεβαίνεις τρία σκαλιὰ γιὰ νὰ βρεθεῖς σ' ἕνα μικρὸ δωμάτιο, μὲ ἀρκετὲς ψάθινες καρέκλες καὶ μερικὰ σιδερένια τραπεζάκια. Ἐδῶ συναντιῶνται οἱ μικρολαδέμποροι ἀπὸ τὴν Καλαμάτα κι' ὅλοι οἱ ἐμπορευόμενοι τῆς περιοχῆς. Πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, ἄντρες καὶ γυναῖκες, σὲ κοιτᾶνε παράξενα, ἂν πατήσεις τὸ πόδι σου γιὰ πρώτη φορὰ στὴ «Συνάντηση». Ἐδῶ συναντᾶς καὶ τὰ «κορίτσια». Ἔρχονται γιὰ καφὲ ἀλλὰ καὶ γιὰ πελατεία. Μένουν στὸ ἀπέναντι σπίτι. Στὴν πόρτα, ποῦνται πάντα ἀνοιχτή, μπορεῖς νὰ διαβάσεις δυὸ ταμπέλες. Ἡ μιά: «Λούση καὶ Μπέττυ καλλιτέχνιδες» κι' ἡ ἄλλη: «Λίτσα καὶ Ἄννα στὸ ἐπάνω πάτωμα». Στὸ δεύτερο στενό, πιὸ κάτω ἀριστερά, βρίσκεται τὸ ἀντιαφροδισιακὸ Ἰατρεῖο. Εἶναι φανερὴ ἡ κρατικὴ μέριμνα γιὰ τὸν πολίτη. Στὸν ἑπόμενο δρόμο χωμένη ἀνάμεσα σὲ δυὸ πολυκατοικίες εἶναι μιὰ μικρὴ ἐκκλησούλα ποὺ πρέπει νἄτανε παλιὰ ἰδιωτική, κι' ὁ κόσμος τὴν λέει «Παναγίτσα». Γιὰ τοὺς πιὸ πολλοὺς ἡ ζωὴ ἐκεῖ πρὸς τὸ τέρμα τῆς Σωκράτους εἶναι βαρειὰ καὶ δύσκολη. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν γιορτὴ καὶ σκόλη. Οἱ ἀποθῆκες καὶ τὸ πρακτορεῖο κλείνουν πολὺ ἀργά. Ποῦ καιρός...

Ὁ Βαγγέλης ψηλὸς καὶ γεροδεμένος. Παλληκάρι στὴ γειτονιά. Εἶχε στὰ μπράτσα του κάτι τατουὰζ μὲ γυναῖκες, ποὺ φρόντιζε νὰ φαίνονται. Καυχιόταν πὼς ἤξερε καὶ γερὸ καράτε.

Δὲν ἦταν κακὸς ἄνθρωπος, ταραγμένο μυαλὸ εἶχε. Κι' ἀπὸ μικρὸς ἦταν μονάχος, κατάντησε καὶ μονόχνωτος. Δὲν ἔκανε λόγο γιὰ δικούς του, λέγανε πὼς δὲν δὲν εἶχε. Μιλοῦσε συχνὰ μὲ περιφρόνηση γιὰ τὶς γυναῖκες. «Ὅλες τέτοιες εἶναι», ἔλεγε. Ἦταν, ἦ, καλλίτερα, παράστενε τὸ σκληρό. Τελευταῖα μίλαγε πολὺ γιὰ τὴν Ἄννα τοῦ ἐπάνω πατώματος καὶ συχνὰ ἦταν ἀφαιρεμένος. Οἱ μάγκες στὴ Σωκράτους τὸ πήρανε χαμπάρι κι' ἄρχισαν νὰ τοῦ πετᾶνε σπόντες. Αὐτουνοῦ ὁ ἐγωισμὸς δὲν ἀνεχότανε κάτι τέτοια. Ἔ, ὄχι, οὔτε προστάτης εἶναι, οὔτε δείχνει καμμιὰ ἀδυναμία. Ἁπλῶς βρὲ ἀδερφέ, τ' ἀρέσει. Ἦταν βλέπεις μονάχος, εἶχε ταραγμένο μυαλό, κακὸς δὲν ἦταν.

Μὰ πᾶνε τώρα κάνα δυὸ μῆνες ποὺ ἡ Ἄννα χάθηκε. Ἐξαφανίστηκε ἀπὸ τὴν πιάτσα τῆς Σωκράτους. Μόλις τὄμαθε ὁ Βαγγέλης ταράχτηκε. Συνάντησε τὴ Λί-

τσα καὶ τὶς ἄλλες κοπέλλες, μὰ τίποτε. Πῆγε καὶ στ' ἄλλα στέκια, ἔβαλε καὶ γνωστούς του νὰ μάθουν. Ρώτησε καὶ τὴν ἀστυνομία ἠθῶν, παριστάνοντας τὸν ἀδερφὸ τῆς Ἄννας. Αὐτοὶ ἔχουν ὑποχρέωση νὰ ξέρουν τοὺς τόπους ἐργασίας τῶν κοριτσιῶν. Τίποτε. Ἡ κυρὰ-Σμαράγδα, ποὺ πάει συχνά, σχεδὸν κάθε μέρα καὶ σιγυρίζει τὰ δωμάτια τῶν κοριτσιῶν, δὲν ἤθελε νὰ μιλήσει. Ἀφοῦ τὴν πίεσε, τοὔπε πὼς πρέπει νἄφυγε γύρω στὶς ἕξι τοῦ Γενάρη, ἀνήμερα τὰ Φῶτα.

— Τὰ Φῶτα; τί ἔγινε, γιατὶ νἄφυγε;

— Δὲν ξέρω, νόμισα πὼς κάπου θὰ πῆγε καὶ θὰ γύριζε. Τὴν παραμονὴ τὴν εἶδα κάπως στεναχωρημένη.

— Στεναχωρημένη, γιατί; Ξέρεις τίποτε; Μίλησέ μου.

— Ναί, δὲν ξέρω κιόλας. Μπορεῖ νὰ μοῦ φάνηκε... Χριστιανοὶ εἴμαστε... Νά, ἦτανε ἡ παραμονὴ τῶν Φώτων, π' ἁγιάζουν... Θὰ ξέρεις. Εἶτανε πολὺ πρωΐ. ἑφτὰ—ἑφτάμιση. Κι' ἔκανε ἕνα κρύο. Χιονιᾶς. Εἶχανε παγώσει καὶ τὰ νερά. Ἐνῶ ἔφτιαχνα τὸ πρωϊνό, ἀκούω βήματα στὴ σκάλα. Μπά, λέω, πολὺ νωρὶς ἀρχίσαμε καὶ μὲ τέτοιο κρύο. Ἀνοίγω, τί νὰ δῶ.

Ἦτανε ὁ παπᾶς ἀπόνα ἐκκλησάκι ἐδῶ πιὸ κάτω. Λὲν τὸν ξέρω, κάπου τὸν ἔχω δεῖ ὅμως. Τὸ παιδάκι, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε, θαρρῶ πὼς τὸν εἶπε Παπα-Νικόλα. Ξερακιανούλης, ἔτσι νὰ τὸν φύσαγες θἄπεφτε. Πῶς δὲν τὸν πῆρε τὸ χιονόνερο. Ἀπὸ τὰ λεγόμενά του μοῦ φάνηκε ἀγαθιάρης. Ποῦ μπαίνεις, ἄνθρωπέ μου. — Ἦρθα νὰ σᾶς ἁγιάσω, μοῦπε. Κι' ἄρχισε νὰ ψέλνει καὶ νὰ ραντίζει. — Νὰ ζήσουν ὁ ἄντρας σου καὶ τὰ παιδιά σου. Κυρά, μοῦ εὐχήθηκε. Ἀγαθός, σοῦ λέω. Ἐγὼ δαγκώθηκα. Ἀσπάστηκα τὸ σταυρό, χρονιάρα μέρα. Καὶ καθὼς πήγαινε γιὰ τὰ δωμάτια, τὸν σταματῶ καὶ τοῦ λέω. — Λὲν πειράζει, μὴ πᾶς. Αὐτὲς δὲν εἶναι καθαρές. — Λὲν πειράζει, κυρά μου, μ' ἀποκρίνεται. Ὅλοι μας, ποιὸς λίγο, ποιὸς πολύ, λερωμένοι εἴμαστε. Ἄκουσαν τὰ κορίτσια τὴ φασαρία, ρίξαν κάτι πάνω τους καὶ βγῆκαν στὸ χώλ. Αὐτός... δόσε βάση... λὲς καὶ τὶς γνώριζε ἀπὸ καιρό...

— Νὰ μὲ συμπαθᾶτε κόρες μου... ἦρθα νωρὶς γιὰ νὰ προλάβω, ἔχω νὰ πάω κι' ἀλλοῦ σήμερα ὅλη μέρα. Ἦρθα νὰ σᾶς ἁγιάσω... καὶ τοὺς ἄπλωσε τὸ σταυρό.

— Ἦρθες γιὰ μᾶς... νὰ μᾶς ἁγιάσεις... μά...

— Λὲν ἔκανα καλά... Μοῦ εἶπε ἡ Μητέρα σας ἀπὸ δῶ πρὶν ἀπὸ λίγο... τί νὰ ποῦμε... ὅλοι ἀκάθαρτοι εἴμαστε. Καὶ συνέχισε νὰ ψέλνει καὶ νὰ ραντίζει. Στὸ τέλος εὐχήθηκε ὑγεία καὶ προκοπή. Τὸν ἀκούσαμε νὰ κατεβαίνει τὴ σκάλα μιλώντας μὲ τὸ παιδί. Ἤρεμος καὶ χαρούμενος. Ἀγαθός, σοῦ λέω.

— Κάπου τὸν ξέρω σοῦ λέω, εἶπε ἡ Ἄννα, μὲ κοίταζε λὲς καὶ μὲ γνώριζε χρόνια.

Ἔ, τὴν ἄλλη μέρα ποὺ πῆγα, δὲν εἶδα τὴν Ἄννα, οὔτε τὴν παράλη. Ἡ Λίτσα δὲν ἤθερε νὰ μοῦ πεῖ. Λὲν τὴν εἶδα ξανά.

Ὁ Βαγγέλης δὲν ξαναμίλησε. Ἔφυγε χωρὶς νὰ πεῖ κουβέντα. Τὸ μάτι του εἶχε τόσο ἀγριέψει, ποὺ φόβιζε πολὺ τὸν ἄλλο. Κι' ἔγινε λιγομίλητος. Οἱ μάγκες στὴ Σωκράτους τὸ πήρανε χαμπάρι. Τὸν πείραζαν. Τοῦ μίλαγαν καὶ γιὰ τὸν παπα-Νικόλα. Κι' αὐτὸς σιγὰ - σιγὰ ἄρχισε νὰ τὸν θεωρεῖ σὰν ἔνοχο, κι' ἂς μὴ τὸν εἶχε δεῖ ποτέ του. Ἡ παλιοπαρέα τοῦ τὸν ἔδειξε. μιὰ φορὰ ποὺ τὸν εἶδαν νὰ περνάει στὴ Σωκράτους. Αὐτοὶ ἄρχισαν τὰ μισόλογα καὶ τὰ μισομειδιάματα. Ὁ παπα-Νικόλας πέρασε. χαιρέτησε χαμογελώντας τους μ' ἀφέλεια. Ἀπὸ τότε ὁ Βαγγέλης πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ τοῦ «ἐξηγηθῆ» ἀπὸ κοντά, ὅπως ἔλεγε. Νὰ τὸν ἀπειλήσει στὴν ἀνάγκη, μήπως μάθαινε κάτι γιὰ τὴν Ἄννα.

Ἕνα πρωϊνὸ ὁ παπα-Νικόλας πέρναγε μπροστὰ ἀπὸ τὴ «Συνάντηση». Ἔτσι ἀδυνατούλης, μὲ τὰ γενάκια του καὶ τὸ ἁπλό του μειδίαμα φάνηκε στὸ Βαγγέλη

διαφορετικὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Δὲν ἦταν ἐπικίνδυνος. Πίεσε ὅμως τὸν ἑαυτό του νὰ παραστήσει τὸ σκληρό. Τὸν σταμάτα καὶ τοῦ λέει, σχεδὸν ἀπειλητικά.

— Μπορῶ νὰ σοῦ πῶ κάτι Παπούλη:

— Μετὰ χαρᾶς, παλληκάρι μου, τί θἄθελες; τ' ἀποκρίνεται ἐκεῖνος.

— Δὲν κάθεσε νὰ σὲ κεράσουμε καὶ κάτι... καὶ κατέβηκαν κι' οἱ δυὸ τὰ σκαλιά. Μέσα ἦταν κἄνα δυὸ - τρεῖς παρέες ποὺ κοίταγαν μὲ ἀπορία καὶ περίμεναν. Ἀπὸ μέρες εἶχαν κάτι ψιλλιαστεῖ.

— Θὰ πάρεις ἕνα οὐζάκι, γέρο, τοὔπε ὁ Βαγγέλης, σπαθίζοντάς τον μ' ενα μάτι π' ἄρχισε νὰ κοκκινίζει ἀπὸ ὀργή.

— Εἶναι πρωΐ παιδί μου, δὲν κάνει καλό. Οὔτε καὶ γιὰ σένα.

Καὶ τὸν κοίταξε χαμογελώντας μὲ καλωσύνη. σχεδὸν προστατευτικά.

— Ἕνα καφεδάκι καλλίτερα, τοὔπε.

Ὁ παπὰ-Νικόλας χαιρέτησε, πίνοντας τὸν καφέ του, λὲς καὶ τὸν γνώριζε κιόλας. Τοῦ φερνόταν σὰν δικό του. Οἱ ἄλλοι δίπλα κάναν χάζι. Ἀποροῦσαν ὅμως καὶ μὲ τὸ φέρσιμο τοῦ γέροντα.

— Στὴν ὑγεία σου παιδί μου καὶ καλὴ προκοπή.

Τὸ αὐτὶ τοῦ Βαγγέλη δὲν ἴδρωσε μ' αὐτά. Ὅταν κοίταζε στὸ χῶμα ἢ κάπου ἀφηρημένα τὸ μάτι του ἀγρίευε, γέμιζε μῖσος κι' αἷμα. Ὅταν γύριζε καὶ τὸν κοίταζε, ἕνα ἀδύναμο γεροντάκι, ποὺ τοῦ χαμογελοῦσε πατρικά, δίσταζε. Γι' αὐτὸ ἀπόφευγε νὰ τὸν κοιτάζει, γιὰ νὰ μὴ ξεθυμαίνει ὁ θυμός του.

Σὲ μιὰ στιγμή, μιᾶς κι' ἔνιωθε πὼς κι' οἱ ἄλλοι τριγύρω εἶχαν ρίξει τὰ μάτια τους πάνω τους, γυρίζει καὶ τὸν ρωτάει ἀπειλητικά. πιάνοντάς τον ἀπὸ τὸ μανίκι τοῦ ράσου του:

— Δὲν μοῦ λές, ποῦ εἶναι ἡ Ἄννα... Ἡ Ἄννα... ἀπέναντι...

— Ποιὰ Ἄννα παιδί μου... Δὲν ξέρω καμμιὰ Ἄννα... Εἶναι ἀδερφή σου. γνωστή σου;

— Κοίτα ρὲ ποὺ μὲ δουλεύει... ἔκανε φανερὰ ἀγριεμένος, σπρώχνοντας τὴν καρέκλα του πρὸς τὰ πίσω. Ἔμεινε ἐκεῖ νὰ τὸν κοιτάζει ἀγριεμένα. χωρὶς νὰ ξέρει τί κάνει...

Ὁ Παπα-Νικόλας τὸν κοίταζε, ὅπως κοιτάζει ἕνας πατέρας τὸ γυιό του, ποὺ ὑποφέρει βαρειὰ καὶ κινδυνεύει.

— Τί μπορῶ νὰ κάνω γιὰ σένα, παιδί μου;

Ὁ Βαγγέλης σηκώνεται ἀπότομα, μὲ τὸ χέρι ὑψωμένο νὰ τὸ κατεβάσει μὲ δύναμη στὸ πρόσωπο τοῦ γέρου. Ἐκεῖνος, χωρὶς νὰ κουνηθεῖ τὸν περίμενε μειδιώντας, ὅπως ὁ πατέρας τὸ παιδί του, ποὺ παθαίνει κρίση κι' ἐλπίζει νὰ συνεφέρει σὲ λίγο, ὅταν ξεσπάσει ἔστω καὶ πάνω του.

Ὁ Βαγγέλης ἔμεινε ἐκεῖ γιὰ λίγο, πισωπάτησε, ὕστερα ἄφησε νὰ πέσει τὸ χέρι του ἀπότομα, σὰν παραλυμένο. Σωριάστηκε στὴν καρέκλα του χωρὶς νὰ βγάζει μιλιά.

Τὰ τραπεζάκια ἄρχισαν σιγὰ - σιγὰ ν' ἀδειάζουν. Ἔφευγαν οἱ πελάτες μουρμουρώντας. Ὁ γέροντας στεκόταν ἐκεῖ νὰ κοιτάζει τὸ Βαγγέλη, ἴσαμε ποὺ κι' αὐτὸς ἀργὰ - ἀργὰ σηκώθηκε καὶ δρασκέλισε τὴν πόρτα τοῦ καφενέ. Ὁ γέροντας περίμενε ἀκόμη λίγο κι' ἔφυγε, πιάνοντας μέσα ἀπὸ τό ράσο του τὸ ξύλινο σταυρουδάκι του.

Ὁ Βαγγέλης ἀργὰ τὸ βράδυ εἶπε στὸν κυρ - Ἀνέστο, πὼς θὰ φύγει γιὰ λίγες μέρες στὴν πατρίδα του. Τώρα, ποιὸν νὰ συναντήσει ἐκεῖ αὐτὸς ὁ ἔρμος, δὲν ἤξερε ὁ κυρ - Ἀνέστος.

Πέρασε ἕνας μήνας κι' ὁ Βαγγέλης δὲν φάνηκε, οὔτε τοῦ παράγγειλε τίποτε. Θὰ περιμένει λίγο ἀκόμη κι' ἂν δὲν ἔχει εἴδησή του, σκέφτεται νἄβρει ἄλλο βοηθό.

ΘΕΑΤΡΟ

ΜΑΝΩΛΗ ΠΡΑΤΣΙΚΑ

Η ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΒΕΡΘΕΡΟΥ

ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΟ

- 4 σκηνὲς -

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΚΩΣΤΑΣ:	Ἕνας ξενητεμένος ποὺ γυρίζει	60 ἐτῶν
ΝΕΟΚΛΗΣ:	Ἕνας γείτονας πρόσφυγας	60 ἐτῶν
ΠΕΤΡΟΣ:)	Εἶναι χωρισμένοι καὶ	60 ἐτῶν
ΡΕΝΑ:)	ξαναπαντρεμένοι κι᾽ οἱ δυό τους	50 ἐτῶν
ΝΙΚΟΣ:	Γκαρσόνι	60 ἐτῶν
ΔΗΜΗΤΡΗΣ:		60 ἐτῶν
ΜΑΡΙΑ:		30 ἐτῶν

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

Σκηνὴ Α΄.

Ζαχαροπλαστεῖο. Ἀπόγευμα. Βγαίνει ὁ Νίκος καὶ τακτοποιεῖ τὶς καρέκλες καὶ τὰ ἔπιπλα. Κάπου - κάπου σιγοτραγουδάει. Ξαφνικὰ ὅμως στέκεται ἀπότομα, γυρίζει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ παρατηρώντας ὅλο τὸ μαγαζί.

ΝΙΚΟΣ: Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω γιατὶ αὐτοὶ οἱ δύο χώρισαν. Τί τοὺς ἔγῆκε μπροστὰ καὶ ποιὸς τοὺς ἔρριξε τὸ φαρμάκι; Κανεὶς δὲν ξέρει. Ὅμως τὸ ἔμαθε ὅλη ἡ πόλη. Ἂς εἶναι ὅμως. (Σηκώνει ψηλὰ τὰ χέρια). Θὰ τὰ ξαναποῦμε... (Μπαίνουν μέσα ὁ Κώστας καὶ ὁ Νεοκλῆς. Ὁ Νίκος τοὺς δέχεται εὐγενικὰ καὶ τοὺς δείχνει ἕνα τραπέζι. Κάθονται ἀναπαυτικά).

ΚΩΣΤΑΣ: Λοιπόν; Ἔχω δύο μῆνες ποὺ ξαναγύρισα στὴν Πόλη. Εἶδα τοὺς παλιοὺς φίλους, θυμήθηκα τὶς παλιὲς γειτονιές, τὰ περασμένα (σηκώνεται - δημιατίζει). Δὲν στὸ κρύβω πὼς συγκινήθηκα καὶ ἴσως ἐδῶ καὶ νὰ ἔκλαψα. Ἀλλὰ αὐτὸ τώρα, δὲν ἔχει καμιὰ σημασία.

ΝΕΟΚΛΗΣ (ἀδιάφορα): Συνηθισμένα πράγματα. Δὲν μᾶς λὲς τίποτα τὸ καινούργιο.

ΚΩΣΤΑΣ (πηγαίνει κοντά, τὸν κοιτάζει στὰ μάτια): Ἀλήθεια τί κάνει ἡ Ρένα;

ΝΕΟΚΛΗΣ (χαμογελάει): Ξέρεις, περίμενα γρηγορότερα τὴν ἐρώτηση. Ἡ ἀπάντησις φίλε μου ἔχει δύο μέρη. Τὸ ἕνα εἶναι τ᾽ ὅτι παντρεύτηκε.

ΚΩΣΤΑΣ: Ἦταν φυσικό.

ΝΕΟΚΛΗΣ (συνεχίζει στὸ ἴδιο ὕφος): Τὸ δεύτερο εἶναι τ᾽ ὅτι χώρισε.

ΚΩΣΤΑΣ: Δηλαδὴ εἶνα ιζωντοχήρα τώρα; (Κάποια κρυφὴ λαχτάρα).

ΝΕΟΚΛΗΣ: Ἔλα ἡσύχασε. Ξαναπαντρεύτηκε (τονίζει τὴν λέξη καὶ τὴν ξαναλέει). Ξαναπαντρεύτηκε.

ΚΩΣΤΑΣ: Κι᾽ ὁ πρῶτος ἄντρας της;

ΝΕΟΚΛΗΣ: Ἔκανε κι᾽ αὐτὸς τὸ ἴδιο.

ΚΩΣΤΑΣ: Δηλαδὴ δὲν θ᾽ ἀλλάξει καμιὰ φορὰ αὐτὸς ὁ τόπος.

ΝΕΟΚΛΗΣ (χαμογελάει) Δηλαδὴ δὲν θ᾽ ἀλλάξει αὐτὸς ὁ τόπος μας, θέλεις νὰ πεῖς ἐδῶ. (Συμβουλευτικά). Ἄκουσε, φίλε μου. Αὐτὸ ποὺ μοῦ λὲς ἐσὺ τώρα μόλις καὶ μὲ τόσο συμπερασματικὸ τόνο, τὸ ἔχουν καταγράψει στὴν προσωπική τους μοῖρα, μυριάδες συμπολίτες ποὺ εἶχαν τὴν ἀτυχία νὰ γεννηθοῦν πιὸ μπροστὰ ἀπὸ μᾶς. Εἶναι μιὰ σοφία ἀπὸ πίκρα καὶ συνήθεια ποὺ γιὰ τὴν πόλη μας εἶναι τὸ καλημέρα της.

ΚΩΣΤΑΣ (δημιατίζει, φαίνεται νευρικός) : Ἄ! Γιὰ νὰ σοῦ πῶ κι᾽ ἐγώ. Ἔχω γυρίσει τόπους καὶ χῶρες, ἔζησα συνήθειες παράξενες, ἀνθρώπινες σχέσεις. Γνώρισα πρόσωπα, ἀλήθειες, καὶ ψέμματα. Ἀκόμα καὶ Θεούς... Ὅμως αὐτὸ τὸ φαινόμενο ποὺ μᾶς σκεπάζει ὅλους μας μέσα στὴν πόλη καὶ στὴ γῆ της, δὲν τὸ βρῆκα πουθενά. (Μπαίνουν ὁ Πέτρος καὶ ἡ Ρένα. Μόλις τοὺς βλέπει τὸ γκαρσόνι προχωράει νὰ τοὺς προϋπαντήσει χαρούμενος).

ΝΙΚΟΣ: Καλῶς τους. Καλῶς τους. Πόσα χρόνια ἔχετε νὰ μᾶς ἔρθετε; Καθεῖστε. (Τοὺς περιποιεῖτε).

ΡΕΝΑ (κάθεται σοβαρή) : Εὐχαριστῶ Νῖκο.

ΠΕΤΡΟΣ (κάθεται κι᾽ αὐτὸς ἀμίλητος).

ΝΙΚΟΣ: Τί θὰ πάρετε; (Σκέφτεται γιὰ λίγο). Ὅμως δὲν χρειάζεται ἀπάντηση. Ξέρω τί προτιμᾶτε. Θὰ σᾶς φέρω λοιπὸν ἀπὸ τὰ ἴδια σὰν τὸν παλιὸ καλὸ καιρὸ (φεύγει).

ΡΕΝΑ (στὸν Πέτρο) : Ἄλλο ξαφνικὸ κι᾽ αὐτό. Τὰ θυμᾶται ὅλα.

ΠΕΤΡΟΣ: Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξαφνιάζει. Ἐδῶ σ᾽ αὐτὴ τὴν πόλη σὲ κάθε δρόμο καὶ σὲ κάθε γωνιὰ ὑπάρχει καὶ μιὰ ἐντειχισμένη πλάκα μνήμης. Λίγο νὰ σοῦ ξεφύγει ὁ ἔλεγχος πάνω στὸν προσωπικό σου χρόνο ἀρχίζεις καὶ ξαναβλέπεις μπροστὰ ὅλη τὴν ἱστορία γιὰ τοὺς ἄλλους.

ΝΙΚΟΣ (ἔρχεται μὲ τὰ γλυκὰ στὸ δίσκο). Τὰ βάζει στὸ τραπέζι) : Ὁρίστε τὰ παλιά σας ὄνειρα σὲ καινούργια φόρμα. (Μισογελάει, φεύγει).

ΡΕΝΑ (στὸν Πέτρο) : Τὸν ἄκουσες; Τὰ παλιά σας ὄνειρα σὲ καινούργια φόρμα. (Φέρνει τὸ δεξὶ χέρι στὸ μέτωπο). Ξέρεις κάτι; Μοῦ φάνηκε ὅτι μᾶς εἰρωνεύτηκε.

ΠΕΤΡΟΣ: Ἡσύχασε. Δὲν μᾶς φέρθηκε ἄπρεπα. Ὅλα τὰ γκαρσόνια παίρνουν τὸ θάρρος καὶ φτιάχνουν τὶς φιλοσοφίες τῆς ζωῆς. Εἶναι φιλοδώρημα τῆς μοίρας ποὺ πάντα προηγεῖται ἀπὸ τὸν πελάτη.

ΡΕΝΑ: Δίκαιο ἔχεις... ἀλλά.. (Κοιτάζει λίγο τοὺς δύο ἄλλους, Κώστα - Νεοκλῆ, ἰδιαίτερα τὸν πρῶτο. Χλωμιάζει, μένει ἀκίνητη).

ΠΕΤΡΟΣ: Τί ἔχεις; Τί ἔπαθες; (Σηκώνεται καὶ στέκεται δίπλα της ἀνήσυχος. Οἱ ἄλλοι μόλις καταλαβαίνουν τί ἔγινε σηκώνονται καὶ τοὺς πλησιάζουν. Ὁ Κώστας δὲν ἔχει γνωρίσει ἀκόμα τὴν Ρένα. Ἔτσι ἀρχίζει νὰ τῆς μιλάει προσπαθώντας νὰ τὴν ἠρεμήσει).

ΚΩΣΤΑΣ: Τί πάθατε; Τί σᾶς συμβαίνει; (Κοιτάζονται ξαφνικὰ πρόσωπο μὲ πρόσωπο καὶ ἀναγνωρίζονται).

ΚΩΣΤΑΣ: Ἐσύ! Ἐσύ!

ΡΕΝΑ (μ᾽ ἄχρωμη φωνή). Ναί. Ἐγώ.

ΠΕΤΡΟΣ (σοβαρός) : Ρένα τί ἔγινε; Συνῆλθες;

ΝΕΟΚΛΗΣ (γυρίζει σ᾽ ὅλους) : Μέχρι τώρα εἴδατε καὶ παρακολουθήσατε τὴν εἰσαγωγὴ στὸ ἔργο. Ἀπ᾽ ἐδῶ καὶ πέρα ἀρχίζει ἡ ἱστορία μας.

ΝΙΚΟΣ (κάνει τὸ ἴδιο καὶ ἀπευθύνεται στοὺς πελάτες) : Ἐδῶ σᾶς θέλω. Πρέπει νὰ βρεῖτε κάποιο νόημα στὸ βιὸς καὶ στὰ πάθη μας ποὺ νὰ ἀξίζουν μιὰ ἱστορία.

ΚΩΣΤΑΣ (πετάγεται) : Εἶναι ἡ ξενιτειά.

ΝΕΟΚΛΗΣ: Σταμάτησε. Ἀποτυχία. (Συμβουλευτικά). Καὶ μὴν κάνεις τὸν κόπο νὰ μεγαλώσεις αὐτὴ τὴ συζήτηση. Δὲν θὰ μᾶς ὁδηγήσει πουθενά.

ΠΕΤΡΟΣ (υφος χαρούμενο) : Ἀκόμα καὶ ὁ θάνατος λογαριάζεται γιὰ ξενιτειά. Ἔτσι γράφουν τὰ ἱερὰ βιβλία κα ἔτσι λένε καὶ οἱ μισοὶ σοφοὶ τῆς ἀνθρωπότητας.

ΝΙΚΟΣ (μὲ βαρύγδουπη σοβαρότητα) : Εἶναι μία χιλιοειπωμένη συνήθεια.

ΡΕΝΑ (βλέπει μὲ παράπονο τὸν Κώστα) : Ἀλλοίμονο. Αὐτὸ πιστεύω κι' ἐγώ.

ΠΕΤΡΟΣ (στὴ Ρένα) : Ὡστόσο ὅμως ταράχθηκες μόλις πρὸ ὀλίγου. Τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ σοῦ ἄναψε τὴν σκέψη τόσο ξαφνικά; Φυσικὰ κάποια ἢ μιὰ συγκεκριμένη νοσταλγία (στὸ Νῖκο) γιὰ τὴν χιλιοειπωμένη συνήθεια, ποὺ μᾶς εἶπες πιὸ μπροστά, μιλάω κι' ἐγὼ τώρα.

ΚΩΣΤΑΣ (ἤρεμα) : Δίνετε περισσότερη σημασία σὲ μιὰ ἀναπηρία γεμάτη ἀπὸ περιγραφὲς μὲ ψίθυρους καὶ δὲν ἀκοῦτε τὶς δυνατὲς φωνὲς ποὺ λαχταρᾶνε τὴ ζωὴ δίπλα μας.

ΝΙΚΟΣ: Γιὰ σταθεῖτε. Τὸ θέμα ἐδῶ δὲν εἶναι τὰ δικά μας καὶ οἱ ἐσωτερικὲς ὑποθέσεις τοῦ βίου μας ἀλλὰ νὰ βροῦμε τὰ ξένα. Νὰ σημειώσουμε μὲ τί δεκανείκια στέκεται στὴ μοῖρα του ὁ κάθε περαστικός. (Αὐτάρεσκα). Ἂν μοῦ ἀναθέσετε τὴν σκηνοθεσία τοῦ ἔργου τότε σᾶς διαβεβαιώνω ὅτι θὰ γράψουμε μιὰ καλὴ παράσταση. Ὅμως φτάνει νὰ συμφωνήσουμε. Γίνεται;

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ

Σκηνὴ Β΄.

Εἶναι καθισμένοι ὅλοι τους. Κώστας, Νεοκλῆς, Πέτρος, Ρένα, Νῖκος στὴν ἴδια σειρά. Κοιτάζονται μεταξύ τους ἀμήχανα, περνάει ἡ ὥρα. Ξαφνικὰ σηκώνεται ὁ Νῖκος. Βηματίζει. Στέκεται.

ΝΙΚΟΣ. Λοιπὸν εἴμαστε σύμφωνοι. Θὰ σταθοῦμε στὸ λόγο τοῦ Κώστα ποὺ μᾶς εἶπε πιὸ μπροστά: Δίνετε περισσότερη σημασία σὲ μιὰ ἀναπηρία γεμάτη ἀπὸ περιγραφὲς μὲ ψίθυρους καὶ δὲν ἀκοῦτε τὶς δυνατὲς φωνὲς ποὺ λαχταρᾶνε τὴ ζωὴ δίπλα μας. (Βγαίνει). Μοῦ δώσατε αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Ἂς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ἔγινε κανονικὴ ψηφοφορία γιὰ νὰ προχωρήσω ἐγώ. (Οἱ ἄλλοι κλείνουν συγκαταβατικὰ τὸ κεφάλι ἐνῶ ὁ Νῖκος παίρνει ἕνα ἐπίσημο ὕφος καὶ μὲ βαρειὰ φωνὴ ἀναγγέλλει τὸν ἑο). Ἀρχίζομε. (Βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὴν σκηνὴ καὶ ξαναμπαίνει ὁδηγώντας μέσα τὸν Δημήτρη καὶ τὴ Μαρία. (Γυρίζει δεξιά, ἀριστερά, στὴν πλατεία καὶ στοὺς ἄλλους κι' ὕστερα ἀρχίζει καὶ μιλάει). Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ξεχνᾶμε τὴν ξενιτειά, τὴν ἐπαρχία καὶ τὴν μικρή μας πόλη. Μακρυὰ ἀπὸ τὶς μικρὲς χαρὲς καὶ τὴν μικροζωή. Τέρμα. (Ἐπίσημα). Θὰ ἀκούσουμε καὶ θὰ ψάξουμε γιὰ τὸ καινούργιο. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξαφνιάσει ὁ λόγος του, ἡ δράση. Ἀντίθετα ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ φτιάξουμε πρόσωπα καὶ ἱστορίες. Μακρυὰ τὰ παραμύθια... (Στέκεται ἀνάμεσα στοὺς δύο).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ (προχωράει δύο βήματα πιὸ μπροστά) : Φαίνεται ὅτι βλέπει στὸ κενό) : Ὄχι δὲν εἶναι δοκιμή. Ὄχι δὲν κάνω πείραμα. Ἀκόμα αὐτὴ ἡ συμπεριφορά μου δὲν στεριώνει πάνω στὸ ἐρωτικὸ (χαμογελάει) δεδομένο. Ἀντίθετα νοιώθω μιὰ αἴσθηση μὲ πληρότητα, νοιώθω ἕνα γέμισμα ψυχῆς. Καὶ πρᾶγμα παράξενο ὅλη αὐτὴ ἡ κατάσταση μοῦ προσφέρει μιὰ δική μου, μιὰ προσωπικὴ ἠρεμία.

ΜΑΡΙΑ (στὸ Δημήτρη) : Εἶναι αὐτὸ ποὺ λὲς ἀπελπισία;

ΝΙΚΟΣ: Δημήτρη. Τί πρόκειται νὰ μᾶς πεῖς τώρα; Τὴν ἄκουσες; Δείχνει γνώση ἀλλὰ δὲν δείχνει συμειτοχή.

ΡΕΝΑ (πετάγεται ξαφνικά) : Κατανόηση.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ (στὴ Μαρία) : Ἄλλη μιὰ φορὰ μοῦ φανερώνεις τὸ πιστεύω σου.

ΠΕΤΡΟΣ (φωνάζει) : Εἶναι ἡ ἐποχή μας.

ΝΙΚΟΣ (στὸ Δημήτρη) : Γιὰ στάσου. Δὲν πρέπει νὰ παραξενεύεσαι. Οἱ ἄνθρωποι ζοῦν μαζὺ μὲ τὸ καιρό τους. Τί ζητᾶς ἐσὺ ἐδῶ παραπάνω; Δὲν ὑπάρχει εὐαισθησία. (Βηματίζει. Ξαναγυρίζει ἀνάμεσά τους). Ἄχ, θυμᾶμαι τί εὐγενικὴ συμπεριφορὰ εἶχαν, ὁ κάθε ἐκεῖνος καὶ ἐκείνη, ὅταν ἐρχόντουσαν κλεφτὰ στὸ καφενεῖο. Νὰ ἐκεῖ (δείχνει μὲ τὸ χέρι) στὴ γωνία. Τὸ φῶς ἦταν λίγο. Καθόντουσαν τὰ ζευγάρια. Μιλάγαν χαμηλόφωνα, κοιταζόντουσαν στὰ μάτια. Ἄχ, κάτι ξέρω κι' ἐγὼ ἀπ' αὐτά... (θυμόσοφα). Τὸ ἔχει τὸ ἐπάγγελμα... (ἀναστενάζει). (Ὁ Πέτρος, ὁ Κώστας, ὁ Νεοκλῆς, ἡ Ρένα τὸν χειροκροτοῦν).

ΜΑΡΙΑ (στὸν Δημήτρη) : Ἔρχεσαι γεμᾶτος σεβασμιὸ — ἀλλὰ γιατὶ σεβασμιό; — καὶ μοῦ λὲς ὅτι πολλὰ χρόνια τώρα περίμενες τὴ στιγμὴ γιὰ νὰ μὲ πλησιάσεις. (Γελάει τρανταχτά). Κύριέ μου αὐτὸ τὸ μέτρημα στὰ χρόνια σημαίνει γελοιοποίηση. Νὰ γιατὶ δὲν θέλω νὰ ἔχω συμμετοχή.

ΚΩΣΤΑΣ (φωνάζει) : Γιατί;

ΜΑΡΙΑ: Γιατὶ μοῦ φαίνεται ὅτι περιφρονῶ τὴν ἐποχή μου. Καὶ πῶς συχαίνομαι, ἐγὼ ὁ νέος ἄνθρωπος, τὰ καινούργια πράγματα τῆς ζωῆς. (Οἱ ἄλλοι ἀρχίζουν νὰ διαμαρτύρονται καὶ νὰ θέλουν νὰ σηκωθοῦν. Ὁ Νῖκος πηγαίνει καὶ τοὺς καθησυχάζει).

ΝΙΚΟΣ: Ἡσυχάστε. Μὴν ξεχνᾶτε ὅτι αὐτὸ τὸ καλὸ (εἰρωνικὰ) εὐεργέτημα ἔχουν τὰ χρόνια ποὺ προχωρᾶνε. (Ἔρχεται ξανὰ ἀνάμεσά τους, στὴ Μαρία). Συνέχισε.

ΜΑΡΙΑ: Δὲν τὰ δέχομαι αὐτὰ τὰ λόγια. Δὲν μπορῶ νὰ τὰ χωνέψω. (Βαρύγδουπα). Εἶναι ἀνόητο γιὰ σήμερα νὰ μιλᾶμε γιὰ συνέπεια στὰ αἰσθήματα. Ὁ κόσμος τώρα εἶναι λογικός.

ΚΩΣΤΑΣ: Δηλαδὴ πάλι ξενητειά.

ΝΕΟΚΛΗΣ: Πάλι ἐπαρχία ἔχουμε ἐδῶ.

ΜΑΡΙΑ: Ὄχι, ὄχι, δὲν τὸ ἑρμηνεύετε σωστά. Κάνετε λάθος ὅλοι σας. (Στὸ Δημήτρη). Καὶ πιὸ πολὺ ἐσύ. Τί εἶναι αὐτὸς ὁ ρωμαντισμός σου; Γιατὶ μοῦ τὸν προσφέρεις;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Τὸν ἔχεις ἀνάγκη, κι' ἐσὺ τὸν δολοφονεῖς μὲ τὸν τρόπο σου.

ΜΑΡΙΑ: Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, σ' αὐτὴ τὴ σχέση, ἐγὼ δὲν πρόκειται ν' ἀπολογηθῶ. Δὲν αἰσθάνομαι γιὰ κατηγορούμενος. (Ἄγρια). Τ' ἀκοῦς; Ἄδικα θέλεις νὰ μὲ ντροπιάσεις.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ (ἤρεμα) : Δὲν θ' ἀπαντήσω.

ΚΩΣΤΑΣ: Αὐτὸ εἶναι λιποταξία.

ΝΕΟΚΛΗΣ: Συμφωνῶ.

ΠΕΤΡΟΣ: Τὸ ἴδιο κι' ἐγώ.

ΡΕΝΑ: Κάτι πρέπει νὰ γίνει. (Στὸ Δημήτρη). Δὲν ἔχεις νεῦρα;

ΜΑΡΙΑ: Ἔτσι ποὺ φέρνεστε μοῦ δίνετε τὸ δικαίωμα νὰ σᾶς περιφρονήσω καὶ περισσότερο νὰ ἀγνοήσω τὸν κύριο ἀπ' ἐδῶ. (Δείχνει τὸν Δημήτρη).

ΝΙΚΟΣ (ἐξακολουθεῖ νὰ βρίσκεται στὴ μέση. Μονολογεῖ, θυμόσοφα) : Ἄχ. Κάποιος εἶπε ὅτι τὰ γκαρσόνια εἶναι οἱ καλύτεροι διπλωμάτες τῆς ζωῆς. Πάνω σ' αὐτὸ τὸν λόγο θέλω νὰ προσθέσω κι' ἐγὼ καὶ τὴν δική μου γνώμη: Σωστά. Ἀλλὰ πρόκειται γιὰ τὴν φθηνὴ κι' ἀσήμαντη ζωή. Τί νὰ γίνει; Αὐτὰ ἔχει τὸ ἐπάγγελμα. (Αὐτάρεσκα).

ΔΗΜΗΤΡΣ: Ὡστόσο πρέπει νὰ τελειώσω τὸ θέμα μου. (Στὴ Μαρία). Ἄκουσε. Πολλὲς φορές, αὐτὸ ὁ ἴδιος ὁ χρόνος ποὺ τόσο τὸν φοβόμαστε ἀλλὰ καὶ ποὺ τόσο τὸν πιστεύουμε ξεφτελίζει ἀπαράδεχτα, ἄθλια καὶ ναί — ναί, ἀλήθεια λέω — ἐδῶ, ἐγκληματικὰ τὸν ἄνθρωπο, τὸν φίλο.

ΡΕΝΑ (φωνάζει) : Καὶ τὰ αἰσθήματα.

ΝΙΚΟΣ (χαμογελάει) : Ἡ κ. Ρένα ἀντιπροσωπεύει καὶ τὴν γυναικεία σκέψη. (Ἀλλάζει ὕφος). Πρὸς Θεοῦ μὴν πιστέψετε ἕνα τέτοιο πρᾶγμα ποτέ.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ (στὴ Ρένα) : Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὴν βοήθεια ἢ μᾶλλον γιὰ τὴν συμπαράσταση. Ἐκεῖ, θέλω νὰ καταλήξω. Πρέπει νὰ σᾶς περιγράψω τὸ τί μοῦ συμβαίνει. (Προχωράει πιὸ μπροστὰ καὶ μιλάει στὴν πλατεία). Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ σᾶς πετύχει κι ὅλους ἐσᾶς. Ὅμως ἐκεῖνο ποὺ ζητάω τώρα εἶναι νὰ μᾶς ἀκούσετε. Αὐτὴ εἶναι ἡ χάρη (ἐπίσημα) ποὺ ἔχω τὴν τιμὴ νὰ σᾶς ὑποβάλλω νὰ δεχθεῖτε.

Ἀ κ ρ ό α σ η. Ἀπὸ ὅλους σας.

ΜΑΡΙΑ: Καὶ τί ἐλπίζεις μ' αὐτό;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Τ ί π ο τ α.

ΝΙΚΟΣ: Γιὰ σταθεῖτε μιὰ στιγμή. (Πηγαίνει στοὺς ἄλλους καὶ συγκουβεντιάζει. Ὕστε ἔρχεται κοντὰ στὴ Μαρία καὶ συζητάει. Φαίνεται ὅτι προσπαθεῖ νὰ τὴν πείσει γιὰ κάποια κοινὴ ἀπόφαση. Τέλος ἡ Μαρία δέχεται. Ὁ Νίκος πλησιάζει τὸ Δημήτρη).

ΝΙΚΟΣ (εἰρωνικά) : Ἡ σεβαστὴ ὁμήγυρις. Δηλαδὴ ἐμεῖς καὶ ἐσεῖς (δείχνει τὴν πλατεία) ἀκόμα καὶ ἡ Μαρία, δεχόμαστε τὴν πρότασή σου. Μόνο ποὺ τὰ λόγια σου τὰ κρίνουμε σὰν ἀπολογία. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ πιστέψεις κι' ἐσύ. Ἀκόμα αὐτὴ ἡ ἴδια σου ἀπολογία πρέπει νὰ γίνει μὲ ρωμαντικὲς φράσεις, μὲ λυρικὲς περιγραφὲς καὶ μ' ὅ,τι ἄλλο συνηθιζότανε στὰ παληὰ ἐκεῖνα εὐλογημένα ἢ καταραμένα χρόνια. Δέχεσαι;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Δέχομαι.

ΚΛΕΙΝΕΙ Η ΑΥΛΑΙΑ

Σ κ η ν ὴ Γ΄.

Ἡ σκηνὴ εἶναι ἡ ἴδια. Στὸ δεξιὸ μέρος κάθεται σὲ μιὰ καρέκλα ὁ Δημήτρης. Εἶναι ἀκίνητος καὶ ἔχει στὰ χέρια μερικὰ λουλούδια. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι ὄρθιοι καὶ συζητοῦνε μὲ χειρονομίες καὶ φωνές.

ΜΑΡΙΑ (τοὺς δείχνει ἕνα γράμμα) : Αὐτὸ τὸ βρῆκα στὰ χέρια του... Ὅταν μὲ εἰδοποίησαν νὰ πάω νὰ τὸν δῶ. Εἶχε σκοτωθεῖ σήμερα τὸ πρωί.

ΝΙΚΟΣ: Τὸν φαρμάκωσες... (παίρνει τὸ γράμμα. Τὸ ἀνοίγει).

ΜΑΡΙΑ: Αὐτὰ ποὺ λὲς δὲν μὲ πειράζουν. Τὸ γράμμα εἶχε γραμμένα τὰ ὀνόματά σας. Σᾶς τὸ ἔφερα.

ΡΕΝΑ: Πρέπει νὰ τὸ διαβάσουμε.

ΚΩΣΤΑΣ: Σωστά.

ΠΕΤΡΟΣ: Ἔτσι θὰ βροῦμε κάποια λύση.

ΝΕΟΚΑΗΣ: Κάποια ἀπάντηση θέλεις νὰ πεῖς.

ΝΙΚΟΣ (πηγαίνει στὸ Δημήτρη, τοῦ παίρνει τὰ λουλούδια καὶ τοῦ βάζει στὰ χέρια τὸ γράμμα. Ὕστερα πλησιάζει τὴν Μαρία καὶ τὴν ὁδηγεῖ γιὰ νὰ καθήσει στὸ ἄλλο μέρος τῆς σκηνῆς. Ἔπειτα προχωράει στὴ μέση καὶ χτυπάει δυνατὰ τὰ χέρια).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ (φωνὴ ἄχρωμη) : Εἶχα δεχθεῖ νὰ περάσουν αὐτὰ τὰ λόγια μου σὰν ἀπολογία. Θὰ τὰ στόλιζα ἀκόμα μὲ τὴν λυρικὴ φράση, ἐκείνη ἀκριβῶς ποὺ δανείζονται οἱ ἀσήμαντοι γιὰ νὰ ποῦν γιὰ τὰ ξεδιάντροπα καὶ μεγάλα αἰσθήματα τῆς ζωῆς τους. Ὅμως βρῆκα πιὸ σωστὸ νὰ διαλέξω τὸ θάνατο. Ἔτσι ξέφυγα τὴν κούραση ἀπὸ τὶς γνωριμίες καὶ τὰ πρόσωπα, ἔτσι ἀπαλλάχτηκα ἀπὸ γνωστὲς καὶ φθηνὲς φλυαρίες. Ἀλήθεια ποῦ εἶναι ἡ Μαρία; Ποῦ βρίσκομαι; Ποῦ μὲ πηγαίνουν; (Κάνει νὰ σηκωθεῖ ἀλλὰ τρέχει ὁ Νίκος καὶ τὸν συγκρατεῖ).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ (συνεχίζει) : Πάντα ὁ θάνατος εἶναι καὶ ἀπολογία ἀλλὰ καὶ διαμαρτυρία. Αὐτὸν διάλεξα νὰ σᾶς μιλήσει γιὰ μένα. Ἔτσι ἐδῶ θὰ βρεῖτε τὸν τρόπο καὶ τὸ δικαίωμα ποὺ σᾶς ἀρέσει.

ΝΙΚΟΣ: Σωστά. Λύση κι' ἀπάντηση.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Ὅμως ἀφῆστε με νὰ σᾶς πῶ καὶ τὸ δικό μου παράπονο. Ἔτσι καθὼς τὴν ἔβλεπα...

ΡΕΝΑ: Πρόκειται γιὰ τὴν Μαρία. Ἂς μὴ τὸ ξεχνᾶμε αὐτό.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: ...Νὰ περνάει μὲ ἐκεῖνο τὸ θριαμβευτικὸ βηματισμό, ἔνοιωθα τὴν κίνηση τῆς ζωῆς ν' ἀπομακρύνεται καὶ νὰ μ' ἐγκαταλείπει. Ἀκόμα αἰσθάνομαι καὶ τὸ σαρκασμό, τὸν κάθε σαρκασμὸ γι' αὐτὴ τὴ σκέψη. Καὶ πρᾶγμα παράξενο ἀντὶ γιὰ μιὰ ἀναστάτωση, εἶχα τὴν ἠρεμία ἀπὸ τύτη τὴν σύγκριση, ἀπ' αὐτὸ τὸ μέτρημα τοῦ χαμένου τοπίου. Τοῦ χώρου θέλω νὰ πῶ.

ΡΕΝΑ (στοὺς ἄλλους) : Ἂς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ἔχουμε ἐδῶ καὶ μιὰ διαφορὰ ἡλικίας.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Δὲν θέλω νὰ ζητήσω συγνώμη. Ἄλλωστε δὲν πείραξα κανένα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπολογία μου. Δὲν ξέρω ἂν σᾶς ἀρέσει ἢ δὲν σᾶς ἀρέσει. Μακάρι νὰ μὲ ἀκολουθήσουν κι' ἄλλοι. (Ὅλοι τους ἀρχίζουν καὶ χαμογελοῦν εἰρωνικά. Ὁ Νίκος πηγαίνει καὶ παίρνει τὸ γράμμια ἀπὸ τὸν Δημήτρη καὶ τοῦ ξαναβάζει στὰ χέρια τὰ λουλούδια. Ἡ Μαρία σηκώνεται καὶ τοὺς πλησιάζει).

ΝΙΚΟΣ (δίνει τὸγράμμια στὴ Μαρία) : Πάρτο αὐτὸ τὸ γράμμια καὶ νὰ μᾶς τὸ διαβάσεις.

ΜΑΡΙΑ: Μὰ δὲν ἀξίζει τὸν κόπο.

ΝΙΚΟΣ ... (πικρόχολα) : Εἴπαμε... Διαφορὰ ἡλικίας (Ἀλλάζει ὕφος) : Νὰ λοιπὸν ποὺ ἀκούσαμε καὶ τὶς δυνατὲς φωνὲς τῆς ζωῆς νὰ περνᾶνε δίπλα μας. Ἐπαρχία. Τὸ καφενεῖο μου δουλεύει πάντα. Ὁ χρόνος κυλάει. Ὁ Δημήτρης σκοτώθηκε. Ἡ Μαρία παντρεύτηκε κι' ἔχει δύο ἀγόρια. Συνήθειες, αὐτὲς ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τὶς ξεπεράσουμε.

ΡΕΝΑ (στὸν Πέτρο) : Ἄρχισε τὶς εἰρωνεῖες του ξανὰ αὐτὸ τὸ γκαρσόνι. (Ὁ Πέτρος σηκώνει ἀδιάφορα τοὺς ὤμους. Οἱ ἄλλοι κοιτάζονται μεταξύ τους, τὸ φῶς χαμηλώνει ἐνῶ πέφτει ἡ Αὐλαία).

Σ κ η ν ὴ Δ΄.

Ἡ σκηνὴ εἶναι ἡ ἴδια. Δὲν ὑπάρχει κανείς. Λιγοστὸ φῶς. Μπαίνει ἡ Μαρία. Ἔρχεται μπροστὰ κι' ἀρχίζει νὰ μιλάει ἀφηγηματικά.

ΜΑΡΙΑ: Κάποτε μὲ ρώτησε ἂν ξέρω ξένες γλῶσσες. Φυσικὰ τοῦ ἀπάντησα ναί, καὶ πῶς εἶχα ταλέντο γι' αὐτὴ τὴ μάθηση ἀπὸ μικρή. Χαμογέλασε τότε. Ὕστερα μοῦ εἶπε ὅτι θέλει νὰ μοῦ κάνει μιὰ πρόταση λίγο παράξενη, λίγο — πῶς νὰ στὸ πῶ — παράλογη. Τοῦ εἶπα ὀρθὰ - κοφτὰ πῶς τίποτα δὲν πρόκειται νὰ μὲ φοβίσει. Τόχει ἡ ἐποχή μου, ἀκόμη καὶ ἡ κοινὴ γνώση τοῦ θανάτου πάνω στὴ σωστὴ ἐκτίμηση τῆς ζωῆς. Ἐκείνη ἀκριβῶς τὴν στιγμὴ χτύπησε τὰ χέρια ξεφωνίζοντας...

— Αὐτὸ θέλω. Ἔτσι θὰ μοῦ κάνεις καὶ μιὰ δική μου μετάφραση. Ποιά; Τὸν ρώτησα.

Τὸν κοίταξα. Μιὰ διάχυτη ἠρεμία, ἔτσι σὰν νὰ εἶχε λουσθεῖ ἀπὸ μιὰ ὑπερκόσμια γαλήνη εἶχε στὴν ὄψη, στὶς ματιές.

— Θὰ μοῦ μεταφράσεις τὸν προσεγγίζοντα θάνατό μου. Καὶ ποῦ εἶσαι. Θὰ σὲ πληρώσω ἐπαγγελματικὰ γι' αὐτό. Καὶ δὲν ὑποχρεώνεσαι...

Γιὰ λίγο τὰ λόγια, ὁ ἦχος, ἔπιασαν νὰ σμίγουν μιέσα σ' ἕναν κερδισμένο χρόνο. Ἔνοιωσα νὰ βρίσκομαι στὴν καρδιὰ κάποιου ἀλλόκοτου ἀνθρώπου καὶ νὰ ἀκούω καὶ νὰ μετρῶ τοὺς πελώριους, τοὺς γιγάντιους χτύπους της. Ἔνοιωσα ὅτι κάποιος ἄνγωστος ζητοῦσε νὰ πάρει μπροστά του μιὰ θέση κι' ἕνα δικαίωμα ποὺ τὸ ἀρνιόμουνα. Γιὰ μιὰ στιγμὴ προσπάθησα νὰ πῶ ΟΧΙ. Ὅμως λογάριασα τὴν πληρωμή. Εἶμαι δασκάλα. Βλέπετε...

(Μπαίνουν στὴ σκηνὴ σιγὰ - σιγά. Ὅλοι οἱ ἄλλοι. Ὁ Δημήτρης δὲν εἶναι μαζύ τους).

ΜΑΡΙΑ: Ἀκοῦστε τὴ μετάφραση... (Βηματίζει. Κοντοστέκεται). Θέλω νὰ κρατήσω τὴν προσωπικὴ αὐτὴ στιγμὴ τῆς εἰκόνας καὶ τῆς παρουσίας. Προσπαθῶ νὰ βρῶ ἕνα τρόπο, ἕνα συντηρητικὸ γιὰ μιὰ διάρκεια, γιὰ αἰωνιότητα. Βοηθεῖστε με νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ ἐπικοινωνία - μὲ χρώματα, τὸν ἦχο, τὴ γεύση, τὴν ἀφή, τὴν ὄσφρηση καὶ τὴν ὕπαρξη καὶ παραδεχθεῖτε σὰν σωτήριο γιὰ μένα αὐτὴν τὴν θελημιατικὴ ἐξαφάνιση τῆς ζωῆς μου.

Ἔτσι σᾶς παρακαλῶ. Ἀφῆστε μου, αὐτὸν τὸν θάνατο, γιὰ τὴν μόνη κληρονομιὰ τῆς εὐαισθησίας μου.

Βοηθεῖστε καὶ παραδεχθεῖτε τὴν πράξη μου. Ἐσὺ Μαρία τί λές;

ΜΑΡΙΑ (σηκώνει τὰ χέρια, ὕφος ἀδιάφορο): Δὲν νομίζετε ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μᾶς κούρασε; Εὐτυχῶς ποὺ θὰ πληρωθῶ.

ΚΛΕΙΝΕΙ Η ΑΥΛΑΙΑ

★

ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ

Κίνησε ἀπὸ τὴν Ἁλικαρνασσὸ
πέντε καράβια κυβερνώντας
καὶ πιάστηκε στῆς Σαλαμίνας στὸ στενὸ
μὲ τῆς Ἀθήνας τὸ μεγάλο στόλο...

Κι' ὅταν τὰ πλοῖα γύριζαν στὸν πόντο
κι' ἔσκουζε νικημένος τῆς Ἀσίας ὁ στρατὸς
μονάχα αὐτὴ ἀτρόμητη ἀνοίγει τὰ πανιὰ
καὶ φεύγει στῆς πατρίδας της τὰ μέρη

Ἀπὸ τότε ἔπαψαν γιὰ κείνη νὰ μιλοῦν
γιατὶ συμμάχισε μὲ τῶν ἐχθρῶν τ' ἀσκέρι
ποὺ ἦλθε ἀπ' τὰ Σοῦσα μ' ἀκόντια χρυσὰ
νὰ πνίξει τὴν Εὐρώπη...

Μὰ στέκει ἀκόμη μάρτυρας βουβὸς
τρίποδας χρυσὸς στὰ μέρη τοῦ Αἰγάλεω
τὰ λόγια ποὺ γιὰ κείνη εἶπε ὁ βασιλιᾶς

ΠΑΝΟΣ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑΣ

ΤΑ ΜΑΤΙΑ

Στὴν ἀπέναντι πολυκατοικία μιὰ μπαλκονόπορτα.
Κολλημένα στὸ τζάμι δυὸ μάτια ὀρθάνοιχτα,
ποὺ περιεργάζονται τὴν ἀγωνία μου.
Δυὸ μάτια ἴδια μὲ τὰ δικά μου
...πρὶν εἴκοσι χρόνια.
Μᾶς χωρίζει ἕνα ἄχτιστο εἰκόπεδο.
Μᾶς χωρίζουν εἴκοσι χρόνια.
Μᾶς χωρίζει τὸ εἴδωλο τῆς παιδικότητας
ποὺ καταχωνιάστηκε μέσα μου
φοβισμένο ἀπ' τὸ χρόνο, ποὺ ἔσφαξε
τὰ ὀρθάνοιχτα, περίεργα μάτια μου.
Καὶ τώρα τὸ παιδάκι ἀπέναντι
ποὺ κοιτάζει ψυχρὰ κι ἀναιδέστατα.
Οἱ τοῖχοι πλησιάζουν,
τὸ δωμάτιο μικραίνει
καὶ τὰ δυὸ μάτια κοιτάζουν.
Ἀνάμεσά μας τὸ ἄχτιστο οἰκόπεδο.
Ἀνάμεσά μας εἴκοσι χρόνια.
...Θέλω πίσω τὰ μάτια μου.
Ἁπλώνω τὰ χέρια μου.
Προχωρῶ...
Θέλω πίσω τὰ μάτια μου.
Πλησιάζω...
Χαμογελᾶνε τὰ ὀρθάνοιχτα μάτια.
Χαμογελᾶνε τὰ μάτια μου!

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Π. ΜΑΡΝΕΛΗ

★

ΚΑΠΟΙΕΣ ΑΛΗΘΕΙΕΣ

Μὴ ζητᾶς ἀπ' τὴ ζωὴ νὰ σοῦ ξαναχαρίσει
τὶς εὐτυχισμένες σου στιγμές.
Ὑπάρχει τὸ αὔριο κι ὁ χρόνος ποὺ δὲν σταματᾶ.
Μὴ ζητᾶς ἀπ' τὴν βροχὴ νὰ μὴν ἔρθει.
Ὑπάρχουν τὰ σύννεφα κι ἡ γῆ περιμένει.
Μὴ ζητᾶς νὰ γυρίσουν ὅσοι ἔφυγαν,
ὑπάρχει ὁ χωρισμός.
Μὴ ζητᾶς ἀπ' τὸν λυπημένο ἕνα χαμόγελο.
Ὑπάρχει ὁ πόνος· δὲν μπορεῖ νὰ στὸ δώσει.
Μὴ ζητᾶς λουλούδα ἀπ' τὸ χειμῶνα.
Ὑπάρχει ἡ παγωνιά.
Μπορεῖς ὅμως νὰ ζητᾶς τριαντάφυλλα
ἀπ' τὴν ἄνοιξη
Ἀπ' τὸν Θεὸ τὴν εἰρήνη
Ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀγάπη.

ΜΑΡΙΑ Ε. ΔΙΚΗΤΑ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Παρακάτω δημοσιεύουμε τὴν συνέντευξη LUCEAFARUL, κατὰ τὴν ἐπίσκεψή μας στὴ Ρουμανία. Τὸ ἐν λόγω περιοδικό, ὄργανο τῶν νέων Ρουμάνων λογοτεχνῶν, ποὺ θεωρεῖται ἀπ' τὰ πιὸ ἐπαναστατικὰ καὶ δυναμικὰ ὄργανα τῆς Ἑνώσεως Ρουμάνων Συγγραφέων, χαίρει ἰδιαίτερης ἐκτίμησης, εἶναι μεγάλη ἑβδομαδιαία ἔκδοση μὲ ἀναντίρρητο κῦρος στὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ τῆς σύγχρονης Ρουμανίας. Ἡ συνέντευξη αὐτὴ ἔγινε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ καθηγητῆ λογοτέχνη καὶ συνεργάτη τῆς Η.Ε., Ἀνδρέα Ράδου, καθὼς καὶ μὲ τὴν πολύτιμη συμμετοχὴ τῶν Ρουμάνων συναδέλφων MICAL UNGHEANU (βοηθὸς διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ καὶ κριτικὸς τῆς λογοτεχνίας), NICOLAEI CIOBANU (κριτικὸς τῆς πεζογραφίας) καὶ GRIGORE HAGIU (ποιητὴς καὶ κριτικὸς τῆς ποίησης), εἶναι ἀπ' τοὺς κύριους συντάκτες τοῦ «LUCEAFARUL». Μὲ τὴν εὐκαιρία πρέπει νὰ ὑπογραμμίσουμε πώς, τόσο ἡ στάθμη τῆς συζήτησης, ὅσο καὶ τὸ πνευματικὸ δυναμικὸ τῶν συνομιλητῶν μας ἐδῶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ὑψηλότατο ἐπίπεδο ποιότητας καὶ εὐρύτατης προοπτικῆς, πρᾶγμα ποὺ μᾶς ἐντυπωσίασε καὶ μᾶς ἔκαμε νὰ ἐκτιμήσουμε ξεχωριστὰ τὴν μεγάλη τους προσφορὰ γιὰ τὴν συνείδηση τοῦ νέου οἰκουμενικοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας. Ὅλους αὐτοὺς τοὺς καλοὺς καὶ πολύτιμους φίλους, ποὺ τόσο πάσχισαν νὰ γνωριστοῦμε καλύτερα, τοὺς εὐχαριστοῦμε, καὶ ἀπὸ τὴ θέση τούτη, ὄχι μονάχα γιὰ τὴν εὐκαιρία μιᾶς τέτοιας πνευματικῆς συνάντησης, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ πράγματι ἀδελφικά τους αἰσθήματα ἀπέναντι στὴν πατρίδα μας, ποὺ, καθὼς εἶπαν, τὴν θεωροῦν δότρια πατρικῆς καταβολῆς γιὰ τὰ γράμματα, τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν πνευματικὴ ὑπόσταση τῆς Ρουμανίας.

Δ.Κ.

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «LUCEAFARUL»

Πρὶν ἀπ' τὸν διάλογο, θὰ ἤθελα νὰ ἐκφράσω τὴν ἰδιαίτερη χαρά μου, γιατὶ μοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία, ἀπ' τὶς στῆλες τοῦ περιοδικοῦ τούτου, νὰ ἐπικοινωνήσω μὲ τὴν νεώτερη γενεὰ τῆς σύγχρονης Ρουμανίας. Γιατί, ἕνας περιλειπόμενος τῆς ἡρωϊκῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης τῆς πατρίδας μου, ἀντιπροσωπεύω τὴν γενεὰ ποὺ ὀνειρεύτηκε, ποὺ τραγούδησε καὶ ποὺ πολέμησε γιὰ τὸν καινούργιο κόσμο καὶ ποὺ ἔμεινε ἀδικαίωτη, μὲ τὰ χαμένα ὄνειρα, τὶς ξημαρένες δάφνες καὶ τὴν πελώρια λήκυθο στὸν ραγισμένο της ὦμο. Ἔτσι, τώρα, μὲ τὴν γεύση τῆς στάχτης καὶ τὴν ταριχευμένη ἄνοιξη (ποὺ σταμάτησε στὰ μάτια τῶν μεγάλων νεκρῶν μας), συγκινοῦμαι βαθύτατα ὅταν μπορῶ νὰ μιλήσω μὲ τοὺς νέους τῆς ἐποχῆς τούτης, γιατὶ αὐτοὶ ἀποτελοῦν τοὺς θραψεροὺς βλαστοὺς ποὺ φύτρωσαν πάνω στὸν δικό μας χτυπημένο κορμό. Καὶ νοιώθω τὴν φρικίαση τῆς ὑπόσχεσης καὶ τῆς ἐλπίδας, πὼς δὲν χάθηκαν ὅλα κάτω ἀπ' τὴν γύρη τοῦ ἄλατος. Γι' αὐτό, εὐχαριστῶ ξεχωριστὰ τὸ «LUCEAFARUL», πού, μαζὶ μὲ τὴν τιμὴ νὰ μὲ κάμει συνεργάτη του, μοῦ δίνει αὐτὴν τὴν εὐτυχία.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ἔχοντας ὑπ' ὄψη, πὼς τὸ περιοδικὸ «LUCEAFARUL» εἶναι ὄργανο ποὺ προβάλλει, πρὸ παντός, τὴ νέα γενεὰ τῶν Ρουμάνων λογοτεχνῶν, τί θὰ λέγατε γιὰ τὴν ἀξία τῆς συμβολῆς του στὸν καινούργιον ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Στὴν ἐποχή μας, ποὺ καταλύεται τὸ κοινωνικὸ οἰκοδόμημα τόσων αἰώνων, γιὰ νὰ κινηθοῦμε πάνω σὲ τροχιὲς ἄλλων διαστάσεων, ὅπου ἡ σφαιρικὴ θέαση καὶ

ἡ ἀμεσότητα δίνουν μιὰν ἀντανάκλαση της ὄψης ἑνὸς ἀκαθόριστου κόσμου, οἱ νέοι ἀποτελοῦν ἴσως τὴν μοναδικὴ ἐγγύηση νὰ ἐπιζήσει ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμός. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὶς ἀνοιχτὲς ἀντένες γιὰ τὴν ἀνίχνευση ἑνὸς μηνύματος βιβλικῆς πορείας, ποὺ αἰωρεῖται στὸν παγκόσμιον ὁρίζοντα, εἶναι οἱ μόνοι ποὺ νοιώθουν τὸ ὑπόγειο ρεῦμα καὶ τὸν κλυδωνισμὸ τῆς ἐπερχόμενης θύελλας. Καί, φυσικά, ἔχουν τὸ προνόμιο νὰ ξεκινήσουν, ὀνειροπόλοι ἀκροβολιστές, μαζὶ μὲ τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιο, γιὰ τὴν μυθικὴ Κολχίδα, γνωρίζοντας πὼς ἡ ὀδύσσεια εἶναι δική τους. Γι' αὐτό, τὸ «LUCEAFARUL», πρέπει νὰ εἶναι ἡ ὡραιότερη ἔπαλξη, ποὺ προσφέρει ὁ τόπος σας, προκειμένου νὰ συμμετάσχετε στὸν ἀγώνα γιὰ τὸν καινούργιον ἄνθρωπο. Καί, κατὰ συνέπεια, ἡ συμβολὴ τῆς νέας γενεᾶς τῶν Ρουμάνων λογοτεχνῶν, δὲν μπορεῖ, παρὰ νὰ εἶναι ὁριοθετικῆς σημασίας, ποὺ νὰ ἔχει μάλιστα καὶ τὴν ἀκραία δυνατὴ ἐγρήγορση, γιὰ τὴν ὅραση καὶ τὴν κλίμακα τῆς αἴσθησης, στὴν ὑπερεθνικὴ κοινότητα τῶν βαλκανικῶν λαῶν, ἑνὸς νέου οἰκουμενικοῦ ἀνθρώπου.

Γιατί, αὐτὴ ἡ ἀπομυθοποίηση τῆς κληρονομιᾶς, ποὺ διατηρήθηκε ὡς ἐθνικὸ βίωμα καὶ ἡ ἔκπτωση πολλῶν ἀξιῶν στὴν μεταβιομηχανικὴ φιλοσοφία, εἶναι μιὰ ἐπανάσταση συνταρακτική, ποὺ ζητάει, σὺν τοῖς ἄλλοις, μιὰ καινούργια γλώσσα καὶ μιὰ νέα στάση ζωῆς. Ἐπὶ πλέον, δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὼς, ὁ τωρινὸς ἄνθρωπος, ποὺ ἀποβιβάζεται σ' ἕναν τόπο μὲ ἐρείπια, καμένες τοιχογραφίες καὶ πολλὴ μοναξιά, μοιάζει νὰ εἶναι ὁ ναυαγὸς ποὺ χρειάζεται νὰ κάμει τὸν δρόμο ἀπ' τὴν ἀρχή, νὰ ψάξει γιὰ ἕναν καινούργιον μῦθο καὶ νὰ ἀναζητήσει νέους προσανατολισμούς, πρᾶγμα ποὺ τὸν ὁδηγεῖ, μοιραῖα, στὴν σκοτεινὴ ἀρχὴ τῆς πρώτης πηγῆς, ἀπ' ὅπου ἀρδεύει πάντα ἡ ποίηση τὴν δυνατότητα νὰ ἀνανεώσει τὴν ἀνθρώπινην ὕπαρξη. Καὶ ἡ ρουμανικὴ λογοτεχνία, μὲ τὴν ἐνσαρκωμένη θερμότητα μιᾶς πορείας πάνω ἀπ' τὴν ἀχλὺ τῶν κάμπων τῆς γῆς της καὶ τὸ δραματικὸ ὑπόστρωμα ἀπὸ ἕνα ἀθώρητο ἔπος τῶν φτωχῶν ἀδελφῶν γιὰ τὴν κοινωνική τους δικαίωση, εἶναι ἕνα μεγάλο ποτάμι, ποὺ ἔχει τὴν μυθικὴ δύναμη νὰ χλοήσει μιὰ ὁλόκληρη ἄνοιξη.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ὁ χῶρος αὐτὸς τῶν νέων, στὴν Ἑλλάδα, προσφέρει τὶς δυνατότητες γιὰ τὴν ἀνανέωση, σὲ βάθος τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ προκαλεῖ διατάραξη ἢ συγκρούσεις μὲ τὴν ὑπάρχουσα συνέχεια;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Εἰδικώτερα, στὴν Ἑλλάδα, ὁ χῶρος αὐτὸς προσφέρει ἀκόμα πιὸ μεγάλες δυνατότητες — ἱστορικὰ κρίσιμες, θὰ ἔλεγα — γιὰ τὴν ἀνανέωση καὶ τὴν συγκρότηση γενικὰ τῆς πνευματικῆς ὑπόστασης τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Γιατί, ἂν ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος — κατὰ τὴν εὐαγγελικὴ ρήση — καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία εἶναι ἡ ἀδαμάντινη κιβωτὸς καὶ τῆς Πανδώρας καὶ τῆς Βίβλου καὶ τῆς ἀποταμίευσης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῆς ἄρρητης ἀποκάλυψης τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Ἀκόμα, οἱ δραματικὲς περιπέτειες μιᾶς ὀδύσσειας τριῶν χιλιάδων χρόνων, μιὰ ζῶσα γῆ μὲ μνημεῖα καὶ τὸν ἥλιο δικό της καί, τέλος, οἱ συνταρακτικὲς ἐμπειρίες ἀπὸ τοὺς δυὸ πρόσφατους ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὴν ἀδιάσπαστη συνέχεια τῆς γλώσσας τῶν θεῶν, παρέχουν στοὺς νέους Ἕλληνες λογοτέχνες τὸ μέγα καὶ βαρὺ προνόμιο τῆς πρωτοπορίας. Τὰ δυὸ Νόμπελ, ἐξ ἄλλου, μέσα σὲ δεκάξη χρόνια, εἶναι μιὰ τεκμηρίωση, παρ' ὅλο πού, κατὰ τὶς ἐκτιμήσεις μας, ὁ Σεφέρης καὶ ὁ Ἐλύτης δὲν εἶναι χωρὶς ἰσοδύναμες τοὐλάχιστον συγκρίσεις στὸν χῶρο τῆς νέας γενεᾶς στὴν πατρίδα μου. Γι' αὐτό, γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους, ποὺ ἀναπτύξαμε στὴν προηγούμενη ἐρώτηση, πιστεύω πὼς ἡ συμβολὴ τῶν νέων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν στὴν παγκόσμια εἰσφορὰ γιὰ τὸν καινούργιον ἄνθρωπο, συνιστᾶ περίπου ἕνα ἱδρυτικὸ κεφάλαιο, ποὺ ἡ ἀξία του μπορεῖ νὰ εἶναι καθοριστικῆς σημασίας. Καί, γιὰ τοὺς ἐνήμερους, ἀσφαλῶς, ἀναγνωρίζεται, ἀπὸ τώρα, μέσα στὸν πνευματικὸ συγκρητισμό, αὐτὴ ἡ νέα δύναμη, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τόσο μακρυὰ καὶ ποὺ ἔχει τὸ κῦρος μιᾶς ἐλεύθερης συνείδησης τριάντα αἰώνων. Ἴσως, ἡ μόνη δυσκολία νὰ εἶναι ἡ μοναδικότητα καὶ τὸ ἀναπαλλοτρίωτο τῆς γλώσ-

σας, πρᾶγμα ποὺ ἐμποδίζει τὴν ἄμεση γνωριμία καὶ τὴν μετάγγιση χωρὶς ἐνδιάμεσες μεταβάσεις.

Γιὰ τὸ δεύτερο σκέλος τῆς ἐρώτησης, θὰ εἶχα νὰ σημειώσω, πὼς ἡ διατάραξη καὶ οἱ συγκρούσεις ἀνάμεσα στοὺς κατεστημένους καὶ τοὺς νέους, ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐποχὲς ὅταν διέρχονται τέτοια ἐκρηκτικὰ στάδια, στὴν Ἑλλάδα, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι καὶ ὀξύτερη καὶ βαθύτερη. Ὡστόσο, ὅμως, τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ προώθηση, ἕναν ἀνέφικτο πόλεμο γιὰ μεγαλύτερες κατακτήσεις, γιατὶ βαθαίνει περισσότερο τὶς ἀναζητήσεις, ἀνεβάζει τὴν θερμοκρασία καὶ κορυφώνει τὴν ὑπερεκχείλιση τῆς αἰχμῆς. Ἔτσι, ἡ συνέχεια πλουτίζεται, ἀνανεώνεται καὶ ἀναδομεῖται σὲ καινούργια ἀναπεπταμένα ἐπίπεδα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», ἔχουν δημοσιευθεῖ πάνω ἀπὸ 60—70 ποιητὲς καὶ πεζογράφοι τῆς σύγχρονης Ρουμανίας, καθὼς ἐπίσης κυκλοφόρησαν, σὲ χωριστὲς ἐκδόσεις, καὶ ἀνθολογήσεις νέων Ρουμάνων λογοτεχνῶν. Ξεκινώντας ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐποπτεία, θὰ θέλαμε τὴν γνώμη σας γιὰ τὶς ἀξιολογικὲς ἐκτιμήσεις, ποὺ προκύπτουν ἀπ' αὐτὴν τὴν παρουσία.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Μιὰ πολυεδρικὴ διεύρυνση, ποὺ ἄνοιξε τὸν ἐαρινὸν ὁρίζοντα μὲ τὶς ὑποσχετικὲς αἰθρίες καὶ τοὺς φωτεινοὺς ἰριδισμούς, θὰ μποροῦσα νὰ χαρακτηρίσω, λίγο ποιητικά, αὐτὴν τὴν ὁπωσδήποτε ἀντιπροσωπευτικὴ ὁμαδικὴ παρουσία, πρῶτα στοὺς πνευματικοὺς κύκλους καί, κατόπιν, γενικώτερα, στὸ σύγχρονο ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινό. Ἀκόμα, ἡ συγγένεια καὶ ἡ κοινότητα στὶς βιωματικὲς ἀφετηρίες, ποὺ χνωτίζουν τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς λαϊκῆς βάσης στὴν κουλτούρα τῶν λαῶν μας, ἀπ' τὴν μιὰ μεριὰ καί, ἀπ' τὴν ἄλλη, οἱ ἀναζητήσεις καὶ οἱ ἀνιχνεύσεις γιὰ τὴν ἔκφραση τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπου, ἔδωσαν στὸ γεγονὸς τοῦτο κι' ἕνα νέο πέρασμα γιὰ οὐσιαστικὴ γνωριμία. Ἔτσι, ἔχουμε μιὰ συνάντηση καὶ μιὰ συνομιλία, στὴν ὁποία ἀνακαλύπτουμε ἀσκητές, ποὺ φέρουν τὸ ἴδιο μήνυμα καὶ τὸ ἴδιο ὄνειρο γιὰ τὴ ζωή. Γι' αὐτό, χωρὶς ἀντιρρήσεις, πιστεύω πὼς ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα ἡ ἐρώτηση τούτη, δεδομένου, ὅτι μᾶς δίνει τὴν εὐθύνη γιὰ μιὰ στάθμιση, γιὰ ἕνα πλάνο ἐκτίμησης τῆς πνευματικῆς γέφυρας. Καί, μπορῶ νὰ βεβαιώσω, πώς, ἀπ' τὴν ὑποδοχή, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν σύγχρονη ρουμανικὴ λογοτεχνία καὶ τοὺς ἐκπροσώπους της, τὴν νέα της ὅραση, τὴν αἴσθηση τῆς τωρινῆς πραγματικότητας κι' ἀπ' τὴν ἐλευθερία της στὸν κοινὸ χῶρο τῆς αἰσθητικῆς κατάκτησης, ἀφομοιώνεται σχεδὸν ὡς ἰθαγενὲς συστατικό. Ἰδιαίτερα, ἡ ποίηση, ἐπειδὴ κινεῖται πιὸ πολὺ καὶ δὲν διαφέρει ἀπ' τὴν δική μας καὶ τὴν σύγχρονη εὐρωπαϊκή, ἔχει κατακτήσει περισσότερο ἔδαφος, πρᾶγμα ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ γίνει καὶ μὲ τὴν πεζογραφία καὶ τὸν στοχασμό, ἐφ' ὅσον ἁπλωθοῦν κι' αὐτὰ τὰ εἴδη στὴν ἴδια ἔκταση καὶ στὴ γλώσσα μας. Ὕστερα, θὰ πρέπει νὰ προσθέσω, πὼς ὑπάρχει καὶ μιὰ ἐγγενὴς διάθεση, σὺν τοῖς ἄλλοις, γιὰ τὴν καλύτερη γνωριμία μὲ τὴν σύγχρονη Ρουμανία, ἀφοῦ οἱ μνῆμες ἀπ' τὴν πνευματικὴ πορεία πέντε αἰώνων, τὴν μεταβυζαντινὴ ἀδελφότητα, τὸν χριστιανικὸ χαρακτήρα καὶ τὴν κοινὴ μοῖρα κάτω ἀπ' τὴν τουρκικὴ κυριαρχία, ἔχουν διαστρώσει τὴν φυσιογνωμία τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ τῆς Ρουμανίας. Καί, τέλος, ἡ προβληματική, πέρ' ἀπ' τὰ κοινωνικὰ καθεστῶτα, γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς ἐπώνυμης ἀνθρώπινης ὕπαρξης κάτω ἀπ' τὰ μεγάλα μεγέθη τῶν ἀριθμῶν, ἐνισχύουν αὐτὴν τὴν συνείδηση, ποὺ εἶναι ἔντονα ἀντιληπτή, ὅσο ἀνερχόμαστε σὲ ὑψηλότερα πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἐπίπεδα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ἤρθατε — ὅπως πιστεύουμε — σ' ἐπαφὴ μὲ ἀρκετοὺς Ρουμάνους συγγραφεῖς. Εἴχατε μήπως τὴν περιέργεια νὰ πληροφορηθεῖτε γιὰ τὴν ἡλικία καὶ γιὰ τὴν προώθησή τους, μέσω τῶν ὀργάνων τους, στὴν πρώτη γραμμή, καθὼς καὶ γιὰ τήν, κατ' ἀξίαν, δικαίωσή τους ἀρκετὰ νωρίς;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Πιστεύω, μάλιστα, πὼς ἔχω προλάβει τὴν ἐρώτηση. Γιατί, ἀπ' τὴν πρώτη ἐπαφή μου, ἀκριβῶς αὐτὸ εἶταν ποὺ φρόντισα νὰ πληροφορηθῶ. Στὶς συναντήσεις γνωριμίας καὶ ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων, ποὺ δυνήθηκα νὰ ἔχω μέσα στὸ λίγο διάστημα τῆς ἐπίσκεψής μου, τόσο στὴν Ἕνωση Ρουμάνων Συγγραφέων μὲ τὸν Πρόεδρο κ. Μακοβέσκου καὶ τὸν Γραμματέα ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Σχέσεων κ. Λουπάν, ὅσο καὶ στὰ περιοδικὰ Ρουμάνια Λιτεράρα μὲ τὸν Δ)ντὴ καὶ τοὺς συντάκτας ποὺ συναντήσαμε ἐκεῖ, καθὼς καὶ μὲ τοὺς συναδέλφους τῆς Τριμπούνα Ρουμάνιε καὶ τὸν ποιητὴ Πέτρε Γκελμέζ, συζητήσαμε εἰδικὰ πάνω στὸ θέμα τοῦτο. Καί, μὲ πολλὴ χαρά, διαπίστωσα, σχεδόν, χωρὶς ἐνστάσεις, πὼς ἡ ὀργάνωση τῆς δομῆς στὴν ἐνεργὸ κουλτούρα τῆς Ρουμανίας καὶ ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ἔγκαιρη ἀναγνώριση καὶ προώθηση, ὡς τὴν κορυφὴ τῆς ὑπεύθυνης θέσης, τῶν νέων ἀνερχομένων πνευματικῶν δυνάμεων στὴ χώρα σας εἶναι κυριολεκτικὰ μιὰ ἐντυπωσιακὴ κατάκτηση, ποὺ ἀξίζει νὰ τὴν ἐπαινέσουμε καὶ νὰ τὴν πάρουμε ὡς ὑπόδειγμα. Γιατί, θεωρῶ πὼς δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἐγγύηση καὶ καμμιὰ κατοχύρωση γιὰ τὴν τύχη τοῦ ἐθνικοῦ μας πολιτισμοῦ, σὲ τόσο κρίσιμες περιστάσεις, ἐφ' ὅσον ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ἀναγνώριση καὶ γιὰ τὴν προώθηση τῶν νέων πνευματικῶν ἀνθρώπων δὲν ἀποτελεῖ αὐξημένη συνείδηση χρέους στοὺς μεγαλύτερους. Βέβαια, δὲν μπορῶ νὰ μιλήσω πιὸ συγκεκριμένα καί, πρὸ παντός, νὰ ἀποφύγω τὶς γενικότητες, δεδομένου ὅτι δὲν εἶμαι, παρὰ ἕνας ξένος συνάδελφος, ποὺ δὲν γνωρίζει ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως τὰ πράγματα. Ἐν τούτοις, ὅμως, ἀπ' ὅ,τι δυνήθηκα νὰ διαπιστώσω, μένω πραγματικὰ ἐντυπωσιασμένος.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πῶς βλέπετε γενικώτερα τὴν καινούργια ἀνερχόμενη γενεὰ τῶν λογοτεχνῶν ἐν σχέσει μὲ τὴν παράδοση καὶ τὶς ἀμφισβητήσεις της; Νομίζετε πὼς ὑπάρχει ἀνάγκη γιὰ ἕνα κίνημα στὸν διεθνῆ πνευματικὸ χῶρο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ὕστερ' ἀπ' τὶς ριζοσπαστικὲς ἀντιλήψεις, ποὺ ἀκολούθησαν τὶς διαφεύσεις τῶν πενῆντα τελευταίων χρόνων γιὰ τὸν ἐπὶ θύραις παράδεισο τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης στὴν Εὐρώπη, ἡ μεταπολεμικὴ λογοτεχνία, πράγματι, πασχίζει νὰ δημιουργήσει τὸ εἴδωλο τοῦ νέου ἀνθρώπου. Καί, μπορῶ νὰ ἀναγνωρίσω — τοὐλάχιστον γιὰ τὴν χώρα μου —, πὼς ἡ προηγούμενη γενεὰ τοῦ μεσοπολέμου, ἔχοντας εὐαίσθητες κεραῖες καὶ ἀρκετὴ τόλμη, ὁσφράνθηκε τὴν ἐπικείμενη θεομηνία, ἔπιασε τὸ μήνυμα τῶν καιρῶν καὶ κατόρθωσε νὰ δώσει, μὲ καθαρότητα, τὴν ἀναγκαία ὑποδομὴ βάθους γιὰ τοὺς νεώτερους. Ἔτσι, ἡ νέα γενεά, παρὰ τὴν ἀνάσχεση καὶ τὸν ἀποδεκατισμὸ ποὺ ἔφερε ὁ πόλεμος — καὶ γιὰ μᾶς οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ μὲ τὶς τραγικὲς προεκτάσεις τους —, ἀποτελεῖ τὴν πιὸ δυναμικὴ καὶ θαρραλέα πρωτοπορία. Ἡ ὡριμότητα καὶ ἡ τραυματισμένη εὐαισθησία, ἐξ ἄλλου, ποὺ ἔχει ὡς κληρονόμος καὶ ὑπόλογος τῶν συσσωρευμένων ἐμπειριῶν καὶ τῶν χαμένων ὀνείρων, τὴν βοηθάει νὰ συλλάβει βαθύτερα αὐτὴν τὴν κρίσιμη ὥρα ἐνώπιον τῆς ἱστορίας, τὶς ἀναπόφευκτες ἀκρότητες, τὴν παραίσθηση, τὸ παρανοϊκὸ παραλήρημα καὶ τὶς ἀμφισβητήσεις, ποὺ γεννοῦν, σὲ πολλούς, μιὰ ἐπίφαση ἀντινομίας ἀναφορικὰ μὲ τὴν πορεία της. Ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶναι, παρὰ μονάχα οἱ ἀντιδράσεις μιᾶς ἔντονης διαμαρτυρίας. Ὅμως, ἡ ἀλήθεια βρίσκεται στὴν ἀντίθετη πλευρά, πρᾶγμα ποὺ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἰδοῦμε τὴν ἀγωνία της γιὰ τὴν πτώχευση ποὺ ἀπειλεῖ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπο ἀπ' τὴν ἀπομυθοποίηση καὶ τὴν ἀφυδάτωση ποὺ φέρει ἡ ἐποχή μας. Γι' αὐτό, στὰ τελευταῖα χρόνια, ἔχουμε τὴν ὁμαδικὴ ἔξοδο, τὴν βιβλικὴ μετοικησία ἔξω ἀπ' τὶς μεγάλες πόλεις, πρὸς ἀναζήτηση μιᾶς συνάντησης μὲ τὸν τόπο, μὲ τὴν παράδοση καὶ μὲ τὴν ἱστορικὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων. Τὸ φαινόμενο τοῦτο, ποὺ ἔχει διαστάσεις οἰκουμενικῆς παλίρροιας, ὑποδηλώνει τὴν ἀνάγκη ποὺ ἔχει ἡ νέα γενεὰ τῶν λογοτεχνῶν νὰ ξαναβρεῖ, στὴν παράδοση, τὰ ἴχνη τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν χαμένο μῦθο μ' ἕνα ὄνειρο στὰ φτερὰ τῆς περιστερᾶς. Ἔτσι, ἐξηγεῖται ἡ ἀναθέρμανση τῶν φολκλορικῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀπόκλιση, ἀκόμα καὶ στὶς ἐπιστημονικὲς ἀνακοινώσεις, ποὺ αἰφνι-

διάζουν, πολλὲς πολλές, ἕναν σύγχρονον διανοούμενο.

Ἂν ξεκινήσουμε ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐρμηνεῖες, τότε, πιστεύω πὼς ὑπάρχει ἡ ἀνάγκη γιὰ ἕνα πνευματικὸ κίνημα, στὸν διεθνῆ χῶρο, προκειμένου νὰ δημιουργήσουμε τὴν ἀμφικτυονία τοῦ αἰώνα τούτου, γιὰ νὰ συσταθεῖ κοινωνικὰ καὶ πολιτσιτικὰ ὁ οἰκουμενικὸς ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ μεταβληθεῖ σ' ἕνα καταναλωτικὸ τέρας.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιὰ ἡ γνώμη σας γιὰ τὸν ἐθνικὸ χαρακτήρα τῆς σύγχρονης ποίησης στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸν ὑπερεθνικὸ χῶρο; Ἀνταποκρίνεται στὰ αἰτήματα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Στὴν ἐποχή μας, ποὺ ἡ ἔκφραση ἔχει ἀποβάλλει τὸ περιττὸ περίβλημα καὶ ἀγγίζει τὸν ζέοντα πυρήνα, ἡ ἐθνικὴ φυσιογνωμία τῆς ποίησης εἶναι ἀποτυπωμένη στὶς λέξεις καὶ ὄχι στὰ ἐννοιολογικὰ σκηνικά. Γιατί, ἡ καθαρὴ ἀπόσταξη ἀπ' τὸ αἰθεριωμένο ἄρωμα τῆς συγκίνησης καὶ τῆς αἴσθησης, ποὺ κρυσταλλώνεται μὲ τὴν ἀνθρώπινην ὑπόσταση καὶ δένει τὴ σύγχρονη ποίηση, εἶναι περισσότερο ἀνόθευτη. Γι' αὐτό, ὅσο κι' ἂν ἡ ἐλλειπτικότητα καὶ τὸ συβιλλικὸ ἀλφάβητο κάνουν πιὸ δυσπρόσιτη τὴν μορφὴ καὶ ἀφαιροῦν τὰ ἰθαγενῆ χαρακτηριστικὰ ἀπ' τὸν μοντέρνο λόγο, ἡ ἐθνικότητα διαφυλάσσεται γνήσια μέσα στὸ ρευστὸ καὶ τὸ ὁμιχλῶδες ἐκεῖνο νέφος ποὺ ἀντικατοπτρίζει τὸν ἄνεμο τῆς πατρίδας του. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἀπόδειξη, πὼς ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος πάσχει γιὰ νὰ ἔχει ἕνα στίγμα δικό του, μέσα στὸ σύμπαν, νὰ μὴν εἶναι ξεκομμένος καὶ ἀκατανόητος, δίχως τὴν βεβαιότητα κάποιας συνέχειας, ἀφοῦ πλέον ἔχασε τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ καὶ φοβᾶται τὴν ἀκύρωση τῆς ὕπαρξής του. Συνεπῶς, ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρας στὴ σύγχρονη ποίηση, ὅσο κι' ἂν αὐτὸς ὁ σχηματικὸς ἀφορισμὸς εἶναι ἀναχρονιστικὸς φραστικά, εἶναι πράγματι μιὰ ὑπαρξιακὴ μαρτυρία. Καί, γι' αὐτό, ἀνταποκρίνεται στὰ αἰτήματα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, σὲ συνάρτηση μάλιστα μὲ ὅσα ἀναπτύξαμε προηγούμενα, σχετικὰ μὲ τὶς κάπως αἰνιγματικὲς ἀναζητήσεις γιὰ τὴν ἀφύπνιση τῆς παράδοσης. Ἴσως γιατὶ νοιώθουμε ὑποσυνείδητα τὴν κρίση τῆς ἀμνήμονης πόλης καὶ τὴν δοκιμασία τῆς μοναξιᾶς, ποὺ προοιωνίζεται ἕνα μέλλον ἀπ' τοὺς χώρους τῶν ἐργοστασίων, λίγο πρὶν χάσουμε τὶς ὄχθες τῆς ποθεινῆς πατρίδας μέσα στὴν ἐπίπεδη ἀνεθνικὴ κουλτούρα. Καί, τέλος, εἶναι ἀπόρροια τῆς πρώτης οὐσίας τῶν βιωμάτων ποὺ ἔχουν ὅλα τὰ ἔμβια ὄντα, ἐφ' ὅσον ἡ ποίηση ἐλευθερώνεται ἀπ' τὶς πλασματικὲς ἀξίες καὶ ξαναγυρίζει στὴν ἀρχικὴ πηγὴ τῆς ζωῆς.

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα, οἱ λόγοι, ποὺ ἀναφέραμε γενικά, πρέπει νὰ ἰσχύουν ἀκόμα πιὸ πολύ, ἐφ' ὅσον δεδομένου ὅτι τόσο ἡ ποίησή της, ὅσο καὶ ἡ γλώσσα της ἔχουν μέσα τους τὶς ἀναλλοίωτες ἑλληνικὲς ἀξίες μὲ τὶς ὁποῖες ἔγινε ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμός.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Ποιὰ ἡ γνώμη σας (ἀπ' ὅ,τι δυνηθῆκατε νὰ ἰδῆτε) γιὰ τὴν ἐν γένει πνευματικὴ ζωὴ στὴ Ρουμανία καὶ τί θὰ εἴχατε νὰ πεῖτε γιὰ τὴν διεύρυνση τῶν ἑλληνορουμανικῶν πνευματικῶν ἐπαφῶν; Τέλος, τί διαβάζετε, μέσω τοῦ περιοδικοῦ μας, πρὸς τοὺς νέους Ρουμάνους συγγραφεῖς;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Φυσικά, δὲν μπορῶ νὰ ἔχω γνώμη γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ στὴ Ρουμανία, ἐκτὸς ἀπὸ συσσωρευμένες ἐντυπώσεις, διαλογικὴ πληροφόρηση, ἀπαντήσεις πάνω σὲ συγκεκριμένα ἐρωτήματα καὶ μιὰ θερμὴ γνωριμία μὲ πολλοὺς ἀπ' τοὺς καλύτερους Ρουμάνους συναδέλφους. Ὅλ' αὐτά, ὅμως, δὲν εἶναι, παρὰ μιὰ ρευστὴ κατάσταση, ποὺ δὲν ἀφήνει, γιὰ ἕναν ξένο ποὺ δὲν γνωρίζει οὔτε τὴ ρουμανικὴ γλώσσα, τὴν δυνατότητα νὰ μιλήσει ὑπεύθυνα, χωρὶς νὰ διακινδυνεύει τὴν σοβαρότητα τῆς ἐρώτησης. Ἐπὶ πλέον, νομίζω πὼς χρειάζεται κι' ἕνα ὑπολογίσιμο χρονικὸ διάστημα, γιὰ νὰ δοθεῖ ἡ ἀναγκαία ἀπόσταση, νὰ γίνει ἡ καθίζηση τῶν εἰκόνων, προκειμένου νὰ σταθεῖ κανεὶς στὰ κυριώτερα σημεῖα. Αὐτό, ἴσως νὰ γίνει, σὲ μιὰ δεύτερη γνωριμία, ποὺ ἐλπίζω νὰ ὁλο-

κληρώσει τὸ ταξίδι μου τοῦτο. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐκεῖνο ποὺ θὰ εἶχα νὰ τονίσω, ὡς πρώτη κατάθεση, εἶναι ἡ ὀργανωμένη δομή, ἡ προγραμματισμένη ἀξιοποίηση τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, ὁ ἐκδημοκρατισμὸς τοῦ λογοτεχνικοῦ βιβλίου, ἡ πρόνοια γιὰ τὴν προώθηση καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴ θητεία τῶν λογοτεχνῶν καί, γενικώτερα, ἡ ἐνιαία, σὲ ὁλόκληρη τὴ χώρα σας, διάρθρωση τῆς πνευματικῆς ζωῆς μὲ τὴν μεγάλη δικτύωση τῆς Ἕνωσης τῶν Ρουμάνων Συγγραφέων. Ἀκόμα, στὶς καθοριστικὲς αὐτὲς βάσεις, θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρων τὶς δυνατότητες ποὺ παρέχονται, τὴν κοινωνικὴ ἱεράρχηση τοῦ λειτουργήματος καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπ' τὸ ἄχθος γιὰ τὶς ἐκδόσεις, τὶς μεταφράσεις καὶ τὴν κυκλοφορία τῶν γολοτεχνικῶν ἔργων, σὲ τιμὲς πού, πολλὲς φορές, καλύπτουν καὶ δὲν καλύπτουν κι' αὐτὴν τὴν ἀξία τοῦ χάρτου. Ξεκινώντας ἀπ' αὐτὰ τὰ δεδομένα, οἱ ἐκτιμήσεις μου γιὰ τὴν ἐν γένει πνευματικὴ ζωὴ στὴ σύγχρονη Ρουμανία, δὲν μπορεῖ, παρὰ νὰ ὁδηγοῦν στὸ συμπέρασμα, πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ ἐντυπωσιακὴ κατάκτηση, τοὐλάχιστον, στὴν πρώτη φάση γιὰ τὸν ἐθνικό της πολιτισμό.

Γιὰ τὴν διεύρυνση, τώρα, τῶν ἑλληνορουμανικῶν πνευματικῶν ἐπαφῶν, νομίζω πὼς ἀπομένουν ἀκόμα πολλὰ περιθώρια γιὰ παραπέρα ἀνάπτυξη, ἀρκεῖ νὰ γίνουν, οἱ ἐπαφὲς αὐτές, ἐξ ἴσου ὑπεύθυνα καὶ ὀργανωμένα. Γιατί, ἀπ' ὅ,τι δυνήθηκα νὰ διαπιστώσω, στὸν τομέα τοῦτον, ἡ διακίνηση καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ δὲν γίνεται μὲ βάση ἕνα πρόγραμμα, ποὺ νὰ καλύπτει τὴν ἀνάγκη τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ἐπιφάνειας στὶς σχετικὲς διασυνδέσεις. Πιὸ συγκεκριμένα, θὰ εἶχα νὰ παρατηρῆσω, πώς, στὸν κύκλο τῶν μεταφράσεων στὶς ἀνθολογίες καὶ στὰ περιοδικά, οἱ Ἕλληνες λογοτέχνες προέρχονται, κατὰ συντριπτικὴ πλειοψηφία, ἀπ' τὸν χῶρο κι' ἀπ' τοὺς κύκλους τῆς πνευματικῆς ζωῆς στὴν Ἀθήνα. Καὶ τὰ κριτήρια αὐτῆς τῆς ἐπιλογῆς δὲν μὲ πείθουν ἀπόλυτα γιὰ τὴν καλύτερη δυνατὴ καὶ ἀναντίρρητη πληρότητα ἐπαφῆς. Γιατί, ἡ σύγχρονη Ἑλλάδα δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν, παρ' ὅλο ποὺ ἀπορροφᾶ, γιὰ τὴν ἀνανέωσή της, τὸ μεγαλύτερο δυναμικὸ τῆς περιφέρειας. Ὡς παράδειγμα, στὴν περίπτωση τούτη, φέρνω τὴν ἑλληνικὴ πνευματικὴ ἐπαρχία — πρᾶγμα ποὺ εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ τὸ ἐπισημάνω καὶ στὶς συνεντεύξεις ποὺ εἶχα ἐδῶ καὶ ποὺ τὸ σημείωσαν, οἱ ἁρμόδιοι συντάκτες τῶν περιοδικῶν σας, μὲ ἐξειδικευμένο ἐνδιαφέρον — ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸν χλωρὸ κορμὸ τῆς παράδοσης καὶ τῆς ἱστορικῆς μνήμης τοῦ ἔθνους μας. Γι' αὐτό, θὰ εἶταν πολὺ ἐποικοδομητικὸ νὰ ἐπιτυχθεῖ, ἀπ' εὐθείας, μιὰ ἐπαφὴ μὲ τὰ περιοδικὰ μὲ τοὺς ὀργανισμοὺς τῆς ρουμανικῆς κουλτούρας.

Γιὰ τοὺς νέους Ρουμάνους συγγραφεῖς, θὰ ἤθελα νὰ ἐπαναλάβω τὴν μεγάλη χαρὰ ποὺ μοῦ δίνεται, μέσω τοῦ «LUCEAFARUL», νὰ τοὺς ἀπευθύνω ἕναν ἀδελφικὸ χαιρετισμὸ καὶ νὰ ἐκφράσω τὶς μεγάλες προσδοκίες, ποὺ δικαιοῦται νὰ ἔχει ἀπ' αὐτοὺς ὁ ρουμανικὸς λαός. Πρέπει νὰ θεωροῦν τὴν γενεά τους προνομιοῦχο, γιατί, στὴν ἐποχή τους, οἱ λαοὶ γκρεμίζουν τοὺς φράχτες, ποὺ τοὺς χώριζαν αἰῶνες, γιὰ νὰ συναντηθοῦν, χωρὶς ὅπλα, πάνω στὴ γέφυρα τοῦ πανανθρώπινου πολιτισμοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Τί ἔχετε νὰ πεῖτε γιὰ τὸν ἀντίλαλο ἑνὸς πρωτοχρονισμοῦ ποὺ παρουσιάζεται στὰ τελευταῖα χρόνια μὲ τὴν ἀναζήτηση τῆς παράδοσης;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ἐδῶ, θὰ ἐπαναλάβω τὰ ὅσα εἶπα καὶ στὴν ἀνάλογη ἐρώτηση τοῦ περιοδικοῦ στὸ Ἰάσιο «CONVORBIRI LITTERARE», ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ πολὺ ἐνδιαφέρον θέμα. Πιστεύω, λοιπόν, πὼς ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ποὺ ἀποσυνδέθηκε ἀπ' τὴν συνέχεια τῆς παράδοσης, ἔχασε τὴν συνομιλία μὲ τὸ ὄνειρο καὶ ἀντικρύζει, περίτρομος, τὴν ἔρημο τῆς ἀφθονίας. Ἔτσι, ἡ ποίηση τῆς καθημερινότητας, ποὺ καταξίωνε τὴν φυσικὴ ὁμορφιὰ κι' ἔδινε κάποιο μεταφυσικὸ θάμβος στὴν ἀνθρώπινη ζωή, μεταλλάχτηκε μὲ τὸν ρυθμὸ τῆς παταπίεσης τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἀπογυμνώθηκε ὑπαρξιακά. Διευρύνοντας αὐτὴν τὴν θεώρηση, στὸν χῶρο τῶν πολιτικοστρατιωτικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνασπισμῶν, σὲ παγκόσμια κλίμακα, οἱ μεγάλες ἑνότητες (Δύση, Ἀνατολή, Εὐρώπη, Ἀσία) ἐξωθοῦν

τὴν κοινωνικὴ ἀναζήτηση πέρ' ἀπὸ τὴν κλίμακα τῆς ἀνθρώπινης ἀντίληψης. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰώνα μας, ἀφοῦ ἔχασε τὸν ἔλεγχο τῆς δικῆς του προσωπικότητας, κινδυνεύει νὰ προσδεθεῖ, ὡς χρήσιμον ἄθυρμα, στὸ ἀπάνθρωπο ἔπος τῆς τεχνικῆς παντοδυναμίας, ἔχοντας μονάχα τὶς ξηραμένες ρίζες τῆς οὐδέτερης ἐπιστήμης. Καί, μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ ἀβέβαιο πρωτεϊκὸ γεγονός, ἀναζητάει τὰ ἴδια του τὰ ἴχνη, γιὰ νὰ δυνηθεῖ νὰ ἐπιζήσει ὑπαρξιακὰ μέσα στὸν συμπαντικὸ χῶρο. Γι' αὐτό, νομίζω, ἡ σύγχρονη ποίηση, σὲ παγκόσμια κλίμακα, ξαναγυρίζει στὶς σκοτεινὲς της πηγές, ἀποβάλλει τὸν πηλὸ ποὺ ἔχασε τὴν ὑγρασία του καὶ γίνεται, σὲ ὅλα τὰ γεωγραφικὰ πλάτη, σχεδὸν ταυτόσημη. Μιὰ πρόχειρη ἐποπτεία, μὲ δειγματοληψίες ἀπ' ὅλες τὶς ἠπείρους, πείθει γιὰ τὴν ἀγωνία τούτη, πού, φυσικά, ἐκφράζεται πιὸ ἔντονα, στὴν καταναλωτικὴ κοινωνία. Τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ τὶς εἰκαστικὲς τέχνες, γιὰ τὴν μουσικὴ ἄρθρωση καὶ γιὰ τὶς παράλογες ψηλαφίσεις τῆς φιλοσοφίας. Ἀπ' τὴν ἀθέατη τούτη πραγματικότητα, πιστεύω πὼς ἐκπηγάζει ὁ πρωτοχρονισμός, ποὺ ὑπόσχεται νὰ δώσει πνοή, συνείδηση καὶ σκέψη στὸ σύγχρονο Γολιάθ, ἐπιβεβαιώνοντας τὴν ἀλήθεια, πὼς ὁ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἔκπτωτος τοῦ παραδείσου δὲν εἶναι ἕνα ἁπλὸ ἐπεισόδιο χωρὶς πατρίδα καὶ ὄνειρο.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ ΧΩΡΙΣ ΙΘΑΚΗ

Δὲν φτάνουν ποτέ, ἐκεῖ, ποὺ ὀνειρεύονται, οἱ διψασμένοι σύγχρονοι ταξιδιῶτες Ὀδυσσεῖς, τῆς ἀστείρευτης γνώσης. Δὲν θέλουν, ποτέ, νὰ φτάσουν στὴν Ἰθάκη τους. Οἱ ἰδέες τους, σήμερα, δὲν κινοῦνται σ' ἕνα κύκλο. Ταξιδεύουν! Ταξιδεύουν, σ' ὅλους τοὺς ὁρίζοντες, σ' ὅλα τὰ γεωγραφικὰ μήκη καὶ πλάτη τοῦ Πλανήτη μας.

Δίνουν, προσφέρουν ἁπλόχερα κι' ἀφειδόλευτα, στὸ πέρασμά τους, σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τοῦ κόσμου, ἕνα σφιχτοδεμένο μίγμα τῶν πολιτισμῶν, σ' ὅλους ὅσους ἐπιθυμοῦν, νὰ πλουτίσουν τὴν σκέψη τους, μὲ ἄφθαρτες ἀλήθειες καὶ νὰ εὐρύνουν τοὺς πνευματικούς τους ὁρίζοντες.

Αὐτοί, οἱ τ α ξ ι δ ι ῶ τ ε ς, διψῶν πάντα, γιὰ κάτι καινούριο, γιατὶ ζοῦν, τόσο ἀποκαρδιωμένοι ἀπὸ τὴν ἀναπόφευκτη, στὸν ἴδιο τόπο, ἐπανάληψη, τῶν ἐντυπώσεων. Διψοῦν, γιὰ φαντασμαγορίες! Νὰ κατακτήσουν ἐπιθυμοῦν, τὴν προαιώνια πεῖρα τῶν λαῶν. Νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν ὑποτέλεια τῶν κλειστῶν χώρων. Νὰ διασχίσουν ἀνενόχλητοι τὴν θάλασσα τῶν καιρῶν. Οἱ σύγχρονοι Ὀδυσσεῖς, θέλουν νὰ λυτρωθοῦν, ἀπὸ τὴν δυναστεία τῆς πικρῆς μοναξιᾶς. Νὰ αἰσθανθοῦν μιὰ ἰδιαίτερη νότα στοργῆς καὶ τρυφερότητας, στὴν παρουσία ἑνὸς ἄλλου ξένου ἀνθρώπου, ἀλλὰ τόσο κοντὰ στὴν ψυχή τους

Ἐκεῖ, κάπου στὸ Νότο, θὰ συναντήσουν μιὰ ἄγονη, ἄνυδρη καὶ φλογισμένη γῆ. Θὰ συνοδοιπορήσουν, μὲ τὶς ν ο μ ά δ ε ς τῶν Βεδουίνων, ποὺ ζοῦν καὶ σήμερα, καθὼς τὴν Βιβλικὴ πανάρχαια Ἐποχή. Θὰ δοῦν δουνὰ σκοτεινιασμένα μέσα ἀπὸ βροντές, ἀστραπὲς καὶ νεφέλες πυκνές. Κορυφές, ποὺ νὰ ξεχωρίζουν ἀπότομα ἀπάνω στὸ φόντο ἑνὸς ἀσημένιου οὐρανοῦ. Μέσα, σὲ σιωπηλὲς σκιές, θὰ διαβάσουν τὴν Ἱστορία καὶ τὸν Θρύλο. Θὰ περπατήσουν σὲ ἐρημιὲς θεοβάδιστες καὶ θὰ ἰχνηλατήσουν τὰ ἱστορικὰ πεπρωμένα τόπων, λαῶν καὶ πατρίδων. Καὶ μέσα τους θὰ αἰσθανθοῦν τὸ πραϋντικὸ ξαλάφρωμα τῆς γαλήνης καὶ τῆς παραμυθίας, τοῦ ἐξαγνισμοῦ καὶ τῆς ἠρεμίας.

Ἔτσι, θὰ δημιουργεῖται στοὺς χώρους τῆς ψυχῆς, ὄχι πιὰ ἡ συνηθισμένη ἀλλοτρίωση, μὰ μιὰ ἀπρόσμενη κι ἀναπάντεχη οἰκειότητα, ποὺ κάνει ὅλο καὶ πιὸ ἐνδιαφέροντα, πιὸ ζεστά, πιὸ τρυφερά, τὰ διάφορα αἰτήματα τῆς σκέψης, πάνω στὰ καυτὰ θέματα τῆς ζωῆς.

Κι' ἀκόμα, θὰ μπορεῖ ἡ ψυχή, ν' ἀνηφορίζει τὸν Γολγοθᾶ τῆς Ἱερουσαλήμ. Θὰ μπαίνει, μὲ ἱερατικά, μυστικὰ βήματα, σὲ βαθεῖς Οὐρανούς, γιὰ ν' ἀκούσει, γιὰ μιὰ στιγμή, τὸ μακρυνὸ μήνυμα τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς Ἐλπίδας. Θὰ περάσει ἡ ψυχὴ τοῦ ταξιδευτῆ, κάποια ἀσάλευτη γαλάζια ἐπιφάνεια, πεθαμένων νερῶν. Θὰ θησαυρίσει ἡ ψυχή, τὰ βάθη της, μ' ἀναρίθμητες μνῆμες καὶ θὰ συγκρατήσει Φ υ σ ι ο γ ν ω μ ί ε ς, μὲ οὐράνια γλυκύτητα, ποὺ

ἔγραψαν, μὲ φῶς χρωμάτων, μιὰ ἀληθινὴ γιορτή· χάρμα ὁμορφιᾶς, στὰ μάτια καὶ στὸ μάτια καὶ στὸ Πνεῦμα.

Μιὰ συναρπαστική, τότε, ὥρα ἀπόλυτη, θὰ γεμίζει τὴν ὕπαρξη, ἀπὸ ὑποβλητικὴ λαμπρότητα ὑψηλὴ καὶ κατανυχτική. Ἀνθισμένη ροδοδάφνη τότε ἡ σκέψη θρυλεῖ τοὺς Ὀρθόστητους καὶ ἀχνοὺς στρατοκόπους, ποὺ πορεύονται σὲ πλατεῖς Ὁρίζοντες μεγαλόπρεποι καὶ ζωντανεύουν στὴν μ ν ή μ η, τὴν ἀδιάκοπη αὐτοσυγκέντρωση καὶ τὴν σκληρὴ καὶ ἀπόλυτη ἄσκηση τῆς μεγάλης ψυχῆς. Μιᾶς ψυχῆς, ποὺ ἔχει τὸ θάρρος νὰ ἔρθει κοντὰ στὴν Ἀποκάλυψη τῶν Οὐρανῶν καὶ νὰ συνομιλήσει μὲ τὸ Α ἰ ώ ν ι ο.

Στέκεται, ἡ ψυχὴ αὐτή, μαγεμένη, σὲ μιὰ ὑψίπυργο οὐρανοφόρα Σιμόπετρα καὶ ἀτενίζει τὸ χάος, τὸ κατάσπαρτο ἀπὸ στιγμὲς αἰωνιότητας. Ἀτενίζει ἕνα κόσμο, ποὺ εἶναι Κ ό σ μ ο ς, χωρὶς ἀσυναρτησία καὶ παραλογισμούς· καὶ ποὺ τὸ μ η δ ὲ ν — ἀ π α ρ η γ ό ρ η τ η ἀβεβαιότητα κι' αὐτὸ — τυφλὴ Ἰδέα τῶν καιρῶν μας — πλανᾶται πέρα ἀπ' τοὺς τάφους τῆς Ἀ γ ω ν ί α ς, σ' ἕνα χῶρο, ποὺ μένουν πάντα ἐρωτήματα, τὰ ἔσχατα ἐρωτήματα τοῦ ἀνθρώπινου στοχασμοῦ.

Ἀληθινοί, ταξιδιῶτες, χωρὶς Ἰθάκη, θὰ πᾶνε σ' ἄλλους χώρους, γιὰ νὰ βροῦν ἐκεῖνο, ποὺ ἀναζητᾶνε. Καὶ ζητᾶνε ἕνα Πνεῦμα, ἀμοιβαίας ἀνοχῆς καὶ ἐσωτερικῆς Εἰρήνης. Πόνοι σπιθοβόλοι καὶ ὀνείρου μορφές. Ὁράματα, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ βαθειὲς Βιώσεις καὶ γίνονται ὁλοένα μορφὲς ὑπερπραγματικές, ποὺ γοητεύουν καὶ συγκινοῦν.

Γλυστροῦν αὐτὰ τὰ ὁράματα, μέσα ἀπὸ ἰριδένιες ἐσάρπες ὁμίχλης καὶ μέσα στὴ σιωπή τους, γίνονται πολύφωτοι Ἄγγελοι, ποὺ χτυποῦν ἀργὰ καὶ λυπημένα τὰ σήμαντρα τῆς ἀγρύπνιας, τονίζοντας ἐμφαντικὰ στὸ περιθώριο τῆς μοναξιᾶς, τὶς χάλκινες σταλαματιὲς τῶν ὡρῶν, ἢ πᾶνε μὲ τὰ σιωπηλὰ ἀσπροπούλια, πάνω ἀπὸ γλαυκὲς καὶ ἀπέραντες θάλασσες, ν' ἀκούσουν τὴν κραυγὴ τοῦ θριάμβου, ποὺ εἶναι κραυγὴ λευτεριᾶς.

Αὐτή, ἡ πιὸ γλαυκὴ ὥρα τῆς λύτρωσης, ἀνεβαίνει, μ' ἕναν ἥλιο κατάφωτο — μάτι Θεοῦ — καὶ ντύνεται ἕνα τελετουργικὸ μαντύα μὲ ὀπάλινα, ρόδινα καὶ γαλάζια χρώματα· καὶ ἀφηγεῖται, ξεφυλλίζοντας τὰ βιβλία τῶν νεφῶν, τὴν τραγωδία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς τῆς σκλαβωμένης, ποὺ εἶναι ἡ πιὸ βαθιὰ καὶ ἡ πιὸ λυπημένη Ἱστορία τοῦ Κόσμου.

Αὐτοί, οἱ ταξιδιῶτες, δὲν σταματᾶνε σ' αὐτὴ τὴ γαλάζια πορεία τους· καὶ στὰ περάσματά τους, πάνω ἀπὸ σμαραγδένια νησιά· ἀφυπνίζουν, ἀπὸ τὸν λ ή θ α ρ γ ο, τοὺς αἰῶνες. Ξαποσταίνουν μονάχα στοὺς μεγαλόπρεπους καταρράχτες τοῦ κόσμου κι ἐξευμενίζουν τὴν ὥρα τῆς σιωπῆς, ποὺ δὲν θὰ πρέπει ποτὲ νὰ τοὺς φέρει τὴν φρίκη.

Σὲ κάποιες ἐρημιές, ποὺ σταματοῦν οἱ ψυχὲς αὐτῶν τῶν ἀκούραστων στρατοκόπων, κρύβουν τὰ μυστικὰ τῶν ἐντυπώσεών τους, κάτω ἀπ' τὶς τοῦφες τῶν κάκτων. Καὶ τρέμουν μὴ καὶ προδοθοῦν, ἀπ' τὰ πουλιὰ τοῦ Ὀλέθρου, ποὺ πετοῦν, μὲ ἀπόλυτη σιωπή, μέσα στὴν ἀνήλεη γλαυκότητα τοῦ ἀπέραντου οὐρανοῦ. Πέρα ἀπ' τὶς συστάδες τῶν κάκτων ἁπλώνεται τὸ βασίλειο τῶν νεκρῶν, ἡ σιωπὴ κάποιου Θανάτου, ποὺ δίνει στὸ πνεῦμα του, τὴν αἴσθηση τῆς Ἀναμονῆς.

Ὕστερα, μὲ δραματικὴ ἐπισημότητα, ἡ Ἱστορία, ἐγγλατεῖ τοὺς τάφους, ποὺ ἔμειναν στὴν μνήμη, ἀναδίνοντας τὸ ἄρωμα τῶν ποιητικῶν θρύλων. Ἐκεῖ, μένουν καὶ κάποιες ἄϋλες ψυχές, ποὺ ὑποδέχονται τοὺς ἀκούραστους στρατοκόπους τῆς Ἐρημιᾶς. Καὶ τοὺς παίρνουν μὲ τὰ καραβάνια τοῦ μύθου, νὰ τοὺς φέρουν ξανὰ σ' ἀκρογιαλιές, ὅπου κουρασμένα μουράγια πλήττονται θανάσιμα, ἀπ' τὰ αἰώνια κύματα, καὶ μαστίζονται ἀνελέητα ἀπ' τὸν καυτερὸ ἀνυπόφορο ἥλιο τῶν α ἰ ώ ν ω ν.

Καὶ κατεβαίνει, μὲ βουβὸ σπαραγμό, ὁ ἥλιος τοῦ Θ α ν ά τ ο υ. Κι' οἱ λυρικοὶ ταξιδιῶτες, φεύγουν ἀπ' τὰ κουρασμένα μουράγια γιὰ νέα ταξίδια. Σκοτώνουν τὴν στατικὴ ζωὴ καὶ ξαρμάτωτοι ἀπ' τὴν ἀνία τῆς συμβατικότητας, ξανοίγονται πάλι στὰ Πέλαγα.

Βιαστικοὶ καὶ κατάφορτοι πεῖρα καὶ γνώση ἀναζητοῦν τὴν Ἰθάκη, παρακαλώντας πάντα τὰ δ ε λ φ ί ν ι α τῆς μυστικῆς γοητείας, νὰ μὴν τὴν δεῖξουν ποτέ.

Πάνε πέρα ἀπ' τὶς τεφροράδινες Πολιτεῖες τῶν Ὁραμάτων τους, χωρὶς τὴν ψυχρὴ ἀνοῦσια λιθογραφία τοῦ Ὀδυσσέα. Πάνε νὰ βροῦνε κάτι πέρα ἀπ' τὶς προδοτικὲς ὀφθαλμαπάτες τῆς Γῆς· τὴν παράξενη γοητεία τῆς Ὁμορφιᾶς, ποὺ τὴν πῆραν στὰ φτερά τους οἱ Ἄνεμοι τῆς Ἐ ρ ή μ ο υ καὶ τῆς Τρικυμίας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ὅσο περισσότερο παρακολουθοῦμε αὐτὸ τὸ ὄν ποὺ λέγεται ἄνθρωπος, τόσο καὶ κάθε μέρα βλέπουμε νὰ εἶναι ἕνα ἀναπόσπαστο κομμάτι τῆς Φύσεως, κι ἂς θέλουμε ἐμεῖς σώνει καὶ καλὰ νὰ τὸ βάλουμε στὸν οὐρανό. Συνοδοιπορεῖ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ ἄλλα ὄντα, ὅσον ἀφορᾶ τοὺς νόμους τῆς Φύσεως. Καὶ δὲν εἶχαν ἄδικο ἐκεῖνα τὰ πνεύματα τῶν προσωκρατικῶν φιλοσόφων, μὲ τὴν παρθενική τους σκέψη, νὰ μὴ ξεχωρίζουν τὸν ἄνθρωπο ἀλλὰ νὰ τὸν ἐξετάζουν κι αὐτὸν στὰ «πλαίσια» τῆς Φύσης.

Βέβαια, ἂν μιλήσουμε γιὰ τὸν ὑλικὸ ἄνθρωπο, ἐκεῖ πλέον δὲν θὰ χρειάζονταν καὶ πολὺ μυαλό, γιὰ νὰ διαπιστώσει κανεὶς πῶς ἀκολουθοῦμε ὅμοια ἐντελῶς τοὺς αἰώνιους νόμιους ποὺ διέπουν τὰ ὑλικὰ ἀντικείμενα (βαρύτητα, διάσταση, μεταβολή, φθορὰ κλπ.). Ἂν πάλι τὸν ἐξετάσουμε ἀπὸ τὴ βιολογική του ἄποψη, κι ἐκεῖ βλέπουμε νὰ ἀκολουθεῖ τοὺς νόμους ποὺ διέπουν τὰ ἔμβρια ὄντα (γέννηση, αὔξηση, θάνατος, νεότητα, γηρατειά, ἀναπνοή, ἀφομοίωση καὶ τόσα ἄλλα). Ἀποδειξη ὁλοφάνερη τὰ χίλια δυὸ πειράματα ποὺ γίνονται στὰ ζῶα γιὰ τὶς ἀρρώστειες, ὥστε μετὰ τὰ συμπεράσματα ἀπ' αὐτὰ νὰ μεταφέρονται στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐκεῖνοι νὰ θεραπεύονται.

Τὸ πρόβλημα καὶ ἡ ἀσυμφωνία μεταξὺ τῶν στοιχαστῶν ὑπάρχει σ' αὐτὸ ποὺ ὀνομάζεται ψυχή. Αὐτὸ ποὺ μᾶς ἔκανε κυριάρχους στὴ μικρή μας Γῆ καὶ κορωνίδα τῶν ἐν τῇ γῇ ὄντων. Ἀλλὰ κι ἐδῶ δὲν εἶναι λίγα τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς κάνουν νὰ πιστέψουμε πῶς κι ὁ ψυχικὸς μας κόσμος σὲ πολλὰ πράγματα ἀκολουθεῖ τοὺς σταθεροὺς κι αἰώνιους νόμιους τῆς μεγάλης Φύσης. Ἂς δοῦμε λοιπὸν ἀπὸ πιὸ κοντὰ τὰ πράγμα μὲ μερικὰ παραδείγματα.

Στὴ Φύση π.χ. μιλᾶμε γιὰ ἰσορροπία. Στὴ Μηχανικὴ τῆς Φυσικῆς ἔχει τόση μεγάλη σημασία αὐτὸς ὁ ὅρος. Μιὰ ράβδος θὰ ἰσορροπήσει σ' ἕνα σημεῖο, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη ὑπάρχει τὸ ἴδιο βάρος, ἀλλιῶς ἔχουμε ἀνατροπή. Ἡ ἕλξη τοῦ Ἥλιου πρὸς τὴ Γῆ ἐ ξ ι σ ο ρ ρ ο π ε ῖ τ α ι μὲ τὴν ἄπωση ποὺ ὑφίσταται αὐτὴ λόγω τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως. Κι ἔτσι διατηρεῖται ἡ Γῆ στὴν ἴδια πάντα τροχιά, χωρὶς νὰ κινδυνεύει νὰ πέσει στὸν ἥλιο καὶ νὰ λιώσει, οὔτε νὰ ἐκσφενδονιστεῖ στὸ Διάστημα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ ὅλα τὰ οὐράνια σώματα. Ἡ καρέκλα ποὺ καθόμαστε ἐπάνω μᾶς κρατάει, διότι τὸ βάρος τοῦ σώματός μας ἐ ξ ι σ ο ρ ρ ο π ε ῖ τ α ι ἀπὸ τὴν ἀντίσταση ποὺ ἀσκοῦν τὰ πόδια καὶ τὸ κάθισμα τῆς καρέκλας. Ἂν τὸ βάρος μας μεγαλώσει ὑπερβολικά, τότε ἡ καρέκλα γκρεμίζεται σύξυλα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ σ' αὐτὸ ποὺ λέμε ψυχή. Ἂν π.χ. μᾶς πάρουν αὐθαίρετα ἕνα κτῆμα μας, τότε δυσαρεστοῦμαστε, ὀργιζόμαστε, ταρασσόμαστε, μ' ἄλλα λόγια χάνουμε τὴν ἰσορροπία μας. Ἡ ἰσορροπία μας θὰ ἀποκατασταθεῖ καὶ θὰ ἡρεμήσει ἡ ψυχή μας, ὅταν μᾶς ἐπιστραφεῖ τὸ ἀγαθὸ ποὺ μᾶς πῆραν ἢ ὅταν μάθουμε ὅτι ὁ δράστης, τιμωρήθηκε ἀνάλογα ἀπὸ τὸ νόμο. Ὁ Μικρὸς ποὺ μὲ κανένα λόγο δὲν ἐννοοῦσε νὰ κλειστεῖ μέσα, τελικὰ πείθεται νὰ ἀφήσει ἥσυχους τοὺς γονεῖς του νὰ χαροῦν τὴ βόλτα μ' ἕνα ὡραῖο γλυκὸ ἢ μ' ἕνα φανταχτερὸ δῶρο. Ἡ μία ἀπόλαυση ἐξισορροπήθηκε μὲ κάποια ἄλλη. Ἀλλιῶς θὰ εἴχαμε φασαρίες.

Λέμε πάλι πῶς ἕνα φυτό, γιὰ νὰ ζήσει χρειάζονται οἱ βασικὲς προϋποθέσεις (τὸ χῶμα, τὸ νερὸ ἢ καλλιέργεια, οἱ κατάλληλες κλιματολογικὲς συνθῆκες, κ.ἄ.). Γιὰ νὰ φέρει ὅμως καρποὺς καλοὺς κι ἄφθονους πρέπει ὅλα αὐτὰ νὰ ὑπάρξουν ὁλοκληρωτικὰ καὶ σὲ ἰδανικὲς ἀναλογίες. Μερικοὶ ἀσυγχρόνιστοι ἀκόμα γεωργοὶ ξαφνιάζονται, ὅταν τοὺς λένε οἱ γεωπόνοι μερικὲς «λεπτομέρειες» ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων οἱ ἐλιές, τὸ ἀμπέλι, οἱ ντομάτες δὲν εἶχαν καρ-

πό, ἐνῶ σὲ κάποιο ἄλλο χωράφι τὰ κλωνάρια ἔσπαζαν. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπο. Ἡ ψυχὴ τοῦ δημιουργοῦ πρέπει νὰ λάχει κι αὐτὴ σ' ἐκείνη τὴν γλυκιὰ καὶ τὴν καλή της ὥρα, ὅπου οἱ κατάλληλες συνθῆκες θὰ φέρουν τὸ εὐλογημένο γενοβόλημα, τὸν ἄφθονο πνευματικὸ καρπό. Ἕνας συγγραφέας πόσο θέλει κι αὐτὸς αὐτὴ τὴ γόνιμη ὥρα, γιὰ νὰ ἐμπνευστεῖ καὶ νὰ γράψει. Νὰ μὴ λείπει τίποτε, οὔτε ἡ «ὑγρασία» οὔτε ἡ «δροσερὴ αὔρα» οὔτε τὸ «ἀφράτο χῶμα» οὔτε ἡ «ἁπαλὴ ζέστη». Ἡ Ἀθήνα τὸν δυ αἰῶνα ἔφτασε στὸ ἀνεπανάληπτο πνευματικὸ θαῦμα, γιατὶ στὸ πνεῦμα παραχωρήθηκαν γεναιόδωρα ὅλες αὐτὲς οἱ συνθῆκες. Ἡ Οὐγκάντα, ἡ Κένυα, ἡ Μοζαμβίκη κλπ. δὲν ἔβγαλαν γιὰ τὴν ὥρα ἕνα Σωκράτη, ἕναν Ἀϊνστάϊν, κι ἂς ἔχει κι ἐκεῖ σπουδασμένους ἀνθρώπους.

Ἀπὸ τὴ φυσικὴ πάλι ξέρουμε ὅτι κάποια ἐνέργεια φυλακισμένη πρέπει νὰ βρεῖ διέξοδο. Ἂν τὸ φαγητὸ ζεσταθεῖ καλὰ τὸ καπάκι τῆς κατσαρόλας θὰ ἐκτιναχθεῖ πρὸς τὰ πάνω. Κι ἂν ἡ κατσαρόλα ἦταν κλεισμένη ἀπὸ παντοῦ θὰ γινόταν μιὰ μικρὴ βόμβα καὶ θὰ ἔσκαγε.

Τί ἀλλοιώτικο βλέπετε ἐσεῖς στὸν ἄνθρωπο ποὺ δημιατίζει ἀπὸ ὀργή, ποὺ τρώει τὰ νύχια του ἀπὸ ἀγωνία, ποὺ ὠρύεται καὶ χειρονομεῖ ἀπειλητικὰ στὸ θυμό του, ποὺ ξεσπάει σὲ θερμὰ χειροκροτήματα (ὄχι αὐτὰ τὰ τυπικὰ τῶν ἡμερῶν μας) καθὼς φορτίστηκε καὶ ἠλεκτρίστηκε ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸ ποὺ τοῦ προκάλεσε μιὰ ὡραία συναυλία.

Ἡ χαρά μας, ἡ λύπη μας, ὁ θυμός μας, ἡ ἀγωνία μας ἀπαιτοῦν ἐξωτερίκευση, διοχέτευση. Κι ἂν ἡ συναισθηματικὴ φόρτιση δὲν διοχετευτεῖ ὁμαλὰ (παραβεῖ τὸ φυσικὸ νόμο) ὅλο καὶ κάποια ἀπωθημένα, ἔχουμε, ὅλο καὶ κάποιες ψυχώσεις καὶ νευρώσεις μᾶς κατατρέχουν.

Μιλᾶμε πάλι ἐμεῖς γιὰ κάποιο σύμπαν ποὺ μᾶς περιβάλλει, γιὰ κάποιο ἄπειρο ποὺ ὑπάρχει στὸν κόσμο μας, ποὺ ὅσο καὶ νὰ προσπαθήσεις νὰ τὸ μετρήσεις δὲν προσπελάζεται. Τί ἄλλο πάλι εἶναι ἡ ψυχή μας παρὰ ἕνα μικροσύμπαν (ἡ πνευματικὴ σπίθα ποὺ λέν πὼς μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός;) ποὺ μπορεῖ μέσα της νὰ χωρέσει τὸ μεγάλο σύμπαν. Ὑπάρχει στὸν ἄνθρωπο μιὰ πνευματικὴ ἱκανότητα, ἡ φαντασία. Μ' αὐτὴν μπορεῖς νὰ φανταστεῖς ὅτι εἶδες καὶ δὲν εἶδες. Τί θέλεις; Τὴν Ἀμερική, τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου, τὸ Θεό, νὰ βρεθεῖς μέσα στὰ πέρατα τοῦ Σύμπαντος; Σὲ δευτερόλεπτα εἶσαι ἐκεῖ. Ὁποιαδήποτε ταχύτητα ὠχριᾶ μπρὸς τὴν ταχύτητα τῆς ψυχῆς. Θέλεις ἀκόμα νὰ χωρέσει τὸ ἄπειρο μέσα σου, νὰ δεῖς τὸ Θεό, νὰ σκεφτεῖς τὸ ἀπόλυτα ὡραῖο καὶ τὸ ἀπόλυτα ἄσχημο, τὸ φριχτὸ καὶ τὸ γαλήνιο; Ὅλα σὲ δευτερόλεπτα εἶναι ἕτοιμα μέσα σου. Τὸ συμπυκνωμένο σύμπαν, ὁ Μικρὸς Νοῦς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς κάποιον Μεγάλο Νοῦ ποὺ κατέχει ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰ μυστικά; Πῶς νὰ τὸ ποῦμε; ὁ κόσμος ὅλος εἴμαστε ἐμεῖς. Αὐτὸς ὁ μικρός μας ἐγκέφαλος (καὶ γιὰ νὰ εἴμαστε περισσότερο ἀκριβεῖς μικρότατο μέρος αὐτοῦ) εἴμαστε ὅλος ὁ κόσμος. Πᾶνε καλὰ τὰ πράγματα γιὰ μᾶς; Γελάει κι ἀστράφτει ὅλος ὁ κόσμος κι ἂς ὑπάρχει τόση θλίψη γύρω μας. Πᾶνε ἄσχημα τὰ πράγματα γιὰ μᾶς; Τότε ὅλο, μὰ ὅλο τὸ στερέωμα δὲν ἔχει γιὰ μᾶς σημασία. Ὅλα εἶναι μαῦρα, κι ἂς πετάει στὰ σύννεφα ὁ φίλος μας στὸ διπλανὸ διαμέρισμα. Γιὰ μᾶς ἐσκοτίσθη ἡ γῆ καὶ ὁ ἥλιος ἐκρύβη. Ἐκεῖνος τώρα ἔπιασε τὸν ἕβδομο οὐρανό, ἐκεῖνος κρατάει στὴν ἀγκαλιά του τώρα ὅλο τὸν κόσμο.

Ἀλλὰ κι ἂν θελήσουμε νὰ συνεχίσουμε «τρελλότερα» τὴν περιπλάνησή μας στὸ χῶρο τοῦ ἀγνώστου καὶ τῶν θείων μυστικῶν. Μιλᾶμε συχνὰ γιὰ ρίζες καὶ στηρίγματα. Ὅλα τὰ δένδρα γιὰ νὰ στηριχτοῦν χρειάζονται βαθειὲς ρίζες. Ἀκοῦμε τοὺς ἀνθρώπους νὰ λέμε πὼς αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι ξερριζωμένοι. Μήπως αὐτὸ στὴν οὐσία εἶναι περισσότερο μιὰ κυριολεξία παρὰ μεταφορά. Διότι ὅπως τὸ φυτὸ ἔχει τὶς ρίζες του, γιὰ νὰ κρατιέται, καὶ τὶς ἁπλώνει βαθιά, γιὰ νὰ παίρνει τροφή, ἕνα τέτοιο φυτὸ δὲ φαίνεται νὰ εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἁπλώνει κι αὐτὴ τὶς ρίζες της στὸ φυσικὸ καὶ κοινωνιοκὸ περιβάλλον; Ὅσο παράξενο κι ἂν φαίνεται, ἂν προσέξουμε λίγο καλύτερα θὰ δοῦμε αὐτὲς τὶς ρίζες τοῦ ἀτόμου. Συχνὰ λέμε στὴν Ἱστορία πὼς οἱ ἄποικοι αὐτοὶ ρίζωσαν στὸ μέρος ποὺ πῆγαν, δηλ. βρῆκαν κατάλληλο τὸ φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον καὶ τὸ ἀποδέχτηκαν, ὅπως τὸ μικρὸ φυτὸ ποὺ τὸ ξεριζώνουμε καὶ τὸ φυτεύουμε κάπου ἀλλοῦ κι ἐκεῖ βρίσκει κατάλληλες τὶς συνθῆκες καὶ ζεῖ. Ἀντίθετα λέμε πὼς αὐτοὶ οἱ ἄποικοι ἢ μετανάστες δὲ ρίζωσαν ἐκεῖ ποὺ πῆγαν καὶ μαράθηκαν.

Τὰ δάκρυα τῆς ξενιτιᾶς ποὺ ὁ λαὸς τὰ θέλει τόσο πικρά, δὲν εἶναι ἕνας πόνος τοῦ ἀνθρώ-

πινου δένδρου πού ζεῖ μακριὰ ἀπὸ τὸ «χῶμα» του: Ἡ ἐξορία, ἡ προσφυγιὰ εἶναι λέξεις πού ἠχοῦν πολὺ δυσάρεστα στ' αὐτιὰ ὅσων τὶς ἔχουν ζήσει καὶ δὲν προκαλοῦν λιγότερο μάραμα στὴν ψυχὴ τῶν παθόντων, ἀπ' ὅση στὸ βέντρο πού τὸ ξερίζωσε ὁ δυνατὸς ἄνεμος.

Θυμᾶμαι μιὰ γιαγιὰ πού μὲ κανένα τρόπο δὲν ἤθελε νὰ φύγει ἀπὸ ἕνα ὀρεινὸ χωριὸ πού εἶχε μεταφερθεῖ στὸν κάμπο. Ἐπέμενε νὰ ζῇ μόνη, γιὰ ἀρκετὸ διάστημα, μὲ τοὺς ἀετοὺς καὶ τ' ἀγρίμια. "Ἂν κατέβω κάτω ἔλεγε θὰ πεθάνω. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ βλέπουμε καὶ σήμερα ὅπου πολλοὶ γέροι δὲν μποροῦν π.χ. μὲ καμμιὰ δύναμη νὰ ριζώσουν στὴν Ἀθήνα. Κι ἐνῶ ἐκεῖ ζοῦν τὰ παιδιά τους, αὐτοὶ τὰ μαζεύουν γιὰ τὸ χωριό.

Οἱ φυλές, οἱ πατρίδες, τὰ ἔθνη θὰ διαλύονταν διὰ μιᾶς χωρὶς αὐτὲς τὶς ἰδιότητες. Κι ὄχι μόνον δὲν διαλύονται ἀλλὰ ὑποστηρίζονται καὶ ὑπάρχουν ἔναντι αἱματηροτάτου τιμήματος. Ἀφήνουμε λοιπὸν ρίζες καὶ κλαδιὰ στὴ γῆ καὶ στοὺς ἀνθρώπους πού κυρίως ἀπὸ μικροί, ὅταν τὸ φυτὸ ἦταν τρυφερό, ζήσαμε.

Ξέρουμε ἀκόμα ὅτι ζοῦμε χάρη στὴν ἀναπνοή. Οὔτε ἕνα λεπτὸ δὲ μποροῦμε ν' ἀντέξουμε, ἂν τὰ πλεμόνια μας δὲν πληρωθοῦν μὲ φρέσκο ἀέρα. Καὶ ξέρουμε ἐμεῖς ἀκόμα πόσο πιὸ κόκκινος καὶ πιὸ ζωηρὸς εἶναι αὐτὸς πού ζεῖ πάνω στὴν Πίνδο ἢ στὸν Ὄλυμπο ἀπὸ ἐκεῖνον πού ξοδεύει τὶς μέρες του μέσα στὴν κάπνα τῆς Ἐλευσίνας καὶ στὴν κίνηση τῆς Ἀθήνας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχή μας ἀναπνέει κι ἐκείνη μὲ τὸν δικό της τρόπο ἔξαια, μὲ τὶς αἰσθήσεις της. Μὲ τὴ συνεχῆ ἐναλλαγὴ τῶν εἰκόνων χάρη στὴν ὅραση, μὲ τὰ καινούρια ἀκροάματα πού δέχεται χάρη στὴν ἀκοή μας, μὲ τὶς νέες γεύσεις πού τῆς δίνουν τὰ νέα φαγητά, μὲ τὸ κάτι ἄλλο κ.ο.κ. Καὶ ξέρουμε ἐμεῖς πάλι πόσο μαραζώνει ἡ ψυχή μας καὶ πόσο τὴ σκοτώνει τὸ «διοξείδιο» τῆς μονοτονίας. Βαριοῦνται ὅλο τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐπιζητοῦν τὸ «κάτι ἄλλο».

Ἡ φυλακὴ εἶναι φριχτή. Ἡ ἀπομόνωση τῆς φυλακῆς εἶναι ἀκόμα φριχτότερη καὶ εἶναι ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν κρατουμένων, γιατὶ ἐκεῖ ἐκτὸς τῶν ἄλλων δὲν βλέπει κανεὶς τίποτε καὶ δὲν ἀκούει τίποτε. Τὸ σκοτάδι εἶναι μαρτύριο γιὰ τὸν τυφλὸ καὶ λέει: πῶς ζεῖ σὲ ζωντανὸ θάνατο. Ἡ νοικοκυρὰ διαμαρτύρεται γιὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν γευμάτων καὶ ψάχνει νὰ βρεῖ νέες συνταγὲς μαγειρέματος. Ἡ τηλεόραση, τὸ ραδιόφωνο, τὸ βιβλίο εἶναι ὅ,τι πρέπει γιὰ τὸν καιρὸ τῆς σχόλης. Ὁ γιατρὸς μᾶς λέει ν' ἀλλάξουμε τὸν ἀέρα, γιὰ νὰ σώσουμε τὸ σῶμα μας κι ὁ ψυχολόγος μᾶς προτείνει νὰ κάνουμε τὸ ἴδιο, γιὰ νὰ γιάνουμε τὴν ψυχή μας! Ἀλλὰ καὶ ἡ σκέψη μας ἔχει μιὰ διαρκῆ ροή, μιὰ ἀνανέωση μὲ νέες σκέψεις, ἕνα εἶδος ἀναπνοῆς θὰ λέγαμε. Κάθε στιγμὴ ὅλο καὶ κάτι νέο θὰ σκεπτόμαστε ὅλο καὶ κάποια νέα παράσταση θὰ κάθεται στὸ μυαλό μας, ἐν εἴδει κινούμενου φίλμ, κι ἀλλοίμονο στὸν ἄνθρωπο πού ἡ θελόνα τοῦ μυαλοῦ θὰ κολλήσει στὸ θάνατο τοῦ γιοῦ, τῆς μητέρας, στὰ χαμένα ὄνειρα καὶ στὰ ἀνεκτέλεστα σχέδια. Μαραζώνει κυριολεκτικά, γιατὶ δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἀπαγκιστρωθεῖ καὶ νὰ διασκεδάσει.

Τὰ ταξίδια καὶ ὁ τουρισμὸς πού σὰν ἁμὸκ κατέλαβαν τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι ἀναψυχή, ἀναπνοὴ θὰ λέγαμε, δραστικὸ ἀντίδοτο στὴ δύσπνοια τῆς καθημερινότητας, τῆς ἀνίας. «Ὄχι δὲν ζεῖ ὅποιος ἀναπνέει μονάχα» λέει ὁ Τένεσον. ἀλλὰ ζεῖ αὐτὸς πού σὰν ὁ πολυπλάνητος Ὀδυσσέας γνωρίζει κάθε μέρα νέους τόπους, νέες συγκινήσεις, νέα πράγματα, νέους ἀνθρώπους.

Κοντολογῆς θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε: Τὸ σῶμα μας ἀναπνέει ὀξυγόνο καὶ ἡ ψυχή μας νέες παραστάσεις καὶ νέες συγκινήσεις.

Ἀλλὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ φύση θὰ τὴ δοῦμε καὶ σὲ χίλια δυὸ ἀκόμα πράγματα. Ἡ λέξη ὅραση, ἀντίδραση, δύναμη, ἠρεμία, ἀδράνεια, τάση, ἔνταση, φόρτιση κ.ἄ. μποροῦν κάλλιστα νὰ γίνουν καὶ λέξεις τῆς Ψυχολογίας, ἀρκεῖ νὰ προσθέσουμε μπροστὰ τὴ λέξη «ψυχική». (ἀντίδραση, δύναμη, ἠρεμία κλπ.)

Ἀλλὰ τὴν ὁμοιότητα αὐτὴ μᾶς τὴν ἐπαληθεύει περίτρανα καὶ ἡ νόσος καὶ ἡ θεραπεία τῆς ψυχῆς. Δηλαδὴ ἂν ἀρρωστήσει ἡ ψυχή μας, αὐτὸ πολλὲς φορὲς θὰ ὀφείλεται στὸ ὅτι δὲ ἐφαρ-

μόσαμε καὶ δὲ σεβαστήκαμε τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Γιὰ νὰ ἐπιβιώσουμε καὶ νὰ εὐτυχήσουμε γιὰ νὰ βροῦμε τὴ γιατριά μας καὶ νὰ ἐπανέλθουμε στὴν προτέρα φυσιολογικὴ κατάσταση πρέπει νὰ ἐφαρμόσουμε τοὺς νόμους τῆς φύσεως.

Εἶναι ἐξ ἄλλου δόγμα πλέον ὅτι πρέπει νὰ συμπλέουμε καὶ νὰ παραπλέουμε μὲ τὴ φύση, ἀλλιῶς στὴν τιμωρία της εἶναι ἀμείλικτη. Ὁ ἀρχιτέκτονας λοιπὸν ποὺ μᾶς κατασκεύασε μᾶς ἔθεσε καὶ τὰ καλούπια καὶ τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων πρέπει νὰ κινούμεθα. Ἀσέβεια πρὸς τὸν ἀρχιτέκτονά μας, σημαίνει καὶ ἀμείλικτη τιμωρία. Ἀνέκαθεν τὸ φύσει ζῆν ἀποτελεῖ σύνθημα καὶ ἐπιδοκιμάστηκε σὰν αἰτία σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὑγείας.

Καὶ σὰν νὰ μίκρυνε μ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἀπόψεις ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. Παιδὶ τῆς φύσης λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἀνακατεμένος μ' αὐτήν. Α Α Α Α...

Ὅπως τὸν κοιτάζω μὲ τὶς ἀγωνίες, τὶς χαρές του, τὶς λύπες του, τὶς ἀπορίες του, τὴ λογική του. Νὰ νοιώθει δηλ. πὼς ὑπάρχει καὶ πὼς ὑπάρχει καὶ γύρω του ὁ ἄλλος κόσμος, ποὺ ἔρχεται γιὰ λίγο, λαμβάνει γνῶσιν ὅλων αὐτῶν, πρᾶγμα ποὺ μὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα ποὺ εἴδαμε δὲν συμβαίνει μέχρι τώρα. Νὰ τὸ ἰδιαίτερο τοῦ ἀνθρώπου ὅπως τὸ τονίσαμε καὶ σὲ προηγούμενο θέμα μας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ε. ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ

ΕΝΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ

«ΡΗΓΑΣ, ΕΝΑΣ ΕΛΛΗΝ ΠΑΤΡΙΩΤΗΣ ΣΤΑ ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΑ»

Ἐφέτος τὸν Αὔγουστο κυκλοφόρησε στὸ Βουκουρέστι, ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις EMINESCU, τὸ βιβλίο τοῦ ἐκλεκτοῦ Ἠπειρώτη Λογίου καὶ ἱστορικοῦ κ. Λέανδρου Βρανούση, Διευθυντὴ τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, μὲ τὸν παραπάνω τίτλο, γραμμένον στὰ Ρουμανικά.

Τὸ βιβλίο, μιὰ πλούσια σύνθεση γιὰ τὴ ζωή, τὴν πνευματικὴ δραστηριότητα, τοὺς πατριωτικοὺς ὁραματισμοὺς τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ καὶ τοῦ μαρτυρίου του, ἀποτελεῖται ἀπὸ 14 κεφάλαια μὲ τὶς ἀνάλογες πρὸς τὸ θέμα ὑποδιαιρέσεις καὶ ἀπὸ ἕνα παράρτημα μὲ τὰ ἔργα τοῦ ἐθνομάρτυρα καὶ καλύπτει 335 σελίδες.

Ἀπὸ τὸν πρόλογο τοῦ συγγραφέα μαθαίνουμε ὅτι ὁ πολυταξιδεμένος Ρήγας Φεραῖος πέρασε γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὴ χιλιόχρονη πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀργότερα τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅμως στὸ Βουκουρέστι διεύρυνε τὸν πνευματικό του ὁρίζοντα, ἀφομοίωσε τὶς πατριωτικές του προσδοκίες μὲ τὶς ἰδέες τῆς Εὐρώπης τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἐκεῖ τὰ παμβαλκανικά του ἰδεώδη πῆραν τὶς πραγματικές τους διαστάσεις καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξαπέλυσε τὸ σύνθημα τοῦ ἀγώνα γιὰ τὴν Ἐλευθερία. Ἡ Ρουμανία ἦταν ἡ δεύτερη πατρίδα του.

Τώρα γιὰ πρώτη φορὰ ἐκδίδεται ἕνα βιβλίο γιὰ τὸ Ρήγα στὴ Ρουμανική, προσθέτει ὁ συγγραφέας, γιὰ νὰ ὁμολογήσει ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦ περιποιεῖ τιμὴ καὶ τοῦ προκαλεῖ ἰδιαίτερη χαρά, γιατὶ σὰν συμπατριώτης τοῦ Ρήγα, ποὺ τυχαίνει νὰ ἔχει κι' ὁ ἴδιος ἀπὸ τὰ παιδικά του χρόνια ἰδιαίτερους δεσμοὺς μὲ τὴ Ρουμανία, αἰσθάνεται εὐτυχὴς ποὺ τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ τὸν ἐπαναφέρει στὴ δεύτερη πατρίδα του καὶ νὰ παρουσιάσει στὸ ρουμανικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τὸ πορτραῖτο του στὸ ἱστορικὸ πλαίσιο τῆς ἐποχῆς στὴν ὁποία ἔζησε.

Ἀπὸ τὸν ἴδιο πρόλογο μαθαίνουμε ὅτι ὁ κ. Βρανούσης, πρὶν ἀκόμα ὁλοκληρώσει τὶς πανεπιστημιακές του σπουδές, ἐδημοσίευσε τὸ 1948 τὴν πρώτη ἐργασία του ἀφιερωμένη στὰ ποιήματα ποὺ ἀποδίδονταν στὸ Ρήγα. Τὸ 1954 συγκέντρωσε σ' ἕνα τόμο 400 σελίδων ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Ρήγα, παραγνωρισμένα ὡς τότε (τὰ γνωστὰ καὶ ἄγνωστα, μεταφράσεις κλπ.) μεταφέροντας ἔτσι τὸ Βάρδο τῆς Ἐλευθερίας ἀπὸ τὸ Πάνθεο τῶν ἐθνικῶν ἡρώων στὰ εὐρύτερα πλαίσια τῶν ἰδεολογικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς, ἐμφανίζοντας αὐτὸν σὰν ἕναν πρόδρομο ἀνάμεσα

στούς ἐγκυκλοπαιδιστὲς καὶ τοὺς ἀποστόλους τοῦ Διαφωτισμοῦ αὐτὴ τὴν περιοχὴ τῆς Εὐρώπης, ἀνάμεσα στοὺς ἐλευθερόφρονες μὲ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα τῆς Ν.Α. Εὐρώπης.

Μὲ βάση αὐτὸ τὸ πρῶτο βιβλίο γράφηκε ὕστερα ἕνα ἄλλο βιβλίο γιὰ τὸ Ρήγα, πιὸ περιορισμένων διαστάσεων, προορισμένο γιὰ τὸ εὐρύτερο κοινό, τὸ ὁποῖο ἐκδόθηκε σὲ μιὰ συλλογὴ εὐρύτερης κυκλοφορίας (τὸ 1958. Μιὰ δεύτερη ἔκδοση πραγματοποιήθηκε τὸ 1963).

Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ν' ἀναφέρουμε ὅτι τὸ πρῶτο μεγάλο ἔργο τοῦ κ. Βρανούση, γιὰ τὸ Ρήγα, ποὺ ἐκδόθηκε τὸ 1954, βραβεύτηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τὸ δὲ δεύτερο τοῦ 1958 καὶ 1963, τιμήθηκε μὲ τὸ Κρατικὸ Βραβεῖο, γιὰ νὰ προσθέσουμε μὲ δικαιολογημένη ὑπερηφάνεια καὶ ἰδιαίτερη χαρὰ ὅτι ὁ ἐκλεκτὸς Ἠπειρώτης Λόγιος, μὲ τὶς τιμητικὲς διακρίσεις ποὺ κέρδισε σὰν δόκιμος ἱστορικὸς καὶ μὲ τὰ πρῶτα συγγράμματα τίμησε καὶ τὴν παλιὰ παιδευτικὴ παράδοση τῆς Ἠπείρου μας.

Τὸ δεύτερο βιβλίο τοῦ κ. Βρανούση γιὰ τὸ Ρήγα μεταφράστηκε στὴ ρουμανική. Ὅταν τὸ εἶδε ὁ συγγραφέας ἀπογοητεύτηκε. Ὕστερα ὅμως ἀπὸ πολλοὺς δισταγμοὺς ἀποφάσισε καὶ τὸ ξανάγραψε ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀφαιρώντας ὁρισμένες σελίδες καὶ προσθέτοντας νέα κεφάλαια μὲ τὴν ἀναγκαία ἐνημέρωση γιὰ τὰ ἀποτελέσματα νέων ἐρευνῶν, ποὺ κάλυψαν περίπου 150 σελίδες, κάτι περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι εἶχε μείνει ἀπὸ τὴν πρώτη μετάφραση καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ πραγματοποιήθηκε μιὰ νέα σύνθεση κατάλληλη γιὰ τὸν ξένο ἀναγνώστη καὶ εἰδικὰ γιὰ τὸν ρουμάνο φιλαναγνώστη, δηλ. ἕνα νέο βιβλίο γιὰ τὸ Ρήγα, γραμμένο ἀπευθείας στὴ ρουμανικὴ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ συγγραφέα, ποὺ γεννημένος στὴ Ρουμανία γνωρίζει καλὰ τὴ γλῶσσα τοῦ τόπου.

Θεωρήσαμε χρήσιμες τοῦτες τὶς πληροφορίες γιατὶ μᾶς δίνουν τὴν εἰκόνα μιᾶς πολὺ συνειδητῆς προσπάθειας στὸν τομέα τῆς ἱστοριογραφίας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τῶν αἰσθημάτων θαυμασμοῦ καὶ ἀγάπης τοῦ συγγραφέα πρὸς τὸν ἐθνομάρτυρα Ρήγα, πρόδρομο τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας.

Ὁ κ. Βρανούσης παρακολουθεῖ τὸ Ρήγα ἀπὸ τὰ παιδικά του χρόνια, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουν σαφεῖς πληροφορίες. Νεαρὸς ἀκόμα ἐγκατέλειψε τὴ γενέτειρα καὶ ταξιδεύτηκε. Ἔμεινε λίγο καιρὸ στὴν Πόλη καὶ ὕστερα ἐγκαταστάθηκε στὴ Ρουμανία. Ἐργάστηκε ἐπίμονα γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ, μὰ δὲν ἄργησε νὰ διακριθεῖ.

Γράφει ὁ συγγραφέας: «Ἀλλὰ προτοῦ ἐμφανισθεῖ σὰ μιὰ ἱστορικὴ προσωπικότητα, τὸ εὐγενικὸ βλαστάρι τῆς Ἑλλάδας — ποδοπατημένης ἀπὸ τοὺς Τούρκους — ἔγινε τὸ Σύμβολο τοῦ ὑπόδουλου Γένους. Ὁ πρῶτος ποὺ κλήθηκε γιὰ τὴ θυσία κι ὁ πρῶτος μάρτυρας γιὰ τὴν Ἐλευθερία, ἀνήκει περισσότερο στὸ θρῦλο παρὰ στὴν Ἱστορία».

Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο:

«Ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα, μὲ τὶς λίγες αὐθεντικὲς ἔγγραφες μαρτυρίες ποὺ διαθέτει, δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ μᾶς παρουσιάσει μὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες ὅπως τὸ ἐπιθυμοῦσε, τὴν προϊστορία καὶ τὴν ἱστορία αὐτοῦ τοῦ ἐπαναστάτη. Αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι μποροῦμε νὰ προσφύγουμε πάντοτε στὴν παράδοση γιὰ νὰ συμπληρώσουμε τὰ κενὰ τῶν πληροφοριῶν μας. Πολλὲς φορὲς εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ν' ἀντιταχθοῦμε στὴ γοητεία τῶν ὄμορφων θρύλων, ὅταν μάλιστα ἐπιχειροῦν νὰ παρουσιάσουν τὸν ἥρωά μας ἀπ' τὰ πρῶτα παιδικά του χρόνια ἀκόμα σὰν ἕναν ἀπόστολο τοῦ Γένους».

Ξεκινώντας ἀπὸ τούτη τὴν ἐπιστημονικὴ ἀρχή, ὁ κ. Βρανούσης, δοκιμασμένος ἱστορικός, στρέφει ἀρχικὰ τὶς ἔρευνές του στὸ Κεφαλοχώρι τῆς Θεσσαλίας Βελεστίνο, ὅπου ὁ Ρήγας εἶδε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ φῶς τοῦ ἥλιου τὸ 1757, καὶ μᾶς δίνει τὶς πρῶτες βιογραφικὲς πληροφορίες γιὰ τὸν ἴδιο καὶ γιὰ τὴν κατάσταση τῶν σχολείων τῆς Θεσσαλίας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, γιὰ τὶς φῆμες τὶς σχετικὲς μὲ τὴν αἰτία ποὺ τὸν ἀνάγκασε νὰ ταξιδευτεῖ, γιὰ νὰ ὑπογραμμίσει ὅτι, ὄχι ὅσα ἀναφέρουν αὐτὲς ἀλλὰ οἱ ἀνησυχίες τοῦ νεαροῦ αὐτοῦ Ἕλληνα, ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν ἐλευθερία, ἡ δίψα γιὰ μάθηση καὶ ἡ προσδοκία νὰ εὑρύνει τὸν ὁρίζοντα τῶν ἐνδιαφερόντων του τὸν ὤθησαν νὰ κατευθυνθεῖ πρὸς τὴν Κων)πολη.

Στὴν συνέχεια τὸν παρακολουθεῖ σὲ ὅλη τὴ σταδιοδρομία του, στὴν ἐγκατάστασή του στὸ

Βουκουρέστι, στὶς μετακινήσεις του σὲ ἄλλες πόλεις τῆς Ρουμανίας, στὶς ἐμπορικὲς καὶ πνευματικὲς ἀσχολίες, στὶς ὑπηρεσίες του σὰν «Γραμματικὸς» τῶν τοπικῶν Ἀρχόντων καὶ στὴ γνωριμία του μὲ ἄλλους συμπατριῶτες του Θεσσαλοὺς ἐγκατεστημένους στὰ Ρουμανικὰ Πριγκιπάτα. Ἔτσι μαθαίνουμε ὅτι ὁ Ρήγας, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς ἐπαγγελματικές του ἀσχολίες ἐφρόντισε ἰδιαίτερα γιὰ τὴ μόρφωσή του, ὁλοκληρώνοντας διαρκῶς τὶς γνώσεις του, μὲ τὴν ἐκμάθηση νέων γλωσσῶν. Σ' αὐτὸ τὸν βοηθοῦσε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶχε γνωριμίες μὲ προσωπικότητες ποὺ κατεῖχαν ὑψηλὲς θέσεις καὶ μὲ ἐπιρροή, ὅπως π.χ. ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης στὴν Πόλη (πάππος τοῦ Ἀργηγοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως) ποὺ, κατὰ τὸν ἱστορικὸ Φιλήμονα, τὸν εἶχε προσλάβει γραμματέα καὶ φρόντισε τὸν νεαρὸ ἀκόμα Ρήγα, νὰ τὸν ἐκπαιδεύσει μὲ πατρικὴ στοργή.

«Ἡ ζωὴ καὶ ἡ δραστηριότητα τοῦ Ρήγα — θὰ παρατηρήσει ὁ συγγραφέας — εἶχε μιὰ πλατύτερη ἐξέλιξη. Οἱ ἔγγραφες μαρτυρίες τῶν ρουμανικῶν ἀρχείων δὲν μᾶς ἔδωκαν παρὰ μόνο ὁρισμένες ὄψεις. Οἱ σύγχρονοί του ὅμως στὸ Βουκουρέστι — ἕλληνες, ρουμάνοι, αὐστριακοί, γάλλοι καὶ ἄλλοι — γνώριζαν πολὺ καλά, ὅπως θὰ δοῦμε, τὴν πολυσύνθετη προσωπικότητα τούτου τοῦ «Γραμματικοῦ» μὲ τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα».

Ἔχει τόση πληρότητα σὲ λεπτομέρειες καὶ εἶναι τόσο ἐξαντλητικὴ ἡ ἔρευνα τοῦ κ. Βρανούση, γύρω ἀπὸ τη ζωὴ καὶ τὶς δραστηριότητες τοῦ Ρήγα στὴ Ρουμανία καὶ σὲ συνέχεια στὴ Βιέννη, ὥστε κάθε προσπάθεια τῆς περιορισμένης αὐτῆς παρουσιάσεως νὰ τὴ συνοψίσει ἀποτελεῖ ματαιοπονία. Ἄλλως τε, μὲ τὴν ἀναφορὰ σέ ὅλα τὰ μεγάλα διεθνῆ γεγονότα τῆς ἐποχῆς, ὅπως ὁ Ρωσο - Τουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1787—1792, ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, οἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων τῆς Διασπορᾶς, ποὺ τὰ παρακολουθοῦσαν μὲ προσοχὴ καὶ κρυφὴ λαχτάρα περιμένοντας ἢ καὶ πιστεύοντας μάταια ὅτι θ' ἄνοιγαν τὸ δρόμο γιὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Γένους, ἡ κάθοδος τοῦ Βονοπάρτη στὴν Ἰταλία καὶ ὕστερα στὰ Ἑπτάνησα καὶ ἡ διάψευση τῶν ἐλπίδων τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, διευρύνονται πολὺ τὰ πλαίσια μέσα στὰ ὁποῖα κινήθηκε ὁ Ρήγας καὶ μᾶς δίδουν τὴν πραγματικὴ ἱστορικὴ ἀρετὴ τοῦ ἐπιτεύγματος.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ σχόλια, οἱ παρατηρήσεις καὶ οἱ εὔστοχες κρίσεις τοῦ συγγραφέα, ποὺ δίνουν μιὰ νέα διάσταση καὶ ὁλοκληρώνουν τὴν ἱστορική του σύνθεση.

Ἀναφερόμενος στὴ μετάβαση τοῦ Ρήγα στὴ Βιέννη τὸ 1790, ὁ κ. Βρανούσης γράφει ὅτι ὑπῆρξε γι' αὐτὸν μιὰ πραγματικὴ ἀποκάλυψη. Περιγράφει ὕστερα τὸν πατριωτικὸ ἐνθουσιασμὸ ποὺ ἐπικρατοῦσε στοὺς κόλπους τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Παροικίας καὶ καταλήγει τονίζοντας: «Δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία ὅτι τὰ γεγονότα καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴ Βιέννη τοῦ 1790 ἐννοεῖ, στοὺς ἑλληνικοὺς κύκλους) ἐπηρέασαν βαθειὰ τὸν πατριώτη καὶ λάτρη τῆς Ἐλευθερίας Ρήγα. Ἐδῶ πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν οἱ πρῶτοι σπόροι τῶν ἐπαναστατικῶν σχεδίων τὰ ὁποῖα συνέλαβε ὁ Ρήγας καὶ τὰ ἐφάρμοσε ἀργότερα. Ἐδῶ γνώρισε τοὺς συμπατριῶτες του τῆς Αὐστρίας, ποὺ ἀργότερα θὰ τοῦ συμπαρασταθοῦν στὶς προσπάθειες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Γένους καὶ θὰ τὸν συνοδεύσουν ὡς τὸ μαρτύριο. Ἐδῶ θὰ ἐπιστρέψει ὕστερα ἀπὸ 5—6 χρόνια γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ καὶ θὰ ἱδρύσει τὸ κέντρο τῶν πατριωτικῶν δραστηριοτήτων καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν του πρωτοβουλιῶν...».

Στὴ συνέχεια ὁ κ. Βρανούσης μᾶς παρουσιάζει, μὲ πλήρη τὴν ἱστορικὴ τεκμηρίωση, ὅλη τὴ συγγραφικὴ καὶ χαρτογραφικὴ δραστηριότητα τοῦ Ρήγα, χαρακτηρίζοντας τὸ μεγάλο χάρτη τῆς Ἑλλάδος «μνημειώδη», τὸν ἡγετικό του ρόλο σὲ κάθε προσπάθεια ποὺ μποροῦσε νὰ βοηθήσει μὲ ὁποιο δήποτε τρόπο στὴν πραγμάτωση τοῦ κοινοῦ ὀνείρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν Ἀνάσταση τοῦ Γένους, τοῦ δραματισμούς του γιὰ μιὰ παμβαλκανικὴ ἐξέγερση κατὰ τῆς τουρκικῆς τυραννίας, τὴν προετοιμασία του γιὰ τὴν κάθοδο στὴν ὑπόδουλη πατρίδα, μὲ ὅλο τὸ ἀπαραίτητο συγγραφικὸ ἐπαναστατικὸ ὑλικὰ (Προκηρύξεις, σχέδιο Συντάγματος, στρατιωτικὸ ἐγχειρίδιο, θούριος κλπ.) τὴν περίπτωση τοῦ μοιραίου γράμματος ποὺ ὁδήγησε στὴν προδοσία, τὴ σύλληψη τοῦ Ρήγα καὶ τῶν συντρόφων του, τὴ ματαίωση τῶν σχεδίων του, τὸ μαρτυρικό τους θάνατο, τὴν ἀπήχηση ποὺ εἶχε ὁ πρόωρος χαμός του ὄχι μόνο στὴν Ἑλλάδα, μὰ καὶ διεθνῶς σχεδόν, γιὰ νὰ ὑπογραμμίσει ὅτι: «Ἐνσαρκώνοντας τὶς ἰδέες, τὰ ἰδανικὰ καὶ τὶς προσδοκίες τοῦ καιροῦ του, ὁ Ρήγας ἔγινε πραγματικὰ μιὰ μεγάλη ἱστορικὴ προσωπικότητα».

Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Βρανούση συμπληρώνεται μὲ ἕνα παράρτημα, ποὺ καλύπτει 35 σελίδες, στὶς ὁποῖες δημοσιεύονται ἡ Ἐπαναστατικὴ Διακήρυξη, τὰ κείμενα γιὰ τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου, ἡ Προκήρυξη, τὸ Σύνταγμα, ὁ θούριος, φωτοτυπίες τοῦ ἐξώφυλλου τῶν βιβλίων ποὺ τύπωσε ὁ Ρήγας, καθὼς καὶ τοῦ Μεγάλου Χάρτη τῆς Ἑλλάδας, μὲ τὴν ὑποβλητικὴ εἰκονογραφία τοῦ τίτλου, καὶ στὴ συνέχεια μιὰ Βιβλιογραφικὴ σημείωση καὶ μιὰ πρόσθετη σημείωση, μὲ τὶς ὁποῖες ὁ συγγραφεὺς παρέχει ἐξηγήσεις γιὰ τοὺς λόγους ποὺ προτιμήθηκε, στὸ βιβλίο τοῦτο, ἡ ζωὴ καὶ ἡ δραστηριότητα τοῦ Ρήγα, καθὼς καὶ μιὰ γενικὴ θεώρηση τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς του, νὰ ἐκτεθοῦν σὲ μιὰ συνεχῆ ἀφήγηση, χωρὶς κανένα χάσμα στὴν παρακολούθηση τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ χωρὶς παρεκβάσεις καὶ βιβλιογραφικὲς ἐνδείξεις. Ὅμως παρέχονται πληροφορίες στὸν ἐνδιαφερόμενο γιὰ τὴν τεκμηρίωση (ντοκουμέντα) ἀναγνώστη πῶς μπορεῖ νὰ τὰ πλησιάσει καὶ ἀναφέρονται μὲ λεπτομέρειες οἱ πηγὲς στὶς ὁποῖες προσέτρεξε ὁ συγγραφέας. Στὴν πρόσθετη σημείωση ποὺ προορίζεται γιὰ τὴν ἔκδοση στὴ Ρουμανική, ἀναφέρεται ὅτι τὸ μεταφρασμένο τώρα κείμενο ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο (μικρὴ ἔκδοση) περιέχει πολὺ λίγες ὑποσημειώσεις, προσιτὲς στὸ ρουμάνο ἀναγνώστη, διευκρινίζεται ὅμως ὅτι οἱ παράγραφοι καὶ τὰ κεφάλαια ποὺ προστέθηκαν καὶ δημοσιεύονται τώρα γιὰ πρώτη φορὰ συνοδεύονται ἀπὸ τὴν ἀναγκαία τεκμηρίωση (ντοκουμέντα).

Ὁ θούριος καὶ ἄλλοι στίχοι ποὺ παρεμβάλλονται στὸ κείμενο ἔχουν μεταφρασθεῖ ἀπὸ τὸν ION BRAD, ποὺ τυχαίνει νὰ εἶναι καὶ Πρεσβευτὴς τῆς χώρας του στὸν τόπο μας. Ποιητὴς ὁ ἴδιος ὁ κ. BRAD ἀγάπησε προφανῶς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔμαθε καὶ τὴ γλώσσα μας. Στὰ τέλη τοῦ περασμένου Αὐγούστου, κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο: «Ὀδυσσέας Ἐλύτης ἢ τὸ σύμβολο διαρκοῦς Ἀναστάσεως» ἐδημοσίευσε ἕνα ἐκτεταμένο ἄρθρο γιὰ τὸν Ἕλληνα νομπελίστα καὶ σὲ συνεργασία μὲ τὴν παλιὰ καλὴ συνάδελφο κ. Καίτη Σιομάνογλου καὶ τὸν ἄγνωστό μας κ. Δήμο Ρέντη—Ραβάνη, ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ «Ἄξιον Ἐστί». Ἀργότερα ἐδημοσίευσε στὸ ἴδιο περιοδικὸ «ROMÂNIA LITERARA) καὶ δικούς του στίχους, ποὺ ὁμολογοῦμε ὅτι μᾶς ἄρεσαν. Ὁ συμπατριώτης του ἄλλωστε EUGEN BARBU, στὴ «Μαχητικὴ καὶ ἀνθολογικὴ ἱστορία τῆς Ρουμάνικης Λογοτεχνίας ἀπὸ τὶς πηγὲς ὡς σήμερα», τὸν θεωρεῖ ὑπαδὸ τῆς «κλασσικῆς ποιητικῆς ἐκφράσεως», τοῦ δημοσιεύει καὶ σχολιάζει πολλὰ ποιήματα γιὰ νὰ καταλήξει στὸ ἀκόλουθο συμπέρασμα: «Μὲ τὸ θάρρος νὰ παραμείνει σ' ἕνα ἀσφαλὲς ἔδαφος, ὁ ION BRAD ἐξασφαλίζει τὴ διάρκεια (μακροζωΐα) τῆς ποιήσεώς του, γιατὶ στὸ λυρικό του κῆπο, ἀνάμεσα στὸ φύλλωμα λάμπουν ἀγάλματα Θεῶν», ὅπως λέγει δὲν ξέρω ποιός....

Ἂς μᾶς συγχωρεθεῖ ἡ παρέκβαση. Τὴν ἐπέβαλε ἡ ἐλπίδα ὅτι ὁ κ. DRAD, μὲ τὴν ἐπίσημη ἰδιότητά του μπορεῖ νὰ συμβάλει στὴν ἀνάπτυξη τῶν φιλικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στοὺς δυὸ λαούς μας, ποὺ θἄλεγε κανεὶς ὅτι ἔχουν συνδεθεῖ ἀπὸ τὰ παληότερα χρόνια, σὰν νὰ ὑπακούουν στὸ μυστηριακὸ πρόσταγμα μιᾶς κοινῆς Μοίρας.

Ξαναγυρίζουμε στὸ βιβλίο τοῦ κ. Βρανούση. Ὅταν πληροφορηθήκαμε τὴν ἔκδοσή του καὶ περιμέναμε νὰ τὸ διαβάσουμε δὲν εἴχαμε καμμιὰ ἀμφιβολία γιὰ τὴν εὐχάριστη ἔκπληξη ποὺ μᾶς περίμενε. Ὑπῆρχαν οἱ μαρτυρίες τῶν ἄλλων βιβλίων του «Ξόβιλος», Ἀθ. Ψαλίδας καὶ ἄλλων μικρότερων ἐργασιῶν του, καθὼς καὶ γενικὰ ἡ ξεχωριστὴ θέση ποὺ κατέχει στὴν Ἑλληνικὴ Γραμματεία. Ὁ ρουμάνος καθηγητὴς κ. VIRGIL CANDEA ποὺ πρῶτος τὸ παρουσίασε στὸ περιοδικὸ «ROMÂNIA LITERARA» παράλληλα πρὸς τὰ ἐγκωμιαστικὰ σχόλια, δὲν παρέλειψε νὰ τονίσει ὅτι «ὁ κ. Βρανούσης μὲ αὐτὸ τὸ βιβλίο του ἐνέγραψε ἕνα νέο κεφάλαιο στὴν ἱστορία τῶν Ἑλληνορουμανικῶν σχέσεων». Ἡ διαπίστωσή τούτη εἶναι τόσο σωστή, ὥστε καλύπτει ὅλο τὸ χῶρο τὸν προορισμένο γιὰ κάθε καλὸ λόγο ποὺ ταιριάζει στὸν ἐκλεκτὸ συγγραφέα. Ὅμως ἐμεῖς θὰ θέλαμε νὰ προσθέσουμε καὶ τοῦτο. Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Βρανούση, γραμμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο στὴ ρουμανική, μὲ τόση ἀγάπη γιὰ τὸν Ἐθνομάρτυρα Ρήγα, εἶναι κοντὰ σὲ ὅλα τ' ἄλλα μιὰ ἐπιβεβαίωση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας ποὺ μᾶς εἶχε δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νὰ τὴν ἀναφέρουμε σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς πρῶτες ὁμιλίες μας, στὰ πλαίσια τῶν ἐκδηλώσεων τῆς «Ἠπειρ. Ἑταιρείας», δηλ. ν' ἀναγνωρίσουμε ὅτι τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα, σὲ δύσκολες γιὰ τὸ Γένος ὧρες, βρῆκε καταφύγιο καὶ γόνιμο ἔδαφος γιὰ ν' ἀναπτυχθεῖ καὶ νὰ καρποφορήσει στὴ φιλόξενη γῆ τῆς

Ρουμανίας. Σὰν εὐγνώμονη ἀντιπροσφορὰ του βοήθησε στὴν ἀνάπτυξη τῆς ρουμανικῆς κουλτούρας. Ὁ κ. Βρανούσης, μὲ τὸ ὡραῖο του βιβλίο μακραίνει μιὰ παράδοση, ποὺ ἑνώνει μὰ καὶ ὠφελεῖ καὶ τοὺς δυὸ λαούς μας. Μπορεῖ νὰ χαίρεται γιὰ τὸ ἐπίτευγμα. Κι ἐμεῖς μαζί του. Ἰδιαίτερα δὲ ἐμεῖς οἱ Ἠπειρῶτες ἀφοῦ ἀπὸ τὸ βιβλίο του μαθαίνουμε ὅτι στὸ προσκλητήριο τοῦ Ρήγα ἔδωκαν τὸ παρὸν καὶ οἱ Ἠπειρῶτες τῆς Διασπορᾶς, καὶ ἕνας ἐμαρτύρησε μαζί του. Δὲν ἔλειψαν ὅμως ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ τοῦτο προσκλητήριο οὔτε οἱ ὑπόδουλοι τότε Ἠπειρῶτες.

ΑΛΚΗΣ ΜΥΡΣΙΝΗΣ - ΜΑΝΘΟΣ

*

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

I

ΤΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΣΤΕΓΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

Στὶς 25 Ἰανουαρίου, ἀπονεμήθηκαν τὰ Βραβεῖα τοῦ Β΄ Διαγωνισμοῦ τῆς Ἠπειρωτικῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, ποὺ θεσπίστηκαν πρὶν ἀπὸ τρία χρόνια καὶ ποὺ ἀποτελοῦν, σὲ πανελλήνια κλίμακα, ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ σημαντικὰ γεγονότα τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἔκταση συμμετοχῆς, τὴν σοβαρότητα καὶ τὰ αὐστηρὰ κριτήρια ἀξιολόγησης, ποὺ ἔδωσαν, ἀπ' τὴν ἀρχή, στὰ βραβεῖα αὐτὰ ἕνα κῦρος κι' ἕνα περιεχόμενο μὲ πραγματικὸ ἀντίκρυσμα, οἱ διαγωνισμοὶ ἀνανεώνουν μαζὶ καὶ τὴν λαμπρὴ παράδοση τῶν φιλόμουσων Ἠπειρωτῶν χορηγῶν. Κι' αὐτό, γιὰ ἕναν τόπο μὲ ἱστορία καὶ ρίζες πνευματικῆς παράδοσης, ἀποτελεῖ γιὰ τὴν ἐποχή μας μιὰ πολυσήμαντη κατάκτηση. Γι' αὐτό, σημειώνουμε τὸ βάρος καὶ τὴν ἀξία ποὺ ἔχουν οἱ διαγωνισμοὶ τοῦτοι καὶ ἐκφράζουμε τὸν ἔπαινο καὶ τὴν ἀναγνώρισή μας ποὺ δικαιοῦνται οἱ παρόμοιες πράξεις.

Ὁ διαγωνισμὸς περιλάμβανε ἐνήλικες καθὼς καὶ μαθητὲς τοῦ Γυμνασίου καὶ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ κάλυπτε τοὺς χώρους τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς ζωγραφικῆς. Οἱ κριτικὲς ἐπιτροπὲς ἀποτελέσθηκαν: γιὰ τὴν Λογοτεχνία ἀπ' τοὺς καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Ἀντώνιο Θαβώρη καὶ Μιχάλη Μερακλῆ κι' ἀπ' τὸν ποιητὴ Κώστα Ν. Νικολαΐδη καὶ γιὰ τὴν Ζωγραφική, ἀπ' τοὺς ζωγράφους Λουκᾶ Λούκα, τὴν Ἑλένη Μπότσιου καὶ τὴν Νίτσα Παπακώστα.

Χορηγοὶ τῶν χρηματικῶν ἐπάθλων εἶταν οἱ Γιαννιῶτες Α. Ἐμμανουηλίδης, Κ. Ζιάκκας, Κ. Πέτσιος καὶ Κ. Ἀναστασίου. Καὶ στὴν ὡραία τελετή, ποὺ ἔγινε στὴν αἴθουσα τῆς Στέγης, ἐκτὸς ἀπ' τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους, τοὺς φιλότεχνους καὶ τοὺς φίλους τῆς Στέγης, παραβρέθηκαν ὁ Νομάρχης Ἰωαννίνων, ὁ στρατηγὸς τῆς VIII Μεραρχίας, ἐκπρόσωποι τοῦ Δήμου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ βραβευθέντες καὶ πολλοὶ συμπολίτες μας, ἐνῶ οἱ ἠθοποιοὶ τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἠπειρωτικοῦ Θεάτου (Ο.Η.Θ.) Χ. Ἀναστασίου, Μ. Μπίζιος, Σ. Σαμαρτζῆς καὶ Ρέα Φουρτούνα ἀπάγγειλαν τὰ ποιήματα ποὺ βραβεύτηκαν, δίνοντας ἔτσι κι' ἕνα θαυμάσιο μέτρο τῆς ἐπιτυχίας τοῦ διαγωνισμοῦ.

ΣΤΟ ΔΡΑΜΑ: α΄ βραβεῖο ὁ Χρῆστος Σκανδάλης γιὰ τὸ ἔργο του «Σκυλόσοφος».

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΜΕΓΑΛΩΝ: α΄ βραβεῖο ὁ Χρῆστος Σκανδάλης «Καϋμός», β΄ βραβεῖο Δέσπω Καρβέλη «θησαυρός», γ΄ βραβεῖο Τάσος Βασιλείου «Κόνεψα», ἔπαινος α΄ Χαράλαμπος Πέτσκος «Ἀνάσταση τῆς ἀγάπης».

ΠΟΙΗΣΗ ΜΕΓΑΛΩΝ: α΄ βραβεῖο Τασία Κατσογιαννοπούλου καὶ Γεώργιος Κόκκινος «Ἅγιος Γεώργιος» καὶ «Ἡ μορφὴ τοῦ πατέρα», β΄ βραβεῖο Δημήτρης Παπανικολάου «Ὑπόσχεση», γ΄ βραβεῖο Γιῶργος Καρτέρης «Σήμερα, αὔριο».

Ἔπαινος α΄ Δηδάμεια Στατηρὰ «Κροκεαί», ἔπαινος β΄ Παναγιώτα Παρθενίου «Σμίλεψες», ἔπαινος γ΄ Ἑλένη Λάγκαρη «Κονάκια».

ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ: α΄ βραβεῖο Θεοδώρα Μάντζιου «Ἡ δύναμη νὰ συγχωρεῖς», β΄ βραβεῖο Σταῦρος Σεϊμένης «Φαροφύλακας ἀκρωτηριοῦ», γ΄ βραβεῖο Ἰωάννα Μπαλάγκα «Περιμένοντας τὴν ἄνοιξη».

ΠΟΙΗΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ - ΛΥΚΕΙΟΥ: α΄ βραβεῖο Εὐαγγελία Τζοβάρα «Νιότη», β΄ βραβεῖο Κων)νος Μῆτσος «Παράκληση», γ΄ βραβεῖο Ἀθανασία Μπετχαβά.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΓΑΛΩΝ: α΄ βραβεῖο Εὐάγγελος Ἀγγελίδης. Στὸ γ΄ βραβεῖο δὲν εὑρέθη ὄνομα παρὰ μόνο ἀριθμός.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ — ΛΥΚΕΙΟΥ: Ἔπαινος α΄ Παῦλος Φίλος.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ: α΄ βραβεῖο Ἰωάννης Μπέλλος, ἔπαινος α΄ Τζίμης Κοτύλιας.

✶

II

ΤΑ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΑΝΤΑ ΤΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΓΡΑΙΚΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΤΑ

Στὶς 21 τοῦ Σεπτέμβρη ἔγιναν στὴν Ἄρτα τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντα τοῦ μεγάλου τέκνου τῆς Ἄρτας Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ

Τὶς σχετικὲς ἐνέργειες, γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ ἀνδριάντα, τὴ διαμόρφωση τοῦ χώρου, τὴν τοποθέτηση καὶ τὴν τέλεση τῶν ἀποκαλυπτηρίων, τὶς ἔκανε ὁ Μουσικοφιλολογικὸς Σύλλογος τῆς Ἄρτας «ΣΚΟΓΦΑΣ». Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ τέως ὑφυπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Ἰωάν. Κατσαδήμα, τοῦ γνωστοῦ γλύπτη κ. Στέλιου Τριάντη καὶ τοῦ κ. Θεοδ. Τσάκαλου, Δ)τοῦ τοῦ 301 Ἐργοστασίου Βάσεως (χυτήρια τοῦ Στρατοῦ), τὸ ὅλο ἔργο ἔφτασε σὲ αἴσιο πέρας, μὲ σχετικὰ μικρὲς δαπάνες, ποὺ συγκεντρώθηκαν ἀπὸ εἰσφορὲς τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ., τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου καὶ τῶν φίλων του. Πρόκειται γιὰ ἕνα σημαντικὸ γεγονὸς ποὺ τιμάει ἰδιαίτερα τὸ Δ.Σ. τοῦ «ΣΚΟΓΦΑ» καὶ πού, ἀκόμα, συμβάλλει στὴν πνευματικὴ ἱστορία τῆς Ἠπείρου καὶ δίνει, στὴν γενικώτερη ἐθνική μας παρουσία, ἕνα μεγάλο φωτεινὸ μέγεθος.

Τὰ ἀποκαλυπτήρια ἔκανε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ.κ. Σεραφεὶμ καὶ παραβρέθηκαν οἱ Μητροπολίτες Ἄρτης, Ἰωαννίνων, Πρεβέζης, Αἰγιαλείας καὶ Περιστερίου. Ἐπίσης ἔλαβε μέρος, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ὁ Ἔξαρχος Ἀφρικῆς πρωτοπρεσβύτερος κ. Ἰωάννης Ὀρλώφ, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὁ προηγούμενος τῆς Ι. Μ. Βατοπαιδίου κ. Κωνσταντῖνος, οἱ ἀρχὲς καὶ οἱ βουλευτὲς τῆς Ἄρτας, ὁ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων κ. Γ. Καλλίστρατος, ὁ Ταξίαρχος κ. Θεόδωρος Τσάκαλος κ.ἄ.

Τῶν ἀποκαλυπτηρίων προηγήθηκε Ἀρχιερατικὸ Συλλείτουργο στὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ Ἔκθεση Τύπου τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ (συλλογὴ κ. Λ. Κωστακιώτη) στὴν Πνευματικὴ Στέγη τοῦ «Σκουφᾶ».

Κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια μίλησαν ὁ κ. Ὀρλὼφ καὶ ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. Βλ. Φειδᾶς.

Στὴ γιορτὴ συμμετεῖχε πολὺς κόσμος ἀπ' τὴν πόλη καὶ τὸ νομὸ Ἄρτης καὶ τὴν ὅλη ἐκδήλωση πλαισίωσαν ἡ Φιλαρμονικὴ τοῦ Σκουφᾶ καὶ ἡ θαυμάσια Χορωδία Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ Συλλόγου ὑπὸ τὴν διεύθυνση τοῦ κ. Πλακιᾶ.

III

ΤΟ ΧΡΥΣΟ ΜΕΤΑΛΛΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΙΤΩΛΙΚΟΥ ΣΤΟΝ Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟ

Πραγματοποιήθηκε, στίς 21 Δεκεμβρίου είδική τιμητική έκδήλωση τοῦ Δήμου Αἰτωλικοῦ, γιά τὸ ἔργο καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ κορυφαίου νεοέλληνα λογοτέχνη καὶ στοχαστή Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου, πού γεννήθηκε στὸ Αἰτωλικὸ καὶ συμπληρώνει ἑξήντα χρόνια πνευματικῆς παρουσίας.

Στὴ μεγάλη — καὶ κατάμεστη ἀπὸ κόσμο — αἴθουσα τοῦ Δημοτικοῦ μεγάρου, ὁ Δήμαρχος Αἰτωλικοῦ κ. Ἀθανάσιος Καρύδης, ὑποδέχθηκε τὸν τιμώμενο καὶ τὸν χαιρέτησε μὲ λόγους ἀγάπης κι' ἀναγνώρισης τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου του. Ἀμέσως μετὰ τοῦ ἐπέδωσε τὸ χρυσὸ μετάλλιο τῆς Πόλης καὶ τὸν ἀσπάσθηκε.

Στὴ συνέχεια ὁ Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος μὲ πολλὴ συγκίνηση εὐχαρίστησε γιὰ τὴν ἀναγνώριση καὶ τὴν τιμὴ πού τοῦ ἐπεφύλαξε ἡ γενέτειρά του καὶ τόνισε ἀνάμεσα στ' ἄλλα ὅτι οἱ πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ περιφερειακοῦ χώρου εἶναι ὠφέλιμες καὶ ἀξιόλογες.

Ἀμέσως μετὰ πῆρε τὸ λόγο ὁ κύριος ὁμιλητὴς τῆς ἐκδήλωσης, συγγραφέας — λογοτέχνης κ. Θ. Μ. Πολίτης, καὶ ἀνάπτυξε τὸ θέμα. «Ἑξήντα χρόνια λογοτεχνικῆς καὶ στοχαστικῆς διαδρομῆς τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου», καὶ σύμφωνα μὲ τὸ προοίμιό του ἔκαμε: «Μία ὁριζοντιογραφικὴ - ταχυμετρικὴ ἀποτύπωση τῆς ἑξηντάχρονης λογοτεχνικῆς καὶ στοχαστικῆς ὁδεύσης τοῦ Ι. Μ. μὲ ἐργογραφικὲς καὶ βιογραφικὲς ἀξιολογήσεις καὶ μὲ στάσεις «ἀναπνοῆς» σ' ἀντιπροσωπευτικὰ ἀποσπάσματα: στιχουργικῶν, ἀφηγηματικῶν κλπ. κειμένων τοῦ τιμώμενου. Ὕστερα παρουσίασε ἕνα ἀντιπροσωπευτικὸ ἀπάνθισμα κρίσεων - ἀπόψεων τρίτων γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ἴδιου πνευματικοῦ ἄνδρα καὶ τέλος ἔκλεισε τὴν ὁμιλία του (πού κράτησε 80 λεπτὰ) μὲ μιὰ συνθετικὴ θεώρηση τῆς καθόλου προσφορᾶς του. Ποιήματα κι' ἄλλα κείμενα τοῦ τιμώμενου ἀπέδωσε ἡ Χαρὰ—Σώκου Γεωργίου.

Στὴν ἐκδήλωση παραβρέθηκαν (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πολυπληθέστατο κοινό, πού ὑπερπλήρωσε τὴν αἴθουσα, τοὺς διαδρόμους καὶ τὶς κλίμακες), ὁ Ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν κ. Χριστόφορος Στράτος, ὁ Νομάρχης Αἰτωλ)νίας, Δήμαρχοι καὶ Πρόεδροι Κοινοτήτων περιοχῆς, Διευθυνταὶ τοπικοῦ τύπου, ἀνταποκριτὲς Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων ἐκδότες - Δ)ντὲς ὁρισμένων περιοδικῶν ἐντύπων, ἄνθρωποι τῶν Γραμμάτων, ἐκπρόσωποι Θρησκευτικῶν, Στρατιωτικῶν, Πολιτικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν καὶ ἡ ἐκδήλωση ἔκλεισε μὲ πρόγευμα πού παρέθεσε ὁ Δῆμος Αἰτωλικοῦ στὸν τιμώμενο, ἐπισήμους, καλεσμένους, τὸν ὁμιλητή, τὴν ἀπαγγέλτρια, τοὺς Δημάρχους περιοχῆς, Δημοτικοὺς Συμβούλους κι' ἄλλους ἀντιπροσωπευτικοὺς πολίτες Αἰτωλικοῦ.

★

IV

ΤΙΜΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗ κ. ΧΑΡΑΛ. ΠΕΤΣΚΟ

Στὸ λογοτεχνικὸ διαγωνισμὸ τῆς Ἠπειρωτικῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τὴν 25.1. 1981 τοῦ ἀπονεμήθηκε ὁ Α' Ἔπαινος γιὰ τὸ διήγημά του «Ἡ Ἀνάσταση τῆς Ἀγάπης».

Ὁ ἴδιος Ἠπειρ. Πνευμ. Ὀργανισμὸς τοῦ εἶχε ἀπονείμει βραβεῖο καὶ 3000 δραχ. γιὰ τὸ διήγημά του «Τὸ Φάντασμα τοῦ Ἄουσβιτς» τὴν 27.8.77.

Στὶς 31.10.78 σὲ θεατρικὸ διαγωνισμὸ βραβεύτηκε μαζὶ μὲ ἔπαθλο 10.000 δραχ. τὸ δραματικό του μονόπρακτο «Τὰ Κούτσουρα».

Τέλος στὶς 17.1.81 ὁ Σύλλογος Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν τοῦ ἀπένειμε τιμητικὴ Περγαμηνή, τιμώντας τὴν ὑψηλὴ καὶ ἀξιόλογη συμβολή του στὴν ἀνύψωση καὶ καλλιέργεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐνάρετη πολιτεία του.

Ἡ τιμητικὴ αὐτὴ διάκριση ἔχει μεγαλύτερη ἀξία, γιατὶ ὁ τιμώμενος δὲν ἀνήκει στὸ ἴδιο σωματεῖο, ἀλλὰ στὸ Σύνδεσμο Ἑλλήνων λογοτεχνῶν.

V

Η ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ ΤΙΜΗΣΕ ΤΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗ ΠΑΝ. ΚΑΤΣΙΡΕΛΟ

Η Νέα Ιωνία τίμησε στις 17.12.80 το λογοτέχνη Παν. Κατσιρέλο κατά τη διάρκεια εκδηλώσεως που έγινε στην αίθουσα της Πνευματικής Εστίας.

Ο δήμαρχος Νέας Ιωνίας κ. Ανδρέας Βαλαγής απένειμε στο συγγραφέα το μετάλλιο της πόλεως.

Για το έργο του κ. Κατσιρέλου και ειδικώτερα για το βαθύτερο μήνυμα που δίνει στο σημερινό άνθρωπο μίλησε ο κ. Χαρ. Χαρίτος. Μίλησαν ακόμη ο ίδιος ο συγγραφέας και οι κ.κ Μεν. Μουρτζόπουλος, Κων. Γκόγκας, Γεώρ. Θωμάς και Νίκος Σωτηρίου.

Την εκδήλωση που οργάνωσε ο Δήμος Νέας Ιωνίας σε συνεργασία με την Πνευματική Εστία Νέας Ιωνίας παρακολούθησε πλήθος κόσμου.

★

VI

ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟ Ο ΧΡΥΣΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΦΟΙΝΙΚΟΣ

Στις 20 Φεβρουαρίου, ο υπουργός Εθνικής Αμύνης κ. Ευάγγελος Αβέρωφ, σε τελετή που έγινε στην Νομαρχία Ιωαννίνων, απένειμε εκ μέρους του Προέδρου της Δημοκρατίας, στον κ. Δημοσθένη Κόκκινο, Διευθυντή του περιοδικού «Ηπειρωτική Εστία» και βραβευμένο λογοτέχνη από την Ακαδημία Αθηνών, τον Χρυσό Σταυρό του Φοίνικα, για τη μεγάλη του προσφορά στα Ελληνικά γράμματα.

Ο κ. υπουργός συνεχάρη τον κ. Κόκκινο και έξήρε το έργο του, τονίζοντας ότι η απονομή είναι έπαξια της προσωπικής του συμβολής στην ελληνική γραμματεία.

Ο κ. Κόκκινος ευχαρίστησε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας για την τιμή που του έγινε, πού, όπως είπε, προσδίδει χαρά σ' αυτόν τον ίδιο αλλά και στους λογοτέχνες της έπαρχίας, γιατί αγωνίζονται για τη διατήρηση της Ελληνικής παράδοσης και τη διεύρυνση των πνευματικών ορίζόντων σε παγκόσμια κλίμακα.

★

VII

ΤΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ «ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ»

Ύψηλό επίπεδο συμμετοχής, εικαστικής αντιλήψεως και φαντασίας, διέκριναν τα 30.000 σχέδια παιδιών των τριών πρώτων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου που έφτασαν στην Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος. Ήταν στον διαγωνισμό με θέμα «Τα Χριστούγεννα και το παιδί τήμερα», που είχε προκηρύξει η Αποστολική Διακονία κινητοποιώντας ένα μεγάλο αριθμό μαθητών σ' όλη τη χώρα.

Ο πλούτος των σχεδίων, η δροσιά και η φαντασία των παιδιών έκαναν εξαιρετικά δύσκολο το έργο της κριτικής επιτροπής, που απετελείτο από τον πρύτανι της Σχολής Καλών Τεχνών κ. Κώστα Γραμματόπουλο, τον καθηγητή της ίδιας Σχολής κ. Ντίνο Ξυνόπουλο, τη ζωγράφο - αγιογράφο Λία Παπαγεωργίου και τον Γενικό Διευθυντή της Αποστολικής Διακονίας Καθηγητή Επίσκοπο Ανδρούσης κ. Αναστάσιο, με γραμματέα την παιδαγωγό δα Ελένη Γκανούρη.

Τελικά ἡ κριτικὴ ἐπιτροπὴ ἐπέλεξε γιὰ τὸ εἰδικὸ βραβεῖο τὸ σχέδιο τῆς μαθήτριας τῆς Γ' Δημοτικοῦ Ζωΐτσας Ἀλικάτου ἀπὸ τὴν Σπάρτη. Κατὰ τάξεις τὰ δυὸ πρῶτα βραβεῖα ἔλαβαν Α' τάξη: Ζαχαρίας Δασκαλάκης, (ἀπὸ Ζωγράφου), Χρυσόστομος Κονδρογιάννης (ἀπὸ Χαλάνδρι), Β' τάξη: Βασιλικὴ Συνοδινοῦ (ἀπὸ Σπάρτη), Νικόλαος Ηοριώτης (ἀπὸ Ἀττική), Γ' τάξη: Ἄννα Ἀγάθωνος (ἀπὸ Ἀττική), Δημήτριος Καλαμάνης (ἀπὸ Ἀττική) καὶ Βασιλικὴ Παπαδημητρίου (ἀπὸ Ἀθήνα). Δόθηκαν ἀκόμη καὶ 30 ἔπαινοι, δέκα σὲ κάθε τάξη.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΪΟΙ ΚΑΙ ΒΑΛΤΣΙΟΡΑ

Ἀγαπητὴ Ἠπειρωτικὴ Ἑστία

Στὸ τεῦχος σου 340—341 Αὐγούστου - Σεπτεμβρίου 1980 ὁ κ. Ἀλ. Λαζάνης γράφει γιὰ τὰ τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ Πηγάδια (Βαλτσιόρα) Κατσανοχωρίων καὶ εἰσαγωγικὰ ἀναφέρεται καὶ στοὺς Σαρακατσαναίους.

Σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τοὺς Σαρακατσαναίους καὶ τὶς σχέσεις τους μὲ τὸ χωριὸ Βαλτσιόρα ἔχω νὰ κάμω τὶς παρακάτω παρατηρήσεις.

Στὴ ζωντανὴ παράδοσή μας ἀναφέρεται ὅτι ἡ Βαλτσιόρα εἶχε χρησιμοποιηθεῖ σὰν τόπος θερινοῦ περιορισμοῦ τῶν οἰκογενειῶν καὶ ὄχι σὰν τόπος ἐγκαταστάσεως ἢ ἐξορίας, γιατὶ ἡ περιοχὴ Κατσανοχωρίων δὲν προσφέρεται γιὰ θερινὴ ἢ χειμερινὴ παραμονὴ νομάδων κτηνοτρόφων.

Δὲν γνωρίζουμε ἀκριβῶς τὴ χρονολογία τοῦ ἀναγκαστικοῦ αὐτοῦ περιορισμοῦ τῶν οἰκογενειῶν τῶν Σαρακατσαναίων στὸ χωριὸ (ἢ τὴν τοποθεσία τότε) Βαλτσιόρα. Ἡ παράδοση ἀναφέρει ὅτι ἔγινε ἐπὶ Ἀλῆ Πασᾶ, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔγινε καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους πασάδες ποὺ τὸν πολιορκοῦσαν. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀναφέρουν ὅλοι οἱ Σαρακατσαναῖοι ὅτι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Ἠπείρου καὶ ξαπλώθηκαν σὲ ὅλη τὴ Βόρεια Ἑλλάδα.

Στὴ Βαλτσιόρα ἔμεινε μεγάλος ἀριθμὸς οἰκογενειῶν γιὰ νὰ περιοριστεῖ ἔτσι ἡ τροφοδοσία τῶν κλεφταρματολῶν ποὺ δροῦσαν τότε στὰ Ἠπειρωτικὰ βουνά, ἐνῶ τὰ κοπάδια ἀκολούθησαν τοὺς γνώριμους δρόμους τους γιὰ ἐξασφάλιση τῶν θερινῶν βοσκῶν. Τοῦτο ἀναφέρεται σὲ σχετικὸ τραγούδι:

«Τί χαμπέρια, Νικολό, ἀπὸ τὸν καπετάνο;
μαῦρα χαμπέρια, ὦρὲ παιδιά, ἀπὸ τὸν καπετάνο
νὰ φύγουνε τὰ πρόβατα, νὰ κάτσουν τὰ κονάκια».

Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ πραγματοποιήθηκε καὶ οἱ οἰκογένειες ἔμειναν γιὰ ἕνα ἢ περισσότερα καλοκαίρια στὴ Βαλτσιόρα. Ὁ περιορισμὸς ἦταν μόνο γιὰ τοὺς καλοκαιρινοὺς μῆνες, γιατὶ τὸ χειμώνα τὰ κοπάδια ἤθελαν περισσότερα χέρια καὶ γιατὶ οἱ Τοῦρκοι μποροῦσαν νὰ τοὺς ἐλέγχουν εὔκολα στὰ πεδινὰ χειμαδιά τους.

Γιὰ πρώτη φορὰ γινόταν αὐτὸς ὁ προσωρινὸς ξεχωρισμὸς καὶ εἶχε μεγάλη ἀπήχηση στοὺς Σαρακατσαναίους.

Ἀκριβῶς αὐτὸ τὸν ἀντίκτυπο ἐκφράζει τὸ γυναικεῖο Σαρακατσαναίικο «καλὶμέρι»* τῆς Βαλτσιόρας.

«Βαλτσιόρα, βγάλε πρόβατα, Βαλτσιόρα, βγάλε γίδια·
Βαλτσιόρα, βγάλε πιστικοὺς κι ἂς εἶν' καὶ λερωμένοι».

Ἀπὸ τὰ παραπάνω φαίνεται καθαρὰ ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι δὲν ἦταν ὑποτακτικοὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τῶν Τούρκων. Στὸ καλημέρι τῆς Βαλτσιόρας ὑπάρχει τὸ ρῆμα Β Γ Α Λ Ε καὶ ὄχι τὸ ρῆμα Π Ο Χ Ε Ι Σ ποὺ γράφει ὁ κ. Λαζάνης. Ἂν ὁ κ. Λαζάνης ξέρει παραλλα-

* Μακρόσυρτο νοσταλγικὸ γυναικεῖο τραγούδι, ποὺ ὁμοιάζει μὲ μοιρολόγι καὶ ἀναφέρεται σὲ περιπτώσεις ἀναμονῆς ὕστερ' ἀπὸ χωρισμό.

γὴ ἢ ἄλλο τραγούδι μὲ τὸ ρῆμα «πᾶχες» τὸν παρακαλῶ νὰ μᾶς τὸ γνωρίσει νὰ γίνει ὁ ἀναγκαῖος συσχετισμός. Ἂν ὅμως τὸ ἄκουσε ἀπὸ μένα, — γιατί, στὸ παρελθόν, συζητήσαμε μαζί του σχετικὰ — τὸ ἄκουσε μὲ τὸ ρῆμα ἔγαλε καὶ ὄχι μὲ τὸ ρῆμα πᾶχες.

Εὐχαριστῶ τὸν κ. Λαζάνη γιὰ τὴν εὐκαιρία ποὺ μοῦ ἔδωσε νὰ κάμω τὶς παραπάνω παρατηρήσεις καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ παρακαλῶ ὅλους τοὺς Σαρακατσαναίους νὰ συγκεντρώσουν, ὅσο ἀκόμα εἶναι καιρός, σχετικὲς μαρτυρίες γιὰ ἔρευνα καὶ ἱστορικὴ ἀποκατάσταση ἀνακριβειῶν.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ Φ. ΔΕΛΗΜΗΤΡΟΣ

★

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἀποστόλου Μαγγανάρη: «Η ΑΛΛΗ ΓΡΑΦΗ».

Μιὰ καθαρὴ φιλοσοφικὴ ἄθληση εἶναι ἡ ποίηση τοῦ Ἀπόστολου Μαγγανάρη στὴ συλλογή του «Η ΑΛΛΗ ΓΡΑΦΗ». Ὁ ποιητὴς ἐκφράζει στοχαστικὰ δια-προσωπικὲς ἐμπειρίες βάθους, ποὺ ἔχουν ὅλες προκύψει ἀπὸ τὸ αὐθεντικῶς «βιοτεύειν» τοῦ ἴδιου.

Εἶναι μιὰ διαπίστωσή μας, θαρροῦμε σημαντική, πὼς ὁ Ἀπ. Μαγγανάρης, στὴν «Ἄλλη Γραφή» του μᾶς βάζει μέσα σ' ἕνα κόσμο αὐστηρῆς πνευματικῆς μέριμνας. Ἀνοιγει τὴν Τυφλὴ Πόρτα τοῦ ἀδιέξοδου γιὰ νὰ μᾶς δείξει καὶ νὰ μᾶς πεῖ ὅ,τι ἡ Συνείδησή του, ὡς ποιητὴ καὶ ἀνθρώπου, μάζεψε ἀπὸ τὸν Κόσμο. Ὁ Μαγ., περιέτρεξε καὶ περιτρέχει τὸν Κόσμο μὲ τὴν αὐτεπίγνωση ἀλλὰ καὶ μὲ συνείδηση τῆς Συνείδησης. Ἐπιθυμεῖ νὰ φέρει ἀπ' τὸν ἔξω κόσμο μέσα του ὅ,τι τραγικὸ καὶ βαθύ, κλείνοντας σὲ ὄστρακο τὸ μούγγρισμα τοῦ ὠκεανοῦ, σὲ μιὰ κόγχη μυστικὴ τὸ βογγητὸ τοῦ Ἀνθρώπου. Ἐπιθυμεῖ ν' ἀποκρυπτογραφήσει τὴν περιπέτεια μιᾶς μορφῆς Ἐλευθερίας ἢ Ἀγάπης ἀνθρώπου, πρὸς ἄνθρωπο. Στέργει τοὺς ἀπολησμονημένους καὶ τὴν τραγικὴ μοίρα τους μέσα στὸ φριχτὸ ἔρεβος τῶν ἀνθρωπίνων. Εἶναι οἱ Νεκροὶ τῆς ὥριμης ὥρας, ποὺ ἐπιθυμοῦν μιὰ παρουσία σ' αὐτὸ τὸν ἄθλιο μηχανοκρατούμενο κόσμο μας καὶ τὸν χαλεπὸ καιρό μας.

Ὁ ποιητὴς τῆς «Ἄλλης Γραφῆς» μᾶς ταξιδεύει σὲ χώρους ὅπου τὸ ἀπροσπέλαστο πέρασμα τῆς συνείδησης τοῦ «σ υ ν ε ι δ έ ν α ι». Ἐκεῖ ἡ ποίηση — ὁ στίχος τοῦ ποιητὴ θ' ἀποβεῖ μιὰ μέρα λυτρωτικὸς μὰ καὶ ἀδιάφθορος στὴ Μοίρα. Αὐτὸ εἶναι ποὺ ἀποτελεῖ ὅραμα καὶ συνείδηση τῆς ποίησής του, ποὺ θὰ μεσουρανήσει, ὡς προφητισμὸς στὴν ὥρα τῆς συντέλειας τοῦ Αἰώνα.

Ἡ ἀντίληψη τοῦ ποιητῆ φτάνει φορὲς νὰ γίνεται λυρικὰ χρονοχρονικὴ μὲ ἀποκλίσεις πρὸς τὸ μέλλον. Μεγενθύνει τὰ γεγονότα μὲ ὀξυδέρκεια καὶ εὐαισθησία. Ἀποκαλύπτει τὴν δίοδο, τὸν πόρο, τὴν διάβαση, ὅπου ἡ Κερκόπορτα τῆς μεταφυσικῆς ἀγωνίας, ὅπου ἡ γλώσσα τῆς σιωπῆς μᾶς ὑποδηλώνει τὴν ὕπαρξη τοῦ Ὀνείρου.

Ὁ Ἀποστ. Μαγ. προβάλλει πρωτότυπα τὴν ἐνοραματικότητα καὶ τὴν λαμπρὴ μαζὶ ἀμεσότητα τῆς λυρικῆς του συνείδησης. Σχηματοποιεῖ μορφὲς μέσα σὲ μιὰ συγκεκριμένη ἔκταση καὶ παράσταση. Σηκώνει τὴν αὐλαία τῆς μνήμης καὶ νοηματοδοτεῖ τὴν φύση μὲ μιὰ παρόρμηση ἀνδρίκεια ἐγγενῆ μὲ τὴν ροπή μας πρὸς καθυπόταξη τοῦ Κόσμου. Πυγμὴ δυνατὴ καὶ ὀργισμένη πρὸς τ' ἄστρα. Ἡ ἀντικειμενικὴ τάξη τοῦ κόσμου ἀποκαλύπτεται μὲ σύμβολα στὴ συνείδηση τοῦ ποιητῆ. Μὲ αὐτὰ τὰ σύμβολα κάνει πορεία πρὸς τὰ ἀδιείσδυτα βάθη τοῦ μέλλοντος. Τραβάει πρὸς τὰ ψηλώματα τοῦ Αἰώνα του, ὑπερβαίνοντας τὴν ἀπνευμάτιστη ὀρθοσία. Κατέχει, ὁ ποιητὴς Μαγγανάρης, θαυμάσια τὴν ἀνθρωποκοσμικὴ Τραγωδία, γιατὶ ὁμολογεῖ πὼς: Ἐγγίζει τὶς κακίες, ψαύει τὶς ὑποσχέσεις καὶ γίνεται ἕνα μὲ τῶν καιρῶν τὶς μηχανορραφίες...».

Παράλληλα, ὁ ποιητής, ἔμφορτος βιώσεων, κατέχει ὀδυνηρὴ αὐτεπίγνωση τῆς καθημερινότητας καὶ μετέχει στὴν διαδικασία τοῦ φάσματος τῆς φθορᾶς. Σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια τῆς τραγικῆς αἴσθησης τοῦ βιωμένου χρόνου, δὲν μπορεῖ ὁ Μ. ν' ἀπεμπολήσει τὶς ψευδαισθήσεις του, ἀφοῦ: εἶναι πιὸ τῆς ἀλήθειας τ' ὄνειρο ἀπὸ τὴ ζωὴ / καὶ ὅπως σὲ θολεῖ / τὸ κάνεις ζωή, τὸ κάνεις ἔννοια.

Ὁ ποιητὴς τῆς «Ἄλλης Γραφῆς», γειτ-

νιάζει μὲ τὸ ἄρρητο καὶ τὸ μυστικό. Ὅμως θαρρεῖς, πὼς τὸ φοβᾶται καὶ δὲν μπαίνει στὸ σπίτι του. Ἀσωτεύει λοιπὸν τὸ Πνεῦμα του σὲ μνῆμες εὐγενικὲς ποὺ ψαύουν τὶς ἐπιφάνειες καὶ συνομιλοῦν μ' ἕνα παράφορο ἐρωτισμό, ποὺ φτάνει ὡς τὸ λυρικὸ παραλήρημα. Ἀλλὰ αὐτὸς ὁ λῆρος σ' ὅλη του τὴν πνιγηρὴ τραγικότητα ντύνεται ἐντελῶς καθαρὴ ποίηση. Οἱ στοχασμοὶ τοῦ Μαγγανάρη παρ' ὅλου ποὺ δὲν ξεμακραίνουν ἀπὸ τὶς «ἀκατοίκητες» περιοχὲς τῆς ὑ π ά ρ ξ ε ω ς ὑπο-δηλώνουν τὶς ἀκρώρειες τῶν ἀβύσσων τῆς ἴδιας τῆς ὑπάρξεως, ὅπου ὁ ὄλβιος βασανισμὸς τοῦ Ὄντος ὁ πόνος καὶ ἡ ριγηλὴ παρουσία τοῦ Θανάτου: Ἂν θελήσεις νὰ ψάξεις θὰ δεῖς ὅτι: Μόνο οἱ νεκροὶ κερδίζουνε τὴν Αἰωνιότητα.

Ὁ ποιητὴς Α.Μ. λιτανεύει τὴν Σκέψη του στὰ λιθόστρωτα τοῦ πικραμένου Ἀνθρώπου τῶν καιρῶν του. Ἔρχεται πολὺ κοντὰ στὴν ἀπάνθρωπη Μοναξιά του. Τὸν ἀκολουθεῖ ἔστω καὶ στοὺς «Μονοδρόμους». Στοὺς «Μονοδρόμους» του ὁ ποιητὴς βιώνει ἔντονα τὸ συναίσθημα τῆς μοναξιᾶς τῶν διπλανῶν του, μέσα σ' ἕνα κόσμο ἐχθρικὸ καὶ ἀνοίκειο. Ἐνίοτε, ἔχει τὸ κουράγιο ν' ἀντιδράσει μὲ μιὰ σχεδὸν ἐπικὴ ἔξοδο πρὸς τὸ ἄξενο περιβάλλον ὅπου ἐνεδρεύει ἀπειλητικὴ ἡ ἄτεγκτη Μοῖρα. Ἔχει, ὡστόσο ὁ Μ. τὴν εἰλικρίνεια τὴν σπαραχτικὴ καὶ ἀρνητόρευτη γιὰ νὰ ψαύσει τὴν «ἀνυπαρξία» τῆς συγκαιρινῆς εἰλικρίνειας, ποὺ καθὼς τραγωδεῖ, ἔχει καταργηθεῖ διὰ νόμου σήμερα.

Καθὼς ἐρχόμαστε στοὺς «Μονόδρομους» τοῦ Α. Μαγγανάρη, συναπαντοῦμε τοὺς ποιητικοὺς ὁραματισμούς, ποὺ γίνονται «σκιὰς ὄναρ» μέσα στοὺς σκοτεινοὺς ὕπνους τῶν ὀνείρων τῆς ζωῆς..

O God! Can I not save / one from the pitiless wave? Is all that we see or sem / But a Pream Within a Pream.

Πιὸ καλὰ ζεῖς μέσ' στ' ὄνειρο : θὰ / θὰ μᾶς πεῖ ὁ ποιητὴς τῆς "Αλλης Γραφῆς» εἶσαι καὶ δὲν εἶσαι αὐτὸς ποὺ εἶσαι / γίνεσαι ἕνας ἄλλος / δανείζεσαι μορφὲς ψυχές, φιλοδοξίες / κάνεις μέσ' στ' ὄνειρο ὄνειρα γράφεις καὶ σβήνεις Ἥλιους, τοπία / ζωγραφίζεις ἄλλους Οὐρανούς...

Ὁ ποιητής, λοιπόν, τῆς «Ἄλλης Γραφῆς», μᾶς ἔφερε, στὰ ποτάμια κοντὰ τῆς ποιητικῆς του ἐμπνευσης. Γίναμε ταξιδιῶτες τῆς βροχῆς του κάτω ἀπὸ τὴν ὀργὴ τοῦ Οὐρανοῦ, τρομάζοντας τὸ μεγαλεῖο του. Περπατήσαμε μαζί του, ἀλαφροπάτητοι ἄλλοτε, ἀθόρυβοι ἐπισκέπτες τῆς Ἀγωνίας καὶ τῆς Σιωπῆς τῆς ὕπαρξης καὶ τῆς ἀνυπαρξίας. Δώσαμε τὰ χέρια μας φιλικὰ καὶ ἀνθρώπινα καὶ ἐμεῖς δὲν θὰ θέλαμε ὕστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια θερμὴ χειραψία ν' ἀθετήσουμε ὅ,τι μαζί του ὁραματιστήκαμε, συνομιλήσαμε, συμφωνήσαμε ἂν θέλετε ἢ σηματοδοτήσαμε μαζὶ τὶς ἄδολες προθέσεις μας.

Ὁ ποιητὴς τῆς «Ἄλλης Γραφῆς» μᾶς ἔμαθε μὲ τὸ λυρικό του πικρόγλυκο τραγούδι τὴν τραγωδία τοῦ συγκαιρινοῦ ἀνθρώπου. Μᾶς δίδαξε εὔγλωττα τί θὰ πεῖ καθαρὴ συνείδηση, «σύγχρονη» ταπεινοφροσύνη, Ἀνθρωπότητα, ποὺ «ντεμπούταρε» τὴν μέρα ποὺ ἔκανε τὸ φονικὸ ὁ Κάϊν. Μᾶς ἔδειξε τέλος ὁ ποιητὴς αὐτὸς τοὺς χώρους τῆς φριχτῆς ἄπνοιας ὅπου ἡ καρδιὰ πεθαίνει ἀνέραστη. Μᾶς μήνυσε, ποὺ κατοικεῖ ὁ σημερινὸς θάνατος, στὴν ἄσπρη ἐκεῖ νύχτα τῆς χλεύης καὶ τῆς Πρόκλησης. Μᾶς ζωγράφησε τὸ νικημένο πρόσωπο, μὲ τὴν λάμψη ὀργῆς, ποὺ αἰωρεῖται ἀνάμεσά μας. Καὶ ἐμεῖς σταθήκαμε ξανὰ μαζί του σὲ μιὰ νέα κυλάδα δακρύων! Κι' αὐτὸς μᾶς Ἐρώτησε, σὰν ἀληθινὸς Ποιητής: Ξέρεις τὸ μονοπάτι τῆς Ἀβεβαιότητας; Ἀληθινὰ ἀπ' ὅσοι βρεθήκαμε ἐκεῖ δὲν ἤξερε κανεὶς ν' ἀπαντήσει. Μέσα στὴ σιωπή, μᾶς ἔδωσε τὴν ἀπάντηση ὁ ἴδιος ὁ ποιητής: Δεξιά, πρώτη γωνία, ἀπὸ τὴν λεωφόρο τῆς Ἀπόγνωσης!

★

Κ ώ σ τ α Φ ά λ α ρ η: «ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ».

Ζωντανὲς ἑξηνταπέντε μορφὲς τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Παρελαύνουν μπροστά σου μὲ ἁδρὴ ἔκφραση. Στέλνουν τὸ μήνυμα τῆς ψυχῆς τους στὴν ψυχή σου. Συμπληρώνουν τὴν μνήμη! Εἶναι ἕνα λαμπρὸ δωρικὸ συναπάντημα τῆς εἰκόνας καὶ τῆς ἐμπειρίας, μὰ καὶ τῆς καλλιτεχνι-

κῆς εὐφυΐας μαζί. Εἶναι ἕνα ἔργο τόλμης, ποὺ τὸ ἀποτόλμησε ἕνας ἔξοχος καλλιτέχνης, ὁ Κώστας Φάλαρης!

Ἡ γραμμὴ τοῦ Φάλαρη εἶναι χτυπητὴ καὶ μὲ γνώση ἀπόλυτα ἀποδεικτικὴ καὶ δὲν ἀποποιεῖται καθόλου τὶς ποιητικὲς ἀναγωγές. Εὐαγγελίζεται τὴν ἀγάπη τοῦ καλλιτέχνη πρὸς τὸ πρόσωπο ποὺ τεχνουργεῖ. Εἶναι μιὰ γραμμή, ποὺ σέρνεται πάνω στὸ χαρτὶ μὲ περί-σκεψη, μὲ μιὰ μουσική, ποὺ ἀναβλύζει μελωδικὰ ἀπ' τὴν ψυχὴ τοῦ δημιουργοῦ.

Πραγματικά, ὁ Φάλαρης στὰ πορτραῖτα του δὲν σκιτσάρει. Στιχουργεῖ. Ἔρχεται στὴ δική του περιοχή, στοὺς καθαρὰ δικούς του χώρους ποὺ εἶναι ἡ ποίηση. Παράλληλα, δὲν εἶναι μακρυὰ ἀπὸ τοῦ νὰ ξέρει τὸν βαθύτερο καὶ γενικότερο τρόπο τοῦ «βλέπειν». Ἔτσι, ζωγραφίζει μὲ σπουδὴ καὶ μὲ εὐσυνειδησία, θεωρώντας χρέος του νὰ ἀποδίδει εἰλικρινὰ αὐτὸ ποὺ βλέπει. Ἡ ὅρασή του ἔχει τὴν ἀλάνθαστη δύναμη τῆς πρωτοτυπίας, καὶ τὴν πίστη στὴν πιστότητα. Ἡ φυσιογνωμία, μ' ὅλα τὰ χτυπητὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, παίρνει τὴν ὁμολογία, ὅλης τῆς κρυμμένης πραγματικότητας, μὲ τὸν συγκαιρασμὸ τοῦ πνεύματος καὶ καὶ τῆς ψυχῆς.

Τὸ πορτραῖτο τοῦ κάθε πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ποὺ δημιουργεῖ, ὁ Κώστας Φάλαρης, δὲν εἶναι μιὰ ἁπλὴ προσπάθεια ἔκφρασης, ἀλλὰ ἕνα ἀποτέλεσμα, ποὺ στέκεται ἄξιο ὄχι μονάχα συμπάθειας, ἀλλὰ καὶ σεβασμοῦ. Ὁ καλλιτέχνης, ἔχει μελετήσει καὶ σπουδάσει τὸ πρόσωπο. Ἔχει συγκινηθεῖ ψυχικὰ ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ ἀδρεφοῦ ποιητῆ ἢ πεζογράφου — τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου γενικότερα. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴν συγκίνηση δὲν ἐμποδίζεται πιά, ὁ Φάλαρης, νὰ σχηματίσει τὴν εἰκόνα του, μέσα σὲ μιὰ θελκτικὴ ἁρμονία φωτὸς καὶ σκιᾶς.

Ὁ δημιουργὸς τῶν «65 Ἑλλήνων Συγγραφέων» ἱστορεῖ, μὲ σχεδιάσματα γλαφυρά, ἕνα κόσμο ποὺ θυμίζει!!! Θυμίζει ἀνθρώπους, νὰ ζοῦν ἀναστημένοι μέσα στὸ πάνθεό τους, δοξασμένοι καὶ ἀγέραστοι. Ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ἔχει παράπλευρα τὸ βιογραφικό του σημείωμα. Διαβάζεις πρῶτα τὴν φυσιογνωμία. Βλέπεις τὰ χαρακτηριστικά του, ὕστερα πληροφορεῖσε γιὰ τὸ ποιὸς εἶναι.

Οἱ ἀνθρώπινες ρυτίδες, δοσμένες μὲ ποίηση ἀπὸ τὸν Φάλαρη, ἐκφράζουν σωστὰ καὶ ἀλάνθαστα ὅλη τὴν τραγικὴ περιπέτεια τῆς σκέψης. Τὸ φῶς καὶ ἡ σκιὰ εἰρηνικὰ συμφιλιώνονται μέσα στὴν ἀπέριττη συνύπαρξη τοῦ μαύρου καὶ τοῦ λευκοῦ. Καὶ μέσα στὰ ζωντανὰ αὐτὰ σχεδιάσματα ἀτόφιος ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος - συγγραφέας ποὺ σ' εὐφραίνει, ζητώντας μιὰ μυστικὴ συνομιλία μαζί σου. Ἔτσι, διαπιστώνεις, πώς, μὲ τὴν θέα αὐτῶν τῶν φυσιογνωμιῶν, σχηματίζεται τὸ ἀνάλογο κλῖμα καὶ ἡ κατάλληλη ἀτμόσφαιρα, ποὺ μέσα σ' αὐτὴ δὲν λείπουν μήτε ἡ κίνηση μήτε ὁ στοχασμός, ἡ κίνηση τοῦ στοχασμοῦ καλύτερα.

Ἀλήθεια, ὁ Κώστας Φάλαρης, ἔδωσε στοὺς 65 συγγραφεῖς του κάτι ἀπ' τὴν δική του ψυχή. Δὲν μιμήθηκε καμμιὰ πραγματικότητα, μήτε φωτογράφησε πρόσωπα, δὲν ἠθογράφησε ἁπλοϊκὰ καὶ ἄστοχα. Οἱ σχεδιάσεις του δὲν εἶναι φτηνὲς καὶ ἄσκοπες. Ἔχουν σοφία καὶ κίνηση. Δὲν κουράζουν, μήτε καὶ φλυαροῦν. Ἀντίθετα καταλύουν ὅ,τι τὸ στατικὸ καὶ μέσα ἀπὸ τὸ ὕφος τοῦ εἰκονιζόμενου διακρίνεις τὸ πνευματικὸ ἦθος, μὲ μιὰ παράξενη διεύρυνση. Μιὰ διεύρυνση ποὺ ἐκπηγάζει ἀπὸ τὰ σκιάσματα τῶν ματιῶν, ὅπου φωλιάζει ἀπέθαντος ὁ στοχασμὸς καὶ ὁ λόγος.

Τὸ στοιχεῖο τῆς εὐαισθησίας καὶ τοῦ αὐθορμητισμοῦ, ποὺ ἔχει ὁ Κ. Φ., σὰν ποιητής, δὲν ἀπουσιάζει καὶ ἀπὸ τὴν ζωγραφική του. Σὰν ζωγράφος ὁ Φ. ἀπεχθάνεται τὸν κλεισμένο ἥλιο. Θέλει νὰ πορεύεται κάτω ἀπὸ τὶς ἐπιφάνειες σὲ τοπία ἐνδόμυχου ψυχισμοῦ, ἀλλὰ πάντα μὲ συντροφιὰ τὸν ἥλιο. Δίχως αὐτὸν δὲν ὑπάρχει σκιὰ καὶ δὲν ὑπάρχει, συνεπῶς, τέχνη. Μὲ τὴν δύναμη τῆς τέχνης του μπορεῖ νὰ ἑνώνει τοὺς χρόνους καὶ τοὺς τόπους τοῦ αἰώνα, νὰ τοποθετεῖ εὔλογλωττα καὶ δοξαστικὰ τὴν παρουσία τῶν φυσιογνωμιῶν του.

Ἔχουμε τὸν τελευταῖο καιρὸ κορεστεῖ ἀπὸ ἀνθολογίες, ἐκυκλοπαίδειες καὶ ἱστο-

ρίες τῆς νεοελληνικῆς μας Γραμματείας. Δὲν αἰσθανόμαστε καμιὰ ἔλξη καὶ καμιὰ συγκίνηση γιὰ ὅλα αὐτά, γιατὶ σὲ τίποτα «πρωτοτύπως» δὲν μᾶς θέλγουν. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο, ὁ Κ. Φ. θέλησε νὰ ἐκφραστεῖ, δίνοντάς μας ὁλάκερο τὸ πάνθεο τῆς νέας μας γραμματείας εἶναι ἀληθινὰ γοητευτικὸς καὶ ἐξαιρετικὰ πρωτότυπος!

Θὰ εἶναι εὐτύχημα γιὰ τὰ Γράμματά μας, ἂν συνεχίσει τὴν ἐργασία του αὐτὴ ὁ Κ. Φάλαρης. Μιὰ καὶ ἄρχισε μὲ τὸν Παλαμᾶ, μπορεῖ νὰ φτάσει ὡς τὶς τελευταῖες ἀναλαμπὲς τοῦ αἰώνα, κλείνοντας σὲ δυὸ τρεῖς ἀκόμα σειρὲς ὅλους τοὺς μάρτυρες - ἥρωες τῆς δοξασμένης μας Γραμματολογίας.

Κάποτε τὸ Ἔθνος θὰ εὐγνωμονεῖ τὸν ἔξοχο αὐτὸν καλλιτέχνη γιὰ τὴν προσφορά του αὐτή. Καὶ οἱ μέλλουσες γενιὲς τοῦ 21 αἰώνα θὰ βλέπουν ζωναντὲς τὶς μορφὲς ποὺ σημάδεψαν μὲ τὸ πέρασμά τους, ἀπὸ τοῦτο τὸν κόσμο, τὴ δόξα καὶ τὴ Μοῖρα τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ στὰ τελευταῖα του ἑκατὸ χρόνια!.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

★

Γ. Μ. Π ο λ ι τ ά ρ χ η: «ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΥΚΟΥΖΕΛΗΣ» (Βιογραφικὴ Μυθιστορία).

Μὲ ὑποδειγματικὸ λόγο ὁ πεζογράφος καὶ ποιητὴς Γ.Μ. Πολιτάρχης, μᾶς ξανάδοσε ὕστερ' ἀπὸ ἀναπλάσιμο τὸ βιογραφικό του μυθιστόρημα γιὰ τὸν πρωτομουσικὸ τοῦ Αὐτοκράτορα Κομνηνοῦ «Ἰ ω ά ν ν η Κ ο υ κ ο υ ζ έ λ η» στὴν ὁριστική του μορφή. Τοῦτο τὸ ξυπόλητο χωριατόπουλο ποὺ ἦρθε ἀπ' τὶς βόρειες ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας καὶ κατάφερε νὰ γίνει ὁ πρωτοψάλτης τῶν Ἀνακτόρων, θὰ μᾶς σκιαγραφήσει μὲ τὸ γόνιμο πεζογραφικό του ταλέντο ὁ συγγραφέας μὲ τέχνη κ' ἕνα δόκιμο λόγο σὲ 260 σελίδες. Ἡ ψυχογραφία τοῦ Κουκουζέλη, τόσο στὰ χρόνια ποὺ ἔζησε δοξασμένος στὰ παλάτια τῆς Βασιλεύουσας, ὅσο κι ὅταν ταπεινὸς γιδάρης ἔβοσκε κριάρια στὸ Ἅγιον Ὄρος, εἶναι δυνατὴ καὶ πετυχημένη. Μᾶς δείχνει τὴν τέχνη τοῦ Πολιτάρχη, ποὺ τὴν ἔχουμε γνωρίσει στὰ παλιότερα κείμενά του. Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ ὑπογραμμίσουμε τὴν ἱκανότητά του στὴ συγκρότηση ἑνὸς μυθιστορήματος καὶ τὴ συναρπαστικὴ ἀφήγηση. Μιὰ μακαριότητα ἀναβίνεται ἀπ' τὶς σελίδες του, μιᾶς ψυχῆς ποὺ θερμαίνει ἀλλὰ καὶ χαλυβδώνει ἡ πίστη γιὰ τὴ μεταθάνατη ζωή. Τὸ μυθιστόρημα ποὺ κυκλοφόρησε τὸ 1957 δὲ δείχνει τὴν ὑπαρξιακὴ ἀγωνία τοῦ ἥρωα, μὰ τὴ μεταφυσικὴ πίστη σὲ μιὰ ζωὴ μακάρια κι ἀτελεύτητη.

Τὰ στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα συγκροτήθηκε τοῦτο τὸ μυθιστόρημα εἶναι πραγματικὰ καὶ φανταστικά. Ὁ συγγραφέας ἀνάστησε μιὰν ἀπ' τὶς ἐξέχουσες μορφὲς τοῦ μοναχισμοῦ στὶς πιὸ ἔντονες ὧρες του. Τότες ποὺ ὁ μοναχισμὸς παρασυρμένος ἀπ' τὴ λατρεία τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἔμπηγε τὸ μαχαίρι στὴν καρδιὰ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἀδιαφορώντας γιὰ τὸν κίντυνο τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ποὺ κύκλωνε τὴ Βασιλεύουσα. Τότες ποὺ καὶ στὶς ποὺ κρίσιμες ὧρες ὁ Μᾶρκος Εὐγενικὸς ἀγωνιζότανε (καὶ πετύχαινε, δυστυχῶς, παρὰ τὴν ἀντίδραση τοῦ Βησσαρίωνα), γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῆς ἕνωσης τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν τύχη τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας. Τότες ποὺ ὁ αὐλικὸς Νοταρᾶς ὑποστήριζε πὼς εἶχε καλύτερα νὰ ἰδεῖ τούρκικο φέσι στὴν Ἁγι-Σοφιά, παρὰ τὸ ἄσπρο καλπάκι τοῦ Πάπα. Βέβαια, ὅταν ἀργότερα βίαζαν μπροστά του οἱ Τοῦρκοι τὰ δυό του ἀγόρια πρὶν τοὺς κόψουν τὸ κεφάλι, δὲ βρέθηκε κανένας νὰ τόνε ρωτήσει ἂν εἶχε ἀκόμα τὴν ἴδια γνώμη.

Δυστυχῶς, ὁ μοναχισμὸς κι ὁ φανατισμὸς κλονίσανε σοβαρὰ τὰ θεμέλια τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ βλάψανε ἀφάνταστα τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ τὴν Ὀρθοδοξία, μ' ὁσεσδήποτε δικαιολογίες κι ἂν μᾶς ἀντικρούσουνε.

Μ' ἂς ξαναγυρίσουμε στὸν «Ἰ ω ά ν ν η Κ ο υ κ ο υ ζ έ λ η». Ὁ Πολιτάρχης δέν... προπαγαντίζει τὸ μοναχισμό. Ἡ περιγραφὴ τῆς λιτῆς μοναχικῆς στὸ Ὄρος γίνεται μόνο σὲ συνάρτηση μὲ τὴ ζωὴ τοῦ ἀρχιψάλτη, καὶ λογαριάζεται τόσο, ὅσο νὰ

μὰς ὑπογραμμίσει τὴν ἐπίδρασή στὴν ψυχή του. Βρήκαμε σελίδες μ' ἀπέριττο γράψιμο, γλαφυρὸ κι ἀνεπιτήδευτο, «αὐστηρὸ» θὰ λέγαμε, ἀνάλογο μὲ τὶς ἀνάγκες ποὺ ἐξυπηρετοῦσε. Ἱκανὸς πεζογράφος ὁ Πολιτάρχης, διάλεξε ἕνα ὕφος ἁπλό, «ἐκκλησιαστικῆς» γλυκύτητας. Πράνε ἡ ψυχή μας ὅσο διαβάζαμε τὸ κείμενο. Κ' ἐπειδὴ ἀναδινότανε μιὰ δυνατὴ ὑποβλητικότητα, ζούσαμε, πολλὲς φορὲς κοντὰ στὸν Κουκουζέλη, ἀναπνέαμε ἀπ' τὴ μακάρια γαλήνη μὲ τὸ θεῖο φῶς τῆς ἁγιοσύνης ποὺ ἀκτινοβολοῦσε. Ὁ συγγραφέας πέτυχε σ' ὅλους τοὺς τομεῖς: στὴν ἀφήγηση, στὸ ἁπλὸ (καὶ λυρικό, μερικὲς φορὲς) ὕφος, στὴν ψυχογραφία καὶ ψυχολογία τῶν ἀνθρώπων του, στὴν παραστατικὴ δύναμη τῶν περιγραφῶν του, στὸ στρώσιμο καὶ τὴν πλοκὴ τοῦ μύθου, στὸ πλάσιμο τῶν χαρακτήρων,. Μπορεῖ, λοιπόν, νὰ εἶναι περήφανος πὼς μὰς ἔδοσε, ἕνα ἄρτιο κι' ὑποδειγματικὸ (γιὰ νὰ ξαναγυρίσουμε στὸ λόγο μας τῆς ἀρχῆς τούτου τοῦ γραφτοῦ μας) βιβλίο τοῦ εἴδους του. Κ' εἶνε αὐτὸ τὸ βιβλίο γιομάτο ἀνθρωπιὰ κι ἀγάπη.

★

Δημοσθένη Κόκκινου: «ΕΣΠΕΡΙΝΑ» (ποιήματα).

Μιὰ εἰρηνιστικὴ κραυγὴ εἶναι τούτ' ἡ συλλογὴ «Ἐσπερινὰ» τοῦ Δ. Κόκκινου. Κ' εἶναι μέσα στὴν τρομερή μας ἐποχὴ ἕνας γλυκασμός, ἕνα παρήγορο φῶς: «Ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ χλοΐσουν οἱ πεδιάδες, / νὰ κλείσουν οἱ φυλακὲς καὶ νὰ ἀποθέσουμε τὰ ὅπλα». Παγκόσμιο αἴτημα πιὰ ἡ εἰρήνη. Κι ὁ ποιητὴς θὰ συνεχίσει: «γιὰ νὰ φτιάξουμε τὴν οἰκουμένη χωρὶς λόγχες / καὶ μὲ τὰ κράνη πεταμένα στὸ γιαλὸ / νὰ πίνουν τὰ πετεινὰ τὴν δρόσο καὶ τὸ νέκταρ». Φλέγεται ἀπ' τὸν πόθο γιὰ τοῦτο τ' ὄνειρο ὁ ποιητής. Καὶ δὲν εἶναι γιαυτὸν μιὰ εὐθυγράμμιση μ' ὅλους ἐκείνους, ἕλληνες καὶ ξένους, ποὺ ψέλνουν τὸν παιάνα τῆς εἰρήνης. Εἶναι τὸ πρῶτο ὑπαρξιακὸ πρόβλημα ποὺ τοῦ κατακαίει τὴν ψυχή. Γιομάτος πάθος γιὰ μιὰν εἰρηνικὴ ζωή, γιομάτος ἀνθρωπιὰ γιὰ τὸν πάσχοντα συνάνθρωπο. Καὶ θὰ θρηνήσει τοὺς ἀνώνυμους ἥρωες ποὺ κοιμοῦνται «στὴν ἡσυχία τῶν ἀρχείων μὲ τὴ σιωπηλὴ μνήμη / θαμμένη μέσα στὴ σκόνη καὶ στὸ χρόνο», κείνους ποὺ τιμοῦμε μὲ τὴν ἐπωνυμία τοῦ «ἄγνωστου στρατιώτη». Ὁλάκερη ἡ συλλογὴ συγκλονίζεται ἀπ' τὴ συγκίνηση τῆς θυσίας τῶν λουλουδιασμένων νιάτων μας ποὺ πρόωρα μαδήσανε στὰ πεδία τῶν μαχῶν γιὰ νὰ κρατήσουνε τὴν πατρίδα «ἀρυτίδωτη ἐπιφάνεια τῶν νερῶν».

Αὐτὸς ὁ φιλειρηνικὸς τόνος κρατιέται σ' ὁλάκερη τὴ συλλογή. Μὰ ὑπάρχουν κι ἄλλες σελίδες ποὺ διαλύεται ὁ ζόφος τῆς θλίψης ἀπ' τὸ χυμένο αἷμα κι ὁ λυρισμὸς πλημμυρίζει τὶς σελίδες του: «Χτὲς / εἶδα τὰ φύλλα νὰ πέφτουν / κίτρινες, σταχτιὲς καὶ κόκκινες πεταλοῦδες / τὰ χρόνια χωρὶς ὄνειρα». Εἰκονοπλασία, μεταφορὲς καὶ συμβολισμός, ἄψογα. Λίγους, ἀπ' τοὺς τρυφεροὺς κ' εὐαίσθητους στίχους τῆς συλλογῆς, θὰ βροῦμε ὅμοιους στὴ λυρική μας ποίηση. Μόνο οἱ ποιητὲς ζοῦν μοναχικοί, σὰν τοὺς πελώριους βράχους στὰ ψηλὰ βουνά. Μόνο τοῦτ' οἱ «ἀσκητὲς» ὀνειρεύονται: «Στὴν πολιτεία μὲ τοὺς καθρέφτες / οἱ ἀσκητὲς ὁδεύουν ἀμίλητοι / μ' ἕνα ξερὸ χαμομῆλι στὸν κόρφο τους / γιὰ τὸν ἑσπερινὸ καὶ τὴ σιωπή». Καὶ μόνο αὐτοὶ σὲ τοῦτα τὰ δίσεχτα χρόνια μποροῦν νὰ ὀνορεύονται: «Κι ὅταν ὁ Θεὸς ρίχνει τὴ νύχτα / πάνω στὰ κουρασμένα τους μάτια / φυτρώνουν λίγα ὄνειρα φτωχὰ / στὸ ἀχυρένιο τους προσκέφαλο». Οἱ ἀσκητὲς - ποιητές, οἱ μοναχικοί, οἱ βυθισμένοι στὴ βαθιὰ σιγή, ποὺ «Ὕστερα, / θὰ φορέσουμε ἕναν ἀκάνθινον στέφανον / ἀμνήμονες, ἀνώνυμοι καὶ χωρὶς προγόνους / θὰ ἀναζητήσουμε τὴν πατρίδα / μέσα σ' ἕναν ἄλλο γιαλό /!...».

Τί ἁπλότητα λόγου καὶ καρδιᾶς, τί ἀγάπη ἀπέραντη γιὰ τὸν ἀνώνυμο συνάνθρωπο στὰ σελ. 25! Οἱ στίχοι τοῦτοι εἶναι σὰν ἕνα γλυκὸ φῶς καντηλιοῦ μπροστὰ στὰ εἰκονίσματα. Μιὰ μακαριότητα τὸν πλημμυρίζει κι αὐτὸν καὶ τὸν ἀναγνώστη. Ἕν' ἀκόμα εὐτυχισμένο κομμάτι εἶν' ὁλάκερη ἡ 37 σελ. Σ' ἕν' ἄλλο σημεῖο πιστεύει πὼς οἱ ποιητὲς καὶ τὰ νήπια εἶναι τὰ πιὸ ἁγνὰ πλάσματα ποὺ μποροῦν

ἀκόμα νὰ ὀνειρεύονται: «Δυὸ χρυσάνθεμα καὶ λίγα ὄνειρα / μένουν κοινὰ καὶ ἀδιαίρετα / γιὰ τοὺς ποιητὲς καὶ τὰ νήπια». Ὄνειρό του γλυκὸ κι ὄνειρα κάθε πνευματικοῦ ἀνθρώπου ἡ εὐδαιμονία τῶν ἀνθρώπων μέσ' στὴν ἀδερφοσύνη: «καὶ θὰ ρίξω γέφυρα στὸν οὐρανὸ / γιὰ νὰ δέσουμε τὸν ἥλιο / πίσω ἀπ' τὶς ὑψωμένες γροθιὲς / τῶν ἀδερφῶν μας ποὺ ἔρχονται / μὲ τὴ βροχὴ στὸ μέτωπο / καὶ τὴν ἁρμύρα τῆς θάλασσας / στὴ στεγνωμένη τους χούφτα». Ὅμως ὁ σταυρὸς ποὺ φορτώθηκε ὁ ποιητὴς εἶναι βαρύς. Θὰ παραδεχτεῖ τὴν κούραση καὶ τὴ ματαιότητα τῆς προσπάθειάς του. Ἀπογοητευμένος θὰ τραγουδήσει: «Κύριε, / μοῦ ἔδωσες ἕναν αὐλό, / λίγες ἀψουθιὲς κ' ἕνα κανάτι μόσκο / καὶ μοῦπες νὰ περπατήσω μόνος / πάνω σ' ἕνα οὐράνιο τόξο / γιὰ νὰ συναντήσω τοὺς ἀνθρώπους. / Ὅμως, δὲν μπόρεσα νὰ σηκώσω τὸν πόνο τους / καὶ νὰ τοὺς ἀφήσω μονάχα τὰ ὄνειρα. / Περιμένω νὰ ἔρθεις πνοὴ καὶ ἰριδισμὸς / πάνω στὸ ἄρωμα τῶν ρόδων τῆς αὐγῆς». Τὸ τραγούδι τῆς σελ. 59 κ.ἑ., εἶν' ἀπ' τὰ πιὸ εὐτυχισμένα τοῦ Δ. Κόκκινου.

Μὲ τὰ «Ἑσπερινά», ὁ ποιητὴς ἑδραίωσε πιὰ τὴ ζηλευτὴ θέση του στὴν νεοελληνικὴ Γραμματεία. Εἶναι μιὰ γνήσια ποιητικὴ φωνὴ μὲ πολλὴ εἰλικρίνεια καὶ εὐαισθησία. Μιὰ ποίηση τῶν Κοινωνιῶν, στὴ νίκη πάνω στὴν τρομαχτικὴ τούτη τεχνοτροπία τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἀλλοτριωμένου ἀπ' τὸν εὐδαιμονισμὸ ἀνθρώπου στὶς πηγὲς τῆς Ἀλήθειας, τῆς Δικαιοσύνης, τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Ἀδερφοσύνης...

★

Γ. Θ. Βαφόπουλου: «ΤΑ ΕΠΙΓΕΝΟΜΕΝΑ» (ποιήματα).

Εἴχαμε τὴν ἐντύπωση πὼς μετὰ «Τ ὰ Π ο ι η τ ι κ ὰ» καὶ «Τ ὰ ν έ α Σ α τ ι ρ ι κ ὰ Γ υ μ ν ά σ μ α τ α» ὁ ἐκλεχτὸς ποιητὴς Γ. Θ. Βαφόπουλος δὲ μᾶς εἶχε κάτι καινούργιο προσφέρει. Σκαλίζοντας τὸν ὄγκο τῶν βιβλίων ποὺ περιμένουν νὰ διαβαστοῦν (κάπου 700), ξεπεταχτήκανε «Τ ὰ ἐ π ι γ ε ν ό μ ε ν α». Μὲ πολλὴ συγκίνηση διαβάσαμε τοῦτα τὰ ποιήματά του. Σὰ νάʼσανε τὰ κύκνεια ἄσματα τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας. Ἡ συλλογὴ εἶναι γιομάτη ἀπὸ μιὰ βαρυά, καταθλιπτικὴ Μοναξιὰ κι ἀπ' τὴν παρουσία τοῦ «Σιωπηλοῦ σύνοικου», ποὺ ὑπομονετικὰ προσμένει τὴ μοναδικὴ ἐκείνη στιγμὴ ποὺ θ' ἀκουστεῖ ἡ φωνή του: «Ἤμαι!» καὶ θάν' ἡ μοναδικὴ λέξη ποὺ θ' ἀκουστεῖ ἀπ' τὸ στόμα του. Σχεδὸν τὰ πιὸ πολλὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς ἔχουν ἕναν ἀπολογητικὸ χαραχτήρα. Πρῶτα θάρθει ὁ διακριτικός του θρῆνος γιὰ τὰ ὀχτὼ χρόνια (1966—1974) ποὺ ἐγκατάλειψε τὴν ποίηση. Κ' εἶναι πάλι ἡ ἀπέραντη Μοναξιὰ ποὺ τοῦ συντρίβει τὴν ψυχή: «Γιατὶ τώρα, σὲ τούτη τὴν ἀπέραντή μου μόνωση / ... / ... μοῦ χρειάζεται τὸ χέρι σου, / αὐτὸ τὸ ἀνυστερόβουλο λευκό σου χέρι, ὦ ποίηση, / ἀφοῦ τόσο ἔχω γνωρίσει τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων», ποὺ τόσο τὸν ἀπογοητέψανε.

Στὸ Σιωπηλὸ σύνοικο» βρίσκεται τὸ κορύφωμα τῆς ποιητικῆς προσφορᾶς τοῦ Βαφόπουλου στὰ «Ἐ π ι γ ε ν ό μ ε ν α». Ὅλο τὸ βάρος τὸ σηκώνει τοῦτο τὸ διαμάντι στὴν νεοελληνική μας ποίηση. Θὰ μᾶς μιλήσει κ' ἐδῶ γιὰ τὴν «ἀπόλυτη ἐρημιὰ καὶ τὴ μόνωσή του», αἰστήματα ποὺ βασανίζουνε τὸν ποιητὴ σ' ὁλάκερη τὴ ζωή του. Ἡ μόνη παρέα του, ὁ «Μέγας Ὤν»: «Ἤσουν ὡραῖος, δίχως πρόσωπο». Τὸ μάντευα. / Ἤσουν μεγάλος, δίχως σχῆμα. Τὸ αἰσθανόμουν. / Ἄπειρος σὰν τὴν ἀνυπαρξία. Ὅμως ὑπῆρχες. / Ὅπως ὑπάρχει ὁ κεραυνός. Ὅπως ὑπάρχει / ἡ ἁπλὴ ἀγάπη. Μὲ τὸ ἁπλὸ ὄνομά σου: θάνατος». Εἶναι συγκλονιστικὸ τοῦτο τὸ ποίημα ποὺ φανερώνει τὴ μοιραία παραδοχή, τὴν ὑποταγὴ τοῦ κάθε θνητοῦ: «Θεὸς ὁ θάνατος καὶ θάνατος ὁ Θεός μου», θὰ πεῖ. Μά, οὔτε κ' ἡ ποίηση σώζει ἀπ' τὴ φθορὰ (κ' ἡ κάθε Τέχνη): «Τὴν ξεφυλλίζεις καὶ χαμογελᾶς, μὲ κάποιαν εἰρωνεία / ... / Εἶχα πολὺ πιστέψει στὴν οἰκειότητά της / ... / Τώρα βλέπω τὸ νόημα τοῦ χλευαστικοῦ σου χαμόγελου». Ἡ ἀνθρώπινη μοίρα εἶναι τραγική. Τὸ βλέπει ὁ ποιητὴς κι ἀτενίζει τὸ θάνατο μὲ στωικό-

τητα ποὺ κρύβει στὸ βάθος μιὰ τραγικότητα, ποὺ τὸν συγκορμίζει.

Στὰ παραδοσιακά του ποιήματα ξαναγυρνάει στὸ θέμα τῆς Μοναξιᾶς. Ἔχοντας διανύσει 73 σκαλοπάτια στὴ ζωή του ὅλο καὶ βαθύτερα τὸ νιώθει. Ἀποζητάει νὰ φύγει ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴ τὴ γιομάτη «Ἀσκοὺς γιομάτους ἀέρα: «Καιρὸς ν' ἀποσυρθοῦμε. Ὁλόκληρη ζωὴ / ἐγκλωβισμένοι μείναμε στὴ μοναξιά μας». Λύση σὲ τούτη τὴ ζωὴ γιομάτη ἀπὸ κατεστημένα ποὺ τὸ ἕνα διαδέχεται τὸ ἄλλο, δὲν ὑπάρχει. Χτυπιόμαστε μέσ' στὸ σκοτάδι σὰν τὶς νυχτερίδες στοὺς τοίχους σκοτινοῦ δωματίου, ἄσκοπα. Κι ὁ ποιητὴς θὰ μακαρίσει τὸ Σεφέρη, τὸ Βάρναλη, τὸν Παπατσώνη: «Μακάριοι οἱ τῶν παιδεύσεων γνόντες τὴν μωρίαν» προπάντων στὴ σύγχρονη ἐποχὴ ποὺ καταντήσαμε «ὅπως οἱ μαθητὲς τῶν σύγχρονων σχολείων / ταυτίζουν τὸν καιρὸ τοῦ Ἡσιόδου ἢ τοῦ Ὁμήρου / μ' ἐκεῖνον τοῦ Εὐριπίδη καὶ τοῦ Σοφοκλῆ». Ἡ συλλογὴ πλημμυρίζει ἀπὸ στοχασμὸ καὶ μιὰ μαρμάρουσα φιλοσοφικὴ σκέψη, ντυμένη μ' ἕνα λυρισμὸ ἀσυνήθιστο, βασικά, ὅμως, γνώρισμα τῆς ποίησης τοῦ Γιώργου Θ. Βαφόπουλου.

Ἡ ποίηση τούτη ἔφτασε στὸ ἀπόγειο τῆς ὡριμότητάς της. Ὁ ποιητὴς δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται πὼς θὰ ξεπεραστεῖ ἀπ' τὸ χρόνο. Οἱ καιροὶ ξαναθυμοῦνται τοὺς ποιητές. Κ' ἰδιαίτερα κεῖνους ποὺ τραγουδήσανε γιὰ τοὺς μελλοντικοὺς καιρούς. Ἡ ποίησή τους παίρνει ἀπίθανες προεκτάσεις καὶ γίνεται ὁ λόγος τους σύμβολο καὶ σύνθημα γιατὶ εἶναι ὁ λόγος κάθε ἄξιου ποιητῆ προφητικός. Ὁ Γ.Θ. Βαφόπουλος εἶν' ἀπ' τοὺς ποιητὲς ποὺ δὲν τοὺς καταλεῖ ὁ χρόνος κι οὔτε ξεχνιοῦνται ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, γιατὶ ὁ λόγος του κλείνει τὸ σπέρμα τοῦ αἰώνιου. Θὰ συγκινεῖ καὶ θὰ γιομίζει ἐμορφιὰ τὴν ψυχὴ ὅσων θά'ρχονται σ' ἐπαφὴ μαζί του. Κι ἂν «λίγοι, ἡμιθανεῖς κι αὐτοί, κάποτες ἐπιζοῦν» θά'νε καὶ τὸ δικό του ἔργο ζωντανὸ ἀνάμεσά τους, γιατὶ εἶχε τὴ φρόνηση ν' ἁρπάξει κάποιο σωσίβιο «ἀπὸ τὸ θάλαμο τῆς μοναξιᾶς» του.

★

Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «Ο-ΔΟΙΠΟΡΙΑ» (ποιήματα).

Θ' ἀρχίσουμε μὲ μιὰ παράξενη διαπίστωση: χαρήκαμε τὴν παραδοσιακὴ ποίηση τῆς Χρ. Ζιτσαίας πιὸ πολὺ παρὰ τὴν ἐλευθερόστιχη. Ποῦ νὰ ὀφείλεται τάχα; Στῆς ποιήτριας τὴν ἐκφραστικότητα ποὺ πετυχαίνεται πιὸ πολὺ μὲ τὴν παραδοσιακὴ φόρμα, ἢ στὴ δική μας κούραση ἀπὸ χιλιάδες ἀνούσιους μοντέρνους στίχους ποὺ διαβάζουμε κάθε μέρα κ' ἔχουμε πιὰ μπουχτίσει; Δὲ μπορέσαμε νὰ δόσουμε λύση στὴν ἀπορία μας, γιατὶ κ' οἱ ἐλεύθεροι στίχοι τῆς ποιήτριας εἶναι λυρικοί, μακριὰ ἀπ' τὶς φόρμες τῆς ὑποσυνειδησιακῆς ποίησης κ.ἄ.τ. Μπορεῖ γιατὶ μᾶς προδιάθεσε τὸ πρῶτο τραγούδι της ποὺ ἔχει μιὰ πεσσιμιστικὴ διάθεση: «Ἄλλες προσδοκίες δὲ θ' ἀνθίσουν / . . . / Δὲ θὰ ξημερώσει ποτὲ μιὰ χρυσὴ / ἀνατολὴ γιὰ ὅλη τὴν οἰκουμένη», θὰ πεῖ μὲ πολλὴ ἀπογοήτευση, πίκρα καὶ πόνο. Κι ὅμως, ὅλοι μας ζοῦμε μὲ μιὰν ἐλπίδα πὼς θὰ λάμψει ὁ ἥλιος τῆς Εἰρήνης κι ὁ κόσμος μας θὰ ζήσει ἀνθρωπινότερα. Ἡ Χρ. Ζιτσαία πρέπει νὰ βρέθηκε σὲ στιγμὴ βαθιᾶς ἀποκάρδιοσης γιὰ νὰ γράψει αὐτοὺς τοὺς στίχους στὸ «Προχωροῦμε», τὸ πρῶτο ποίημα τῆς «Ὁδοιπορίας» της.

Τὸ ἴδιο θὰ ξαναβροῦμε (τὴν ἀποκάρδιωση) στὴ σελ. 12 καὶ τὴ ματαιότητα γιὰ ἕναν ἀνέλπιδο ἀγώνα στὴ σελ. 13. Ὁ στοχασμὸς στὴν πρώτη τούτη σειρὰ τῆς συλλογῆς βαραίνει. Λείπει ὁ λυρισμὸς ποὺ θὰ τὸν ἔκανε ἀνάλαφρο. Χαρακτηριστικὸ ποίημα εἶναι «Ἡ Ἐρινύα». Ἂς ἀκούσουμε λίγους στίχους: «Θἄχει κάποια μυστικὴ ἀποστολὴ / αὐτὴ ἡ τυραννικὴ παρουσία. / Ἀναδύεται ἀπὸ ἀνεξιχνίαστο φῶς / ἢ καὶ σκότος πυκνό, / κι ἐλέγχει τὴν κάθε σου ἐνέργεια». Οἱ στίχοι ἔχουν τὴ στερεότητα ἑνὸς δοκιμιακοῦ κειμένου. Λατρεύει τὴν Εἰρήνη καὶ πολὺ τῆς κακοφαίνεται σὰν διαπιστώνει πὼς: «Ἔτσι συνήθως γίνεται. / Ἐν ὀνόματι κάποιας εἰρήνης / νὰ κηρύσσουν τὸν πόλεμο». Τὸ ποίημα «Στὴ Μάνα» εἶν' ἕνα μαχητικὸ κείμενο. Μὲ προεκτάσεις κοινωνικές, μὰ δίχως πολιτικὸ χρωματισμό. Σήμερα εἶναι

τὸ αἴτημα τῶν Πνεπματικῶν ἀνθρώπων: τὸ ξεσήκωμα τῶν μανάδων ἐνάντια στὸν πόλεμο: «τὸ δράκο σὰν Ἁγιώργης νὰ τρυπήσεις. / Τοῦ κόσμου τὸ στοιχειὸ / ποὺ τρώει τὰ τέκνα σου, / ἢ πόλεμο τὸ λὲν ἢ ἀδικία».

Στὴν «Ὀφειλὴ» θὰ γίνει πατριδολατρική, ὄχι ἀρρωστημένα, μὰ σὲ σωστὴ βάση. Εἶναι ἡ Πατρίδα - Μάνα, ποὺ τῆς ὀφείλουμε τὰ πάντα. Τὴν ὑλική μας ὑπόσταση καὶ τὴν πνευματικὴ προσωπικότητά μας: «Πόσα καὶ πόσα σοῦ χρωστῶ... / Οὔτε καὶ σὺ Πατρίδα μου τὸ ξέρεις / οὔτ' ἐγώ». Στὴ σελίδα 36 ἀναπνέουμε τὸν ἀέρα τοῦ Δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ. Ξαναβρίσκουμε τὴ λυρικὴ ποιήτρια, τὴ γνωστὴ βιρτουόζα τοῦ παραδοσιακοῦ στίχου. Σὲ λίγες σελίδες πιὸ κάτου θὰ βροῦμε κι ἄλλους μουσικοὺς στίχους μὲ εἰκόνες λαμπρὲς καὶ καλοδουλεμένο στίχο. Ὁ «Τραχὺς δρόμος» εἶν' ἕνα τετράστιχο πολὺ ὅμορφο. Οἱ στίχοι της γίνονται ἀστραφτεροὶ καὶ παίρνουν τὴ φόρμα γνωμικοῦ: «Δίπλωσε ὁ χρόνος τὰ φτερά, κι ὅλο βαθαίνει ὁ πόνος». Χαρήκαμε ἀκόμα καὶ τὰ ταξιδιωτικά της. Στὸ Λίβανο ἀγόρασ' ἕνα δαχτυλίδι σύμβολο τῆς παντοτινῆς της ἀνάμνησης. Εἶναι κι ὁ Λίβανος μιὰ πολύπαθη χώρα σὰν τὴ δική μας, σὰν τὴν Κύπρο μας. Εἶναι κι αὐτὴ μιὰ γῆς ματωβαμένη: «ποὺ ἡ καρδιά της, ὅπως ὅλης τῆς γῆς / ἡ καρδιά, πεινάει καὶ διψάει / γιὰ μιὰ φέτα γλυκὸ ψωμὶ / κι ἕνα ποτήρι νερὸ / ἀπὸ τὸ χέρι τῆς Εἰρήνης».

Αὐτὴ 'νε ἡ ποίηση τῆς Χρυσ. Ζιτσαίας. Ρωμαλέα, δυνατή, στοχαστικὴ κι ὥριμη. Μιὰ ὁλοκληρωμένη ποίηση μὲ ὑψηλὰ ἰδανικά, ποὺ στοχεύει πάντοτε σ' εὐγενικοὺς στόχους: τὴν Εἰρήνη, τὴν Ἀγάπη, τὴν Ἀνθρωπιά, τὴ Δικαιοσύνη. Μὲ τὴν «Ὁδοιπορία» της ἔκλεισε μιὰ θητεία πενήντα χρόνων στὴν ποίηση (1929—1979). Τῆς εὐχόμαστε ἀπὸ καρδιᾶς γιὰ πολλὰ χρόνια ἀκόμα ν' ἀκούγονται οἱ γλυκειὲς μολπὲς τῆς λύρας της.

★

Γιάννη Κοφίνη: «ΠΛΙΝΘΟΙ ΚΑΙ ΚΕΡΑΜΟΙ» (ποιήματα).

Μᾶς εἶχε κερδίσει ἡ ποίηση τοῦ Κοφίνη μὲ τὴν προηγούμενή συλλογή του «Ἀπλόφωνο». Ὄχι μόνο ποὺ εἴτανε μιὰ ἄψογη παραδοσιακὴ ποίηση, μὰ μὲ τὸν πλούσιο λυρισμό του ποὺ σπάνια πιὰ συναντοῦμε στὴν καινούργια μας ποίηση. Παίρνοντας τὴ δεύτερη συλλογή «Πλίνθοι καὶ κέραμοι». Μείναμε κατάπληχτοι, ποὺ δὲν βρήκαμε τὰ ἴχνη τοῦ λυρισμοῦ. Ἐδῶ εἴχαμε νὰ κάνουμε μὲ μιὰ πεζότητα καὶ ξηρότητα φοβερή. Γιατὶ τοῦτ' ἡ διαφορά; Τάχα κ' ἡ κοινωνικὴ ποίηση δὲν πρέπει νὰ 'χει λυρισμό, νὰ μὴν εἶναι ποίηση παρὰ μόνο κήρυγμα κ' ἰδεολογικὴ κατήχηση; Ὅμως κ' ἡ ποίηση ποὺ θὰ μᾶς μιλήσει γιὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα καὶ θὰ μᾶς βάλλει «ἐνώπιους» μὲ τὸ κατεστημένο (τὴ λέξη «κατεστημένο» τὴν ἐπαναλαμβάνει ὁ ποιητὴς στὰ 150 του ποιήματα πολλὲς φορές, ἔτσι ποὺ πιὰ κουράζει τὸν ἀναγνώστη του) νὰ παλαίψουμε καὶ νὰ νικήσουμε, κ' ἡ ποίηση ποὺ μιλάει γιὰ τοὺς σωστοὺς προβληματισμοὺς στὴ σημερινὴ κοινωνία, χρειάζεται κι αὐτὴ — γιὰ νά 'νε ποίηση — νὰ 'χει ὅλα κεῖνα τὰ στοιχεῖα ποὺ νὰ μὴν τὴ ρίχνουνε ἁπλῶς στὸ ἐπίπεδο τῆς προπαγάντας. Γιαυτὸ τὸ σκοπὸ ὑπάρχει τὸ δοκίμιο, τὸ ἄρθρο, ἡ μπροσούρα κλπ. Τοῦτο τὸν σκόπελο δὲν τὸν ἀπόφυγε ὁ Κοφίνης. Ἡ ποίησή του στὸ «Πλίνθοι καὶ κέραμοι» εἶναι ξερή, χωρὶς εἰκόνες, παρομοιώσεις κ.ἄ. καλλολογικὰ στοιχεῖα. Εἶναι μιὰ γυμνὴ ποίηση.

Τὴ σαπισμένη ἐποχή μας θὰ στηλιτέψει ὁ ποιητής. Ποὺ σφυρηλάτησε τὶς ἁλυσίδες μὲ τὶς ὁποῖες σκλάβωσε τὸν ἄνθρωπο, ἀφαιρώντας του ἕνα - ἕνα τὰ πνευματικά του κι ἀνθρώπινα χαραχτηριστικὰ καὶ καταπατώντας κάθε του δικαίωμα. Ἔτσι πιὰ ἀλλοτριωμένο τόνε σέρνει σὲ μιὰ πυρηνικὴ καταστροφή. Κ' ἐνῶ γιὰ τὸν ἀγώνα χρειάζεται συσπείρωση καὶ συγκέντρωση τῶν ἀτόμων, κατάφεραν οἱ Δυνατοὶ τῆς γῆς νὰ μᾶς ἀποδυναμώσουν τελείως μὲ τὴν ἀγραμματωσύνη, τὴ μαριχουάνα, τὸν ἀνώμαλο ἔρωτα, τὸ ἔγκλημα, τὸν τρόμο καὶ τὴν ἀ-

ναρχία. Ὁ Κοφίνης θὰ κραυγάσει: «Ἄλλαξε καὶ τὶς πλάκες τῶν νόμων σου, / νὰ γίνει ἡ ζωή σου ἀνθρώπινη». Στὴ σελίδα 16 θὰ πεῖ τοῦτον τὸν ἀποκαλυπτικὸ λόγο: «Ἀπομείναμε χωρὶς σκέψεις κι ὄνειρα». Αὐτὸ θὰ πεῖ, πῶς οἱ γενιὲς μετὰ τὸν πόλεμο, βαλθήκανε ὀργισμένες νὰ γκρεμίζουν. Ἄδειες, ὅμως, ἀπὸ Ἰδανικά, ἀπὸ Ὄνειρα. Κ' ἔσαμε σήμερα δὲν ξέρουν τί ζητοῦν. Οἱ νέοι δὲν ξέρουν τί νὰ στήσουν πάνου στὶς βάσεις τῶν γκρεμισμένων Ἀξιῶν τοῦ «κατεστημένου» Θ' ἀργήσουνε νὰ διδαχτοῦν πῶς οἱ Ἀξίες βρέθηκαν κ' ὑψώθηκαν σὲ βάθρα καὶ δὲν ὑπάρχουν πιὰ ἄλλες Ἀξίες νὰ βρεθοῦν. Γιαυτὸ παρατηρεῖται μιὰ σύγχιση. Ἀγῶνες ἀσυντόνιστοι.

Βέβαια, ὁ Κοφίνης εἶναι αἰσιόδοξος γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς κοινωνικῆς ζωῆς: «Γιατί χτυπᾶ ἡ καμπάνα τοῦ κόσμου; / Λιτανεύουν τὸν παλιὸ κόσμο». Δὲ θὰ συμφωνήσουμε, ὅμως, μαζί του ὅτι «δεῖγμα κατάρας εἶναι: «Ἡ Ὀδύσσεια καὶ ἡ Ἑλλάδα, / οἱ ἑπτὰ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδας / οἱ τραγικοὶ / ὁ Βιργίλιος / ἡ Ἀναγέννηση / ὁ Δάντης / τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Σαίκσπηρ / κι ἀκόμα τοῦ Γκαίτε». Εἶναι λάθος (παραφρσύνη, μᾶλλον) ἡ ἐξοστράκιση τῶν ἀνθρωπιστικῶν Γραμμάτων. Ἡ ζωὴ θὰ γίνει πρωτόγονη ξανά. Ἡ ὀργάνωση στὰ πρότυπά τους εἶν' ἀναγκαία. Πάνου στὶς διδαχές τους ὀργανώθηκε ἡ ζωή. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀποκαρδιώνει ἡ ἀποτυχία τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Δίωνα στὴ Σικελία. Ἡ Δημοκρατία πρέπει νὰ κυβερνήσει τοὺς λαοὺς μιὰ μέρα: «Ὥρμοι καὶ ἥλιος γιὰ ὅλους / καὶ φτεροῦγες γιὰ τὸ πέταγμα». Ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ νιώθει: «πὼς ἡ ἀλλοτρίωσή του ἀπ' τὸ συνάνθρωπο / εἶναι ἀπαράδεχτη». Μ' ἀγάπη ἀτενίζει τὸν ἄνθρωπο ὁ Κοφίνης: «σοῦ στέλνω ὅπου κι' ἂν βρίσκεσαι / τὸ ματωμένο τραντάφυλλο / τῆς καρδιᾶς μου». Τὸ πιὸ μεγάλο μέσο ἀλλοτρίωσης εἶναι ἡ ἀπαιδευσία: «κι ἀφήσαμε τὸ συνάνθρωπο στὴ μιζέρια του, / ἀπελέκητο, μὲ τὰ ὁρμέμφυτά του», θὰ πεῖ ὁ ποιητὴς (σελ. 121). Ὁ Κοφίνης ἀγαπάει ὑπερβολικὰ τὸν Ἄνθρωπο. Ὅλ' ἡ ποίησή του στρέφεται γύρω ἀπ' τὸ ἄλυτο ἀκόμα πρόβλημα τῆς καλυτέρεψης τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς του. Ὁ δίχως λυρισμὸ λόγος του δὲν ἀποτείνεται στὸ συναίσθημα. Πιστεύει πὼς ὁ ἄνθρωπος μιὰ μέρα θὰ ξεπεράσει τὶς ἀντιξοότητες καὶ θὰ πάρει τὶς τύχες του στὰ στιβαρά του χέρια. Βασικὸς παράγοντας γιαυτό: ἡ Ἀγάπη! «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους / στὴ 10η», ἐννοεῖ δύναμη. Ὁ στοχασμὸς εἶναι τὸ στιμόνι τῆς ποίησης τοῦ Κοφίνη.

Πολλὲς φορὲς μένει, ὅμως, ἀμετουσίωτος. Δὲ θά 'βλαφτε καὶ λίγη ποίηση σὲ μιὰ συλλογὴ ἀπὸ 150 καὶ πιότερα ποιήματα... Κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς ποίησής του εἶν' ἕνας ὀξὺς σαρκασμός, ποὺ κεντρίζει σὰ σκορπιὸς τὴν ψυχή.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ

★

Ἄνας Μπουρατζὴ - Θώδα: «ΗΛΙΑΥΓΕΣ» (ποιήματα), Ἀθήνα 1980.

Ι. Μιὰ λυρικὴ εὔροια, ἕνας «καταιγισμὸς» αὐθόρμητων στίχων εἶναι τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς ποιητικῆς συλλογῆς «Ἡλιαυγές», ποὺ κυκλοφόρησε, προσφάτως, ἡ Ἄννα Μπουρατζὴ — Θώδα. Ἀκόμη ἐντυπωσιάζει ἡ πλησμονὴ τῶν εἰκόνων. Εἰκόνες ἄφθονες, πλῆθωρικές, ἀκαταμέτρητες, τολμηρές, ἀλλά, πάντοτε, ἀκριβεῖς καὶ καλαίσθητες:

Ἄδραξα τὶς ἀχτίδες
καὶ τὸν ἥλιο.
...
λουσμένη στὴ λευκότητα τῶν κρίνων
σᾶς ἔπλεξα στεφάνια...
(«Ξάστερα μέτωπα τῆς χώρας μου»)
Καὶ μιὰ φλέβα ἀνθρωπιᾶς,
Νὰ φέξει
στὶς ψυχὲς
τῶν βράχινων ἀνθρώπων...
(«Νὰ γεννιόταν ἕνας κρίνος»)

ΙΙ. Ἂς ἔλθουμε τώρα στὸ περιεχόμενο τῶν ποιητικῶν της κειμένων. Προσωπικὰ βιώματα, ἐμπειρίες ἀτομικές, προβληματισμοὶ τῆς ἐποχῆς μας καί, τέλος, τὰ ὑψηλά, πανανθρώπινα ἰδεώδη, καί, ἰδιαίτερα, τὸ ἰδεῶδες τῆς Εἰρήνης, ἀποτελοῦν τὴν «οὐσία» τῶν στίχων της. Ἀπὸ τὰ προσωπικὰ

βιώματα καὶ τὶς ἀτομικὲς ἐμπειρίες, δεσπόζον καὶ κυριαρχικὸ στοιχεῖο εἶναι ὁ ἔρωτας. Τὸ ὡραῖο αὐτὸ καὶ ὑψηλὸ συναίσθημα ἄλλοτε ἰριδίζει σὲ ἁπλοὺς καὶ ἀπέριττους στίχους, καὶ ἄλλοτε, πάλι, κατακλύζει, παρόμοιος φλογερὸς ποταμός, ὁλόκληρες στροφές.

Ἡ ποιήτρια ἄλλο ἤρεμη καὶ γαλήνια χαιρετᾶ τὸ ἴλαρὸ αὐτὸ φῶς, ποὺ ἀκτινοβολεῖ ὁ ἔρωτας, καὶ ἄλλοτε, πάλι, παρασυρόμενη ἀπὸ τὸ λυρικό τους οἶστρο, ἐγκαταλείπεται στὴ δίνη τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους. Ἰδοὺ μερικοὶ στίχοι:

Ποῦ νἀκουμπήσω τὸ τραγούδι μου;
δραπέτευσαν καὶ οἱ κῆποι
ποὺ φωτίζαν τὴ χαρά.
Ποιὸς θἀγκαλιάσει τὸ λουλούδι μου;
(Τὸ ἕλεμα τῆς πέρδικας ράγισε)

Ἀγνοεῖλῶ στὴν πάχνη
ποὺ δὲν πρόδωσε
ποτέ της τὴν ἄνοιξη,
οὔτε τὸν ἐρχομὸ τῆς πεταλούδας.
(«Δυνάμωσε στὸ στῆθος μου ὁ ἥλιος»).

Πολλὰ ποιήματα τῆς ποιήτριας, ὅπως ὑποδηλώσαμε ἤδη, ἐμπνέονται ἀπὸ τοὺς προβληματισμοὺς τῆς ἐποχῆς μας καὶ ἀπὸ τὰ ὑψηλά, ἀνθρωπιστικὰ ἰδεώδη. Ἡ ποιήτρια, μὲ σθένος καὶ πίστη ἀταλάντευτη, ὑμνεῖ τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδεώδη, ποὺ θὰ ἀναμορφώσουν τοὺς κοινωνικοὺς θεσμοὺς καὶ θὰ προσδώσουν ἄλλη «χροιὰ» καὶ ἄλλη «ποιότητα» στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἄννα Μπουρατζῆ — Θώδα αἰσθάνεται ὅτι ἔχει ἐπωμισθεῖ αὐτὸ τὸ χρέος: Καὶ κάτι περισσότερο: ἔχει ὁρκισθεῖ νὰ ὑψώσει τὴ φωνή της· νὰ ὀρθώσει τὸ κεφάλι της καὶ νὰ τανύσει τὸ τόξο της:

Δὲν μπορεῖ τὸ χαλάζι
ὅποτε θέλει
νὰ ρημάζει τὰ κορφοβλάσταρα στὶς λε-
(μονιές μας.
(«Πῆρε ὅρκο τὸ τόξο μου»)

Οἱ ἀγῶνες αὐτοί, ἔχουν, βεβαίως, καὶ θύματα. Ἀλλὰ ἡ ποιήτρια δὲν πτοεῖται. Ὑπόσχεται νὰ κρατεῖ, πάντοτε, ἕνα ἀστέρι στὰ χέρια της γιὰ νὰ καταυγάζει τοὺς σκοτεινοὺς καιρούς. Ἡ ἀπαισιοδοξία τρικυμίζει καὶ σκεπάζει, ἐνίοτε, τοὺς στίχους της, ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἔκβαση. Ἀλλά, τελικῶς, ἡ ἀισιοδοξία κατακλύζει τὴν ψυχή της καὶ ἡ ποιήτρια διαδηλώνει τὴν πεποίθησή της: Ἡ Αὐγὴ θὰ φθάσει ἐπὶ τέλους. Τὰ δέντρα θὰ ἀντιμετωπίσουν, νικηφόρα, τοὺς ἐνάντιους ἀνέμους:

Πλάϊ μου
ἕνα κλαρὶ ὀνειρεύεται τὴν αὐγή,
ποὺ θάρθει
μὲ ἀνάσα... μοσχομύριστη!
(«Φεγγάρι μου»)

Τὰ δέντρα μου
καλωσορίζουν τὴν αὐγή,
ἀνίκητα
στὸ πέρασμα τῆς νύχτας
(«Ὅρμησε ἡ φωνή μου»)

Ἰδιαίτερους τόνους, στοργῆς καὶ τρυφερῆς ἀγάπης, θὰ ἐφεύρει τὸ ποιητικὸ δαιμόνιο τῆς ποιήτριας, ὅταν πρόκειται νὰ ὑμνήσει τὸ παιδί. Ἡ μητέρα - ποιήτρια εἶναι ἐδῶ «ἐν ὅλῳ τῆς τῷ μεγαλείῳ». Ὁ χῶρος, δυστυχῶς, δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐκτεθοῦμε στὸ σημεῖο αὐτό. Ἂς περιορισθοῦμε, λοιπόν, στοὺς ἀκόλουθους στίχους, ποὺ «ἐκπέμπονται» ἐναντίον ἐκείνων ποὺ προετοιμάζουν ἕναν πυρηνικὸ πόλεμο, ἐναντίον τῶν ἐμπρηστῶν τῆς ζωῆς.

Ἡ μητέρα - ποιήτρια κραυγάζει τώρα. Καλεῖ ὅλες τὶς μητέρες, αὐτὲς τὶς πηγὲς τῆς ζωῆς, νὰ πυργώσουν τὸ ἀνάστημά τους, νὰ ὀρθώσουν τὴν ὀργή τους:

Ἐμεῖς κρυστάλλινες πηγές!
Ἐμεῖς σιτοβολῶνες!
καὶ νὰ σιωπήσουμε;
Ἐμπρός ..
νὰ σώσουμε τὸ διό μας
τὰ λουλούδια μας ἀπ᾽ τὸ χαμό!

ΙΙΙ Ἂς συνοψίσουμε: Οἱ ἱερὲς ἀνθρώπινες ἰδέες της, ἰδιαίτερα, τὸ ἰδεῶδες τῆς Εἰρήνης, ἐμπνέουν στὴν ποιήτρια ὑψηλόφρονες στροφές, ἐνῶ, τὰ προσωπικὰ βιώματα καὶ οἱ προσωπικὲς ἐμπειρίες, παρέχουν τὴν εὐκαιρία καὶ τὸ ἔναυσμα γιὰ μιὰ σειρὰ πηγαίων, αὐθόρμητων, γοητευτικῶν στίχων. Αὐτὰ ὅσον ἀφορᾶ τὸ περιεχόμενο τῶν ποιητικῶν της συνθέσεων. Ὅσον ἀφορᾶ τὴ μορφή, ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ποιήτρια — ἠπειρώτισσα ἐκ καταγωγῆς — εἶναι ἡ λυρικὴ εὐφορία, ἡ πληθωρικὴ ἔμπνευση καί,

τίλος, ὅπως ὑποδηλώσαμε καὶ στὴν ἀρχή, ἡ μεγάλη εἰκονοπλαστική της εὐχέρεια καὶ ἄνεση. Ἡ ποιήτρια ὁμιλεῖ «διὰ μέσου τῶν εἰκόνων». Ἀλλὰ καὶ ποίηση τί εἶναι; Μήπως δὲν εἶναι ὑφηλὲς ἰδέες, ποὺ ἐμφανίζονται καὶ προβάλλονται μὲ τὸ ἔνδυμα καὶ τὴ λαμπρὴ ἀμφίεση τῶν εἰκόνων;

ΒΑΣ. Ι. ΛΑΖΑΝΑΣ

★

Ἄννας Κραψίτη - Ντάβου: «Ο ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΗΡΩΪΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ», Ἀθήνα 1980.

Ἡ ἀρχιτέκτων Ἄννα Κραψίτη - Ντάβου, ζώντας τὴν προγονικὴ Σουλιώτικη παράδοση, ἔδωκε πρόσφατα τὸ ἀξιόλογο, ὡς ἄνω, νέο ἔργο της, σχετικὸ μὲ τὴ ζωὴ τῶν ἡρώων Σουλιωτῶν. Ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ βάση ἡ ἐπιλογὴ τοῦ θέματος — χώρου παρθένου — πλουτίζει τὴ Σουλιώτικη Βιβλιογραφία μὲ τὴν πρώτη μελέτη τοῦ εἴδους τούτου, ποὺ ἔτσι θεσπίζει τὴν πρώτη πηγὴ τῆς πολεοδομικῆς διάρθρωσης τοῦ Σουλιοῦ. Ἦταν πραγματικὰ καιρὸς νὰ ζωντανευτοῦν οἱ Σουλιῶτες πέρα ἀπὸ τὴν ἡρωϊκή τους δράση, στὸ χῶρο τῆς ἰδιωτικῆς τους ζωῆς. Καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῶν συνθετικῶν στοιχείων τοῦ Σουλιώτικου σπιτιοῦ, τοῦ οἰκισμοῦ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων ἦταν τὸ κυριότερο καὶ ἀποκαλυπτικότερο τῆς οἰκογενειακῆς καὶ κοινωνικῆς τους ζωῆς. Ἀποτελεῖ τὸ σημαντικότερο (ἴσως) στοιχεῖο ποὺ ὁδηγεῖ στὴ σφαιρικὴ δυνατότητα ἀντικειμενικῆς ἐμπέδωσης καὶ καταξίωσης τῶν ἱστορικῶν γεγονότων.

Μὲ βάση τὰ σημερινὰ κτιριακὰ ἐρείπια, τὴν ἱστορία καὶ τὴν παράδοση, ζωντανεύει μὲ ἐπιστημονικὴ ἱκανότητα καὶ συνείδηση τὸν Οἰκισμὸ τῶν Σουλιωτῶν στ' ἀληθινά του ὅρια. Ἔπειτα ἡ ὀξεῖα κριτική της διείσδυση καὶ ὁ ὀρθὸς συλλογισμός της, διαλύουν τὶς πλάνες ποὺ ἐμφιλοχώρησαν γύρω ἀπὸ τὸν προσδιορισμὸ ὡρισμένων ἐρειπίων ὡς σπιτιῶν μεγάλων φαρῶν τοῦ Σουλιοῦ, ὅπως τῶν Τζαβελαίων καὶ τῶν Μποτσαρείων, ποὺ δὲν θὰ πρέπει νὰ ὑπῆρξαν ὡς κατοικίες τους τὰ ἐρειπωμένα χτίρια, ποὺ σήμερα ὑποδείχνονται. Εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἀξιόλογη ἡ μελέτη της, ὅτι εἶδε καὶ ἔγραψε ἀπὸ ὀπτικὴ γωνιὰ μεγάλης ἐμβέλειας καὶ πολύτιμης προσφορᾶς. Ἔδωκε τὴν πραγματικότητα τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῶν ἡρώων Σουλιωτῶν μὲ ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια. Καὶ ἐδῶ ἀξίζει νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ ἄλλη μεγάλη ἀρετή της. Ὅτι, λιτὴ καὶ ἄνετη στὴν ἔκφρασή της, κατόρθωσε ν' ἀποδώσει μὲ ἐξαίρετη τέχνη τοῦ λόγου τὴ θετική της σκέψη.

★

Χαρ. Δ. Πέτσκου: «ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ» (Διηγήματα), Ἀθήνα 1980.

Ἡ ἀκάματη προσφορὰ τοῦ πεζογράφου κ. Χαραλ. Δ. Πέτκου, μᾶς ὑποχρεώνει γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ μὲ τὸ νέο του βιβλίο «Ζητοῦνται ἄνθρωποι», ποὺ περιλαμβάνει τρία διηγήματα καὶ μιὰ νουβέλα, νὰ ξαναχαιρετήσουμε ἐγκάρδια τὶς νέες του ἀναζητήσεις.

Πέρα γιὰ πέρα κοινωνικὸ εἶναι τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου σὲ ὅλο του τὸ πλάτος. Ἡ ἁπλὴ γραφή, ὁ ὁλόδροσος διάλογος, οἱ ζωντανοὶ καὶ ἀξεπέραστοι τύποι, ἡ ἐπιλογὴ γεγονότων καὶ σκηνῶν καὶ ἡ ἐνδιάμεση πλοκή, δημιουργοῦν μιὰ ἔξοχη λογοτεχνικὴ ἀτμόσφαιρα, μὲ τὸ δικό της ὕφος καὶ τὶς δικές της ἀποκαλύψεις.

Ἰδιαίτερα σημειώνουμε τὴ νουβέλα «ΕΙΧΑ ΠΑΡΕΙ ΛΑΘΟΣ ΤΗ ΖΩΗ» ποὺ εἶναι μιὰ πλήρης καταγραφή, μιὰ τέλεια ἀνατομία τῆς ψυχογραφίας τῆς μοναχικῆς γυναίκας, ποὺ παλεύει μὲ τὴ φύση, ποὺ θελληματικὰ πρόβοσε καὶ πληρώνει τὸ πιὸ ἀκριβὸ ἀντίτιμο γι' αὐτή της τὴν προβοσία. Ἡ ἡρωΐδα τῆς νουβέλας ἐνσαρκώνει μὲ εὔστοχο τρόπο τὴν κούφια νίκη ἑνὸς στείρου φεμινισμοῦ, ποὺ ξεστραπίζοντας ἀπ' τὸν αἰώνιο δρόμο τῆς φύσης, παραδέρνει στοὺς πιὸ ἀλλοπρόσαλλους δρόμους τῆς ψυχικῆς ἀρρώστειας καὶ τοῦ τέλειου ἐξευτελισμοῦ. Ἔτσι ὁ συγγραφέας, ἀφοῦ ἐνθίσει τὸ νυστέρι του ἀνελέητα, ἀλλὰ ὄχι σκληρὰ καὶ μὲ μιὰ σπάνια ἀνθρωπιὰ σ' ὅλο τὸ βάθος τῆς ἀνθρώπινης πλαγῆς, πετυχαίνει μιὰ ἀ λ η θ ι ν ὴ

ά θ α ρ σ η, ποὺ δὲν ἔρχεται βεβιασμένα σὰ θελημένο «χάπι ἔντ», ἀλλὰ πηδακίζει λυτρωτικά, σὰν ἀχὸς ἀρχαίας τραγωδίας καὶ πλημμυρίζει εὐεργετικὰ τὸν ἀναγνώστη, συγκινώντας τον ὡς τὰ μύχια τῆς καρδιᾶς του.

Στὸ «ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ» πάλι, μὲ ἀπόλυτα προσωπικὴ γραφὴ πικρῆς σάτιρας, δίνει ἕνα δυνατὸ χαστούκι καὶ στὸν ψεύτικο κόσμο μας καὶ μιὰ σπαρακτικὴ συνάμα κραυγή, γιὰ πανανθρώπινη λύτρωση. Ἐκεῖ, ἀντίθετα μὲ τὴ νουβέλα, ὅπου ἐπιμένει στὸ ἀργόσυρτο ψαύσιμο τῆς πληγῆς, ἐπιχειρεῖται μὲ κοφτὸ τρόπο, ποὺ ξαφνιάζει καὶ συγκλονίζει τὸν ἀναγνώστη, μιὰ γενικὴ ἀναθεώρηση καὶ δίνεται ὁλόφωτο, σὰν χρέος, τὸ ρωμαλέο μήνυμα μιᾶς χωρὶς ὅρια ἀνθρωπιᾶς, συνώνυμης μὲ τὴν πιὸ ἱερὴ τρέλλα.

ΑΛΕΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

★

«ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ ΜΕΓΑΡΕΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ» - 1960—1980, Μέγαρα 1980.

Μὲ ξεχωριστὴ χαρὰ δεχόμαστε πάντα, κάθε πνευματικὸ μήνυμα ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπαρχία. Κι ἔχουμε — μποροῦμε νὰ ποῦμε — ἀρκετὰ τέτοια εὐοίωνα μηνύματα τὸν τελευταῖο καιρό. Εὐγενικὲς ἐπιδιώξεις ποὺ προέρχονται κυρίως ἀπὸ νέους, γιὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς πυρήνα, πολιτιστικῆς κίνησης, στὸν τόπο τους. Αἰσιόδοξες μαρτυρίες, μιᾶς ἀξιοπρόσεκτης, πνευματικῆς παρουσίας, μὲ τὶς πλατύτερα, ἀναιμφισβήτητα, εὐεργετικὲς ἐπιδράσεις. Ἱδρύονται Μορφωτικοὶ Σύλλογοι, ποὺ πραγματοποιοῦν καὶ ἐκδόσεις, γύρω ἀπὸ τοπικὰ ἐνδιαφέροντα. Μερικοὶ μάλιστα, τυπώνουν καὶ ἐφημερίδα.

Μακάρι ν' ἁπλωθεῖ αὐτὴ ἡ εὐγενικὴ ἄμιλλα. κι ἔξω ἀπὸ τὶς πόλεις. Κάθε ἑλληνικὸ χωριό, νὰ γίνει κι ἕνα πνευματικὸ Κέντρο. Ὁ καθρέφτης τῆς δικῆς του ψυχῆς.

Κάναμε αὐτὲς τὶς σκέψεις, ἀπὸ τὸ πρόσφατο πνευματικὸ μήνυμα, ποὺ μᾶς ἦρθε ἀπὸ τὰ ΜΕΓΑΡΑ. Πνευματικὸς καρπός, τῶν Μεγάρων, μὲ τὴ φροντίδα τῶν νέων τῆς πόλης Εἶναι ἕνα καλαίσθητο, κομψὸ σὲ ἐμφάνιση κι ἐνδιαφέρον σὲ περιεχόμενο βιβλίο. Ἡ «ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ, Ποιημάτων Μεγαρέων Ποιητῶν - 1960—1980». Ἡ ἐπιμέλεια κι ἡ ἔκδοση, ἔγινε ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Λογοτεχνικοῦ Τμήματος, τῆς «Νεανικῆς Ἑστίας Μεγαρίδος».

Ἀπὸ τὸν πρόλογο, γίνεται φανερό, μὲ πόση εὐθύνη καὶ σοβαρότητα, ἐργάστηκε ἡ ἐπιτροπή, ὅπως καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ δημιούργησε. «...οἱ πολύμηνες προσπάθειες ποὺ ἔγιναν γι' αὐτὸ τὸ ἔργο, γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τῆς ὕλης, ἀνάμεσα ἀπὸ ἑκατοντάδες ποιήματα ποὺ ἐστάλησαν... δημιούργησαν κι ὅλας ἕνα ρεῦμα ἐνδιαφέροντος στὰ Μέγαρα γύρω ἀπὸ τὴ λογοτεχνία, ποὺ ξεπέρασε τὶς προσδοκίες τῆς ἐπιτροπῆς». Ναί, θετικὸ τὸ πρῶτο βῆμα καὶ πραγματικὰ «γεννᾶ ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον».

Ἀνθολογοῦνται ἐννέα ποιηταί: Δημήτριος Βάρδος, μὲ 2 ποιήματα. Στέλιος Γκίνης, μὲ 11 ποιήματα. Νῖκος Ἡλιόπουλος, μὲ 2. Γεράσιμος Καββαδίας, μὲ 2. Σπύρος Κεφαλόπουλος, μὲ 4. Στέφανος Μουστάκας, μὲ 13. Ἄλκης Μπενάρδης, μὲ 11. Σπῦρος Μῶλος, μὲ 11. Γιάννης Χατζῆς, μὲ 3 ποιήματα.

Δὲν μποροῦμε νὰ σταθοῦμε ξεχωριστὰ στὴν προσφορὰ κάθε ποιητή. Ὅλα ὅμως — τὸ τονίζουμε αὐτὸ — ἔχουν ἕνα φῶς λαμπερό, λυρισμὸ καὶ μιὰ στοχαστικὴ καθαρότητα. Μερικὰ φέρνουν ἕναν ἀντίλαλο τῆς ἀρχαίας δόξας τῆς πατρίδας τους. «Κάποιος ἦχος βγαίνει ἀπ' τὰ πήλινα, / σκόρπια καὶ σπασμένα... μιᾶς ἀρχαίας τραγωδίας ποὺ ξεχάστηκε / χορικὸ θυμίζουν...» Ὁ τόπος μιλάει στὴν ψυχὴ τῶν ποιητῶν. Στὸ βιβλίο ὑπάρχουν καὶ ὡραῖες φωτογραφίες, ἀπὸ ἐκλεκτὰ ἔργα - γλυπτὰ καὶ ζωγραφικά — Μεγαρέων καλλιτεχνῶν.

Μᾶς παραμένει ὅμως μιὰ ἀπορία. Δὲ συναντήσαμε κανένα γυναικεῖο ὄνομα. Δὲν ὑπῆρχε μήπως καμμιὰ γυναικεία φωνή, μέσα στὰ εἴκοσι αὐτὰ χρόνια — 1960 - 1985 — ποὺ θἄξιζε νὰ συμπεριληφθεῖ, στὴν «Ἀνθολογία Μεγαρέων ποιητῶν»;

Κατίνας Βεΐκου - Σεραμέτη: «ΟΤΑΝ ΗΣΙΩΠΗ...» (Ἐλεγεῖο - Ποιητικὴ Σύνθεση), «ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΑ» (Χρονικό), Ξάνθη 1980.

Ἀπὸ τὴν ἀκριτικὴ Ξάνθη μᾶς ἦρθαν τὰ δύο αὐτὰ βιβλία, τῆς γνωστῆς λογοτέχνιδας - λαογράφου, Κατίνας Βεΐκου - Σεραμέτη. Ἕνα ποιητικό, κι ἕνα σὲ πεζὸ κείμενο.

Ἀκούραστη, δημιουργική, χρόνια τώρα ἡ Ξανθιώτισσα αὐτὴ συγγραφέας, κρατάει, σοβαρὰ καὶ μ' εὐθύνη, μιὰ πνευματικὴ ἔπαλξη, στὴν ἀκριτικὴ πολιτεία της, καὶ μᾶς στέλνει συχνὰ τὰ ἀξιόλογα ἔργα της. Μιὰ παρουσία ἐκλεκτή, μιὰ προσφορὰ ὑπολογίσιμη. Τὸ ποιητικὸ «ΟΤΑΝ Η ΣΙΩΠΗ» εἶναι ἕνα ἐλεγεῖο, ἀφιερωμένο στὴ Μνήμη τοῦ συζύγου της. Μιὰ πυκνὴ ποιητικὴ σύνθεση ποὺ ἐκφράζει τὸν βαθὺ πόνο τῆς ποιήτριας κι ἀνταποκρίνεται ἀπόλυτα στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ποίησης. Ἐδῶ, δὲν βαρύνει μόνο τὸ συναίσθημα, βαρύνει τὸ ἴδιο κι ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμός. Ἡ ἐμβάθυνση στὸ μυστήριο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ὅπως καὶ ἡ μεταφυσικὴ ἑρμηνεία τους. Ἡ μοίρα, ἡ ροὴ τῶν πραγμάτων, μέσα στὶς ἐναλλαγὲς τοῦ χρόνου. Ἡ συγκίνηση κι ὁ στοχασμός, προχωροῦν συνταιριαστά, χωρὶς νὰ παρασύρῃ τὸ ἕνα τὸ ἄλλο. Ἔτσι φτάνουν σὲ μιὰ ὑψηλότερη διανοητικὴ σφαίρα «...Προσπαθῶ νὰ δώσω μορφή, νὰ δώσω ὑπόσταση / ἐπάνω στὴν ἔννοια τοῦ χρόνου / κάθε φορὰ μὲ γωνία ὀπτικὴ ἄλλη...»

Κι ἐπιτυγχάνεται ἕνα τέτοιο ἀντίκρυσμα, δίνοντας μιὰ ἄρτια αἰσθητικὴ μορφή, καὶ μιὰ πυκνὴ ποιητικὴ ὑπόσταση, σὲ ὅσα τὴν κατέχουν καὶ τὴν τυραννοῦν. «...Κρατάω σὲ εἰκονοστάσι / λειτουργικὴ εἰκόνα τὸ χθές / ...»

Στὸ Ναὸ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς τέχνης ἱερουργεῖ τὶς ἱερὲς ἀναμνήσεις της. Ἐκεῖ μόνη, μακρυὰ ἀπ' ὅλα. «Τώρα ἔφυγες, τώρα ἔγινε βράδυ».. Ἕνας στίχος ποὺ λέει πολλά, ποὺ μέσα στὴν ἁπλότητά του, τὰ λέει ὅλα. «Λένε πὼς οἱ βαθιὰ λυπημένοι σιωποῦν...» Μέσα στὴν ἔννοια, μιᾶς τέτοιας δραματικῆς σιωπῆς, ξετυλίγεται τὸ Ἐλεγεῖο τοῦτο. «Ὅταν ἡ σιωπὴ μὲ κυκλώνει...» Τότε σιωπεῖ ὁ στίχος, κι ὁ πόνος μετουσιώνεται σὲ τέχνη ποὺ μπορεῖ ν' ἀναμετρηθεῖ μὲ τὴν παντοδυναμία τοῦ χρόνου. Κι ἂς εἶναι ἡ «ἀτέρμονη διάσταση», κυρίαρχος καὶ «Πατέρας ὅλων».

«...Ατέρμονη διάσταση ὁ χρόνος.
Ὅλα φέρνουν τὴ δική του σφραγίδα.
Ὅλα ὑπακούουν στὸ δικό του ρυθμό...»

Τὸ ἄλλο βιβλιαράκι τὸ τιτλοφορεῖ «ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΑ» καὶ εἶναι τὸ πικρὸ χρονικὸ τῶν προσφύγων τῆς Θράκης κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Α' Παγκόσμιου πολέμου. Τότε ποὺ κατέφυγαν κυνηγημένοι στὴν Καβάλα, τράβηξαν τὰ πάνδεινα, καὶ «15.000 ἀπὸ αὐτοὺς χάθηκαν ἀπὸ τὴν πεῖνα, τὴν ὀμμυρεία, τὴν ἀρρώστεια». Κι αὐτὸ στὴ Μνήμη τοῦ συζύγου της τὸ ἀφιερώνει, καὶ τὰ δικά του, πικρὰ παιδικὰ χρόνια ἐξιστορεῖ, μὲ λόγο δραματικό «...κι Ἐσὺ ἕνα παιδάκι στὴ σ ί γ η, σὰν τόσα παιδιά, μιᾶς κοσμοχαλασιᾶς. Αὐτὸ θὰ πεῖ, Κ α τ ο χ ή, Ἀ π ο κ λ ε ι σ μ ό ς, Π ό λ ε μ ο ς...»

Συγκλονιστικὲς εἶναι οἱ λιγοστὲς σελίδες του, καὶ δίνονται, καθὼς λέει, «ἀψιμυθίωτα... μιὰ καὶ εἶναι εἰκόνες ἀτόφιας ζωῆς».

Στὴ γραφὴ ἀκολουθεῖ μονοτονικὸ σύστημα.

Πέτρου Στυλιανοῦ: «ΑΝ» (Ποιητικὴ συλλογή), Λευκωσία - Κύπρος 1979.

Ὁ ἀκάματος, πολυγραφότατος, γνωστὸς Κύπριος λογοτέχνης, Πέτρος Στυλιανοῦ, μᾶς ἔστειλε πάλι, ἀπὸ τὴν ἀγωνιστική του ἔπαλξη, ἕνα νέο βιβλίο. Μιὰ ποιητικὴ συλλογή, ἑκατὸ σελίδων καὶ τίτλο «Ἄν». Ἕνα πολυσήμαντο, δυναμικὸ καὶ δραματικὸ «ἂν» ποὺ ἐκφράζει πολλά, πάρα πολλά. Κάτι σὰν ἐθνικὴ ἱερὴ ὑποθήκη, μαζὶ μὲ τὴν κραυγὴ τοῦ πόνου, καὶ τὴν ἀτσαλένια, ἐσώψυχη, αὐτοδύναμη πίστη, ποὺ γίνεται θεμέλιο, καὶ σημασία, στὸν ἀγώνα τῆς πολύπαθης πατρίδας του, ὡς τὴ δικαίωση. Ἐκεῖ ποὺ εἶναι κι ὁ ἴδιος ὁλοκληρωτικὰ δοσμένος. Παίρνω λίγους στίχους ἀπὸ τοὺς πρώτους: «Ἂν στὶς ἴ-

διες σου δυνάμεις δὲν πιστέψεις / ἂν σὰν τὸν Ἀνταῖο δὲν πιαστεῖς / ἀπ' τὴν ἴδια σου τὴ γῆ γιὰ νὰ σωθεῖς / ...Ἂν ἀντάμα μὲ τὸν Ποιητὴ / μὲ τ' ἀθάνατο κρασὶ τοῦ εἰκοσιένα δὲ μεθύσεις / ...ἂν κάθε σπίτι σὲ κάστρο / ἂν κάθε δέντρο, ξερολιθιὰ / καὶ ταπεινὸ παλιρύοι / σὲ ταμπούρι δὲ μετατρέψεις / ...ἄν ...ἄν ἄδικα θ' ἀπαντέχεις / στὸ μουράγιο / τὰ καράβια μὲ τὸν Κίμωνα / νὰ ξαναφανοῦν...».

Τὸ ποίημα αὐτὸ γράφτηκε στὴ Λάρνακα, δίπλα στὴν προτομὴ τοῦ Κίμωνα.

Ἔτσι ἑνώνει τὰ παλιὰ μὲ τὰ καινούργια, ἐκεῖ στὸν ἴδιο Ἑλληνικὸ τόπο, μὲ τὶς χιλιόχρονες μνῆμες. Ὅλα ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο ἀνακυκλώνονται, δένονται στὴν ἴδια ἁλυσίδα, σφυρηλατοῦνται στὴ φωτιὰ τῆς αἰώνιας πάλης, κι ὑψώνονται σύμβολα τῆς ἡρωϊκῆς γῆς.

Ὑπάρχουν καὶ ποιήματα ποὺ γράφτηκαν τὸ 1952, τὸ '54, τὸ '56, τὸ '59 κι εἶναι ἀφιερωμένα, στὰ παλληκάρια ποὺ θυσιάστηκαν τότε, τοὺς «ἡρωομάρτυρες τοῦ ἀντιαποικιακοῦ ἀγώνα, ποὺ τράβηξαν ἀπτόητοι τὸ δρόμο τῆς ἀγχόνης». Συγκινητικὴ σπονδὴ καὶ ζωντανὴ θύμηση, τοῦ Αὐξεντίου, τοῦ Μάτση, τοῦ Δράκου... Τὸ αἷμα φωνάζει, ζητάει τὴ δικαίωση τῆς θυσίας. Βίωμά του κι ἐκεῖνος ὁ ἀγώνας, συναγωνιστές του, οἱ ἥρωες. Κλείστηκε κι ὁ ἴδιος στὶς φυλακὲς ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, βασανίστηκε. Γι' αὐτὸ καὶ κάθε στίχος, εἶναι κραυγή, μαρτυρία, καταγγελία, ἀρά, πάθος. Γι' αὐτὸ κι ὅλα τὰ ἔργα του τὰ πνευματικὰ — καὶ δὲν εἶναι λίγα — ἀποτελοῦν προσφορὰ στὸν ἀγώνα καὶ προσφορὰ στὰ γράμματα. Ὅλα εἶναι δημιουργημένα, ἀπὸ τὴν ἀσίγαστη ἐθνικὴ δράση του, τὴν ἄγρυπνη συνείδηση, τὸ συγγραφικό του ταλέντο. Μέσα σὲ ὅλα, αὐτὰ τὰ στοιχεῖα λειτουργοῦν.

Μὲ ποίηση, παρουσιάζεται πρώτη φορά. Κι ὅμως ὁ στίχος εἶναι μεστός, ὑποβλητικός. Ἔχει ἀξιώσεις, κι ἂς σημειώνει σεμνὰ στὸν πρόλογο, τοῦτα τὰ λόγια: «...Δὲν κάνω ποίηση γιὰ τὴν ποίηση. Δὲν ἔχω οὔτε λεπτὸ διαθέσιμο... στοχεύω ἁπλῶς νὰ ἰχνηλατίσω τὴ ματωμένη πορεία τοῦ λαοῦ μας, νὰ ἐξωτερικεύσω τὸ γόο του, τὴν ἀγωνία του, τὸν ἀγώνα του...». Αὐτὰ στοχεύει, ὁ ποιητὴς αὐτῶν τῶν ποιημάτων, καὶ δὲν δικαιώνεται μόνο στὸ ἀκέραιο ἡ πρόθεσή του, ἀλλὰ κερδίζει καὶ ἡ ποίηση. Ἡ ποίηση, σὲ μιὰ ἱερὴ κι ὑψηλὴ ἀποστολή. Ἐκείνη ποὺ ἐδρεύει στὸ περιεχόμενο, κι ὄχι στὸ ποιητικὸ πυροτέχνημα, στὴ σμιλεμένη εἰκόνα, ἢ στὴν ἀφηρημένη ἔννοια. Ὅσο κι ἂν ἡ σύγχρονη ποίηση, κινεῖται σ' ἕνα εὐρὺ φάσμα, μορφικὰ κι ἐκφραστικά, τὸ κέντρο τοῦ βάρους θὰ ἐντοπίζεται πάντα στὸ περιεχόμενο.

Ἐδῶ τὰ δραματικὰ γεγονότα, δίνονται μὲ γνήσια στοιχεῖα τοῦ ποιητικοῦ λόγου. Δὲν προσπαθεῖ νὰ κάνει ποίηση, ἀλλὰ ἡ ποίηση, ἀναδύεται μόνη της, ἀπὸ τὸ λιτὸ συναρπαστικὸ ὕφος, τὴν ἁδρὴ εἰκόνα, τὴν ἄμεση συγκίνηση. Καὶ δονεῖ βαθειὰ τὸν ἀναγνώστη. Ἐκεῖ στὴ μυρωμένη πατρίδα του, μᾶς λέει πὼς «...τὸ πάθος τοῦ σκυλεύματος / καλπάζει...» πὼς «...Ὁ Σταυρωμένος γιὸς τοῦ Θεοῦ / κουβαλώντας στὸν ὦμο τοῦ μαρτυρίου τὸ Σταυρὸ / πετάχτηκε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία...» καὶ πὼς «...ἡ Μήτηρ τοῦ Θεοῦ / ἡ Παναγία τῆς Ὑπάτης / εἶναι ριγμένη στὸ δάπεδο... σπασμένη εἰκόνα / ἀνάμεσα σ' ἄδειες μπουκάλες...». Αὐτοὶ οἱ βανδαλισμοὶ γίνονται σήμερα στὴν πατρίδα του, κι αὐτὰ καταγγέλλει μ' ὅλη του τὴ δύναμη, ὁ Π. Στυλιανοῦ.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

★

Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ: «ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ», Ἀθήνα 1980.

Ὁ γαλάζιος τόπος μας εἶναι μιὰ πραγματικότητα καταδική μας, γιατὶ εἶναι ζυμωμένος μὲ τὸ αἷμα καὶ τὸν ἱδρώτα μας. Διαθέτει βουνά, κάμπους, θάλασσα, πόλεις, χωριά, φῶς, πολὺ φῶς, ἱστορία, πολιτισμό, μύθους, θρύλους, σὲ περιπτώσεις ποιότητας ζωῆς, ποὺ ἀπ' τὴ φύση τους ἀγκαλιάζονται ἀπὸ μιὰ ποίηση. Ὅλα αὐτὰ κοντὰ στὰ μάτια, τὴν καρδιὰ καὶ τὸ νοῦ, μᾶς φέρνουν μιὰ ψυχικὴ ἀνάταση, ποὺ ἐξανθρωπίζει.

Τὸ σταθερὸ ξεκίνημα γιὰ μιὰ βαθύτερη καὶ οὐσιαστικὴ γνωριμία μὲ τὸν τόπο μας ταυτίζεται μὲ ἐνδοσκόπηση. Αὐτὴ ἀποκαλύπτει τὴν τραγικότητά μας στὴ ρευστὴ ἰδεολογικὰ σύγχυση τοῦ καιροῦ μας. Ἔτσι συμβαίνει ὅταν μιλάει ἀνεμπόδιστα ἡ ἀλήθεια. Στὴν προσπάθειά μας ἀποφασιστικὰ μᾶς βοηθάει ὁ λόγος τοῦ λογοτέχνη, ποὺ ὄντως διαθέτει ταλέντο καὶ παίδευση.

Οἱ παραπάνω σκέψεις μου, φυσικὸς ἀπόηχος ἀπ' τὸ διάβασμα τοῦ βιβλίου ποὺ μόλις κυκλοφόρησε: ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ» τῆς Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ, σελ. 200. Ἀθήνα 1980. Ἐκδότης Φώτης Πατσούρης. Τὰ κείμενα πλαισιώνουν ταιριαστὰ γραμμικὰ σχέδια τοῦ Τάκη Λευκαδίτη καὶ φωτογραφίες τοῦ Κλεάνθη Βαρελλᾶ. Τὴν προσφορά της ἀφιερώνει ἡ συγγραφέας στὰ δυό της παλληκάρια, τὰ βλαστάρια της τὸν Κλεάνθη καὶ τὸν Παναγιώτη.

Πρόκειται γιὰ «ἕνα πρωτότυπο χρονικό, γραμμένο μὲ χιοῦμορ, συγκίνηση καὶ εὐαισθησία».

Ἡ Ἀγγελικὴ Βαρελλᾶ εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὰ βιβλία της: «Ἡ Ἑλλάδα κι ἐμεῖς»· πρῶτο βραβεῖο τῆς Γυναικείας Λογοτεχνικῆς Συντροφιᾶς, ποὺ τὸ 1968 πῆρε σὲ διεθνῆ διαγωνισμὸ τὸν ἔπαινο Ἄντερσεν. «Μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χείλη», «Ὁ κόσμος μας», «Ἡ μητέρα μας ἡ Φύση». Βιβλία της εἶναι: Τὸ Ἀναγνωστικὸ τῆς Γης Δημοτικοῦ καὶ μέρος τῆς ΣΤης.

Ἡ καινούρια προσφορά της: «ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ» α' βραβεῖο τοῦ κύκλου παιδικοῦ βιβλίου ποὺ ἀθλοθέτησε ἡ ἐγκυκλοπαίδεια «ΓΙΑ ΣΑΣ ΠΑΙΔΙΑ» εἶναι μιὰ σημαδιακὴ ἀφόρμηση γιὰ μιὰ πολύπλευρη γνωριμία μας μὲ τὸν τόπο μας.

Μιὰ χαρούμενη παρέα: ἡ Ἰωάννα, ἡ Στέλλα καὶ ἡ Ἀγγελικὴ (ἡ συγγραφέας) καλοκαίρι τοῦ καιροῦ μας ἐπισκέπτεται τὴ Μονεμβασιά. Σπιρούνισμα στὴ γνωριμία τὸ σύγχρονο βίωμα. Φυσικὴ της προέκταση τὸ σύνθετο ἱστορικὸ καὶ πολιτιστικὸ «γίγνεσθαι» ποὺ μαρτυρεῖ τὸ δαιμόνιο τῆς Φυλῆς μας. Ζωντανεύει ὄντως στὸ σήμερα τὸ ἀρχοντικὰ πολυδιάστατο χθές, διαχυτικό, ἀνοιχτόκαρδο, ἐφηβικό.

Καιρὸς ν' ἀκούσουμε τὴ γνωστὴ φιλικὴ φωνὴ τῆς Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ: «Χαλασμένα σπίτια, γκρεμίσματα ποὺ σὲ προκαλοῦν νὰ τ' ἀναστηλώσεις, βίλες ἐρειπωμένες, φυλάκια, ἀρχοντικά, ὑψώνονται σὰν φαντάσματα σκελετωμένα ποὺ ζητοῦν ἐπιείκεια καὶ ἔλεος.

Πόσες τρύπες, πόσα δρομάκια χορταριασμένα, πόση κλεισούρα καὶ μούχλα, πόσος θάνατος.

Τὸ πάνω κάστρο σοῦ ζητᾶ νὰ τὸ περπατήσεις. Σοῦ ζητᾶ νὰ τὸ ξαναστήσεις, ν' ἀνοίξεις τὰ μονοπάτια του, νὰ ξαναπιάσεις τὴ λαβὴ τῆς σπάθας του, νὰ ξαναγίνεις γενναῖος, καὶ νὰ δώσεις στὸ χῶρο τὸ παλιό του μεγαλεῖο. Ἐκεῖ ψηλά, τὸ νιώθεις αὐτὸ τὸ αἴσθημα σὰν χρέος» (σελ. 112).

Ἐπιστημονικὴ γνώση, πνευματικὸ ἦθος, λογοτεχνικὸ ταλέντο, ψυχογνωσία, πάθος γιὰ τὸν τόπο μας καὶ τοὺς συνέλληνες, ὑγιὲς αἴσθημα ζωῆς καὶ χιοῦμορ ἔδωσαν καρδιακὰ τὰ χέρια σὲ λεβέντικο ἑλληνικὸ χορὸ καὶ μᾶς πρόσφεραν τὸ γελαστὸ χρονικό: «ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΣΤΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ» τῆς Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ.

Τὸ βιβλίο γράφτηκε γιὰ τοὺς ἐφήβους μας καὶ γιὰ τοὺς ὥριμους ποὺ νοιώθουν ἔφηβοι. Εἶναι ἕνα ἀποκαλυπτικὸ βιβλίο ποὺ δὲν τὸ συναντοῦμε συχνά.

★

Κώστα Ρωμαίου: «ΚΟΝΤΑ ΣΤΙΣ ΡΙΖΕΣ», Ἀθήνα 1980.

Εἶναι χαρὰ νὰ βρεθεῖς σὲ χαρὰ (γάμο), ὅπου ζωντανεύει φυσικὰ κι αὐθόρμητα ἡ παράδοση. Ὄχι σὲ ψευτοσχηματικὴ «ἀναπαράσταση» γιὰ φτηνὲς ἐντυπώσεις, ὅπου ὀργιάζει ἡ βάρβαρη παραποίηση, ἀλλὰ σὲ γνήσια τελετουργία ζωῆς. Τότε βλέπεις κατάματα τὴ δυναμικὴ μορφὴ τοῦ σύγχρονου Ἑλληνισμοῦ, τὴ λεβεντιὰ τῆς Ρωμιοσύνης. Ὁλόϊδια ἀπὸ τὴν ἀφετηρία μέχρι σήμερα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Φυλῆς μας, σὲ σχήματα πίστεως καὶ ψυχικῆς ἀνατάσεως.

Τὰ θαυμάζεις, τὰ χαίρεσαι καὶ ζεῖς στι-

γμὲς εὐφρόσυνες, στιγμὲς ἐξανθρωπισμοῦ. Κάνεις αὐθόρμητα τεκμηριωμένα ὄνειρα προκοπῆς γιὰ τὸ Ἔθνος μας. Σοῦ θυμίζουν ἀρχαϊκὲς μορφές, χριστιανοὺς μάρτυρες, βυζαντινοὺς ἀκρίτες, ἁρματολοὺς καὶ κλέφτες καὶ ἥρωες τοῦ 40! Στὸν γνήσιο ἑλληνικὸ χορὸ ξεχωρίζεις τὴν ψυχὴ καὶ τὴ συνέχεια τοῦ Γένους μας.

Οἱ ἀνωτέρω σκέψεις, γλυκὸς ἀπόηχος τραγουδιοῦ τῆς τάβλας, ἀπὸ τὸ διάβασμα τοῦ βιβλίου: «Κοντὰ στὶ ρίζες», Κώστα Ρωμαίου, Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Λαογραφίας στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὑπότιτλος τῆς προφορᾶς: «Ἔρευνα στὸν ψυχικὸ κόσμο τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ». Ἔκδοση δεύτερη: Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας», σελ. 488, Ἀθῆναι 1980.

Ὁ συγγραφέας κλιμακώνει τὸ βιβλίο του σὲ ἕξι μεγάλες ἑνότητες θεμάτων: 1) Ἀπὸ τὴ λατρευτικὴ ψυχολογία. 2) Ἀπὸ τὴ δημοτικὴ ποίηση. 3) Ἀπὸ τοὺς θρύλους καὶ τὶς παραδόσεις. 4) Ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κύκλο τῆς ζωῆς. 5) Ἀπὸ τέσσερους διαφορετικοὺς κύκλους καὶ 6 Ἀπὸ τὰ Μινωϊκὰ χρόνια ὡς σήμερα. Τὰ ἀνωτέρω θέματα ἀναπτύσσονται σὲ ἐπὶ μέρους περιοχὲς μελέτης. Τὴν ὅλη προσφορά του κλείνουν τὰ βοηθήματα καὶ τὸ χρήσιμο εὑρετήριο.

Ὁ Ρωμαῖος, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς γνωρίζει στὸν κατατοπιστικό του πρόλογο, «...προσπαθεῖ νὰ φέρη τὸν ἀναγνώστη του «κοντὰ στὶς ρίζες» τοῦ Ἔθνους, κοντὰ στὶς ρίζες του ποὺ ἔθρεψαν καὶ μεγάλωσαν τὸ θαυμαστὸ δέντρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ» (σελ. 9). Ἀπευθύνεται στὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινό, τὸ μορφωμένο καὶ τὸ ἁπληροφόρητο.

Ἡ πυξίδα στὴν πορεία τοῦ Ρωμαίου εἶναι ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ λαοῦ μας. Ἔτσι ἡ ὅδευση εἶναι στέρεη καὶ σωστὰ προσανατολισμένη. Ἀντικείμενό του ὁ λαϊκός μας πολιτισμὸς σὲ αὐθεντικὲς παρουσίες. Εἶναι γνωστό, ὅτι «τὸ δένδρον ἐκ τοῦ καρποῦ γιγνώσκεται» καὶ ἡ ἰδιοσυστασία τοῦ λαοῦ μας ἀπὸ τὰ ἀνόθευτα δημιουργήματά του.

Ἡ λαϊκὴ πολιτιστικὴ πορεία τοῦ λαοῦ μας εἶναι συνεχὴς ἀπὸ τὸ γλυκοχάραμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς τὶς ἡμέρες μας. Ἡ φυλή μας διατηρεῖ ἀναλλοίωτη τὴν Ἐθνική της φυσιογνωμία π.χ. Οἱ ἑλληνικοί μας χοροί, ὅπως μᾶς χαροποιοῦν ὅταν τοὺς θαυμάζουμε πάνω στὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέα στὸ ὁμηρικὸ κείμενο, ἔτσι μᾶς πλημμυρίζουν ἀπὸ ἀγαλλίαση, ὅπου χορεύονται σήμερα σὲ ἀναμφισβήτητα σχήματα.

Ἐπιστημονικὸ ὑπόβαθρο, ἀγάπη γιὰ τὸν τόπο μας καὶ τὸν πονεμένο λαό μας, ἀγάπη γιὰ τὸ γνήσιο λαϊκό μας πολιτισμό, κατανόηση τῆς μεγάλης λαϊκῆς ψυχῆς, ξέμακρα ἀπὸ παθιασμένους νοησιαρχισμούς, γλαφυρὸς λόγος, ὅλα σ' ἕνα ὁλόγλυφο προσωπικῆς δημιουργίας, ποὺ δένει ταιριαστὰ τὸ πάθος γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ Ἔθνους μας, ἔδωσαν μιὰ σύνθετη τοιχογραφία. Ἔτσι, τὸ βιβλίο «Κοντὰ στὶς ρίζες» τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Κώστα Ρωμαίου, εἶναι ἕνα ἀξιόλογο βιβλίο ποὺ πρέπει νὰ μπεῖ σ' ὅλα τὰ ἑλληνικὰ σπίτια. Μιλάει γιὰ τὴ Ρωμιοσύνη, μιλάει γιὰ ὅλους μας.

★

Φρέντυ Γερμανοῦ: «ΕΝΑ ΓΕΛΑΣΤΟ ΑΠΟΓΕΥΜΑ», Ἀθήνα 1979.

Οἱ σύγχρονες ἀναγνωρισμένες πένες, πρώτης σειρᾶς, τοῦ τόπου μας εἶναι ἐυάριθμες. Ἔτσι ἡ ποιότητα τῆς Τέχνης τοῦ Λόγου μας εἶναι τεκμηριωμένο γεγονός. Ἡ ἐπιτυχία του μοσχοβολάει ταλέντο, ὑπεύθυνο μόχθο καὶ πάθος ἀξιοβίωτης ζωῆς. Ἡ ὅλη ὑπόθεση ὑπηρετεῖ οὐσιαστικὰ μιὰ φυσικὴ ἀναγκαιότητα τῆς ἐποχῆς μας, στὴν ὁποία οἱ διαχρονικὲς ἀξίες δοκιμάζονται βάναυσα ἀπὸ παθολογικὴ ἰδιοτέλεια.

Οἱ παραπάνω, σκόρπιες σκέψεις, ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ βιβλίο «ΕΝΑ ΓΕΛΑΣΤΟ ΑΠΟΓΕΥΜΑ» τοῦ Φρέντυ Γερμανοῦ, Ἐκδόσεις «ΚΑΚΤΟΣ» σελ. 198, Ἀθήνα 1979.

Πρόκειται γιὰ τρεῖς λαχταριστὲς νουβέλες τοῦ καιροῦ μας, δηλαδὴ ἀναφέρονται σὲ σύγχρονες περιπτώσεις ἐναργοῦς ζωῆς. Ἡ πρώτη: «ΕΝΑ ΓΕΛΑΣΤΟ ΑΠΟΓΕΥΜΑ» εἶναι ἕνα ρομάντζο τῶν ἡμερῶν μας καὶ ἔχει σκηνικὸ τὴν αἴθουσα ἀναμονῆς τοῦ ἀερο-

δρομίου τοῦ Ἑλληνικοῦ. Αὐτὴ χαρίζει τὸν τίτλο στὸ βιβλίο.

Ἡ δεύτερη: «ΤΟ ΓΑΪΤΑΝΑΚΙ» χρονικὰ εἶναι τοποθετημένο σ' ἕνα σαββατόβραδο τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ τὸ γαϊτανάκι τῶν γεγονότων τὸ κλώθουν ἡ ψυχικὴ πόρωση σὲ σχήματα ἀπανθρωπιᾶς.

Ἡ τρίτη: «ΕΚΕΙΝΟΣ» εἶναι μιὰ ἱστορία ἐπιστημονικῆς φαντασίας. Ἀναφέρεται στὴν ἀπάνθρωπη ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου, ποὺ τὸν ἔκαναν... δολοφόνο.

Ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου: «ΕΝΑ ΓΕΛΑΣΤΟ ΑΠΟΓΕΥΜΑ» τοῦ Φρέντυ Γερμανοῦ ἔχει ἐναργεῖς ἐμπειρίες τοῦ καιροῦ μας καὶ συνειδητοποιεῖ τὴ θέση τοῦ ἀνθρώπου τοῦ «Τώρα». Σαφῶς σ' ἕνα πλαίσιο ὀργανωμένων περιπτώσεων δραστηριοτήτων, ποὺ ἀξιολογοῦνται μὲ νοῦ καὶ καρδιά, καὶ ἐκφράζονται μὲ λιτὸ ψυχολογικὸ δραματικὸ πλοῦτο.

Ποιὰ εἶναι ἡ τέχνη τοῦ Φρέντυ Γερμανοῦ; Αὐτὴ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Γερμανός. Χωρὶς αὐτὸν τέχνη τοῦ λόγου δὲν ἔχουμε. Ἡ σύνθεσή της δὲν εἶναι φτιαχτή, ἔχει ὑπόβαθρο πολύπλευρο: τὸ ταλέντο του, τὴν ψυχογνωσία του, τὰ Γράμματά του, τὴν αἴσθησή ἀξιῶν, τὴν εὐθύνη του στὸν τόπο του, γενικὰ τὴν προσωπικότητά του. Δὲν εἶναι ἡ τέχνη του γράμμα ξέθωρο, οὔτε φτηνὲς σπασμωδικὲς ἐνέργειες, ἀλλὰ πάθος ζωῆς.

Κι ὅλα αὐτὰ ξεκινοῦν ἀπὸ μιὰ ἐσώτατη ἀναγκαιότητα τοῦ Φρέντυ Γερμανοῦ καὶ μᾶς φανερώνονται μὲ συγκεκριμένες σύγχρονες μορφές, ποὺ συγκροτοῦν μιὰ αἰσθητικὴ παρουσία ὄχι τόσο στὸ «φαίνεσθαι», στὴ βιτρίνα, ἀλλὰ στὸ «εἶναι» στὴν οὐσία τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων.

Φυσικὰ δὲν ἐξαντλεῖται, ἕνας Φρέντυ Γερμανός, σ' ἕνα σημείωμα, οὔτε πρόθεσή μου ἦταν αὐτή. Ἁπλῶς τὰ ἀνωτέρω εἶναι μιὰ φιλικὴ χειραψία γιὰ τὸν γόνιμο μόχθο του.

★

Λ έ ν α ς Π α π π ᾶ: «ΣΚΟΤΕΙΝΟΣ ΘΑΛΑΜΟΣ», Ἀθήνα 1979.

Ἡ ποίηση τοῦ καιροῦ μας στὸν τόπο μας βρίσκεται σὲ ὑψηλὴ στάθμη. Τὶς τελευταῖες δεκαετίες ὁ ποιητικὸς λόγος κέρδισε δύο βραβεῖα Νόμπελ μὲ τὰ ἔργα τοῦ Γιώργου Σεφέρη καὶ τοῦ Ὀδυσσέα Ἐλύτη. Ἔτσι ἔχει ἐπάξια διεθνὴ ἀναγνώριση καὶ ἀπήχηση.

Ἔρχεται τὸ ἐρώτημα: Διαβάζεται ἡ ποίηση; Ἂς δώσει ὁ καθένας τὴν ἀπάντησή του. Ἂν ἀπευθύνουμε τὸ ἐρώτημα σ' αὐτοὺς ποὺ διαβάζουν ποίηση καὶ τοὺς ρωτήσουμε: Τί παίρνετε ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐνασχόληση; Ἡ ἀπάντηση θὰ ἦταν ποικίλη καὶ ρευστή. Ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπ' τὴν πνευματικὴ ὑποδομὴ τοῦ ἀναγνώστη καὶ τὸ ποιὸν τῆς προσφορᾶς. Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ πνευματικὸ κέρδος τοῦ ἀναγνώστη τῆς ποιήσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πνευματική του καλλιέργεια καὶ τὴν ποιότητα τῆς ποιήσεως ποὺ διαβάζει.

Μέσα στὴν κυνικὴ καὶ ἀλληλοσυγκρουομένη πραγματικότητα τοῦ καιροῦ μας ἡ ποιητικὴ συλλογή: «Σκοτεινὸς θάλαμος» τῆς Λένας Παππᾶ, ἔκδοση: «Οἱ ἐκδόσεις τῶν φίλων», Ἀθήνα 1979, σελ. 120, ταράζει τὰ λιμνάζοντα νερὰ τοῦ ὠχαδελφισμοῦ μας. Διατέθει οὐσιαστικὲς θέσεις γιὰ μιὰ γόνιμη διαλεκτική.

Τὰ ἐνενήντα τρία (τόσα νομίζω, ἐν συνόλω εἶναι τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς: «Σκοτεινὸς θάλαμος» τῆς Λένας Παππᾶ), προσφέρουν τεκμήρια ὅτι κρατᾶς στὰ χέρια σου ἀξιόλογη ποιητικὴ προσφορά. Διαβάζεις ὄντως ποίηση, ὄχι ἀναιμικὲς προθέσεις καὶ παράλογα ἐγκεφαλικὰ σχεδιάσματα.

Θέματά της περιπτώσεις τῆς ὀδυνηρῆς πραγματικότητας τοῦ καιροῦ μας. Πορεία της, ἡ δυναμικὴ μορφὴ τοῦ «φαίνεσθαι» καὶ ἡ ἀποκάλυψη τοῦ κόσμου τοῦ «εἶναι» ξέμακρα ἀπὸ παρωπίδες. Ἔτσι πλησιάζουμε τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ περιβάλλον του στὶς φυσικές τους διαστάσεις. Ἀποκαλυπτική, μὲ δύναμη καὶ τέχνη ἡ ποίηση τῆς Λένας Παππᾶ

Ἂς γνωρίσουμε ἕνα ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς: Τίτλος του:

ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ

Κι ὅμως πρέπει νὰ ἔχει κάποιο
νόημα ἡ ζωή.

Ἂν δὲν εἶναι ἡ ἀγάπη
ἡ λευτεριὰ ἂν δὲν εἶναι ἡ ὀμορφιὰ
τότε ποιὸ τί εἶναι
— γιὰ τὸν καθένα κάτι ἄλλο
διαφορετικὸ
μὰ τὸ ἀληθινὸ νόημα ποιὸ εἶναι.

«Ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα» σωστὰ ἔλεγαν οἱ παλιοί. Ἡ ὄντως ποίηση δὲν τέρπει μονάχα ἀλλὰ καὶ διδάσκει, σὲ ὑποβλητικὰ σχήματα, τὴν ἀλήθεια

Ὁ «Σκοτεινὸς θάλαμος» τῆς Παππᾶ ἔργο ἀναμφισβήτητα δημιουργικῆς πνοῆς συνυφαίνει μιὰ δέσμη ἀκτίνων τοῦ πνεύματος στὸ σκοτάδι τοῦ συνειδησιακοῦ μας χώρου. Ἔντονα σπιρουνίσματα γιὰ ἐνδοσκόπηση στὸν φυγόκεντρο πολιτισμὸ τῆς ἐποχῆς μας.

Γνήσιο δυνατὸ ταλέντο, πνευματικὴ στάθμη ποὺ ὑποβάλλει, ζεστὴ κινουμένη ματιά, στὸν ἄνθρωπο, στὴν ἀνθρωπιὰ καὶ τὸ ἄλγος του, σεβασμὸς στὴν ἀλήθεια καὶ τὶς διαχρονικὲς ἀξίες καὶ πάνω ἀπ' ὅλα πάθος γιὰ ἀξιοπρεπῆ ζωή, γέννησαν τὴν ποιητικὴ συλλογή: «Σκοτεινὸς θάλαμος» τῆς Λένας Παππᾶ.

Τὴ συλλογὴ κοσμεῖ ξυλογραφία τοῦ Γιάννη Μόραλη.

★

Δημ. Σ. Λουκάτου: «ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ», Ἀθήνα, 1980.

Τὰ παραδοσιακά μας ἔθιμα, διαθέτουν ὑπερατομικὴ ἀξία στὴ γνήσια μορφή τους, ὅπως τὰ ἔζησαν, τὰ χάρηκαν καὶ δέχθηκαν τὴν ἐξανθρωπιστική τους γοητεία οἱ γονεῖς μας. Τὰ ἴδια ἔθιμά μας, ὅπως τὰ ζοῦμε σήμερα, ὅπου ὑπάρχουν ἀκόμη ἀνόθευτα, χωρὶς νὰ ἔχουν καταντήσει ξεθωριασμένο ἐπιφανειακὸ θέαμα, δὲν ἔχουν χάσει τίποτε ἀπὸ τὴν ἐξευγενιστική τους δύναμη. Στὶς αὐθεντικὲς λαϊκὲς ἐκδηλώσεις ἡ λαϊκὴ πίστη στὶς στιγμὲς τῆς ἔκφρασής της χαρίζει στὸν ἄνθρωπο τοῦ λαοῦ μας ὑψηλὰ βιώματα, ποὺ ἱκανοποιοῦν βαθύτερη λαχτάρα τῆς ψυχῆς του. Ὅλα κινοῦνται στὸ σχῆμα: Τελετουργία — πλησίασμα διαχρονικῶν ἀξιῶν, ἔκφραση — ψυχικὴ ἀνάταση, γιορτὴ — ἐξανθρωπισμός.

Οἱ ἀνωτέρω ἐπισημάνσεις, εἶναι μέρος ἀπ' τὴ χαρὰ ποὺ μοῦ ἔδωσε τὸ διάβασμα τοῦ βιβλίου: «Πασχαλινὰ καὶ τῆς Ἄνοιξης» τοῦ Δημ. Σ. Λουκάτου. Εἶναι τὸ δεύτερο βιβλίο ἀπ' τὰ δίδυμα. Τὸ πρῶτο εἶναι: «Χριστουγεννιάτικα καὶ τῶν γιορτῶν».

Ἡ ὕλη του κλιμακώνεται στὰ ἑξῆς πέντε κεφάλαια: 1) Τῆς σαρακοστῆς καὶ τοῦ Μάρτη, 2) Λαζαρικὰ καὶ τῶν Βαΐων, 3) Τῆς Μεγάλης ἑβδομάδας, 4) Πάσχα καὶ 5) Πρὸς τὴν Ἀνάληψη. Οἱ ἀνωτέρω ἑνότητες ξεκινοῦν μὲ ἕνα ἐνημερωτικὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα ποὺ διακλαδίζονται σὲ ἐπὶ μέρους θέματα (εἴκοσι ἑφτὰ συνολικά). Αὐτὰ εἶχαν δημοσιευθεῖ κατὰ καιροὺς σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες. Ἡ νέα τους φροντισμένη ἔκδοση διαθέτει τὴ δροσιὰ τῆς νέας δημιουργίας, διότι τὰ κείμενά της εἶναι ὑψηλῆς στάθμης.

Σκοπὸς τοῦ συγγραφέα εἶναι νὰ παρουσιάσει ἐπίκαιρα στοὺς ἀναγνῶστες γνήσια παραδοσιακά μας ἔθιμα. Πρέπει νὰ ποῦμε μὲ λύπη μας, ὅτι ἡ Λαογραφία μας, σὲ εὐάριθμες περιπτώσεις, κατάντησε «ξέφραγο ἀμπέλι» καὶ ὁ κάθε θρασὺς ὄχι μόνο αὐτοσχεδιάζει, ἀλλὰ ἀνερυθρίαστα αὐθαιρετεῖ. Αὐτὴ ἡ κακοδαιμονία μακάρι κάποτε νὰ σταματήσει

Τὸ βιβλίο «Πασχαλινὰ καὶ τῆς Ἄνοιξης» διαθέτει ὑπεύθυνη ἐπιστημονικὴ γραφὴ μὲ λογοτεχνικὴ χάρη, καθορισμένο στόχο, γνησιότητα ἐμπειριῶν καὶ θέσεων. Ὅσα ἔθιμα διαβάζουμε εἶναι γνήσια, αὐθεντικὰ τόσο, ὅσο ἡ ἀνάσα τοῦ λαοῦ μας. Δέχονται μιὰ ἑρμηνεία τεκμηριωμένη ἐπιστημονικά, ξέμακρα ἀπὸ ἀνεδαφικὲς θέσεις. Μὴ ξεχνᾶμε ὅτι ἡ περιοχὴ τῆς Λαογραφίας παρουσιάζει μιὰ φαινομενικὴ ρευστότητα ἱκανὴ νὰ ὁδηγήσει σὲ παρερμηνεῖες.

Σὲ κάθε σελίδα ἔχουμε τὴν πεποίθηση ὅτι δουλεύει τὰ θέματα ἕνα πεπειραμένο χέρι, ποὺ διαθέτει γνωστικὴ ἄνεση, ψυχογνωστικὴ ὀξυδέρκεια καὶ ἀγαπᾶ καὶ ζεῖ τὴ λαϊκὴ ζωὴ καὶ ἔκφραση ἔντονα.

Ἡ θεώρηση τῶν ἐθίμων γίνεται ἀκό-

μη ἀπὸ τὸν συγγραφέα σὲ φυσικὸ συσχετισμὸ μὲ τὶς ρίζες τοῦ Ἔθνους, τὸ ἱστορικὸ «γίγνεσθαι» τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴ μοναδικότητα τῆς Ὀρθοδοξίας μας, δηλαδὴ μὲ τὴν Ἐθνική μας φυσιογνωμία.

Ἀκόμη πρέπει νὰ τονίσουμε, ὅτι οἱ θέσεις τοῦ Λουκάτου εἶναι ξυγισμένες καὶ ἀντικειμενικές. Δὲν εἶναι τοποθετήσεις ἐξωπραγματικὲς καὶ φτιαχτὲς μὲ ἐγκεφαλικὲς στιλπνὲς λέξεις τοῦ γραφείου γιὰ αὐτοϊκανοποίηση καὶ γιὰ φτηνοὺς ἐντυπωσιασμούς, ἐρήμην τοῦ δημιουργοῦ λαοῦ μας. Πουθενὰ δὲν ψευτίζει ὁ συγγραφέας, δὲν παρουσιάζει ἀλλοιώσεις, ἀλλὰ τὰ πάντα στὸ βιβλίο του διαθέτουν ἐπιστημονικὴ βαρύτητα μὲ λογοτεχνικὴ ἀρματωσιὰ καὶ ἑλληνικὴ διάθεση, ποὺ ἐξευγενίζουν καὶ ἀνυψώνουν. Ὅλα μαρτυροῦν ὑπευθυνότητα καὶ ἐπιμέλεια.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

★

Δ. Π. Παπαδίτσα: «ΔΥΟΕΙΔΗΣ ΛΟΓΟΣ» — Κικῆς Δημουλᾶ: «ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΣΩΜΑ ΜΟΥ».

Σήμερα θ' ἀσχοληθῶ μὲ δυὸ ἐκλεκτοὺς ποιητές μας, τὸν Δ. Π. Παπαδίτσα καὶ τὴν Κικὴ Δημουλᾶ. Ὁ πρῶτος σημαντικὸς ἀνάμεσα στὴν πλειάδα τῶν σύγχρονων ποιητῶν μας, καὶ ἡ δεύτερη ἡ πιὸ σημαντικὴ ἀνάμεσα στὶς ποιήτριες, κι' ἰδίως τὶς πιὸ γνωστές, ποὺ θεωροῦνται πιὰ ξεπερασμένες. Θὰ πρέπει νὰ σημειώσω πὼς καὶ οἱ δύο τοῦτοι ποιητές μας δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέση μὲ τὶς πολυθόρυβες μεγαλόσχημες προβολὲς καὶ μὲ τὶς ποιητικές τους φλυαρίες. Κινοῦνται μέσ' στὸ δημιουργικὸ κλίμα τῆς ἀληθινῆς ποίησης.

Ἂς ἀρχίσουμε ἀπ' τὸν πρῶτο, μὲ τὸ πρόσφατο ἔργο του: «ΔΥΟΕΙΔΗΣ ΛΟΓΟΣ». Μὲ τὸν τίτλο θαρρῶ πὼς ὁ ποιητής μας θέλει νὰ δείξει πὼς ὑπάρχουν πάντα δύο κι' ὁ λόγος δὲν εἶναι μόνο τὸ ἕνα. Παράδειγμα ὕλη - ἀντι-ὕλη κλπ. Παντοῦ στὸ σῶμα του ὑπάρχουν τὰ εὐαίσθητα σημεῖα ποὺ μὲ τὴν ἐπαφὴ ἀποκαλύπτονται. Τὸν καλὸ ποιητὴ τὸν βλέπεις κι' ἀπὸ μερικοὺς στίχους του κι' ὄχι μόνον ἀπ' τὸ σύνολο. Παράδειγμα ἡ Σαπφὼ καὶ τ' ἀποσπάσματα τῶν ποιημάτων τῶν ἀρχαίων μας μεγάλων: Ἡράκλειτου, Ἐμπεδοκλῆ καὶ Παρμενίδη. Συχνὰ τὰ ἐρείπια τῶν ναῶν δείχνουν τὴν αἴγλη τους κι' αὐτὰ τ' ἀκρωτηριασμένα ἀγάλματα. Μερικοὶ στίχοι τους λοιπὸν εἶναι βαρυσήμαντοι.

Πρόκειται γιὰ δυὸ σημαντικοὺς ποιητὲς ποὺ ἐπάξια κατέχουν περίοπτες θέσεις. Κι' οἱ δυὸ λυρικοὶ κι' ἐγκεφαλικοί, ἀλλὰ προπαντὸς ποιητές. Καμμιὰ σχέση μὲ τὰ ποιητικὰ καχέκτυπα τῶν φλύαρων κι' ἀσυναρτολόγων. Ὑπόδειγμα ποιητικῆς τέχνης τὰ πολὺ μοντέρνα τους ποιήματα: Ἡ Δημουλᾶ μὲ τὸ νέο της ἔργο: «Τὸ τελευταῖο σῶμα μου» χαράζει νέους, δικούς της δρόμους. Πνέει ὁ ἀέρας τῆς ἀνανέωσης. Σῶμα τραγικὸ καὶ πονεμένο τ' ἀνθρώπινο. Πιὸ ρεαλιστὴς ἀπ' τὸν πρῶτο. Κι' οἱ δυὸ τοῦτοι ἐκλεκτοὶ τῶν Μουσῶν, ἀρδεύουν, βέβαια, ἀπὸ διαφορετικὲς πηγὲς τὸ ζωογόνο τους νάμα, ὅμως τεχνικὰ προσεγγίζουν κι' οὐσιαστικά. Ὁ πρῶτος μεταφυσικὸς καὶ ρεαλιστής, θἄλεγα ὑπαρξιστὴς στοχαζόμενος καὶ πικρός. Μεγάλη ἐντύπωση μοῦ ἔκαναν οἱ στίχοι του ποὺ ἀναφέρονται σ' ἀρχαῖα πρόσωπα καὶ τόπους. Κι' εἶναι σὰν μιὰ ἀπεγνωσμένη προσπάθεια ἀνασύνδεσης μὲ τὴν φωτεινὴ ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα. Σημεῖα ἀναφορᾶς του οἱ Δελφοὶ καὶ ἡ Δῆλος, τόποι φωτεινοί, τόποι τοῦ ἀπολλώνειου Λόγου. Εἶπα πὼς δὲν χρειάζονται πολλοὶ στίχοι γιὰ νὰ μεταλάβεις ἀληθινὴ ποίηση.

Ἰδού:

«εἶμαι ἀκόμα κορμὶ ἀπὸ λιγνὸ ἀέρα
εἶμαι ἀκόμα στόμα».
(Περίπατος στὴν Ἀττικὴ)

Ἡ γλώσσα του ζωντανή. Τὸ ὕφος του σύγχρονο καὶ νεοκλασικό. Ἀττικὸ ὕφος.

«Ἔρχεται ὁ αἰώνας ποὺ ἡ σιγὴ θὰ
γεννήσει τὸ ζῶο της».

Τόποι αἰθρίας οἱ ἑλληνικοί. Πνεῦμα καὶ ρυθμός: «ἡ μάθηση τοῦ ὄνειρου, ὡς φλοῖ-

σθος ένάλιος κι ἀρίφνητος μὲ κατακλύζει». Ἰδοὺ ὁ δισυπόστατος ποιητής: «αὔρα ἀπὸ μνήμη καὶ θάνατο, ἀσίγαστη ἀνάσα κραυγή». Θὰ μᾶς πεῖ ἀκόμα: «εἴμαστε ἢ δὲν εἴμαστε ἀκόμα θνητοὶ / μὲ γέλια ἐνοράσεις καὶ δάκρυα».

Οἱ στίχοι δείχνουν τραγικότητα κι' ἀπελπισία σὰν τὸν «Βουραϊκό», κι' ὅπου ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀπρόσιτη ἀπ' τὸ νοῦ καὶ σκοτώνει τὸν ἄνθρωπο ποὺ κοιτάζει.

Τὸ «ταξίδι» του εἶναι δεῖγμα ζωντανῆς ποίησης καὶ σύνθεσης. Ὁ ποιητὴς βρίσκεται σ' ἐγρήγορση πάντα. Ὅπως στὸ «ὀνειρομαντικό» του. Τὸ «Προ-λογικὸ» εἶναι σὰν μιὰ δόνηση ἢ ἑρμηνεία τοῦ ἀνερμήνευτου.

Τὸ «οὐ παγὰν λαλέουσαν» δεῖγμα τῆς ψυχοπνευματικῆς του κατάστασης. Ὅλα ἐδῶ παίρνουν τὴν διάσταση τοῦ μοιραίου καὶ τοῦ μυστηρίου. Καὶ τὸ μέλλον εἶναι ὁ οὐρανὸς μέσ' στὸ κεφάλι. Ὡραῖα καὶ τὰ αἰνίγματα κι' ὅπου μᾶς δίνει τὴν ἀνθρώπινη μοίρα τῆς Ἑλλάδας: Κίρκη Πλειάδες Συμπληγάδες Σχερία. Πολὺ ὡραῖο καὶ τὸ ποίημα ποὺ χάθηκε μέσα στ' ὄνειρο, καὶ κυρίως μὲ τοὺς τέσσερις τελευταίους στίχους. Τὸ βιβλίο τελειώνει μὲ «Μερικὰ φιλοσοφικὰ ἀξιώματα», ὅπου δὲν τὰ καταφέρνει ἄσχημα.

Εἴπαμε γιὰ τὸν πρῶτο. Ἡ δεύτερη ξεχωρίζει γιὰ τὴν ἀνθρώπινη κι' ὀρθολογιστικὴ μαγεία ποὺ ἐξασκεῖ ὁ στίχος της, μὲ τὴν πικρὴ γεύση καὶ μελαγχολία.

Τὸ «ΠΑΝ - ΚΝΑΜΑ» μᾶς προδιαθέτει γιὰ τὴν πληρέστερη κατανόηση. Στοχάζεται μελωδώντας κι' ἀγρυπνεῖ πονώντας. «Τὸ τελευταῖο χῶμα μου» τρομερὰ ἀπεγνωσμένο ποίημα, θλιβερὸ ἀνάκρουσμα ἀδιεξόδου. Μὰ κι' ὅλα της τἄλλα ποιήματα εἶναι στοχαστικὰ καὶ ψυχοφθόρα.

«Ἀπερήμωση.
Κι' αὐτὲς τὶς πολυόροφες ἀνθρώπινες (σχέσεις
ποιὸς τὶς γκρέμισε;
Καὶ ἐγὼ πῶς μένω ἐδῶ,
ποῦ μὲ ὁδηγοῦν κλεισμένη
αὐτὲς οἱ ξένες ἀνεξήγητες συνέχειες;»

Πολλοὶ εἶναι οἱ στίχοι ποὺ μᾶς ἐντυπωσιάζουν, ὅμως ὁ χῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τοὺς ἀναφέρουμε. Ποίηση μαστίγιο θἄλεγα καὶ σαρκασμός.

Καὶ ἰδοὺ ἡ τέλεια εἰκόνα τῆς ὕπαρξής μας:

«Καπνὸς ἀπὸ μονόπατο ἀγροτικὸ σπι- (τάκι
πασχίζει ν' ἀνεβάσει ὅσο πιὸ ψηλὰ (μπορεῖ
τὴ διάλυσή του.»

Εἴπαμε καὶ κάποτες ἀρκοῦν μερικοὶ στίχοι γιὰ νὰ ἀναγνωρίσεις τὸν ποιητή.

«Κοινόβιο οἱ φωνὲς τῶν τζιτζικιῶν».

Στοὺς στίχους της ἔχει τὴν αἴσθηση τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων. «Θολὸ τὸ Γαλαξείδι / στὸ ψαχτικὸ τῆς μνήμης ἀεράκι»... «Πανιῶν καὶ καταρτιῶν μετεμψυχώσεις. / Ἰστιοφόρα ἡ φωνή σου».

Καὶ πόσα δὲ λέει ὁ στίχος: «Ἀξιολύπητη λέξη τὸ 'Ολόκληρο». Πολλὰ εἶναι κι' ἐδῶ τ' ἀξιόλογα σημεῖα. Στίχοι ἐκφραστικοὶ ποὺ μένουν:

«δουλειὰ στὰ ὀρυχεῖα τοῦ δυσδιά- (κριτου».

Ἐδῶ φανερώνει καὶ τὴν ὑπαρξιακὴ ἢ μεταφυσική της ἀγωνία, τὸ πέρ' ἀπ' τ' ἀνθρώπινα. Τὸ δέος τῆς προαίσθησης σοῦ προκαλεῖ «Τὸ κεφάλαιο χῶμα».

Σὰν μιὰ ὑπέροχη ζωγραφιὰ εἶναι οἱ στίχοι της:

«Κοιμᾶται τὸ κορίτσι
ἐνῶ πίσω ἀπὸ τὸ χαλαρὸ φουστάνι της
ὁ ἕνας μαστὸς ἀνατέλλει
γιὰ νὰ θηλάσει ἡ λαίμαργη ἀφαίρεση».

Κι' ἰδοὺ πάλι τὸ τραγικὸ κι' ἡ ἐρημιὰ τῶν ὄντων:

«'Αγνώστους προμηθεύουνε
στὸ Ἄγνωστο τὰ 'Ονόματα».
«Δὲν ξέρει τίποτα ἀπ' αὐτὰ τὸ Ὄνομά (μου.
Εἶναι ἁπλὰ μιὰ ἠχομόνωση».
«Εἶν' ἡ φωνή μου εἶναι ἀθόρυβος πε- (ρίπατος
μοναχικῆς γραφῆς

Καὶ ἰδοὺ τὸ μήνυμα, ποὺ φέρνει κάθε τέχνη καὶ ποίηση καὶ σ' ὅλους τοὺς καιρούς:

Ὄνειρο σημαίνει
νὰ μὴν ὑπάρχουν σύνορα
κ' οἱ βλοσυροὶ καχύποπτοι φρουροί
(τους.
Ἐλεύθερα νὰ μπαίνεις σ' ἄνθρωπο
κι οὔτε τὶς εἶ, οὔτε τὶς οἶδε».

Στὸ βάθος κι' οἱ δυὸ πιὸ πάνω ποιητές μας εἶναι τραγικοὶ κι' ἀνθρώπινοι. Στοχάζονται πάνω στὴν ἀνθρώπινη μοίρα. Ὅμως οἱ λυρικὲς δοξαριὲς δὲν λείπουν καὶ κάποιες θαλερὲς ὀάσεις τοῦ συναισθηματικοῦ κόσμου.

Ποιητὴς μὲ ἐνόραση ὁ πρῶτος, εὖρος ψυχῆς καὶ σκέψης πολυδιάστατης, οὐράνιος καὶ γήϊνος. Ἡ δεύτερη κατορθώνει νὰ κάνει ὄνειρο τὴν σκληρὴ πραγματικότητα μὲ τὶς τρομερὲς ἀνθρώπινες διαστάσεις της. Κι' ἐδῶ εἶναι ἡ δύναμη τῆς αὐθεντικῆς ποίησης. Τραγικὴ εἶναι ἡ πεῖρα ποὺ κουβαλοῦν μέσα τους κι' οἱ δυὸ τοῦτοι πολυσήμαντοι ποιητὲς ἀνάμεσα στοὺς καλύτερους τῆς ἐποχῆς μας.

ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

★

† Σωτηρίου Ἀλ. Καρανικόλα - Ἀλ. Σ. Καρανικόλα: «ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΗ».

Μνημεῖο μοναδικὸ τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ. Ἐργασία καμωμένη μὲ βαθιὰ ἀγάπη στὴ γενέτειρα, ἀλλὰ καὶ δουλεμένη μὲ ἐπιστημονικὴ γνώση καὶ μέθοδο. Προϊὸν μεγάλου μόχθου καὶ πολύχρονης προσπάθειας, οἱ «Παροιμίες καὶ Φράσεις ἀπὸ τὴ Σύμη» τοῦ μακαριστοῦ Συμαίου Πρωτοπρεσβύτερου Σωτηρίου Ἀλ. Καρανικόλα καὶ τοῦ γιοῦ του κ. Ἀλέξανδρου Σ. Καρανικόλα, ἐπίτιμου Προέδρου τοῦ ΚΕΜΕ, εἶναι ἕνα βιβλίο μὲ γενικότερη καὶ εἰδικότερη ἀξία καὶ σημασία.

Πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσουμε ὅτι ὡς σήμερα ἡ λαϊκὴ παράδοση καὶ ὁ πλοῦτος τῆς συμαϊκῆς λαογραφίας ἐλάχιστα, ἐρασιτεχνικὰ καὶ ἀποσπασματικὰ ἔχει μελετηθεῖ. Σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα μᾶς ὁδηγεῖ πρώτιστα ὁ «μετὰ χείρας» τόμος, ὅπου θησαυρίζονται, ταξινομοῦνται, ἑρμηνεύονται καὶ σχολιάζονται 1554 παροιμίες καὶ φράσεις ἀπὸ τὸ νησί μας μὲ τὸ λημματοθεματικὸ σύστημα καὶ στὴ συνέχεια παρατίθενται, γιὰ τὶς χρηστικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀναγνώστη, μὲ τὴν ἀλφαβητικὴ σειρά, ἀλλὰ καὶ μὲ παραπομπὲς στὰ λήμματα, ὅπου ἐξετάζονται. Περιττὸ νὰ τονίσουμε τὸ πόσο ἐπιστημονικὰ ὀρθὴ ὑπῆρξε ἡ μέθοδος αὐτὴ κατάταξης τοῦ συμαϊκοῦ παροιμιακοῦ ὑλικοῦ, ἀφοῦ τὸ πρῶτο σύστημα, ποὺ εἰσήγαγε ὁ «πατέρας τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας» Νικόλαος Γ. Πολίτης καὶ χρησιμοποιεῖ καὶ τὸ Κέντρο Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (βλ. στὸ Προλεγόμενα τοῦ βιβλίου, σσ. 7—8) ἐξυπηρετεῖ κάθε συγγραφέα ποὺ θὰ ἤθελε νὰ ἀντλήσει στοιχεῖα γιὰ κάποια μελέτη του καὶ ποὺ φυσικὰ θ' ἀναζητοῦσε τὴν παροιμία κάτω ἀπὸ τὴ λέξη, ποὺ «προβάλλει τὸ κεντρικό της νόημα» (σελ. 8), ἐνῶ ὁ δεύτερος τρόπος ταξινόμησης διευκολύνει ἄλλες χρηστικὲς ἀνάγκες: τοπικῶν λαογράφων ποὺ θὰ προβοῦν σὲ σύνταξη νέων δικῶν τους ἐργασιῶν κλπ. Ἕνα εὑρετήριο λέξεων, στὸ τέλος τοῦ τόμου, τὸν καθιστᾶ ἀκόμη πιὸ πολύτιμο ὄργανο τῆς μελέτης καὶ ἐργασίας.

Ὁ κ. Ἀλέξανδρος Σ. Καρανικόλας σημειώνει ὅτι «πολλὲς εἶναι ἀκόμη οἱ παροιμίες καὶ οἱ παροιμιακὲς φράσεις ποὺ δὲν ἔχουν ἀποθησαυριστεῖ εἴτε γιατὶ δὲν ἔτυχε νὰ τὸ φέρει ὁ λόγος νὰ τὶς ἀκούσουμε» (ὅπ. παρ., σελ. 6). Καὶ τὰ γράφει αὐτὰ τὴν ὥρα ποὺ προσκομίζει 1554 παροιμίες καὶ φράσεις ἀπὸ τὴ Σύμη! Ἐμεῖς ποὺ μεγαλώσαμε σὲ μεγάλη συμαϊκὴ παροικία (τῆς Ἀλεξάνδρειας), ποὺ γνωρίσαμε Συμαίους ναυτικοὺς καὶ σφουγγαράδες, ποὺ μείναμε γιὰ ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα κατὰ καιροὺς στὸ νησί, ἔχομε τὴ γνώμη ὅτι ὁ μελετητὴς ἀπὸ σεμνότητα ὑπερβάλλει. Ἀναζητήσαμε παροιμίες, καὶ σπάνιες μάλιστα, ποὺ γνωρίζαμε καὶ τὶς βρήκαμε στὴ θέση τους. Βέβαια δὲν μποροῦμε νὰ ἀποκλείσουμε κάποιες ἐλλείψεις, ἀλλὰ αὐτὲς πρέπει νὰναι πολὺ μικρές. Οὕτως ἢ ἄλλως ὁ ἀριθμὸς τῶν 1554 παροιμιῶν καὶ φράσεων εἶναι ἰδιαίτερα σεβαστὸς καὶ ἐπιβεβαιώνει τὸ συμπέρασμα ποὺ ἤδη διατυπώσαμε. Ταυτόχρονα ὅμως ἐξασφαλίζει στὸ ἔργο τὸν τίτλο τῆς πιὸ συστηματι-

...ξ προσπάθειας πού ἔγινε ποτὲ γιὰ τὸν λαϊκό μας πολιτισμό. Δὲν παρορᾶ κανεὶς τὴν προσφορὰ τῶν Χαβιαράδων, τοῦ ἴδιου τοῦ παπα-Σωτήρη κ.ἄ. Συμαίων πού ἀσχολήθηκαν μὲ τὴ λαογραφία τοῦ νησιοῦ μας. Ἐδῶ ὅμως ἀποκαλυπτόμαστε μπρὸς στὸν ὄγκο καὶ τὴν ποιότητα τῆς ἐργασίας. Ἡ φωνητικὴ τοῦ συμαϊκοῦ ἰδιώματος ἀποδίδεται παντοῦ μὲ ἐπιστημονικὴ μέθοδο. Τυπογραφικὰ τὸ βιβλίο εἶναι ἀληθινὸ ἔργο τέχνης μὲ τὴ χρησιμοποίηση ἡμίμαυρων, πλάγιων καὶ μικρότερων στοιχείων, πού ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐξυπηρέτηση πού παρέχουν κατὰ τὴ χρήση του στὸν ἀναγνώστη, συνθέτουν ἕνα καλαίσθητο σύνολο, ἕνα «τυπογραφικὸ ποίημα» τοῦ παλιοῦ καλοῦ καιροῦ. Φιλολογικά, ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ γίνεται μὲ λιτότητα, σαφήνεια καὶ στερεότητα.

Ὁ πανελλήνιος χαρακτήρας ὁρισμένων παροιμιῶν, — γιατὶ οἱ πιὸ πολλὲς ἔχουν συμαϊκὴ σφραγίδα, — πού παραδέχεται καὶ ὁ κ. Ἀλ. Καρανικόλας, «δὲν μειώνει τὴν ἀξία τους» (σσ. 6—7) καὶ γιὰ ἕναν ἀκόμη λόγο. Τεκμηριώνονται ἔτσι αὐτὲς οἱ ἴδιες οἱ παροιμίες. Ἔχομε δηλ. ἀμφιμονοσήμαντη ἐξάρτηση. Αὔριο ὁ μελετητὴς ἐξετάζοντας μιὰν εἰδικὴ πανελλήνια περίπτωση, ὁπωσδήποτε θὰ παραπέμψει καὶ στὴ Σύμη, γεγονὸς πού θὰ ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στὸ ἔργο τῶν Σωτηρίου καὶ Ἀλεξάνδρου Καρανικόλα. Πῶς συγκροτήθηκε, τώρα, ἡ συλλογή, μᾶς τὸ λέγει ἐπίσης ὁ δεύτερος στὰ «Προλεγόμενα» τοῦ βιβλίου:

«Ἐκεῖνος (εἶχε συγκεντρώσει παροιμιακὸ ὑλικὸ) ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες μας τοῦ Πειραιᾶ καὶ τῆς Ἀθήνας, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ζοῦσε, ὅταν ὑποχρεώθηκε ἀπὸ τὸν ξένο κυρίαρχο νὰ ἐγκαταλείψει τὴ γενέθλια νῆσο· ἐγὼ ἀπὸ τοὺς Συμιακοὺς τῆς Ρόδου, ὅταν, μετὰ τὴν ἑνσωμάτωση τῆς Δωδεκανήσου στὸν ἐθνικό μας κορμό, εἶχα τοποθετηθεῖ γυμναστιάρχης στὸ Βενετόκλειο Γυμνάσιο Ρόδου καὶ εἶχα βρεθεῖ ἀνάμεσα σ' ἕνα πλῆθος συμπατριῶτες μας, πού πρόσφατα εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὴ Ρόδο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μπορῶ νὰ ἀντλῶ πλούσιο καὶ ἀνόθευτο τὸν παροιμιακὸ θησαυρὸ τῆς γενέτειράς μου. Καὶ ἡ συγκομιδὴ ὑπῆρξε ἀξιόλογη. Στὶς συλλογὲς πού εἴχαμε καταρτίσει ἐκεῖνος καὶ ἐγώ, ὁ ἕνας ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ἄλλο, εἴχαμε ἀποθησαυρίσει τὸ μέγιστο μέρος τοῦ συμιακοῦ παροιμιολογίου». (σελ. 5).

Ἡ ἐπεξεργασία τῶν δυὸ αὐτῶν συλλεκτικῶν συναγωγῶν ἀπὸ τὸν κ. Ἀλ. Καρανικόλα ἔδωσε τὸ θαυμαστὸ βιβλίο «Παροιμίες καὶ φράσεις ἀπὸ τὴ Σύμη», πού λίγοι ἑλληνικοὶ τόποι ἔχουν νὰ παρουσιάσουν. Βιβλίο ὑποδειγματικὸ σὲ πανελλήνια κλίμακα, γιατὶ λίγο - πολὺ ὁ ἐρασιτεχνισμὸς σημαδεύει γενικὰ τὴν ἑλληνικὴ λαογραφία. Στὸ ἑξῆς εἶναι ἀπόλυτα βέβαιο ὅτι θὰ ὑπάρχουν συχνὲς - πυκνὲς ἀναφορὲς σὲ κάθε εἴδους λαογραφικὲς ἐργασίες τόσο στὸ βιβλίο ὅσο καὶ στὴ Σύμη. Ἐνῶ εἶναι τώρα πιὰ εὔκολο νὰ μελετηθεῖ σωστὰ ὁ χαρακτήρας, ἡ θυμοσοφία, τὸ σπινθηροβόλο πνεῦμα, ἡ ἀρρενωπὴ ἀθυροστομία, ὁ πλούσιος συναισθηματικὸς κόσμος, ἡ εὐγένεια, ἡ σοφία, ἡ ἔντονη θρησκευτικότητα τοῦ συμαϊκοῦ λαοῦ. Κι ἀκόμη γίνεται εὐκολότερη, μὲ ὅλην αὐτὴ τὴν προεργασία, ἡ ὁλοκλήρωση τοῦ Γλωσσαρίου τῆς Σύμης τοῦ ἀειμνήστου παπᾶ-Σωτήρη, πού τὸ ἀρχικὸ τμῆμα του ἔχει ἤδη παρουσιάσει μὲ τὴ συνεργασία τοῦ κ. Τάσου Καραναστάση ὁ κ. Ἀλ. Καρανικόλας. Τὸν εὐχόμαστε καὶ τὴν περιμένουμε.

Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ

★

Δημοσθένη Κόκκινου: «ΛΥΡΙΚΑ» (ποιήματα), Θεσ)νίκη 1979.

Ἡ μετουσίωση τῆς ποιητικῆς φλόγας ἐξαγνίζεται ἐντυπωσιακὰ στὸ λυρικὸ στοιχεῖο τῆς ποίησης τοῦ Δ. Κόκκινου. Ἐνόραση ψυχῆς, στοχαστικότητα ἐντυπώσεων, παρατηρητικότητα καταστάσεων, αὐθορμητισμὸς ἀγάπης, ἀδελφωσύνης μήνυμα, εἶναι τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς μόνιμης καὶ ὄχι φευγαλέας ποιητικῆς ἐνατένισης τοῦ ποιητῆ.

Τὸ ἀγκάλιασμα τῶν προσώπων, εἴτε αὐτὰ κινοῦνται μέσα στὸ ζωτικὸ χῶρο τῆς φύσης, εἴτε ἀναπλάθονται στὴ φαντασία τῶν ὀνείρων, συγκινοῦν, γοητεύουν, θέτουν προβλήματα, δίνουν λύσεις στὸν κουρα-

σμένο ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς... / Δὲν ἔχω νὰ φέρω μήτε μιὰ ρόγα σταφύλι / γιὰ νὰ δροσίσω τὸ φρυγμένο πρόσωπο, / ἀνώνυμε γέροντα ποὺ περιμένεις / νὰ γυρίσουμε ἀπ' τὴν πολιτεία τῆς ἀφθονίας / τουλάχιστο μ' ἕν ατραγούδι... / (σ. 44), ἀλλοῦ πάλι /...Στὶς βιτρίνες καὶ στὴν ἀγορὰ / περιδιαβαίνουν ἀόρατοι / πίσω ἀπ' τ' αὐτοκίνητα καὶ τοὺς νέους / δίπλα στὶς μηχανὲς καὶ στὰ γραφεῖα / μ' ἕναν χοντρὸ λαιμοδέτη / καὶ πολλὲς ὑποσχέσεις γιὰ τὸ μέλλον.../ (σ. 29).

Ἡ Βιβλικὴ παρουσία τοῦ λόγου κορυφώνεται ἁρμανικὰ στὴ διάπλαση τοῦ στίχου τοῦ ποιητῆ, σὰν δροσοσταλίδα ψυχικοῦ μεγαλείου καὶ ὑπέρτατης ἀνθρωπιᾶς μὲ ἐπέκεινα προεκτάσεις στὸ φυσικὸ περιβάλλον, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς δόξας καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Μεγάλου Ποιητῆ. Ἡ σύλληψη τῆς ἰδέας μέσα στὰ πλαίσια τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος βοηθοῦν τὸ στίχο του νὰ συλλάβει τὴν παγκοσμιότητα μιᾶς νέας ἐποχῆς ἀποκαθαρμένης ἀπὸ προκαταλήψεις καὶ δογματισμούς... / Οἱ ποιτὲς εἴμαστε ποὺ μποροῦν ἀκόμα νὰ ἰδοῦν τὸν Θεὸ / ν' ἀνοίγει τὰ μπουμπούκια στοὺς βάτους / καὶ νὰ ψωμώνει τοὺς στάχεις στὰ χωράφια / μὲ τὴν πνοή Του στὸν κάμπο / καταβαίνουσα ἀπ' τοὺς ὀφρεῖς τῶν ὀρέων.../ (σ. 18 καὶ ἀλλοῦ... / περιμένοντας νὰ συνομιλήσεις μὲ τὸ Θεὸ / τὴν ὥρα ποὺ σαλεύουν οἱ φτέρες / ἀπ' τὸν ἴσκιο τῶν μελισσῶν, ἂν ἤξερες πόση ἀλόη / καὶ πόση σοφία / δόθηκε στὸ πήλινο βάζο / μὲ τὴ χαλασμένη σιωπὴ στὸ μέτωπό σου / θὰ φύτευες μονάχα μιὰν ἐλιὰ μὲ ἀσημένια φύλλα / καὶ λίγους μοναχικοὺς πυράκανθους στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου / γιὰ τοὺς ἀραιωμένους διαβάτες τῆς νύχτας / ποὺ κρατοῦν στὴν ἀμασχάλη τους τὸ φεγγάρι / φτωχοί, ἀνυπόδητοι καὶ περιδεεῖς δεσμοφύλακες (σ. 36).

Μειλίχιος, ἐκστατικὸς ἀναδιπλώνει τὶς σκέψεις του σὲ νέους ὁραματισμούς, μὲ σιγανὴ ἀλλὰ σταθερὴ φωνὴ σὲ ὅ,τι μπόρεσε νὰ διακρίνει τὸ ψυχικό του μεγαλεῖο. Μηνύματα δέους, ἀλλὰ καὶ ἔντονης χαρᾶς διαπνέουν τοὺς χρωματισμοὺς τῶν στίχων του. Ὁ ποιητὴς ἐμπειστεύεται τὸ ρυθμὸ τῶν συγκινήσεών του στὶς προσωπικὲς ἐμπειρίες καὶ τὰ ἔντονα συναισθήματα ποὺ εἶναι διάχυτα στοὺς ἀλλεπάλληλους συλλογισμοὺς τῶν ὀνείρων του, ποὺ ἐκδηλώνονται ποικιλόμορφα, εἰρηνικά. / ...ζήτησα νὰ βάλουμε γαρύφαλα καὶ ἴα / στὶς κάννες τῶν πολυβόλων μας / καὶ νὰ γυρίσουμε μὲ τὸν ἥλιο στὴν κόμη / γιὰ νὰ κάνουμε καλύτερη τὴν πατρίδα (σ. 55).

Τὰ «Λυρικά», μιὰ συλλογὴ μὲ ἐνδιάμεσους σταθμοὺς (ἐνδείξεις): Λυρικά, Θητεία, Συναντήσεις, Ἀποδημητικά, Ὁδοιπορικά, Ἐρημικά, Περιλειπόμενοι, ἀποτελοῦν μιὰ ἀλληλουχία συγκινήσεων ἐλεγειακοῦ χαρακτήρα μὲ προεκτάσεις μεταφυσικῆς σύλληψης ποὺ ἐκφράζεται ἤρεμα μὲ τὴν ἐναλλαγὴ τῶν λέξεων καὶ τῶν ζωηρῶν εἰκόνων ποὺ ἐκτυλίσσονται ἀκατάπαυτα στὸν ἀναγνώστη. Τὸ ξεκούρασμα πετυχαίνει ὁ ποιητὴς νὰ τὸ δώσει μὲ τὴ σύζευξη τῶν φανταστικῶν, φραστικῶν, εἰκόνων, μὲ ἐκεῖνες τῆς φύσης ποὺ ἔντονα ἐκτυλίσσονται μέσα στὸ ρυθμὸ τῶν λέξεων ποὺ ἀσύνδετες πολλὲς φορὲς ἑνώνουν τὸ ψυχικὸ μὲ τὸ φυσικὸ περιχάλλον... / Γι' αὐτοὺς τοὺς νέους ποὺ δὲν ἔχουν φεγγάρι / στὴν ἱδρωμένη της παλάμη / καὶ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ μιλήσουν μὲ τὰ χωράφια / (σ. 18), κι' ἀλλοῦ πάλι: / Οἱ φοιτητὲς μ' ἕνα γαρύφαλο / κι' ὁ γέροντας μ' ἕνα περιστέρι / περιμένουν στὴν ἀγορὰ / νὰ διαβοῦν οἱ στρατιῶτες τραγουδώντας / γιὰ νὰ φυτέψουν ὑακίνθους / στὴν αὐλὴ τῆς φυλακῆς... / (σ. 51).

«Ὁ Λόγος» τοῦ Γιώργου Μάνθ Οἰκονόμου, ποὺ σὰν πρόλογος στάθηκε κάτι πέρα ἀπὸ κατατοπιστικὸς σημειώνει κάπου: «...καὶ οἱ λέξεις ἀνασύρονται ἀμόλυντες, ἀπ' τὴν παγερὴ λήθη τοῦ καιροῦ, ἀγνές, ἀπ' τὴν ἀνελέητη λησμονιὰ τῶν τάφων... ξεθάβονται ἀπ' τὰ πέρατα τῆς ἀπόστασης, γιὰ ν' ἀκουστεῖ, ξανὰ ἡ φωνὴ αὐτοῦ τοῦ παράξενου καὶ θαυμαστοῦ ὄντος...» Καὶ πράγματι ἔτσι ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ Δημ. Κόκκινου, συντροφιὰ μὲ τὴ «νύμφη καὶ ρεβέκα» τὴ **σύζυγό** του Ἰωάννα ποὺ μὲ λόγια ἁπλὰ ἀφιερώνει τὴ συλλογή του γιὰ νὰ τῆς δώσει κάπου τὴ συνδημιουργία:.. / καὶ ζήτησα

νὰ συνομιλήσω μὲ τὸν Θεὸ / πάνω σ' ἕνα κλωνάρι ἀμυγδαλιᾶς στὴν ἔρημο / μὲ τὴν γυναίκα μου δίπλα / σείουσα τὴν γύρη τῶν ἀνθέων / στὰ πεῦκα καὶ στὰ ρείκια / ὡς οἰνοχόος τῶν ὀρθινῶν ἡμέρων... / (σ. 55).

Ὁ Δημ. Κόκκινος ἔχει θητεύσει μέχρι σήμερα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ποίηση, σχεδὸν σ' ὅλα τὰ εἴδη τοῦ ἔντεχνου λόγου, ἀλλὰ καὶ στὴ ζωγραφική, γεγονὸς ποὺ τοῦ δίνει τὴν εὐχέρεια νὰ ξεκουράσει καὶ μ' αὐτό του τὸ χάρισμα τὸν ἀναγνώστη, διακοσμώντας τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου του μὲ ἀνάλογα σκίτσα

★

Ρόζας Σταμούλη: «ΠΡΩΤΟΦΤΕΡΟΥΓΙΣΜΑΤΑ», Ἀθήνα 1978.

Ἂν καὶ λίγο πρὶν μὲ τὴ δημοσίευση σποραδικῶν ποιημάτων της, δειλὰ δειλὰ εἶχε κάνει τὴν παρουσία της στὴν ποίηση ἡ Ρόζα Σταμούλη, μὲ τὰ «Πρωτοφτερουγίσματα», μᾶς δίνει ἕνα σταθερὸ βάδισμα στὸν ποιητικὸ χῶρο μὲ εὐοίωνες προοπτικὲς γιὰ τὸ μέλλον.

Ἡ εἰλικρίνεια, ὁ στοχασμός, οἱ ἐμπειρίες τοῦ σήμερα παρὰ τὸ νεαρὸ τῆς ἡλικίας της ὀρθώνονται στὴ μετουσίωση τοῦ στίχου, δίνοντας θεσμικὰ ὄρια στὶς ἀντιθέσεις τοῦ δράματος, ἀλλὰ καὶ τῆς συγνῆς πραγματικότητας. Ἡ διανοητικὴ σκέψη ποὺ καίρια δεμένη μὲ τοὺς κτύπους τῆς καρδιᾶς διοχετεύει μηνύματα, διαγράφει ἀγωνίες, ἐκφράζει ἀλήθειες, ἀνασκαλεύει καταστάσεις, ὁροθετεῖ γεγονότα. «Οἱ ἁμαρτίες μας εἶναι σὰν τῶν ἀφορισμένων. / Τὰ λάθη μας, τὰ μεγάλα καὶ φοβερὰ λάθη μας / ποὺ ἔτσι πεισματικὰ τ' ἀφήνουμε νὰ γίνουν, / μοῖρα μᾶς παρασύρουν στὴν δίνη τους / ... κι αὐτὸς ὁ θόρυβος, ὀρθὰ σχεδιασμένος, / εἶναι προπέτασμα καπνοῦ / εἶναι ἡ πρώτη ἐντύπωση ἡ λανθασμένη, / ὥστε ν' ἁρπάξουμε αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο / κι ὕστερα, ξέρουμε νὰ δράσουμε ὅπως ἐμεῖς / καὶ μόνο ἐμεῖς ξέρουμε. (Ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μας, σ. 27) ἀλλοῦ: Ἐκεῖνοι ἐκεῖ, θέλουν πάποιον σὰν θύμα ἐξιλαστήριο / δὲν νοιάζονται ποιὸς φταίει, / δὲν νοιάζονται ποιὸς θἄναι στὸ χῶμα — / ὅποιος νἄναι — θἄναι κάποιος. / Σκληρὴ ἡ διαπίστωση γιὰ τὴν πορεία, / γι' τὸ σοῦ λέω φύγε ἀπὸ 'κεῖ κάποιον θὰ βάλουμε νὰ μείνει / — θὲ νὰ γλυτώσουμε — ὅσο νὰ νοιώσουν τί συμβαίνει. / (ἀπὸ τὸ Σκληρὴ διαπίστωση, σ. 11).

Βέβαια δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι ἡ ποιήτρια κατόρθωσε ν' ἀπαλλαγεῖ ἀκόμα ἀπὸ τὸν ἑαυτό της καὶ τὶς προκαταλήψεις ποὺ φέρνει μέσα της ἀπὸ γνωστὲς ἐμπειρίες ποὺ ἔζησε, μετουσιώνει ὅμως τὰ βιώματά της μὲ τὸν καλύτερο ἐκφραστικὸ τρόπο, μὲ τὸ δημιουργικὸ στίχο: «Σ' ἔβλεπα πάντα στὴν κορυφὴ τῆς σκάλας' / δὲν ὑπῆρχε ἄλλο σκαλὶ ν' ἀνέβεις πιὸ ψηλά. / Ἦσουν ὁ ἔπαρχος, κυρίαρχος, ἐπιτακτικός. / Στὴν κορυφή... κι ἡ σκάλα ἀνθρώπινα κορμιά, / ποὺ στοιβάζονταν μιὰ βλάκερη ζωὴ / στὰ πόδια σου γιὰ νὰ τρανέψεις. / Ὅλο καὶ πιὸ ψηλὰ σὲ βλέπω, / ...» (Ἀπὸ τὸ στιγματισμένος, σ. 24).

Οἱ ἀνησυχίες γιὰ μιὰ καινούργια κατάσταση ζωῆς, εἶναι οἱ δραματισμοὶ στὴν ποιητικὴ φωνὴ τῆς Ρόζας Σταμούλη, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνοὶ πόθοι τῆς ἀνθρώπινης ἀλήθειας μέσα σ' ἕνα κόσμο ἀμφισβήτησης καὶ στεγνῆς ψυχικῆς διάθεσης, μὲ μιὰ φιλοσοφικὴ διαίσθηση γιὰ τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ ἀγχώδους ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας.

Ὁ ἐλεύθερος στίχος της χωρὶς καμιὰ ἐπιτίθευση, ἂν θέλετε ὄχι καὶ πολὺ δούλεμα, εἶναι τὸ μυστικὸ τῆς νέας ποιήτριας.

★

Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη: «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ (Συλλογὴ φοιτητῶν), Ἰωάννινα 1970.

Στὸ χῶρο τῆς Λαογραφίας καὶ μάλιστα στὴν ὑποδομὴ γιὰ ἔρευνα ἔχουν κάνει τὴν ἐμφάνισή τους μέχρι σήμερα ἀρκετοὶ κατάλογοι λαογραφικῶν χειρογράφων, γεγονὸς ποὺ μᾶς χαροποιεῖ ἰδιαίτερα, ἀφοῦ μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσουμε τὸν ἀποθησαυρισμὸ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ποὺ δὲν θὰ ἦταν εὔκολο νὰ ξέρουμε.

Οἱ πλούσιες συλλογὲς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ποὺ φιλοξενοῦν εἰδικὰ ἢ μὴ ἐπιστημονικὰ Κέντρα ἔχουν συνταχθεῖ κατὰ κα-

νόνα ἀπὸ ἐρευνητὲς ἐπιστήμονες ἢ καὶ φίλους τῶν ἐθίμων καὶ τῆς παραδόσεως, τώρα φοιτητὲς τῆς φιλολογίας τῶν Πανεπιστημίων μας στὰ πλαίσια τῶν φροντιστηριακῶν ἀσκήσεών τους ἔχουν ἀποθησαυρίσει σπουδαῖο λαογραφικὸ ὑλικό, γεγονὸς ποὺ μᾶς ἱκανοποιεῖ ἰδιαίτερα, ἐπειδὴ νέοι ἄνθρωποι ἀνατρέχουν στὶς ρίζες τῆς φυλῆς.

Τὴν ἀξιοποίηση τῶν χειρογράφων αὐτῶν πρῶτα-πρῶτα ἔκαναν τὰ ἐπὶ μέρους σπουδαστήρια μὲ τὴ συγκρότηση Λαογραφικοῦ Ἀρχείου γιὰ νὰ ἔρθουν ἀργότερα εἰδικοὶ ἐπιστήμνες, νὰ τὰ παρουσιάσουν καταλογογράφοντας τὸ ὑλικὸ αὐτὸ κατὰ περιοχὲς τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου. Μέχρι σήμερα, ἡ Γορτυνία, ἡ Λευκάδα, ἡ Κύπρος, ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα, ἡ Κρήτη, τὰ Δωδεκάνησα, ἡ Θράκη, ἡ Εὔβοια εἶχαν τὸ προνόμοι νὰ συγκαταλλέγονται μεταξὺ τῶν περιοχῶν ποὺ εἶχαν παρουσιασθεῖ.

Τὴν ἀξιοποίηση τῶν χειρογράφων τῆς κατηγορίας αὐτῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων καὶ μάλιστα γιὰ τὴν Ἤπειρο παρουσιάζει ὁ βοηθὸς τῆς ἕδρας τῆς Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, νεαρὸς ἀλλὰ δόκιμος ἐπιστήμονας Μηνᾶς Ἀλ. Ἀλεξιάδης. Ὁ σ. στὶς 90 σελίδες τῆς ὑποδειγματικῆς ἐργασίας του ὁλοκληρώνει τὴν εἰκόνα τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ καὶ κατατοπίζει πληρέστατα τὸ μελετητὴ ποὺ θὰ θελήσει νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ ὁποιοδήποτε θέμα. Γιὰ πληρέστερη ἐνημέρωση τοῦ ἀναγνώστη μεταφέρω τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων: 1. Εἰσαγωγικὰ (σ. 5—8), 2. Τὰ χειρόγραφα: α) Νομὸς Ἄρτας (σ. 11—17), β) Νομὸς Θεσπρωτίας (σ. 17—23), γ)) Νομὸς Ἰωαννίνων (σ. 23—49), δ) Νομὸς Πρέβεζας (σ. 49—54), ε) Γενικὰ ἀπ' ὅλη τὴν Ἤπειρο (σ. 54—59), 3. Εἰδολογικὴ κατάταξη τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ: α) Κοινωνικὴ συγκρότηση (σ 63—65), β) Ἤθη καὶ Ἔθιμα (σ. 65 = 66), γ) Θρησκεία (σ. 66—68), δ) Τέχνη (σ. 68—70), 4. Στατιστικὸς πίνακας λαογραφικῶν θεμάτων (σ. 71—72), 5. Εὑρετήριο τόπων (σ. 73—81), 6. Εὑρετήριο συλλογέων (σ. 82—88), 7. Εὑρετήριο λαογραφικῶν θεμάτων (σ. 89—96), 8. Χάρτης τῆς Ἠπείρου (σ. 97).

Ἡ κατατοπιστικὴ εἰσαγωγὴ ποὺ ἀνατρέχει στὸ ἱστορικὸ τῆς Ἱδρύσεως τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ τὶς προσπάθειες τῶν καθηγητῶν κ.κ. Δ. Σ. Λουκάτου, ποὺ ἔθεσε τὶς βάσεις γιὰ τὴ συγκρότησή του, Ν. Μ. Παναγιωτάκη καὶ Μ.Γ. Μερακλῆ, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι μέχρι τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1974 ὑπῆρχαν 59 ὀγκώδεις τόμοι ἀνεκδότου ὑλικοῦ, 427 χειρόγραφα. Ὁ σ. ἐκτὸς ἀπὸ τὸ διάγραμμα κατατάξεως λαογραφικῆς ὕλης τὸ ὁποῖο καὶ ἀποτελεῖ συνοπτικὴ εἰκόνα τοῦ πλούσιου λαογραφικοῦ θησαυροῦ ποὺ κρύβουν τὰ καταλογογραφούμενα χειρόγραφα, σὲ ὑποσημείωση τῆς εἰσαγωγῆς του δίνει μιὰ πλήρη βιβλιογραφικὴ παρουσίαση τῶν μέχρι σήμερα δημοσιευμένων παρόμοιων καταλόγων, δίνοντας ἔτσι ταυτόχρονα ἕνα κόρπους καταλογογράφων στὸν τομέα αὐτὸν τῆς Λαογραφίας.

Ὁ ἀείμνηστος καθηγητής μας τῆς Λαογραφίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν Γ. Κ. Σπυριδάκης παίρνει τὴν ἀνάλογη βιβλιογραφικὴ θέση, ὅπου, κατὰ τὸν σ., ἐπιβαλλόταν γιὰ τὴν πίστη καὶ πεποίθηση ποὺ εἶχε ὁ ἐπιστήμονας αὐτός, ὑπογραμμίζοντας πάντοτε τὴν ἀνάγκη τῆς συντάξεως καὶ δημοσιεύσεως τέτοιων καταλόγων ὄχι μόνο στὶς ἰδιαίτερες συζητήσεις του, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐκφραζόταν ἐπίσημα (βλ. Α΄ Συμπόσιο Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου, Πρακτικά, 1 (1975), σ. 237).

Ὁ σ. δὲν περιορίζεται μὲ τὴν παρουσίαση τῶν χειρογράφων σὲ ἁπλὴ ἀναγραφή των καὶ μόνο, ἀλλὰ μᾶς δίνει καὶ μιὰ κατατοπιστικὴ ἐνημέρωση ποὺ ἀφορᾶ τὸ περιεχόμενο κάθε χειρογράφου. Μετὰ τὴν ἀναγραφὴ τῶν χειρογράφων σὲ 427 λήματα ἀκολουθεῖ ἡ εἰδολογικὴ κατάταξή τους ὅπως ἀναφέρεται πιὸ πάνω μὲ τὸν πίνακα περιεχομένων ποὺ δώσαμε, γεγονὸς ποὺ καθιστᾶ τὴν καταλογογράφηση τῶν χειρογράφων εὔχρηστη καὶ κατατοπιστική.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ κ. Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη πολὺ ὀρθὰ προσέχθηκε ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων (Φιλοσοφικὴ Σχολή, Ἕδρα Λαογραφίας) καὶ δημοσιεύθηκε στὴ σειρὰ «Δημοσιεύματα Λαογραφικοῦ

Μουσείου καὶ Ἀρχείου, ἀρ. 2», γιατὶ πράγματι προσφέρει, σὰν δημοσίευμα ἐργαλεῖο, ὑπηρεσία στὴ Λαογραφικὴ Ἐπιστήμη καὶ ἰδιαίτερα στὴ Λαογραφία τοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου.

ΝΙΚΟΣ Λ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ

★

Σωτηρίου Α. Καρανικόλα - Ἀλεξάνδρου Σ. Καρανικόλα: «ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΗ», Ἀθήνα 1980.

Ὅσο πάει καὶ λιγοστεύουν στοὺς καιροὺς μας οἱ ὑπεύθυνες λαογραφικὲς (ἐννοῶ αὐτὲς ποὺ τηροῦν τοὺς κανόνες τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης) ἐργασίες. Ὑπαινίσσομαι τὰ «ἐκλαϊκευμένα», κατὰ κάποιο τρόπο, βιβλία λαογραφίας ποὺ οἱ συγγραφεῖς τους, χωρὶς τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια, διοχετεύουν ἀκατέργαστο ἢ ἀτεκμηρίωτο καὶ πολλὲς φορὲς ἀμφισβητήσιμης γνησιότητας ὑλικὸ (ἤθη, ἔθιμα, παροιμίες, τραγούδια κλπ.) ποὺ εἶναι χρήσιμο μόνο στὰ χέρια τῶν ἔμπειρων μας λαογράφων. Ὑπάρχουν βέβαια καὶ σήμερα ἄξιοι ἐπιστήμονες ποὺ ἔχουν προωθήσει τὴ λαογραφικὴ ἔρευνα σὲ πολλοὺς τομεῖς. Καὶ εἶναι χαρὰ κάθε φορὰ ποὺ ὁ φίλος τῶν ἐθνικῶν μας παραδοσιακῶν θησαυρῶν (γλωσσικῶν ἢ ἄλλων) μπορεῖ νὰ ἐπισημάνει τέτοιες ἐκδόσεις: ἐννοῶ τὴ δουλειὰ τῶν Σ. καὶ Α. Καρανικόλα «Παροιμίες καὶ φράσεις ἀπὸ τὴ Σύμη».

Ἡ συλλογὴ αὐτὴ τῶν Σ. καὶ Α. Καρανικόλα περιλαμβάνει συνολικὰ 1554 παροιμίες καὶ φράσεις σὲ δυὸ μεθοδολογικὲς μορφὲς κατάταξης. α) Μὲ τὸ λημματοθεματικὸ σύστημα (σὲ ἑνότητες θεμάτων) ὅπου μαζὶ μὲ τὴν αὐθεντικὴ γραφή τους χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν φωνητικὴ ἀπόδοση ἐπιστημονικὲς γλωσσικὲς μέθοδοι καὶ παράλληλα δίνονται ὅλες οἱ ἀπαραίτητες ἐπεξηγήσεις γιὰ τὴν κατανόησή τους. β) Μὲ ἀλφαβητικὴ σειρὰ καὶ μὲ τὴν ἴδια ἐπιστημονικὴ φροντίδα.

Τὸ βιβλίο κλείνει μὲ πολυσέλιδο καὶ πολύτιμο εὑρετήριο ὅλων τῶν λέξεων ποὺ ἀναφέρονται στὴ συλλογή. Εἶναι περιττὸ νὰ τονιστεῖ ἡ μέγιστη ἀξία τοῦ γλωσσολογικοῦ καὶ λαογραφικοῦ αὐτοῦ θησαυρίσματος. Μιὰ εὐχὴ μόνο θὰ μποροῦσε νὰ εἰπωθεῖ: νὰ ἔχουμε κι ἄλλες τέτοιες ἄρτιες δουλειὲς ἀπὸ ἄλλα διαμερίσματα τῆς πατρίδας μας. Τὶς χρειάζεται, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, ὄχι μόνο ἡ ἐπιστήμη τῆς Λαογραφίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐθνικὴ μας αὐτογνωσία.

ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΚΚΙΝΗΣ

★

Κώστα Δ. Κόκκινου: «ΔΙΑΘΛΑΣΕΙΣ» (ποιήματα) Θεσσαλονίκη 1978.

Ἕνας νέος ἄνθρωπος (τῆς τρίτης Λυκείου) καὶ κάτοχος πέντε ξένων γλωσσῶν — Ἀγγλικῆς, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, Ἰσπανικῆς καὶ Γερμανικῆς — μὲ δημοσιογραφικὴ συνεργασία στὸν ἑλληνικὸ καὶ ἰσπανικὸ τύπο, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ παρουσιάζει ἕνα ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον. Ὅταν μάλιστα ὁ ὑποδειγματικὸς αὐτὸς νέος, μαζὶ μὲ τὴν ἐντυπωσιακὴ αὐτὴ μόρφωση καὶ τὸ ἦθος διαθέτει καὶ ἕνα ἀξιοπρόσεχτο ποιητικὸ ταλέντο, τότε τὸ ἐνδιαφέρον γύρω ἀπὸ τὴν παρουσία του στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, γίνεται πιὸ δυνατό.

Πρόκειται γιὰ τὸν Κώστα Κόκκινο, ποὺ μὲ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ «Διαθλάσεις» δίνει τὸ θετικό του παρὸν στὸ χῶρο τῆς Ἑλληνικῆς ποίησης.

Καὶ εἶναι ἡ ποιητικὴ παρουσία του θετική, γιατὶ παρ' ὅλη τὴν νεαρὴ ἡλικία του μπόρεσε νὰ συλλάβει καὶ νὰ ἐπεξεργαστεῖ μὲ μιὰ καθαρὰ προσωπικὴ ἔκφραση, τὸ βαθύτερο νόημα τῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου στὴ ζωή.

Ἡ ἁπλότητα τῆς σκέψης καὶ τῆς ἔκφρασης μὲ τὴν πλούσια περιεκτικότητα τῶν νοημάτων, ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἱκανότητα τοῦ νεαροῦ ποιητῆ, ὁ ὁποῖος ἀντιμετωπίζει μὲ τὴν πρέπουσα σοβαρότητα τόσο τὶς μεγάλες ὑποχρεώσεις του ἀπέναντι στὴν ποιητικὴ τέχνη, ὅσο καὶ στὸ συνάνθρωπό του.

Τὸ βασικὸ γνώρισμα αὐτῆς τῆς ποιη-

τικῆς συλλογῆς, εἶναι ὁ αὐθορμητισμὸς καὶ ἡ εἰλικρίνεια ποὺ ὁ Κώστας Κόκκινος ἐκφράζει τὶς ἀνησυχίες του.

Ἡ ἀνάλυση τῆς ψυχοσύνθεσης τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, γίνεται μὲ βάση τὶς καταστάσεις καὶ τὰ γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Οἱ ἀσήμαντες λεπτομέρειες ποὺ μορφοποιοῦν καὶ συγκεκριμενοποιοῦν τὸ μέγεθος τῆς ἀνευθυνότητας καὶ τὶς ὑποκρισίας, κερδίζουν στὰ ποιήματα ὅλη τους τὴν ἀπογοητευτικὴ μεγαλοπρέπεια, μὲ τὶς συμβολικὲς προεκτάσεις ποὺ τοὺς δίνει ὁ ποιητής. Προεκτάσεις θρησκευτικές, κοινωνικές, πολιτικὲς καὶ ἀνθρωπιστικές Καὶ νὰ πῶς:

— Τὴν Πέμπτη ὁ παπὰς ἀρνήθηκε νὰ κηδέψει — ἕναν φτωχὸ ποὺ πέθανε — στοὺς πέντε δρόμους... — Τὴν Κυριακὴ ὁ ἴδιος μίλησε ἀπ' τὸν ἄμβωνα — γιὰ ἰσότητα καὶ δικαιοσύνη στοὺς πιστούς... — Ἀπὸ τὸ ποίημα ΠΙΣΤΗ...

— Ὅταν κάποτε ἔμαθα πὼς κάπου στὴ Γερμανία — κανένας δὲν κοιτάζει κάποιον ποὺ — στὸν δρόμο ψυχορραγοῦσε, — ἔκλαψα. Ὄχι τόσο γιὰ τὸν δύστυχο ἄνθρωπο — ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἄλλους ποὺ θέλουν — νὰ διεκδικοῦν τὸν τίτλο τοῦ συνανθρώπου του... — Ἀπὸ τὸ ποίημα ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΙ...

Διαβάζω στὴν ἐφημερίδα — 150 νεκροὶ στὴν Παλαιστίνη — ἄλλοι τόσοι στὴν Ἀφρική... — Γιὰ νὰ δοῦμε καὶ τὴν ἄλλη σελίδα... — Ἀπὸ τὸ ποίημα ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ.

— Χτὲς βράδυ — προσπάθησα νὰ κάνω τὸν φίλο μου νὰ γελάση — Δὲν τὰ κατάφερα... — Ἦταν ὀρφανός... — Ἀπὸ τὸ ποίημα ΟΡΦΑΝΙΑ.

Ὁ Κώστας Κόκκινος μὲ χαρακτηριστικὴ ἁπλότητα ἀνταποκρίνεται σωστὰ στὶς ποιητικές του ὑποχρεώσεις. Εἶναι μιὰ παρουσία, ποὺ ὑπόσχεται πολλὰ στὸν χῶρο τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς ποίησης. Καὶ εἶναι βέβαιο, πὼς ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τούτης τῆς συλλογῆς, δὲν θὰ τὸ ἀμφισβητήσει κανεὶς αὐτό.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Χ. ΚΡΑΝΗΣ

★

Νίκης Λαδάκη - Φιλίππου: «ΣΦΑΓΜΕΝΗ ΑΝΟΙΞΗ» (ποιήματα).

Ὁ ἑλληνισμὸς περιμένει πάντα μὲ τὴν ἴδια ἀγωνία τὴ λύτρωση τῆς Βόρειας Κύπρο, ποὺ βρίσκεται ἀκόμα κάτω ἀπὸ τὸ βάναυσο πόδι τοῦ «Ἀττίλα». Περιμένει τὴν ἐπιστροφὴ τῆς προσφυγιᾶς στὰ σπίτια της, τῶν ἀγνοουμένων, στὶς πονεμένες ἀγκαλιὲς τῶν μανάδων τους. Περιμένει νὰ ξεπορωθοῦν οἱ συνειδήσεις, ποὺ ὑποκίνησαν τὴ βαρβαρότητα νὰ σφάξει, νὰ βιάσει, νὰ σκορπίσει στὸ νησὶ τὴ φρίκη.

Ἔκφραση αὐτῆς τῆς φρίκης καὶ τῆς ἐναγώνιας προσμονῆς γιὰ τὴ λύτρωση, ἡ «Σφαγμένη Ἄνοιξη», ἄλλη μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ τῆς ἐκλεκτῆς ποιήτριας τῆς Κύπρου, Νίκης Λαδάκη — Φιλίππου, γεμάτη ὀργή:

«Δῶστε μας πίσω τὴ γῆ μας / γιὰ νὰ ξαναζωντανέψουν / τὰ πεθαμένα κορμιά μας / Δῶστε μας πίσω τὴ γῆ μας / γιὰ νὰ ἑνώσουμε τὴν καρδιὰ / ποὺ μοιράστηκε στὰ δυό».

Ἡ ποιήτρια — στόμα πικρὸ τῆς προσφυγιᾶς — κατεβαίνοντας τὴν κλίμακα τῆς ὀργῆς, θὰ παρακαλέσει ἔστω, πονεμένα:

Μιὰ ματιὰ μόνο θὰ ρίξω / κι ὕστερα θὰ φύγω / ἔτσι γιὰ νὰ θυμηθῶ / τὰ γαλάζια ἀτλάζια / τοῦ παραθυριοῦ μου στὴ Λάπαθο! / ἔτσι γιὰ νὰ μυρίσω / τὸ γιασεμὶ / στὸ κατώφλι / τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ».

Λόγια τῆς ἀνθρωπιᾶς στὴ βαρβαρότητα, τὰ παραπάνω. Φωνὴ τῆς κάθε Κύπριας μάνας, τῆς κάθε ἀγαπημένης συντρόφισσας, φωνὴ τῆς ἴδιας τῆς Κύπρου, τὰ λόγια ποὺ ἀκολουθοῦν:

«Γύρισε / νὰ ξημερώσει ἡ μέρα /[...] Πρέπει νὰ γυρίσεις / Τ' ἀκοῦς; / Πρέπει...».

Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πονεμένο κι ὀργισμένο «Πρέπει» λυγοῦν ἀκόμα καὶ τὰ πράγματα. Καὶ μένουν ἀνυπάκουα στὴ βαρβαρότητα. Κι ἂν ὑπακούει ἡ σκανδάλη, ἡ σφαίρα δὲν τολμᾶ νὰ βρεῖ τὸ στόχο της:

«Κόρη μου / αὐτὴ ἡ σφαίρα / ποὺ βρήκαμε / σφηνωμένη στὸ παράθυρο / δὲν τόλμησε νὰ μπεῖ στὸ σπίτι / στὸ λέω δὲν τόλμησε».

Ὄντας ἄτρωτο αὐτὸ τὸ σπίτι, θὰ στεγάσει τὴν ἐλπίδα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Κ' ἡ ποιήτρια, θαρρεμένη ἀπὸ τὰ ἴδια της τὰ λόγια, θὰ ξαναπεῖ στὴν προσφυγιά, «ποὺ ἀβοήθητη φλέγεται στὴ μοναξιά της»:

«Ἕνα δᾶμα ἀκόμα / καὶ θὰ μποῦμε σπίτι μας».

«Ἕνα δᾶμα ἀκόμα» κ' ἡ «Σφαγμένη Ἄνοιξη» θ' ἀναστηθεῖ, νὰ φροντίσει τὰ λουλούδια της καὶ πάλι, σ' αὐτὸ τὸ σπίτι — σύμβολο «στὴ Λάπηθο...».

★

Πάνου Δ. Τζιόβα: «ΑΝΑΔΡΟΜΗ» (ποιήματα).

Τὸ εἶδος τῆς ποίησης ποὺ σκοπεύει τὸ πολὺ μέσα στὸ λίγο μ' ἕνα τρόπο λιτὸ καὶ ἁπλὸ εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μας τὸ πιὸ σωστό, γιατὶ ἀνταποκρίνεται περισσότερο στὴν οὐσία, ποὺ τόσο ἄμεσα ζητᾶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος.

Μὲ τὴν πρώτη συλλογή του ὁ Π.Δ.Τ. αὐτὸ τὸ εἶδος φαίνεται νὰ καλλιεργεῖ. Λιτὸς ὁ λόγος του ἐκφράζει τὸ βαθύτερο παράπονο τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τὴν ξεχωριστὴ ἐκείνη δύναμη τῆς ἐπαναστατημένης ψυχῆς τῶν καταφρονεμένων, ποὺ ἀπὸ πάντα, σπάζοντας τὴν κρούστα τῆς συμβατικότητας, ξέρουν νὰ συνομιλοῦν μὲ τὸ Θεό:

«Δὲν ἔχω σπίτι οὔτε ὄνομα / τὰ πάντα ἔχασα τὸ ψωμὶ ζητώντας / ἰδανικὰ γιὰ μένα περασμένα / ἀφ' ὄντας ζήτησα τῆς ἁμαρτίας τὸ ξύλο... / Τὴ σάρκα μου προσφέρω / ματωμένη ἀπ' τὰ κοντάρια τῶν Ρωμαίων / σάρκα παρμένη ἀπ' τὸ λαό, / μὰ στὴν ψυχὴ ἐπαναστατῶ / γι' αὐτὸ σὲ λάτρεψα Μεσσία. / Ὅταν κοντά Σου βρέθηκα μιὰ μέρα / ἐνῶ περνοῦσες μὲ τοὺς Δώδεκα στὰ στεναρύμια / καὶ μοῦπες: / «Βγάλε ἀπ' τὸ σῶμα σου τῆς ἁμαρτίας τὰ καρφιὰ καὶ ζῆσε αἰώνια».

Ἡ «Ἀναδρομὴ» τοῦ Π.Δ.Τ., ἔστω μὲ τὰ λίγα της ποιήματα ποὺ περικλείνει, ἀποτελεῖ μιὰ καλὴ ἀρχή, γιὰ μιὰ καλὴ συνέχεια.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

★

«Η ΔΡΟΠΟΛΙΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ», Λεύκωμα Β΄, Ἀθήνα 1980.

Μὲ αὐτὸν τὸν τίτλο ἀπὸ τὴν Ἕνωση Δροπολιτῶν Ο ΔΡΙΝΟΣ ἐκδόθηκε τόμος 160 σελίδων σὲ μεγάλο σχῆμα, ἀριθμούμενος Β΄, διότι τὸ 1965 εἶχε δημοσιευθεῖ ὁ Α΄.

Στὸν νέο καταχωρίζονται 55 ἀριθμημένα κείμενα, μερικὰ πολὺ σύντομα καὶ ἄλλα κάπως ἐκτεταμένα, τὰ περισσότερα πεζὰ καὶ τὰ λιγότερα ποιητικά. Τὰ δεύτερα, ὅλα ἔργα Δροπολιτῶν, εἶναι δέκα στὸ σύνολο, πέντε τοῦ Τάκη Μ. Τσιάκου, δύο τοῦ Ἄλκη Καστρίτη, ἕνα τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἄλλους, τὸν Ἀγαμ. Α. Κομμάτα, τοῦ Μ. Μάνο καὶ τοῦ Σπ. Μέτση, παρεμβαλλόμενα μεταξὺ τῶν πεζῶν ποὺ ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων ἀνήκουν ὁμοίως σὲ Δροπολίτες.

Δύνανται νὰ διακριθοῦν σὲ δύο κατηγορίες. Σὲ ὄχι μικρὸ ἀριθμὸ ἀνέρχονται οἱ ἀναδημοσιεύσεις συνολικὰ ἢ ἀποσπασματικὰ ποὺ λαμβάνονται ἀπὸ αὐτοτελῆ ἔργα ἢ ἀπὸ δημοσιεύματα σὲ περιοδικὰ ἢ ἐφημερίδες καὶ οἱ συγγραφεῖς των εἶναι τοῦ περασμένου ἢ τοῦ παρόντος αἰώνα, Νικ. Τσιγαρᾶς, Β.Δ. Ζῶτος Μελισσός, Ν. Μυστακίδης, Φρ. Βρυζάκης, Τ. Βιδούρης, Γ. Χ. Γκίτζιος, Γ. Γιωβάννης, Ν. G. HAMMOUD, Ἀγ. Α. Κομμάτας, Μιχ. Κ. Καλυβόπουλος, Γιάννης Λίλας, Ἀλ. Μαμμόπουλος, Ἀντ. Στ. Πάντος, Κ. Σκενδέρης, Βασ. Εὐ. Τσιάτης. Τὰ ὑπόλοιπα, ἐπίσης πεζά, δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά, συντεθειμένα εἰδικὰ γιὰ τὸν τόμο καὶ οἱ συγγραφεῖς των εἶναι ὁ Ἄσκετος (ψευδώνυμο), ὁ Εὐρ. Σούρλας, ὁ Φώτης Χρ. Γκίκας, ὁ Κ. Γεωργιάδης, ὁ Γ. Κ. Καλυβόπουλος, ὁ Χρ. Νιάκαρης, ὁ Γ.Χ. Παπαδόπουλος, ὁ Ἀχιλλ. Στ. Παπαδόπουλος, ὁ Δημ. Ἀρ. Νάτσης, ὁ Δ. Ντέμης. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συνεργάτες καὶ τῶν δυὸ κατηγοριῶν ἀντιπροσωπεύονται μὲ περισσότερα τοῦ ἑνὸς κείμενά των.

Τὸ πρῶτο γνώρισμα τούτων εἶναι ὅτι βάσει τοπικῆ, ὅπως εἶναι φυσικό, ἔχουν τὴ Δρόπολη. Τὸ δεύτερο εἶναι ἡ ποικιλία των ἀναφερόμενη στὸ περιεχόμενο καὶ στὸ εἶδος τοῦ πεζοῦ λόγου. Μερικὰ εἶναι λογοτεχνήματα, ἄλλα εἶναι ἀνάμικτα μὲ λαϊκὰ στοιχεῖα, ἄλλα συνιστοῦν γενικὲς σκέψεις,

όπως γιὰ τὶς περιπέτειες τῆς περιοχῆς στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, ἄλλα, μὲ πολλὰ ἄγνωστα στοιχεῖα, εἶναι ἱστορικογεωγραφικὲς περιγραφὲς γιὰ χωριά, ὅπως τὸ Γεωργουτσάτι, τὸ Ζερβάτι, τὴν Κοσοβίτσα τὸν Λόγγο, τὸ Κλεισάρι, τὸ Σελλειό. Ἀπαντοῦν ὁμοίως ἐργασίες λαογραφικές, γιὰ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Δρόπολης, τοὺς λαϊκοὺς θρύλους της ἢ τὰ λαϊκά της ἤθιμα. Μερικὰ κείμενα εἶναι μελέτες περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, περὶ τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος. Ἕνα ἀναφέρεται σὲ ἀνάγλυφο τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ Μεσοποτάμου, ἄλλο στὴν ἵδρυση τοῦ ὁμίλου Δροπολιτῶν τὸ 1935. Δὲν λείπουν ἀπὸ τὸν τόμο βιογραφίες ἐξεχόντων Δροπολιτῶν, καθὼς εἶναι τοῦ Νικολάου Μυστακίδη, τοῦ Γεωργίου Ἰω. Βασιλείου, τοῦ Βασιλείου Δ. Ζώτου Μολλοσσοῦ, τοῦ Βασιλείου Κουρεμένου, τοῦ Μιχάλη Νικ. Παπαβασιλείου ἢ Μπότση, τοῦ Κωνσταντίνου Σκενδέρη. Τὶς βιογραφίες αὐτὲς συμπληρώνουν ἄλλες ἀπὸ πού, ἀφιερωμένες σὲ Δροπολίτες λογοτέχνες, συνιστοῦν τὸ τελευταῖο, πεντηκοστὸ πέμπτο, ἀριθμημένο κείμενο καὶ ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ δυὸ εἶναι αὐτοβιογραφικὰ σημειώματα. Ὁ τόμος κλείνεται μὲ βιβλιογραφία τῆς Δροπόλεως, πίνακα περιεχομένων καὶ χάρτη τῆς περιοχῆς.

Μὲ τὴν ποικιλία καὶ τὴν ποιοτικὴ των ἀξία τὰ κείμενα ὅλα, ποιητικὰ καὶ πεζά, πού καλύπτουν θέματα τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς περιοχῆς ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἕως σήμερα, ζωντανεύουν οἱ παρεμβαλλόμενες εἰκόνες, παλαιὲς καὶ νεώτερες, ἐμφανίζοντας ἐξέχοντα πρόσωπα, σχολεῖα, ἐκκλησίες, μοναστήρια, κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις Δροπολιτῶν, ἀπόψεις χωριῶν, ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, ἱστορικὰ ἔγγραφα.

Ἡ γενικὴ ἐντύπωση εἶναι ὅτι ὁ τόμος ἀνταποκρίνεται πλήρως στὸν σκοπό του πού, καθὼς προλογικὰ προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τῆς Ἑνώσεως Δροπολιτῶν ὁ ΔΡΙΝΟΣ, εἶναι ἡ περίσωση τῶν στοιχείων ἐκείνων ὅσα συνδέονται μὲ τὴν ἐθνικὴ ταυτότητα τῆς περιοχῆς.

Κ. Δ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ

★

Π ά ν ο υ Δ η μ. Τ ζ ι ό β α: «Α-ΝΑΔΡΟΜΗ» (ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ).

Ἀφορμὴ σὲ τοῦτες τὶς σκέψεις τοῦ σημερινοῦ βιβλιοκριτικοῦ σημειώματος στάθηκε τὸ διάβασμα τοῦ μικροῦ, λιγοσέλιδου βιβλίου μὲ 17 ποιήματα τοῦ κ Πάνου Δημ Τζιόβα.

Ὁ κ. Τζιόβας δὲν μᾶς εἶναι καθόλου ἄγνωστος στὸ χῶρο τῶν Γραμμάτων καὶ δὲ χρειάστηκε τὸ ποιητικὸ τομίδιο γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὴν πνευματική του προσφορά. Διότι αὐτός, μόλις ἐδῶ καὶ δύο χρόνια περίπου «εἰσέβαλε, κυριολεκτικὸ στὸ χῶρο αὐτὸ μὲ τὴ δύναμή του καὶ τὴν ἀξία του, ἔγινε πασίγνωστος στὸν κύκλο τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας καὶ πέρα ἀπὸ τὰ τοπικά μας ὅρια καὶ μποροῦμε νὰ εἰποῦμε, χωρὶς νὰ ὑπερβάλουμε ὅτι στὸν ἐρευνητικὸ τομέα δεσπόζει μὲ τὶς ἀλλεπάλληλες δημοσιεύσεις ποὺ παρουσιάζει, μὲ τὶς ἐπιτυχίες ποὺ σημειώνει στὸν πολὺ δύσκολο αὐτὸ πνευματικὸ τομέα καὶ θὰ μπορούσαμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ χαρακτηρισμὸ «τὰ φαινόμενα Τζιόβα» στὴν τοπική μας ἱστορία.

Καὶ δικαιολογοῦμε τὸ χαρακτηρισμό μας αὐτό:

Ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, μέχρι πρὶν ἀπὸ δύο χρόνια — εἶναι νέος φυσικὰ — δὲν εἶχε καμιὰ ἰδιαίτερη ἀπασχόληση μὲ τὰ γράμματα καὶ πολὺ περισσότερο μὲ τὴν ἱστοριογραφικὴ ἔρευνα. Ἕως ὅτου παρακολούθησε μιὰ διέλεξη συμπατριώτη — τοῦ Κ. Κοντοσάκκου — ποὺ ἔκανε λόγο γιὰ τὴν ἀδικημένη καὶ λησμονημένη μορφὴ τοῦ δεσπότη Γερβασίου.

Ἡ περίπτωση τῆς ἀδικίας τὸ ἐντυπωσίασε καὶ ἀπὸ τότε «ψυχῆ τε καὶ σώματι» ἄρχισε νὰ ἀφιερώνει τὶς ὧρες τῆς σχόλης ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία στὴν ἀναδίφηση τῶν ἀρχείων καὶ κωδίκων γιὰ τὸν Γερβάσιο. Ἀποτέλεσμα: Φέρνει σὲ φῶς τὸ ἀρχεῖο τοῦ δεσπότη καὶ ἤδη τύπωσε σὲ συνεργασία μὲ τὸ Ἵδρυμα Βορειοηπειρωτικῶν Ἐρευνῶν, σὲ βιβλίο, τὸν Γερβάσιο στὴν Κορυτσᾶ ἐνῶ σὲ τοπικὴ ἐφημερίδα δημοσίευσε τὸ δεσπότη στὴν Καισάρεια. Κι ἀκόμη μιὰ ἄλλη σειρὰ δημοσιεύσεων στὴν «Η-

πειρωτικὴ Ἑστία», «Ἡ Ἐνιαία Δημογεροντία Ἰωαννίνων» καὶ στὴν ἐφημερίδα «Ἐλεύθερη Γραμμὴ» τὴ λαογραφικὴ σάτιρα «Κάποτε, κάποια μέρα» μὲ τὸ ψευδώνυμο Πάνος Ἀρύβας.

Στὴν ἱστοριογραφικὴ ἔρευνα, ἀπὸ τὸ ξεκίνημά της, στάθηκε πολὺ τυχερός, στὴν ἀνακάλυψη ἀρχείων καὶ στὴν παράδοσή τους ἀπὸ τοὺς κατόχους. Γιατί, εἶναι ἀλήθεια, στὸν ἐρευνητικὸ αὐτὸ τομέα χρειάζεται τύχη πολλὴ καὶ πολλὰ προσόντα. Ἀγάπη καὶ πάθος γιὰ τὴν ἱστορία. Ἀντοχὴ στὸν κόπο καὶ τὶς ταλαιπωρίες, μὲ τὴν ἀντιγραφὴ τῶν ἐφθαρμένων χαρτιῶν. Πνεῦμα δικαιοσύνης καὶ ἀμεροληψίας καὶ ἀκόμα κάποια ἔμφυτη διαίσθηση ποὺ νὰ σὲ ὁδηγεῖ στὸν ἀπροσπέλαστο δρόμο πρὸς τὴν ἀλήθεια. Καί, ὅπως εἴπαμε, ἡ τύχη τοῦ συμπαραστάθηκε ἀπὸ τὰ πρῶτα του βήματα, καὶ μὲ τὸ παραπάνω μάλιστα. Γιατὶ γνωρίζουμε ἀνθρώπους τοῦ εἴδους αὐτοῦ, τῶν ἐρευνῶν, νὰ καταβάλουν πολύχρονους κόπους γιὰ νὰ πετύχουν ἕνα καλὸ ἀποτέλεσμα, ποὺ μετριοῦνται σὲ δεκαετίες καὶ ὄχι σὲ μερικοὺς μῆνες.

Αὐτὰ ὡς πρὸς τὸ ἱστοριὸγραφικὸ ἔργο τοῦ κ. Τζιόβα, γιὰ νὰ περάσουμε στὴν ποίηση. Καὶ θὰ εἰποῦμε καὶ ἐδῶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν ἐπαινετικό μας λόγο.

Ὁ κ. Τζιόβας μὲ τὰ λίγα καὶ πρῶτα ποιήματα ποὺ δημοσιεύει στὴ συλλογὴ «ΑΝΑΔΡΟΜΗ» μᾶς παρουσιάζεται μιὰ γνήσια λυρικὴ φωνή. Κυρίαρχος τόνος ποὺ ἀφήνεται νὰ ξεχυθεῖ. Εἶναι μιὰ διάθεση γεμάτη μελαγχολία καὶ συγκατάβαση. Κάποιος ἀχνὸς ρεμβασμός, πολλὴ μόνωση, πολλὴ στροφὴ πρὸς τὰ μέσα χωρὶς ὅμως ν' ἀπομονώνεται ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμο:

«Ἀμίλητους μᾶς βρῆκαν οἱ μοῖρες
μὲ χέρια ποὺ τρέμαν
ἀπ' τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ
κι ἀνάμεσά μας ἡ λαθεμένη νύχτα
ἑτοιμοθάνατη χωρὶς ἐλπίδα».

Διακρίνουμε ἀκόμη κάποια ἀπαισιοδοξία μιᾶς ἀνήσυχης, πραγματικὰ παλλόμενης ἀπὸ αἰσθήματα, ψυχῆς. Φανερώνουν τὸν ἄνθρωπο, μὲς στὴν ψυχὴ τοῦ ὁποίου τὰ αἰσθήματα δὲ ζοῦν μιὰ ἀκύμαντη, ἥσυχη, ἐπίπεδη, ἂν μποροῦσε νὰ εἰπεῖ κανείς, ζωή.

Ὁ τόνος, οἱ διαθέσεις, οἱ ρυθμοὶ καὶ τὰ σύμβολα, οἱ εἰκόνες, ὅλα μᾶς δείχνουν ὅτι βρίσκεται ὁ ποιητὴς σ' ἕνα δικό του δρόμο. Σπουδαῖο προσὸν καὶ μιὰ κατάκτηση πολὺ μεγάλη στὸ ξεκίνημα ἑνὸς ποιητῆ.

Ἂς ἰδοῦμε πόσο ὡραῖα, μᾶς ἀνοίγει σ' ἕνα μαγικὸ κόσμο, μὲ τοὺς λιτοὺς καὶ ἀπέριτους στίχους καὶ μᾶς φανερώνει μιὰ ψυχή, γεμάτη τρυφερότητα καὶ συγκατάβαση:

«Μὰ ὅταν ἔσβησε ἡ φωτιὰ
μᾶς τύλιξε τῆς λησμονιᾶς ἡ γύρι
κι ἔμεινε μόνο ἡ στιγμὴ
νοσταλγικὸς ρυθμὸς
ἡ ἀγνὴ ζωγραφικὴ τῆς μνήμης».

Βέβαια μπορεῖ νὰ συναντήσεις στίχους ἐδῶ κι ἐκεῖ ποὺ ἀκόμα ἡ καλλιτεχνικὴ ἔκφραση δὲν πῆρε τὴν ἐπιτυχημένη μορφή της, ἀλλὰ γενικὰ χαίρεσαι τὴ λυρικὴ γνήσια διάθεση, μιὰ ἀληθινὴ συγκίνηση, τὴν καλλιτεχνικὴ μετουσίωση τῶν αἰσθημάτων ποὺ πλημμυρίζουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴν συγκινησιακὴ πλησμονή.

Ὁ κ Τζιόβας δὲ διάζεται νὰ δώσει στὸ στίχο τὴν ἐντύπωση ἀπὸ ἕνα γεγονὸς ἀπὸ μιὰ παρατήρηση Ἀφήνει τὸ αἴσθημά του νὰ ζήσει μέσα του, νὰ περάσει ἀπὸ τὴ σκέψη, νὰ κατακαθίσει μέσα στὸν ψυχικό του κόσμο Καὶ ὕστερα νὰ τὸ ὀργανώσει ἡ τέχνη του, ὅσο πιὸ λιτὰ γίνεται, συμπυκνωμένο σ' ἕνα ἀπόσταγμα, σὲ μιὰ καθαρὴ ποιητικὴ οὐσία

Σ' αὐτὸ ἴσως ὀφείλεται καὶ ἡ ὀλιγογραφία του. Στὴν ἀντίληψη ποὺ ἔχει γιὰ τὴν ποίηση. Καὶ καλύτερα ὄχι στὴν ἀντίληψη, ἀλλὰ στὸν τρόπο ποὺ λειτουργεῖ σ' αὐτὸν ἡ ποιητικὴ δημιουργία. Τὸ θέμα, μόλις ποὺ διαγράφεται, μέσα σὲ μιὰ ἀχλύ, ἀπὸ μυστήριο καὶ ὄνειρο:

«Τὸ μουράγιο γέμισε πόνο
καθὼς τὸ μήνυμα πικρόχολης καμπάνας
ἔσχιζε τὴ μονότονη σιωπή.
Οἱ θρῆνοι θὰ πάψουν σὲ λίγο
καὶ κίτρινα φύλλα θὰ σκεπάσουν τοὺς δρόμους».

Πάντως, παρὰ τὴν ἐλλειπτικότητα, σὲ ἀνεπαίσθητες δραματικὲς καταστάσεις, ὅπως ὑποδηλώνονται, παρακολουθοῦνται.

Κλείνω τὸ σημειωμά μου, μ' αὐτοὺς τοὺς πικροὺς λυρικοὺς στίχους:

«Ἡ σκουριὰ κρυμμένη στὸ χῶμα
κι ἀπ' ἔξω τὸ μάρμαρο λευκὸ σὰν κρίνος
τὴν αὐλαία κλείνει γιὰ πάντα».

ΚΩΣΤΑΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

★

Κων. Κονοφάγου: «ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΛΑΥΡΙΟ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΓΥΡΟΥ»

Ἡ ἐγκατάσταση στὴ βιομηχανικὴ περιοχὴ τοῦ Λαυρίου τὴν πρώτη στὴ χώρα μας ἀπὸ τοῦ 1870, μὲ τὴν Γαλλικὴ Ἑταιρεία, τοῦ καθηγητῆ κ. Κ. Κονοφάγου ἦταν εὐτύχημα γιὰ τὴν παρὰ πέρα βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἱστορικοῦ τούτου χώρου καὶ τὴν ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογική του ἔρευνα.

Εἶναι γνωστὸ λίγο πολὺ τί παγκόσμιο κοσμοπολιτικὸ πνευματικὸ καὶ ὑλικὸ ρόλο ἔπαιξαν τὰ μεταλλεῖα ἀργύρου τοῦ Λαυρίου στὴν ἀνάπτυξη τῆς θαλασσοκρατίας τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας, τὴν νίκη ἐναντίον τοῦ βαρβάρου Πέρση ἐπιδρομέως, στὸν 5ον αἰῶνα. Μέγα τὸ κράτος αὐτὸ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς ἢ Ἀθηναϊκὸς πολιτισμὸς διωχετεύτηκε στὶς ἀκτὲς τῆς Μεσογείου θαλάσσης χάρις στὰ ἑλληνικὰ καράβια, τὰς νῆας καὶ τριήρεις τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι τὰ κατασκεύαζαν μὲ τὸν ἄργυρο τοῦ Λαυρίου. Τὸ μόνο προϊὸν τῆς λεπτόγαιας καὶ ἄνυδρης Ἀττικῆς ἦταν στὴν ἀρχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ σῦκα καὶ λάδι καὶ μὲ τὰ ὀλίγα ἀγροτικὰ προϊόντα πῶς θὰ κατεσκευάζετο ὁ στόλος τῶν Σαλαμινομάχων Ἀθηναίων, πρωτεργατῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ;

Ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια μᾶλλον ἀπὸ τὸ 1935 ἐργάζεται στὸν ἱστορικὸ χῶρο τοῦ Λαυρίου καὶ ὡς ἰδιώτης βιομήχανος μεταλλειολόγος καὶ ὡς ἐρευνητὴς τῆς ἀρχαιολογικῆς ἀξίας τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ χώρου καὶ τῆς σημασίας του νὰ ἀποκτήσει ἡ χώρα μας ἕνα ἑλληνικὸ ἀγγλικὸ Μάντζεστερ. Αὐτὸ εἶναι τὸ ὄνειρο καὶ ἡ φιλοδοξία τοῦ κ. καθηγητοῦ γιὰ τὸ Λαύριο. Καὶ πράγματι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ εὐγενὴς αὐτὴ φιλοδοξία του πραγματοποιεῖται. Ὁ κ. Κονοφάγος πρέπει νὰ ὀνομασθεῖ ὁ νέος οἰκιστὴς (μὲ τὴν ἀρχαία σημασία) τοῦ Λαυρίου. Ὅποιος πάει Ἕλληνας καὶ ξένος στὴν περιοχὴ αὐτὴ τώρα μένει ἔκθαμβος γιὰ τὴ βιομηχανικὴ καὶ πολιτιστικὴ ραγδαία τοῦ τόπου ἀνάπτυξη.

Πρωτεργάτης σὲ τοῦτα εἶναι ὁ κ. Κονοφάγος. Ἀπὸ χρόνια στὸ Λαύριο ἐργαζόμενος ὁ ἴδιος ὡς μηχανικὸς μεταλλειολόγος μὲ τὸ ἐργοστάσιό του, ἀπὸ τὸ 1940, ἀφοῦ ἀπεχώρησε ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Ἑταιρεία, εἶχε τὴ φωτεινὴ ἔμπνευση νὰ ἐρευνήσει σὰν ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος τὸν θαμμένο πλοῦτο, ἀμφορεῖς, καμίνια, ὀρυχεῖα, τεχνικά, τάφους κλπ. τῶν ἐργατῶν τοῦ Δήμου Θωρικοῦ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ὀνομασία ἡ ἀρχαία τῆς χερσονήσου Λαυρεωτικῆς. Μέχρι τώρα ἔχει κάμει δημόσια ἀρκετὲς ὁμιλίες σχετικὲς μὲ τὸν τρόπο ἐξορύξεως τοῦ μεταλλεύματος, τῆς κατεργασίας κατὰ διάφορα στάδια καὶ τιμήματα. Τὶς ἐρασιτεχνικὲς αὐτὲς ἀρχαιολογικὲς ἔρευνες τῶν μεταλλείων τὶς συνώψισε ὁ κ. καθηγητής, σ' ἕνα καλαίσθητο τόμο, ἐπὶ ἀρίστου χάρτου μὲ πλῆθος εἰκόνων, πινάκων καὶ σελ. 160, μὲ τὸν ἀνωτέρω τίτλο. Εἶναι ἔργο μεγαλοφυές, ποὺ πρέπει νὰ τοῦ δοθεῖ ὁ τίτλος «κτῆμα ἐς ἀεί» καὶ ὁδηγὸς γιὰ ὅσους θέλουν νὰ ἐκδύσουν τὸν ἐπίπονο καὶ πατριωτικὸ δρόμο τῆς ἔρευνας καὶ μελέτης ὁμοίας φύσεως ἀρχαιολογικῶν καὶ τεχνικῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων προγόνων μας.

Γιὰ ἕνα κιλὸ καθαροῦ ἀργύρου χρειάζονταν τόνοι 3.711 μετάλλευμα, ὀγαλμένο σὲ ἕνα χρόνο.

Στὸν 5ον αἰῶνα π.χ. ἡ ἐτησία παραγωγὴ 20 τόννων κατὰ μέσο ὅρο ἀργύρου ἔβγαινε ἀπὸ μετάλλευμα 74.280 τόννους.

Καθηγητὴς ἱστορικὸς τῆς Ἑλλάδος LAUFFER, διάσημος στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ

Μονάχου ονομάζει τὸ σύγγραμμα τοῦ κ. Κονοφάγου «CHOEUF» (ἀριστούργημα).

Δύσκολα οἱ μεγάλοι ξένοι Εὐρωπαῖοι ἐπιστήμονες ἀποδίδουν τέτοιους ἐπαίνους σὲ ἑλληνικὰ συγγράμματα.

Τί νὰ προσθέσω ἐγώ, ὁ μικρός, καὶ ἄσημος.

Τὸ σύγγραμμα ἐκδόθηκε καὶ στὰ Γαλλικὰ καὶ ἔκαμε πάταγο.

Στολίζεται μὲ πλείστους χάρτες τοπογραφικοὺς τῆς Λαυρεωτικῆς καὶ στὴν ἀρχαία ἐποχή, τὸν 9ον αἰώνα καὶ τοὺς κλασσικοὺς καὶ Ἀλεξανδρινοὺς καὶ Βυζαντινούς, χρόνους καὶ τοὺς μετὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἀνεξαρτησία χρόνους, τῆς Γαλλικῆς Ἑταιρείας, Χάρτες, τριβείων, πλυντηρίων, ἐκαμινεύσεως, καθαρισμοῦ. Εἰκόνες Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων. Σὲ 100 ἑκατομμύρια Ἀττικὲς δραχμ. λογαριάζει ὁ κ. Κονοφάγος τὴν παραγωγὴ ἀργύρου 773 ἐκ. μολύβδου 193 ἐκ. ἀργύρου στὴν πεντηκονταετία 480—430 τοῦ Λαυρίου. Εἶναι ἡ λαμπρὴ 50 ετία τῶν μεγάλων δημοσίων καλλιτεχνικῶν καὶ τεχνικῶν ἔργων τῶν Ἀθηνῶν τὰ ὁποῖα κατασκευάζονταν μὲ τὸν μεγάλο πλοῦτο ποὺ εἰσέρρευσε ἀπὸ τὸ Λαύριο.

Ἂς θυμίσουμε καὶ τὸν νόμο (ψήφισμα τοῦ Θεμιστοκλέους Ἡρόδοτος VII—144), ὁ ἄργυρος τοῦ Λαυρίου ν' ἀποτελέσει εἰδικὸ Ταμεῖο κατασκευῆς νηῶν καὶ δημοσίων ἔργων.

ΗΛΙΑΣ ΒΑΣΙΛΑΣ

★

Ποίηση ἀπ' τὴν Ἑλλάδα: «ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ».

Εἶναι δυὸ δυνατοὶ ἕλληνες ποιητὲς καὶ φίλοι τῆς Ἰταλίας. Ἂς ποῦμε, σὲ σύνθεση, ποὺ ὁ πρῶτος βρίσκει μέσ' στὴν Ἱστορία τὴν ἀνεξάντλητη πηγὴ τῆς ἔμπνευσής του τοῦ ὁποίου ἡ ρώμη, μέσ' στὴν τώρα πιὰ μεγάλη δραστηριότητα, μεγάλωσε, ἐνῶ ὁ δεύτερος διαστέλλει μὲ ἰσχυρὲς ὁρμιὲς τῆς φαντασίας τὴν φυσικότητα τοῦ παρόντος, τὶς πληγὲς τῆς Γῆς ὡς τὴν διάσταση τοῦ θρησκευτικοῦ, τόσο ποὺ ὁ λόγος του ἀνυψώνει συχνὰ μεγαλοπρεπεῖς τονικότητες προσευχῆς. Ἀπ' τὰ σκοτάδια τοῦ παρελθόντος ὁ ἕνας βγάζει τὶς ἀδιάφθορες ποιητικὲς αὐγές, τὶς ἀνθρώπινες ἀπαντήσεις του στ' ἄγρια οὐρλιάσματα τῶν αἰώνων. Ἀπ' τὸ ἀρνητικὸ τοῦ ἀνθρώπου κι' ἀπ' τὶς καθημερινὲς τρυφερότητες τῆς φύσης ὁ ἄλλος δρέπει τὴν ὄχι ἀπαρνούμενη οὐσία. Θέλουμε νὰ ποῦμε πὼς ἂν ὁ Δέλφης μᾶς δείχνει, μέσ' ἀπ' τοὺς ἐνεργητικοὺς (δραστήριους) στίχους του, τὸ γρατσουνισμένο πρόσωπο ἀπ' τὰ μοχθηρὰ νύχια τοῦ χρόνου καὶ βρίσκει καταφύγιο μέσ' στὸ πολύτιμο δῶρο τῆς ποίησης, ὁ Κόκκινος ἀνεβαίνει ἀπ' τὸ φυσικὸ τοῦ καθημερινοῦ στὸ ἀσύλληπτο τοῦ μεταφυσικοῦ, μὲ μιὰ ἐξωτερικὴ ἐξερεύνηση ποὺ ἀπαιτεῖ πάντα ἕνα ἀνταποδοτικὸ σκάψιμο μέσ' στὸ ἐγώ, μέσ' στὸ ὁποῖο, προβαλλόμενο στὴν ἄκρη τῆς ἐρήμου, ὁ ποιητὴς βρίσκει τὴν σκιὰ τοῦ Θεοῦ: αὐτὸς ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἕνα φάντασμα ἀποσπασμένο ἀπ' τὶς παγερὲς σφαῖρες τῶν φιλοσόφων, ἀλλ' οὐσία βγαλμένη ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ ὄχι ἀπαρνούμενη ἀνάγκη σωτηρίας.

Ἡ ποίηση τοῦ Δέλφη, μὲ μιὰ ριζοσπαστικὴ στάση μπροστὰ στὸ νὰ κάνει ἱστορικὸ τὸν ἄνθρωπο, ἀποφεύγει τ' ἀφηρημένα ὄνειρα καὶ τροφοδοτεῖται ἀπὸ μιὰ τρομερὴ κι' ἀληθινὴ οὐσία.

Πρὶν νὰ τοὺς παραχωρήσουμε τὸ λόγο, θέλουμε νὰ προσθέσουμε πὼς ἐνῶ τοῦ Φοίβου Δέλφη περιμένουμε ἀγωνιώδεις τὴν ἑπόμενη συλλογὴ Τ' ονειρόπλοιο, μὲ κριτικὲς νότες τοῦ Μάριο Λούτσι καὶ Γκαμπριέλε Ἄλντο Μπερτότσι, τοῦ Δημοσθένη Κόκκινου ἐλπίζουμε πὼς ὁ Φελίτσε Μαστρογιάννι, τοῦ ὁποίου εἶναι ἄριστη μετάφραση τῆς Γῆς καὶ τοῦ νερού, νὰ φέρει στὴν γλώσσα μας μιὰ πιὸ μεγάλη ἀνθολογία (ἀκολουθοῦν δύο ποιήματα τοῦ Δέλφη καὶ τοῦ Κόκκινου).

Ἀπ' τὸ ADIGE PANORAMA περιοδικὸ τρίμηνο τῆς κουλτούρας καὶ τῆς ἐπικαιρότητας τῆς Ἑταιρείας Συγγραφέων τοῦ TRENTINO — ALTO ADIGE. Ἔτος 11ο — Δεκέμβρης 1980 N. 42.

VICENZO ROSSI

Μορφὲς καὶ Θέματα: «ΚΟΝΤΑ ΣΤΟΥΣ ΠΟΙΗΤΕΣ ΜΑΣ».

Χλευαζόμενο καὶ περιφρονημένο λογοτεχνικὸ εἶδος ἡ ποίηση στὴ χώρα μας μέχρι πρὶν λίγα χρόνια, παίρνει στὶς μέρες μας τὴν ἐκδίκησή της μὲ τὰ δυὸ Νόμπελ ποὺ τόσο ἐπάξια κέρδισε. Καὶ μαζὶ κερδίζει ὅλο καὶ περισσότερους νέους πιστούς, ὅλο καὶ περισσότερους νέους δημιουργούς.

Κάποτε οἱ νέοι διανοούμενοι ἄρχιζαν μὲ τὴν ποίηση γιὰ νὰ περάσουν, σὰν ὡρίμαζαν πνευματικά, στὴν πεζογραφία. Τώρα, μὲ τὴν καθιέρωση μάλιστα τοῦ ἐλεύθερου στίχου, γίνεται συχνὰ καὶ τὸ ἀντίθετο καθὼς τὰ στεγανὰ πιὰ λείπουν ἀνάμεσα στὰ δυὸ λογοτεχνικὰ εἴδη καὶ καθὼς ὁ πυρσὸς ἑνὸς Σεφέρη κι ἑνὸς Ἐλύτη «οὐκ ἐᾶ καθεύδειν»...

Παλιοὶ λοιπὸν καὶ καινούργιοι πνευματικοὶ δημιουργοὶ γράφουν σήμερα ποίηση. Ἀρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς τιμοῦν πραγματικὰ τὸ εἶδος, ἄλλοι — κι εἶναι οἱ περισσότεροι — ἁπλῶς τὸ κακομεταχειρίζονται. «Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς... Στοχόλμην». Εἶναι φυσικό. Στοὺς πολλοὺς κλητούς, λίγοι πάντα οἱ ἐκλεκτοί. Ἀνάμεσα στοὺς τελευταίους πάντως κι οἱ σημερινοί μας φιλοξενούμενοι.

Γιὰ τὸ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΚΟΚΚΙΝΟ ὁ λόγος μας ὁ συστατικὸς νομίζω πὼς περισσεύει. Δόκιμος καὶ πολυγραφότατος δημιουργὸς ὁ Γιαννιώτης λογοτέχνης βρίσκεται χρόνια τώρα στὴν πρωτοπορία τῆς ἐπαρχιακῆς διανόησης. Ποιητὴς κατὰ βάση ἀλλὰ καὶ πεζογράφος μὲ ἰδιαίτερη ἐπίδοση στὸ διήγημα καὶ στὸ δοκίμιο, μᾶς ἔχει δώσει πολλὰ κι ἄψογα πάντα δείγματα τοῦ πολυσύνθετου ταλέντου του. Στὶς δυὸ συλλογές του «Ἑσπερινὰ» (σελ. 62) καὶ «Ἡρωϊκὰ» (σελ. 54) ποὺ εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ στείλει, βρίσκουμε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ τὸ στίχο του τὸν ἀψεγάδιαστο, μιὰ φωνὴ γεμάτη μουσικὴ εὐελιξία καὶ λυρικὸ κραδασμό, καὶ μαζὶ μιὰ κραυγὴ μεστὴ ἀπὸ πυκνὴ οὐσία ζωῆς, ὑπεύθυνης σκέψης καὶ ἀνθρωπιᾶς. Νὰ ἕνα λαμπρὸ δεῖγμα ἀπ' τὰ «Ἡρωικά» του:

«Χωρὶς ἕνα λαμπρὸ σύγνεφο στὸ μέ-
(τωπο
ἀφιππεύσαμε μπροστὰ στὴν ἐκκλησία
(σκυφτοὶ
κι ἀφήσαμε τὰ ὅπλα καὶ τὴ σιωπὴ
κρατώντας μονάχα ἕνα γαλάζιο ἀνθάκι
γιὰ τὸ ἀχυρένιο μας προσκέφαλο.
Καὶ φύγαμε μὲ τ' ἀποδημητικὰ
γιὰ νὰ βροῦμε τὴ νύχτα τοῦ νότου
στοὺς δρόμους τῆς πολιτείας μὲ τὴν
(ἐσπέρα
τὶς ἄδειες καρέκλες καὶ τὶς βρύσες δί-
(χως νερό.
Περιδεεῖς καὶ μονοχίτωνες ἀσκητὲς
μ' ἐκεῖνο τὸ ξεχασμένο ὄνειρο
σταματημένο στὴ μέση τῆς θάλασσας
θἄρθουμε νὰ μιλήσουμε μὲ τὸ φεγγάρι
περιπατώντας στὴν ἄφωνη ἔρημο
μὲ τὶς γαλάζιες φοινικιὲς καὶ τὴν κί-
(τρινην ἄμμο».

Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ΑΠΟΣΤΟΛΙΑ ΜΑΝΟΥ - ΣΚΟΤΕΙΝΙΩΤΗ, τὴ Μαμκρινιτσιώτισσα, ποὺ τόσο ἀγαπάει καὶ τιμάει τὸν τόπο της, οἱ ἰδιαίτερες συστάσεις δὲν ἔχουν θαρρῶ κανένα νόημα. Ἀθόρυβη καὶ δημιουργικὴ ἐργάτρια τοῦ πνεύματος, χρόνια τώρα καλλιεργεῖ τὴ σιέρα τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς της καὶ σοδειάζει τοὺς καρπούς της τοὺς μελωμένους (πεζοὺς καὶ ποιητικοὺς) γιὰ νὰ χαρίσει κατοπινὰ μέσα ἀπὸ κομψὲς ἐκδόσεις στὸ χῶρο τῆς πηλιορείτικης διανόησης. Ποιήτρια κι αὐτὴ τρυφερὴ καὶ δόκιμη συγκέντρωσε πρόσφατα τ' ἀντιπροσωπευτικότερα δείγματα τῆς ἔμμετρης δουλειᾶς της ἀπ' τὶς τρεῖς συλλογές της ποὺ ἐξαντλήθηκαν καὶ τὰ συμπεριέλαβε στὴ νέα της ποιητικὴ συλλογὴ ποὺ ἔχει τὸν τίτλο τῆς πρώτης. «Πηλιορείτικος αὐλὸς» (σελ. 88) πάλι ὁ τίτλος, ἕνας αὐλὸς ποὺ τραγουδάει μὲ σπάνιο αἰσθησιακὸ λυρισμὸ κι εὐαισθησία τὰ σκιρτήματα τῆς καρδιᾶς καὶ τῆς νιότης. Νὰ ὅμως ἕνα μικρὸ τεκμήριο ἀπ' τὸν κύκλο «τῆς ἀγάπης»:

«Οἱ θύμησες πουλιὰ
στὴ βραδινὴ σιωπή.
Πυρὲς λαχτάρες κἵ ἕνας ἄλικος ἐσπε-
(ρινός.
Παπαροῦνες, φλόγες, παλμοὶ

κι ἕνας κόκκινος ἦχος
σὲ πρωτοκέρασμα χειλιῶν...».

Ὁ ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΜΑΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ εἶναι ἕνας λυρικὸς δημιουργὸς ποὺ τραγουδάει ὅπου βρεθεῖ κι ὅπου σταθεῖ ἔμμετρα καὶ πεζὰ τὴν ἑλληνικὴ ὁμορφιά. Ἀπ' τοὺς νέους ἐκπρόσωπους τῆς ταξιδιωτικῆς λογοτεχνίας μας ἀγγίζει τὰ θέματά του μ' ἀειπάρθενη λαχτάρα καὶ μετουσιώνει συχνὰ σὲ παραδοσιακὸ ἢ ἐλεύθερο στίχο τὶς ταξιδιωτικές του κυρίως ἐντυπώσεις. Στὶς ποιητικές του συλλογὲς «Ξάστερη σκέψη» (σελ. 96) καὶ «Στίχοι στὸ περιθώριο» (σελ. 156) ἀφήνεται νὰ παρασυρθεῖ ἀπ' τὸν ἔμμετρο καταρράχτη ποὺ ποταμίζει μέσα του, ἀπ' τὸ βουερὸ κύμα τῶν ἀρίφνητων ταξιδιωτικῶν του βιωμάτων ποὺ παφλάζει ζητώντας διέξοδο. Καὶ νὰ μιὰ μικρὴ λυρικὴ κατάθεση τῆς ταξιδιάρικης ψυχῆς του:

«Ἀπ' τὸ μεγάλο λιμάνι κοιτοῦσα τὴ (θάλασσα.
Συνωστιζόταν ἀνάμεσα στοὺς γκρίζους (ὄγκους
τῶν νυσταγμένων βαποριῶν.
Εἶχε διάθεση γι' ἀτελεύτητες διαχύ- (σεις.
Ὅταν νυχτώνει
τὸ λιμάνι ντύνεται λαμπερὲς φωτα- (ψίες
ἀπ' τοὺς πολυέλαιους τῶν ἄστρων.
Τὸ μουράγιο ἡδονίζεται
ναρκωμένο μὲ ψευδαισθήσεις.
Κι ἡ θάλασσα ζηλεύει
ποὺ καθρεφτίζει πειθήνεια
τὸ ἀφηγηματικὸ φῶς τῶν ἀστεριῶν».

Καὶ θὰ τελειώσουμε τὴ σημερινή μας ἀναφορὰ μὲ τὴ νέα βολιώτισσα ποιήτρια ΜΑΡΙΑ ΚΟΥΖΟΓΛΟΥ ποὺ μὲ τὴ συλλογή της «ΙΡΙΔΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΦΕΓΓΙΣΜΑΤΑ» (σελ. 112) ποὺ πρόσφατα κυκλοφόρησε, κάνει τὴν πρώτη της ἐμφάνιση — σὲ ἐκδοτικὸ ἐπίπεδο — στὸ χῶρο τῆς ντόπιας διανόησης. Πρόκειται γιὰ μιὰ ὥριμη καὶ μεστὴ φωνὴ ποὺ μετουσιώνεται σ' ἕνα στίχο ἄρτιο καὶ μελωδικό, στίχο ἀπ' τὸν ὁποῖο δὲν λείπει οὔτε ἡ ἐκφραστικὴ δύναμη, οὔτε κι αὐτὸς ὁ ποιητικὸς προβληματισμὸς καθὼς καὶ ἡ ἀπροσδόκητα ἀξιόλογη ἐμβέλεια τοῦ παναθρώπινου μηνύματος.

Ἀλλ' ἂς δοῦμε ἕνα μικρὸ ἀλλὰ χαρακτηριστικὸ δεῖγμα καὶ τῆς δικῆς της ποιητικῆς γραφῆς:

«Ἀράχνιασε κι ὁ ἥλιος
καὶ μπῆκε στὸ χρονοντούλαπο
μαζὶ μὲ τὰ ξεφτισμένα ὄνειρα.
Ὅταν κάποτε τ' ἀνοίξουμε
Θὰ βροῦμε ὅλα μας τὰ ἄχρηστα.
Ἕνα λεύκωμα, ἕνα μαραμένο λου- (λούδι,
μιὰ παλιὰ φωτογραφία,
πέντε ρωμαντικοὺς στίχους
κι ἕναν ἀραχνιασμένο ἥλιο».

ΚΩΣΤΑΣ ΛΙΑΠΗΣ

★

Ἀ ρ χ ε ῖ ο ν Ι. Κ α π ο δ ί σ τ ρ ι α: «ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟ ΥΠΡΩΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗ», Κέρκυρα 1978.

Ἡ Ἑταιρία Κερκυραϊκῶν Σπουδῶν, ποὺ ἀπὸ χρόνια ἔχει προγραμματίσει τὴν ἔκδοση τῶν Καποδιστριακῶν κειμένων στὴ χρονολογικὴ σειρά, ποὺ βιογραφεῖ τὴν ἀνοδικὴ πορεία τοῦ Κυβερνήτη, ἐκυκλοφόρησε τὸ Β' τόμο τοῦ «Ἀρχείου Καποδίστρια». Πρόκειται γιὰ ὀγκώδη τόμο 420 σελ., ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει ὅλα τὰ κείμενα τοῦ Ι. Καποδίστρια, ποὺ ἀναφέρονται στὴν ἀποστολή του στὴν Λευκάδα, ὡς ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας, γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς ἀμύνης τοῦ νησιοῦ ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ προκύπτει ἡ πρώτη ἐπαφὴ τοῦ Καποδίστρια μὲ τοὺς Ἕλληνες ὁπλαρχηγοὺς καὶ τὸν Μητροπολίτη Ἰγνάτιο καὶ ἀποκαλύπτεται τὸ ὀργανωτικό του δαιμόνιο καὶ ἡ ἡγετική του προσωπικότητα, χαρακτηριστικὰ ποὺ ἐπηρέασαν τὴ μετέπειτα σταδιοδρομία του. Ἡ παραμονὴ τοῦ Καποδίστρια στὴ Λευκάδα ὡριμάζει τὴν ἐθνική του συνείδηση καὶ τοῦ παρέχει τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκτιμήσει καὶ σταθμίσει τὶς δυνατότητες γιὰ ἐθνικὴ ἀποκατάσταση τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Τὰ Καποδιστριακὰ κείμενα δημοσιεύονται στὸ πρότυπο καὶ σὲ μετάφραση κατ' ἀ-

πόλυτα φιλολογικό τρόπο. Τή μεταγραφή τῶν κειμένων καὶ τή μετάφραση, ἀπό τὰ χειρόγραφα ἰταλικά πρωτότυπα, ἔκαμαν οἱ κ. κ. Γ. Πλουμίδης, Ἐφημέριος τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, καὶ Ἀριστ. Στεργέλης, τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τήν ἔκδοση τῶν κειμένων συνοδεύουν πίνακες, σχόλια, βιβλιογραφία. Τήν γενική ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως τοῦ Β΄ τόμου, ὅπως καὶ τοῦ Α΄, εἶχε ὁ κ. Κώστας Δαφνῆς.

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

I
ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΤΟ ΓΙΟΥΣΟΥΡΟΥΜ

Πολύ ἐπιτυχημένη σὰν μουσική κωμωδία στέκεται τὸ «Γιουσουρούμ» τοῦ Ν. Καμπάνη — Βυρ. Μακρίδη πού παίζεται στὸ Θέατρο REX. Ὑπάρχει ἕνας σχετικός μύθος πού αὐτομπολιάζεται πάνω σὲ μιὰ γνωστή ὅμως Θεατρολογία (Ρωμαῖος — Ἰουλιέτα) καὶ ζωντανεύει ἀκόμα περισσότερο μὲ τὸ θαυμάσιο σύνδρομο τῆς μουσικοχορευτικῆς φαντασίας. Πρόσθετα τὸ ἴδιο αὐτὸ ἔργο κερδίζει μιὰ γνήσια λαϊκή ἀναφορὰ παρὰ τὸν κάποιο πλατυασμό του στὸ τέλος ἰδιαίτερα τοῦ Α΄ μέρους. Ὁ Γ. Θεοδοσιάδης ἀποφεύγοντας τὴν κουραστικὴ ὁριαντάλε μουσικὴ ἔδωσε ἕνα εὐρωπαϊκὸ ρυθμὸ πού ἀκούγεται εὐχάριστα. Ξεχωρίζουμε τὴν νοσταλγία τῆς ἀρχῆς, τὰ χορευτικὰ τοῦ Ρωμαίου καὶ τῆς Ἰουλιέτας καὶ τοῦ τσιγγάνικου παραμυθιοῦ, τὴν συζήτηση μὲ τὶς 5 γυναῖκες, τὴν μιμητικὴ τοῦ Γ. Μαλούχου καὶ τὴν πληθωρικὴ παρουσία σὰν εὔρημα καὶ σὰν ἑρμηνεία τοῦ Γύφτου — οἱ χορογραφίες τοῦ Φώτη Μεταξόπουλου ἐπιτυχημένες καὶ ἐντυπωσιακές.

30 ΤΟ ΧΙΛΙΑΡΙΚΟ

Γνήσιο στὸ γνωστὸ ἐπιθεωρησιακὸ ὕφος μᾶς παρουσιάζεται τὸ ἔργο «30 τὸ χιλιάρικο» τοῦ Κ. Νικολαΐδη — Γιαν. Καλαμίτση πού παίζεται στὸ Θέατρο ΑΚΡΟΠΟΛ.

Στὰ Νούμερα κρίνουμε σὰν τὸ πιὸ ἐντυπωσιακό, τὸν προφήτη τοῦ Γ. Κωνσταντίνου (2) τὸν πολιτικὸ σαρκασμὸ τοῦ Σ. Μουστάκα (5) τὸ μάθημα μιᾶς ὄμως γνωστῆς ὑποκριτικῆς τῆς Μ. Κοντοῦ (6) καὶ τὴν παρουσία τοῦ Γιαν. Γκιωνάκη (8) σ' ἕνα γνωστὸ ἐπίσης θέμα.

Τὸ χορευτικὸ στὸ Νούμερο (3) εἶναι πολὺ εὐρηματικό. Ὑπάρχει χιούμορ καὶ ἡ σκηνικὴ δράση προσφέρει τὴν αἴσθηση τῆς καλῆς ἐπιθεωρήσεως. Ἡ μουσικὴ δὲν ἔχει τίποτα τὸ καινούργιο ἐνῶ οἱ γυναῖκες τοῦ μπαλλέτου εἶναι ἀντιπροσωπευτικὲς στὸ μεσογειακὸ εἶδος τοῦ φύλλου τους. Ἡ σκηνοθεσία εἶναι ἀρκετὰ εὐρηματική.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

II
ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

1.
ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΓΕΩΡΓΑΝΤΑ
(Αἴθουσα Τέχνης «ΕΠΟΧΗ»)

Πολὺ κοντὰ στὸν ἄνθρωπο πού ἀντικατοπτρίζεται μέσ' ἀπὸ μιὰ ρευστὴ συναισθηματικότητα κι' ἕνα κλίμα σχηματικῆς ρέμβης, ἡ ζωγραφικὴ τῆς Κ. Γεωργαντὰ πασχίζει νὰ δώσει τὴν εἰκόνα ἀπ' τὴν ἀτομικὴ διάσταση τῆς ζωῆς. Ἔτσι, πάνω σὲ κάποια κλίμακα σκηνογραφικῆς ἀντίληψης, πού παίρνει ἕνα βάθος ἀπ' τὴν δύναμη καὶ τὴν ἀξία τῶν χρωμάτων, μεταξιώνει τὴν

φιγούρα σ' ένα ποιητικό μάλλον επίπεδο. Και, μέ τήν ελευθερία της κίνησης και τήν έντονη ένάργεια τών τόνων, δένει υπαρξιακά τον άνθρωπο μέ τα αντικείμενα και τις εντυπώσεις, σηματοδοτώντας τήν ερμητική του ατομικότητα. Γι' αυτό, οι πίνακες δέν φορτώνονται απ' τήν περιγραφική φιλολογία, παρ' όλο πού, στις περιπτώσεις αυτές, παρασύρουν τον καλλιτέχνη, και διαποτίζονται μέ τήν αίσθηση απ' τήν δυνατή χρωματική της έκφραση. Μιά ζωγραφική πού δέν είναι ούτε δύσβατη ούτε ξένη γιά τον φιλότεχνο και τον καλλιεργημένο της εποχής μας, πού προσφέρει κάποιαν ακαθόριστη απόσταση απ' τήν κοινή θέαση της ζωής και πού δίνει, άκόμα, τήν πολύτιμη περισυλλογή της αναχώρησης. Η ζωγράφος ξεκινάει απ' τήν αθέατη καθημερινότητα, σπουδάζει τον άνθρωπο ως ψυχική και κοινωνική οντότητα και, μέ τήν ατομική της όραση, μέ τήν απλοποίηση πάνω σέ λιτά πλάνα και μέ τήν απομάκρυνσή του απ' τήν δέσμευση των περιγραμμάτων της αναπαράστασης, κατορθώνει νά κάνει, αυτήν τήν ανεπιτήδευτη ώρα της μοναχικής ενατένισης, ένα όρατό κομμάτι απ' τήν υπαρξιακή του αναφορά. Μάλιστα, ό τρόπος της ενορχήστρωσης, χωρίς νά γάνει τήν πρωταρχική συμβολή του στήν ανάδειξη της εσωτερικής ψαύσης, γίνεται μέ πραγματική καλλιτεχνική ευαισθησία και μέ ανάλαφρη διάθεση, έτσι πού οι συνθέσεις της νά κρατούν ένα θελκτικό βάρος στις μεγάλες επιφάνειες, δίχως τήν προβληματική και τήν άνάγκη της λεπτομέρειας. Και, κοντά σ' αυτά, ή ικανότητα νά δαμάζει τήν δύναμη των άντονων χρωμάτων, νά στέκεται μέ εμπιστοσύνη σ' ένα εμπρισσιονιστικό μοτίβο, της παρέχουν τήν ευχέρεια της συναισθηματικής έκφρασης και της μετάβασης, χωρίς ελλειπτικές ακροβασίες, σέ μιά στέρεα συγκρότηση και ολοκλήρωση της θεματογραφίας των πινάκων. Τέλος, μπορούμε νά ποϋμε, πώς ή ζωγραφική της Κατερίνας Γεωργαντά, άφομειώνεται χωρίς δυσκολίες, βρίσκει ανταπόκριση στό κοινό και προσφέρει, γιά τήν πόλη μας, μιά καλή ευκαιρία μέ τήν σοβαρή τέχνη.

2.
ΤΟΥ ΤΑΣΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ
(Αΐθουσα Έκθέσεων «ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ - 17»

Πολύ ενδιαφέρουσα και, όπωσδήποτε, επίκαιρη (μέ τήν ευκαιρία πού δίνονταν απ' τον ΟΗΘ οί παραστάσεις του ΠΛΟΥΤΟΥ του Αριστοφάνη), είναι και ή έκθεση ζωγραφικής και σκηνογραφίας του Τάσου Ζωγράφου, πού έκθέτει στήν Γκαλερί της Κας Λ. Μανέκα. Πρόκειται γιά μιά ευρύτερη αναφορά, στό ποικίλο και έξοχα προσωπικό έργο του Τάσου Ζωγράφου, όπου δίνεται, στό κοινό της πόλης μας, ή δυνατότητα νά έρθει σ' επαφή και βαθύτερη γνωριμία μαζί του. Γιατί ό καλλιτέχνης αυτός, πού είναι προικισμένος μέ βυζαντινή όραση, μέ λαϊκή αίσθηση και μέ ώριμη κοινωνική συνείδηση, έχει ένα άνοιχτό επίπεδο ποιητικής και μουσικής προοπτικής, πού του επιτρέπει, έκτος απ' τήν σφαιρική θέαση, νά ζωνει τον έλληνικό χώρο. Γι' αυτό, στους πίνακές του, πού είναι κατάφορτοι απ' τά έλληνικά χρώματα, απ' τις μνήμες και τήν παράδοση της ιστορίας του λαού του, απ' τήν απλοϊκότητα ένός ονείρου κι απ' τήν ακτινοβολία της νεώτερης θεατρικής μας σκηνής, υπάρχει μιά οικεία ατμόσφαιρα πού κάνει δυνατή τήν συνομιλία μαζί του. Έτσι, στά σχέδια, στις μακέττες και στις άφίσσες γιά τις σκηνογραφίες, ό Τάσος Ζωγράφος συλλαμβάνει, μέ σπάνια λαϊκή ευαισθησία, τόσο τήν αρχική εκκίνηση, όσο και τήν πνευματική και καλλιτεχνική διεύρυνση πού ενέχει ό πυρήνας του έργου, αναδεικνύοντας, σέ πολλές περιπτώσεις, άξίες πού δέν άγγίζει κι' ό ίδιος ό σκηνοθέτης. Αυτό, μάλιστα, είναι όρατό στά έργα μέ λαϊκή φυσιογνωμία και έλληνικά κυρίως χρώματα, ενώ στά σκηνογραφικά του Αριστοφάνη, λόγου χάρη, δέν έχει τήν ίδια προσωπική ευθύνη, δεδομένου ότι ακολουθεί, κατά τις εκτιμήσεις μας, τήν γραμμή του σκηνοθέτη, πράγμα πού πιστεύουμε πώς, παρά τις αναντίρρητες ικανότητές του, τον άπομακρύνει απ' τήν δική του σύλληψη. Στις ζωγραφικές συνθέσεις του, έξ άλλου, πού κρατούν τήν απλότητα και τά λιτά επίπεδα απ' τήν έλληνική φύση και τήν μυθογονική ανάμνηση μέ τους θρύλους και τήν λαϊκή τέχνη, ό ζωγράφος μετουσιώνει σέ άξίες πραγματικές τό κοντινό αρελθόν, τό όνειρο μέσα στήν καθημερινότητα, τον ιδρώτα μέ τήν ποίηση και τήν γεύση της ζωής, διαποτίζοντας, σέ μεγάλο βάθος, όλο τό υπόστρωμα της καλλιτεχνικής του αυτογνωσίας. Ακόμα, στον οικείον αυτόν χώρο, όπου ανα-

πνέει μὲ φυσικὴ ἄνεση καὶ διεισδύει μὲ καθαρὴ ματιὰ ἔρχεται πολὺ κοντὰ στὸν ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας, ἀγγίζει τὴν μουσικὴ κλίμακα καὶ τὸν μαγικὸ κράβασμὸ ἀπ᾽ τοὺς ἐρεθισμοὺς ποὺ τοῦ δίνουν ὅλες αὐτὲς οἱ ὑπαρκτὲς νύξεις καὶ κατορθώνει νὰ μεταγγίσει στὸ ἔργο του τὴν ζωντανὴ ἐκείνη ἀρτηρία ποὺ τὸ καταξιώνει. Ἐδῶ, μάλιστα, θὰ μποροῦσαμε νὰ ποῦμε πῶς, σὲ πολλὲς περιπτώσεις, ὁ ζωγράφος δὲν ξεχνάει τὴν ἱστόρηση καὶ τὴν σκηνογραφικὴ στάση ἀπέναντι στὰ πράγματα καὶ πλουτίζει, μὲ τὴν καθαρότητα τῶν χρωματικῶν τόνων καὶ τὴν ἐλεύθερη κίνηση τῆς γραμμῆς, τὰ τοπία ἢ τὶς ἐλλειπτικὲς εἰκόνες ἀπὸ μιὰ ἀπρόοπτη προσπέλαση σὲ χώρους ποὺ θυμίζουν τὴν βυζαντινὴ ἁπλούστευση τῆς σοφίας. Μὲ ὅλ᾽ αὐτά, ἡ ἔκθεση τοῦ Τάσου Ζωγράφου, ὑπῆρξεν ἕνα καλλιτεχνικὸ γεγονός, ποὺ δὲν ξέρω ἂν ἀξιοποιήθηκε ὅσο ἔπρεπε.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

3.

VANDA ROMANO — ΜΑΤΣΙΡΑ: ΜΟΝΑΞΙΑ (No 1) ΛΑΔΙ

Ἡ κ. ROMANO γεννήθηκε στὴ Νάπολη. Σπούδασε Καλὲς Τέχνες καὶ Ἀρχιτεκτονική. Διοργάνωσε ἀτομικὲς ἐκθέσεις καὶ ἔλαβε μέρος σὲ πολλὲς ὁμαδικὲς στὴν Ἰταλία καὶ σ᾽ ἄλλες χῶρες. Ἐντύπωση προκάλεσε ἡ Ἔκθεσή της στὴν Ἠπειρωτικὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν στὰ Γιάννινα. Τὰ ἔργα της εἶναι: Λάδι, Τέμπερα, Μικτὴ Τεχνικὴ καὶ Μεταξοτυπία. Ἡ ζωγράφος ἔχει μιὰ λιτότητα ἀσκητικῆς αἴσθησης, κρατεῖ τὴν ἐλλειπτικὴ κλίμακα στὴν ὀργάνωση τῶν μορφῶν καὶ δίνει τὴν δραματικὴ ὅραση τῆς ἐποχῆς μας μ᾽ ἕναν χαμηλόφωτο λυρισμό. Ἀκόμα, στέκεται στὰ σκυθρωπὰ χρώματα μὲ τὴν ὑποβολὴ μιᾶς καλυμμένης εὐαισθησίας καὶ τονίζει τὸν ἐναγώνιον ἄνθρωπο τοῦ καιροῦ μας. Πρόσφατα, τιμήθηκε, μὲ τὸ βραβεῖο Ἁγίου Φραντζίσκου πόλεως Ἀσίζης, ἀπ᾽ τὸ Καλλιτεχνικὸ Κέντρο Μιλάνου.

Ν. ΤΕΝΤΑΣ

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΠΑΤΡΩΝ — ΙΟΥΛΙΟΣ 1981

Ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν καὶ τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν.

Γραμματεία: Ἐργαστήριο Στοιχείων Μηχανῶν. Πανεπιστημιούπολη. Πάτρα τηλ. (061) 991793.

Σωκράτης Λ. Σκαρτσής Ἀράτου 19. Πάτρα. τηλ. (061) 276157.

Ὀργανωτική Ἐπιτροπή: Κ.Χ. Γεωργουσόπουλος, Ἀντρέας Δημαρόγκωνας, Ἄρης Δρουκόπουλος, Διονύσης Καρατζάς, Κώστας Λογαρᾶς, Μ.Γ. Μερακλής, Ἐπαμ. Μπαλούμης, Ἀντρέας Μπελεζίνης, Ἄρης Σισσούρας, Σ.Λ. Σκαρτσής.

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ:

Α΄ ΜΕΡΑ: Η ΠΡΩΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΓΕΝΙΑ

α΄ συνεδρίασης: Τὸ στίγμα τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς ποιητικῆς γενιᾶς.
Εἰσηγητές: Γιῶργος Σαββίδης — Νόρα Ἀναγνωστάκη
Πρόεδρος τῆς συνεδρίασης: Λίνος Πολίτης
β΄ συνεδρίασης: Θεματογραφία τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς ποιητικῆς γενιᾶς.
Εἰσηγητές: Ἀντρέας Καραντώνης — Ἀλέξης Ἀργυρίου
Πρόεδρος τῆς συνεδριάσεως: Ἐμμανουὴλ Κριαρᾶς
γ΄ συνεδρίασης: Γλώσσα — μορφὴ τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς γενιᾶς.
Εἰσηγητές: Μιχάλης Γ. Μερακλῆς — Ἀντρέας Μπελεζίνης
Πρόεδρος τῆς συνεδρίασης: Γαλάτεια Σαράντη

Β΄ ΜΕΡΑ: Η ΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗ ΖΩΗ — ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ — Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΜΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΣΕ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

α΄ συνεδρίασης: Ἡ ποίηση στὴ ζωὴ καὶ ἡ ποίηση στὴν ἐκπαίδευση.
Εἰσηγητές: Νίκος Καρούζος — Γιάννης Δάλλας
Πρόεδρος τῆς συνεδρίασης: Ἀλκιβιάδης Γιαννόπουλος
β΄ συνεδρίασης: Ποίηση - Τεχνολογία
Εἰσηγητές: Ἕκτωρ Κακναβάτος — Στέφανος Παϊπέτης
Πρόεδρος τῆς συνεδρίασης: Θεοδόσης Η. Τάσιος
γ΄. συνεδρίασης: Φυσιογνωμία μιᾶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς σὲ Τεχνολογικὸ Πανεπιστήμιο.
Εσηγητής: Ἀντρέας Δημαρόγκωνας
Πρόεδρος τῆς συνεδρίασης: Μιχάλης Γ. Μερακλῆς

Γ΄ ΜΕΡΑ: ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

α΄ συνεδρίασης: Ἱστορικὴ ἀναδρομὴ στὴ θεωρία τῆς ποίησης.
Εἰσηγητές: Στέφανος Ροζάνης — Δημήτρης Σταθόπουλος
Πρόεδρὸς τῆς συνεδρίασης: Δημήτρης Χατζῆς
β΄ συνεδρίασης: Ἡ γλώσσα τῆς ποίησης
Εἰσηγητές: Τάσος Λιγνάδης — Σωκράτης Λ. Σκαρτσής
Πρόεδρος τῆς συνεδρίασης: Ζήσης Σκάρος
γ΄ συνεδρίασης: Ἀνακοινώσεις γιὰ τὴ σύγχρονη θεωρία τῆς ποίησης.
Τηλέμαχος Ἀλαβέρας: «Στὸ σημερινὸ κόσμο».

Κώστας Γεωργουσόπουλος: Ἡ γλώσσα τοῦ Θεάτρου
Κατερίνα Κακούρη: Καταβολὲς μορφῶν Θεάτρου (σὲ νεοελληνικὰ λαϊκὰ ἤθιμα).
Γεώργιος Μπαμπινιώτης: Ἡ σημασιολογία στὴν ποίηση.
Νίκος Γαβριὴλ Πεντζίκης: Γλώσσα, γράμματα καὶ ἀριθμοί
Γιῶργος Χειμωνάς: Ἡ γλώσσα, ὡς μὴ ἀνθρώπινη ὁμιλία.
Ὁμάδα γλωσσικῆς μελέτης: Πρῶτες ἀνακοινώσεις.
Πρόεδρος τῆς Συνεδρίασης: Ἰωάννης Θ. Καχριδής.

★

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ Ε.Μ.Ο.Τ. — ΠΕΡ. «ΜΕΤΕΩΡΑ»

Ὁ Ε.Μ.Ο.Τ., ἡ Φιλολογικὴ Σελίδα του καὶ τὸ περιοδικό του «Μετέωρα», προκηρύσσουν Πανθεσσαλικὸ λογοτεχνικὸ Διαγωνισμό, γιὰ τὴ συγγραφὴ τοῦ Ἱστορικοῦ καὶ τοῦ Χρονικοῦ τῆς Ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς ἀπὸ τοὺς τούρκους, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς 100ετηρίδας ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή της.

Ὁ Διαγωνισμὸς γίνεται μεταξὺ τῶν ἀπανταχοῦ Θεσσαλῶν καὶ θ' ἀφορᾶ τὴ διαδρομὴ τοῦ Θεσσαλικοῦ χώρου ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ μέχρι τὴν ἀπελευθέρωσή του καὶ μέχρι τὶς ἡμέρες μας. Τὸ κείμενο δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τὶς 25 μέχρι 30 δακτυλογραφημένες σελίδες καὶ νὰ μὴ ἔχει δημοσιευθεῖ ἀλλοῦ.

Θὰ βραβευθοῦν τρεῖς καλύτεροι Θεσσαλοὶ συγγραφεῖς μὲ χρηματικὰ βραβεῖα 15.000 ὁ πρῶτος, 10.000 ὁ δεύτερος καὶ 5.000 δραχμῶν ὁ τρίτος, δίπλωμα τιμῆς σὲ περγαμηνὴ καὶ τὸ χρυσὸ Σῆμα — μετάλλιο τοῦ ΕΟΤ, σὲ μεγάλη ἑορταστικὴ πανηγυρικὴ ἐκδήλωση.

Τὸ κείμενο τοῦ πρώτου συγγραφέα θὰ ἐκδοθῆ σὲ καλαίσθητο βιβλίο ἀπὸ τὸν ΕΜΟΤ, ἴσως δὲ καὶ τῶν ἄλλων δύο συγγραφέων ποὺ θὰ βραβευθοῦν.

Τελευταία προθεσμία ἀποστολῆς τῶν ἔργων σὲ πέντε ἀντίτυπα δακτυλογραφημένα, μέχρι 15ης Σεπτεμβρίου 1981 στὰ Γραφεῖα τοῦ ΕΜΟΤ — «Μετεώρων», ὁδὸς Γαριβάλδη ἀριθ. 12, Τρίκαλα — Θεσσαλίας.

Γιὰ περισσότερες πληροφορίες στὴν ἴδια διεύθυνση.

Ε.Μ.Ο.Τ. — Περιοδικὸ «Μετέωρα»

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΤΣΟΥ Ν. ΤΣΙΑΜΗ: «Συντομογραφίες» (Σολωμὸς - Ψυχάρης - Ἐφταλιώτης - Βάρναλης - Μυριβήλης - Χατζίνης - Βαλέτας - Ἐλύτης), σχ. 8ον, σελ. 92, Ἀθήνα 1981.

ΣΤΕΦ. ΣΤΑΜΑΤΗ: «Ἰάσονας ὁ Ξένος» (μυθιστόρημα), σχ. 8ον, σελ. 168, Ἀθήνα, 1980.

ΚΩΣΤΑ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: «Τῆς μνήμης καὶ τῆς μοναξιᾶς» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 56, Γιάννινα 1980.

ΑΙΣΧΥΛΟΥ (μετάφρ. Ἠλία Βασιλᾶ): «Ἀγαμέμνων» σχ. 8ον μεγ. σελ. 80, Θεσσαλονίκη 1980.

ΜΙΧΑΛΗ ΣΤΑΦΥΛΑ: «Ὁ ἐπαναστατημένος χριστιανὸς Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης» σχ. 8ον, μεγ. σελ. 56, Ἀθήνα 1980.

ΘΑΛΗ ΡΗΤΟΡΙΔΗ: «Σφενδονιὲς» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 32, Ρώμη 1979.

ΚΩΣΤΑ ΛΙΑΠΗ: «Ὧρες τοῦ Πηλίου» (ὁδοιπορικό), (Β' ἔκδοση), σχ. 8ον,

σελ. 214, Ἀθήνα 1977.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗ: «Ἄφωτες καὶ ἄφωνες στιγμὲς» (ποιήματα), σχ. 4ον, σελ. 64, Ἀθήνα 1980.

ΑΘΑΝ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἡ ἀλήθεια» (δοκίμια), σχ. 8ον, σελ. 144, Ἀθήνα 1980.

ΓΙΟΒΑΝΑΣ: «Νὰ προλάβω» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 144, Ἀθήνα, 1980.

ΓΙΟΒΑΝΑΣ: «Θὰ σοῦ μιλήσω» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 56, Ἀθήνα 1980.

ΛΩΤΡΕΑΜΩΝ (μεταφρ. Ἕλλης Νεζερίτη): «Τὰ ἄσματα τοῦ Μαλντορόρ» σχ. 8ον, σελ. 216, Ἀθήνα 1980.

ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΑΦΤΑΑ: «Κώστας Καλαντζῆς» (μελέτη), σχ. 8ον σελ. 48, Ἀθήνα 1979.

ΒΑΣΙΛΗ ΚΡΑΨΙΤΗ: «Τῆς Λευτεριᾶς...» (ἱστορικὸ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ἀπελευθέρωσή τους στὴν ποίηση), σχ. 4ον, σελ. 136, Ἀθήνα, 1980.

Ἐνώσεως Δροπολιτῶν «Ο ΔΡΙΝΟΣ»: «Η ΔΡΟΠΟΛΙΣ ΒΟΡ. ΗΠΕΙΡΟΥ» (Λεύκωμα), σχ. 8ον, σελ. 160, Ἀθήνα 1980.

ΑΛΕΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: «Κριτικὲς σελίδες» (δοκίμια), σχ. 8ον, σελ. 64, Ἀθήνα 1980.

ΑΝΘΗ ΒΕΡΓΗ: «Μὲ τὸ φῶς τῆς νύχτας» (διηγήματα), σχ. 8ον, σελ. 128, Ἀθήνα 1980.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ: «Ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν» (ποίηση), σχ. 8ον, σελ. 72, Ἰωάννινα 1980.

ΑΝΔΡΕΑ ΑΓΓΕΛΑΚΗ: «Ἡ ὁδὸς Θρασυβούλου» (ποιήματα), σχ. 12ον, σελ. 40, Θεσσαλονίκη 1979.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΣΤΕΓΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ: «Θέρος '80» (Λεύκωμα), σχ. 4ον, σελ. 246, Γιάννινα 1980.

ΜΥΡΣΙΝΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΥ: «Ἐκείνη ἡ συνάντηση» (ποιήματα), σχ. 8ον μεγ. σελ. 88, Ἀθήνα 1980.

ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ ΠΑΤΡΙΝΟΥ: «Στὴ θύελλα» (μυθιστόρημα), σχ. 8ον, σελ. 200, Ἀθήνα 1980.

ΣΤ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ — ΕΡΣΗΣ ΛΑΓΚΕ — ΤΖΕΚΑΣ ΤΙΑ — Τ. ΚΟΡΦΗ — Α. ΠΑΠΑΔΑΚΗ: «Κρῖκος» (διηγήματα), σχ. 8ον, σελ. 96, Ἀθήνα 1980.

ΛΑΔΟΥ: «Συνθέματα» (ποιήματα), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 272, Ἀθήνα 1979.

ΜΑΡΩ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἐπανάσταση» (μυθιστόρημα), σχ. 8ον, σελ. 160, Ἀθήνα 1980.

ΗΡΙΝΑΣ: «Κραυγὴ μέσ' τὴν ἀνταύγεια» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 64, Ἀθήνα 1980.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ: «Οἱ φίλοι τοῦ Σουλίου: «Μνήμη Σουλίου» τόμος πέμπτος (ἀφιέρωμα πρῶτο στὴν ἐνιαία Ἤπειρο — Ἐπιμέλεια Βασ. Κραψίτη), σχ. 4ον, σελ. 216, Ἀθήνα 1980.

ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΝΟΥ: «Σὰν ἔφυγαν οἱ πελαργοὶ» (διηγήματα), σχ. 8ον, σελ. 148, Ἀθήνα 1980.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΝΑΓΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἐναλλαγὴ ἀγρυπνίας καὶ ὀνείρου» (ποιήματα), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 56, Ἀθήνα 1980.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΑΙΜ. ΕΛΕΝ: «Ἡρωϊκὰ — Ἑπτάλοφα» (ποιήματα), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 36, Ἀθήνα 1980.

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΒΑΛΙΟΥΛΗ: «Τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Ἰάσονα» σχ. 8ον, σελ. 132, Θεσσαλονίκη 1980.

ΝΙΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΕΑ: «Οἰκογένεια» (μυθιστόρημα), σχ. 8ον, σελ. 128, Ἀθήνα 1980.

ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ: «Ἕνα Σμάρι πουλιὰ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 24, Λευκωσία 1980.

ΘΕΜΙΔΟΣ ΣΙΑΠΚΑΡΑ - ΠΙΤΣΙΛΙΟΥ: «Ἡ Εὐρωπαϊκὴ ποίηση στὸν ἑλληνικὸ χῶρο — ρίμες ἀγάπης τοῦ 16ου αἰῶνα» σχ. 8ον, μεγ. σελ. 24, Ἀθήνα 1980.

Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗ: «Ὑμνογράφοι καὶ μελωδοὶ» (μελέτη), σχ. 8ον, σελ. 136, Ἀθήνα 1980.

ΘΑΛΗ ΡΗΤΟΡΙΔΗ: «Σφενδονιὲς» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 32, Ρώμη 1979.

ΤΑΣΟΥ ΚΑΝΑΤΣΗ: «Ὁ Σίσυφος» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 48, Γιάννινα 1977.

ΕΡΙΦΥΛΗΣ ΝΤΕΜΙΡΗ: «Στὴν τυραννία τοῦ ἥλιου) (θεατρικὸ καὶ ποίηση), σχ. 8ον, σελ. 128, Ἀθήνα 1979.

ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΡΑΒΙΔΑ: «Τὰ παιδιὰ τοῦ 1979 μ.Χ.» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 32, Ἀθήνα 1979.

ΤΑΚΗ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ: «Ἡ Ἄννα

τῆς ἀπουσίας», (ποιήματα). σχ. 8ον, σελ. 38, Θεσσαλονίκη 1979.

ΤΑΚΗ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ: «Ἐνωμένα χέρια» (ποιήματα), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 42, Θεσσαλονίκη 1980.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΤΑΜΕΛΟΥ: «Κατσαντώνης» (μυθιστορηματικὴ βιογραφία), σχ. 8ον, σελ. 318, Ἀθήνα 1980.

ΔΗΜΟΣΘ. ΖΑΔΕ: «Ἡ παρασημοφορία» (ποιήματα), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 112, Ἀθήνα 1980.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΕΡΣΙΔΗ: «Γουστόζικες ἱστορίες τοῦ λαοῦ» σχ. 8ον, σελ. 176, Ἀθήνα 1978.

ΚΩΣΤΑ Ε. ΓΑΛΑΟΥ: «Θησαυρὸς ἀδαπάνητος» (δοκίμια), σχ. 8ον, σελ. 88, Ἀθήνα 1979.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ: «Ἀπὸ τὴν ἄνυδρη γῆ στὸ φῶς τοῦ Ροδαμάνθη» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 104, Ἀθήνα 1980.

ΜΑΡΚΟΥ ΜΕΣΚΟΥ: «Κομμένη γλῶσσα» (διηγήματα) σχ. 8ον σελ. 64 Ἀθήνα 1979.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ: «Ὁμόνοια» (μελέτες — Ἐπετηρίδα τῆς Ἕδρας τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας καὶ Λογοτεχνίας), σχ. 8ον, σελ. 206, Βουδαπέστη 1980.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Θ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: «Λόγος ἐνεδρεύων» (στὰ σκοτεινὰ περάσματα τῆς τέχνης), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 98, Ἀθήνα 1979.

ΒΑΣΙΛΗ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ: «Λιχνίσματα» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 96, Ἀθήνα 1981.

ΒΑΣΙΛΗ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ: «Γνωριμίες» (πεζογραφήματα), σχ. 8ον, σελ. 206, Ἀθήνα 1981.

ΑΠΟΣΤ. Ι. ΠΑΣΧΟΥ: «Ἀποτιμήσεις ὑγείας» (δοκίμια), σχ. 8ον, σελ. 224, Θεσσαλονίκη 1980.

ΕΦΗΣ ΓΟΓΟΥΛΑΚΗ: «Μύθια κι ἀλήθεια ἀπ' τὸ μικρὸ χωριό μας» σχ. 8ον, μεν. σελ. 120, Τρίκαλα 1980.

ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ: «Οὐρανοδρόμοι στοχασμοί» (ποιήματα), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 96, Ἀθήνα 1970.

ION BRAD: «SAISON INCERTAINE» BUCAREST 1974.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΝΙΚ. ΘΩΜΑ ΓΦΑΝΤΗ: «Ὁ Πωγωνήσιος γάμος», σχ. 8ον, μεγ. σελ. 418, Ἀθήνα, 1972.

ΚΩΣΤΑ ΚΑΡΑΠΑΤΗ: «Τὸ Δωδεκαήμερο τῶν Χριστουγέννων», σχ. 8ον, σελ. 301, Ἀθήνα 1970.

ΑΠΟΣΤΟΛΙΑΣ ΝΑΧΟΥ — ΣΚΟΤΕΙΝΙΩΤΗ: «Παροιμίαι τῆς Μακρινίτσας», σχ. 8ον, σελ. 60, Βόλος 1979.

ΚΩΣΤΑ ΚΑΡΑΠΑΤΑΚΗ: «Ὁ Μάρτης καὶ τὰ χελιδονίσματα», σχ. 8ον, σελ. 61, Ἀθήνα 1978.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: «Ὁ Καραϊσκάκης καὶ οἱ μάχες στὸ Πετροχώρι», σχ. 8ον, σελ. 96, Ἀθήνα 1980.

WILLIAM LEAKE (μετάφρ. Γ.Δ. Στάθη): «Ἡ Ἤπειρος (1805—1810)», σχ. 8ον, σελ. 224, Ἀθῆναι 1976.

Γ. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ: «Τὸ μοναστήρι τοῦ προφήτη Ἠλία Παρνασσίδας», σχ. 8ον, σελ. 106, Ἄμφισσα 1976.

Ἐπιμέλεια Α. Χ. ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΥ: «Ἱστορικὰ Τρικάλων» (Β΄) ἔκδοση: παράρτημα περιοδικοῦ «Μετέωρα», σχ. 8ον, μεγ. σελ. 184, Τρίκαλα 1978.

ΔΗΜΟΣΘ. ΝΑΣΟΥΛΗ: «Σκόπελλος» (ἱστορικὴ μονογραφία), σχ. 8ον, σελ. 84, Ἀθήνα 1960.

Κ. Α. ΠΕΤΡΟΝΙΚΟΛΟΥ: «Τὸ εἰκοστέναρο», σχ. 8ον, σελ. 312, Ἀθήνα 1976.

ΝΙΚ. Δ. ΦΟΡΡΟΠΟΥΛΟΥ: «Δημήτριος Ι. Θεμελῆς», (Ὁ Πάτμιος ἀγωνιστὴς Φιλικός), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 76, Ἀθήνα 1979.

ΝΙΚ. Δ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ: «Νικόλαος Γ. Μαυρῆς», σχ. 8ον μεγ. σελ. 16, Ἀθήνα 1979.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΧΡΥΣΗΓΔΑΣ ΤΖΟΥΒΑΡΑ — ΣΟΥΛΗ: «Ἡ λατρεία τῶν γυναικείων θεοτήτων εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἤπειρον» (διδακτορικὴ διατριβή), σχ. 1ον, σελ. 268, Ἰωάννινα 1979.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ — Ἵδρυμα Μανώλη Τριανταφυλλίδη:

«Νεοελληνικὰ κείμενα» (τόμος δεύτερος), σχ. 8ον, σελ. 408, Θεσσαλονίκη 1980.

Κ. ΔΑΓΚΙΤΣΗ: Ἐτυμολογικὸ λεξικὸ τῆς Νεοελληνιστικῆς» (Τόμος πρῶτος: Α—Κ), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 456, Ἀθήνα 1980 (Ἐκδ. οἶκος ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ).

Ἑταιρείας Ἠπειρ. Μελετῶν: «Ἠπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο», σχ. 8ον, μεγ. σελ. 392, Ἰωάννινα 1981.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΘΕΜ. Β. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ: «Ἡ ἐργασία κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν», σχ. 8ον, μεγ. σελ. 400 Ἰωάννινα 1980.

Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ: «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ» (τόμος 22), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 308 καὶ 50 πίν., Ἰωάννινα 1980.

ΘΕΑΤΡΟ

ΜΑΝΩΛΗ ΠΡΑΤΣΙΚΑ: Παιχνίδι ἰσορροπίας (θεατρικὸ ἔργο: μέρη τέσσερα - εἰκόνες ἕξη), σχ. 8ον, σελ. 64, Πάτρα 1980.

ΛΙΔΗΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗ: «Θέατρο» (τόμος πρῶτος: «Ἀγγελίνα» - «Ὑπάρχουν δρομολόγια γιὰ ὅλους» - «Ὁ Δαίμονας» - «Παρτσινέβελος ἢ Τὸ Ἀφεντικό» - «Τὸ τυπογραφικὸ λάθος»), σχ. 8ον μεγ., σελ. 350, Ἀθήνα 1978.

ΑΡΗ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ: «Ὁ Παράβειρος» (δράμα), σχ. 8ον, σελ. 72, Ἀθήνα 1980.

ΚΩΣΤΑ Θ. ΦΩΤΕΙΝΟΥ: «Χρονικὸ» (μονόπρακτο δράμα), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 20, Γιάννενα 1980.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ: «Στὴ γέφυρα τοῦ Λουλὲ - Μπουργκάζ» (δράμα), σχ. 8ον, σελ. 78, Ξάνθη 1979.

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΒΑΣΙΔΗ ΚΕΣΚΟΥ: «Καστρὶ καὶ Σούβλιαση», σελ. 70, Ἀθήνα 1979.

ΧΡΥΣ. Λ. ΛΑΜΠΡΙΔΗ: «Κριτικὴ ἱστορικοῦ λευκώματος τοῦ Ἱ. Ν. Ἁγίου Δημητρίου Πολυδρόσου Σουλίου Θεσπρωτίας, σελ. 60, Ἀθήνα 1980.

ΔΗΜ. Θ. ΝΑΤΣΙΟΥ: «Κατάλογος Ἐφημερίδων καὶ Περιοδικῶν τῆς Λαμίας (1852—1979), σελ. 28, Λαμία 1979.

ΓΙΩΡΓΟΥ Ν. ΚΑΡΤΕΡ: «Ἱστορικὰ τῆς Τηλεόρασης», Ἀθήνα 1979.

ΕΚΑ. ΕΘΝ. ΜΕΤΣΟΒΙΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΟΥ: «Ἐκκλησίες στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν Ἅλωση 1453—1850 (Μελέτη), Ἀθήνα 1979.

ΜΑΡΙΑΣ ΡΕΓΚΟΥ: «Σπίτια καὶ κοσμοείδωλα» (Τέχνη), Ἀθήνα 1979.

ΠΑΥΛΟΥ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ: «Τὸ σημερινὸ παιδὶ αὐριανὸς πολίτης» (Μελέτη), σελ. 19, Ἀθῆναι 1979.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΗ: «Τὰ καθυστερημένα ἄτομα στὴν Ἑλληνικὴ κοινωνία» (Μελέτη», σελ. 13, Ἰωάννινα 1980.

ΓΕΝ. ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ «Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ», Δ/ντὴς Ὑφηγ. Δ. Κασιούρης: «Δραστηριότης τῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς Ἰανουαρίου - Δ/βρίου 1978», σελ. 19, Ἰωάννινα.

ΤΑΚΗ Ε. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἡ ἐποποιΐα τοῦ Μπιζανίου», σχ. σχ. 8ον, μεγ. σελ. 52, Ἀθήνα 1980.

ΘΩΜΑ ΓΚΟΡΠΑ: «Περνάει ὁ Στρατός», σχ. 12ον, σελ. 48, Ἀθήνα 1970.

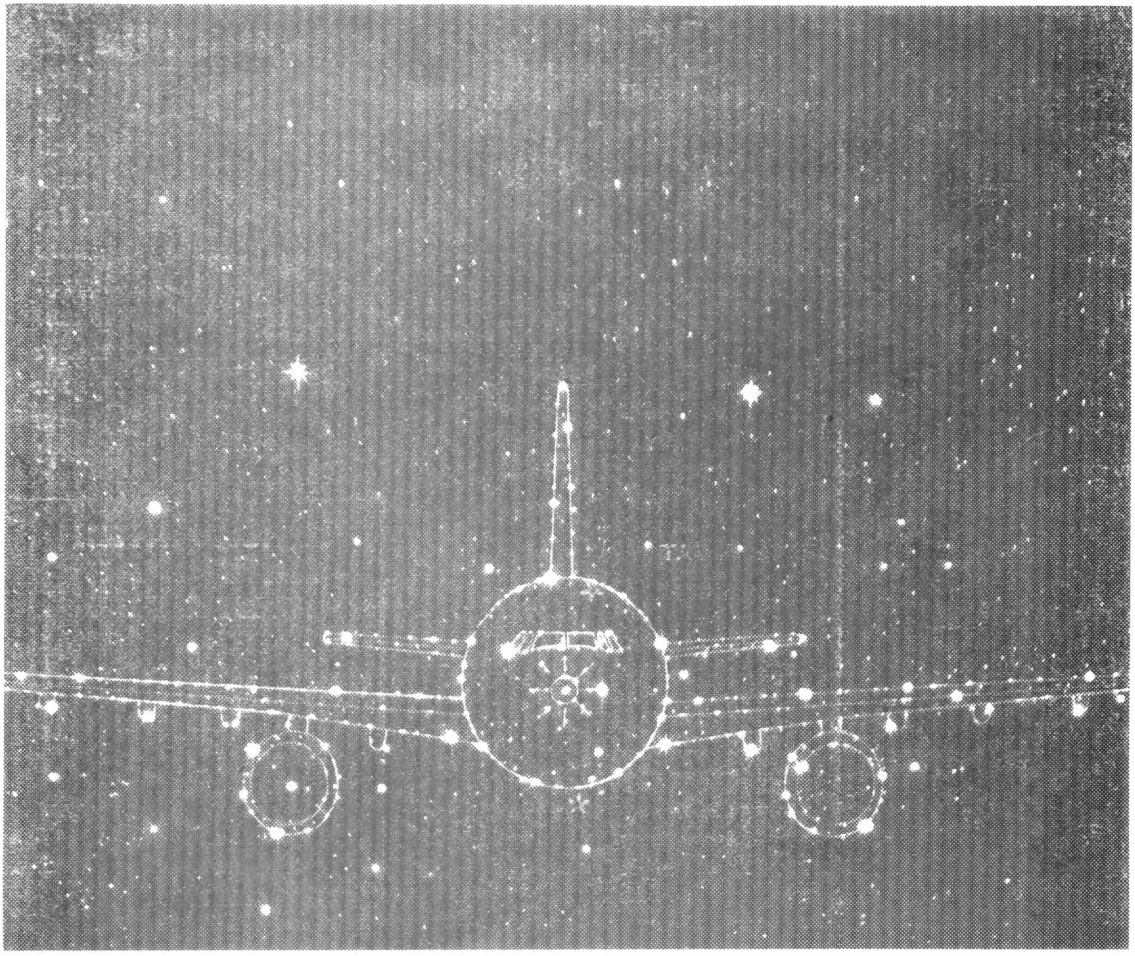
ΣΤΑΘΗ Δ. ΛΑΜΠΡΙΔΗ: «Ἰωάννης Λαμπρίδης», σχ. 8ον, σελ. 72, Ἀθῆναι 1979.

ΤΡΙΑΝΤ. Δ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ: «Ντκ. Κωνσταντόπουλος» (μονογραφία), σχ. 8ον, μεγ. Ἀθήνα 1975.

ΓΙΩΡΓΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ: «Αἰόλιος Ξερολιθαδιώτης» (μονογραφία), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 16, Θεσσαλονίκη 1977.

ΝΙΚ. Λ. ΦΟΡΡΟΠΟΥΛΟΥ: «Δωδεκανησιακὰ θέματα» (Βιβλιοκρισίες Α καὶ Β'), σχ. 8ον, μεγ. σελ. 24 καὶ 16, Ἀθήνα 1979.

ΜΕΛΗ ΒΟΓΔΟΓΡΗ: «Ἡ ἐρευνητικὴ διάθεση, κάποιου Μ. Βουδούρη καὶ ὁ Φιλολογικὸς θερσιτισμὸς τοῦ Σάββα Λ. Τσοκατζίδη, σχ. 8ον, σελ. 16, Ἐκδόσεις ΕΛΛΗΝΟΣΥΝΗ: LEIDEN 1978.

Ἡ Ὀλυμπιακὴ κατακτᾶ τοὺς αἰθέρες μὲ νέο στὺλ

Ἀπολαῦστε ἕνα πραγματικὰ μοντέρνο ταξίδι μὲ τὰ AIRBUS A300 τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἀεροπορίας.

Ἄπλετος χῶρος γιὰ σᾶς καὶ τὶς ἀποσκευές σας. Λιγότερος θόρυβος.

Πολυτέλεια. Ἂν προσθέσετε καὶ τὴν Ὀλυμπιακὴ φιλοξενία, καὶ τὴν ἄνεση ἑνὸς ἀποκλειστικὰ δικοῦ μας ἀεροσταθμοῦ στὴν Ἀθήνα, γιὰ τὶς ἄμεσες ἀνταποκρίσεις σας ἐσωτερικοῦ-ἐξωτερικοῦ, ἔχετε ἕνα τελείως διαφορετικὸ ταξίδι.

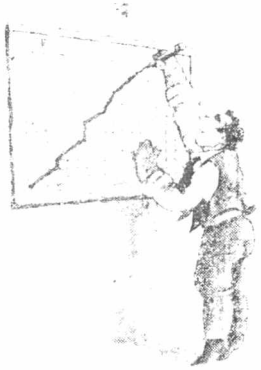
Γιὰ δουλειὰ ἢ γιὰ ἀναψυχή, ὁ ἐπιβάτης μας, πρώτης ἢ οἰκονομικῆς θέσεως, ἔχει μία ἀξέχαστη ἐμπειρία, εἴτε πετάει στὸ ἐσωτερικό, εἴτε πρὸς τὰ μεγάλα κέντρα τῆς Εὐρώπης.

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ Airbus A300

Η Τράπεζα Κρήτης μεγαλώνει σταθερά

	1979	1978	
ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	**9,5** δισεκ.	**7,1** δισεκ.	**+33%**
ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ	**3,6** δισεκ.	**2,7** δισεκ.	**+34%**
ΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ	**2,7** δισεκ.	**2,1** δισεκ.	**+29%**
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	**127,3** εκ.	**106,3** εκ.	**+20%**
ΜΕΡΙΣΜΑ (ανά μετοχή)	**86** δρχ.	**70,40** δρχ.	**+22%**

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΡΗΤΗΣ

Ταχύτητα και σύνεσις.

• ΙΩΑΝΝΙΝΑ: 28ης Οκτωβρίου 2/6, Τηλ. 0651/29146
• ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΣ: Τηλ. (0651) 41300